

עירובין

מסכת עירובין יש בה שלש נושאים עיקריים

א. ענייני מחיצות, ונכלל בזה תיקוני לחי וקורה, צורת הפתח. רשות הרבים, וכן דיני קרפיפות.

ב. ענייני תחומין, ונכלל בזה, שביתת תחומו ושיעור התחום, ועירובי תחומין.

ג. ענייני שיתופי מבואות, ונכלל בזה הדיורין האוסרין ואופני שימושים האסורים [עירובי חצירות ושיתופי מבואות. עירובי חצירות]. אין לו שייכות לדיני מחיצות.

במסכת יש 10 פרקים, ובהם נכללו העניינים הנ"ל, שלא על הסדר, כדלהלן.
הנושא הא' - ענייני מחיצות נלמד בפרק ראשון ובפרק תשיעי, כל גגות, וכן בסוף פרק ח' [פ"ו. ואילך].
דיני קרפיפות בפרק ב' - רשות הרבים - בדף ו' ובדף כ"ב.

הנושא הב' - ענייני תחומין בפ"ג - בכל מערבין ופ"ד - מי שהוציאוהו, ופ"ה - כיצד מעברין.
פ"ג - עוסק בעירובי תחומין, פ"ד - בשביתת התחום, פ"ה - מדידת תחום הערים.

הנושא הג' - שיתופי מבואות, נלמד בפ"ו - הדר, פ"ז - חלון, פ"ח - כיצד משתתפין, ושם מבוי הדיורין האוסרין וצירוף חצירות ועירובי חצירות ושיתופי מבואות.

פרק י' - עוסק בעניינים שונים [יותר קלים].

דף ב.

א. תיקוני לחי וקורה -

1. הדין דאורייתא והדין דרבנן, נחלקו הראשון מהו רשות היחיד דאורייתא אם בשלש מחיצות כבר הוא רשות היחיד והזורק לתוכו חייב, או דוקא בארבע מחיצות, רוב הראשון סוברים דבשלש מחיצות זהו רשות היחיד גמורה, והרמב"ם סובר דרק בארבע מחיצות זהו רה"י דאורייתא אבל בג' מחיצות הוא כמו כרמלית מה"ת, [עיי' ברמב"ם פ"ד מהל' שבת ה"א ובמ"מ סוף הל' א' ובמ"מ ריש פרק י"ז הרחיב הדברים].

ובביאור הלכה ריש סי' שס"ג כי דהר"ח בפירושו בדף י"ב סובר כהרמב"ם [ממש"כ שם דרק ע"י הלחי הוא חייב] ושאר ראשון סוברים דבג' מחי' הוא רה"י דאורייתא ועיי"ש שהביא השיטות בזה.

ובביה"ל שם כי דבין בב' מחיצות זו כנגד זו ולחי הוה רה"י ובין בכמין גא"ם ולחי הוה רה"י [ודנו אם כוונתו דכל הריבוע נעשה רה"י או רק כנגד הזויות במשולש]. והחזו"א חולק על המ"ב דדוקא בזו כנגד זו הוה רה"י אבל בכמין גא"ם ולחי הוה רה"י רק כנגדו כזה משום דמה יגדיר דהלחי עומד לסגור הרוח השלישית לכיוון הדופן השני אולי זה יסגור כנגדו בלבד. ועיי' בחזו"א שם דנתחבט היאך להגדיר דהלא בב' מחי' כזו כן הוה רה"י וא"כ מתי זה מוגדר כרה"י ומתי לא ויעו"ש.

2. אבל לכו"ע מדרבנן הצריכו לסגור רוח רביעית ג"כ ולא מספיק שלש רוחות, והטעם שהצריכו זה - עיי' ברבינו יהונתן שכי' דהצריכו כן דילמא אתי למיטעי ולהתיר רה"ר גמורה א"נ כי היכי דלא ליתי לטלטל מר"ה לתוכו דכיון שנפרץ במילואו לרה"ר אמרי דין רה"ר יש לו לפיכך הצריכו לעשות היכירא לבני רה"ר ולבני רה"י שלא יטלטלו מזה לזה, ותקנו להניח קורה רחבה טפח להודיע ששני רשויות הן, וגדר נוסף מצינו בתורי"ד בשבת דף ט' בתו"ד שכי' בזה"ל: כמו שאוסר אויר רה"ר את חלל המבוי שאסור לטלטל מן הבתים לחלל המבוי בלא לחי או קורה שאויר רה"ר שהוא פרוץ לתוכו עושה אותו כרמלית דהתם קרקעית המבוי עם קרקע רה"ר הן שוין ומשום הכי אויר רה"ר שולט בו ואוסרו ועיי"ש. [ועיי' בתוס' ב: ד"ה ליבעו שכי' שלא כדין נקרא פתח שהרי היה פרוץ במילואו. והיינו דמה שזה פרוץ במילואו זה מקלקל השם פתח ואין הפרש בינו ובין רה"ר].

3. והנה מה פועל הלחי ומה פועל הקורה, לחי נחלקו בגמ' י"ב: אם לחי משום מחיצה או לחי משום היכר, ונפ"מ אם זה מחיצה מה"ת שאם יש ב' ולחי או ג' ולחי אם הוה רה"י מן התורה או לא, ולגבי קורה מבוי שם דמשום היכר, אך בתוס' דף ח': ד"ה מניח כ' דיש צד דקורה זה ג"כ מה"ת והיינו כמו פי תקרה, אך בתוס' בדף פ"ו. כי דזה לכו"ע לא מחיצה מה"ת רק מדרבנן. [דפי תקרה זה רק בדי' טפחים].

והנה זה בנוגע לדאורי"י, אבל בנוגע לדרבנן, הנה להראשו' דבג' מחי' הוה רה"י מה"ת ומדרבנן הצריכו היכר ברוח ד' הרי מועיל בין לחי ובין קורה או מטעם מחיצה או מטעם היכר, ופליגי בזה אמוראי בדף ד:-ה. ובדף ח:-ט. ויש בזה כו"כ נ"מ, אם זה משום מחיצה או משום היכר, ובתוס' בדף ה: ד"ה ד' אמות כ' דגם למ"ד לחי משום מחיצה - היכר קצת בעי'. ומבוי' דלכו"ע הצריכו חז"ל שיהא היכר ג"כ, ועוד יבוי' בעז"ה.

והנה לשני הרמב"ם דג' מחיצות לא הוה רה"י דאורי"י רק בדי' מחי' הנה כשעושה לחי למבוי שהוא ג' מחיצות הרי אם לחי משום מחיצה זה נעשה רה"י גמורה, ואם מניח קורה הרי עדיין אינו רשות היחיד ומ"מ מותר לטלטל למרות שזה לא רשות היחיד מכיון שעשה היכר. ולי' הרמב"ם פיי"ז ה"ב: היאך מתירין מבוי הסתום עושה לו ברוח רביעית לחי אחד או עושה עליו קורה ודיו ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאלו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י ויהיה מותר לטלטל בכולו שדין תורה בג' מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים הוא הרוח רביעית ולפיכך די לה בלחי או קורה, והגרי"ז בספרו בהלכות עירובין [דף ו' מדפי הספר] שמדייק ברמב"ם דנהי דמה"ת אינו רשות היחיד אבל לענין דין טלטול שווהו רבנן כרשות היחיד וזהו דין עיקר היתר במבוי בקורה משום דעשוהו חכמים כרה"י. ואין היתירו בתורת מקום פטור כ"א בתורת רה"י הוא. ומדרבנן מיהא נחשבת הקורה כסתימה ברוח רביעית ונעשה רה"י ומכח דין רה"י הוא שניתר בטלטול. [והביא זה כן מדי' הרמב"ם בהל' עירובין ג"כ].

מתני' מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט ר"י אומר אינו צריך. ובגמ' יש ב' מהלכים רב סובר דפליגי מהו שם פתח אם לומדים מהיכל או מאולם ולפיי"ז מבוי' בגמ' בעי"ב דפליגי ר"י ורבנן גם ברוחבה, דלר"י הוא כ' אמה ולרבנן הוא י' אמה כמתני', ועוד מהלך בדף ג' - רנב"י אמר דהטעם דלמעלה מכ' משום היכר בעלמא. ובגאון יעקב [עמ"ס עירובין] כ' בדף ג' דגם לרנב"י יסוד הלחי וקורה הוא לעשות כעין פתח דהוא חלק מצורת הפתח עיי' הלחי וקורה וזהו ההיכר במה שיש קצת מהפתח והביא לזה כן ג"כ משמעות בפ"י המשניות להרמב"ם. ומיישב בזה קו' התוס' שם.

ובזה מיישבים מה שקשה הלא מבואר בכמה דוכתי דיש מושג נפרץ במילואו. עיי' ברש"י במשנה בדף צ"ב. וברש"י בדף פ"ט: ד"ה אבל קטן אסור שכי' דנפרץ לאו פיתחא הוא. וא"כ מה מועיל הקורה הלא סו"ס הוא פרוץ במילואו, אבל לפמ"ש הגאון זה מבוי' דיש כאן כעין פתח עיי' הלחי או קורה וזהו נכלל בתקנ"ח ולכך זה מועיל.

ובנוגע ללחי שהוא גבוה מכ' - הרשב"א כ' דזהו מועיל לכו"ע בין למ"ד קורה משום פתח בין למ"ד קורה משום היכר, [ויש משמעות ברשב"א דלרב קורה משום פתח דזה מה שעושה הפתח ולר"נ בר יצחק זה לא משום פתח אלא היכר בעלמא] וכן כ' שאר ראשו'. והבית מאיר ס"י שס"ג סכ"ו - והו' בביה"ל שם ד"ה בלחי - מדייק מהרמב"ם והטור דגם לחי שגבוה מכ' לא מהני והבית מאיר כ' שם הטעם דאף דבלחי לכאוי' לא מזיק שהוא למעלה מכ' דהלא מונח למטה. מ"מ לא

פלוג רבנן בין לחי וקורה. והדברים צ"ב, ולהגאון יעקב יל"ד דגם לחי וגם קורה הוא לעשות היכר של פתח ולכך קבעו חז"ל דההיכר של הפתח הוא כמו שנר' פתח רגיל, ועי' בזה.

במתני' והרחב מ"י ימעט - ומבוי' דביותר מ"י לא מועיל תיקון לחי וקורה ודין זה הוא לאו דוקא בפתח המבוי אלא בכל אופן שיש פירצה של יותר מ"י אמות במבוי זהו פירצה, והנה עד י' אמות זה מועיל ע"י שיש עומד מרובה על הפרוץ אבל ביותר מ"י אמות לא נותר בעומד מרובה. ובזה יש מחלוק' גדולה בין הגר"ח בספרו והחזו"א אם פירצת יותר מ"י זהו פירצה דאוריית' או לא פירצה דאוריית' אלא מדרבנן, והנה באופן שיש ג' מחי' וברוח הד' פרוץ יותר מ"י זה לא מקלקל מה"ת, אבל באופן שיש בא' מג' הרוחות פירצה יותר מ"י בזה הנידון. הגר"ח בספרו כ' דמעשר ואילך אין המחי' שבצדדין מצטרפות לה כלל, [דף ט: טור ב' שורה 5] והחזו"א בסי' קי"ב ס"ק ה' כ' דפירצת יתר מ"י הוא רק מדרבנן. והוכיח זה דאם יש מושג של פירצת י' מה"ת א"כ הגמ' היה צריך לומר דחז"ל תקנו פתח המבוי שלא יהא יותר מ"י כמו באופן של פירצה שלא מקלקל מה"ת.

ובעיקר המחלוק' נחלקו בזה הבית אפרים והמשכנות יעקב, הבית אפרים סובר דמדרבנן והמשכנות סובר דמה"ת. ומביאים דיש משמעות דנחלקו בזה התורא"ש והר"ח, דבתורא"ש בדף י"ז: כ' דזה מדרבנן. והר"ח בדף צ"ד. כ' דזה מן התורה, ועוד יבוי' בעז"ה, אבל זה לא נוגע לפתח המבוי דבזה אם יש ג' מחי' שלימות או ד' ולחי הוה לכו"ע רה"י גמורה, ורק בא' מהג' המחי' בזה הנידון. [ובשלוש יהודה נתוכח בזה הרבה עם החזו"א במכתבים].

דף ג.

במ"מ אלא מעתה לא תיהני ליה אמלתרא כו' כי תניא ההיא באולם, ומבוי' בגמ' דהשקו"ט אם מועיל אמלתרא הוא האם היה כך בהיכל. וצ"ב דלכאוי' עניינו של אמלתרא הוא ענין של היכר וא"כ בשלמא לפי רנב"י דגובה כ' משום היכר יש מקום לומר דיועיל אמלתרא אבל לרב דעניינו משום השם פתח מה יועיל אמלתרא. ובאמת בדף י"א. יש ס' בגמ' אם מועיל אמלתרא לרחב יותר מ"י אמה ונשאר ס' בגמ'. ולכאוי' הלא רחב יותר מ"י ודאי אינו משום היכר ומה מקום שיועיל אמלתרא. [וי"א להלכה דמועיל אמלתרא לחובה, עי' ב] ובשפת אמת כאן כ' לבאר דכיון דכל ענין הגובה משום חשיבות הפתח לכך מועיל אמלתרא, ומבוי' בזה דכל הסוגיא דפירצה בפתח המבוי יותר מ"י [לאחר שכבר יש ג' דפנות] וכן בהגובה הכל יסודו דחשיבות הפתח, ועדיין צ"ב בזה.

בתוס' סוכה ב: הק' דהלא שם מבוי' דבדפנות מגיע לסכך יש היכר ומהני לפי רבה דהטעם בסוכה למעלה מכ' משום היכר, וא"כ בקורה המונחת ע"ג דפנות הלא הוה היכר, ותי' דקורה מכיון שזה רק טפח לא שליט בה עינא אפי' במונחת ע"ג כותל. והרשב"א כ' כאן דלפ"י בקורה רחבה שבעה טפחים מהני [כמו רוחב סוכה שהוא ז' טפחים] והובא בב"ה"ל סי' שס"ג סעיף והר"ן חולק דלא פלוג. ובמאירי כ' טעם נוסף דרק בסוכה מועיל ע"י הנוי סוכה שנותן עיניו בה ואז נותן עיניו גם בסכך אבל במבוי לא מהני.

[ומצינו גם לגבי נר חנוכה בטור סי' בשם ר' יואל שכי' שאף דנר חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה אבל אם מונחת בבית ע"ג כותל מועיל גם למעלה מכ' והטור חולק ע"ז דהתם הגג מונח על הכותל אבל כאן אינו נותן עיניו בנר, ועי' בב"י ובב"ח ופרישה מה שביאר דברי הטור].

כ' הרשב"א דבקורה רחבה ד' ובריאה מהני אפי' למעלה מכ' משום פי תקרה יורד וסותם, והכא מיירי דאינה בריאה ובזה אין פי תקרה יורד וסותם, כשאין ראויה לקבל מעזיבה.

סוגית הגמ' מקצת קורה למעלה מכ' ומקצת למטה מכ', וכן מקצת סכך למעלה מכ' ומקצת סכך למטה מכ', ויש בגמ' בזה ד' שיטות אמוראים, וב' מהלכים להסביר ההבדל בין סוכה למבוי או משום דתלוי ברבים ויחיד או משום דאוריית'

ודרבנן, ובתוס' יש ב' שיטות לגבי סוכה אם מיירי דצריך להצילתה מרובה גם מה שלמעלה מכ' או דבכה"ג ודאי לא מהני רק אם יש בלי"ז צילתה מרובה.

והנה צריך ביאור רב להבין השקו"ט בזה, הלא הטעם במבוי משום היכר למעלה מכ' [כרנב"י] וא"כ הלא ודאי כיון שמקצת הקורה היא בתוך כ' הלא הוא ניכר לבני אדם ומדוע לא יועיל, וגם בסוכה לפי רבה דהטעם משום היכר מדוע לא יועיל, הלא סו"ס הוא ניכר, וגם קשה וכי זה גרע מסכך מגיע לדפנות דכשר לרבה משום דע"י שהכותל הוא בתוך כ' רואים גם הסכך שמעליו, וה"נ בזה ע"י מקצת הסכך שבתוך כ' רואים גם הסכך שמעל הכי [ובכלל יל"ע אם רואים הסכך מצד העליון] ומדוע לא יועיל, ובחידושי הר"ן כאן בתוך דבריו עמד בזה וכי דצ"ל דכיון דאינו מתקיים כלל בלא העליון כמאן דליתא דמי, [ועי' גם בתוס' בסוכה דף ב. שהק' זה וכי משום הגזירה אך צ"ב דבגמ' משמע דיש סברא לומר "דאי קלשת" ואז לא מועיל מעיקר הדין ולא משום גזירה, ובזה תיקשי קו' הר"ן].

תוד"ה אי קלשת, כ' תוס' ב' מהלכים, א' דמיירי דיש צילתה מרובה מחמתה [צממ"ח] למטה מכ' אלא שיבוא הרוח ויפזר וסומכו העליון מכ', אבל אם למטה חממ"צ לא מהני, ב', דגם בחממ"צ מועיל העליון להצטרף לצממ"ח, ותוס' לא ביארו היאך זה מצטרף, והרשב"א בחי' הק' על מהלך הא' וכי דכיון שעכשיו זה צממ"ח למטה מכ' ל"ש לומר דהסוכה פסולה משום שיבוא הרוח ויפזר או יתייבש ואי"ז אלא חשש שאין מסככין בזה אבל אין זה פסול, והר"ן בחי' כ' דכיון דסופו להתייבש הוא פסול מעכשיו, [ורק היכן שסיכך ברוח רע דאז החשש שיצא בזה אין הסוכה פסולה, ע"ש] והרשב"א מסכים לפי' הב' דתוס' ובי' דאף דס"ל דסכך בתוך חלל כ' בעי' מ"מ ל"ש לומר בזה מצטרף סכך פסול דלא אמרי' אלא בפסול שיש בו מצד עצמו כגון מחובר וכיו"ב אבל בדבר הראוי לסכך בו אלא שהוא נתון למעלה מכ' לא אמרי', ע"כ, וזהו שיטת ר"ת בסוכה ט: דסכך למעלה מכ' אינו סכך פסול, ועדיין צ"ב סוכ"ס הלא צריך סכך בתוך כ' [עכ"פ להס"ד כאן] ומה מועיל מה שקצת מהסכך הוא בתוך כ', ויש שפי' דאה"נ הסכך הוא מה שלמטה מכ' ורק שלגבי מה שצריך עדיין צילתה מרובה ע"ז משלים העליון שיהא התחתון מסכך כהוגן ויהא בתחתון צילתה מרובה, והוא בגדר הכשר לסכך שלמטה. [ומסתבר דלגבי איסור הנאה דסוכה גם הסכך שלמעלה מכ' יאסר בהנאה, ויל"ד].

ולפי' הא' דתוס' דמה שלמטה זה צממ"ח, והנידון הוא משום דהעליון מכ' מקיימו, צ"ב מה החיסרון בזה, סוכ"ס יש למטה מכ' סכך כשר [ובמצב עכשיו לא יתייבש ולא יתפזר] ובגמ' מבוי דהצד להכשיר משום דאמרי' קלוש, מה צריך קלוש, יש סכך כשר, ומבוי בזה דלא דנים לחלק הסכך אלא כל הסכך נידון כא' וכיון שמקצתו למעלה מכ' אזי כל הסכך הוא פסול מכיון שחלק ממנו למעלה מכ', [דהלא לצד זה בתוס' סכך למעלה מכ' הוא סכך פסול] וע"ז מועיל קלוש שדנים העליון כחלק נפרד שלא קשור לסיכוך הסוכה, ומתכשר בחלק התחתון ואז לא איכפ"ל במה שהעליון מחזקו. ובר"ן בחי' כ' דכיון דהלמטה מכ' מצ"ע אינו ראוי להתקיים כלל וכמאן דליתיה דמי, ומסקי' דמ"מ כיון דמה שבתוך כ' הוא צממ"ח אף שבגרמת מה שלמעלה מכ' בא לו אינו נפסל בכך.

[ועי' בר"ן בחי' שכי' דכל קו' התוס' שדימו את הנידון באילן שע"ג הסוכה, לסכך שהוא מקצתו למעלה מכ', לא קשה, דבאילן יש ממש סכך פסול מחובר של האילן שמסכך וכל שכנגדו למטה ממנו כמאן דליתיה, משא"כ בסכך שמקצתו בתוך כ' הרי בעצם יש היכר ורק היה צד לפוסל דדנים הכל כלמעלה מכ' דבא ע"י גרמת העליון אבל למעשה מכשיר ליה כיון דבעצמו הוא סכך כשר].

רבא אמר חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן, ויל"ע מה אמר רבא, ומצינו בזה כמה מהלי' בראשו', רבינו יונתן כ' דהאיכא היכירה, והיינו דזה גופא מה שרבא אומר דסו"ס כיון שיש קצת בתוך כ' יש היכר, וגם אם זה בגבול כ' ממש כשר דגם זה נכלל בהיכר כל שאין יותר מכ'.

וברשב"א מבוי' בתחי' דבריו שהביא קו' התוס' דמצטרף סכך פסול מה שלמעלה מכ' והביא הקושיא גם לרבא דחלל סוכה תנן דאיך מועיל להצטרף, והיינו דפי' דרבא מכשיר רק באופן שמקצתו בתוך כ' וכשר משום דחלל סוכה ומבוי תנן, [וצ"ב דבפשוטו מועיל לרבא גם אם מעל כ' ממש] אבל בסוף דבריו מסיים הרשב"א דלרבא אין נידון כלל דכיון דמכשרין חלל עשרים גמורים נמצא הוא שצריך לסכך למעלה מעשרים ונותן הוא למעלה כמו שירצה שהרי לחללה בלבד הוא שנתנה התורה שיעור. ואפי' כולם למעלה משפת עשרים כשירה, [ומשמע דבקו' פי' דרבא לא הכשיר בכה"ג].

ומבוי דאייז דמשום דיש היכר, אלא דכך נא' ההלכה מעיקר הדין דהשיעור לא נא' בגובה הסכך אלא בחלל הסוכה והמבוי.

והנה ברשב"א מבוי דלרבא אפשר להוסיף כמה שרוצה וכשר משום דלא נא' הלכה בגובה הסכך רק לחללה, אך הריטב"א בסוכה ד. כ' בסוה"ד: דכ"ש כאן דסכך א' הוא והעליון טפל לתחתון דהא חלל סוכה תנן, ע"כ. ומבוי דגדר ההכשר בזה דהעליון טפל לתחתון, דבאמת השיעור נא' בגובה הסכך והשיעור הוא במה שמצומצם למעלה מכ' ממש אלא שהעליון טפל לתחתון.

ועי' היטב בד' התוס' ג: ובמהרש"א, וברא"ש, וברא"ש משמע הגדר כהרשב"א, אך בתוס' משמע דבאמת השיעור הוא במצומצם בהיותר מכ' [ל"ד המהרש"א] וגם תוס' בע"א דשקלו וטרו והעמידו דמיירי מה שלמטה הוא צממ"ח ולכאוי לרבא א"צ לכ"ז וק' דבסוכה ד. רבא אמר זה ולשיטתו מתכשר ומה ק' להו, ומ' דפי' דגם לרבא השיעור הוא בגובה הסכך ורק דכשר במה שמצומצם למעלה מכ' ורבא רק הגביה השיעור מלמטה מכ' לכ' ממש אבל בעיקר השיעור הוא בגובה הסכך, ועי' בזה.

עי' ר"ן סוכה ה: מדי הרי"ף [ד"ה אבל יש לרש"י] שכ' בד' רש"י דגם אם התחתון צממ"ח ומעליו סכך פסול זה מקלקל התחתון. וכ' דלפי"ז הא דמכשרי' הכא במקצת סכך למטה מכ' ומקצת למעלה משום דחד סככה הוא, ומבוי דלמסקנא אדרבה מה שרוב סככא הוא זה סיבה להכשיר ולדון דהכל מסכך על חלל כ', [ויל"ע אם ד' הר"ן נא' רק לרבא ולא משמע ועי' בזה].

דף ה' ע"א

גמ' היה פחות מ' טפחים וחקק בו להשלימו ל' כמה חוקק כו', דנו האחרו' דהגמ' דנה מצד תיקוני לחי וקורה ולכאוי זה לא רשות היחיד כלל דזה פחות מ' טפחים הרי זה כרמלית ומה יועיל חקיקה של ד"ט הלא כל שאר המבוי יש לו רק כותל ט' מר"ה והוה כרמלית. ובאמת הרי"ד כ' דמיירי דמוקף מסביבו ע"י חצירות ועי"ז הוא רה"י ורק צריך כותלי מבוי בשביל תיקון הלחי וקורה וכותלי חצר לא מועילים לזה, ובאבן העזר על שו"ע סי' שס"ג סקכ"ו תי' דלצד רה"ר יש י' טפחים ומבפנים המבוי עולה בשיפוע ואין לו מחי' י"ט והיינו דהוה רה"י ומ"מ כותלי מבוי צריך בשביל תיקון לחי וקורה והחזו"א תמה ע"ז דבדף ח. מבוי בגמ' במבוי שצידו א' ים דהוה מבוי [וצ"ל דשם זה רק בצד א' והאה"ע מיירי מב' צדדים, וצ"ע] והחזו"א [ס"ה, נ"ז] פי' דמיירי דמבחוץ גבוה י' רק שבתוכו הקירוי ממעט לפחות מ' טפחים ומיירי במבוי מקורה וע"י שחוקק ד"ט נעשה כולו רה"י מדין חורי רשות היחיד. ועכ"פ מבוי דיש דין שצריך כותלי מבוי ובה פליגי אב"י ור' יוסף אם שיעורו בד"א או בד"ט, ונחלקו הראשו' הרי"ף והר"מ כ' דמספיק לחקוק ד"ט על ד"ט אבל הרא"ש כ' דצריך ד"ט על פני כל רחבו וכן פסק השו"ע שס"ג, כ"ו, ובמ"ב ב' דבלא זה כיון שרחוק אין הכתלים מצטרפים לחקיקה וכאין כותל למבוי דמי, וחזו"א ב' דלא מועיל להניח תיקוני מבוי בחורי רה"י אלא צריך במבוי עצמו. ולב"י המ"ב ק' הלא בכל אופן רוח הד' הוא רחוק מהחקק וא"כ מה מועיל ומבואר בזה דלאשווי עיקר שם מבוי מספיק ב' רוחות שיהו קרובות לחקק, ומחודש.

לאו פחות מג' מתיר ג' אינו מתיר, ועי' היטב ברש"י דמבוי דשבקי פוסל רק אם לא נשאר שם מבוי ליד הלחי וקורה אבל אם נשאר לא איכפת לן דשבקי וברש"י משמע דאם לא שבקי מועיל גם אם לא נשאר שיעור מבוי ליד הלחי וקורה. והריטב"א הק' הלא צריך קורה ע"ג מבוי וליכא בזה דאין להכותל שליד הלוי"ק שם כותלי מבוי וכ' דכיון דמתחי' שימש להמבוי אם נפקי ועיילי כדמעיקרא עדיין נחשב מכלל המבוי ולא מיבטיל תורת קורה ורק אם יש תרתי לגריעותא דלא נשאר שיעור מבוי וגם שבקי אז מקלקל התיקון דהקורה. [ועי' שו"ע ומ"ב שס"ה ס"א].

ואמנם שיטת הרשב"א בדף י' ע"ב דהפסול לר' אמי ור' אסי אינו משום דשבקי אלא משום דלא נשתייר פס ד' וכיון דאיכא פירצה ג' לא אמרי' לבוד ואין כאן קורת מבוי. ומה דבאמת לא חיישי' למה דשבקי כ' הרשב"א דסוף מבוי שאני דבזה לא חיישי' דשבקי וע"ש עוד.

גמ' התם סוף מבוי הכא תחי' מבוי, פלוגתת רש"י ותוס', בנתקלקל ובא לתקנו, ובאופן שעדיין לא הניח הקורה האם מועיל לרש"י [החזו"א במכתב לשלום יהודה כ' דמועיל וע"ש].

גמ' אין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחות לתוכו ובטעם הדבר כ' הרשב"א בתשו' דהטעם דחצר צריך פסי חצר, ומבוי מספיק לחי וקורה, דחצר רגילין בו בתשמישים צנועים וצריך לסתמו טפי, ולכך מבוי שאין בתוח"צ פתוחות לתוכו עושים בו תשמישים צנועים וניתר רק בפסי חצר, ובתוס' בדף י"ב: [בסוף העמ'] כ' דמבוי כיון דקרוב יותר לר"ה צריך בתים וחצירות והינו כדי להכירו כמובדל מרשות הרבים.

גמ' ואי בד' היכי משכחת לה, ופירש"י איה מקום הפצימין ועוד כולו פרוץ הוא, ובריטב"א הוסיף לבאר: אין בו שיעור לפצימי הפתח ואפי' יהא בו שיעור נמצא כל אורכו פרוץ בפתחים ואין כאן היכר כותלי מבוי. וזה מבוי בריטב"א דגם באופן שיהא פתחים אבל צריך היכר כותלי מבוי דיש דין כותלי מבוי להכשר מבוי בלחי וקורה.

גמ' איזהו מבוי כל שאורכו יתר על רחבו, והיינו דזהו המגדיר של מבוי, ועי' בראשון י"ב: דגם חצר שאורכו יתר על רחבו הוא נידון כמבוי.

תוד"ה ואי בארבעה כו', מבוי יותר בחידושי הר"ן עיי"ש, ושם מבוי דלדין אורכו יותר על רחבו ובתוח"צ פתוחות לתוכו מצטרף גם המשך המבוי אף שאין בו גובה י"ט.

גמ' גופא לחי הבולט מדופן של מבוי, היינו לרוחב המבוי, עד ד"א נידון משום לחי וא"צ לחי אחר ד"א נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתיירו, וכ' תוד"ה ד' אמות דגם למ"ד משום מחיצה היכר קצת בעי'. ומבוי דבתקנ"ח דלחי וקורה היה מלבד המח"י דין של היכר וזה כמ"ש בריש הפ' בשם רבינו יונתן ע"ש, וכן בגמ' בדף ט"ו. מבוי דלחי העומד מאליו מועיל ודוקא אם סמכו עליו מבעוד יום לשם לחי ובי' רע"א בתשו' ל"ה דהטעם משום דהיכר קצת בעי', [וברע"א שם ובגל' שו"ע שס"ג מבוי דבאופן דלא היה היכר חסר גם בדין מחיצה שכי' שם דאין בזה הדין דהותרה הותרה מכיון שזה כמו דליכא מחיצה שאין בזה הותרה, ואכמ"ל].

גמ' אר"ה בדר"י לא אמרו אלא במבוי ח' אבל במבוי ז' נותר בעומ"ר על הפרוץ וק"ו מחצר, וכ' רש"י ומיהו מבוי ח' אע"ג דבהאי ק"ו מצי למישרייה כו' כיון דלאו לשם לחי הוקבע ולא לשם תיקון פס הוקבע כי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת פס, ויל"ע האם כוונת רש"י כפשוטו דגם בחצר לא מועיל פסי חצר אם זה ד' אמות, ונחלקו בזה הבית מאיר [או"ח סי' שס"ג] והרעק"א [שם] דרע"א כ' דמד' רש"י מבוי דגם בחצר לא מועיל ולפי"ז כ' דשי' רש"י דגם פסי חצר צריך היכר קצת [וצריך סמכו עליו מבעו"י] והב"מ כ' דודאי בחצר מועיל גם בד' אמות ולא צריך היכר וכוונת רש"י הוא דאין ללמוד לגבי לחי ד' אמות מחצר משום דבמבוי גם אם יניח פס כמו חצר גם נפיק בד' אמות מתורת פס משום דבמבוי צריך היכר אבל לעולם בחצר לא צריך היכר כלל. וכבר נחלקו בזה הריטב"א ותוס' ר"פ, הריטב"א כ' כהבית מאיר דגם לרש"י בחצר מועיל באופן שבולט ד"א, אך התורא"ש ותוס' ר"פ כ' להדיא כהרעק"א דכ' דא"צ לד' רש"י דאפי' נתיר פס הבולט ד"א בחצר א"א להתיר במבוי, ומבוי דלרש"י גם בחצר לא מועיל.

תוד"ה קל וחומר מחצר, ואמחיצה רביעית הוא דעביד ק"ו אבל בכל ד' רוחות ליכא למילף דדיו לבא מן הדין להיות כנידון. האחרון עמדו בזה מדוע לא יועיל עומ"ר בכל ד' רוחות, ובבית מאיר כ' דלמסקנא דמבוי פירצתו ב" מהני מכל ד' רוחות, ובאו"ש כ' דכוונת התוס' מטעם דמד' רוחות הוה מפולש כשפרוץ מד' רוחות ועפ"י כ' דל"מ עומ"ר לסלק דין מבוי מפולש.

תוד"ה שפירצתו מד', דגמירי לה מסיני, עי' מהרש"ל, ועי' גם בתוס' יו"ט.

ובעיקר הסוגיא ה: יש לתמוה מהו הצד שלא יועיל עומד מרובה מהו כל השקו"ט, דהלא עומ"ר כסתום דמי ואין כאן פירצה, [והגר"ז במס' בכורות כ' דמבוי לא סגי מחיצה אלא צריך שיהא סתום מד' רוחות ולכך בזה השקו"ט, ועפ"י יישוב ד' הרמב"ם] ובחזו"א ריש סי' ס"ה כ': ונר' דהא דצריך למילף מחצר אע"ג שאם גדר דופן ד' כולו ודאי לא מיתסר משום חיסרון לחי וקורה ועומ"ר מחיצה מעלייתא היא מה"ת ליעשות רה"י וכו' דבאמת תקנו חכמים שיהא כולו גדור והפירצה יהא על אופן שיקרא פתח והילכך אע"ג דלחי וקורה מעלה את הפירצה לשם פתח אכתי לא ידענו דעומ"ר מעלה את הפירצה והו"א דאכתי לתסר מדרבנן משום תקנת לחי, ע"כ. ומבוי בחזו"א דאף דלכל דיני התורה עומ"ר סוגר אבל הלא מדרבנן הצריכו שיהא גדור בלא שום פירצה אלא פתחים וצריך ק"ו ללמד שעומ"ר גם מספיק בשביל התקנה דלחי וקורה, ולמדנו מכאן דאף שמה שהצריכו לל"ק הוא משום היכר אבל למעשה מונח בתקנ"ח שיהא כולו גדור והפירצה יהא באופן שיקרא פתח.

ומה שמבוי בגמ' דבבבא פשוט שמועיל עומ"ר ובמבוי לא היה פשוט, ובתוס' כ' דבבבא מועיל משום מחיצה והיינו דבבבא מעיקרא תקנו שיהא מחי' וכיון שזה היה גדר התקנה ודאי שעומ"ר מועיל, אבל במבוי יסוד התקנה היה לחי וא"כ צריך דוקא תיקון לחי ולכך צריך ק"ו ללמד דמהני עומ"ר. [ולכאוי מה מועיל ק"ו הלא כיון דתקנו לחי צריך לחי ואלא דהק"ו מגלה לן דבבבא שיש עומ"ר אין כלל חיסרון שנצטרך תיקון לחי וקורה ולא דנחשב כמו לחי אלא דאין צורך בלחי].

גמ' ר' אשי אמר אפי' תימא במבוי ח' כו', ובתוס' כ' דלמ"ד פרוץ כעומד מותר מהני גם בשו' תרווייהו כהדדי, וזה תמחו על הרמב"ם שפסק פרוץ כעומד מותר ופסק כאן דמועיל משום דיש עומד מרובה [והגר"ז כ' בחי' בכורות דף דבמבוי יש דין שיהא כסתום ובה צריך עומד מרובה], ועי' במ"מ. ובד' הרמב"ם בסוגיא, ע"ש.

בתוד"ה וס' דבריהם להקל, והר' שמעיה פי' כו' משום דהוה כעין ס"ס, עי' רשב"א שכו' שהולכין אחר רוב הצדדים דהו"ל כעין ס"ס. ועי' בהערות ברשב"א מש"כ בזה.

דף ו.

גמ' מבוי שנפרץ מצידו בעשר. והיינו י' אמות, ויותר מי' חשוב פירצה, ובמתני' למדנו דהרחב מי' פסול ונתבאר בגמ' ב: לרב דצריך כפתח היכל וברש"י במשנה כ' דטפי מהכי לא מיקרי פתח אלא פירצה ואנן בעי' פתח. והיינו דבשביל הלחי וקורה צריך פתח. וכאן בגמ' מבוי דגם שלא במקום הלחי וקורה דביותר מי' הוא פירצה במחיצות המבוי. וביסוד פירצה זו היינו דעומד מרובה מועיל לסגור פירצות אבל ביותר מי' אמות כבר לא מועיל לסגור, והובא לעיל ד"א דביסודו הוא פירצה מה"ת, [משכנו"י, וכ"מ בר"ח ק"א]. ובהסבר הדבר - הגר"ח בספרו כ' דהוא פירצה האוסרת וי"מ דבזה כבר אין קשר בין המחיצות שהעומ"ר ישלים עד המחיצה שנמצאת במרחק יותר מי' [שלום יהודה] אבל י"א דהוא רק מדרבנן [בית אפרים וחזו"א וכ"ה בתוס' הרא"ש י"ז:].

גמ' מראשו בד', היינו ברוח הרביעית שלא במקום הפתח של הלחי וקורה, וע"ז מק' הגמ' דנימא פיתחא הוא ומוקמי בקרן זוית דלא עבדי אינשי, וצ"ב דלכאוי מה צריך לומר פיתחא הוא מה איכפת לן כלל פירצה ברוח הד' הלא מספיק ג' מחיצות ולחי וקורה ברוח ד' אפי' פתוח לגמרי ורק בפתח של הלחי וקורה צריך שיהא פחות מי' כדי שיהא פתח דהלחי וקורה צריך שיהא בפתח ולא בפירצה, אבל כאן שלא נפרץ בפתח של הלחי וקורה מה איכפ"ל דפרוץ יותר מי' ברוח הד', ומבוי בגמ' דתקנ"ח הוא לסגור ע"י הלחי וקורה כל הד' רוחות וכ"ז בכלל תקנת לחי וקורה שלא יהא כלל פירצות במבוי וביותר מי' אפי' ברוח ד' חשוב פירצה, [וזה כמ"ש חזו"א מהסוגיא ה: דהיה צד דעומד מרובה לא מועיל].

גמ' כגון שנפרץ בקרן זוית דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ובתוס' הק' מהגמ' בדף ה. בפתח בקרן זוית ותי' דשם עשהו במזוזות ומשקוף, והריטב"א תי' דכאן זה בתחילת המבוי ובה אין דרך לעשות כן אבל באמצע המבוי הוא כן דרך לעשות.

הרשב"א מק' דכיון דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי א"כ אינו פתח אלא פירצה וא"כ גם ביותר מג' דנפיק מתורת לבד. ותי' דכיון דבעלמא לא הוה מקום חשוב בפחות מד' לא החמירו עליו כ"כ להצריכו צוה"פ כיון דאיכא קורת מבוי מעליא. ע"כ.

והנה לעיל הבאנו פלוגתא הביה"ל וחזו"א באופן שיש ב' מחיצות כמין גא"ס ולחי דליבה"ל הוה כולו רשות היחיד ולחזו"א הוא סוגר רק כנגד הלחי בקו ישר, והחזו"א לשיטתו סובר דכל פירצה בקרן זוית הוא ביסודו פירצה מה"ת דבכל אופן שיש פירצה בקרן זוית אין מה שיקשר בין הזויות וסוגרים רק בקו ישר ותו לא, ובחזו"א סי' קי"א סק"ד כי דבאופן שהמחיצה עגולה ויש פירצה של ד"ט כבר נחשב פירצה בקרן זוית ולא מתחברים הזויות, ולפי דבריו מה שאמרו בגמ' דלא עבדי אינשי היינו דמשום דלא עבדי אינשי אין לנו לחשוב את רשות המוקף באלכסון וממילא אין עומד מרובה. [ועי' גם במכתב בסי' שערי לימוד מהשלוש יהודה] ובראשו' בדף ח: מבוי' כחזו"א וכמו שית' שם. [ובאמת פשטות הראשו' כאן לא משמע כך ובפרט מל' הרשב"א בתי' לא החמירו עליו כ"כ, מ' שזה רק חומרא. וצ"ע.

[ובר"ן בסוכה בדף ו' כי מה דצריך מיגו דהוה דופן לסוכה דהוה לחי לשבת דהוה באופן שדופן א' ממשיך יותר מחבירו דאז מצד שבת לא מועיל רק מיגו דהוה דופן לסוכה, ומבוי' בזה כחזו"א דלא הוה רה"י בב' כמין גא"ס ולחי, אבל יתכן דבשבת הוא סוגר באלכסון ובסוכה סוגר כל הריבוע אבל משמעות הר"ן דבשבת הוה רה"י רק נגד הלחי בקו ישר, ע"ש].

גמ' ור"ה אמר א' זה וא' זה בד', ובתוס' ב' דבאמת מראשו ממש הוא ב', ורק בקרן זוית וכן מצידו הוא בד', ובהסבר הדבר כי תו' [ועי' גם במהרש"א] דהפסול הוא משום דשבקי פיתחא רבא של הלחי וקורה ועיילי בפיתחא זוטא, וכ"ז כשהפירצה הוא בצידו שמשמש כקיצור דרך אבל מראשו שלא משמש לקצר הדרך לא חיישי' דשבקי הפתח המרכזי של הלחי וקורה. ובראשו' מתבאר עוד פירושים בטעם ר' הונא, הריטב"א כ': דכל דהוי הפירצה דבר חשוב כשיעור הראוי לפתח קטן אוסרת שם שאין טעם לחלק בזה בין ד' ליותר מד' טפחים דכל דאפיקתיה להכשר פירצה מתורת טפח דלא נימא פתחא הוא אוקמיה על ד' טפחים שהוא דבר חשוב, ובהמשך כ': וכל שיש בה ד' טפחים בשיעור פתח שהוא דבר חשוב אוסרת, ע"כ, ומבוי' בריטב"א דהחיסרון בפירצה הוא דכיון דהוא דבר חשוב נחשב פירצה במחיצות המבוי, ולפי"ז כ' הריטב"א דלר"ה גם אם פרוץ בראשו ממש ברוח ד' פירצתו בד' גם שלא בקרן זוית, ובתורי"ד ביאר טעם ר' הונא דהוה כמו מבוי מפולש שצריך צורת הפתח כמבוי' בהמשך הגמ' וה"נ בכל אופן שפרוץ בד' נחשב כמבוי מפולש.

מבוי עקום - הנה בעצם כל מבוי עקום יש עומד מרובה לכל מבוי בפ"ע שסוגרו מהמבוי השני, ורק אם הוא כמפולש לא מועיל עומד"ר. ובחזו"א [ס"ה, ה'] מוסיף שהגדר שנידון כמבוי עגול וליכא עומד מרובה.

גמ' א"ר נחמן בר יצחק כוותיה דר"ה מסתברא דאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום, והיינו דלרב צריך צורת הפתח כמבוי מפולש דלחי וקורה מועיל רק ברוח ד' ולשמואל לא צריך צורת הפתח, ונחלקו רש"י ותוס' בדעת רב היכן מניחים הצורת הפתח האם בפתח המבוי או בעקמומיתו רש"י פי' דמניחים בעקמומית והיינו דבתחילת המבוי לא מועיל צורת הפתח, ותוס' בסוה"ד כ': ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור יותר ממבוי מפולש גמור דסגי בצוה"פ ולחי א' - והיינו דכאן נמצא שצריך ב' לחיים לחי בכל פתח וכן צוה"פ באמצע, - דבעי' שיראה צוה"פ כל בני מבוי, [ועי' בקרבן נתנאל על הרא"ש אות א' מש"כ].

והריטב"א פי': כי מפני שמקום העקמומיות משמש כניסה ויציאה לכאן ולכאן וכאילו פתוח לשני המבואות נחלקו עליו דרב אמר שתורת אותו פתח שבעקמומית כתורת פתח מבוי מפולש דעלמא שעושין בו צוה"פ ושמואל אמר שתורת אותו פתח כפתחו של מבוי סתום שנותנין בו לחי. וכשתאמר לרב למה עושין צוה"פ בעקמומיתו ואין עושין אותו בא' מראשו י"ל מפני שיהא צוה"פ שעושין שם משמש לשתי המבואות ויראו אותו כי הפתח ההוא משמש לכאן ולכאן ואם אתה עושה צוה"פ בא' מן הראשים בלבד לא הכשרת השני בצוה"פ בא' מראשו כי אין זה הראש שבו צוה"פ חשוב ראשו של זה כלל, ע"כ, ומבוי' בריטב"א דאיי"ז סתם ענין שיראוהו כל בני המבוי אלא דמה שגורם הדין מפולש במבוי זה הוא מה שהעקמומית משמש כניסה ויציאה וזהו הראש של שני המבואות ולכך צריך להניח הצוה"פ בעקמומית.

ובאופן שעושה צוה"פ בב' ראשיו אם צריך לחי בעקמימותו, כי הראש"ש דצריך וכ"פ בשו"ע, והחזו"א [ס"ה, ה']. בי' דנידון כחד מבוי עגול ולא חל עליו שם עומ"ר. ויש לחשוב מקום העקום לסוף מבוי. עיי"ש. ומבוי בדבריו דיסוד הסוגיא דעיי' הדין דמבוי עקום נחשב כמפולש וכמו שאין כאן עומד מרובה. אך הריטב"א לבסוף חולק על רש"י שלא צריך בעקמומיתו ורק בתחי' המבוי, ותוס' כי נ"מ באופן שהמבוי עשוי כמין חי"ת אם צריך שני צוה"פ או סגי בא' בתחי' המבוי.

ולשמואל תורתו כסתום, כי רש"י ב' פי' אם צריך לחי נוסף בעקמימותו או לא, והטעם שצריך לחי, לפי' זה, משמע דעיי' שמניח הלחי זה מה שגורם דלא נחשב למבוי מפולש וזה מכיון דאינו מפולש ממש, ועי' להלן. [ולהלכה נפסק [שס"ד ס"ג] כרש"י דצריך צוה"פ בעקמימותו, [או צוה"פ בב' ראשיו ולו"ק] ועי' במ"ב וביה"ל דהאריך מדוע היום לא נוהגים כן].

ומק' הגמ' אילימא ביותר מ"י בהא לימא שמואל כסתום, ועי' רש"י אלא לאו בי', וקאמר רב תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי מצידו בד', וצ"ב מה השייכות בין דין פירצה לדין מפולש, ולהתור"י דלעיל מבוי היטב דגם הטעם דר"ה דפירצתו בד' הוא משום דנחשב מבוי מפולש, אבל לתוס' והריטב"א הלא מבוי דעיי' פירצה לא נעשה למבוי מפולש רק באופן שנעשה כך מלכתח"י שיהא הדרך לרבים זהו מבוי מפולש. ורק שדנים משום דין פירצה, וא"כ מה הדימוי בין דין פירצה למפולש, ובריטב"א בי' דבעצם במבוי עקום אפשר לסגור עם עומ"ר כל צד בפני עצמו ורק נשאר בסוף פירצה וכיון דרב עושה פילוש זה כפירצה אלמא דלא נחשב פתח אלא פירצה. ולדעת תוס' דהחיסרון משום דשבקי פיתחא רבא ועיילי בפיתחא זוטא ולפי"ז צ"ב הדימוי למפולש, וצ"ל דגם הדין דשבקי אינו כשנעשה מסיבה צדדית רק עיי' מה שיש כאן דין פירצה במחיצות ושבקי עיי' הלחי וקורה ולכך מוכיחים מרב דחז"י שזה פירצה לעשות דין מפולש וה"נ לגבי הדין שבקי.

ובפשטות הוכחת הגמ' הוא מרב, אבל לפי' ב' דרש"י שצריך לחי בעקמומית אפשר להוכיח כן גם משמואל וכ"כ הריטב"א ותור"י, ומבוי דפי' דלפי"ז יש פירצה ומהני הלחי לסגור הפילוש, אבל הרשב"א כי דמשמואל אין ראייה דאם מועיל לחי ס"ל דלא נחשב פירצה, ולפי"ד לא נתפרש היטב מה צריך לחי, [ואולי דסו"ס כיון דיש פילוש צריך היכר טפיל].

גמ' שאני התם דבקעי רבים, והיינו דבאופן שבקעי רבים לכו"ע פירצתו הוא בד' טפחים, וטעם הדבר - הריטב"א כי': וכיון שכן דין הוא דאפי' בי' יהא חשוב כפלוש, וכ"מ בתור"י. ובמ"מ פי' שס"ה סק"י כי בשם הלבוש: דשוב אינו נקרא פתח אלא דרך הרבים, והיינו דלכך לא מועיל בזה לחי רק צוה"פ, ובשעה"צ כי ד"מ דהוה מבוי מפולש, ובתו"ש כי משום דחיישי' שיקצרו דרכם ולא ילכו בפתח המבוי. [וזה מתאים עם שיטת התוס' ברי' הונא] הרי ג' פירושים.

גמ' התם דאיכא גידודי, ופירש"י שנשתייר מן הכותל ואינה נוחה לעבור, ולפי"ז מבוי בגמ' ג' דרגות, אם בקעי רבים לכו"ע בד'. יש גידודי לכו"ע בי'. אין גידודי ולא בקעי בזה המחלו'. ומהו לא בקעי כי רש"י: [ד"ה מכלל] שפרוצה למקום מטונף או למקום מקולקל בפתחים וטיט, ובביה"ל סי' שס"ה ס"ב ד"ה דלא בקעי כי דלד' הלבוש אפי' אין שם רפש וטיט כל שאין דרך רבים לעבור שם מיקרי לא בקעי רבים וכי' הביה"ל שיתכן שגם כוונת רש"י כן הוא ורק שרש"י קמ"ל אפי' היכא שהפירצה הוא נגד מקום שרבים הולכים שם אך כעת העיכוב הוא מחמת רפש וטיט, והיינו דגם אם הוא רק במקרה.

והיאך מתקנים פרצות אלו - כי הראשו' הרשב"א והריטב"א שלא מועיל לחי דלחי נתקן רק בפתח ולא בפירצה, ויש כאן יסוד חשוב דהלחי וקורה צריך חשיבות של פתח ולא סתם לסגור בפירצה, ועי' בביה"ל שם [ד"ה צריך] דהפמ"ג כי דסגי לחי, והגר"ז כי דצריך לכל הפחות צוה"פ בפתח המבוי דלא מועיל לחי גם בפתח המבוי וגם בפירצה, והבית מאיר כי דאפי' אם יש צוה"פ בפתח המבוי לא מועיל לחי בפירצה. והחזו"א נתקשה להבין די' הבית מאיר [סי' ס"ה סק"ה, כ"א],

וכי' דהלא במפולש גמור מהני צוה"פ מצד א' ולחי מצד אחר, וגם עומד מרובה מהני במקום לחי כמבוי' בדף ה': וכאן הלא יש עומד מרובה במקום שאנו מצריכין לחי וא"כ באופן שסוגר הפתח המבוי בצוה"פ ודאי לא צריך שום תיקון. ולשיטתו כל הדין פירצה הוא רק באופן שתיקן בלחי וקורה דאז הפירצה זה קלקול בלחי וקורה. אבל להבית מאיר מבוי' דאם יש פירצה שאינו הפתח המרכזי של המבוי מועיל רק צורת הפתח.

סוגית רשות הרבים

ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר, ע"י תוס' בנידון ס' ריבוא, וע"י בביה"ל ס"י שמ"ה סעיף ז' שהאריך בשיטה זו דהשו"ע כי דייא דכל שאין ס' ריבוא עוברים בכל יום אינו רה"ר, וכי' הביה"ל דבראשו' לא כי' דצריך שכל יום יעברו בדרך זה ס' ריבוא ורק שיהיו מצויין ס' ריבוא, וע"ש ד' הריטב"א דמספיק שרגילים ליכנס לעיר ס' ריבוא וד' הרמב"ן דכל דרך שהוא חוץ לעיר הוה רה"ר גם בלא ס' ריבוא [בין-עירוני] והרחיב בזה, ע"ש.

ובדעת הסוברים דלא צריך ס' ריבוא, כמה צריך, לא נתפרש, ולי' הרמב"ם בפרק ה' ה"כ, שהעם עוברים ויוצאים שם, ובמשכנו"י נתחבט בזה, ע"ש. ובמ"ב כי' דבעל נפש יחמיר על עצמו שלא לטלטל בט"ז אמה גם בלא ס' ריבוא, ובביה"ל ס"י שס"ד ס"ב כי' דהעולם סומכין על שיטת הרמב"ם דמועיל צוה"פ ברי"ה [ויבוי' להלן] ואין בזה איסור דאורי"י, [דבלא זה ק' הלא הוא ס' דאורי"י אם צריך ס' ריבוא] ומ"מ מסיק דבעל נפש יחמיר לעצמו. ובחזו"א העלה עצה לפתור הדין רה"ר, ודבריו מיוסדים על כמה חידושים [ויובא אי"ה בהמשך].

ו' ע"ב - וכ"ת בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מערבא - היינו בראויות לינעל. וע"ז מקשי' דרק בנעלות הוא דמועיל, וכי' רש"י [ד"ה חייבין עליה] אלמא נעילת דתות בעי' בכל לילה ומבוי' דלא סגי בשבת אלא בכל לילה.

ובתוד"ה והאמר רבה כי' דיש מחלו' אם צריך ב' דלתות גם ברביעית או סגי בשלישית, ומהו היסוד של נעילת דלתות, והנה כשהדלת סגורה ודאי זה מחיצה, והנידון כשהדלת שנעלת בלילה פתוחה ביום איך זה מועיל, ונא' בזה ב' טעמים: התוס' בדף ב': כי': [ד"ה אלא מעתה] דהויא כמחיצה מעלייתא, וכ"כ הריטב"א בדף כ"ב דהוה ד' מחיצות שלימות, אך הרשב"א בעבודת הקודש ריש שער ג' כי' דתועלת הדלתות דעי"ז אינו מסור לרבים, דיסוד רשות הרבים במה שהוא מסור לרבים וע"י שנעל בכל לילה אינו מסור לרבים. [ויש שדנו דלהרשב"א אינו כלל מענין מחיצה, [ע"י מנחת יצחק ח"ח ס"י קל"ח], אך החזו"א [י"ד, ה'] מסיק דבלא צוה"פ אינו מועיל דרך דלת עם צוה"פ מועיל וע"י גם באיגרות משה [ח"א ס"י קל"ט] דגם לרשב"א הוא ע"י המחיצה אבל עכ"פ התועלת הוא שזה כזה מחיצה שעל ידה אינו מסור לרבים] ובמ"ב ס"י שס"ד סק"ו הביא ב' השיטות ובי' השיטות דסגי דלת א' מכיון דעי"ז כבר מונע רבים לעבור משער לשער וממילא א"צ דלת נוספת, ולפי"ז מי שסובר שצריך ב' דלתות ס"ל דהוא מתורת מחיצה מעלייתא ולכך מועיל רק כשיש ב' מחיצות, בשביל שלא יחשב רשות הרבים, דצריך שמכל צדדיו יהא לו מחיצה מעלייתא שלא יהא שייכות עם הרה"ר. [ונמצא דהצדדים הם האם הדלתות דעי"ז לא מסור לרבים, או שהדלתות מהני שהמקום סגור כהוגן] שיטת הרשב"א בעבוה"ק דלפליטא שהוא מקום קיבוץ אנשים לא מועיל דלתות, ובי' החכם צבי משום דהוא בכל אופן מסור לרבים דבאים לסחורה.

רש"י ד"ה ירושלים, רה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש, ובשו"ע ס"י שמ"ה ס"ז איזהו רה"ר כו' ואין להם חומה ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער, ויש מדייקים דרק כשאין חומה צריך מכוון משער לשער, וכי' המ"ב דמכוון זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דיני רה"ר, [וע"ע בביה"ל שם] וכן במלחמות ו. מד' הרי"ף מוזכר שיהיו מכוונין זה כנגד זה, וכן ברשב"א כ"ב: וכן ברש"י ד"ה אבולי דמחוזא, אך ברמב"ן דף נ"ט כי' שכל מבוי שמפולש

מב' ראשין ומכוון עד חוץ למדינה ורחב ט"ז אמה הוא ר"ה גמורה בכל עיירות ובכל כפרין שבעולם, ע"כ, ומשמע דא"צ שיהו זה כנגד זה. [וע"ע באגרות משה ח"א סי' ק"מ מש"כ בזה].

תוד"ה וכי תימא, וי"ל דמעיקרא ס"ד כו' אבל לפי המסקנא כו' והיינו דלמסקנא פלוגתא דר"י ורבנן לא מיירי בר"ה אלא במפולש לר"ה, וכבר תמה ע"ז בחזו"א דלקמן בגמ' בדף כ"ב. מפורש דפליגי בר"ה גמורה.

שם, ועי"ל כו' וחידשו התוס' דה"ר המתקצר לאורכו דרך הילוכו נחשב רה"ר אף שאין באמצע ט"ז אמה, והראשון הביאו זה ולא כ' כמה צריך שיהא שם, והרא"ש כ' דצריך לכל הפחות רוחב י"ג אמה ושליש כמו בפסי ביראות בפרק ב', [ועי' בשו"ע שמ"ה ס"ח וס"ט ומ"ב שם] ובתור"פ כ' דבר"ה המתקצר אינו רה"ר לחיוב אבל מ"מ יש שם, אתי רבים ומבטלי מחיצה' שלא מועיל לסגור שם במחיצה. [ובמשכנות יעקב פי' כן גם בד' הריטב"א ומחמיר כן למעשה במתקצר לרוחבו דאתו רבים ובקעי מחיצה].

שם, וא"ת כיון דאית ליה לר"י כו' דלדידיה מבואות המפולשות לא הו' ר"ה כיון דאיכא ב' מחי' מעלייתא, וכו', והרמב"ן בדף נ"ט כ' דבפליטא שמתקבצין שם אנשים אית ליה לר"י רה"ר גם ביש ב' מחי' ועי' גם במלחמות בדף כ"ב. [ו. מד' הרי"ף] והריטב"א בדף ו' ובדף כ"ב יש לו שיטה מחודשת דבר"ה גמורה של ט"ז אמה מודה ר"י ורק בר"ה המתקצר מטי"ז אמה או שאין ס' ריבוא בזה מועיל ב' מחיצות.

תוד"ה והאמר רבה כו'. וא"ת והיכי פריך מריו"ח דהוי אליבא דר"י ופליגי עליה רבנן, וי"ל דפריך כו'. והיינו דר"י מיירי בפסי ביראות שיש דיומדין מדי רוחות ובה פליגי ר"י ורבנן אבל בצורת הפתח גם לרבנן לא מועיל אלא דלתות הוא דמועיל ומבוי' בשיטת התוס' דגם לר"י וגם לרבנן לא מועיל צורת הפתח דאתו רבים ובקעי מחיצתא, אבל הרשב"א כ' דצורת הפתח הוא כדופן שלישי ולא מבטלה להו בקיעת הרבים לרבנן ולפי"ז ק' קו' תוס' מה מקשי מר"י הלא לרבנן מועיל ובי' הרשב"א דקו' הגמ' לפי ריו"ח היאך יפרש הברייתא דמערבין רה"ר, וכן בדעת הרמב"ם שפסק [פי"ז ה"י] דמספיק ברה"ר דלתות הראויות לינעל ולא חש לקושיית הגמ' כ' הרשב"א במהלך הא' דפסק כר"א [בדף כ"ב]. דמהני ראויות לינעל גם לרשות הרבים, ובביה"ל בסי' שס"ד כ' דמה"ת מספיק צורת הפתח ומדרבנן הצריכו ראויות לינעל, והיינו דלא פסק כר' יוחנן וגם צורת הפתח מועיל, אבל במהלך הב' ברשב"א כ' דהרמב"ם לא מיירי בר"ה גמורה אלא במפולש לר"ה, וע"ש, ועי' גם במ"מ מש"כ בזה. [וביה"ל כ' דכשאיין ס' ריבוא סומכין העולם על שיטת הרמב"ם דמספיק מה"ת צוה"פ] והרמב"ן כ' דהרי"ף פסק כר' יוחנן דהוה ר"ה דאוריין [והאריכו בזה המשכנ"י ובית אפרים כמאן פסק הרי"ף].

ובחזו"א כ' דבעומד מרובה מהני לפי רבנן לסגור רה"ר ולר' יהודה לא מועיל, [ובקורן אורה וגאון יעקב כ"ב. כ' דגם לר"י עומ"ר מועיל], וכ' דקיימא לן כרבנן דלא כר' יוחנן [וכנ"ל] וממילא עומ"ר מועיל, ועפי"ז כ' דרחובות שלנו הם כולם רשות היחיד וכגון ברחוב כזה הרי רחוב 2 הוא סגור בעומד מרובה מג' רוחותיו וממילא הוא חולק רחוב 1 לשנים דבאמצעו נעשה רה"י ע"י המשך עומ"ר של רחוב 2 ומחדש החזו"א דרה"י סוגר רה"ר גם אם הוא לא מחיצה ממשית אלא רשות היחיד זה חולק הרה"ר לשנים, וכ' דהוא היתר מרווח.

והנה היוצא מהסוגיא דרה"ר לא מיערבא, והטעם דאתי רבים ובקעי מחיצה כמבוי' בדף כ. וכל מה שמועיל עירוב זהו רק במקום שאינו רה"ר דאז מועיל צוה"פ לעשות רה"י ובה מועיל עירוב. [ויש בזה ב' מהלכים אם הב' דהרה"ר שובר המחיצות או דמסלק כח גדירת המחיצות מהמקום, ואי"ה יבואר בדף כ"ב].

גמ' יתיב ר' יוסף כו' מחלו' בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן נעשה כבקעה מכאן ומכאן כו'. והיינו דכל מה שהצריכו דלתות הוא רק באופן שפתוח מב' ראשו לרשות הרבים ויש בו מעבר מר"ה לר"ה וכדי להבדילו מר"ה הצריכו דלתות הראויות לינעל [ובריטבי"א בדף כ"ב. בי' דבכה"ג יש בזה גדר דרבנן של אתי רבים ובטלי מחיצה] אבל באופן שמצד א' אינו ר"ה ולא משמש כמעבר מר"ה לר"ה מספיק צורת הפתח. ובטעם מה שצריך צורת הפתח יש בזה ב' עניינים, א', משום דצריך ג' מחיצות לתיקון מבוי, וכמ"ש במ"ב סי' שס"ד סק"ב: והטעם דע"י צוה"פ נעשה כסתום במחיצה מההוא צד והוי כמבוי סתום מג' צדדין וסגי בצד השני בלחי וקורה. ע"כ. ואמנם גם באופן שיש עומד מרובה גם צריך צוה"פ במפולש אף דעומ"ר חשוב מחיצה, וכדחז"י במבוי עקום דצריך צוה"פ לרב משום דנידון כמפולש אף שיש עומ"ר, וכ"כ האו"ש בב"י ד' התוס' ה': דלא מועיל עומ"ר בכל ד' רוחות ובי' האו"ש משום דהוא מפולש, ומוכח מזה דמפולש הוא חיסרון נוסף ומש"כ המ"ב "נעשה כסתום" היינו דיש דין שיהא "סתום" וכשמפולש אינו "סתום" ולכך צריך צורת הפתח. ובחזו"א [סי' ס"ה, ס"ק י', ל"א], נסתפק אם צריך שיהא בקיעת רבים במבוי המפולש להצריכו צוה"פ או דגם בלא בקיעת רבים, והיינו באופן שיש עומ"ר ומ"מ יש חיסרון דמפולש ומסתפק אם צריך בזה בקיעת רבים. [ובמ"ב סי' שס"ה, סק"ח בשעה"צ, כ' די"א דפירצה דבקעי רבים - המבוי בדף ו' - הוא מדין מפולש, ומשמע דע"י בקיעת רבים הוא דנעשה מפולש, ועי'].

ובתוס' בדף י': ד"ה עושה פס, הביאו מחלו' במבוי שהוא כמין חי"ת אם נקרא מבוי מפולש או דמכיון דשני פתחיו הם לרה"ר אחד ואין רגילות בני רה"ר לעבור דרכו מר"ה לר"ה, ולשיטה זו ודאי הדין מפולש הוא ע"י מה שבני ר"ה מקצרים דרכם במבוי המפולש, אבל לשיטה א' דגם זה חשוב מפולש יל"ד אם דוקא באופן דבקעי רבים או לא, ומחלוקת זו בגמ' ו: בההוא מבוי עקום דאצרכוה דלתות ופירש"י דהיה כמו חי"ת וסובר דגם זה נחשב מפולש ותוס' י': חולק. וכן ברשב"א בדף ו'.

גמ' ומסיים בה משמיה דר' יהודה אם היה מבוי כלה לרחבה כו' וכל הסוגיא עד דף ח' ע"א גמ' ומנא תימרא [תחילת השורות הרחבות] הכל סוגיא אחת שנכלל בה שני עניינים שונים לגמרי, א', דין חצר ומבוי מפולש, ב', דין עירובי חצירות שהדיוורין בחצר אם הם אוסרין על בני המבוי או לא. ומיירי כל זה במבוי שנפרץ לחצר או לרחבה וגם החצר והרחבה יש להם פירצה מהצד השני לרה"ר ונמצא שיש כאן פילוש, והנה החצר אין לה דין פילוש אף שמפולשת ג"כ וכל הנידון במבוי, וטעם הדבר יבואר בהמשך בע"ה, ושיטת רש"י דלחצר יש דיוורין ולרחבה אין דיוורין ועפ"י פירש"י דר' יוסף משמיה דרב שדיבר ברחבה ס"ל דמפולש לא נחשב אבל באופן שיהא דיוורין כן נאסר, ור' ירמיה שדיבר בחצר ס"ל דדיוורין לא אוסרין במבוי ומפולש אוסר במבוי ולא בחצר, ותוס' מפרש שהרחבה גם יש בה דיוורין ועפ"י ב"י דלר' יוסף משמיה דר' יהודה שרי בכל ענין גם ביש דיוורין ואין איסור במבוי לא משום דיוורין ולא משום פילוש, ולר' ירמיה יש איסור גם מצד דיוורין וגם מצד פילוש, אבל לכו"ע זה שני עניינים חלוקים, א'. פילוש, ב'. דיוורין. והמחלו' בזה בי' הגמ' בדף ח' ע"א דבלא עירבו שהאוסר משום דיוורין נחלקו בנר' מבחוץ ושוה מבפנים, ובעירבו - באוסר משום פילוש נחלקו בדבר יוסף. וע"ז ת"י הגמ' דלכו"ע באופן שעירבו אין אוסר של דיוורין ובלא עירבו יש אוסר של דיוורין, אבל לכו"ע מצד מפולש שרי. וזה באופן שנפרץ כנגדו ולא מן הצד כמ"ש תוס' וכמבוי בגמ' בדף ח'.

והנה עיקר הסוגיא הוא במה שנוגע לדין מפולש דמבוי בגמ' דגם אם המבוי אוסר משום מפולש החצר מותר, ובהסבר הדבר יש מחלו' תוס' והרשב"א וכן הפוסקים נחלקו בזה, ויסוד המחלו' הוא האם הדין של מפולש אוסר גם בחצר או דרק במבוי נא' פירצה זו, דהלא הכל מדובר שיש עומד מרובה מפני רה"ר ורק דהוא מפולש ובזה צריך צוה"פ וכמושנ"ת ושמא נא' זה רק במבוי ולא בחצר שהוא מקום יותר סגור.

ובתוד"ה בעירבו קמפלגי כ' בתוך הדיבור: דאי בנפרצה ובעירבו מאי איריאי ונפרץ במילואו דאפי' לא נפרץ במילואו הוה כמפולש כו'. וברע"א כ': וק"ל הא כמו דהרחבה וחצר לא הוה כמפולש מכח הגיפופין שלהם ה"נ המבוי בלא נפרץ

במילואו. ע"כ. ומבוי' דהרע"א פי' דהטעם מה דהחצר לא נאסר במפולש משום דיש לו גיפופין לכך לא נחשב מפולש, ולכך הק' על תוס'.

ובדעת תוס' מבוי' דבחצר לא נא' הדין דמפולש וגם אם הוא מפולש החצר מותרת, וכן הוא דעת הט"ז והמג"א בסי' שס"ה, דהטעם דחצר מותרת משום דבכל אופן פירצה פחות מי' לא פוסל בחצר אפי' מפולש ואפי' בקעי בו רבים [מג"א סק"ה וט"ז סק"ג] וכ"כ במ"ב שם, אבל האבן העוזר שם כ' דגם בחצר פירצתו בד' אם בקעי בו רבים וכן יש דין מפולש בחצר והטעם דחצר מותר כ' האה"ע דהטעם דחצר לעולם מותר משום דלא נראה כמפולש לרה"ר אל העומדים תוך החצר דהא גיפופין נראין בו וניכר שנפרץ למבוי אבל היכא דנפרץ החצר לרה"ר עצמו דינו כמבוי, וכ' שכ"ה דעת הרשב"א בעבודת הקודש דגם בחצר מפולש דינו כמו מבוי מפולש וצריך צוה"פ, ומבוי' דהרע"א פי' כמו האה"ע אבל בתוס' מבוי' כמ"ש הט"ז והמג"א דהטעם דחצר מותר משום דבחצר אין דיני פרצות בקעי רבים ומפולש. וכן בחידושי הר"ן בדף י"א. כ' דרק במבוי שרגל הרבים מצויה בו פוסל במפולש והרשב"א סובר דיש דיני פרצות מפולש בחצר, וכן ברשב"א בחי' כאן כ' להדיא דהטעם דהחצר מותר משום דיש לו גיפופין ומה"ט כ' דכל הנידון ביחס למבוי הוא משום דהמבוי אין לו גיפופין הנראין מבפנים רק מבחוץ הא לא"ה מבוי נמי שרי דכיון דאית ליה גיפופי ממש הנראין בפנים אינו נראה לעומדים מבפנים ומבחוץ ככלה לפירצת החצר וכמפולש לרה"ר אלא הרי הוא נראה לכל שהוא פתוח לחצר והחצר היא שנפרצה לרה"ר וכשם שאין פירצת החצר למבוי נידון לחצר משום פירצה אלא משום פתח לגבי מבוי נמי פתח הוא ולא הוה מפולש כו' וע"ש עוד.

ומבוי' ברשב"א ממש כקו' רע"א דבאפון שיש גיפופין מותר וזהו הסיבה שהחצר מותרת, ותוס' כ' לא כן אלא דאפי' יש גיפופין למבוי נמי חשוב פרוץ ומפולש ובע"כ הסיבה דהחצר מותרת משום דלחצר אין דין פירצת מפולש, הרי למדנו ב' מהלכים בראשוי' ופוסקים בטעם מה דהחצר לעולם מותרת.

ובנידון הגמ' אם המבוי נאסר וקיי"ל דהמבוי אין לו דין מפולש מכיון שכלה לחצר, הנה להרשב"א מבוי' דהוא משום מה דיש גיפופין לחצר וחולק המבוי והחצר זה מחשיב ממילא שגם המבוי לא מפולש לר"ה מכיון שהגיפופין חולקים, אבל לפי תוס' שכתבו דאפי' אם יש גיפופין ג"כ נחשב מפולש ולפי"ז מהו הסיבה שבאמת המבוי לא נחשב מפולש, הבי' הוא דמכיון דהוא כלה לחצר שלחצר אין דין מפולש והיא נחשבת כסגורה ממילא גם המבוי שכלה אל החצר ג"כ נחשב שאינו מפולש לרה"ר, וא"צ בזה להגיפופין אלא בעצם מה שהוא כלה לחצר שאין לו דין פירצות מפולש ובקעי רבים.

ומה מגדיר בזה מהו חצר ומהו מבוי, נחלקו המג"א והט"ז בסי' שס"ה, המג"א [בסק"ד וכן בפ"י סק"ז] כ' דתלוי אם יש בתים וחצירות פתוחים לתוכו. והט"ז גם כ' דתלוי אם ארכו יותר על רחבו או לא.

דף ח.

רש"י ד"ה אבל זה כנגד זה, מידי דהוה אמבוי עקום שיש יותר מי' בעקמומיתו דלכו"ע אסור, והיינו משום דהרחבה היא יותר מי' אף דהמבוי לא. והרשב"א חולק דרק לפי רב אבל לשמואל לא הוה כמפולש.

גמ' מבוי שצידו א' ים ומידו א' אשפה, ופירש"י, וראשו א' סתום כשאר מבוי וראשו א' לרה"ר מתוקן בלחי וקורה. וברבינו חננאל שכ': ונמצא מבוי מפולש לר"ה משני צדדין מבוי דפי' דב' ראשיה היה ים ואשפה, וב' הצדדים היה כרגיל בבתים וחצירות. [ועי' מ"ב שס"ג קי"ח, ובשעה"צ].

גמ' חיישי' שמא יעלה הים שירטון, גמ' תנא וחכמים מתירין, ולהלכה קיי"ל דחיישי' אבל הרמב"ם פסק [פ"י משבת ה"ה] דלא חיישי' וכ' הראשו' שכ"ה גי' הר"ח, ועי' רשב"א.

ובב"י החשש דיעלה הים שירטון, כ' רש"י דמעלה שירטון על שפתו, והיינו דע"ז מתקלקל התל המתלקט דאין שיפוע י' בד' אמות אלא ביותר מכך, אך המ"מ שם ב"י החשש באופ"א דגם אם נשאר ומדרון בעומק י' אבל החשש שמא יטלטלו מן המבוי למקום שנתייבש הים שהוא כרמלית לפי שלא הוקף לדירה [כן ב"י המג"א שס"ג ס"ק ל"א ד' המ"מ] אבל כשהים קיים לא חיישי' דאינו בת טלטול עם המבוי, ובמג"א כ' דנ"מ דלמ"מ לא מועיל צוה"פ אלא מחיצות גמורות לצד הים אבל לרש"י מועיל. [ועי' מ"ב דפסק דמועיל].

עוד כ' המג"א שם דמה דמועיל לסמוך על הים למחיצה הוא באופן שהוא בתוך י' אמות למבוי אבל אם יש יותר מ' הרי זה פרוץ ושכ"כ התוס' בדף כ"ד:.

ובפוסקים דנו בנהרות שנקרשים בימי החורף אם אפשר לסמוך עליהם הט"ז כ' דגם בקיץ אסור לסמוך דכמו דחיישי' דיעלה הים שירטון כמו"כ חיישי' דיקרש ואסור לסמוך ע"ז גם בקיץ, ובמג"א כ' דבחורף כשנקרש בטלה המחיצה אבל בקיץ אפשר לסמוך ע"ז, וב"י המחצית השקל דכיון דיש לו זמן קבוע שנקרש בחורף והוא כך בכל שנה הם יודעים שבזמן זה אסור לטלטל ולא אתי לאיחלופי ולא ישכחו, ורק בשירטון שהוא מגיע פעם א' בהרבה זמן ואם נתיר יתירו גם כשיעלה שירטון, [ווי"א דגם כשנקרש לא בטלה המחיצה [אבן העוזר] והוכיח ממשנה באהלות דגליד וכפור אינו מחיצה משום דנימוח מאליו וממילא זה לא מבטל המחיצה בים, וכ' שמונת ג"כ לשבור הקרח בשבת ואין זה סותר ובונה, ובחת"ס בתש"ו פ"ט האריך בזה].

גמ' ההוא מבוי עקום דהוה בסוריא כו' וברש"י ד"ה ואותיבו ביה בעקמומיתיה, בני ראשו א' עשו לחי לפתחן כו' ובני ראשו אחר לא עשו כו', ובחידושי הר"ן כ' דנר' מדבריו שלא רצו להכשיר אלא חצי מהמבוי - חלק מהעקמומית, ורש"י גרס דהניחו המחצלת בעקמומית. ובחי' הר"ן מק' דא"כ מה מק' הגמ' דלשמואל דאמר לחי בעי לחי מעליא דכל זה כשרוצין להכשיר ב' הצדדים אבל אם רוצה להכשיר רק צד א' א"צ לחי וע"כ פי' דהניחו המחצלת בראש המבוי ובראשו האחר הניחו לחי וזהו דמק' דגם לשמואל בעי לחי מעליא.

ואמנם לעיל הבאנו דיל"ע בד' רש"י דגם לשמואל צריך לחי בעקמומית מה הגדר בזה האם הפשט דזה נחשב פירצה - כמו לרב - ורק דבזה ס"ל דמהני לחי דכיון שאינו מפולש גמור סגי ג"כ לחי, או דלשמואל מכיון דיש עומד מרובה זה נחשב כסתום ורק דבעי לחי להיכר, ולכאוי' בזה תלוי המחלו' כאן דהר"ן פי' דזה כסתום ומ"מ בעי לחי להיכר וכ"ז כשבא להתיר ב' המבואות דאז מכיון שכ"א מפולש לחבירו יש בעיא אבל אם בא להתיר רק מבוי א' אזי נחשב כסתום וא"צ לחי בעקמומית. אבל בדעת רש"י דזה נחשב פירצה ורק דמהני בזה לחי וממילא גם כשבא להתיר רק מבוי א' ג"כ צריך בזה לחי בעקמומית, ועי' בזה.

גמ' גופא כו' אבל היכא דקא דרסי ביה רבים כו' והא נמי תנינא חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו רה"ר לטומאה ורה"י לשבת, הנה בדף כ"ב: מבוי בגמ' דלר' יהודה דאתי רבים ומבטלי מחיצה הוה כאן ג"כ רשות הרבים. ולפי"ז צ"ב קושיית הגמ' דשמא רב אתי לומר דהל' כרבנן דלא מבטלי [והמשכנות יעקב ובית אפרים נחלקו אם נלמוד מכאן דקיי"ל כרבנן] ובמשכנות יעקב כ' דודאי כאן לא הוה רשות הרבים והדין דאתי רבים ובטלי מחי' הוא רק בר"ה וכוונת הגמ' רק לומר דאפי' בחצר שרבים ממש עוברים בו הוה רה"י וכ"ש כאן דלכו"ע הוא כך דאין כאן תנאי רה"ר [דאין ט"ז אמה וכיו"ב] ובאמת במג"א סו"ס שס"ג כ' במבוי שיש לו מדרון לר"ה דאם בקעי בו רבים אתו רבים ובטלי מחי' וכ' ואפשר דלא מיקרי רבים פחותים מס' ריבוא, ובחזו"א סי' ק"ח סק"ב הוכיח דדין ביטול מחיצות נא' רק בר"ה וגם לענין ס' ריבוא. ובסק"ג כ' דדירין העוברים בבתיים או בחצר או במבוי ודאי נותר בצוה"פ ולא מבטלי לה רבים, [ודלא כשערי ציון].

ח' ע"ב

רש"י ד"ה ולרבה, (אפי' חצר) נחלקו המהרש"א ומהרש"ל היאך לגרוס כאן המהרש"ל סובר שבחצר אין דין מפולש, וכל מה שנאסר בזכנג"ז הוא רק המבוי, אבל מהרש"א סובר שבחצר יש דין מפולש וההיתר דחצר הוא רק באופן דהוא זה

שלא כנגד זה, [ועי' בקרני ראם דהדין עם מהרש"ל, דלעיל הבאנו מחלו' אם בחצר נאסר במפולש או לא, אבל נתבאר לעיל דלכו"ע באופן שיש לחצר גיפופין ומפולש למבוי המבוי אסור והחצר מותר, ע"ש].

גמ' איתמר מבוי העשוי כנפל, לרש"י מיירי במבוי העשוי כמין רי"ש ולתוס' מיירי במבואות משני צדדין ואינו זה כנגד זה, והדברים מבוארים ברשב"א בדף ו' ע"א, דתלוי במחלו' אם במבוי עקום לרב צריך צוה"פ בעקמימותו או רק בפתח המבוי, ובגמ' כאן אמר רבא דעושה צוה"פ להאי גיסא ואידך גיסא מישתרי בלחי וקורה ופירש"י דבעקמומית עושה צוה"פ ובצד שלרה"ר עושה לחי, אבל להשיטות שא"צ כלום בעקמומית ע"כ הכונה דעושה צוה"פ בראש המבוי הגדול ואי"ז מתאים בלשון: ואידך גיסא, [וכ"כ התוס' ו. בסוף הדיבור] וע"כ מפרש תוס' דמיירי במבואות משני הצדדים זה שלא כנגד זה. ולפי"ז מה שאמר רבא היינו דבמבואות שמצד א' עושה צוה"פ ובמבואות מצד השני עושה לחי או קורה וזהו הפי' מאידך גיסא, ואי"ז ממש זה כנגד זה דא"כ הוא מפולש וגם שמואל מודה דצריך צוה"פ.

וכי' הרשב"א דאע"ג דכשעושה רק מצד א' צוה"פ הרי עדיין במבואות שמצד השני יש מבוי עקום כמין חי"ת דכמה מבואות פתוחין למבוי א' והם פתוחים בראשיהם לר"ה, וכי' דכמין חי"ת לא נחשב מפולש גם לרב משום דאין דרך לסבב המבוי מתוכו לצאת דרך שם מר"ה לר"ה, וכ"כ בתוס' בדף י': ועמש"כ דף ו'.

ובטעם אביי ב"י הר"ן בחידושים דסבר כשמואל רק דסבר דכאן שיש הרבה מבואות והרבה פילושין הוא דומה יותר למבוי מפולש וגם לשמואל מצריך צוה"פ לגדול.

גמ' מבוי שצידו א' ארוך וא' קצר, ובגמ' פחות מד"א מניח באלכסון יותר מד"א כנגד הקצר, וכן באלכסון יותר מ"י אמות לכו"ע רק כנגד הקצר, ובריטב"א כ' דהיינו אם יניח על אלכסון של יתור מ"י אבל אם יניח על אלכסון באופן שיהא פחות מ"י שפיר דמי וכי' בגאון יעקב דה"ה לגבי יותר מד"א דמועיל להניח באופן שיהא פחות מד"א. ואמנם ברי"ף כ' דיותר מד' אמות הוא כמבוי בפני עצמו ולפי"ז י"ל דבזה לכו"ע צריך כנגד הקצר ממש. וגאון"י כ' דס"ל דלעולם גזרי' שמא יניח באלכסון של י' וצריך לעולם כנגד הקצר ממש. [ובמ"ב שס"ג, קכ"ו. מביא מחלו' אם בתוך המבוי יכול להעמיד הקורה באלכסון של יותר י'. ומבוי דיש צד דגם אם אין פירצה אבל אם ע"י הקורה נעשה פתח של יותר מ"י זה לא נחשב פתח ראוי ללחי וקורה].

גמ' קורה משום היכר ובאלכסון ליכא היכר, וכי' רש"י דבני מבוי משתמשים שם כו', ובביה"ל מביא ד' מחצית השקל דיכול להניח הקורה באלכסון וישתמש רק כנגד הקצר, דהעיקר תלוי במה שמשתמשים שם, והפמ"ג חולק ע"ז דצריך להניח כנגד הקצר, [ובתוס' משמע דאם מניח באלכסון ולא משתמש שם לא נחשב קורה דבוקה למבוי, ועי'].

ובתוס' ובראשוי' הק' איך זה רה"י נגד הארוך הלא אין שם ג' מחי' ותי', א', דקורה משום מחיצה דאורי"י, וזה דלא כהתוס' פ"ו. שכי' דקורה ל"ה מחי' דאורי"י דכיון שהוא רק טפח אין זה פי תקרה, ב', דכיון דלא בקעי רבים ל"ה ר"ה ולא גזרו בזה. ולפי"ז מבוי דזה לא רשות היחיד ומ"מ מועיל בו תיקון לחי וקורה דזה בטל לגבי מבוי, והוא חידוש.

והנה לעיל בדף ב. הבאנו פלוגתת הביה"ל וחזו"א במחיצות כמין גא"ס ולחי אם כל הריבוע נעשה רה"י או עכ"פ במשולש. והחזו"א סובר דרק נגד הלחי בקו ישר, ולכאוי' לפי המ"ב לא מובן קו' הראשוי' דהלא יש צד א' ארוך הרי נסגר הרה"י עכ"פ באלכסון מה"ת, ובראשוי' מפורש כחזו"א דנסגר רק בקו ישר וממילא בצד א' ארוך שאין צד כנגדו אין מה שישגור והוה רה"י רק כנגד צד הקצר, וצע"ג, להמ"ב, [ועי' מש"כ בזה בדף ו.ו] והקו' ידועה, וצ"ע.

וכי' החזו"א: דהקורה מעמדת את תמונת המבוי באלכסון והיינו דיסוד הסוגיא דע"י הקורה מסתכלים על המבוי כמשולש ויש ג' מחי'.

ולהלכה קיי"ל דמעמיד הקורה כנגד הקצר, ובנוגע ללחי כ' המ"ב סי' שס"ג ס"ק קכ"ה דלא מועיל אפי' יניח לחי א' נגד הארוך ולחי א' נגד הקצר [באופן שאינן באלכסון זה לעומת זה] משום דהלחי מתיר רק נכחו ביושר ותו לא. אבל הגר"א כ' בסעיף י"ג דמועיל לחי אפי' כנגד הארוך דכיון דלחי משום מחיצה מהני זה אפי' כנגד הארוך. והוא חידוש גדול דהגר"א סובר דנחשב רה"י מה"י [לכאוי' כהמ"ב הנ"ל] וסובר שהלחי מתיר אפי' כנגד הארוך, ויש כאן מחלוק' אם הלחי מתיר רק נכחו ביושר, וסברת המ"ב בשם הב"י הוא דדוקא קורה שסוגרת כל הפתח זה מועיל גם באלכסון אבל לחי שסוגר רק חלק זה מתיר רק ביושר. [וכ' המ"ב דלפ"י צריך ליזהר בב' לחיים להעמידם ממש בצמצום זכנ"ז].

גמ' מהו להשתמש תחת הקורה - ובגמ' הכל מודים בבין לחיים שאסור, וכל הסוגיא עד ט. :. ובדעת ר' חסדא בבין לחיים שאסור פ"י תוס' דהוא משום דחיישי' דכיון דזה רוחב משהו אתי לאפוקי, והראשו' פ"י דכיון דלחי משום מחיצה הרי חודו הפנימי סותם ולכך אסור להשתמש, ומה שכתב תוס' להוכיח לא כן דתוס' פ"י דלמ"ד קורה משום מחיצה וחודו החיצון סותם ה"ה בלחי חודו החיצון סותם וא"כ אין לחלק בין קורה ולחי, אבל הריטב"א ותורי"ד כ' דיש הבדל בין המ"ד קורה משום מחי' ולחי משום מחי' הריטב"א כ' דקורה כיון דרחבה טפח ושייך ביה פנימי וחיצון, חודו החיצון סותם אבל בלחי דמשהו חודו הפנימי סותם, ובתוס' רי"ד כ' דקורה הוא מחיצה משום דיורד וסותם לכך גם חודו החיצון סותם אבל בלחי דהוא עומד לכו"ע חודו הפנימי סותם וזהו ד' ר' חסדא דלכו"ע בין לחיים אסור. והמשך הסוגיא בדף ט. יבואר שם בעז"ה.

גמ' בעא מיניה רמב"ח מר"ח נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה ע"ג מהו א"ל לד' המתיר אסור לד' האוסר מותר ועי' ברש"י דלד' המתיר דהחיצון יורד וסותם אין כאן מחיצה ממש להכשיר ע"י לבד. והיינו דרמב"ח סבר שצריך שהקורה תהא דבוקה למבוי. ורבא פוסל לכו"ע משום דצריך על גבי המבוי.

ובראשו' הק' מדוע לרמב"ח לד' המתיר אסור מדוע לא נימא לבד דהלא הקורה רחבה רק טפח, וברש"י כ' דאין כאן מחיצה ממש, ובריטב"א ביאר: דכיון דליכא מחיצה ממש א"א לומר לבד למטה כלפי אויר שאין בו כלום לעשות לבד, [ועי' בקהילות יעקב] והק' דעדיין נימא לבד על הקורה עצמה ותי' דליכא לבד במקום שיש דבר המפסיק בינתיים והוא הקורה.

ועי' תי' דא"ת לבד הרי אתה רואה הקורה כאילו אינה והרי צריך קורה רחבה טפח ועי' ברשב"א שהסביר זה בגדרי לבד שהוא כמו שנתמלאו ונתארכו הזויות וא"כ הקורה כאילו אינה, ועיי"ש היטב.

גמ' רבא אמר אפי' לדברי המתיר נמי אסור בעי' קורה ע"ג מבוי וליכא. ובטעם הדבר - בתוס' דף ט. משמע דמשום דצריך היכרא וזהו רק בע"ג מבוי. ובביהגר"א כ' דזהו רק למ"ד קורה משום היכר אבל בתוס' בסוכה דף כ"ב. כ' דגם למ"ד משום מחיצה היכר קצת צריך. ומאידך הב"ח כ' דאדרבה מה שצריך ע"ג מבוי הוא משום דין מחיצה ומכאן זה מחדש הב"ח דגם למ"ד קורה משום היכר יסודו מדין מחיצה והוא היכר שיש מחי' ולכך דוקא ע"ג מבוי שאז הוה כמו צוה"פ, [ובאמת לא הוה צוה"פ דראשי כתלים לא משמשים כצורת הפתח כשאין גיפופין בצד מתחת לקורה למעלה].

ומ"מ לא צריך להניח הקורה בדוקא על הכתלים דגם בתוך הכתלים ע"ג זיזין מועיל, כ"כ הביאור הלכה, ועי' בדף י"ד. וברשב"א כ' דבלחי אין דין בפתח המבוי וכשר גם בתוך ג' טפחים דהלחי הוא למטה וניכר לעומדים שבא להכשיר המבוי אבל קורה הוא למעלה ולא ניכר שבא להכשיר המבוי אם זה לא ע"ג מבוי.

דף ט.

גמ' ר' אשי אמר משוכה והיא תלויה כו' שאין בגובהן ג' ולא בעקמימותן שלשה מהו דתימא לבוד וחבוט לא אמרי' קמ"ל, וכי הראשו' [עי' רשב"א] דמיירי שבאלכסון יש ג' מהמחיצה לקורה דאל"כ סגי לומר לבוד באלכסון וא"צ חבוט רמי רק מיירי שיש ג"ט באלכסון. ולכך צריך לבוד ואח"כ חבוט רמי.

ובתוד"ה שאין בגובהן ג' הק' דחבוט רמי מהני גם ביותר מג"ט כשיש ברחבו טפח, ועוד הק' דא"צ בכלל חבוט רמי הלא סגי שהוא מעל כותלי מבוי ותי' דבעי קורה ע"ג כותלי מבוי וביותר מג"ט לא הוה היכר. והגר"ח [הל' סוכה, עמ' ט"ו]. ב"י דבאמת ע"י חבוט רמי נחשב ע"ג מבוי ורק משום היכירא דקורה בעי בתוך ג"ט, והוא מדין היכר, והנה ברשב"א ח: כ' דהכא אמרי' חבוט רמי ואח"כ לבוד, [והוכיח מכאן דאמרי' לבוד אף שהיתדות מפסיקות באמצע] ובריטב"א ט. כ' דאמרי' לבוד וכאילו נמשכה הקורה עד הכותל ואח"כ חבוט רמי, [וכנ"ר שזהו דיחוי בדף ח: עייש"ה] ולכא"ו גם בתוס' מוכח כהריטב"א בקו' הב' דהק' דמספיק במה שהקורה ע"ג המבוי וא"צ חבוט רמי, וצ"ב דאה"נ כשהקורה מגעת מצד לצד זה מספיק אבל כאן שהקורה רחוקה ג"ט הלא צריך מקודם חבוט רמי ואח"כ נוכל לעשות לבוד לכותל המבוי ומוכח מתוס' דפי' כהריטב"א דמקודם אמרי' לבוד ואח"כ חבוט רמי וממילא הק' דמספיק לבוד שהוא כמו שעומד ע"ג מבוי וא"צ חבוט רמי, והנה ד' הרשב"א מובנים דלא שייך לעשות קודם לבוד דזה לבוד לאויר [שמעל כותל מבוי] וצריך קודם חבוט רמי, והנה ד' הרשב"א מובנים דלא שייך לעשות קודם לבוד דזה לבוד לאויר, והוא חידוש, ובקהילות יעקב הק' דהלא הריטב"א ח: ב' בד' רש"י דאין לבוד לאויר רק למחיצה ממשיית ומדוע כאן מפרש דמקודם אמרי' לבוד, ודחק לומר דכאן כיון דיש יתירות אי"ז ממש לבוד לאויר, וס"ל להריטב"א דסגי בזה, ועי'.

[והנה בפשטות מוכח מסוגיין דאמרי' תרי הלכות - לבוד וחבוט. והגר"ח בספרו בהל' סוכה [עמ' ט"ו] נקט בדעת הרמב"ם דתרי הל' לא אמרי' ולכך ב"י בסוגיין דבאמת מיירי שאין באלכסון ג' טפחים ויש לבוד ומ"מ צריך חבוט כיון דיש דין שהקורה יהא מושכב על כותלי מבוי ולזה לא סגי לבוד רק חבוט רמי שהגדרה בזה שהוא כמושכב ממש. ועפ"י י"ש קו' התוס' דבאמת אם הקורה מגעת מצד לצד סגי חבוט רמי אבל כיון שאינו כך הרי צריך לבוד ולבוד רק נחשב כמחובר אבל מ"מ הקורה נחשב במקומה ואינו נחשב ע"ג כותלי מבוי. ועי' היטב בתשו' רע"א סי' י"ב - והו' בחי' כאן - מש"כ לדעת הר"ן דלא אמרי' תרי הל', וכנ"ר דפי' דאין ג' באלכסון, ועייש"ש. והעירו שהר"ן בחי' כאן פי' כתוס', ואכ"מ].

גמ' יתיב ר' זכאי כו' בין הלחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית א"ל פוק תני לברא כו' אמר אביי כו' אבל בין הלחיים אסור רבא אמר אפי' בין לחיים מותר. אמר אביי מנא אמינא לה כו', בפלוגתא אביי ורבא דמתחת הקורה לכו"ע שרי. ובין הלחיים נחלקו. ובב"י הדברים - תוס' בדף ח: כ' דהטעם דבין לחיים אסור משום דאתי לאיחלופי, ובה נחלקו אביי ורבא באופן שהוא פחות מד' אמות דהוה מקום פטור, וצ"ב דאם זה משום גזירה מה נ"מ דיש בזה דין מקום פטור הלא סו"ס הוא משהו וחיישי' דאתי לאפוקי, ועי' במהרש"א ובקרני ראם, ומבוי' דגם לתוס' גדר הגזירה הוא דהלחי הוא מתיר רק ממנו ולפנים ואי"ז גזירה בעצם החשש אלא גדר בתיקון הלחי ולכך אם יש לזה דין מקום פטור מותר לטלטל שם, ובגמ' ואביי התם בגבוה ג"ט ב"י הריטב"א דכאן כיון דאין גבוה ג"ט חיישי' דילמא אתי לאפוקי. וזהו ע"פ שיטת התוס'.

וזה מבוי' בגמ' דבפתוח לכרמלית מודה רבא וכן כ' תוס' דברחב ד' מודה רבא דאסור בין הלחיים והטעם כמ"ש תוס' ח: דלחי משהו ואתי לאפוקי. ולעיל ח: הבאנו דבראשו' כ' דלא כתוס' אלא הטעם דבין הלחיים אסור משום דלחי הוא מחיצה רק ממנו ולפנים, [ומשא"כ קורה הוא מחיצה בחודו החיצון]. ולפי"ז מתפרש הסוגיא היטב דרבא אמר דאפי' אם מתיר רק ממנו ולפנים אבל סו"ס הוא מקום פטור ומותר בפתוח לרה"ר אבל בפתוח לכרמלית אסור דמצא מין את מינו וניעור. וברש"י בשבת ט. כ' דלחי אסור להשתמש דמחודו הפנימי ולפנים הוה היכר המחיצה.

והרי"ף פסק דאפי' ד' אמות ג"כ מותר בין הלחיים ובי' הרשב"א והרמב"ן במלחמות דס"ל דאם חודו החיצון סותם מותר גם אם יש בו ד' ולכך מותר בכל אופן [וכ' דרבא לשי' בדף ט"ו. סובר לחי משום היכר וא"כ חודו החיצון מתיר]. אלא דהרי"ף כ' דבפתוח לכרמלית אסור ותמהו הראשו' דממ"נ אם זה נחשב מקום פטור ולכך אסור בפתוח לכרמלית גם ביש בו ד' בפתוח לר"ה יאסר, ומה נ"מ. ועי' בהמשך.

גמ' פתוח לכרמלית מצא מין את מינו וניעור, רבינו יונתן מבאר דכיון דהוא גזירה בעלמא [כל הענין דלחי וקורה] שלא יבואו לטלטל ורק בכרמלית דדמי טפי איכא למחש אבל בפתוח לר"ה ליכא למיחש. אבל הריטב"א כ': דהא לכרמלית דמי טפי וכיון שכן נהי דאינו מתערב עמו כיון שאין בו ד"ט כשיעור כרמלית מ"מ ניעור ומתחזק עמו שלא יתבטל לגבי רה"י אבל לר"ה ל"ד כלל ואינו מתחזק עמו בכלום וכיון שאין לו חיזוק מתבטל לגבי רה"י. ע"כ דבריו העמוקים.

ובחזו"א [ס"ו, ד'] ביאר: ולפי"ז הא דקאמר דבפתוח לכרמלית אמרי' מצא מין את מינו וניעור אינו רק לצירוף שיעור ד' אלא לעיקר תיקון לחי וקורה דבפתוח לר"ה הקורה והלחי מתירין מחוד החיצון שתחת הקורה ובין הלחיים נטפל לפנים אבל בפתוח לכרמלית אינן מתירין אלא מחוד הפנימי ותחת הקורה ובין הלחיים נטפל לכרמלית, ע"כ. [ועי' גם ברא"ש שכ': דבטיל למבוי, ובעבודת הקודש: דחודו החיצון סותם ובין הלחיים נגרר לפנים] ומבוי' דהיסוד דמצא מין את מינו, אינו רק לגבי אם דנים זה כמקום פטור דמצא מין את מינו ואינו מקו"פ. אלא הוא בעיקר ההיתר דהלחי, דבעצם מה שהלחי סוגר מחודו החיצון הגדר דמה שבין הלחיים נטפל למבוי ומועיל לגררו למבוי, אבל בפתוח לכרמלית שיש לו שייכות לכרמלית הוא נטפל לכרמלית.

[וזהו ההסבר בשיטת הרי"ף והרמב"ם דגם אם ביש בו ד' בפתוח לר"ה מותר דהלחי טופלו לפנים, אבל בפתוח לכרמלית הוא נטפל לכרמלית ואסור].

והראשו' נחלקו בתחת הקורה אם דינו כתחת הלחי ליאסר בפתוח לכרמלית, הרמב"ם והרשב"א אוסרים, והראב"ד והרא"ש חולקים. [ובד' הרמב"ם מבוי' דגם תחת הקורה הגדר דנטפל לפנים ולכך רק בפתוח לר"ה]. [הראשו' נחלקו בכל מקום פטור הפתוח לכרמלית אם יש לו דין מקום פטור עי' רמב"ם פי"ד משבת ה"ו ובראב"ד ומ"מ שם, והכ"מ כ' דמקור ד' הרמב"ם דלא הוה מקום פטור - מסוגיין. וכן בר"ן בשבת דף ז': ולהחולקים צ"ל דדוקא כאן שהוא בתוך כותלי מבוי ורחב ד' וטעון לחי וקורה בזה מהני מה שהפתוח לכרמלית שלא יטפל אבל במקום פטור מצד עצמו שכל מקומו הוא פחות מדי בזה כן חשוב מקו"פ גם בפתוח לכרמלית, ועי' ריטב"א שבת קי.]. [שיטת הבעה"מ ותורי"ד דלמ"ד לחי משום מחיצה ודאי חודו הפנימי סותם דבכל מחיצה רק חודו הפנימי סותם].

ט:

רש"י ד"ה וצריך לחי אחר כו', ולי נר' שאפי' מפנימי ולפנים כו' דלחי הפנימי אינו מתיר כלל, יל"ע אם הכונה דחסר בהיכר אבל הלי' משמע דאינו מתיר כלל דחכמים תקנו מתיר א' או החיצון או הפנימי. ולפי"ז צ"ב מדוע בפתוח לכרמלית אסור הלא רק חודו החיצון סותם וצ"ל כר' יונתן דלעיל שכ' דגזרי' בזה טפי שיטלטל, וברש"י בשבת ט. כ' דמחודו הפנימי ולפנים הוה היכר המחיצה, וצ"ע.

ט. [גמ' שרצפו בלחיים, מבוי' בגמ' דאמרי' לבוד להחמיר, וכן הוכיח הרשב"א בדף ט"ז: ועי' במג"א ס"י תק"ב שג"כ דן בזה מהסוגיא].

ט:

גמ' נר' מבחוץ ושוה מבפנים. ובתודייה כותל כו' כאן פ"ה ששיקע הכותל מלפניו. ולעיל פ"ה נר' מבחוץ שמשך כל הלחי מבחוץ וחודו הפנימי נכנס בעובי הכותל ואינו נר' מבפנים אלא מבחוץ. הב"י שס"ג ס"ט מפרש דלרש"י לעיל מועיל אפי' כמו: והסכמת התוס' דבזה לא מועיל אלא מיירי בכזה והרמ"א בתשו' ק"ז תמה דל' התוס': דאי חשיב נר' מבחוץ כשהלחי לצד הפנימי. ע"כ. משמע דלתוס' מועיל רק כשהלחי לצד החיצון והיינו בכזה: והב"ח ומהרש"ל חלקו על הב"י וכי' דבכמו לכו"ע לא מועיל דצריך שיראו בפתח המבוי ומה מועיל מה שרואים בהמשך, ועכ"פ היוצא מזה דלתוס' הגדר דצריך שבני ר"ה העומדים מול חלל המבוי יראה להם הלחי כסוגר המבוי. וכ"כ מהרש"א בשם הרא"ש. ואילו לרש"י לעיל מועיל גם אם למי שעומד מאחורי המבוי רואה הלחי ג"כ מועיל זה. ועי' בקרבן נתנאל על הרא"ש שהביא מד' רש"י סוכה י"ט. דמהני נר' מבחוץ גם למה שנמשך מכותל מבוי לר"ה כמו ע"ש.

ותוס' מק' לרש"י דגם בנכנסין כותלי קטנה גדולה כזה עדיין יש נר' מבחוץ מאחורי הכתלים, וכי' דמיירי שאין בעוביו ויש גורסים בארכו טפח, והיינו דאם הפי' ברש"י כו' ממילא צ"ל בתוס' שאין בעוביו טפח והיינו דבעובי הכותל הנכנס אין טפח וממילא זה לא סוגר, ואם הפי' ברש"י בכזה וממילא כאן הנידון דמה שמאחורי הכותל יסגור גרסי' אין בארכו טפח והיינו באורך הכותל שמאחוריו, [וע"ע חזו"א ס"ז, ה'].

ובקו' הגמ' מחצר קטנה שנפרצה לגדולה דתיהוי כותלי הגדולה כנר' מבחוץ ושוה מבפנים לקטנה, ולכאוי לפי תוס' הלא בכה"ג ל"מ דאין ניכר למי שעומד מול המבוי שהוא נחלק מהמבוי, ועמד ע"ז מהרש"א ופי' דמיקרי נראה לקטנה כיון דגדולה נמי משתריא בהו. אבל ודאי אי לא הוה נמי גדולה לא הוה לקטנה נר' מבחוץ כה"ג כיון שאינו נראה לצד חלל המבוי כלל אלא דנר' הכל מעובי הכתלים ע"כ. והיינו דכל החיסרון במה שנר' שהוא כעובי הכתלים. אבל אם מועיל גם לגדולה ונחשב לה כלחי לא נר' הכל מעובי הכתלים. זהו קו' הגמ'. [ועתוס' כ"ד: ד"ה ההיא רחבה].

בתוס', ואין לומר בנכנסין בד' אמות דא"י שייך בחצר, והיינו כמושנ"ת בדף ה': דלחי שנמשך ד' אמות א"י אלא פסול במבוי דלחי משום היכר ולא בחצר, אך בחזו"א הק' דשם מיירי בלחי המושך לרחבו דמבוי בתוס' שם דמהני בהעמידו לכך, אבל כאן דמיירי בלחי המושך לאורכו דזה גרע כמ"ש תוס' ה': מנ"ל דזה מועיל בחצר. ובאמת ברשב"א בדף י. הק' דאם בד' אמות לא מועיל נעמיד כאן ברחב ד' אמות. דאין נידון משום לחי ומבוי דפי' דגם בחצר לא מועיל במושך לארכו, ועי"ש דנשאר בצ"ע.

ובעיקר הגדר בנר' מבחוץ ושוה מבפנים, הרשב"א כ' בשם הראב"ד דהיכר הוה מחיצה לא הוה, ועפ"ז כ' דאם הכותל נמשך ד' אמות דאינו נידון משום לחי לא מועיל אפי' אם זה עומד מרובה דמה שמבחוץ לא נחשב ככותלי המבוי לסגור המבוי, דאל"כ אין לך מבוי שצריך לחי וקורה דיהא נותר בעומ"ר מבחוץ, ע"כ. [ובשם הצרפתיים כ' דבאופן שחולק הגדולה מועיל נמי להתיר הקטנה וא"י דומה לכותלי מבוי הנמשכים לר"ה דכיון שאין מתירין את הר"ה איך יתירו את המבוי]. ולכאוי הלא קיי"ל [ט"ו]. לחי משום מחיצה, והיאך מועיל היכר, ובתורת רפאל כ' דגם למ"ד מחיצה מועיל גם מדין היכר, והוא תימה, דבכל הסוגיות משמע דאין ב' דינים, וצ"ל דהוא גדר של היכר ע"י מחיצה, וצ"ת. או דגם היכר הכונה לתיקון למחיצות ושלא מועיל משום מחיצה בפ"ע, ובאמת הלא בפסי חצר לכו"ע משום מחיצה הוא ומ"מ מבוי בסוגיא דמהני. [ובזה לא יועיל ד' התורת רפאל].

ואמנם ברא"ש ובתוס' בסוכה י"ט. דשם מבוי דעשה דופן ג' לסוכה באופן שנר' מבחוץ ושוה מבפנים, והק' הרא"ש דבשלמא להיכר סגי בזה - במבוי, אבל בסוכה צריך להיות דופן ליושבי הסוכה. וכי' דשם היה צורת הפתח ורק מדרבנן היה צריך תיקון ולכך מועיל נר' מבחוץ מיגו דמהני לענין שבת מהני לסוכה כל ז' ימי סוכה.

ולכאוי מוכח מדבריו דבנוגע לדאורי' זה לא מחיצה אבל בנוגע לדרבנן הוא נחשב מחיצה דהלא מה שצריך שם מדרבנן אינו היכר אלא מחיצה דבסוכה לא מצינו דין היכר, ומ"מ זה מועיל, ועי' בזה. וצ"ע בגדר בזה. [ובחזו"א ע', י"ב, וכן

קה"י פי קו' הרא"ש דלסוכה צריך דופן טפח וצריך לסתום, אבל בעצם י"ל דהוה מה"י אבל בתוס' ר"פ שם בסוכה מפו' דהקו' משום דלדאורי' ל"מ], ולפי הראב"ד דרך משום היכר, צ"ע איך מועיל בסוכה, ומה שייך מיגו.

ומשאר הראשון בסוכה שם שלא הק' מידי, ובמאירי ומכתם שם פי' כפשוטו דהטפח הוא מבחוץ ומועיל לסוכה מבוי דפי' דנר' מבחוץ ושוה מבפנים הוא מחיצה גמורה מה"י, דגם מה שנר' מבחוץ לסגור רשות המבוי נידון כמחיצה, וידוע נוסח החזו"א שיסוד המחיצות להכיר המקום כמובדל מסביבותיו [ע"י] וממילא זה שייך גם נר' מבחוץ שניכר כמובדל מסביבותיו.

ובאמת בתוס' בדף צ"ב. בגמ' שם בחצר קטנה שנפרצה לגדולה בנוגע לכלאים דאורי' כתבו דאם נר' מבחוץ זה מועיל, וק' הלא התוס' בסוכה י"ט. והרא"ש נקטו דזה לא מועיל לדאורי', ויש שכי' דזה רק בכלאים דעניינו ערבוביא [דרך אמונה] אבל בתוס' הרא"ש שם מפו' דזה בכל הסוגיא גם בנוגע לצואה בק"ש דזה דאורי' ומוכח דהוא מחיצה דאורי' וצ"ע. [ולמש"כ הרשב"א כאן בשם הצרפתיים דבאופן שמתיר הגדולה נחשב כמחיצה להתיר גם הקטנה י"ל דבכה"ג הוא מחיצה דאורי' דבכה"ג מדובר בדף צ"ב. וצ"ע].

[ע"י בקה"י סי' ו' ובחזו"א סי' ע' סקט"ז בצורת הפתח שנר' מבחוץ ושוה מבפנים, והחזו"א נקט דבעצם צריך להועיל דסו"ס יש מחיצה וכ': ול"ד ללחי דאינו מחיצה בעצמותה אלא חשיבות מחיצה ומועיל רק לרשות שהלחי פועל בה, ודנים רק דמה שנר' מבחוץ חשוב דאית ליה לחי לרשות הפנימי. ומ"מ דחה זה ומסיים דלא חשוב צוה"פ א"כ ניכרין שקפי מבפנים].

[הרמב"ם השמיט אוקימתא דכותלי קטנה נכנסין לגדולה אף דפסק דמהני נר' מבחוץ וע"י בקרן אורה כ"ד:].

דף י'

גמ' לחי המושך עם דפנו של מבוי, עתוס' ה': ד"ה פחות, ובמש"כ בדף ט': בחצר אם זה מועיל, ע"י ברשב"א דמייירי שכותל השני מושך כנגדו דאל"כ ודאי אסור להשתמש וגם מדקאמר וצריך לחי אחר להתירו משמע דלחי מועיל ובע"כ דכותל אחר מושך כנגדו. דאל"כ אין שם אלא מחיצה אחת, וע"י גם בתוס' ט': ד"ה ולרשב"ג. [ומבוי ברשב"א דלא כביה"ל שמתיר בבי' מחיצות כמין גא"ס ולחי]. ובביהגר"א סי' שס"ג סי' כ' דמועיל גם לחי אי' הנמשך לאורך המבוי לסגור אף שאין כותל אחר כנגדו [וזהו כביה"ל].

גמ' תני לוי מבוי שהוא רחב כ' נועץ קנה באמצעיתו ודיו ואין הלכה כאותה משנה. וכי' רש"י דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה. [ובדף י"ז: יתבאר בע"ה ש"י הראשון בזה אם הוא מה"י או מדרבנן] וברע"א תמה מה צריך לזה הא בלא"ה דעדיין יש כאן פתח יותר מכ' דכיון דהפס לא מחלק לבי' מבואות נחשב פתח יותר מכ', והוכיח מהגמ' בע"ב דמשמע דגם לפי ההו"א דליכא דינא דאתי אוירא מ"מ קנה באמצע לא מועיל ובע"כ משום דזה סו"ס פתח אי' ויש לדון דהגמ' בהו"א מייירי רק בפרוץ כעומד או בעומד מב' רוחות אבל לא דהגמ' לא ידעה כלל מהמושג אתי אוירא, וא"ש ד' רש"י.

אלא היכי עביד עושה פס גבוה י' במשך ד' אמות ומעמידו לארכו של מבוי ובי' הרשב"א דכיון דפס זה הוי כותל מהמבוי תו לא מבטיל מחמת אויר דהאי גיסא ודהאי גיסא והיינו דכותל מבוי הוא חשוב ולא מתבטל, [וכה"ג בתוס' בסוכה דף ז. דטפח דופן סוכה חשוב ולא מתבטל מכח אוירא דה"ג ודה"ג] אי"נ דאויר שאחורי הפס אויר של מבוי אחר הוא ואין אויר של מבוי אחר מחשיב לגבי ידיה לבטל יתיה, ע"כ, והיינו דהיסוד של אתי אוירא הוא דמתבטל חשיבות גדירת המחיצה מכיון שמכאן ומכאן יש אויר אבל אויר של מבוי אחר לא מקלקל, [ואוירא דה"ג ודה"ג הוא מצד האורך ולא מצד הרוחב משום דלכפי הרוחב אדרבה כלפי שם המחיצה נועדה לסגור ורק במה שמצדדיה מן האורך בזה כיון דלא סוגר הרוח והאויר שמכאן ומכאן מבטלו לא נחשב גזור ע"י המחיצה].

וכ' הרשב"א והרא"ש דצריך שהקורה תהא מונחת על שני הצדדים דנחשב כב' מבואות וכ"א צריך קורה.

תוד"ה עושה פס גבוה, אי איכא יותר מי' אמות מראש הפס שבפנים עד סוף המבוי הוי מפולש, בפשטות זה לשמואל כמ"ש תוס', אבל לרב א"צ יותר מי', אך הרא"ש כ' לדינא אם יותר מי' אמות וכ"כ הטור והרמ"א בסי' שס"ג סל"ג וק' הלא קיי"ל כרב דעקום כמפולש גם בפחות מי', והמג"א שם מבאר דבאופן ששניהם לצד אי' ס"ל דרק ביותר מי' והפמ"ג כ' דלא מובן מה נ"מ יותר מי' או פחות מי' אם סובר כריצב"א גם ביותר מי' ואם לא גם בפחות מי'. ובמ"ב ס"ק קמ"ג מביא ד' ה"ט"ז שמחדש דכאן ע"י הפס שבאמצע נעשה כאילו כל המבוי חלוק עד סופו וממילא כמו דזה לא מפולש כלל ואף דאין סוגר עד הסוף אבל אם נשאר בפחות מי' הוא כמו שנחלק לגמרי. ועי'.

גמ' א"נ כדר"י דאר"י מבוי רחב ט"ו אמה מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות, וכ' רש"י ונמצאו ה' אמות אלו סתומות שפירצת ב' אמות ניתרת בעומד מרובה עליהן, והיינו דבכה"ג לא שייך אתי אורא משום דהעומד מרובה סותמו, ובהמשך הגמ' מבוי דבעומד מרובה מב' רוחות וכן בפרוץ כעומד גם למ"ד דזה כשר מ"מ בזה אתי אורא דהאי גיסא ומבטל ליה, וצ"ב מה נ"מ בזה. וברש"י ביאר דהגדר בעומד מרובה חלוק מהגדר בפרוץ כעומד למ"ד דזה כשר, דבעומד מרובה הלשון הוא כעומד ולכן תו לא מצטרף אבל פרוץ כעומד הגדר הוא דהוא נותר ואי"ז כעומד, ובבית הלוי כ' דבעומ"ר הגדר דהוא כסתום ובפרוכ"ע אי"ז כסתום, ולכך לגבי אתי אורא הגדר כמ"ש רש"י דע"י העומר בטיל אורא דזוטר מיניה ולכך זה רק בעומ"ר שהוא כסתום אבל בפרוכ"ע עדיין נחשב שיש אורא שלא נתבטל ולכך יש אתי אורא.

ובאמת באופן שכל המחיצה בנויה באופן של פרוץ כעומד לא אמרי' בזה אתי אורא כמו שהוכיח הריטב"א בדף ט"ז מהסוגיא שם דזה כשר למ"ד פרוץ כעומד. [וכן ברש"י שם] והכא מיירי כשמצד אי' יש פרוץ מרובה דהלא יש ברוח הד' הרבה פרוץ ואנו באין להתיר צד אי' בעומ"ר [כמ"ש רש"י] ובזה לא מועיל פרוץ כעומד באופן דאתי אורא, והטעם בזה ב"י הרש"י בדף ט"ז דגם בפרוץ כעומד סו"ס אם בכל המחיצה הוא כך ויש דין דניתר בפרוץ כעומד ליכא בזה אתי אורא ורק באופן דמצד אי' יש פרוץ מרובה אז הפרוץ כעומד מצטרף עם הפרוץ מרובה לבטל את העומד שבאמצע, [וכל' רש"י ד"ה וירחיק אמה - ותו לא מצטרף] וגם בחזו"א ביאר דפרוץ כעומד הוא מתיר רק באופן שהם שקולים אבל כאן שיש פרוץ מרובה מצד אי' מתחזק הפרוץ כנגד העומד ומתבטל העומד שבאמצע. [ולדבריו חסר בעיקר ההיתר דפרוכ"ע].

וכן באופן דכל המחיצה לבד - קנה קנה פחות מג' לא אמרי' בזה אתי אורא - גמ' י"ז :. והטעם בעומד מרובה מב' צדדין דלא מהני באופן דאתי אורא, ב"י הרש"י דמהני בזה אתי אורא שלא יצטרפו העומדים זה לזה ורק בעומ"ר מצד אי' אז כוחו לבטל האורא לגמרי.

תוד"ה ועושה פס ג' אמות, וצריך לחי אחר דהאי פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל שלש דאמר לקמן דלא הוה לחי. והוא בגמ' י"ד : אמר רבא לחי שהפליגו מן הכותל ג' טפחים לא עשה ולא כלום, וטעם הדבר יש ב' ב"י ר' יונתן כ' משום דאתי אורא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, ומד' התוס' כאן הוכיחו המג"א ורע"א - הו' בחי' כאן - דלא זה הטעם דהלא כאן יש עומד מרובה שמבטל האורא ולא שייך בזה אתי אורא ומ"מ הצריכו לחי אחר משום שמופלג ג"ט, וכ' רע"א דתוס' סובר הטעם דצריך בתוך ג"ט משום היכר וכמ"ש תוס' ה' : דלכו"ע צריך היכר קצת. ומבוי בתוס' דגם אם הוא ממש בפתח אם הוא רחוק מהכותל ג' טפחים לא מועיל דרק סמוך לכותל המבוי יש היכר, אלא דהבעיא הוא דגם ר' יונתן כאן כ' דצריך לחי אחר ולכאוי' לשיטתו הלא כל הטעם משום אתי אורא וכאן ל"ש זה, וכ' רע"א דריו"נ לא הזכיר הטעם משום הרחיקו ג"ט [כמ"ש תוס'] ולריו"נ הטעם משום דכיון דהפס משמש למעט הפתח מי' אמה לא מועיל לשמש ג"כ כלחי דחסר בהיכר. [ובחזו"א תמה מחצר קטנה שנפרצה לגדולה דמשמש גם למעט מי' וגם ללחי ועי' בקה"י]. והביא בזה מהירושלמי ע"ש, אבל לתוס' שכי' משום הרחיקו ע"כ הטעם דהרחיקו משום דרחוק ג"ט, [ועי' בדף י"ד : בעז"ה].

גמ' וליחוש דילמא שביק פיתחא רבא ועייל בפיתחא זוטא א"ר אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח כו', עי' רשב"א שהביא ב' פ"י אם רבא זוטא הכונה כפשוטו לגדול וקטן או דהכונה לפתח חדש ופתח ישן דאין אדם מניח פתח ישן -

רבא, ועייל בזוטא - חדש, ועי' בתוס' בדף ו. ובשו"ע סי' שס"ג סל"ד כי דצריך לזהר דלא לשבוק פתחא רבא ועייל בזוטא שאם עשה כן בטל תיקון המבוי וצריך צוה"פ לזוטא ובמ"ב הביא מד' האחריו דזה לא מועיל דסו"ס הלחי שבגדול נתבטל ע"י דשבקו פתח גדול אלא צוה"פ לגדול ואז לא איכפ"ל דשבקי. ובריטב"א כי דאם הקורה מגעת על פני כל הכותל מועיל דיש קורה גם בפתח זה. [ויש כאן חידוש דלכאוי סו"ס שבקי הפתח הגדול ושם כמו שאין תיקון. וצ"ע]. ובפוסקים לא הובא זה.

[ובדף ה. הובא ב' שיטות בעיקר הפסול בר' אמי ור' אסי לריטב"א משום דשבקי פיתחא וגם דאין קורה ע"ג כותלי מבוי, ולרשב"א משום דאין קורה ע"ג כותלי מבוי. ולפי"ד כי הרשב"א דההוכחה מר' אמי דלא חיישי דשבקי. ופריק דמראשו פוסל טפי דרק מצידו שהוא רק כממעט בהילוכו לא פוסל, ועיי"ש].

גמ' תנן התם עור האסלא וחלל מצטרפין לטפח, והיינו לאוהל המת כמ"ש רש"י, ובתוס' כי דצריך שהטומאה והכלי תחת העור, והיינו דצריך גם שיהא אוהל טפח ולזה מועיל עומ"ר ופרוץ כעומד אבל מלבד זה צריך שהטומאה תהא תחת האוהל ממש, ותוס' כי דלבוד לא מועיל בזה לגבי טומאה, ובריטב"א כי דיי"א דלבוד בכלים לא מועיל והוכיח מהסוגיא בכורות בשבת ט. דיש לבוד בכלים [ועי' במלחמות שם, ובמג"א סי' תק"ב] והרשב"א דחה ראיתו וכי דלא אמרי' לבוד בכלים ותי' עוד הריטב"א דבדבר העומד לכך להיות פתוח לעולם ונעשה לכך לא אמרי' לבוד. והוא חידוש. [וזה כמ"ש הרשב"א בדף ח: דגדר לבוד כמו שנתמלאו הזויות וכאן לא שייך בזה] ובסוגיא מבוי דגם בטומאת אוהל דנים בו בגדרי מחיצה דמועיל בזה פרוץ כעומד, וכן בגמ' בסוכה ט"ו. לגבי סוכה, ועי'. [ובאמת בפשטות בתוספתא בכלים ב"ב פ"א משמע דדין זה דעור האסלא הוא לגבי טומאת מושב וכן בי' הגר"א שם, ולפי"ז צ"ת מה הנידון בזה בדין פרוץ כעומד, וצ"ע].

תוד"ה ואצבעיים ושני שלישים כו', קו' תוס' דנימא אתי אורא, ותי' דזה שייך רק במחיצות קבועות, וריצב"א מפרש דרק באויר שאני חושבו כסתום, והיינו דהאויר שברוח ד' שאנו באין לגדרו בזה אמרי' אתי אורא מהרשות ומבטלי ליה אבל אויר שמחוץ לרשות לא אמרי' אתי אורא, והוכיחו מד' אמי ור' אסי, והיינו דהאויר שמחוץ למבוי יבטל הפס שנשאר ליד הקורה. וכי אם לא דנחלק בין סוף מבוי לתחי' מבוי, וזהו חידוש דכל הדין דאתי אורא הוא רק באופן שהוא תחילת מבוי אבל אם כבר היה מבוי ועכשיו נפרץ לא אמרי' אתי אורא, וכן כי הרשב"א [ד"ה ש"מ עומד כפרוץ].

ובד' התוס' הללו יש נידון עצום דהלא בעצם ק' דבגמ' נתבאר דבאופן דיש עומד מרובה לא אמרי' דאתי אורא וא"כ מה הק' תוס' בד' אמי דנימא אתי אורא הלא יש עומד מרובה של כותל המבוי שסוגר אויר זה. והוכיח מזה החזו"א דעומ"ר מועיל דלא נאמר אתי אורא רק כשאין עוד אויר בהמשך אבל אם יש עוד אויר לא אמרי' אתי אורא והיינו דהנידון האם דנים המחיצה באופן כללי דיש כאן עומ"ר וממילא ל"ש אתי אורא או שדנים כל חלק מהמח"י באופן פרטי ואם ביחס אליו יש פרוץ מרובה מצד א' מצטרף עם האויר ומתבטל העומד שלא יצטרף להעומ"ר שבהמשך. ומה שמבוי בגמ' לעיל דמהני העומ"ר הוא רק באופן שהוא מרובה מאויר שבצידו וסותמו אבל כאן שהוא מצד עצמו פחות מאויר שבצידו ורק דהעומ"ר שבהמשך אמור לסגור הפרוץ בזה אמרי' דאדרבה העומד הלזה מתבטל ע"י האויר שמכאן ומכאן. [ובשלוש יהודה נתוכח בזה הרבה עם החזו"א, וחזו"א הוכיח מהתוס' ב: דיש אתי אורא בעמודי החצר אף דגם שם היה עומ"ר, ורשב"א י. כי באופן דיש פירצת י' דצריך לכל עמוד עומ"ר על הפירצה הסותמתה, וכחזו"א] ואכמ"ל בזה.

דף י"א

בס' הגמ' באמלתרא לרחבה, כי הרשב"א דיי"א דאזלי לקולא דמחיצה רביעית דרבנן וס' לקולא. וכי דדעתי נוטה דכיון דעיקר מחיצות דאורי' אף ברביעית נמי אזלי לחומרא כשל תורה, וכן פסק הרא"ש. והיינו דמה שאמרו בדף מ"ו. דהלי כדברי המיקל בעירוב הוא רק בעירוב ולא במחיצות, וכ"ה בריב"ש סוף סי' ת"ה.

ביסוד צורת הפתח כ' הגר"ח בסי' [פטי"ז משבת] דעיקר ההלכה של צוה"פ דבקנה מכאן וקנה מכאן וקנה העומד על גביו והפתח שבתוכו יחדיו חשוב מחיצה. וגם צוה"פ אינו תלוי כלל במחיצות שבצדדין כי אם דנא' בה ההלכה דצוה"פ עצמה כמו שהיא בצורתה הוה פתח ולא פירצה. ע"כ. [והחזו"א בגל' העיר דלא מוכרח שזה הלכה למשה מסיני אלא סברת חכמים דזה נחשב מחיצה] והיינו דצוה"פ נתחדש ב' דברים, א', דהפתח עצמו חשוב מחיצה וגודר המקום כדין מחיצה, ב', דא"צ לעומד שבצדדין לקבל שם פתח אלא דהוא עצמו יש בו שם פתח ע"י הקנים שמצדדין.

וברמב"ם פטי"ז משבת כ' דצוה"פ שעשאה מן הצד לא מועיל פי' שעשה הצוה"פ בקרן זוית לא מועיל משום דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, והוכיח מזה הגר"ח דגם צוה"פ יסוד דינה תלוי בדין פתח דחיסרון דקרן זוית הוא רק במקום דתלוי בדין פתח, והיינו דההל' נא' עם הפתח שבתוכו.

הרשב"א בחי' מביא ד' הרמב"ם דצוה"פ מועיל למבוי שאינו גבוה י' טפחים, ופי' דהיינו דמועיל צוה"פ שאינה גבוהה י' טפחים, והק' ע"ז דמצינו רק בגבוה יתר מכ' ומשום דפתח כמחיצה דמי וכאילו נסתם הכל. ועוד דצוה"פ לא עדיפא ממחי' גמורה וכל מחיצה גמורה שאינה גבוהה עשרה לא הויה מחיצה גמורה כ"ש צוה"פ דלא הוה מחיצה והוכיח עוד דלא הוה פתח בפחות מי', ע"כ, ומבוי דהק', א. דזה לא מחיצה בפחות מי'. ב. דזה לא נחשב פתח בפחות מי', וזה כמ"ש דצריך מחיצה וצריך שם פתח, והגר"א בסי' שס"ג סכ"ו כ' דאין כוונת הרמב"ם דהצוה"פ גבוה פחות מי' טפחים אלא דפתח המבוי הוא פחות מי' טפחים שנתמעט בפתחו ובוה מועיל צוה"פ שגבוהה י"ט, [ובחזו"א ס"ה, נ"ז, כ' די"ל דגם בזה חולק הרשב"א דלא מועיל, ע"ש].

תוד"ה איפכא מאי, וק' לר"ת כו'. האחרו' דנו מדוע לא תי' התוס' דמיירי באופן שהרחיק הלחי יותר מג' טפחים, דמשום לחי פסול אבל משום צוה"פ בהרחיק מהכותל ג' טפחים כשר, ובאמת בתוס' ר"פ תי' כן, ודן בזה הרע"א בתשו' י"ח וכ' דצוה"פ אין טעם לפסול, דבלחי פסול או משום דחסר בהיכר ובצוה"פ לא צריך היכר דהוא מחי' גמורה, או משום דאתא אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל הלחי אבל בצוה"פ לא שייך זה לומר דהאור שבתוך הצוה"פ יבטל הקנה שמצידו כיון דנחשב האור כסתום [וכ"כ הרשב"א בדף י' וחלק על הראב"ד שפוסל באורא דה"ג ודה"ג בצוה"פ] ובחזו"א [ע' י"ד] ביאר סברת האחרו' הפוסלים בצוה"פ שהרחיק הקנה ג' טפחים דצריך צוה"פ עריבן ודבוקין בכל הקרנות אבל צוה"פ העומדת באור לא מהני מידי דלא חל כלל שם צוה"פ בצוה"פ העומדת באור ועפ"ז כ' שמספיק שמצד א' הוא מחובר לקיר אף שמצידו השני הוא לא מחובר. [ועי' מ"ב שס"ג, כ"ג].

גמ' מתני ליה ר' יהודה לחייא בר רב כו' א"ל אתנייה צריך למעט, והיינו דסבר דצוה"פ לא מועיל ביותר מי' אמות, ובתוד"ה חצר, ביארו, דמה שאוסר ביותר מי' משום דלא מיקרי פתח ולא מהני צוה"פ, והיינו דכיון דיותר מי' לא נחשב פתח ממילא לא יועיל צוה"פ דזה לא נחשב פתח, וצוה"פ צריך שם פתח.

ובתוס' בדף ו. ובדף כ"ב. כ' דזהו רק מדרבנן אבל מה"ת חשוב צוה"פ, והוכיחו מדמבוי בהמשך הסוגיא דבכלאים מהני לכולי עלמא ביותר מי' וע"כ דזה רק מדרבנן, אך בתוס' בדף ב: ד"ה ואיבעית אימא משמע דמה"ת לא מועיל, ועי' גם בתוס' צ"ד. אבל בדעת הרמב"ם נקט הגר"ח [פטי"ז משבת הטי"ז] דמן התורה לא מועיל, ויש חילוק בין מחיצות שבת לכלאים דבכלאים צריך רק הפסק והבדלה לכך מועיל גם ביותר מי' אבל בשבת צריך המחיצות עצמן להקיף הרשות ולכך לא מועיל ביותר מי', ועוד יבוי' בהמשך בשי' הרמב"ם.

וע"ז אמר ר' יוסף דגם בפרוץ מרובה לא מועיל צוה"פ, וכ' תוס' דמייירי בפרוץ מכל ד' רוחות ומשום דלא עבדי אינשי פיתחא מד' רוחות, אבל במחיצה אחת מועיל, ובגמ' מ"ט הואיל ויתר מ' אוסר במבוי ופרוץ מרובה אוסר בחצר, ע"י בחי' הר"ן שבי' דאף דגם יותר מ' אוסר בחצר, נקט הגמ' מבוי, ובי' דאיסורא דחצר תליא בפרוץ מרובה בא' מג' דפנות, אבל במבוי הלא גם בעומד מרובה אם הוא מפולש לא מועיל המח' רק ע"י צורת הפתח אלמא מבוי לאו בפרוץ מרובה תליא מילתא וכ' דטעמא דמילתא דמבוי מתוך שרגל הרבים מצוי בו כל שהוא מפולש אפי' הוא עומד צריך צוה"פ. ולפיכך מתוך חומר שהחמירו בו בפרוץ מרובה השוו מידותיהם והקילו דגם בפרוץ מרובה ניתר בצוה"פ. ולכך פוסל רב יוסף רק בחצר ולא במבוי. [ומבוי בר"ן במפולש פוסל רק במבוי ולא בחצר וע"י משי"כ בדף ח']. אבל בריטב"א מ' דגם במבוי פוסל רב יוסף.

רש"י ד"ה שרובה פתחים, מד' רוחותיה, כ' הר"ן בחי' דה"ה בא' מג' רוחותיה אלא נקט הכי לרבותא דגם דופן רביעית דלא צריכא מדאורי"י מצטרפי בהדי שאר הרוחות לאשוויי פרוץ מרובה, ומבוי בר"ן דיש פסול פרוץ מרובה בכללות הרשות ואף שכל מחיצה בפני עצמה היא עומד"ר אם בצירוף הרוח ד' יש פרוץ מרובה נפסל וע"י גם בביה"ל סי' תר"ל שדייק כן מרש"י בסוכה דף ו, והחזו"א [ע', ז'], חולק דדנים רק כל דופן בפ"ע ולא דנים בכללות הרשות, ובר"ן מבוי כהביה"ל.

גמ' כי תניא ההיא בפתחי שימאי, מאי פיתחי שימאי פליגי בה ר' רחומי ור' יוסף חד אמר דלית להו שקפי וחד אמר דלית להו תקרה. ופירש"י שיקפי כו' אבן יוצאת ואבן נכנס, ובמ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"יג הובא מחלוקת במזוזות שהן פחות מג"ט אם זה נחשב שימאי ד"א דרק אם זה בולט החוצה זה שימאי אבל אם הוא בנוי פחות פחות מג"ט כשר. ובתקרה פירש"י שאין בנין כלום למעלה מן הפתח. ובריטב"א פי' דל"ל שקפי שאין שם תיקון מזוזות מן הצד. דל"ל תקרה - שלא נתנו שם תקרה, ועל פירש"י כ' שאינו נכון, והיינו דהריטב"א מפרש דצריך שיהא בולט משקוף ומזוזות אבל בלא זה נחשב שימאי, ובע"ב כ' הריטב"א: וא"ת בקנה מכאן וקנה מכאן היכי איכא שקפי דמצרכי לעיל והוה פיתחי שימאי וי"ל דאין מעכבי שקפי אלא בפתח שבכותל דכי ליכא שקפי והיינו מזוזות אפי' יהיו פני הכותל שוין אינו נר' אלא כפרצה אבל בקנים או קונדרסין שפיר מתחזי צוה"פ בלא שקפי, ע"כ, ומבוי דהיסוד שיראה פתח ולא פירצה, ובחזו"א [ע', כ"ה] בי' פלוגת רש"י והריטב"א: דענין מחיצה תלוי בפעולת ההיכר שעושין על מקום המוקף להכירו למובדל ומופרש מחוצה לו והילכך הכרת הפתח מחשיב את המחיצה ואחרי שמדרך הבנין להבדיל את החיצות משאר הכותל בבנין הילכך ס"ל לריטב"א דבלא זה ניכר שאי"ז פתח אלא פירצה ורש"י ס"ל דשפיר ניכר ורק כשניכר שהוא פירצה לא מהני, ועפ"ז בי' ד' הריטב"א דבקנים של צוה"פ מכיון שאין דרך לעשות בנין כל שהו לכותל שפיר ניכר דהוא משקוף הפתח, והכל תלוי כפי ענינו וטבעו, עכ"ד. [ובתיקון עירובין להמקור חיים כ' דברים מחודשים בד' הריטב"א דיש צוה"פ של קנים ויש צוה"פ בכותל בנין, וחזו"א דחה] [ובצוה"פ הנעשו מחוטי טלגרף כ' המ"ב דנחלקו בזה הפוסקים. ויבוי בע"ה בדף ט"ו].

גמ' ואף ר' יוחנן סבר להא דרב כו' אילימא בי' בהא לימא ר' יוחנן בשבת לא, ובתוס' כ' דזה דלא כר' יוסף, ולריצב"א דמייירי דיש ב' מחיצות שלמות ובזה כשר לר' יוסף, ולהשר מקוצי דתלוי זה בזה פרוץ מרובה כיותר מעשר, ומסקי' לעולם בי' ומן הצד, והרמב"ם בפט"ז הטי"ז פסק שלא מועיל צוה"פ בפרוץ מרובה על העומד והמ"מ דן אם דוקא ביותר מ' וכן נטה דרך ביותר מ' אמה, וכ' דהרמב"ם פסק כהסלקא דעתך דר' יוחנן פוסל ביותר מ', וברשב"א הביא פי' הר"ח דהקונדסין כאן היה ביניהם קנה קנה בפחות מג"ט ובביה"ל סי' שס"ב כ' דאם הרמב"ם פי' כר"ח ממילא גם ממסקנת הגמ' אין ראיה דמועיל גם בפרוץ מרובה דכאן לא היה פרוץ מרובה רק יותר מ'. ובעיקר שיטת הרמב"ם האריך הגר"ח בספרו בביאור שיטתו, ובחילוק בין כלאים לשבת, דכלאים - הבדלה, ושבת - מחיצה.

תוד"ה אילימא ב"י, וא"ת הואיל ומהני כו', ומד' התוס' הללו הוכיח הביה"ל סי' שס"ב ס"י דמועיל צוה"פ מכל ד' רוחות ליחשב רה"י דאורי' אבל לתי' ריצב"א כ' דאין ראי'ה. וכן הריטב"א כאן שיטתו בכל הסוגיא דר' יוסף הוא גם למתני' דמועיל צורת הפתח ביותר מי' דבפרוץ מרובה לא מועיל צוה"פ לכו"ע.

בא"ד, ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה, וכן פסק השו"ע שס"ב ס"י דרך בחצר ומבוי שיש בהם דיורין מועיל קונדסין אבל בבקעה לא מועיל כשכל ההיקף ע"י צוה"פ, ובמ"ב ב' בשם הלבוש דבחצר ומבוי מפני שיש בהם דיורין דרך להיות שם פתחים הרבה לכך התיירו, משא"כ בבקעה, ובמ"ב כ' דבאופן שההיקף כתיקונו אלא שיש פירצות יותר מי' ואפי' פרוץ מרובה ג"כ כשר, ולא נתפרש מה בין ד' קונדסין לפרוץ מרובה ויותר מי', [חזו"א, ע', י"ב], וכ' דאולי לצדדין קאמר או יותר מי' ועומ"ר או פרו"מ ופחות מי'.

[בחזו"א [ע"ט, ו'] הביא ד' החת"ס דבאופן שיש רוח יותר מי' אמה יכול לחלק ע"י 2 צוה"פ, ולא יחשב ליותר מי', וחזו"א תמה ע"ז דכל שהפירצה יותר מי' אף אם יחלק הפירצה לב' לא מועיל דסו"ס אנו באין לגדור יותר מי', והחת"ס סובר שהחיסרון הוא במה שצורת הפתח הוא על פני יותר מי' אבל אם כל צוה"פ בפ"ע לפחות מי' שפיר דמי, ודו"ק היטב].

י' ע"ב

התם בעשר הכא ביותר מעשר, והיינו דצוה"פ מן הצד מועיל בכלאים אבל רק בעשר, ולפמ"ש תוס' בדף ו' ובדף כ"ב דהחילוק בין כלאים לשבת הוא רק במה דפסול מדרבנן נמצא דמן הצד הוא רק פסול דרבנן והוא חידוש ונ"מ דיהא חייב במזוזה וכ"כ בקר"א ובמשכנו"י וצ"ע, ולפמ"ש מהגר"ח דכלאים הוא הבדלה ושבת הוא דין מחיצה החילוק הוא מה"ת. והרמב"ם השמיט זה, וכ' רע"א דהרמב"ם פסק כהס"ד בגמ' כמ"ש המ"מ וממילא אין מקור דמועיל מן הצד כלל, ורק מועיל ביותר מי' בכלאים וזה השמיט הרמב"ם משום דגם בשבת מה שלא מועיל הוא רק באופן שהוא גם פרוץ מרובה מכל ד' רוחות כמ"ש תוס' בע"א ובכלאים תמיד נחשב שגודר רק מרוח א' בין הכלאים לזרעים, ומבוי בדבריו חידוש דהחיסרון הוא במה שצריך לגדור כל הד' רוחות ולא דהחיסרון הוא כל זמן שאין ב' מחיצות שלימות, [וע"ע במנחת שלמה סי' ל"ו מש"כ בד' הרמב"ם].

גמ' צוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום, פי' רש"י דאינו ע"ג ב' הקנים, והרי"ף והרמב"ם פי' דהוא בצד הכותל ולא באמצעו ומשום דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, [ולעיל הבאנו ד' הגר"ח דמבוי דיש דין של פתח]. ובשו"ע פסק כפירש"י ובב"י כ' דגם הרי"ף מודה לפסול בזה, ובמ"ב ב': לפי שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על ב' המזוזות, ע"כ. ומקורו בב"י וביהגר"א בשם המרדכי דהחיסרון בזה שאין זה דרך פתחים, והט"ז סובר דה"ה אם מונח בשוה ממש לגובה הקנה כשר ואחריו חולקים ע"ז דצריך שיהא על גבי הקנים ממש. [ובמ"ב כ' שאם תחב הקנה שלמעלה בתוך הקנה שמצדדין עד שהוא עודף באמצעו על הקנה שמלמטה כזה דהפמ"ג מסתפק בזה ומצדד להחמיר והחזו"א ע"א, ט', מתיר בזה].

ובמשכנות יעקב סי' קי"א [הובא בשעה"צ סו"ס שס"ב] פוסל לפי"ז באופן שהקנה העליון לא מתוח ונוסף למטה בעיגול דאז יוצא שהקנה באמצעו אינו על גבי הקנים דלא סגי במה שמהצדדין הוא ע"ג הקנים אלא מצריך שכל אמצעו יהא ג"כ על הקנים שמהצד, [ועל זה מועיל הלחיים שעושים היום בכל צוה"פ, ולא עושים זאת משום דין לחי וקורה דבצוה"פ לא צריך זאת, רק הטעם העיקרי שעושים זה שאם יזוז החוט למעלה מע"ג העמוד ויהא מן הצד יועיל בזה הלחי התחתון לשמש כקנה שבצדדין, וממילא גם הפסול של המשכנו"י ליכא ככה"ג]. ובמ"ב כ' דאם העמיד קנה אחר תחת איזה מקום שהיה מן הצד ונמצא שע"ג הקנה הנוסף הוא כשר, מ"מ יש לשלוף קנה הפסול מפני הרואים שיחשבו שזה מן הצד.

גמ' צריכה שתהא בריאה להעמיד בה דלת אפי' של קשין, בשו"ע כ' דכ"ז בקנה שבצדדין אבל בקנה שלמעלה א"צ ואפי' גמ' מהני, ומקורו בירושלמי כמ"ש הגר"א בב"י, ובמ"ב כ' בשם מחציה"ש דאפי' אם הרוח מנידה אותו כשר דרך בקנים

שבצדדין דהוא משום מחיצה פסול אבל בקנה שלמעלה אין בכך כלום דעיקר המחיצה תלוי בב' הקנים העומדים מן הצד והמשכנות יעקב מחמיר בזה וחזו"א ע"ז, ו' מתמיה מאוד על מחציה"ש דאין לחלק בין מן הצד לחוט שלמעלה דהכל בכלל בנין צוה"פ, אמנם כ' דסתם נדנוד ברוח לא פוסל רק אם עי"ז כשיש רוח הוא נמצא למטה מי' או מחוץ לג"ט, ואז פסול גם כשהחבל כתיקונו.

גמ' היכר ציר, וכמ"ש רש"י שיראה כמו דלת דלא מספיק שנר' כמו פתח אלא כמו דלת דהוה סתימה מעליא, ולהל' קיי"ל דא"צ, ובראש' נחלקו בזה, ע"י רשב"א, דמה דאמרי' לא אמר ולא כלום היינו דא"צ ציר, וע"י בהגהות אשר"י.

גמ' א"צ ליגע, והכי קיי"ל, והטעם משום דאמרי' גוד אסיק. חי' רע"א סי' שס"ב סי"א והו' במ"ב שם, אבל צריך שיהא מכוון ממש כנגדם [שעה"צ סק"נ] והט"ז כ' שאם הגג מפסיק בין הקנה לחוט שלמטה פסול, ותו"ש מק' ע"ז מכיפה - בהמשך הגמ' - דמבו' דהפסק לא מקלקל. והחזו"א [ע"א, י"ג] מחלק דבכיפה הכל נמשך ברצף א' אבל אם יש אויר מפסיק והגג מפסיק באמצע א"א לצרף שיהא כמו כיפה.

גמ' א"ל תני מר מידי בצוה"פ א"ל אין תנינא כיפה וכו', וכ' רש"י ד"ה חייבת: אלמא א"צ ליגע דהא היכשרא דפתח ברגליה הוא והעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות וקתני חייבת, וצ"ב מדוע הכיפה עצמה לא נחשב כקנה שלמעלה ובי' הריטב"א: פ"י עיקרא דמילתא דלא חשוב פתח לענין מזוזה אלא כשיש מזוזות עומדות שוות מן הצד גבוהות י' לכל הפחות ובין מזוזה למזוזה ד' טפחים אויר לכל הפחות כשיעור פתח ושיהא למעלה סף שוה נתון עליהם כעין משקוף וכל שהוא עשוי ככיפה עגול אפי' יש גבוה י' ורחב ד' או יותר אינו חשוב שיש לו מזוזות וסף, כו', ע"כ, והיינו דקנה עגול למעלה לא מהני ובע"כ מה שכשר זה הסף הישר שלמעלה וא"כ מוכח דא"צ ליגע, [וזה עוד סיבה שפוסל המשכנו"י אם החוט נכפף למטה ומתעגל ועי"ז לא יועיל הלחיים בצד] ולפי"ז כשר בכה"ג דוקא אם יש למעלה סף ישר.

[ובחזו"א סי' ע"א כ' דלרש"י והריטב"א הנ"ל אם עגול גם מבחוץ לא יועיל, וברמב"ם וטושו"ע משמע דמהני אם בסך הכל יש קו ישר אפי' אם הוא עגול גם מבחוץ, וע"ש מה שבי'].

ובמה שצריך לכו"ע גבוה י' כ' הבי"י ביו"ד סי' רפ"ז דלרמב"ם דוקא אם י' זקוף ולרש"י גם אם יש מתעגל מועיל, וע"י ריטב"א שכי' כהרמב"ם, [וגם כ' שם הבי"י בד' הרמב"ם דאפי' רחב פחות מד' הוה פתח לגבי מזוזה דרק לא חשוב פתח לכניסה ויציאה אבל פתח הוה].

כ' הרמ"א שס"ג סכ"ו דנהגו לעשות צוה"פ בכל פתח מבוי. [והיינו דלא מספיק לחי וקורה אלא צוה"פ] דכל המבואות שלנו יש להם דין חצירות, ויבוי בע"ה בדף י"ב.

יא :

מתני' הכשר מבוי כיצד, ב"ש אומרים בלחי וקורה ובי"ה אומרים או לחי או קורה, ובגמ' למימרא דסברי ב"ש ד' מחיצות דאורי"י, והיינו דמדצרכי גם לחי וגם קורה ואם הוא רה"י בג' מחי' הרי סגי היכר בעלמא ברוח הד' ולזה מספיק לחי או קורה ובע"כ דד' מחי' דאורי"י. והמעלה שיש בלחי וקורה ביחד - ע"י ריטב"א שע"ז יש כאן שם ד' מחי', וכנר' דהקורה ממשיכה את סגירת הלחי לכל הרוח הד', [וצ"ב], ודחי' דג' מחי' לזרוק והיינו לחייב כדן רה"י, ולטלטל מדרבנן הצריכו ד' מחי' והצריכו היכר גמור, וזהו רק בלחי וקורה [ריטב"א] ובגמ' למימרא דקסברי בי"ה ג' מחי' דאורי"י - ובי' הרשב"א דהיינו מדברוח הג' לא מספיק לחי או קורה רק ברוח הד', ודחי' דבאמת בב' מחי' הוה רה"י אלא מדרבנן בשביל לטלטל הצריכו ג' מחיצות גמורות ולחי או קורה ברוח רביעית, וכ' הרשב"א דדיחויה בעלמא הוא דודאי צריך מה"ת ג' מחיצות

למיהוי רה"י לדעת רבנן, ולפי"ז מה דלא מועיל לחי או קורה ברוח הג' משום דצריך ג' מחי מה"י להיות רה"י וכה"ס"ד דגמ', [וצ"ב הלא בב' ולחי הוה רה"י כמבוי בדף י"ב: בב' זו כנגד זו ולחי ברוח ג', וצ"ע] ובחזו"א [ע"ב, י'] בי' ד' הגמ' דההו"א הוא דג' מחי דאורי"י ולא מועיל לחי רק ברוח ד' אבל ברוח ג' צריך ג' מחי שלימות מה"י, ודחי' דמה"י סגי ב' ולחי ברוח ג', ומדרבנן צריך ג' מחיצות שלימות ורק ברוח ד' מועיל לחי וקורה, והיוצא מכ"ז דמדרבנן צריך ג' מחיצות גמורות להכשר מבוי, ורק ברוח ד' מועיל לחי וקורה [וזה גם להרשב"א וכמ"ש להדיא].

ולדעת הרמב"ם דג' מחיצות לא נעשה רה"י מה"י צ"ב הגמ' דמבוי דאפי' לב"ש הוה רה"י, ובמ"מ פי"ז ה"ט כי דגרס כגו' רבינו חננאל דלא גרס מיחייב אלא אסור, דמה"י צריך לכו"ע ד' להיות רה"י, אבל בג' כבר אסור ולפי"ז דיחוי הגמ' דבשלש כבר לא הוה רה"י והוה כרמלית ואסור מדרבנן לזרוק לתוכו מר"ה אבל לטלטל צריך לב"ש ד', ולב"ה הדיחוי הוא דבשתיים כבר אסור דהוה כרמלית [ולא קי"ל כן] ולטלטל צריך ג', ועי' רשב"א.

ובמ"ב סי' שס"ד ס"ק כ' דבחצר מועיל פסי חצר מב' רוחות וכ"ה במהרי"ט סי' צ"ד ובמהריב"ל, ובחזו"א [ע"ב, י'] כי דצריך גם בחצר ג' מחיצות גמורות להיתר טלטול [וכ"כ הבית מאיר בסי' שס"ה בב"י דברי התוס' בדף י"א. ובדף צ"ד]. וד' המ"ב מחודשים.

י"ב.

גמ' וכמה א"ר אחלאי עד ארבעה, ובריש דף י"ג. אי' בגמ' דבזה פליגי ר"ע ורבנן במשנה, ע"ש, ולהלן בגמ' [שורה ד' מהסוף] אי' דר' אחלאי הוא רק במבוי ולא בחצר, ופירש"י דחצר מרובע אע"ג דאמע"ט פתחו מד' לא סגי בהכי, ובריטב"א ב"י דכיון דמרובע ניכר פירצה טפי, ולהל' פליגי אם קי"ל כר' אחלאי [ע"י סי' שס"ג סעיף כ"ח] וכ' הראשון בשם הראב"ד דכ"ז כשהמבוי רחב טובא ופתחו נתמעט לפחות מד' אבל אם כולו פחות מד' הוה מקום פטור וא"צ תיקון לחי וקורה, וכן פסק הביה"ל שם, [ויש להעיר מהגמ' בדף ח. דבפתוח לכרמלית מצא מין את מינו וניער, וא"כ מדוע כאן פשוט דלא צריך תיקון לחי וקורה, ומוכח מזה דרק בסוגיא שם דהוא חלק מכל המבוי המחויב בלחי וקורה אבל כאן דכל כולו פחות מד' לא מתחייב כלל דתיקוני מבוי]. והגדר בזה כי הריטב"א דפחות מד' כסתום דמי, וכמבוי בדף ע"ו. דלמיהוי פתח גם לרבנן הוא רק בדי' טפחים.

גמ' פסי חצר, מסקי' בגמ' מרוח אחת בד', מב' רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן. לשי' רש"י זהו לרבנן, ולרבי צריך ג' מכל רוח, לשי' תוס' לרבנן סגי משהו מצד א' [-כמבוי, ורק דקורה לא מועיל] ולרבי ב' משהו או פס ד', ועי' מהרש"א דלפי"ז הא דתני אדא היינו דהוא סובר דלרבי צריך ג"ט, אבל ר' יוחנן לא סובר כך אלא סובר דסגי ב' משהו מכל צד. ובגמ' בע"ב נתבאר מהו חצר ומהו מבוי.

ובטעם החילוק בין חצר ומבוי כי הרשב"א בתשו' [והו' בע"ב] דחצר כיון דרגילים בו לעשות תשמישים צנועים לכך צריך לסתום בפס ד' משא"כ מבוי מספיק כ"ש, והיינו דהתקנה הוא שיראה כסתום ולכך צריך לסתמו כפי אופן שימוש, והגאון יעקב ב"י דמבוי בצורתו פתוח ומיועד למעבר לכך מספיק כ"ש אבל חצר דרכו להיות סתום, וכ' דלכך בכל מקום הלי' הוא: חצר שנפרצה [ע"י דף צ"ד]. דברגילות הוא סגור ולכך צריך לסגור בפס ד', ועי' בע"ב.

גמ' ת"ר לשון ים שנפרצה לחצר, היינו דהים הוא כרמלית ובנפרץ לחצר אסור לטלטל בחצר, וכדמקשי' בגמ' והא נפרצה חצר במילואה למקום האסור לה, וכ' רש"י דכל יותר מ" קרי לה מילואה, ומשמע דזה כמו דאין מחיצה כלל. [ועי' מש"כ בדף ב.] ומוקמי' בדאיכא גידודי, ובפשוטו מיירי דע"י הגידודי יש פחות מ"י, והחילוק בין הטלטול למילוי ע"י רש"י ותוס'. ומה שאמרו בברייתא פירצתו פחות מ"י היינו דנשאר בלא כיסוי כלל של הים והים נכנס בפחות מ"י.

אבל בדי' הרמב"ם פי' הרד"ק דלמסקנא דאית ליה גידודי מיירי אפי' ביש פירצה יותר מי', וכן בי' ר' יונתן כאן דיש אבן נכנס ואבן יוצאת ואפי' פרוץ יותר מי' מותר דזה מעכב רבים מלעבור, ולא חשוב פירצה והוא חידוש גדול דהענין של פירצת יתר מי' תלוי במעבר של רבים ובפשוטו זה ענין דאין סגירת המחיצות, וצ"ע. [ובראשו' הק' מהמשנה דאמת המים בדף פ"ז. ויבוי' שם בע"ה].

בתוד"ה דאית ליה גידודי כו' וריב"ן מפרש דנפרצה מע"ש והמים באו בשבת דעל החצר הואיל והותרה אבל על הים לא אמרי' כך דהם באו בשבת, והוא מחודש דשייך לחלק הדין דהותרה למחצה, ואטו בכל אופן דיש הותרה אם יבוא לשם חפץ חדש יאסר לטלטל, וצ"ב. ועי' במהרש"א שהעיר דא"כ בנפרצה בשבת ג"כ שרי דהותרה הותרה. ואז יהא מותר גם בליכא גידודי, ועי' בקרני ראם, ומה שצ"ל דודאי לגבי מחיצות נקטי' דלא מהני הותרה הותרה בנפלו מחיצות עי' דף צ"ה. ורק לגבי החיסרון דלא ניכר ע"י כיסוי הים בזה מהני הותרה הותרה וכלפי המים לא מהני זה.

מש"כ בתוס' בענין עריבי מיא, ויסודו נא' בבור שבין ב' חצירות והמים שייכים לב' החצירות, ובדי' ריצב"א, מבוי' דתוס' דנו אם החיסרון של עריבי מיא מחמת שהמים שבתו בחצר חבירו ואסור להכניסם מחצירו לביתו מחמת עירובי חצירות, או דהחיסרון משום דהדלי הולך לחצר חבירו וממלא מתוך חצר חבירו ישר, ורק בזה הוא דחששו אבל באופן שנכנס לחצירו וממילא שפיר דמי, ותוס' כ' דגם בסוגיין כשממלא מהכרמלית שייך דין עריבי מיא, ורע"א הק' דבכרמלית ליכא דין שביתה, ואכמ"ל בזה.

י"ב:

גמ' מבוי שאין ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה הזורק לתוכה פטור דלחי משום מחיצה וקורה משום היכר, ורבא אמר דתרווייהו משום היכר, ובתוס' ישנים באות א' הק' היאך מועיל לחי הלא זה פרוץ מרובה וכי' ושמא במחיצה ג' או ד' לא אגמריה, והיינו דבזה לא נא' שצריך עומ"ר, ויש חקירה בגדר ב' ולחי האם הגדר בלחי דסגי לגדור מקצת רוח הג' או שהגדר שנא' בלחי שכמו שגודר כל הרוח, והנה לגבי סוכה דסגי ב' כהל' וג' אפי' טפח האם גם בזה צריך למש"כ הת"י דבמח"י ג' לא אגמריה או דכאן נא' מעיקרא ב' כהל' וג' טפח ולא שייך פסול פרוץ מרובה דזהו חיסרון היכן שצריך לגדור, ומשמע לפי"ז דהגדר בלחי שכמו שסוגר כל הרוח לכן יש שאלה של פרוץ מרובה, [אלא דבאמת גם בסוכה יש צד דהדופן הג' כסוגר הרוח, ודברינו לעורר העיון] [ובתוס' כ"ב. ד"ה קשיא דר' יהודה כו', ומשני קסבר ב' מחי' דאורי' א"נ אפי' קסבר ג' מחי' דאורי' כאן דאיכא ב' כהל' לא אתו רבים ומבטלי, ויש לתלות בנידון הכל דאם הגדר דכמו דסוגר הרוח שייך בזה אתו רבים ומבטלי את גדירת המח"י, אבל אם הגדר דרק סובר במקומו מובן תי' הב' דלא אתי רבים ומבטלי].

ובסוגיא מוכח דג' מחיצות דאורי', ולשי' הרמב"ם דבג' לא הוה רה"י רק בדי', לפי"ז צ"ל דגרס בגמ' כג' רה"י מבוי הראוי לשיתוף [גאון יעקב] ומיירי במבוי מוקף בג' רוחות וע"י הלחי ברוח ד' נעשה רה"י, וע"י קורה לא נעשה רה"י, ובדף ב. הבאנו ד' הגרי"ז בחי' שמדייק ברמב"ם דמ"מ גדר תקנ"ח שע"י הקורה נעשה רה"י מדרבנן, עיי"ש. [ובפי' ר"ח כ' דמיירי במבוי מפולש ועשה בראש הא' דלת ובראש האחר לחי וקורה וצ"ב למה העמיד בדלת, וי"מ דס"ל דרק בדלת [ובאופן שפתוח] דאינו מחיצה אלא דין סתימה בזה צריך מדי' רוחות, ואכמ"ל] והבאנו לעיל בדף ב. מחלו' המ"ב והחזו"א דבאופן דב' מחיצות זו כנגד זו ולחי ברוח ג' ודאי מועיל, ובכמין גא"ס נחלקו אם סוגר כל הרשות או רק בקו ישר ומשום דאין כנגדו עומד שנקבע שסוגר עד שם, [ויתכן ג"כ שתלוי בנידון הנ"ל אם הגדר דסגי לחי או שגדרו כסוגר כל הרוח דאם הגדר דסגי לחי יתכן שבכח ב' המחיצות לקבוע תמונת הרשות אבל לאופן הב' גם הלחי קובע תמונת הרשות וא"כ מהי"ת שהלחי יסגור כל הריבוע] ובדף ו. הובא משמעות בראשו' כהמ"ב ובדף ח: מפו' כחזו"א, וצ"ע. ובר"ן בסוכה ו. מבוי' כחזו"א כמ"ש חזו"א.

גמ' איתיביה יתר על כן, עי' רש"י ותוס', ובריטב"א בי' דאפי' רבן לא אסרי אלא במפולש ובקעי רבים לסרטיא או פלטיא ואתו רבים ומבטלי מחי' הא לא"ה מודים שאם הוא בבקעה דעלמא כעין מבוי סתום דהכא דלא מפלשי ליה רבים דלחי או קורה הוו חשיבי מחיצה.

גמ' א"ר נחמן נקטי' איזהו מבוי שנתיר בלחי וקורה וכו', והיוצא מהסוגיא דמבוי צריך שיהא ארכו יתר על רחבו ובתים וחצירות פתוחות לתוכו, ובלא זה צריך פסים כמו חצר, ובחצר באופן שארכה יתר על רחבה הוה כמו מבוי וניתר בלחי וקורה וכ' תוס' דניתר אפי' באין בתים וחצירות פתוחות לתוכו, ובי' תוס' דמבוי משום שקרוב לר"ה החמירו טפי להצריך בתים וחצירות שלא יראה כרה"ר, והרשב"א תמה דכל מקום חצר חמיר טפי ממבוי וכאן חצר קיל. וכ' דמשום דאורחא דמילתא דחצר מירבעא ומבוי ארוך. אבל באמת הכל תלוי בזה. והרשב"א הביא שיטת הראב"ד דחצר לעולם צריך פסים אפי' ארכו יותר, וכל מה שאמרו בגמ' נא' במבוי, וע"ש גירסתו.

ובתשו' הרשב"א [ח"ה סי' ר"ג, והו' חלקה בכ"מ פ"ז ה"ז]: מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע ולאכול בהם צריך יותר מחיצות גמורות ולפיכך החצירות של בעלי בתים שדרךן להשתמש בהם יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהם צריכות המחיצות יותר גמורות, וכן הדין במבואות שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו דיוריהן מועטין והן משתמשים בהם יותר דאין בושי' כ"כ לאכול ולהשתמש בהם, ולפיכך ה"ה כחצר, מבוי שהוא בוש לאכול בתוכו אין תשמישן בהם כ"כ כי לפי ריבוי הדירין מתמעט תשמיש המבואות ובמחי' כל דהו סגי. ומסיים: ואע"פ שענין זה אינו שוה בכל דהרי יש מבוי שדיריו רבים בבתים וחצירות ואפי' בעי פס ד'. וכגון דאין ארכו יתר על רחבו. כבר אמרו לפי שהוא עשוי כחצר וחצר לה דינו בהן דין א'. עכ"ד.

ולדבריו מה דבחצר בארכו יותר סגי לחי אף דעבדי ביה תשמישים צנועים היינו ג"כ דהלכו בתר הדומה לה, [או יתכן שצנועים עושים רק במרובעת שנוחה לתשמישים ולא בארוך שנועד למעבר] ואמנם בתוס' הלא כ' טעם אחר דצריך בתים וחצירות משום דקרוב לרה"ר, ולא משום שאז אין עושים בו תשמישים צנועים, ולפי"ז משמע דבעצם גם בלא בתים וחצירות הוה סגי לחי ואף שבכה"ג עושים בו תשמישים צנועים וא"כ אין טעם החילוק בין מבוי וחצר בפס או לחי כהרשב"א. וצ"ל כמ"ש הגאון יעקב דהדרך דחצר להיות סתום לכך צריך לסתמו יותר.

ובתים וחצירות, כ' רש"י: ב' חצירות פתוחות לתוכו ובית פתוח לכל חצר, ותוס' כ' ב' חצירות למבוי וב' בתים לכל חצר, ובדף ע"ד. גם רש"י פי' כתוס' כאן, ע"ש. ועי' במ"מ פ"ז ה"ח מש"כ בדעת הרמב"ם.

מבואות שלנו, כ' הרמ"א [שס"ג סכ"ו] דנהגו לעשות צוה"פ בכל פתח מבוי דכל המבואות שלנו יש לה דין חצירות, ופי' המג"א הטעם דיש להם דין חצירות דאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו, דהבית פתוח מיד לרה"ר. והבית מאיר בסי' שס"ה נתפלא בזה מדוע אין בתים וחצירות פתוחות לתוכו, [והח"א והגר"ז כ' דהאידינא הבית פתוח לחצר והחצר לרה"ה ונחשב בתים וחצירות] והחזו"א [ס"ה סקנ"ב] כ' דהטעם משום שחצירות שלנו אינן לדירה כחצירות שלהם ואי"ז אלא רחבה ואין חצירות בעי' ולא רחבות ואע"ג שבקיעת רבים במבואות שלנו נר' שאינה פחותה מאותו המבוי המבונה על מתכונת החצירות, [וממילא לטעם הרשב"א הנז' במבוי גם בדין תיסגי לו"ק] אך כל מידת חכמים כן הוא ולא נתנו לנו גדרי מבוי על אופן אחר, ועפ"י כ' המג"א דגם לענין פירצות ומפולש נידון כחצר וכשר הכל [ולכך אין עושים תיקון למבוי עקום] דנחשב חצר גם לקולא. ומה דלא מועיל פסי חצר ומדוע נוהגים בצוה"פ ב"י המג"א ומחציה"ש דבזה כיון דקרוב לר"ה החמירו לדונו כמפולש וכמ"ש תוס' סוף י"ב: דבמה שהוא קרוב לר"ה מחמירים טפי ולכך בפתח לר"ה החמירו טפי, [וצ"ב, ועי' מחציה"ש] אך הטי"ז ב"י דבעצם יש לזה דין מבוי לגבי פירצות וטעם הרמ"א דגזירה אטו מפולש נהגו כבר לעשות בכל פעם צוה"פ. [והמ"ב ס"ק הי"א העתיק ד' המג"א והטי"ז ועייש"ה] וכ' המ"ב דבצד השני לכאוי

מועיל לו"ק דהלא גם מפולש מספיק צוה"פ מצד א' וכ' דמצד המנהג י"א דגם בזה צריך צוה"פ, וכ' דלכתח' צריך ליזהר בזה אבל בשעת הדחק יש להקל בזה.

דף י"ג.

איכא בינייהו דר' אחלאי ולא מסיימי, והראשון נחלקו כמאן קיי"ל, עי' רשב"א ונחלקו בזה הרמב"ם וראב"ד, והראשון כ' לקולא משום דבשל סופרים להקל, [ועמשי"כ י"ד].

גמ' מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת, ופליגי תנאי אם כשר לסוטה אחרת, ולהו"א המחלו' אם צריך לשמה, ודחתה הגמ' דמצד א' ס"ת עדיף דסתמא כתיבה ומצד ב' ס"ת גרע דלהתלמד כתיבא, ובע"ב אי' בגמ' דמחיקה דידה עשייה היא. והק' תוס' דא"כ למה אין מוחקין מן התורה ותי' דבעי' דכתיבא לשם אלות בעלמא, ומבו' דתוס' פ"י דהדיחו בגמ' הוא דא"צ כלל כתיבה לשמה רק המחיקה קובעת, אכן הר"ן בחי' כ' דאין הבי' בגמ' דהכל תלוי רק במחיקה אלא דועשה לה כ' אכתיבה ואמחיקה והנידון הוא דע"י המחיקה לשמה מינתקא הכתיבה נמי לשמה ור' אחאי סבר דכיון דאכתיב מיהת לשום סוטה שבעולם מהני המחיקה דמינתיק הכתיבה לשמה, ורבנן סברי דאדרבה סתם כתיבה דס"ת מינתקא אבל דאכתיב לשום אחרת לא. [ובזה מיישב קו' התוס' בע"א].

גמ' אלו ואלו דברי אלו' חיים, עי' בריטב"א.

דף יג:

במשנה, הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח וכו' רחבה כדי לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח, והטעם בזה כ' רש"י שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין, ובמ"ב סי' שס"ג ס"ק נ"ט הוסיף לבאר שבלא כן, סבורים בני רה"ר שלפי שעה הונחה שם אבל כשבריאה וחזקה לקבל בנין כזה ניכר לכל שלקביעות בנין הונחה שם, ובדף ג. כ' רש"י הטעם כדי שלא יהא ניטל ברוח, [בד"ה הניטלת ברוח, שהרי שיערו חכמים בריאה כדי לקבל אריח, והיה אפ"ל דרש"י בדף ג. הוא טעם לבריאה, ורש"י בסוגיין הוא טעם לרחבה, דמאחר דהיא בריאה ולא ניטל ברוח מה שצריך רחבה הוא רק מטעם שיהא ניכר שלקביעות, וברחבה לבד זה כבר מספיק היכר ומה שצריך בריאה הוא שלא יהא ניטל ברוח, אך בביה"ל סי' שס"ג סי"ז למד דהוא ב' טעמים חלוקים וכן ברש"י בדף י"ד. ד"ה מעמידי קורה מבו' להדיא דגם הטעם בבריאה הוא משום קביעות והיכר מעליא]. ובגמ' בדף י"ד. מבו' דברחבה ד' א"צ שתהא בריאה, וכ' הביה"ל שם דלהטעם דבריאה כדי שלא יהא ניטל ברוח א"כ מוכח דרחבה ד' מועיל אף שהוא ניטל ברוח, אבל להטעם דמשום שיהא ניכר א"כ י"ל דאמנם ל"צ בריאה לקבל אריח אבל צריך שלא יהא ניטל ברוח. ולפי"ז מבו' דכיון דקורה משום היכר אין בה התנאים הנצרכים לדין מחיצה שלא יהא ניטל ברוח.

במשנה, דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו ובגמ' מבו' דאידיך חצי טפח מלבין ליה בטינא. וכ' הריטב"א: כ' ע"י שצריך ללבן קורה זו בטיט מן הצדדין כמי שמכין אותה לקבל אריח הרי מרחיבה הטיט חצי טפח, וכ' הגאון יעקב דמבו' בריטב"א שיש דין להוסיף טיט, וכ' דמשאר רביותא מוכח דא"צ להוסיף טיט רק דסגי במה שיוכל לקבל ע"י תוספת טיט. והביאו מהמאירי שכי' דא"צ טיט.

כ' הראשון בשם הראב"ד דבעי' קורה בריאה כדי לקבל אריחים כשיעור כל הקורה כי בריאות קבלת אריח כדי שתהא הקורה נראית כתקרה שעל הפתח ואע"ג דלא בעי' אריח מקום הראוי לקבל אריח בעי'. וכ' הרשב"א בדף י"ד. שכי' בירושלמי. [והריטב"א כ' שבבבלי לא משמע כן], והרשב"א דן דאפי' אם באמצעה חלושה מכדי לקבל אריח לא גרע מאילו זה אויר ונימא לבד בפחות מג' וכ' דאולי אה"נ דאמר' לבד, ובמ"מ פ"יז הי"ג הביא ד' הרשב"א בעבודת הקודש דקורה של י' אמות צריך שתקבל כ' אריחין שאורך האריח ג' טפחים ורחבו טפח וחצי ויראה לי שדי אם יכולה לקבל י"ח אריחין לפי שקורה ט' אמות וד' משהויין מתרת מבו' רחב י' אמות מדין לבד. ע"כ. [ובאמת הראשון הביאו מהירו' דצריך שתקבל מ' אריחין לפי רבנן שסוברים בדף י"ד. דצריכה שתקבל אריח לרחבו וכן פסק הרמב"ם כרבנן, וצ"ב, גם

מש"כ שאורך האריח ג' טפחים, צ"ב דברש"י במשנה פי' דהאריח הוא טפח וחצי, וצ"ב]. ובחזו"א [ע"ו, ה'] מדייק דאומרים רק ב' פעמים לבד דצריך שתהא שלימה בכל משכה, [וע"ש עוד מה שדן אם מוכח מכאן דאמרי' לבד גם באופן שיש דבר המפסיק, ע"ש].

במשנה היתה של קש ושל קנים רואין אותה כו', וכ' רש"י ר' יהודה קאמר לה, והיינו דלרבנן לא מועיל אם אינה בריאה, וכ' הראשון [הריטב"א כאן, והרשב"א י"ד]. דבסיפא דתנן עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת בזה גם רבנן מודו והוכיחו כן מהגמ' והרשב"א ב' דבשאינה בריאה וקש וקנים א"א לומר בהן רואין אלא לענין דינא כלומר עושין אותן לענין הדין כאילו הן בריאות וראויות לקבל אע"פ שא"א ורואין כזה לית להו לרבנן אבל רואין שהוא בגופו של דבר ואינו מחוסר אלא מעשה מגופן רואין אותן כאילו נעשה בהן אותו מעשה והיינו עקומה רואין אותה כאילו תקנוה וניטל ממנה עקמימותה וכן עגולה שכן דרכן של בני אדם לרבע ולתקן ולישר את העגול את העקום, ע"כ, [והביאו מהירושלמי דלא משמע כן ודנו בגי' הירושלמי, ע"ש] וכ"כ הרא"ש סי' י"ח, וכ"פ בשו"ע שסי"ג סי"כ, [אך ברש"י י"ד. ד"ה פשיטא כ': דה"נ אמרי' רואין דמאי שנא הא מדרישא, ומ' דרואין כאן הוא כמו ברישא דלרבנן לא מהני בזה].

דף י"ד.

פליגי בגמ' אם מעמידי קורה צריכין בריאין לקבל אריח, ופירש"י: יתידות, והר"ח פי' כותלי המבוי שמונח עליהם הקורה. וברא"ש הביא מחלו' היאך קי"ל וכ' דבשל סופרים הלך אחר המיקל. [ולעיל בדף י"א. הובא ד' הרשב"א דאמלתרא לרחבה פסול ולא אמרי' דס' דרבנן לקולא משום דעיקר מחי' דאורי' גם ברביעית אזלי' לחומרא כשל תורה. וכאן מבוי ברא"ש דאזלי' לקולא, ובאמת הרא"ש שם בדף י"א. כ' דאמלתרא לרחבה פסול מסברא דרק לגובה כ' דהחיסרון משום היכר מהני אמלתרא ולא לרחבה ולפי"ז מבוי דבעצם גם במחי' אזלי' לקולא וכמ"ש כאן דבשל סופרים הלך אחר המיקל]. וכ' שהרמב"ם מחמיר.

גמ' א"ר ששת הניח קורה ע"ג מבוי ופרש עליה מחצלת והגביה מן הקרקע שלשה קורה אין כאן מחיצה אין כאן קורה אין כאן דהא מיכסיא, מחיצה אין כאן דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעין בה. וכ' רש"י הואיל וגבוהה ד' הוה מחיצה תלויה ואינה מתרת, והראשון הקשו דאמנם הקורה עצמה מכוסה אבל המחצלת תהא קורה ומה החיסרון בה, והרשב"א כ' די"ל שהמחצלת לא ראויה לקבל אריח ואינה ראויה לקורה. [אך לפי רש"י בדף ג. דהטעם דאין ראוי לקבל אריח דמשום ניטל ברוח א"כ מה"ט גם מחיצה אינה ובגמ' מבוי דזה מחיצה שלא ניטל ברוח ודו"ק].

והרשב"א בתחי' כ' דמוכח מכאן שקורה שהיא משוכה למטה מ"י טפחים פסולה דכיון שיש שיעור מחיצה נפקא מתורת קורה [ומחיצה אינה משום שבוקעין בה גדיים] והריטב"א כ' ג"כ דכל שהוא כך אין לה היכר קורה ואנן בעי' היכרא קצת ואפי' למ"ד מחיצה, והרא"ש חלק ע"ז וכ' דכשר גם אם קורה משוכה יותר מ"י טפח ומה שאמרו קורה אין כאן משום דמיכסיא ואינה נר' וסבורים שבמחצלת ניתר המבוי.

[ודבריו צ"ב דקו' הראשון שגם הקורה וגם המחצלת יחשב כקורה, ע"י ריטב"א, וכמבוי ברשב"א שתי' דמחצלת ניטל ברוח, מבוי דשפיר הבין דאם מכוסה זה לא מועיל, ורק שדן דגם המחצלת תהא כקורה, וברא"ש מ' דפשיטא ליה דניטל ברוח ורק שדן דמ"מ מדוע הקורה ל"מ אף אם מכוסה. וצ"ב]. ובב"י ושו"ע שסי"ג סכ"ד פי' דלרא"ש גם אם הקורה מגעת למטה מ"י טפחים מארץ גם כן כשר, והגר"א תמה ע"ז מהגמ' בדף ג': דאמרי' דכמו דלמעלה גבוה כ' ה"נ למטה חללה י' מבוי להדיא דהקורה לא תהא למטה מ"י טפחים, וכ' דלכו"ע צריך שיהא גבוהה י' רק המחלו' אם בעצם מה שמשוכה י' ויש לה שם מחיצה אם זה פסול שאינה נראית כהיכר למבוי.

גמ' וכן ב' קורות המתאימות כו' אם מקבלות אריח לרחבו טפח א"צ כו', וכ' רש"י המתאימות: שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים, וכ' הב"ח [שס"ג ט"ב] דלפ"ז דוקא אם נוגעות זו בזו ושכ"כ המרדכי בשם מהר"ם, אבל הראשון כי דא"צ שיהו נוגעות זו בזו אלא שיהו קרובים בתוך טפח בכדי שיהו ראויים להחזיק אריח, והחידוש הוא דהאור שבינתיים מצטרף להשלים השיעור של הקורה. [ובביה"ל שס"ג כ"ב נקט דלהרבה ראשון צריך שיהא בקורה עצמה שיעור ואין האור משלים זה] ושי' הרמב"ם [פ"ז ה"ה] דאפי' אם רחוק בתוך ג"ט דיש לבד זה כשר ואף דבפועל זה לא ראוי לקבל אריח של טפח ומחצה מהני בזה לבוד להחשיבן קרובות וכשיש בכל קורה חצי טפח מצטרפות יחד, וסובר דאור לא משלים השיעור, [והטעם כ' הגאון יעקב דמשום היכר לא מועיל האור].

ובחז"א [ע"ו, א'] ב"י המחלו' בזה דשיטה א' [מהר"ם ורש"י] סובר דצריך שהאריח יהא כמונח על כל הקורה בשטח טפח וזהו קביעותו ולכך לא יועיל בזה לבוד דבזה נחשב שהאריח מונח על הקצוות ולא על עצם הקורה, [ועי' בקה"י סי' ז'] ושיטה ב' סובר דמספיק שיקבל בפועל ע"י שמונח על הקצוות וצריך ג"כ שיעור טפח בקורה, ושיטה ג' סובר דהעיקר שיהא בריאה ואפי' רחוק בתוך ג"ט אף שאין יכול לקבל בפועל דזהו כמו בעגולה ועקומה דכשר.

גמ' היו א' למעלה וא' למטה, ר"י בר"י אומר רואין כו', אמר אביי ר"י בר"י סבר לה כאבוא. ובתוד"ה ובלבד, ב"י, בטעם רבנן משום דבעי קורה ראויה לקבל אריח ופסלי קורה הנופלת ברוח ושתי קורות המתאימות אפי' בפחות מג"ט [היינו שביניהן יותר מטפח וכדלעיל] משום דבעי קורה ראויה לקבל אריח, ע"כ, והיינו דלרבנן צריך שיהא ראוי בפועל לקבל אריח ולא מועיל בזה חבוט רמי, וכן פסק הרא"ש והטור דלרבנן לא פוסקים כר"י בר"י דס"ל דמועיל בזה חבוט רמי. וזה אמרו בגמ' דר"י בר"י ס"ל כאבוא דסובר דאמר' רואין ולא צריך שיהא ראוי במציאות לקבל אריח. אך הרשב"א בעבוה"ק וכן הראב"ד בהשגות וכן הריטב"א פסקו כהרמב"ם דגם לרבנן מועיל בא' למעלה וא' למטה. והריטב"א כ' דהאי רואין אפי' לרבנן שאינו חיסרון חוצה לו. [ובקה"י [סי' ז'] ב"י דבזה דמי לעגולה ועקומה דמודו רבנן דכשר כמושנ"ת במשנה כיון דא"י מחמת חיסרון בריאות הקורה אלא מחמת העיגול וה"נ בזה. ע"ש]. ומה דאמר דסבר לה כאבוא אידי דבעי למימר ופליג אדאבוא נקט הכא אבוא א"נ משום דאבוא אמר רואין בהדיא. אך התימה הוא דשלשת הראשון הנז' פסקו בקורות המתאימות דצריך שיהו רואין בפועל לקבל אריח ולא מועיל בזה לבוד [כשיטה ב' הנז' ולא כהרמב"ם דמועיל לבוד לזה] וא"כ מדוע כאן בא' למעלה וא' למטה מועיל חבוט רמי שנדון אותו כראוי לקבל אריח, והגאון יעקב כ' דחבוט רמי עדיף דכיון דמהני ליותר מג' טפחים. אלים טפי, וצ"ב, ואפי' דהגדר בחב"ר כמ"ש הגר"ח שהוא כמושכב זה עדיף, וצ"ב.

והנה בפשטות הנידון בזה אם הדין ראוי לקבל אריח הוא דין בשיעור הקורה או דין בפ"ע שצריך שיקבל אריח.

תוד"ה ובלבד שלא תהא כו' ומשני תריץ הכי ובלבד כו', והיינו דבאופן שאינו טפח אמר' חבוט רמי רק בתוך ג', והרמב"ם [פ"ז הכ"ה] פסק כר"י בר"י ולא הזכיר דדוקא בתוך ג' כמסקנת הגמ' בסוכה, ותמהו ע"ז, והכ"מ כ' דכיון דקורה להיכר בעלמא מהני גם ברחוק ג'. [ואף שבזה מיירי הגמ' בסוכה, כ' דלרווחא דמילתא אמר' כן אבל הו"מ לתרוצי דכי אמר רבא דלא אמר' חבוט רמי אלא ביש בגגה טפח ה"מ כשהוא צריך לאוהל כגון גבי סוכה או גבי טומאה אבל כשא"צ אלא להיכר בעלמא כגון גבי קורה אפי' אין בו אמר' חבוט רמי, ע"כ, ועי' חז"א סי' ע"ו סוס"ק א'] והשו"ע שס"ג סכ"ג פסק כהסוגיא בסוכה. וכ': ולא יהיה ביניהם ג' טפחים לא בגובה ולא במשך כשרואין אותם שעלתה זו וירדה זו בכונה עד שיעשו זו בצד זו.

גמ' היא בתוך המבוי ועקמימותה חוץ למבוי כו', כל שאילו ניטל עקמימותה ואין בין זל"ז שלשה כשר. ובאופן שכולה בתוך המבוי והעיקום יותר מג"ט כשירה, מ"ב שס"ג ס"ק ס"ו, וכ' שהגאון יעקב והאה"ע מפקפקין בזה. ויל"ע שם.

גמ' כל שיש בהיקיפו ג' טפחים יש ברחבו טפח, ובתוד"ה והאיכא משהו כו', וקשיא דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות. עי' ברמב"ם בפיה"מ שחשבון זה הוא לא ידוע וא"א לעולם לכוון בו לאמת והוא בטבעי זה הדבר בלתי ידוע ויודע זה רק בקרוב, ולפי שזה לא יושג לעולם אלא קרוב. לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו כל שיש בהיקיפו ג"ט יש ברוחבו טפח. וסמכו ע"ז במה שהוצרכו אליו מן המדידה בתורה, ע"כ, [וכן עד היום הוא כך שלא מדויק החשבון בזה]. ובתוס' הרא"ש תי' קו' תוס' דזהו דילפי' מהקרא דים שעשה שלמה דהקרא שיער בשיעור הקרוב לדיוק אף דזה לא מדויק ממש וכן בכל השיעורים מהני כך, ועי' בתשב"ץ ח"א סי' קס"ה. [ועי' מ"ב שע"ב שעה"צ י"ח, ובחזו"א או"ח קל"ח סק"ד].

דף י"ד :

שידה תיבה ומגדל כו' והן מחזיקות מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורין, וכי' רש"י לפי שגדולים יותר מדי ואין תורת כלי עליהן שהרי אין מטולטלין מלא וריקן ע"כ, והראשון הק' הלא גם פחות מ"מ סאה א"א לאדם לטלטל והר"ן הביא דרש"י בשבת כ' דע"י כמה בנ"א מטולטלין משא"כ במ' סאה דישר, ע"ש, ובשם הראב"ד כ' וכ"כ הריטב"א דבזר המדבר שיערו שהיו נושאים כך, ע"ש. והיינו דאזלי' בזה כפי דור המדבר.

משנה, לחיים שאמרו גובהן י' טפחים, ובי' ר' יונתן : כשיעור גובה מבוי שבפחות ממנו לא מיקרי מחיצה. וכן נמי קורה שהניחה למטה מ' טפחים שצריך להגביה, והא דלא תני בקורה למטה מ' כדקתני בגובה למעלה מכ' משום דקא סמך על משנה זו של לחי ששיעורו בי' טפחים, ע"כ. ומבוי' דהלחי וקורה הוא כהשלמה לכותלי ומחיצות המבוי ולכך צריך שיהא בגובה המבוי, וזה גם למ"ד משום היכר, [וכמוש"נ בדף ג. דההיכר כמו שיש מחיצה, ע"ש].

מתני' ורוחבן ועביין כל שהו, ובגמ' וכמה כ"ש [עי' רשב"א] כחוט הסרבל, בתוס' דף י. כ' דבנשתייר מהכותל צריך וטפח, ועי' בשו"ע שס"ג ס"ד ובביה"ל שם ובס"ב דלהל' לא קיי"ל כן ובכל אופן סגי כל שהו.

ובדף פ: אי' בגמ' דלחי כשר מעצי אשירה, ואף דאסור בהנאה. ובקורה פליגי אם פסול משום כתותי מיכתת, דקורה יש לה שיעור טפח משא"כ בלחי, וכי' תוס' אע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו בעי מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו, וה"ר אברהם פי' דלחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוי לחי ובלבד שלא ינטל ברוח. ע"כ. והיינו דלר' אברהם דין כתותי הוא שכאילו הוא מפורר לחלקים ובלחי זה כשר אם מדבק משא"כ בקורה אין אפשרות, [וצ"ב].

וכ"כ הראב"ד בהשגות פ"ז הי"ב, ובתחי' מצדד דבתרוויהו כשר דרק משום היכר הוא, וע"ש. ובחי' ר"ח הלוי שם מבאר דבלחי ל"ש כתותי דמה שצריך גובה י' אינו משום שיעור הלחי אלא משום שהרשות גבוהה י"ט וצריך מחיצה כגובה הרשות והיסוד בכתותי מיכתת הוא דהוה חיסרון בשיעור [ולא דנחשב שמפורר אלא דחסר בשיעור] וממילא זהו כשהשיעור בגוף הלחי אבל כאן השיעור הוא ברשות ושפיר מועיל [ולפי"ז גם בגי' המחיצות לא נימא כתותי מיכתת] ומשא"כ בקורה הוא שיעור בגוף הקורה ובוה אמרי' כתותי שיעוריה.

ובעיקר מה דמותר לחי מאיה"נ ואף דנהנה מהלחי ונהנה מאיסורי הנאה, וכי' הגאון יעקב דכיון דרק היכר בעלמא לא חשוב נהנה מאיה"נ, ועי' בבית מאיר סי' שס"ג ומ"ב ס"ק כ"ט מש"כ בזה. [ומבוי' בזה דהיסוד באיסור הנאה שצריך השתמשות ולא כל הנאה נאסרה כדמוכח בפסחים כ"ד : וממילא הנאה כה"ג לא חשוב השתמשות].

גמ' אמר רבא לחי שהרחיקו ג' טפחים פסול, ובטעם הדבר כ' ר' יונתן דבהרחיקו אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, ובתוס' י' : מוכח דגם באופן שאין הפסול דאתי אוירא פסול בהרחיקו דהלא שם מיירי בעומד מרובה דליכא הדין דאתי אוירא כמבוי' בגמ' שם ומ"מ כ' דצריך לחי חדש, וכי' רע"א דס"ל דהפסול הוא משום דבהרחיקו חסר בהיכר

של הלחי ולכך גם שם בהרחיקו חסר בהיכר, ואף דשם זה מונח בחלל הפתח, דצריך בסמוך לכותל המבוי. ועי' ברע"א תש"ו ו'הובא בחי' כאן.

דף ט"ו.

גמ' איתמר לחי העומד מאליו, אביי אמר הוה לחי רבא אמר ל"ה לחי, ובדלא סמכי לכו"ע לא מהני כי פליגי בדסמכי, וס"ד דפליגי נמי במחיצה ומסיק דבמחיצה מהני לכו"ע כי פליגי בלחי דלאב"י לחי משום מחיצה וכשר בעומד מאליו, לרבא לחי משום היכר, אבל לכו"ע צריך סמכו, וכי הרא"ש: ויראה דבמח"א אפי' לא סמכי עליה מאתמול הו"א מחיצה. והטעם דצריך סמכו בלחי לפי אביי אף דבמחיצה הוא כשר, בי' רע"א [בגל' שו"ע שס"ג סי"א] דע"כ הא דבלחי לא מהני דבעי היכר שמחשבים אותו למחיצה ע"י שסמכו עליו מבעו"י וכמ"ש תוס' בדף ה': דהיכר קצת בעי גם למ"ד משום מחיצה. [ובמאירי כ': נר' שמתוך שאינה מחיצה הניכרת החמירו בה הא במחיצה גמורה אין לחלוק בה בין סמכו ולא סמכו]. [ובק"י אות ט' כ' דר' ירוחם כ' דזה מחלו' אם במחיצה בעי סמכו.

ורע"א נסתפק שם אם צריך סמכו בתורת לחי, כגון בהיתה מחיצה ונפל ונשאר ממנו לחי האם כיון דסמכו על המח"א לטלטל נחשב סמכו או דכיון דבמחיצה א"צ סמכו רק בלחי דהוא צריך היכר א"כ צריך סמכו בתורת לחי. ע"ש. [וכן נסתפק בפסי חצר אם בעי סמכו, ועמ"ש"כ בדף ה:]: [ורע"א דן שם באופן דנפל בשבת הלחי שסמכו עליו ונשאר לחי שלא סמכו עליו אם נימא בזה שבת הואיל והותרה הותרה דהלא באיתנהו למחיצות אמרי' הואיל והותרה הותרה ובלידתהו למחיצות לא אמרי' כמב' בדף צ"ה. וכאן חשוב באיתנהו למחיצות [והגמ' בסוף הסוגיא מב' דפסול, ע"ש] וכי דיי"ל דכיון דאין לו היכר בטל שם מחיצה ממנו מדרבנן, ועדיין צ"ע, והיינו דה"ס אם זה דין היכר בעלמא או שבלא זה בטל השם [מחיצה], ובאופן שקבעו לשם לחי מהני אפי' בלא סמכו עליו בהדיא מע"ש לטלטל בו [ביה"ל בשם גאו"י].

רש"י ד"ה היכא דלא סמכי, שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת, ומדייק מזה הב"י דאם לא היה לחי אחר מהני הלחי אפי' בסתמא, דחשוב כאילו סמכו עליו. וכ"פ בשו"ע שס"ג סי"א.

והנה ההו"א בגמ' דכי היכי דפליגי בלחי פליגי במחיצה, צ"ב, מה הנידון במחיצה מדוע שלא יועיל בעומד מאליו, ואולי כמ"ש חזו"א דיסוד המחיצות להכרת המקום כמובדל מסביבותיו וזהו היה צד דרך ע"י שנעשה המחיצות לשם הבדלת המקום מסביבותיו. וצ"ב.

רש"י ד"ה גבוה עשרה, דאמרי' גוד אסיק מחיצותיו כל סביבותיו והרי הוא מוקף, ע"כ, והגר"ח בספרו כ' בשי' הרמב"ם דליכא גוד אסיק משום דאינו ניכר וכיון דאינו ניכר ליכא גוד אסיק במחיצות שאין ניכרות ומ"מ הוה רה"י עד למעלה מטעם דמחיצותיו שלמטה גודרות הרשות עד למעלה, דאף דלא ממשיכים המחיצות עצמן למעלה ע"י גו"א אבל בכח המחיצות לקבוע גדירת המקום עד למעלה, [והחזו"א בגל' טוען שזהו גוד אסיק, והיינו הך] ודעת הרמב"ן בשבת צ"ט דהוה רה"י רק על שטחו למעלה ולא באויר שעד לרקיע משום דליכא בזה גוד אסיק. [ופי' בגמ' בסוכה ד: דבעי מחיצות הניכרות דמה"ט ליכא גו"א ולא דהוה רק חסרון במחיצות סוכה כמו שבי' הגר"ח] ולשיטתו מה דהוה רה"י על גביו הוא כמו שבי' המאירי בסוכה ד: שמפני שכל שגבוה י' ורחב ד' אינו תשמיש של בני ר"ה ודינו כרה"י אף בלא מחיצות, דבעצם מה שמובדל בגובה י' זה מחשיבו כרה"י.

ובנוגע לצורת הפתח העומד מאליו, כ' המ"ב סי' שס"ב ס"ק ס"ד שהאחר' דנו בזה בנוגע לחוטי הטלעגרף, המאמר מרדכי ושואל ומשיב ובית שלמה, והנה מהסוגיא דידן יוצא דבמחיצה כשר כעומד מאליו וכיון דצוה"פ משום מחיצה הוא כשר בעומד מאליו, והנה הרמ"א בסי' תר"ל סק"ב כ' דאם הקנה מגיע לסכך הוה כצוה"פ וכשר לדופן שלישי שצריך צוה"פ, ומקורו במרדכי וראב"י, והמג"א הביא דבירו' אי' דבעי' שיהא נעשה לשם כך הצוה"פ וא"כ פסול, והגר"א שם כ' דהבבלי כאן חולק דבמחיצה כשר בעומד מאליו והיינו דמפרש דזה מחלו' בבלי וירו' אם כשר במח"א בעומד מאליו וגם

המג"א בסי' שס"ג סכ"ז כי דצוה"פ הוה כלחי דכשר בעומד מאליו [ועי' ביה"ל דפמ"ג נסתפק אם בעי סמכו] ואף דבסי' תר"ל מחמיר כהירור', וצ"ע. והחזו"א [ק"י"א, ה'] כי דגם בד' הירושלמי י"ל דרק בסכך סוכה דאין משמש לצוה"פ ואין מציאותו צוה"פ אלא המשך תקרה עליו אבל במשמש לצוה"פ כשר אפי' בעומד מאליו. [אך היד דוד טוען דכל הנידון בסוגיא בהועמד מאליו אבל בהועמד למטרה אחרת זה גרע, ולכך בטלעגרף גרע] והמשכנות יעקב הביא מהגמ' ביומא ח. דבמשקוף ומזוזות העשוי לחיזוק תקרה פטור ממזוזה, הרי ה"ה בטלעגרף פסול דזה כמו לחיזוק תקרה דלא הוה פתח, והחזו"א כותב דהתם מיירי דלא ניחא ליה כלל בסתימת הכותל אלא העמודים משמשים לחיזוק תקרה אבל בניחא ליה בסתימתו ממילא הפרוץ שם פתח עליה ומקצת הסתום שבצידי הפירצה נחשבין לפצימי הפתח, וכי' דלפי"ז אם האכסדרה פתוחה לרה"ר או לכרמלית ורוצה בצוה"פ כדי שיוכל לטלטל בשבת, אפי' לאחר עשייתן נחשב כצוה"פ ומתחייב במזוזה, ע"כ, והיינו דהכונה בהשתמשות היא קובעת אם זה לחיזוק תקרה ואין לו שם פתח או דיש לו שם פתח. ונקט למעשה דכשר בחוטי טלגרף ומה דאין מניחין מזוזה בכל צוה"פ כי דהטעם משום דאין משתמר ויש ג"כ שותפות נכרי.

ובמג"א סי' שס"ג, כ"ח, כי דכותלי המבוי לא מועיל לקנים של צוה"פ דא"כ כל קורה ע"ג כותל יחשב צוה"פ אבל אם יש עמוד בולט בכותל זה מועיל, ועי' בחזו"א יו"ד קע"ב, ב'.

משנה, בכל עושין לחיין אפי' בדבר שיש בו רוח חיים ור"מ אוסר. וטעם הדבר מבוי' בסוגיא דסוכה כ"ג-כ"ד. ומסיק דהטעם דכל מחי' שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה וי"א דכל מחי' העומדת ברוח אינה מחיצה. וכי' רש"י דעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא. ורש"י בע"ב הביא זה לגבי גולל, וכמבוי' בגמ' שם בדף כ"ד. ומי' דגם בזה תלוי בדין מחיצה. ועי'.

שם, ומטמא משום גולל. וכי' רש"י אם עשאו גולל לקבר מטמא לעולם, ואפי' ניטל משם, אבל דעת הרמב"ם בפ"ו מטומאת מת ה"ד דאם פירש טהורין ויש קו' לרש"י מדוע בהמה הוה מחיצה בטומאת מת כמבוי' באהליות פרק ו' הלא דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה והגרי"ז תי' דבגולל אי"ז דין קבלת טומאה אלא דבעצם מה שהוא גולל הוא סיבת הטומאה ולכך זה לא נחשב דבר המקבל טומאה לחצוץ בפני הטומאה. ועי'.

משנה שיירא שחנתה בבקעה כו' ובלבד שיהא גדר גבוה י' טפחים ולא יהו פרצות יתירות על הבנין, כל פירצה שהיא כ"י אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור, ומבוי' דעומד מרובה מתיר רק אם אין פירצת יתר מי' והטעם מפני שהיא כפתח וביותר מכאן אינו כפתח. וכי' הגר"ח בספרו [פטי"ז מהל' שבת ה"ט"ז] בגדר הדין דעומד מרובה מתיר פרצות עד י', דיש בזה ב' עניינים, א', דבדליכא שיעור מחיצה דעומד מן הצדדין ליכא שם פתח כלל דבפירצה פחותה מי' כל עיקר חלות שם פתח שבה הוא מכח דין מחיצה שבצדדין דבזה שיש מחיצה מכל צד וחייל כאן דין מחיצה בזה הוא דנעשה דין הפירצה שהיא חשובה פתח וחלות שם מחיצה שיש כאן הוא דמשוי לה להיחשב פתח וע"ז הוא דנא' הדין דעומ"ר על הפרוץ או פרוץ כעומד וזהו ההל' דלא תפרוץ רובה או גדור רובה. ב. גם בלאו האי טעמא דלא חשיב פתח רק ע"י המחיצה דדין פתח לא מהני רק להפקיע שם פירצה האוסרת אבל לא לאשוויי מחיצה ומשום דרק שם פתח הוא דאית ביה ולא דין מחי' וסתימה וא"כ הרי ממילא דלא מהני הך דינא דפתח רק בדאיכא שיעור מחי' מן הצדדין דנמצא דיש כאן דין מחיצה מהעומד שבצדדין ובאנו לדון רק מחמת פירצה האוסרת וע"ז הוא דמועיל דין פתח שלא יאסור מדין פירצה משא"כ בליכא שיעור מחי' מן הצדדין אז לא מהני כלל מה דהפרוץ נחשב כפתח כיון דסו"ס אין כאן מחיצה ולהשלים דין מחיצה לא שייך הך דינא דפתח כיון דאין בו סתימה ומחיצה, ע"כ, ומבוי' בד' רבינו הגר"ח דבכל פירצה עד י', הסתימה והמחיצה הוא העומד שבצדדין, ורק דיש פירצה האוסרת וע"ז מהני שם פתח שלא נדונו כפירצה אלא פתח הוא, אבל בליכא עומד מרובה יש כאן ב' עניינים, א. שוב נידון כפירצה האוסרת ולא כפתח כיון דליכא עומד ראוי בצדדין. ב. גם אם היה נחשב פתח אבל הלא הסתימה הוא ע"י העומד ואין כאן עומד ראוי לסגירת הרשות, ודו"ק היטב. [ועי' חזו"א סי' קי"ב סק"ה ד"ה ומיהו במסקנא כו' והא דתנן כו'].

[וברשב"א בסוגיין הביא שיטת הראב"ד דמה"ת כשר גם בפרוץ מרובה ורבנן גזרו דלא מהני, ודאמרי' אגמריה רחמנא למשה לפי שכל הגזירות שעתידים חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני משו"ה הלכה נקראת דגזרי' על שם הלכה כו', ע"ש, וכנר' הבי' בשיטתו דגם מקצת עומד מהני להחיל שם פתח על הפירצה וזה מועיל לסגירת הרשות, והנה ממה שנדחק הראב"ד להסביר הא דאגמריה כו', מבו' דגם בסוכה בסכך מועיל פרוץ מרובה מה"ת, וזהו פלאי וצ"ע].

גמ' איתמר פרוץ כעומד ר"פ אמר כשר ר"ה בדרי"י אמר פסול ופליגי אם אגמריה רחמנא לא תפרוץ רובה או גדור רובה, ומבו' בסוגיא דפלוגתתם גם לענין סכך הסוכה בסכך פסול, ובדף י': מבו' דפליגי ג"כ לענין טומאת אוהל, והיינו דבכל זה הוא דיני אוהל ומחיצה ובכל אופני אוהל מחיצה נא' ההלכה של פרוץ כעומד ועומד מרובה. [אלא דבטומאה יש דין נוסף שהטומאה והכלי יהא תחת האוהל, כמ"ש תוס' בדף י': וכן בסוכה צריך לישן מתחת הסכך, ורק להשלים שיעור האוהל מהני דין פרוץ כעומד].

וקיי"ל כר"פ דלא תפרוץ רובה ופרוץ כעומד כשר, והראשון הק' דבחולין כ"ט. לגבי סימני שחיטה קיי"ל דמחצה על מחצה אינו כרוב, ותוס' בדף ט"ז: כ' דיש לחלק בין מחיצות לאיסור וטומאה, ובתוס' בחולין כ' דהתם כיון דתלוי בחיות הבהמה בעי שחיטת רוב, ודחו זה, ובתורא"ש כ' דהתם דהעומד אוסר אזלי' בתריה וכאן דהעומד מתיר אזלי' בתריה, ולכאוי' מתבאר בזה דתוס' ס"ל דהוא נידון בדיני מחיצות דוקא וזהו שחילקו בין מחי' לטומאה אבל התורא"ש שכן דימה ומחלק דאזלי' בתר חשיבות העומד משמע שזה נידון שלא קשור רק לדיני מחיצות, ולתורה"ש מה דמבו' בגמ' בסכך פסול וכשר שוין דפרוץ כעומד וכשר מבו' דהסכך פסול אינו יוצר דין פסול ואין כאן אלא העדר סכך כשר, ודו"ק. ובטור סי' תרמ"ח סיי"א כ' דיי"א דבאתרוג שעלתה חזזית על חציו כשר משום דפרוץ כעומד כשר. ועי' בביהגר"א שם.

ובדף י': הבאנו מש"כ האחרון לחלק בין הגדר דעומד מרובה להגדר דפרוץ כעומד דבעומד מרובה הוא גדר סתימה מדין רובו ככולו כמו שיש מחיצה בכולו, ובפרוץ כעומד הוא גדר דזה מתיר הרשות וסגי מה דיש כאן מחצה לסגירת הרשות בכללות אבל לא דכאילו יש מחיצה ע"פ כולו דאין כאן רובו ככולו. ע"ש ההוכחה מהגמ'.

ובתוס' בדף ה': כ' דממה דקיי"ל פרוץ כעומד כשר ש"מ דאפשר לצמצם וה"ר שמעיה דחה דהוא ס"ס ס' דעומ"ר וכשר ואפי' אם זה שוה ג"כ כשר, וצ"ב דהוא רק ס' א' דכיון דפרוץ כעומד כשר הרי זה מה שצריך שיהא פרוץ ועומד שוין ומה שייך כאן ס"ס, ומבו' מזה דעומ"ר הוא גדר סתימה, ופרוץ כעומד הגדר דניתר באופן ששוה וכמו שנת', ולכך שייך לדון בזה ס"ס, א, דין סתימה דעומ"ר, ב. דין היתר דפרוץ כעומד. ועי' רשב"א שם שכי' דזה רוב צדדים להקל. והגר"א בסי' תרמ"ח סיי"א כ' דלהסוברים דא"א לצמצם הבי' הוא דהכי אגמריה רחמנא למשה שלא יהא רוב הנר' לעיניים פרוץ, ע"כ, ומביא מהגמ' בחולין שנא' כן לגבי טריפה, וה"נ במחיצות, והיינו דגם על הצד דפרוץ מרובה כשר אם לפי הנר' לעיניים הוא שוה.

גמ' ת"ש המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המיטה כו' ובריטב"א הק' מה מייתי מסוכה דהתם אינו עומד ופרוץ אלא סכך פסול ואינו פרוץ אלא עומד, ותי' דאם אי' דגמרי' דעומד כפרוץ פסול דרחמנא בעי במחיצות שיהא רובא בכשרות דמה לי שיהא פסול מחיצות מטעם אויר או פסול סוכה מטעם סכך פסול הכל ענין א' הוא למאי דגמרי' במחיצות ע"כ. [ובהמשך דבריו דין משחיטה במחצה על מחצה וכ' דשחיטה תלוי בחיות הבהמה, ומסיים דלא דמי לענין מחיצות, וע"ש כי עמקו דבריו]. ומדבריו אלו מבו' דגם בסוכה הוא מישך שייך לדין מחי'.

[ובסוגיא הנידון בהסכך דסוכה, ולענין עומד מרובה בדפנות הסוכה, עי' שעה"צ סי' תר"ל אות כ' דהרי"ו מביא בזה מחלו' ועי' בחזו"א סי' ע"ה אריכות בענין זה. ובסוכה יש ג"כ מחלו' אם מועיל צוה"פ להג' מחיצות הר"ן והרא"ש, ושם יש דין דפנות ניכרות, ואכמ"ל].

גמ' א"ר אמי במעדיף רבא אמר כו', וכן פסק הרמב"ם, ותמהו כולם הלא פסק דפרוץ כעומד כשר וא"כ א"צ לתירוצים אלו דכל קו' הגמ' למ"ד פרוץ כעומד פסול, וכי המ"מ דכיון דסכך פסול כפרוץ הוה כחמה ובצילתה מרובה מחמתה לא מהני פרוץ כעומד כיון דהחמה תמיד יותר וצריך שיהא עכ"פ באופן שהחמה וצילתה שוין ולכך צריך סכך כשר מרובה והגמ' הומ"ל ולטעמיה, [וזהו ע"פ שיטת רש"י בסוכה י"ט: דבאור לא אמרי' פרוץ כעומד משום דהחמה נכנסת בפרוץ יותר והוה חמתה מרובה, ור"ת שם סובר דגם בזה אמרי' פרוץ כעומד כשר, דסו"ס העומד מצידו יש הגנה על החמה שאמורה לבוא מצידו והוא מונע חצי מהחמה שהיה בלעדו].

ובי' ד' המ"מ דנהי דהיום דמונח שם סכך פסול אין חמה מגיע מ"מ כיון דמה שמונע שלא יהא חמתה מרובה ויפסל הוא סכך פסול לא מהני דצריך שהכשר ימנע את חצי החמה שיהא על ידו רק חצי חמה בסוכה, ודו"ק. והכ"מ תי' דכיון דגם בסכך כשר יש הרבה נקבים הרי זה מצטרף עם הסכך פסול ואין כאן פרוץ כעומד כשר, והוא תימה דהלא זה לבד ובדף י: הלא מבוי' דאפי' עומד מרובה מועיל לסתום שלא יצטרף הפירצה הנשארת להפרוץ שמצידו וכ"ש כאן, וצ"ע.

דף ט"ז.

גמ' ת"ש נמצאת אתה אומר ג' מידות במחיצות, כלאים כמ"ש רש"י, [ובד"ה כנגד העומד] ומבוי' דלגבי כלאים הנידון של פרוץ כעומד הוא בנוגע לזרוע נגד הפרוץ אבל נגד העומד מותר אם יש בו ד' טפחים, [וביש בו רק ג' נחלקו אביי ורבא בע"ב אם לדעת רבנן מותר לזרוע כנגדו, ועי' להלן], והריטב"א בי' דהטעם דנגד העומד מותר אף בפרוץ מרובה עליו דכלאים משום עירבוביא הוא וע"י העומד שבאמצע ליכא עירבוביא ומשא"כ בשבת דהוה מרה"י לכרמלית בזה ביתר מ"י או בפרוץ מרובה נעשה הכל כרמלית.

והראשון הק' דנימא אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ויאסר גם כנגד העומד והרשב"א בדף י"ט: הוכיח מזה דהדין דאתי אוריא הוא רק מדרבנן ולכך בכלאים לא החמירו בזה, [ועי' היטב ברשב"א בסוגיא] והריטב"א ג"כ כי דכיון דהוא מדרבנן לא החמירו בזה אלא שכ' דרק ביש במחי' ד' טפחים הוא דרבנן הלא"ה ל"ה מחיצה כלל ולכך מותר כאן רק ביש בעומד ד' אבל בפחות לא דאתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וזהו הבי' בד' רש"י בד"ה כנגד העומד כו', ובמידה שניה קפדי' אמילואו כו' ואתי אוריא המרובה ומבטל לעומד דאפי' שכנגדו אינו מתיר ובמידה שלישית דאיכא עומד חשוב אוריא לא מבטל לה לגמרי ומתיר מיהא כנגדה, וזה כמ"ש הריטב"א דביש בעומד ד"ט לא אמרי' אתי אוריא כו', [וגם לש"י הראשון בדף י"ז: דגם בפחות מד"ט הדין דאתי אוריא הוא רק דרבנן וא"כ ק' מדוע בפחות מד"ט אסור כנגדו בכלאים, וצ"ל דכל מש"כ שם הוא כשיש היקף של מחי' כמו שיבוי' שם אבל כאן שזה כל המחיצה החוצצת לכו"ע צריך ד"ט].

והנה מבוי' בריטב"א דלגבי הדין דפרוץ מרובה תי' דכלאים שאני דמשום עירבוביא הוא ולגבי הדין דאתי אוריא לא תי' כן ומבוי' דהדין דפרוץ מרובה הוא דין פירצה האוסרת ואין כאן ביטול המחיצה לגמרי ולכך בכלאים למנוע העירבוביא זה מועיל אבל אתי אוריא כו' הוא דין דביטול המחי' לגמרי ולכך גם בכלאים זה לא מהני, [ושיטת התוס' ישנים בדף י"ז: דעד אמה אתי אוריא כו' הוא מה"ת, ולשיטתו צ"ל דמה דמהני בכלאים בד"ט ולא אמרי' אתי אוריא משום דכלאים שאני דמשום עירבוביא. ודו"ק].

בגמ' אמר לך ר"פ מאי מילואו נכנס ויוצא, ומבוי' בגמ' דלר' פפא כשר באופן שכל ההיקף בצורה של פרוץ כעומד, ולא אמרי' בזה אתי אוריא, ואף דבדף י: אי' בגמ' דלמ"ד פרוץ כעומד פסול משום אתי אוריא, נתבאר שם מד' הריטב"א ומד' האחריו, דזהו רק באופן שמצד א' יש פרוץ מרובה, דאז מצטרף הפרוץ שמצידו, עיי"ה מש"כ בזה.

רש"י ד"ה ועד עשר, דאיכא פירצה יותר מי' מיתסר כולו כדקתני סיפא, ובת"י הק' ממשנה בכלאים לא מיתסר, אלא כנגד העומד, ובתוס' הרא"ש כ' בכוונת רש"י דאפי' כולו עומד כנגד הפרוץ אסור, אבל לעולם כנגד העומד שרי, כדתנן בכלאים.

ט"ז :

בגמ' פליגי אביי ורבא אם לרבנן צריך עומד ד"ט למישרי כנגדו, ובריטב"א כ' דלפי רבא למאי דקיי"ל כרבנן גם בג' טפחים מותר לזרוע כנגדו, ועי' ברע"א בשו"ע יו"ד רצ"ו סמ"ו, מה שהעיר בזה.

גמ' רבא אמר כו' אבל למטה הו"ל מחי' שהגדיים בוקעין בה, עי' ברשב"א שהק' דא"כ מדוע מג' ועד ד' מותר ע"י הדין עומד מרובה הלא נימא בקיעת גדיים מבטלתה וכמו דהבקיעת גדיים מבטל לבד ה"נ יבטל עומ"ר, ודבריו מחודשים דהדין בקיעת גדיים אינו רק חיסרון בדין לבד אלא דמבטל גדירת המחיצה גם בדין עומד מרובה, ומסיים : ודבר צריך לי תלמוד.

עוד בענין עומ"ר - נחלקו הביה"ל בסי' תר"ל וחזו"א [ע, ז'] האם הרוח הד' מצטרף לדין פרוץ מרובה דהביה"ל מדייק מרש"י בסוכה דף ו. דהרוח הד' מצטרף, וכ"ה להדיא בחידושי הר"ן בדף י"א, והחזו"א כ' דלא מצטרף דלא דייננן אלא כל דופן בפ"ע, ופעמים שעומד מרובה בכל ההיקף ועדיין נדון בפרוץ מרובה ופעמים שפרוץ מרובה בכללות ההיקף ונידון בעומ"ר דכיון דנשלם הדופן הרי המקום מוקף ונקרא עומ"ר שיש לה מקום עומד מג' רוחות, ע"ש.

בדף י' : ובדף טז : מבוי' בגמ' מחלו' אם עומד מרובה מב' צדדים מועיל או לא, ומבוי' בגמ' שם דבאופן דיש אתי אוריא דהאי גיסא כו' לא מצטרף, ולפי"ז מועיל רק באופן שהעומדים נמצאים בשני הצדדים, ולהלכה נחלקו בזה אם קיי"ל דהוה עומד מרובה מב' צדדים, עי' מ"ב שס"ב סקמ"ה, ובמ"ב שם כ' דאפי' אם העומ"ר מב' צדדים אינו במילואו אלא בעומד עצמו יש ג"כ פירצה רק שהעומד מרובה עליו נחשב הפירצה ג"כ כעומ"ר ונעשה כולו עומד לבטל הפירצה שבאמצע וכגון שהיה השטח ט"ו אמה ונשאר בקצה הכותל אמה ונפרץ אמה ונשאר עומד ב' אמות ואצלו פירצה של ז' אמה ואצלו עומד ב' אמות ופירצה אמה ועוד פס אמה בקצה הב' של הכותל נחשב זה כאילו עומ"ר על הפרוץ כזה : ט"ו אמה

□ אמה □ אמה □ ב' אמות □ ז' אמות □ ב' אמות □ אמה □ אמה

ונמצא שאף שבסך הכל יש בדופן רק ו' אמות עומד מ"מ ע"י שבכל צד יש עומ"ר של ד' אמה סוגרים את הפירצה שבאמצע.

ובחזו"א [ס"ז, ג'] תמה ע"ז דבודאי צריך רוב הדופן עומד שכשיצטרף כל העומד שבדופן יהא מרובה על כל הפרצות שבדופן, והיינו דלא מספיק במה שבכל מקום בפרטות יהא עומ"ר לסגור הפירצה אלא צריך שכללות הדופן יהא עומד מרובה ובלא זה לא נחשב מחיצה, ורק ברוח ד' מהני וכמו שבי' בתוס' ישנים דף י"ב : ע"ש. [ואם נצרף ב' המחלו' הנ"ל יוצא דלהמ"ב יש דין עומ"ר בכללות הרשות וכן בכל מקום בפרטות לסגור הפירצה, ולחזו"א תלוי עומ"ר במחיצה זו שהיא עומ"ר, ודו"ק].

[ובחזו"א [ס"ח, ד'] דן אם צריך עומ"ר בלא הפסק ג' טפחים כדי לבטל הפירצה, והיינו דכשאין ד' טפחים לא נחשב פירצה ומ"מ אינו סגור כלבוד והנידון אם זה מחשיב עומ"ר וכ' שם את"ל לחומרא, ע"ש].

ט"ז :

מתני', מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה כו'. [וזה מועיל גם בדופן סוכה כמבוי בסוכה דף ז' דופן סוכה כדופן שבת, וע"ש בתוס' בדף ט"ז: ד"ה בפחות מג' בסוף הדיבור ובמהרש"א שם ומג"א ריש סי' תר"ל דמצדד דבסוכה זה מועיל רק אם עשה כן מכל די רוחות הלא"ה לא. והו' במ"ב שם סק"ז].

גמ' א"ר המנונא אמר רב הרי אמרו כו' בעי ר' המנונא בערב מאי, וכו', ויש לבאר סי' הגמ' מה ההבדל בין שתי וערב מדוע שבערב גרע טפי, וכ' האחרו' ב' אופנים לפרש, א' - דבשתי דכבר יש שיעור מחי' י' טפחים לחלק מהרשות מהני כבר עומ"ר להשלים סגירת הרשות אבל בערב דאין עדיין כלל שיעור מחי' אולי לא יועיל עומ"ר בזה. ויש להק' ע"ז דהלא בדף י: מבוי בעור האסלא דמועיל עומ"ר להשלים שיעור טפח לאוהל טומאת מת הרי דמפוי דמועיל גם כשחסר עיקר השיעור. ב' - דהלא מה דפירצה ניתרת בפחות מי' ע"י עומ"ר הוא כדתנן במשנה [ט"ו]: מפני שהיא כפתח וכמו שבי' הגר"ח דבמה שיש לה שם פתח זה מתיר הפירצה ובהה"ס בגמ' דשמא כ"ז בשתי אבל בערב אולי לא חשוב פתח ולא שייך עומ"ר והצד שכן יועיל הוא משום דחשוב כמו חלון וכדתנן בדף ע"ו. דכל די טפחים חשוב חלון ולגבי חלון ג"כ נחשב להתיר גם בערב. [ובפחות מד' דאינו אוסר כלל דכיון דאין לו חשיבות לא חשוב פירצה כלל. וא"צ בזה להתיר שם פתח וחלון] כן בי' התורת חיים, גאון יעקב, וקרן אורה, ואמנם החזו"א בסי' קי"ב [וביתר בי' במכתב בס' שערי לימוד] חלק על כל המושג המוסכם דצריך שם פתח להכשר הפירצה וכ' דמה דתנן בדף ט"ו: מפני שהיא כפתח הוא לי' בעלמא ואינו ר"ל דיש כאן כח סתימה בהאי פירצה דודאי בלא צורת הפתח לאו פתח הוא אלא ר"ל כח עומ"ר סותם את הרשות והפירצה נחשבת כפתח וכלפי זה שאמרו חכמים דפירצה יתר מי' מפסיד את הסתימה אמרו די' מיקרי פתח. וע"ש. [והיינו דלא דמשום דחל ע"ז שם פתח זה המתיר, אלא הדין עומ"ר הוא סותם הרשות וממילא הפירצה לא נחשבת פירצה אלא פתח] וסי' הגמ' דידן בעומ"ר בערב ביאר החזו"א [ע"ז, ב'] ע"פ יסודו הגדול של החזו"א בדין, מחיצה תלויה דעיקר החיסרון בזה אינו משום שבוקעין גדיים ומקלקלין המחיצה וסגירתה אלא דמחיצה הוא דוקא בעומדת על הארץ ובה חולק הרשות ולא למעלה, וכ': ומיהו מספקא לגמ' דכל פרוץ המוקף בעומד מרובה חשוב כעומד אף במקום דבעי שיעור כדאמר י: לענין עור האסלא. ומיהו כיון דעיקר שיעור המחיצה של גובה י' הוא על הארץ ולא באויר הילכך פסיקא ליה דכל שגבוהה מן הארץ ג' טפחים כיון דסמוך לקרקע אין מחיצה ויש בקיעה בלא עיכוב ודאי חסר עיקר תנאי מחיצה אלא דאכתי מיבעיא ליה בליכא בקיעה ואיכא מחיצה על הארץ אלא שחסר באמצעיתה, ע"כ, והיינו דסי' הגמ' מצד הדין דמחיצה תלויה אם גם בזה חשוב מחיצה תלויה דצריך י' ממש על הארץ או לא.

ולהלכה נקטו רוב הראשו' דמהני עומ"ר בערב משום דלר' אשי פשיטא ליה דמהני, [וע"י ברא"ש ובקרבן נתנאל] והרשב"א כ' לחומרא דעיקר מחי' של תורה וצריך להחמיר גם בד', ובחזו"א [ס"ח, י"ז] נסתפק למאי דקיי"ל דמהני עומ"ר בערב אם צריך שהעומ"ר יהא בתוך י' טפחים או אפי' למעלה ובתנאי שיהא ג"ט למטה שלא יהא בקיעת גדיים ובסי' קי"ב, ו', נר' דנקט שצריך עומ"ר בתוך י'.

והנה סי' הגמ' הוא בעומד מרובה ויש לעיין מה הדין בפרוץ כעומד, ולכא' ג"כ יועיל, וכ"כ בטושו"ע סי' שס"ב, [אך הריטב"א כאן נסתפק בזה ולא בי' ספיקו, ויתכן לפרש לפי המהלכים דלעיל בבי' סי' הגמ' דמשום דחסר בעיקר המחי' - כמהלך א', או משום שאין שם פתח - כמהלך ב', או דצריך י' על הארץ - כחזו"א, ולכך גם למסקנא דמהני י"ל דכ"ז בעומ"ר שהוא כסתום רובו ככולו אבל בפרוץ כעומד שהוא רק גדר שהרשות ניתרת על ידו ולא דהמחיצה כסתום וכמושנ"ת לעיל בזה לא מהני רק בשתי ולא בערב, אבל להל' קיי"ל דמהני] ובביאור הלכה תמה תמיהה גדולה הלא מבוי בהמשך הגמ' דבאופן דיש אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא לא מהני עומד מרובה, וכיון שכן הלא מבוי בדף י: דבפרוץ כעומד יש דין אתי אורא כו', ועכ"פ באופן שמצד א' יש הרבה אויר אמרי' דאתי אורא וכיון שכן כאן נמי אתי אורא דמעל י' ואורא שבתוך המחי' ומבטל לחוט של ערב שבאמצע וכמו שמבוי בגמ' לגבי עומ"ר מב' צדדים. והוא תמיהה עצומה, ובחזו"א [ס"ח, ט"ו] כ' דיש לתרץ לפמ"ש התוס' בדף י: דבסוף מבוי לא אמרי' אתי אורא, [ובמכתב בי' דבסוף מבוי דייני' דאדרבה הוא אויר הניתר ויש לו עומ"ר והסתימה קודמת משא"כ בתחילת מבוי דבשביל להחשיבו כחלק מהמחי' צריך שלא יהא אתי אורא], משכחת גם כאן שיועיל פרוץ כעומד באופן שהיה מבוי כתקנו ונפרץ ונשאר פרוץ

כעומד, ובסקט"ז כ' די"ל בהניח דף על הקנה למעלה ועשה ג' ומחצה אויר למעלה וג' למטה ואויר באמצע ואיכא פרוץ כעומד ולא אתי אוירא דהדף חוצץ בפני האויר, ובסקט"ז מיישב דאם צריך עומ"ר וכן פרוץ כעומד בתוך י' טפחים ואילו לענין אתי אוירא ודאי מועיל גם למעלה מ"י ממילא משכחת דיש עומד מרובה למעלה מ"י ובמה שלמטה מ"י יש רק פרוץ כעומד.

גמ' אי מוקים ליה עילאי אתי אוירא דהאי גיסא כו', ומבוי' בגמ' דלא אמרי' דמכח עומ"ר יהא כסתום עד הקנה העליון וממילא לא שייך בזה אתי אוירא כדף י' : אלא אדרבה הדין אתי אוירא מבטל הקנה העליון וממילא ל"ש עומ"ר עד הקנה העליון, ובגאון יעקב כ' דכ"ז משום שבעליון אין ג' טפחים חסר בו החשיבות מצד עצמו אבל באופן שיש ג' טפחים ובה הדין דאתי אוירא הוא דין ביטול שמבטל הקנה בזה כן קודם העומ"ר לסגור עד הקנה. ובשלום יהודה כתב דהגמ' כאן מיירי רק בערב דחסר בעיקר שיעור המחיצה ובה קודם אתי אוירא ומבטל הקנה אבל בשתי דכבר יש שם ושיעור מחיצה בזה קודם העומ"ר לגדור הרשות ולא יהא אתי אוירא. אבל החזו"א הוכיח מהתוס' דף י' : בסופו ומהתוס' דף ב' : ומהרשב"א בדף י' : דבכל אופן קודם האתי אוירא ומבטל המחיצה, והו' כ"ז בדף י' : ע"ש.

גמ' ר' אשי אמר מחיצה תלויה איבעיא ליה כו', וכ' רש"י : מחיצה תלויה מחצלת י' שהגביהה מן הקרקע ג' או יותר מיבעיא ליה לר' המנונא אי מבטל לעומד לפרוץ שמתחתיו הואיל ופחות ממנו או לא. ובי' הספק ב"י הריטב"א אם גוד אחית מבטל בקיעת גדיים וכדאיבעיא לר' טבלא בדף פ"ו : [וכ"מ בר"ח] [והנה מה שהצריך רש"י שתהא המחיצה י' ומבוי' דלא משלים ל"י ע"י העומ"ר דלבטל הבקיעת גדיים צריך מחיצה י' שלימה] ובחזו"א [ע"ז, ב'] ב"י דבעית ר' אשי מיירי באופן דליכא בקיעת גדיים אף דיש למטה ג' ומ"מ אף דאין גדיים בוקעין חשוב מחיצה תלויה משום שגבוהה ג' ומה"ת לא מועיל מחיצה תלויה שגבוהה ג' אף שאין גדיים בוקעין משום שצריך מחיצה על הארץ והס' הוא דאולי בכרמלית הקלו לסמוך על מחיצה תלויה כשיש עומ"ר בלא בקיעת גדיים, [והוכחתו הוא דשם זה רב פשט לו בגוד אחית לבקיעת גדיים, ומ' דכאן זה ס' אחר דס' לר' המנונא ומיירי בליכא בקיעת גדיים].

וברא"ש וברשב"א בשם הראב"ד כ' דמד' ר' אשי נפשט ס' דר"ה דבודאי עומ"ר בערב מועיל, וצ"ב דילמא עומ"ר בערב ודאי לא מועיל וכאן מיירי דיש מחיצה י' שלימה ורק שהיא תלויה. [ולהחזו"א שבי' ס' ר"ה בעומ"ר בערב דחשוב כמו מחי' תלויה ובע"כ דר' אשי מועיל זה] ועי' בקרבן נתנאל מש"כ בזה, וצ"ע.

דף ט"ז :

גמ' מקיפין בקנים. מבוי' במשנה ובגמ' [י"ז]. ד' שיטות ולכו"ע מותר ליחיד בבית סאתיים גם במחיצות גרועות, ופליגי דלר' יהודה בשיירא נותנין כל צרכן ולר"י בר"י לשיירא נותנין בית שש אבל לבי' רק ב' סאתיים, [וכן הכריח במאירי והביא פי' שנותנים לכ"א בית סאתיים ומוכיח דלשניהם רק בית סאתיים] ולת"ק במשנה - יחיד בדרך נותנים כל צרכו אבל בישוב לא ולחכמים גם ליחיד בישוב נותנין כל צרכן. ולהל' נפסק בגמ' דלבי' נותנים ב' סאתיים ולג' נותנים כל צרכן. ובי' הרא"ש [ס"י כ"ג] דכל מילי דשבת ממשכן ילפי' להו וחרצ המשכן הוא ב' סאתיים, וכ' הק"נ דמחי' שאינו שתי וערב הוא דירת עראי וילפי' ממשכן שהיא היתה דירת עראי ובשיעור כזה חשוב חצר ורה"י. והיינו כיון דהוא מחיצות גרועות חשוב עראי. וכ"כ הריטב"א דמחיצה גרועה ושל עראי כיון דאין בה אלא שתי בלבד לא התירו לטלטל ביותר מב' סאתיים, [וכ' דבבית סאתיים התירו משום דלא גרע מחצר שלא הוקף לדירה דמבוי' בפרק ב' דמותר לטלטל עד ב' סאתיים]. ובמ"ב שס"ב סק"ה כ' דמ"מ ל"ה כרמלית גמורה לטלטל ממנו לכרמלית [בתוך ד"א] דרה"י גמור הוא אלא שהחמירו חז"ל לכתחי' משום דהוה מחיצה גרועה. ועי' חזו"א ע"ז, ג'.

והריטב"א והרשב"א כ' דה"ה בפרוץ כעומד או עומד מרובה ג"כ נחשב מחיצה גרועה ומותר רק בבית סאתיים וכאופנים הנז', ועי' במ"ב ש"ס סק"ג דשאר פוסקים לא הזכירו דבר זה. וחזו"א [ע"ז, ג'] כ' דגם הראשון מודים באופן שיש ב'

מחיצות שלמות דכבר מועיל ברוח ג' עומ"ר בכל אופן, [והריטב"א כ' דה"ה דלשיירא מותר אפי' ביותר מב"ס בכל חצר שלא הוקף לדירה כמו דהתירו במחיצת שתי או ערב דהוה מחיצה גרועה].

והנה מה מוגדר כמחיצות שתי - כ' המ"ב ש"ס סק"ב דהיינו באופן שהעמיד קנה קנה בפחות מג"ט ובשעה"צ כ' בשם הפמ"ג דבאופן שעשה אפי' קנה א' מלמעלה בערב לחבר הקנים הוה מחיצה מעולה, ובחזו"א [ע"ז, ד'] תמה ע"ז דא"כ הלא בכל ערב יש שתי שמעמיד החבלים שעליו הם נסמכים וע"כ כ' דרך אם יש שתי וערב שבכ"א מהם יש לבד בזה חשוב מחי' מעולה אבל אם מצד א' מהם אין הכשר לבד חשוב מחיצה גרועה. וכ' דא"א לעשות שום סניף להקל, ולדין ביחיד לא יהבי' כל צורכו עד דאיכא שתי וערב שיש בכ"א מהן דין לבד וכן לרבים בישוב. [ומב' דנקט החזו"א דלדין גם לרבים ההיתר רק בשיירא ולא בישוב, ובכל אופן יש נפ"מ לגבי הדין המב' בדף י"ז. דלא ישאר ב"ס פנוי דהוא ג"כ במחי' גרועה] ומב' דהפמ"ג למד דזה גריעותא באופן שהמקיף הוא רק בצורת שתי והחזו"א לומד דצריך שיהא גם שתי וגם ערב ואז הוא מחיצה מעולה.

בביה"ל שם כ' דאם יש ג' מחי' גמורות סגי ברוח ד' בשתי לחוד או ערב לחוד ובחזו"א שם כ' דמסתבר טעמיה דכל שיש במחי' המעולות כדי שיעור רה"י חשוב לעולם כב' סאתיים לענין תיקון רוח ד' דעיקר החילוק בין סאתיים ליתר מסאתיים הוא בעיקר חשיבות ההיקף אבל כשכבר נעשה היקפו במחי' מעולות אלא דצריך תיקון רוח ד' מתקנ"ח בזה לא שייך לחלק בין תיקון מוקף סאתיים ליתר מכאן, וכ' דגם תיקון פירצת יתר מי' בג' הדפנות מסתבר דמהני כיון דאיכא עומ"ר במחי' מעליא.

י"ז.

גמ' ובלבד שלא יהא ב' סאתיים פנוי. ע"י מ"ב שס"ב סק"ח באופן שיש רק בית שש סאה ומתוכם פנוי דג"כ לא מהני.

תוד"ה עירב דרך הפתח כו', ועוד דלמסקנא דשמעתין דמוקי ר' יצחק נפשיה כר"י. וריצב"א אומר כו', ע"י מהרש"א שבי' דלר"י עירב דרך הפתח ונסתם חשוב איתנהו לדיורין כיון דאין ביניהן אלא המחיצה דמפסקת ע"י סתימה. ולפ"ז נדחה מה שאמרו בגמ' תסתיים דר"ה אמר שבת גורמת, אבל לפי ריצב"א גם בעירב דרך הפתח ונסתם חשוב דליתנהו לדיורין ולכך לר' יצחק זה פסול.

גמ' עירב דרך הפתח ונסתם שבת הואיל והותרה הותרה, שיטת הרמב"ם [פ"ג מעירובין הכ"ה] דכל חצר מותרת לעצמה אבל אסורות להשתמש זו עם זו, וכ' הראב"ד: זה שיבוש דלעצמה לא צריכה למימר אלא אפי' מזו לזו כמו שהיה קודם סתימה, ע"כ, ומב' בד' הרמב"ם ב' עניינים, א. דמזו לזו אסורות. ב. דגם לכל חצר בפ"ע צריך לדין דשבת הואיל והותרה הותרה. והראב"ד סובר א. דמזו לזו מותרות. ב. ולכל חצר בפ"ע לא צריך לדין דהואיל והותרה הותרה. ובמ"מ ב"י: דעת רבינו שכשנסתם החלון כ"א מותרת לעצמה ואע"פ שהעירוב מונח בא' מהן וא"א לחצר שניה ליטלו אבל מזו לזו דרך חורין או דרך אויר ע"ג הכותל ליטלו לא, וע"ש עוד. והיינו דגם לכל חצר בפ"ע צריך לדין הותרה משום דאין יכולה להגיע למקום שהעירוב מונח שם.

ובאבן האזל הק' דהלא אפי' נשרף העירוב הוא כשר וכמב' פ' בכל מערבין דסגי במה שהעירוב היה בביה"ש וא"כ מהו הנידון בגמ' אם יהא מותר ופליגי אמוראי ואילו בנשרף העירוב זה כשר לכו"ע.

וכ' האבן האזל דמחלוקתם של הרמב"ם והראב"ד תלויה בסברא של היתר העירוב דיש לדון אם הגדר דע"י מה דנשתתפו החצירות בעירוב א' נחשב כל החצירות כא' דהו"ל כולו דיורין כשותפין בכל החצירות וכל החצירות נעשו כבר כחצר א' או דהגדר דכמו שכולם דרים במקום הנחת העירוב והשאר נחשב כחצר בלי דיורין דנחשב כמו שכולם דרים רק במקום העירוב. ורשות זו שהוא דר חשיבא כאילו בטילה לגבי חצר שהעירוב שם, וממילא הרמב"ם סבר כמו

הגדר הב' וא"כ צריך שיהא במקום הנחת העירוב אפשרות דיורין לשני החצירות, וממילא אף שעירוב שנשרף כשר דסגי במה שנמצא ביה"ש, אבל מקום הדירה הא בעי' שיוכל להיחשב כאילו שדר שם במקום שהניח העירוב וא"כ כשנסתם הפתח בשבת ונבדל חצר זו ממקום העירוב יאסר לטלטל ולכך צריך לדין הואיל והותרה הותרה. ומיושב השגת הראב"ד. והראב"ד סובר כגדר הא', וע"ש עוד. [ועוד יבואר בזה בפרק הדר ושם הוא מקור הסוגיות וכן בדף מ"ט. בעז"ה].

תוד"ה עירב דרך הפתח, ונר' לר"י שאם עירבו לצורך שנה כו', וחדש ר"י דגם אם לא היה מתוקן בתחילת שבת אלא שעירב לצורך כל השנה ואח"כ סתמו בשבת מהני מדין הואיל והותרה והובא זה בשו"ע סי' שע"ד ס"א וכ' הביה"ל דה"ה בנתקלקל הצוה"פ מע"ש וע"ז נתבטל העירוב וחזר ותיקן הצוה"פ בשבת ע"י עכו"ם חזר העירוב למקומו הואיל ומתחיל עירב לכל השנה. ועי' בביה"ל שם שהאריך בנידון התוס'. ושורש הדברים שייך בזה בד' התוס' ס"ה:-ס"ו. ויב' שם בעז"ה.

מתני' ד' דברים פטרו במחנה, עי' בחזו"א [סי' קי"ד] פרטי דין מחנה, דבירושלמי אי' דבעי' עשרה, וכ' דצריך שיהא מלחמת כל ישראל ע"פ שופט או סנהדרין אלא שהחונין במחנה אחת צריך עשרה. ובירו' נחלקו י"א מאה וי"א אלף וי"א עשרה. ובמ"מ פ"א מעירובין ה"ג פסק עשרה. וע"ש עוד.

גמ' פשיטא מת מצוה קנה מקומו, כו', ל"צ אע"ג דאית ליה קוברין, בדין מת מצוה קנה מקומו נחלקו בתוס' בכתובות י"ז. ד"ה מבטלין - באופן שהמוצא רוצה לטרוח להביאו לבית הקברות לתי' ראשון אסור לו שהוא חובה שיקבר במקומו, ולהר"י מקורביל רשאי וכל הדין הוא שמותר למוצא לקברו במקומו ואין צריך לטרוח, ועי' בכ"ז בחזו"א ב"ק חו"מ סי' י"ח ס"ק י"ד ט"ו בסברות ופרטי הדינים.

גמ' אבל עירובי תחומין חייבין כו', ויסוד המחלוקת בזה אם תחומין דאורי' או לא, והרמב"ם פסק דתחומין דאורי' ולכך פסק דחייבין, והרמב"ן פסק דפטורין משום דתחומין לאו דאורי' [פ"ו ממלכים הי"ג] וכ' הראשון דרק י"ב מילין דאורי' ומ"מ לא הקילו גם במיל משום דעיקרו דאורי', ובמלחמות מבוי' דכל מה שמותר בתחומין הוא רק לברור ד' אלפים אבל ביותר מכך אסור. והראשון הרחיבו כאן בענין תחומין דאורי'.

הדרן עלך פרק ראשון

י"ז :

מתני' עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין נר' כשמונה, דברי ר"י, ר"מ אומר שמנה נראין כשנים עשר, ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין. ובגמ' בדף כ. אמר ר"א הזורק לבין פסי ביראות חייב. [חטאת, דרשות היחיד מעלייתא הוא. רש"י] ומקשי פשיטא אי לאו מחיצה היא היכי מישתרי למלאת. [ומבו' דזה או רה"י או רה"ר, ואין צד שיהא כרמלית משום דזה רק מחיצות אמה וזה לא סגי ליתן לו שם כרמלית] ומבו' דזה מחיצה מה"י ע"י פסי ביראות שהוא ארבעה דיומדין נר' כשמונה, ואף דעדיין רוב המחיצה פרוצה והוה פרוץ מרובה מ"מ זה מועיל ע"י הנך דיומדין דהוה שם ד' מחיצות, ועי' תוס' שכ': והא דאמר לעיל הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה היינו דליכא שם ד' מחיצות כי הכא דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח. ובראשו' כ' דכל שיש מחיצה בפיאות אפי' פרוץ מרובה הויין מחיצות והא דפסול פרוץ מרובה הוא בדליכא ד' מחיצות וליכא דופן בפיאות, ובריטב"א ביאר: דמחיצות הלכה למשה מסיני ואין כולן שוות שהרי אתה רואה פי תקרה יורד וסותם ואמר' גוד אחית ואין בקיעת גדיים מבטלה כו' ה"נ כך הוא דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות שפס א' חשובה מחיצה גמורה ולא תיפסל בשום פירצה שבעולם, ע"כ. ומבו' דזה הלכה מהל' מחיצות דמהני שם ד' מחיצות, [ולפי"ז מועיל דוקא אם עשה ד' דיומדין ולא יועיל ג' דיומדין כמו שמועיל ג' מחיצות לאשוויי רה"י, כן נר'].

[ואמנם הרשב"א כ' בשם הראב"ד דהוכיח מדמועיל דיומדין אף דפרוץ מרובה, דכל הפסול דפרוץ מרובה הוא מדרבנן].

ובחיזושי רבינו חיים הלוי [פ"ט"ז משבת ה"ז] בי' גדר ההלכה דמועיל שם ד' מחיצות אף בפרוץ מרובה וכמ"ש הראשו', בב' אופנים, א' - דבעצם כל פירצה פחות מ' חשובה פתח ורק דצריך שיהא מחיצה מכל צד לאשוויי שם פתח על הפירצה וזהו דוקא בעומד מרובה אבל בפסין דיש לכל צד שיעור מחיצה ויש על הפירצה שם פתח ע"כ לא איכפ"ל כלל במה שהפרוץ מרובה כיון דשם פתח ביה. ב' - דגם אם פירצה פחות מ' חשוב פתח אבל זהו רק בכדי להפקיע שם פירצה האוסרת אבל לא לאשוויי מחיצה ומשום דרק שם פתח הוא דאית ביה ולא דין מחיצה וסתימה וצריך שם מחיצה מן הצדדין בכדי להשלים הדין מחיצה והשם פתח בפירצה רק מפקיע ממנה דין פירצה האוסרת וזה מועיל בפסי ביראות דיש בשם ד' מחיצות להשלים הדין מחיצה וסתימה. [ומבו' בד' הגר"ח דא"י"ז הלכה בפסי ביראות דזה סוג מחיצה שלא נא' בה פסול דפרוץ מרובה, אלא דנא' בהלכה דיש כאן שם מחיצה ושם פתח גם באופן שזה פרוץ מרובה ע"י הדיומדין שיש בהם שם ד' מחיצות, ועי' בלי הריטב"א הנז'].

[והדברים מדוקדקים היטב בלשון הראשונים דתוס' כ' דחשוב פתח וזה כבי' הא' דהגר"ח, והראשו' כ': דחשוב מחיצות וזה כבי' הב' דהגר"ח, ודו"ק], וברש"י בסוכה ד: כ' דענין פסי ביראות דמטעם המשכה דאנו רואין כאילו נמשכו זה לזה. וכמו גוד אסיק. וכ"ה בריטב"א בסוכה ט"ו. דהוא גוד אסיק. ועי' בזה.

מתני' גובהן י' טפחים ורחבן ששה, והיינו דצריך שיהא רוחב הדיומדין אמה לכל צד. ובתוס' בסוכה דף ד: כ' דמה"י סגי טפח לכל צד ומדרבנן החמירו דבעי אמה, ובתוס' רבינו פרץ שם כ' דמה"י צריך ד' טפחים לכל צד דאין מחיצה פחות מד' ומדרבנן אמה.

מתני' ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין, וברש"י: ובגמ' מפרש באיזה בור בעי ר"מ פשוטין. ובגמ' י"ט: מבו' דהיינו בבור רחב יותר משמונה דנמצא דיש בין הפסין יותר מ' אמה וע"י הפשוטין מתמעט מ' אמה כמבו' שם בגמ', ובתוס' כאן הק' דנימא אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ותי' דאוקמוה אדאורי', והיינו דהדין דאתי אוריא הוא רק דין דרבנן, ובת"י כ' דאפשר דרק בפשוטין דרחבין אמה בזה הוה הדין דאתי אוריא רק מדרבנן והוכיח ממש"כ התוס' בדף ב: דבעמודי החצר אמרי' אתי אוריא וזהו מן התורה, וע"כ משום דלא היה רחב אמה, ולכך הוה מן התורה, ולפי הת"י

הוא רוחב הפשוטין אמה וכ"ה ברש"י [ד"ה פשוטין] אבל הריטב"א כ' דהיה רוחב ד' טפחים ובה השיעור הוא אתי אורא מה"ת בפחות מרוחב ד' טפחים וכאן היה רוחב ד' טפחים. אבל הרשב"א י"ט: במסקנת דבריו סובר דכל יסוד הדין דאתי אורא הוא רק מדרבנן ואפי' באופן דהמחיצה הוא כל-דהו וכ' דהפשוטין היה רחב כל שהו והקילו בזה לצורך עולי רגלים. וכן נר' בפשטות בד' התוס'. [ובחזו"א בסי' קי"ב כ' דכוונת תוס' דדין אתי אורא הוא דרבנן משום שם ד' מחיצות דהשם ד' מחיצות מועיל גם להדין דאתי אורא, וקו' הת"י הוא דגם במשכן היה שם ד' מחיצות ע"י הקלעין ומ"מ יש דין אתי אורא וע"כ דגם בשם ד' מחיצות הוא רק אם זהו אמה, וע"י גם בחי' הר"ן שכי' דשם ד' מחיצות הוא כמו עומד מרובה דאין בזה פסול דאתי אורא כמב' בדף י: וכ"ז מחודש דהשם ד' מחיצות מועיל גם לדין אתי אורא].

ובמה שפוסל לר"מ ביותר מ"י כ' התורא"ש דזהו מדרבנן, וע"י מש"כ בדף ב. בזה, ובחזו"א סי' קי"ב מצדד דבפסי ביראות פירצת יותר מ"י הוא דאורי' דמתבטל השם ד' מחיצות בזה, [וע"י בגמ' י"א].

י"ח.

במשנה אמרו לו לא אמרו בית סאתיים אלא לגינה ולקרפף אבל אם היה דיר או סהר או מוקצה או חצר אפי' בית חמשת כורין אפי' בית עשרה כורין מותר, וכ' רש"י: דכל הני היקפן לדירה הוא והני פסי ביראות נמי הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם תשמיש דירה מעלייתא הוא, ע"כ, וע"י בתוס'. ומב' ברש"י דבשביל שיחשב מוקף לדירה הוא דוקא אם זה ראוי לדירת אדם, והרשב"א בדף כ"ב. הביא בשם רש"י דנחשב מוקף לדירה שהבהמה עומדת שם, ומב' לפי"ז דגם דירת בהמה נחשב מוקף לדירה. וכ' בשם תוס' דפסין לא נחשב מוקף לדירה ומה שמותר אפי' ביותר מב' סאתיים אי"ז כרש"י דמשום דנחשב מוקף לדירה אלא דהקילו בפסי ביראות להרחיק יותר מב' סאתיים אף שאינו מוקף לדירה.

ובביאור הלכה בתח"י סי' שני"ח האריך בנידון זה, וכ' דלרש"י דדוקא משום שראוי לדירת אדם הוה מוקף לדירה צ"ב דבשלמא בחצר ומוקצה שמונחים שם דברים שהם צרכי דירתו חשוב דירת אדם אבל דיר וסהר מאי טעמא חשוב מוקף לדירת אדם וכ' דכיון דנכנס ויוצא תדיר לעיין על הזבל ואגב לחלוב אותם ולגזוז אותם כמקום דירתו דמיא. [ובר' יונתן כ' דמיירי בדיר וסהר שיש לרועה בית בתוכם, וכ' הבה"ל דברש"י וריטב"א לא משמע כן, אלא דבמה שהרועה יוצא ונכנס לטפל אודותם זהו חשוב מוקף לדירה]. והבה"ל בסו"ד מביא דהנודע ביהודה כ' דגם דירת בהמה הוה מוקף לדירה ונשאר בצ"ע למעשה.

ומה שמב' בד' רש"י דפסי ביראות דמימיהן חזו לשתייה הוא תשמיש דירה מעלייתא הוא, וכ' הבה"ל דלפי תי' הב' שכי' התוס' בד"ה אפילו דהיקלו בעולי רגלים, מב' דזה לא נחשב תשמיש מעלייתא, ושכן הסכימו הרשב"א והריטב"א בדף כ"ב שדירת שעה כי האי לשנות או להשקות הבהמה לא חשוב דירה כלל, והיינו דצריך שימוש קבוע בשביל שיהא ראוי לדירה.

הרי למדנו בד' רש"י ב' חידושים, א'. דצריך דירת אדם. ב. דשתיית פסי ביראות נחשב מוקף לדירה.

י"ט:

גמ' בעא מיניה אביי מרבה האריך בדיומדין כשיעור פשוטין לר' מאיר מהו וכו', וכ' רש"י דב"י הס' משום דע"י פשוטין איכא היכירא טפי. ובהמשך הגמ' בעא מיניה אביי מרבה יותר מ"ג ושלש לר"י מהו פשוטין עביד או בדיומדין מאריך, ב"י רש"י דמעלת דיומדין עדיפא דלא ליתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל. והראשון הק' דבמאי איכא היכירא בפשוטין יותר מדיומדין, וע"כ ב"י [הרשב"א והריטב"א] דמעלת פשוטין דכשיש ריוח יותר מ"י ומניח פשוט באמצע מתמעט כל ריוח לפחות מ"י ואילו ע"י הדיומדין כשמאריך מאריך עד שיהא י' אמות באמצע שלא יהא יותר מ"י, וזהו מעלת פשוטין שעל ידיהם מתמעט מ"י, ומעלת דיומדין דבפשוטין הוא לעולם פרוץ מרובה ואילו בדיומדין ע"י הארכתם הוא לפעמים פרוץ כעומד או אפי' עומד מרובה, ע"כ, והדברים מחודשים דמב' דיש מעלה בסתימה לפחות מ"י מאשר

בסתימה ל"י אמה, וכן דיש מעלה בדיומדין משום דלפעמים הוה עומד מרובה אף דהשתא בפועל זהו לא עומד וכנר' זהו מעלות בגדרי הדרבנן בכח סתימת המח' וצ"ב.

גמ' ה"ק זו תורת מח' ופירצותיה בעשר ואלו תורת פסין ופירצותיהן ב"ג ושליש. ע"י ברשב"א דהק' הלא ר"י מתיר בפירצת המבוי ביותר מ"י כדתנן בריש המס', וכ' הרשב"א דכאן מ"י ב' המח' דבזה פוסל פירצה יותר מ"י ורק אם יש ב' מח' גמורות בזה מכשיר ר"י ביותר מ"י אמה, וכן בפסי ביראות מכשיר עד י"ג ושליש, ובדף ב': הבאנו דיש שיטות דלר"י במח' רביעית כשר ביותר מ"ג ושליש ולפ"י נמצא דלר"י יש שלש דרגות, ב' מח' פוסל ביותר מ"י, בפסי ביראות ב"ג ושליש, במח' רביעית כשר ביותר מכך עד כ' או אפי' ביותר, ע"ש.

והרמב"ם פסק בפסי ביראות כר"י דעד י"ג ושליש והיינו דמכשרי' בזה פירצה ביותר מ"י עד י"ג ושליש ואף דבכל מקום פוסל פירצה יותר מ"י, ובתורא"ש בריש הפ' כ' משום דפירצת יתר מ"י דרבנן, [ובחזו"א סי' קי"ב נקט דכאן מה"ת נא' שיעור זה].

גמ' בעי מיניה אביי מרבה תל המתלקט עשרה מתוך ארבע נידון משום דיומד, כו', א"ל תניתוה, כו'. ומבוי בגמ' דבמרבועת דהוא חד רואין כאילו תחלק מהני, ובעגולה דרואין כאילו תחקק ותיחלק פליגי תנאי אם אמרי' תרי רואין וכ' רש"י דתל נמי כאבן עגולה דמי ולת"ק לא אמרי' תרי רואין. והריטב"א ב' במה דתל דמי לעגולה ולא למרבועת משום דא"א לתל בלא מורשא דקרנתא בכל צדדין או במקצת ואיכא תרי רואין. ובשם הראב"ד כ' וכן הסכים הרשב"א דהוא כאבן מרבועת דהוא חד רואין ובשפת אמת תמה בד' הגמ' למה לי חלוקה כיון דיש מחיצה אמה לכאן ולכאן מה לי בעובין של מחיצה דפס עביין כל שהו תנן וע"י שמוסיף בעביה למה יפסל, והיינו דסו"ס יש מחיצה אמה לכאן ולכאן. וכן בעגולה דצריך תרי רואין תמה השפ"א אם יהיה דיומד כראוי ובצד החיצון יהיה עגולה מה חשש יש בזה כיון דיש בה רוחב אמה ממש רק מבחוץ הוא עגולה, ומדוע צריך חקיקה ליטול בליטת העיגול, וצ"ע. ובחזו"א סי' ק"ח סק"י ביאר דעיקר מקום ס' הגמ' הוא משום דענין הדיומדין הוא לגודל ההיכר שבכל ד' הקרנות של מקום המוקף נעשה רה"י אף שפרוץ מרובה ולכך בע"י היכר שלם, ומרובע היכרו יותר ניכר מעגול שאין כאן פני מחיצה ולפיכך קרי ליה תרי רואין ע"ש, והיינו דיש במעלת פסי ביראות שנעשה רה"י בכל זווית שיש בה אמה על אמה שיש לה שתי מחיצות שלמות ומשא"כ כשזה מלא אין כאן בתוך הפסין אמה מוקף במחיצות ולכך צריך לרואין כאילו תיחלק, וכן בעגול צריך להשוותו שיהא ניכר יותר פני מחיצה. וע"י גם בריטב"א שכ' בבעית הגמ' בתל המתלקט דמשום דלא עביד היכרא. [והביא שם יסוד השערי ציון דגדר תל המתלקט הוא דרואין כאילו מסלקין השיפוע וזהו רואין. ע"ש].

גמ' בעי מיניה אביי מרבה חיצת הקנים קנה קנה פחות מד', ע"י ריטב"א דב' דאף דזה לבד וחשוב מחיצה אבל כאן דהוא פרוץ מרובה ובעי שם ד' מחיצות לא מועיל לזה מחיצה גרועה.

דף כ.

גמ' בעי מיניה אביי מרבה חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין כו', א"ל מותר, הריטב"א ב' נידון הגמ' דהנידון מצד איסורי דיורין [כמ"ש רש"י] שמצריך עירוב חצירות, ומספקא לאביי אם תשמיש עולי רגלים עראי לא חשוב כתשמיש חצר של יחיד או רבים שהוא אוסר על רשות חבירו אלא הוא כרה"י שאין בו דיורין שאינו אוסר, או דילמא תשמישן חשוב דיור ואוסר בחצר או בית הפתוח לחצר חבירו או לביתו שצריך שיתוף והכא לאו בר שיתוף הוא. והיינו דזה ודאי דלא מועיל עירובי חצירות כמבוי בהמשך והנידון אם יש כאן תשמישי דיורין האוסרין. או לא. וע"ז א"ל מותר דלא חשיב תשמיש עולי רגלים דיור. וע"ז מספק"ל עוד בהיו שתי חצירות שפתחן פתוח לבין הפסין מהו וב' הריטב"א דהס' דנהי דדיור עולי רגלים לא חשוב דיור לאסור אבל שימוש של שני חצירות הללו בין הפסין האם חשוב דיור לאסור או כיון שהוא מפולש כל צד ועשוי לתשמיש ביראות לא חשוב דיור לאסור, וא"ל אסור, ובפשוטו משום דזה כן חשוב דיורין לאסור, אבל ברש"י כ': שתים אסור כדמפרש טעמא ר' הונא. וב' הר"ן בח' דמדינא לא אסרי אהדדי הני חצירות לפי שאין המקום בין הפסין רשות של בני החצירות כדי שתאסור זו על זו. אלא הוא משום גזירה

וכדלהלן. ובחזו"א בסוף סי' קי"ד הוכיח מסוגיין דלא צריך בעלות לאסור בדיוורין מדהיה ס' בגמ' ששימוש דפסי ביראות יאסור על החצר אף דאין בעלות, ולפי"ז בכוונת הר"ן בחי' צ"ל דלא משום דאי"ז בבעלות החצירות אלא משום דגם עיקר שימוש ויעוד הביראות אינו רק עבור בני חצר אלא עבור כל העולם ולכך אין שימוש בני החצר בכח לאסור מדינא רק מגזירה.

ובדברי הריטב"א בסוגיין מבוי' דבעצם יש בכח שימוש הביראות לאסור על הבני חצר ורק משום דהוא עראי אינו אוסר, ומצינו כזה עוד בדברי הריטב"א בדף צ"ח: ובדף צ"ט: דבני רה"ר באופן שיש להם זכות לרבים יש בכוחו לאסור בדיוורין. [וכי"ז לכאוי' דלא כמ"ש הגרי"ז בס' בד' הרמב"ם דרך ע"י שחל שם רה"י אפי' בדרבנן מהני עי"ז שם דיוורין האוסרין. ויבוי' בפי' הדר ופי' כיצד משתתפין בעז"ה].

גמ' א"ר הונא שתיים אסורים ואפי' עירבו, שיטת רש"י דאפי' עירבו דרך הפתח שביניהם לא מהני שמא יאמרו דמועיל עירוב ע"י הפסי ביראות וזה לא מועיל, וכ' רש"י הטעם דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות במבוי סתום תקון וארכו יותר על רחבו וזה מפולש לד' צדדין, ועי' בריטב"א שבי' דאף דמערבין רה"ר ע"י לחיים או צורת הפתח מ"מ הוא רשות מיוחד שאפשר לעשות בו דלתות להיות ננעלות בלילה ולייחדן להם לכל צרכן וכיון שכן מועיל בו שיתוף אבל בבין הפילוש שעומד מפולש ופתוח לכל ד' רוחות לכל העולם אינו רשות מיוחד לבני החצירות שראשן נכנס שם כדי שיועיל עירוב ושיתוף. ע"כ. והיינו דלדין עירוב ושיתוף צריך שיתייחד לשימושן של בני החצירות, ולכך גזרו שלא יערבו כלל אפי' דרך הפתח שלא יבואו לערב דרך הפסין, ובהדרי ערבן שיש פירצה גדולה ביניהם ונראה כחצר אחד בזה שרי, אבל הרשב"א בשם הראב"ד ב"י דמועיל מדינא עירוב דרך בין הפסין אלא דגזרו שכיון שהחצירות פתוחות לו הוא נר' כמבוי ויאמרו שמבוי כשר בפרוץ מרובה ולכך אסור דרך הפסין אבל ע"י פתח שביניהם מותר וזהו תי' הגמ' דהדרי ערבן. ולפי"ז סובר דמועיל העירוב מן הדין. ובד' רש"י והריטב"א מבוי' דאף דהשימוש של פסי ביראות אין בכוחו לאסור ולהצריך עירובי חצירות אבל בכוחו לקלקל העירוב חצירות.

גמ' בעא מיניה אביי מרבה יבשו מים בשבת כו' מים אין כאן מחיצה אין כאן, וכ' הראשון דזה דמי כמו דליתנהו מחיצות דלא מהני כמבוי' בדף י"ז. ולא דמי לדיוורין ולכך ליכא בזה הדין דשבת הואיל והותרה הותרה, ועי' ביפה עיניים דבירושלמי אי' דזה מותר דהותרה הותרה ומבוי' דהירושלמי סובר דכיון דההיתר הוא בשביל השיירא ורק שלא היה מים הוה כמו חיסרון דיוורין, והבבלי סובר דכיון שזה מחי' גרועות והתירו לצורך השתייה הרי כשנסתלק המים הוה כמו חיסרון מחי' דכבר לא הקלו בזה לסמוך על מחי' גרועות, וע"ע להלן.

גמ' בעי רבין יבשו מים בשבת ובאו בשבת, ופירש"י וחזרו ובאו גשמים בו ביום, עי' באחריו' בסוף הש"ס [רש"י ועוד] שהעירו דלפי רש"י השאלה בשני העניינים כאחד שהלכו בשבת וחזרו בשבת ובפשוטו הוא שני בעיות, א. בנסתלקו בשבת. ב. בבאו בשבת ואפי' בבאו מתחי' לגמרי דלמסקנא דמחי' הנעשות בשבת מועיל הרי יועיל גם באופן שבאו מחדש בשבת, והנה ביפה עיניים הביא מהירושלמי דבבאו מים בשבת כבר נכנס השבת באיסור ולא מועיל להיתר פסי ביראות ובי' היפ"ע דסובר הירו' דלענין חיסרון עירוב לא מועיל באמצע שבת כמו שאי אפשר להניח עירוב באמצע שבת וממילא כאן דההיתר היה בשביל שיירא ומים לא היה בתחי' שבת דמי לעירוב והיינו דסובר שזה דומה לענין דיוורין והבבלי סובר שזה מדיני מחיצות, ולהמבוי' לעיל פליגי הבבלי וירו' בין ביבשו מים בשבת בין בבאו בשבת דאם זה מדיני הדיוורין מועיל ביבשו ולא בבאו כמו עירוב ואם זה מדיני מחיצות מועיל בבאו ולא ביבשו. ולפי"ז בדברי רש"י צ"ל דסובר שבבאו מתחי' בשבת לא מהני דהבבלי סובר דיש ב' הדינים גם עינן מחיצות וגם ענין דיוורין ולכך רק בנסתלקו בשבת ובאו בשבת דאז מועיל בין מצד המחי' ובין מצד הדיוורין אז הוא דמועיל אבל אם באו מחדש בשבת לא מהני משום דכמו עירוב דלא מהני וכן בנסתלקו בשבת פסול אז משום הדימוי למחיצות, [ואין להקשות דנסתלקו בשבת ובאו בשבת הלא סו"ס כיון דכשנסתלקו נאסר הרי כבר ליכא בזה הותרה וא"כ מדוע מועיל מצד דיורי העירוב ואמנם זה מבוי' בסי' שע"ד דאם תקנו צוה"פ באמצע שבת חזר העירוב למקומו, ואכמ"ל]. ועי' בהגהות רא"מ הורו"ף.

תוד"ה כי איתמר, ע"י במהרש"א ובקרני ראם.

תוד"ה לא יעמוד אדם כו', הק' תוס' דתיפו"ל דמוציא מרה"י לרה"ר ותי' רש"י דפיו הוה מקום פטור, ותוס' בסוף הדיבור כ' דפיו הוה כמו הרשות שהוא נמצא והוה מיד הנחה דנעשה כמונח ברה"ר, והחזו"א ב"י ד' רש"י במה דהוה מקום פטור דהוה מהדין דאגד גוף המבו' בשבת צ"ב: וע"כ אין לו שם הרשות שהוא שם כיון דגופו ברה"י ואגוד שם, ובתוס' מבו' דהדין דאגד גוף אינו משוי' היד לרשות נפרדת ועדיין היד הוא נמצא ברה"ר ואגד גוף הוא רק פטור על הוצאה ע"י אגד גוף דהוה כמו אגד כלי, וכ"כ ברע"א בשבת דף צ"ג.

ובמש"כ רש"י דהיד שנמצאת ברשות אחרת חשוב מקום פטור, ותוס' הק' ממה דמבו' במושיט ידו לרשות אחרת ובה פירות דאם מניח הוה חיוב חטאת והלא ידו מקום פטור ותי' דרך בדבר שהוא נוטל ממקומו חשוב הנחה במקום פטור אבל התם שהכלי נח מאליו לא חשוב הנחה במקום פטור, ובי' דברי התוס' דכאן אחז הפירות ברה"י ושם ידו עוד לא נחשב כמקום פטור רק לאחר שהוציא ידו נחשב למקום פטור וזה לא נחשב הנחה במקום פטור מכיון שזה היה מונח בידו לפני שזה היה מקום פטור וחשוב כנח מאליו במקום פטור. והבית מאיר בסי' ש"נ תמה על ד' התוס' דהלא הוא משנה בריש שבת דאם פשט בעה"ב ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני וכן אם נטל מתוכה והכניס לפניו חייב והיאך חייב הלא ידו בחוץ הוא מקום פטור ואח"כ כשנוטל מהעני הוה הנחה במקום פטור.

והביא מהאבן-העוזר דד' התוס' הוא דוקא באופן ששוהה קצת וכ' לפי"ז דבעומד ברה"י ומושיט ידו לרה"י ונוטל חפץ ושוהה קצת חשוב הנחה במקום פטור דבאופן כזה הוה ידו מקום פטור ואח"כ נוטל, והבית מאיר תמה ע"ז וכ' דבאופן דעביד עקירה בהיד ג"כ לא נחשב הנחה במקום פטור שהרי הנחה זו היא גופא העקירה משא"כ בשותה וראשו בחוץ ומסתמא שותה ברה"י מן הכלי שבידו נמצא נטילת הכלי עם המים הוא העקירה ושוב כשבאין מן הכלי לפיו חשוב הנחה במקום פטור. והיינו דצריך שיהא עקירה ואח"כ יהא הנחה במקום פטור אבל כשנוטל בידו שהוא גופא המקום פטור אין זה מה שהוא בידו שהיא מקום פטור נחשב להנחה במקום פטור ורק באופן שנוטל הכלי עם המים ואח"כ הוא בפיו זהו הוה הנחה במקום פטור.

והריטב"א בחי' כ' בתי' קו' התוס' דחשוב הנחה בפיו שהוא ברשות שהיו עומדים ומאליהם נגררים אח"כ לגופו דכה"ג שרי ואפי' לכתח"י והיינו דאין יסוד ההיתר משום דפיו הוא מקום פטור כרש"י ולא דנחשב דנגמר ההנחה בפיו אלא דמניח בפיו ומה שנגרר אח"כ לגופו שהוא ברה"י פטור משום דזה נגררין מאליו [ועי' בבית מאיר שם מש"כ בזה ומה שהק' על ד' התוס'].
כ:

גמ' גבי פרה מי בעי ראשו ורובו וכו' ולא נקיט לה מי שרי, וכ' רש"י לאחוז הכלי בפסי ביראות, ותוס' מק' דאי"ז סוגית הש"ס דלעיל פשוט דשרי בראשו ורובו, ובהגהות רא"מ הורו"ץ מבאר שיטת רש"י בכל הסוגיא דרש"י דקדק לכתוב: לאחוז הכלי בפסי ביראות, דס' הגמ' לא היה בפסי ביראות ובזה פשוט דמועיל ראשו ורובו אפי' בנקיט מנא ולא נקיט לה וקו' הגמ' היה לגבי פסי ביראות דבזה לא יועיל ראשו ורובו היכא דנקיט מנא ולא נקיט לה וכדמוכח מברייטא. ומ"מ לגבי מה דצריך ראשה ורובה בפנים בפסי ביראות דהוכיח הגמ' מזה למשקה הבהמה ברה"י שפיר הוכיח הגמ' דלגבי מה דצריך ראשה ורובה גם בדנקיט לה ולמנא אין לחלק ע"ש. ובזה ב"י הגראמ"ה שינוי הלשון ברש"י דבלישנא קמא בנקיט מנא ולא נקיט לה לא תיבעי לך דבעי ראשה ורובה כ' רש"י דודאי חיישי' שמא תעקם ראשה, ובל"ב בנקיט מנא ונקיט לה לא תיבעי לך דמהני ראשה ורובה כ' רש"י [בתח"י השורות הרחבות] דהא מתני' הוא בדנקיט מנא. ומדוע בל"ק לא כ' דמתני' היא דבעי ראשה ורובה, ולהנ"ל זה מבו' דמתני' מיירי בפסי ביראות ונידון הבעיא הוה ברה"י גמור ובזה חיישי'

פחות ולכך אפשר ללמוד מהמשנה רק לקולא דמהני ראשה ורובה וזהו בליב אבל לחומרא דניבעי ראשה ורובה א"א ללמוד מהמשנה, וק"ל.

תוד"ה אמר אביי, ובחינם דחק רש"י, עי' רש"ש, ועי' ריטב"א.

גמ' לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, ובדף כ"א. מבו' דגם לגבי מתיבתא מותר, וברש"י ד"ה דלא שכיחי כ' לכל דבר מצוה, ובריטב"א כ' דהוא לצורך מצות הרבים, אך הר"ף השמיט כל דיני פסי ביראות וכ' רבינו יונתן דחרב ביהמ"ק ומבו' דרק לעולי רגלים ולא למצות הרבים, [ובני מתיבתא ג"כ התירו אז] ועי' בהגהות אשר"י ברא"ש סו"ס א'.

כ"א :

גמ' בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצאה ב"ק ואמרה בני אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני, כ' החזו"א באמונה וביטחון פרק ג' אות כ"ג: וגם שלמה המלך קראו הקב"ה חכם בשעה שתיקן עירובין ונט"י שהוסיף בתורה חכמת התורה הכלולה בהלכות עירובין ונט"י, כו', ואמר ע"ז ל"ה. ערבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה והיינו שהוסיפו חכמים גזירות והעמידו הדברים בהלכות מרובות דקי העיון ועומק תבונות וכנסת ישראל מתפארת בהן שהן עריבות עליה, עכ"ד.

גמ' איבעיא להו בור ופסין קאמר כו' אדם נותן עיניו בבורו כו', ובגאון יעקב ב"י דמה דמועיל אם יש בית סאתיים רק בבור אף דכל ההיקף יותר מב"ס, משום דכיון דעיקר ההיקף הוא בשביל השימוש בבור ולזה סגי ב"ס אלא דחז"ל הצריכוהו להרחיק עוד ב' אמה כדי ראשה ורובה לא חשיבי וטפילא נינהו ובטילי, ולא דמי לכל יותר מב' סאתיים דמכוון להקיף יותר מב"ס, ולכך כל הצד לאסור משום דגזירה במקום אחר יותר מב' סאתיים.

תוד"ה בור ופסין כו' ה"נ האי בור למה לא הוה מיעוט וי"ל דהתם במחיצות טובות אבל בפסין לא התירו אלא בית סאתיים, והרשב"א וריטב"א חולקים על תוס' וסוברים דבור לעולם לא ממעט וברשב"א בדף כ"ה. ביאר דבור מתשמישי הקרפף הוא ולכך זה לא ממעט ומשא"כ עמוד דאינו מתשמישי הקרפף לכך זה ממעט. [וכ"פ בשו"ע שני"ח ס"ד ועי' ברע"א שם ובביה"ל שם].

רש"י ד"ה וכל דירה שהיא מכוסה בגג וכו', בביה"ל ריש סי' שס"ב הוכיח מד' רש"י דגם במקורה יש דין קרפף ליותר מבית סאתיים והוה כרמלית, וכ' דהרמב"ם שכתב כגון גינות ופרדסין משמע דאינו מפרש כרש"י ולדידיה י"ל דבמקורה לא הוה כרמלית אפי' אינו מוקף לדירה. [ודן שם בביה"ל לגבי מחסן] והריטב"א בדף כ"ה. הוכיח שם מהסוגיא דגם במקורה הוה כרמלית, ויב' שם בעז"ה.

סוגית רשות הרבים [ב]

מתני' ר"י אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכ"א אינו צריך, ופליגי אם אתו רבים ומבטלי מחיצה או לא, כמבו' בדף כ. ובגמ' מק' דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן ומתרץ הגמ' לא קשיא הכא איכא שם ד' מחיצות, והיינו דלכך לרבנן זה מועיל, ובדף ו: הבאנו פלוגתת תוס' והרשב"א דתוס' כ' דלחכמים זה דוקא בפסי ביראות דהוה שם ד' מחיצות אבל צוה"פ אתו רבים ומבטלי מחי' גם לרבנן, והרשב"א סובר שלרבנן גם צוה"פ לא אתו רבים ומבטלי מחי' וכמו דמועיל שם ד' מחיצות ה"נ מועיל צוה"פ [ורק בבי' ולחי לא מועיל כמבו' בגמ'].]

גמ' ריו"ח ור"א דאמרי תרוויהו כאן הודיעך כוחן של מחי', כאן וס"ל והאריו"ח ירושלים אילמא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין משום רה"ר אלא כאן ולא ס"ל, והיינו דר' יוחנן לא מצי סבר כרבנן דלרבנן לא צריך נעילת דלתות, ולכאוי לפי תוס' בדף ו: דבצוה"פ גם לרבנן אתו רבים ומבטלי מחי' מה ק' מירושלים דהלא רק בשם ד' מחי' זה מועיל לרבנן,

ובמהרש"א דף ו: כ' דגם ירושלים היה שם ד' מחי' דהיה מפולש לארבע צדדים [כמ"ש התוד"ה חייבין] והיה מכל זוית שיעור מחי' המועיל לפסי ביראות וממילא לרבנן א"צ נעילת דלתות. ואף דהיה יותר מייג ושליש ע"ז מועיל צוה"פ.

ובתוד"ה והא"ר יוחנן הקשו מאי ק' מירושלים דהיה ט"ז אמה ומשא"כ פסי ביראות דרק י"ג ושליש, ותי' דצורת הפתח חשוב כמחיצה, ויל"פ קו' התוס' ותי', דמקשו דירושלים לא היה פסי ביראות דהיה פירצה ט"ז אמה ומשא"כ פסין כשר רק בייג ושליש וממילא גם לרבנן דמכשרו בפסי ביראות אבל בירושלים דיש פירצה של ט"ז ליכא פסין וע"ז תי' דהיה צוה"פ והיינו דע"י הצוה"פ שמסלק דין הפירצה של ט"ז אמה ממילא הוא נחשב כדין פסי ביראות ומועיל כמו בייג ושליש וזהו קו' הגמ', וכ"ה למהרש"א דף ו: , [ויל"פ ג"כ קו' התוס' ותי' באופ"א דמקשו דירושלים הוא רה"ר דהוא ט"ז אמה, ואילו בפסין בתוך הפסין יש רק י"ג ושליש ואינו רה"ר בשיעור שבתוך הפסין וע"ז תי' דגם ירו' היה צוה"פ וא"כ אינו רה"ר ומ"מ ע"י דבקעי במחי' זה שובר המחי' ומצטרף לרה"ר שבחוצה לו וה"נ בפסין אף דבתוכו הוא רק י"ג אבל ע"י דבקעי אל חוצה לו מצטרף הכל והוה רה"ר בט"ז אמה].

והנה הרמב"ם פסק כחכמים דמתנ"י דא"צ לסלק לצדדין דלא אתו רבים ומבטלי מחי', והרשב"א בדף ו: דן בשיטת הרמב"ם אם גם בצוה"פ לא אתו רבים ומבטלי מחיצה ולפי"ז פסק דלא כר' יוחנן, או דסובר כר' יוחנן דירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה וכן יש ראשו' דנקטו בשיטת הרמב"ם ולפי"ז ק' קו' הגמ' דבגמ' מבוי דלחכמים לא סוברים כר' יוחנן, אך המאירי מביא גירסא בגמ' כאן הודיעוך וסבירא ליה וכן בתורי"ד, והיינו דגם לחכמים בירושלים צריך דלתות.

ובחזו"א ע"ד סק"ג וסק"י נקט דלא כמהרש"א דירושלים ל"ה פסי ביראות אף שהיה בניינים בכל ד' רוחות משום דהלא במקומו בין ב' מחיצות לא נחשב פסי ביראות והיאך יועיל לאמצע הפילוש וכ' דאה"נ למסקנא דמשני הגמ' התם איכא שם ד' מחיצות לפי"ז מהני דוקא שם ד' מחיצות ולא מועיל צורת הפתח לפי"ז כבר ל"ק מירושלים דשם ל"ה שם ד' מחי' וכל ד' התוס' ו: דל"מ צוה"פ רק שם ד"מ הוא למסקנא, ולפי"ז בהו"א פי' הגמ' בדעת רבנן דלעולם לא אתו רבים ומבטלי מחי', ולמסקנא רק באופן דיש שם ד' מחי', [ושוב מצדד החזו"א דכיון דהיה עומד מרובה מהני זה לרבנן כמו שם ד' מחי' גם לתוס' וממילא מועיל זה בירושלים] ולפי"ד החזו"א מבוי היטב גי' המאירי דלפי"ז גם בהו"א כבר ס"ל דלרבנן מועיל רק שם ד' מחי' ולא צוה"פ.

תוד"ה חייבין עליה משום רשות הרבים, וא"ת וכו' וי"ל דירושלים היתה מפולשת מכל ד' צדדים וחייבין עליה משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה, הבעל המאור [על הרי"ף] כתב דהטעם דירושלים חייבין משום דליכא אפי' שתי מחיצות לפי שהרבים בוקעין בה שתי וערב ולא היה בה אפי' מחיצה אחת שלא היו הרבים בוקעין בה כו', ומבוי מדבריו דכיון שבוקעין שתי וערב זה מקלקל כל סגירת המחי' ואפי' שלא באמצע הפילוש לא מהני, והרמב"ן במלחמות כ' דאפי' בוקעין שתי וערב למ"ד ב' מחי' דאורי' במקום המחיצות אינו חייב שאין הדברים מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבד מפני בקיעתן בפירצה כגון דיומדין שאינו צריכין לומר בהם רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן אבל ב' מחי' זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצעו פירצה שהרבים בוקעין בה שתי וערב א"א למחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי ב' מחיצות גמורות הן ועומד מרובה על הפרוץ ואין אנו צריכים לסתימת הפרצות אבל כנגד הפרוץ אם יש בו פלטיא רחבה ט"ז אמה על ט"ז אמה אפשר שחייבין עליו אע"פ שאין תוך המחי' שמכאן ומכאן אינו רה"ר מפני ב' המחיצות, וזהו פלטיא גדולה האמורה בכ"מ ור"י מודה בה, ובהמשך כ' דגם באופן שבוקעין שתי וערב ופתוחה לר"ה גמורה מכאן ומכאן ופרוץ מרובה על העומד ובקיעת הרבים מפסקת בכך וכו', ע"ש, והעולה מזה דתוס' מק' היאך חייבין לר' יהודה על ירושלים הלא היה ב' מחי' ותי' באמצע הפילוש בשתי וערב, ובעה"מ כ' דמהני בקיעת רבים שתי וערב לחייב גם שלא באמצע הפילוש, והרמב"ן כ' באופן שיש פלטיא ט"ז אמה, וכ' גם תי' התוס' לאמצע הפילוש שאין עומד מרובה. [ויש

משמעות ברמב"ן דמהני עומד מרובה גם לר' יהודה דבזה לא אתו רבים, וכן נקטו הגאונים וקרן אורה כאן, ובחזו"א כי דרך לרבנן מהני עומ"ר כשם ד' מחיצות, ולא לר"י].

ובד' הרמב"ן מבוי דגדר אתו רבים ומבטלי מחי' דבוקעין ושוברין המחיצה שלא יהו מאריכות וסותמות זו לזו, ובד' בעה"מ יש לפרש הגדר דמבטלי כח גדירת הרשות דע"י דרבים בוקעין אין כאן גדירת הרשות ע"י המחי', וכמ"ש תוס' סוכה ד': דיסוד המחיצות בשבת למנוע רגל הרבים, וזהו חקירה בגדר אתו רבים ובטלי מחי' אם דשוברין המחי' או דמונע גדירת הרשות.

ועי' ברשב"א שכי' דאתו רבים ומבטלי כח המחיצה ומבוי' כצד ב' דמבטלים גדירת הרשות ובריטב"א כי שמפילין המחיצות שבוקעין בהם תדיר דרך הפתחים וכאילו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו פרוצין במילואם. ומבוי' כצד א' דשוברין המחיצות, ודו"ק.

ובעיקר קו' התוס' כי הרמב"ן [וכן שאר ראשו] דלא קשה דריו"ח סבר לה כרבנן בחדא וכו' יהודה בחדא כר"י דאתו רבים ובטלי מחי' וכרבנן דלא מספיק ב' מחי' דרק ר"י דסובר דמספיק ב' מחי' סובר דבזה אין בקיעת רבים אבל למאן דסובר דבעי' ג' מחי' אתו רבים ובטלי מחי'. [ותלוי בב' פי' התוס' ד"ה קשיא וד' הרמב"ן כפי' א'].

גמ' ורמי דר"י אדר"י דתניא יתר על כן כו', ובתוס' ו': הק' לר' יהודה היאך מועיל בר"ה הלא הוא מתיר רק פירצה י"ג ושליש ורה"ר זה ט"ז אמה, ותי' דמיירי ברה"ר המתקצר, ובתי' א' כתבו דר"י מיירי במבואות המפולשות ולא בר"ה, ותמוה מסוגיא דידן דהגמ' מוכיחה מזה דס"ל דלא אתו רבים ובטלי מחי' גם בר"ה, [חזו"א].

גמ' התם איכא ב' מחי' מעלייתא הכא ליכא, ובתוס' כי' ב' בי' אם משום דלר"י סגי ב' מחי' וא"צ לחי וכיון שיש ב' מחי' גמורות אין מקלקל בקיעת רבים או דאפי' אם סובר דבעי' לחי מ"מ כיון דיש ב' מחי' גמורות לא אתו רבים ובטלי מחי', ויל"פ ב' תי' התוס' דתלוי מהו גדר לחי ברוח ג' אם הגדר דכמו שסוגר כל הרוח וממילא שייך בזה בקיעת רבים או דהגדר דמספיק לסגור מקצת רוח ג' וממילא סגי מה דיש ב' מחי' ולחי משום דברוח ג' א"צ לסגור כל הרוח לכך לא מקלקל שם בקיעת רבים.

גמ' דרבנן אדרבנן ל"ק הכא איכא שם ד' מחי' התם ליכא שם ד' מחי', הרשב"א הק' דגם בלחי מכאן ולחי מכאן יש שם ד' מחיצות דלחי משום מחיצה וכי' דלרבנן מיהא בעי' שם ד' מחיצות חשובות קצת כפסי ביראות מיהא אבל לחי מחיצה גרועה היא טובא ובקיעת הרבים מבטלתה. ועיי' עוד.

גמ' א"ר יצחק בר יוסף מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליו משום רה"ר כו' דילמא מעלות ומורדות קאמרת כו' כי הא דא"ר יוחנן מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאין דומין לדגלי מדבר, ובתוד"ה דילמא מעלות ומורדות, הק', דלרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה מדוע באמת א"י הוא רה"ר, ותי' דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחי', ובתוס' הרא"ש כי': ושמה במחיצה שאינה עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה אפי' רבנן מודו דלא אתו רבים ומבטלי מחי', והיינו דלא בכל מחי' שאין עשוי בידי אדם אלא בהיקף גדול.

והריטב"א כי' בשם הרמב"ן דשיעור היקף מחיצות היינו כל שרואה עצמו תוך המחיצות דבעי' שיראה עצמו תוך מחיצות [ועי' ברשב"א] וברמב"ן בדף נ"ט. כי דבמחיצות העומדים מאליהם כהרים ובקעות ורחוקים טובא שאינו רואה עצמו תוך המחיצות לא מיקרי מחיצות, וא"נ היכא שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין לה תורת מחיצה, ומבוי' דגם לרמב"ן היינו באין עשוי בידי אדם או שלא מעכב וממעט על הרבים אבל בלא זה שפיר נחשב מחיצה גם באין רואה

עצמו תוך המחי'. והיוצא מזה דגם לתוס' כי התורא"ש דרך בהיקף גדול [וכ"כ חזו"א ק"ז, א', בד' התוס'] וגם לרמב"ן מבוי ברמב"ן דרך בעשוי בידי שמים או שלא מעכב הרבים. אלא דיש נ"מ דלתוס' מבוי דכל החיסרון משום דרבים בקעי וברמב"ן מבוי דבידי שמים גם בלא דרבים בקעי אם אין רואה עצמו תוך המחי' [לבי' א'] וכ"כ חזו"א שם, ועי' ביה"ל סי' שמ"ו ס"ג, ובשעה"צ סי' שס"ג ס"ק צ"ד. [ובחי' אדם כי דשיעור שאין רואה עצמו הוא ט"ז מיל כדאי' בסוף בכורות לענין ראיית רועה לצירוף מעשר בהמה].

ובעיקר מה שמבוי בתוס' דיש בזה אתו רבים ומבטלי מחיצה, הנה באופן שאין רבים בוקעין את המחי' אלא בתוך הרשות, לא שייך בזה אתו רבים כו' דהלא דוקא אם רבים בוקעין דרך פירצות המחי' או שדורסין לגי' המחיצות אבל רבים הסובבים בשווקים וברחובות תוך המחי' לא מבטלי מחיצה לעולם, ויסוד הדברים מבוי גם במג"א סי' שס"ג סק"ל דרך במקום שהספינות עוברות אתו רבים ובטלי מחי', ובחת"ס תשו' בפ"ט ובנו"ב תניינא תשו' מ"ב מבוי דפי' בתוס' ג"כ דבוקעין ע"ג המחי' ורבים מבטלי מחיצה. [ועי' באחיעזר ח"ד סי' ח' ובגאון יעקב] [ובחזו"א ק"ו, א', נתקשה בד' התוס' דפי' דמסתובבין בפנים וכ' דבמחי' שבידי שמים מהני גם רבים שבתוך המחי' לבטל גדירת הרשות].

גמ' בעא מיניה רחבה כו' תל המתלקט חייבין עליו כו', א"ל חייבין ואפי' עולין לו בחבל א"ל אין ואפי' כמעלות בית מרון. ועי' ברש"י, צ"ב הלא רה"ר צריך רוחב ט"ז אמה והיאך חייבין כאן. ובריטב"א כי דאין יכולין לעלות במדרונו אלא א' א' אבל למעלה רחב הוא ויש בו ט"ז אמה. והיינו דבמקום המחיצות אין ט"ז אמה אבל השטח עצמו הוא ט"ז אמה. [וגם להשיטות דר"ה המתקצר לא הוה רה"ר כי הגאון יעקב דכאן ע"י דבקעי המחיצות ממילא אין מחיצות ויש רה"ר של ט"ז אמה], ומבוי עכ"פ דלא צריך בקיעת רבים של ט"ז אמה. ובתוד"ה תא שמע מבוי דסגי ג' טפחים לשיעור הבקיעה, [ובחזו"א כי דהיה נראה דצריך ד' אמות כדרך היחיד, ודבריו צ"ב ממעלות בית מרון דודאי לא היה ד' אמות], ובביהגר"א סי' שמ"ה ס"ח מוכיח מהגמ' עירובין צ"ט: דצריך ד' טפחים לשיעור בקעי שיהא רה"ר, והוא שיעור הילוך הקובע לרה"ר עייש"ה.

תוד"ה אלא לאו ר' יהודה וא"ת ולוקמא כגון שיש ב' מחיצות כו', הרשב"א כי בשם הראב"ד דרחבה דמקשה סבר דלתנא דידן לר' יהודה אתו רבים ומבטלי אפי' ד' מחיצות גמורות ודלא כתנא דלחי מכאן ולחי מכאן ותנאי היא אליבא דר"י והרשב"א כי דכל השמועה מיושבת על דרך זה.

גמ' ת"ש מבואות המפולשות כו' אילימא רבנן כו' והיינו באופן דהיה שם ד' מחי' [או לפי החזו"א דגם עומד מרובה מועיל לרבנן כשם ד' מחי'], ובתוד"ה תא שמע כי דיש ג' טפחים דאם מגיע מכותל לכותל הרי פשיטא ומסיימי דרה"ר מהלכת בתוכו וצ"ב דא"כ מדוע זה פשיטא, ועי' חזו"א שנתקשה בזה. ובתורא"ש הקו' דכיון דהבור מחיצה שלישית ויש לו ג' מחי' שלישיות לא מצינו בקיעת רבים מבטלת, וכי דהיה ג' טפחים ומבוי דג' מחיצות שלישיות לא אתי רבים ומבט"מ גם לר' יהודה, אבל אם יש ג' טפחים כן מבטלי מחי', לפי ר"י.

גמ' ת"ש שבילי בית גלגול כו' א"ל שבילי בית גלגול קאמרת יהושע תיקן כו', היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד. ובתוד"ה יהושע כו' מבוי דצריך צירוף שני דברים גם דלא ניחא תשמישתיה וגם דמסרן ליחיד וכמ"ש בתוד"ה דילמא דרך בא"י משום דמסרן ליחיד אבל בחו"ל חייב, וכן ב"י הריטב"א דמה דלא ניחא תשמישתיה אינו סיבה לפטור שלא יחשב רה"ר משום דכל דרך יש בו נקבים וחלולים רק דדרך כזו לא מסרן לרבים, אך שהריטב"א כתב דהכל תלוי במסרן ליחיד דאם הוא שייך ליחיד אי"ז רה"ר דאינו דומה לדגלי מדבר, ומשא"כ לתוס' דוקא אם זה לא ראוי לימסר לרבים אבל אם הוא ראוי אף שהוא בבעלות יחיד הוה רה"ר ודמי לדגלי מדבר ורק דרך שגם שייכת ליחיד וגם לא ראוי לימסר לרבים זוהי רה"ר, ועי' גם בריטב"א נ"ט. ושם כי הראשו' דכל ששייך ליחיד זהו לא רה"ר דהוא קנין יחיד, ומבוי דזה מחלו' ראשונים.

אבל הרשב"א ב"י הגמ' דמה שלא ניחא תשמישיה זהו הסיבה דלא דמי לדגלי מדבר ולכך פטור ומה שאמרו בגמ' דלא מסרן כ' הרשב"א דבקיעת רבים משוה להו רה"ר אפי' אם זה לא ניחא תשמישיה ולכך בחו"ל חייבין אבל בא"י הואיל ומצד עצמו ל"ד לדגלי מדבר לא מסרן יהושע לרבים אלא ליחידים. [וע"ש דהק' דא"כ גם במקורה נימא דבקיעת הרבים יעשה זה רה"ר] וכן מתבאר בד' רש"י בד"ה מעלות ומורדות שאין חייבין משום רה"ר דלא ניחא דריסה דידהו ולא הוה רה"ר, ע"כ, ומבוי דעיקר הסיבה משום דלא ניחא דריסה דידהו, וכמ"ש הרשב"א. והעולה מזה דלתוס' הפטור הוא בצירוף מה דלא ניחא ומה דהוא קנין יחיד. [ולהריטב"א מה דהוא קנין יחיד] ולרש"י הפטור משום דלא ניחא אלא דאם היה מסור לרבים לא הוה איכפ"ל מה דלא ניחא ורק משום דהוא שייך ליחיד לכך מועיל מה דלא ניחא דהוא לא רה"ר. [אלא דברשב"א משמע דאחר דלא מסרן לרבים אלא ליחיד זהו פטור בפ"ע דעל מה דלא ניחא מועיל בקיעת רבים לעשותו ר"ה ורק דמשום דלא דמי לדגלי מדבר לא מסרן לרבים וברש"י משמע דהפטור משום דלא ניחא ורק דאם היה מסור זה היה משוי ר"ה ועכשיו דלא מסר ממילא לא הוה ר"ה משום דלא ניחא].

תוד"ה ואיזהו שבילי בית גלגול, כו' וי"ל בעי' שלא יהא ניחא תשמישתיה שלא יהא עשוי כעין מדרגה דלא תיהוי מחיצה נדרסת דאמר בפרק כל גגות דלא הוה מחיצה, והיינו דאם יש מחיצה שעוברין מעליה ע"י גשר זה לא מועיל, בהבנת ד' התוס' שכ' מחיצה נדרסת, נחלקו השערי-ציון והחזו"א ס' ק"ח, השע"צ ב"י דהוא מדין בקיעת רבים ע"ג המח' דאף דלמטה הוה מחיצה אבל למעלה דבוקעין מתבטל המחיצה וממילא לגבי המקום שלמעלה שהוא ע"ג התל אין מחיצה, והחזו"א כ' דא"י מדין בקיעת רבים דלא מצינו ביטול מחיצות לחצאין ורשות היחיד עד לרקיע ולא נתבטל ע"י מגדלים הפורחים באויר רק כוונת תוס' דכיון דאינו ניכר ליכא גוד אסיק ואין הרשות למעלה וממילא הוה רה"ר, וזהו כוונת תוס' במש"כ מחיצה נדרסת ואינו שייך למח' נדרסת בדף פ"ט: והיינו דכשיש גשר העובר ע"ג מחיצה לא הוה רה"י ע"ג הגשר לשע"צ משום בקיעת רבים שעל גבי הגשר ולחזו"א משום דאין גוד אסיק במקום דלא ניכר המחיצה ע"ג הגשר.

ועי' בחת"ס תשו' פ"ט, ובנו"ב תניינא תשו' מ"ב כ' כחזו"א דבאינו ניכר ליכא גוד אסיק, ועי' בחזו"א שם.

בעיקר הגדרת תל המתלקט דהוה מחיצה נחלקו האחרונים, הגר"ח בספרו כ' דהמח' הוא בקו ישר למעלה אלא שבנויה מהרבה חלקי מחיצות והחזו"א כ' דפני התל בשיפוע הוא המח' והשערי ציון כ' דהגדר דכמו שחותכין השיפוע והמח' שכולה זקוף [במעבה התל] היא המחיצה ומזה הוכיח דאמר' גוד אסיק גם באינו ניכר, [ורק באופן שדורסין ע"ג התל מקלקל בקיעת רבים כמו שבי' בתוס'].

האחרו' הק' דלפמ"ש תוס' דבידי שמים גם לרבנן אתו רבים ומבטלי מח' הלא הסוגיא כולה דנה בתל המתלקט ובשבילי בית גלגול דלרבנן לא מבטלי מח' אף דזה בידי שמים, ובכנסת יחזקאל כ' דלתוס' הוא רק כשהוא יותר מב' סאתיים וזהו כמ"ש התורא"ש דתוס' מיירי רק בהיקף גדול, ובחת"ס תשו' פ"ט כ' דד' התוס' הוא רק בגוונא דניחא תשמישתיה דאז לא דמי לדגלי מדבר, ע"ש.

כ:

גמ' גבי פרה מי בעי' ראשו ורובו וכו' ולא נקיט לה מי שרי, וכ' רש"י לאחוז הכלי בפסי ביראות, ותוס' מק' דא"י סוגית הש"ס דלעיל פשוט דשרי בראשו ורובו, ובהגהות רא"מ הורו"ץ מבאר שיטת רש"י בכל הסוגיא דרש"י דקדק לכתוב: לאחוז הכלי בפסי ביראות, דס' הגמ' לא היה בפסי ביראות ובוה פשוט דמועיל ראשו ורובו אפי' בנקיט מנא ולא נקיט לה וקו' הגמ' היה לגבי פסי ביראות דבוה לא יועיל ראשו ורובו היכא דנקיט מנא ולא נקיט לה וכדמוכח מברייתא. ומ"מ לגבי מה דצריך ראשה ורובה בפנים בפסי ביראות דהוכיח הגמ' מזה למשקה הבהמה ברה"י שפיר הוכיח הגמ' דלגבי מה דצריך ראשה ורובה גם בדנקיט לה ולמנא אין לחלק ע"ש. ובוה ב"י הגראמ"ה שינוי הלשון ברש"י דבלישנא קמא בנקיט מנא ולא נקיט לה לא תיבעי לך דבעי' ראשה ורובה כ' רש"י דודאי חיישי' שמא תעקם ראשה, ובלי"ב בנקיט מנא ונקיט לה לא תיבעי לך דמהני ראשה ורובה כ' רש"י [בתח"י השורות הרחבות] דהא מתני' הוא בדנקיט מנא. ומדוע בלי"ק לא כ'

דמתני' היא דבעי' ראשה ורובה, ולהנ"ל זה מבו' דמתני' מיירי בפסי ביראות ונידון הבעיא הוה ברה"י גמור ובזה חיישי' פחות ולכך אפשר ללמוד מהמשנה רק לקולא דמהני ראשה ורובה וזהו בל"ב אבל לחומרא דניבעי ראשה ורובה א"א ללמוד מהמשנה, וק"ל.

תוד"ה אמר אביי, ובחינם דחק רש"י, עי' רש"ש, ועי' ריטב"א.

גמ' לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, ובדף כ"א. מבו' דגם לגבי מתיבתא מותר, וברש"י ד"ה דלא שכיחי כ' דלכל דבר מצוה, ובריטב"א כ' דהוא לצורך מצות הרבים, אך הרי"ף השמיט כל דיני פסי ביראות וכ' רבינו יונתן דחרב ביהמ"ק ומבו' דרק לעולי רגלים ולא למצות הרבים, [ובני מתיבתא ג"כ התירו אז] ועי' בהגהות אשר"י ברא"ש סו"ס א'.

כ"א :

גמ' בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצאה ב"ק ואמרה בני אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני, כ' החזו"א באמונה וביטחון פרק ג' אות כ"ג: וגם שלמה המלך קראו הקב"ה חכם בשעה שתיקן עירובין ונט"י שהוסיף בתורה חכמת התורה הכלולה בהלכות עירובין ונט"י, כו', ואמר ע"ז ל"ה. [ערבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה והיינו שהוסיפו חכמים גזירות והעמידו הדברים בהלכות מרובות דקי העיון ועומק תבונות וכנסת ישראל מתפארת בהן שהן עריבות עליה, עכ"ד.

גמ' איבעיא להו בור ופסין קאמר כו' אדם נותן עיניו בבורו כו', ובגאון יעקב ב"י דמה דמועיל אם יש בית סאתיים רק בבור אף דכל ההיקף יותר מב"ס, משום דכיון דעיקר ההיקף הוא בשביל השימוש בבור ולזה סגי ב"ס אלא דחז"ל הצריכוהו להרחיק עוד ב' אמה כדי ראשה ורובה לא חשיבי וטפילא נינהו ובטילי, ולא דמי לכל יותר מב' סאתיים דמכוון להקיף יותר מב"ס, ולכך כל הצד לאסור משום דגזירה במקום אחר יותר מב' סאתיים.

תוד"ה בור ופסין כו' ה"נ האי בור למה לא הוה מיעוט וי"ל דהתם במחיצות טובות אבל בפסין לא התירו אלא בית סאתיים, והרשב"א וריטב"א חולקים על תוס' וסוברים דבור לעולם לא ממעט וברשב"א בדף כ"ה. ביאר דבור מתשמישי הקרפף הוא ולכך זה לא ממעט ומשא"כ עמוד דאינו מתשמישי הקרפף לכך זה ממעט. [וכ"פ בשו"ע שני"ח ס"ד ועי' ברע"א שם ובביה"ל שם].

רש"י ד"ה וכל דירה שהיא מכוסה בגג וכו', בביה"ל ריש סי' שס"ב הוכיח מד' רש"י דגם במקורה יש דין קרפף ליותר מבית סאתיים והוה כרמלית, וכ' דהרמב"ם שכתב כגון גינות ופרדסין משמע דאינו מפרש כרש"י ולדידיה י"ל דבמקורה לא הוה כרמלית אפי' אינו מוקף לדירה. [ודן שם בביה"ל לגבי מחסן] והריטב"א בדף כ"ה. הוכיח שם מהסוגיא דגם במקורה הוה כרמלית, ויב' שם בעז"ה.

סוגית רשות הרבים [ב]

מתני' ר"י אומר אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכ"א אינו צריך, ופליגי אם אתו רבים ומבטלי מחיצה או לא, כמבו' בדף כ. ובגמ' מק' דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן ומתוך הגמ' לא קשיא הכא איכא שם ד' מחיצות, והיינו דלכך לרבנן זה מועיל, ובדף ו: הבאנו פלוגתת תוס' והרשב"א דתוס' כ' דלחכמים זה דוקא בפסי ביראות דהוה שם ד' מחיצות אבל צוה"פ אתו רבים ומבטלי מחי' גם לרבנן, והרשב"א סובר שלרבנן גם צוה"פ לא אתו רבים ומבטלי מחי' וכמו דמועיל שם ד' מחיצות ה"נ מועיל צוה"פ [ורק בבי' ולחי לא מועיל כמבו' בגמ'].]

גמ' ריו"ח ור"א דאמרי תרווייהו כאן הודיעך כוחן של מחי', כאן וס"ל והאריו"ח ירושלים אילמא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין משום רה"ר אלא כאן ולא ס"ל, והיינו דר' יוחנן לא מצי סבר כרבנן דלרבנן לא צריך נעילת דלתות, ולכאוי' לפי

תוס' בדף ו': דבצוה"פ גם לרבנן אתו רבים ומבטלי מחי' מה ק' מירושלים דהלא רק בשם ד' מחי' זה מועיל לרבנן, ובמהרש"א דף ו': כ' דגם ירושלים היה שם ד' מחי' דהיה מפולש לארבע צדדים [כמ"ש התוד"ה חייבין] והיה מכל זוית שיעור מחי' המועיל לפסי ביראות וממילא לרבנן א"צ נעילת דלתות. ואף דהיה יותר מייג ושליש ע"ז מועיל צוה"פ.

ובתוד"ה והא"ר יוחנן הקשו מאי ק' מירושלים דהיה ט"ז אמה ומשא"כ פסי ביראות דרך י"ג ושליש, ותי' דצורת הפתח חשוב כמחיצה, ויל"פ קו' התוס' ותי', דמקשו דבירושלים לא היה פסי ביראות דהיה פירצה ט"ז אמה ומשא"כ פסין כשר רק בייג ושליש וממילא גם לרבנן דמכשרו בפסי ביראות אבל בירושלים דיש פירצה של ט"ז ליכא פסין וע"ז תי' דהיה צוה"פ והיינו דע"י הצוה"פ שמסלק דין הפירצה של ט"ז אמה ממילא הוא נחשב כדין פסי ביראות ומועיל כמו בייג ושליש וזהו קו' הגמ', וכ"ה למהרש"א דף ו':, [ויל"פ ג"כ קו' התוס' ותי' באופ"א דמקשו דירושלים הוא רה"ר דהוא ט"ז אמה, ואילו בפסין בתוך הפסין יש רק י"ג ושליש ואינו רה"ר בשיעור שבתוך הפסין וע"ז תי' דגם ירו' היה צוה"פ וא"כ אינו רה"ר ומ"מ ע"י דבקעי במחי' זה שובר המחי' ומצטרף לרה"ר שבחוצה לו וה"נ בפסין אף דבתוכו הוא רק י"ג אבל ע"י דבקעי אל חוצה לו מצטרף הכל והוה רה"ר בט"ז אמה].

והנה הרמב"ם פסק כחכמים דמתני' דא"צ לסלק לצדדין דלא אתו רבים ומבטלי מחי', והרשב"א בדף ו': דן בשיטת הרמב"ם אם גם בצוה"פ לא אתו רבים ומבטלי מחיצה ולפי"ז פסק דלא כר' יוחנן, או דסובר כר' יוחנן דירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה וכן יש ראשו' דנקטו בשיטת הרמב"ם ולפי"ז ק' קו' הגמ' דבגמ' מבו' דלחכמים לא סוברים כר' יוחנן, אך המאירי מביא גירסא בגמ' כאן הודיעו וסבירא ליה וכן בתוריד, והיינו דגם לחכמים בירושלים צריך דלתות.

ובחזו"א ע"ד סק"ג וסק"י נקט דלא כמהרש"א דירושלים ל"ה פסי ביראות אף שהיה בניינים בכל ד' רוחות משום דהלא במקומו בין ב' מחיצות לא נחשב פסי ביראות והיאך יועיל לאמצע הפילוש וכ' דאה"נ למסקנא דמשני הגמ' התם איכא שם ד' מחיצות לפי"ז מהני דוקא שם ד' מחיצות ולא מועיל צורת הפתח לפי"ז כבר ל"ק מירושלים דשם ל"ה שם ד' מחי' וכל ד' התוס' ו': דל"מ צוה"פ רק שם ד"מ הוא למסקנא, ולפי"ז בהו"א פי' הגמ' בדעת רבנן דלעולם לא אתו רבים ומבטלי מחי', ולמסקנא רק באופן דיש שם ד' מחי', [ושם מצדד החזו"א דכיון דהיה עומד מרובה מהני זה לרבנן כמו שם ד' מחי' גם לתוס' וממילא מועיל זה בירושלים] ולפי"ד החזו"א מבו' היטב גי' המאירי דלפי"ז גם בהו"א כבר ס"ל דלרבנן מועיל רק שם ד' מחי' ולא צוה"פ.

תוד"ה חייבין עליה משום רשות הרבים, וא"ת וכו' וי"ל דירושלים היתה מפולשת מכל ד' צדדים וחייבין עליה משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה, הבעל המאור [על הרי"ף] כתב דהטעם דירושלים חייבין משום דליכא אפי' שתי מחיצות לפי שהרבים בוקעין בה שתי וערב ולא היה בה אפי' מחיצה אחת שלא היו הרבים בוקעין בה כו', ומבו' מדבריו דכיון שבוקעין שתי וערב זה מקלקל כל סגירת המחי' ואפי' שלא באמצע הפילוש לא מהני, והרמב"ן במלחמות כ' דאפי' בוקעין שתי וערב למ"ד ב' מחי' דאורי' במקום המחיצות אינו חייב שאין הדברים מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבד מפני בקיעתן בפירצה כגון דיומדין שאינו צריכין לומר בהם רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן אבל ב' מחי' זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצע פירצה שהרבים בוקעין בה שתי וערב א"א למחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי ב' מחיצות גמורות הן ועומד מרובה על הפרוץ ואין אנו צריכים לסתימת הפרצות אבל כנגד הפרוץ אם יש בו פלטיא רחבה ט"ז אמה על ט"ז אמה אפשר שחייבין עליו אע"פ שאין תוך המחי' שמכאן ומכאן אינו רה"ר מפני ב' המחיצות, וזהו פלטיא גדולה האמורה בכ"מ ור"י מודה בה, ובהמשך כ' דגם באופן שבוקעין שתי וערב ופתוחה לר"ה גמורה מכאן ומכאן ופרוץ מרובה על העומד ובקיעת הרבים מפסקת בכך וכו', ע"ש, והעולה מזה דתוס' מק' היאך חייבין לר' יהודה על ירושלים הלא היה ב' מחי' ותי' באמצע הפילוש בשתי וערב, ובעה"מ כ' דמהני בקיעת רבים שתי וערב לחייב גם שלא באמצע הפילוש, והרמב"ן כ' באופן שיש פלטיא ט"ז אמה, וכ' גם תי' התוס' לאמצע הפילוש שאין עומד מרובה. [ויש

משמעות ברמב"ן דמהני עומד מרובה גם לר' יהודה דבזה לא אתו רבים, וכן נקטו הגאונים וקרן אורה כאן, ובחזו"א כי דרך לרבנן מהני עומ"ר כשם ד' מחיצות, ולא לר"י].

ובד' הרמב"ן מבוי דגדר אתו רבים ומבטלי מחי' דבוקעין ושוברין המחיצה שלא יהו מאריכות וסותמות זו לזו, ובד' בעה"מ יש לפרש הגדר דמבטלי כח גדירת הרשות דע"י דרבים בוקעין אין כאן גדירת הרשות ע"י המחי', וכמ"ש תוס' סוכה ד': דיסוד המחיצות בשבת למנוע רגל הרבים, וזהו חקירה בגדר אתו רבים ובטלי מחי' אם דשוברין המחי' או דמונע גדירת הרשות.

ועי' ברשב"א שכי' דאתו רבים ומבטלי כח המחיצה ומבוי' כצד ב' דמבטלים גדירת הרשות ובריטב"א כי שמפילין המחיצות שבוקעין בהם תדיר דרך הפתחים וכאילו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו פרוצין במילואם. ומבוי' כצד א' דשוברין המחיצות, ודו"ק.

ובעיקר קו' התוס' כי הרמב"ן [וכן שאר ראשו] דלא קשה דריו"ח סבר לה כרבנן בחדא וכו' יהודה בחדא כר"י דאתו רבים ובטלי מחי' וכרבנן דלא מספיק ב' מחי' דרק ר"י דסובר דמספיק ב' מחי' סובר דבזה אין בקיעת רבים אבל למאן דסובר דבעי' ג' מחי' אתו רבים ובטלי מחי'. [ותלוי בב' פי' התוס' ד"ה קשיא וד' הרמב"ן כפי' א'].

גמ' ורמי דר"י אדר"י דתניא יתר על כן כו', ובתוס' ו': הק' לר' יהודה היאך מועיל בר"ה הלא הוא מתיר רק פירצה י"ג ושליש ורה"ר זה ט"ז אמה, ות"י דמירי ברה"ר המתקצר, ובת"י א' כתבו דר"י מירי במבואות המפולשות ולא בר"ה, ותמוה מסוגיא דידן דהגמ' מוכיחה מזה דס"ל דלא אתו רבים ובטלי מחי' גם בר"ה, [חזו"א].

גמ' התם איכא ב' מחי' מעלייתא הכא ליכא, ובתוס' כי' ב' בי' אם משום דלר"י סגי ב' מחי' וא"צ לחי וכיון שיש ב' מחי' גמורות אין מקלקל בקיעת רבים או דאפי' אם סובר דבעי' לחי מ"מ כיון דיש ב' מחי' גמורות לא אתו רבים ובטלי מחי', ויל"פ ב' תי' התוס' דתלוי מהו גדר לחי ברוח ג' אם הגדר דכמו שסוגר כל הרוח וממילא שייך בזה בקיעת רבים או דהגדר דמספיק לסגור מקצת רוח ג' וממילא סגי מה דיש ב' מחי' ולחי משום דברוח ג' א"צ לסגור כל הרוח לכך לא מקלקל שם בקיעת רבים.

גמ' דרבנן אדרבנן ל"ק הכא איכא שם ד' מחי' התם ליכא שם ד' מחי', הרשב"א הק' דגם בלחי מכאן ולחי מכאן יש שם ד' מחיצות דלחי משום מחיצה וכי' דלרבנן מיהא בעי' שם ד' מחיצות חשובות קצת כפסי ביראות מיהא אבל לחי מחיצה גרועה היא טובא ובקיעת הרבים מבטלתה. ועיי' עוד.

גמ' א"ר יצחק בר יוסף מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליו משום רה"ר כו' דילמא מעלות ומורדות קאמרת כו' כי הא דא"ר יוחנן מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאין דומין לדגלי מדבר, ובתוד"ה דילמא מעלות ומורדות, הק', דלרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה מדוע באמת א"י הוא רה"ר, ות"י דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחי', ובתוס' הרא"ש כי': ושמה במחיצה שאינה עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה אפי' רבנן מודו דלא אתו רבים ומבטלי מחי', והיינו דלא בכל מחי' שאין עשוי בידי אדם אלא בהיקף גדול.

והריטב"א כי' בשם הרמב"ן דשיעור היקף מחיצות היינו כל שרואה עצמו תוך המחיצות דבעי' שיראה עצמו תוך מחיצות [ועי' ברשב"א] וברמב"ן בדף נ"ט. כי' דבמחיצות העומדים מאליהם כהרים ובקעות ורחוקים טובא שאינו רואה עצמו תוך המחיצות לא מיקרי מחיצות, וא"נ היכא שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין לה תורת מחיצה, ומבוי' דגם לרמב"ן היינו באין עשוי בידי אדם או שלא מעכב וממעט על הרבים אבל בלא זה שפיר נחשב מחיצה גם באין רואה

עצמו תוך המחי'. והיוצא מזה דגם לתוס' כי התורא"ש דרך בהיקף גדול [וכ"כ חזו"א ק"ז, א', בד' התוס'] וגם לרמב"ן מבוי ברמב"ן דרך בעשוי בידי שמים או שלא מעכב הרבים. אלא דיש נ"מ דלתוס' מבוי דכל החיסרון משום דרבים בקעי וברמב"ן מבוי דבידי שמים גם בלא דרבים בקעי אם אין רואה עצמו תוך המחי' [לבי' א'] וכ"כ חזו"א שם, ועי' ביה"ל סי' שמ"ו ס"ג, ובשעה"צ סי' שס"ג ס"ק צ"ד. [ובחי' אדם כי דשיעור שאין רואה עצמו הוא ט"ז מיל כדאי' בסוף בכורות לענין ראיית רועה לצירוף מעשר בהמה].

ובעיקר מה שמבוי בתוס' דיש בזה אתו רבים ומבטלי מחיצה, הנה באופן שאין רבים בוקעין את המחי' אלא בתוך הרשות, לא שייך בזה אתו רבים כו' דהלא דוקא אם רבים בוקעין דרך פירצות המחי' או שדורסין לגי' המחיצות אבל רבים הסובבים בשווקים וברחובות תוך המחי' לא מבטלי מחיצה לעולם, ויסוד הדברים מבוי גם במג"א סי' שס"ג סק"ל דרך במקום שהספינות עוברות אתו רבים ובטלי מחי', ובחת"ס תשו' בפ"ט ובנו"ב תניינא תשו' מ"ב מבוי דפי' בתוס' ג"כ דבוקעין ע"ג המחי' ורבים מבטלי מחיצה. [ועי' באחיעזר ח"ד סי' ח' ובגאון יעקב] [ובחזו"א ק"ו, א', נתקשה בד' התוס' דפי' דמסתובבין בפנים וכ' דבמחי' שבידי שמים מהני גם רבים שבתוך המחי' לבטל גדירת הרשות].

גמ' בעא מיניה רחבה כו' תל המתלקט חייבין עליו כו', א"ל חייבין ואפי' עולין לו בחבל א"ל אין ואפי' כמעלות בית מרון. ועי' ברש"י, צ"ב הלא רה"ר צריך רוחב ט"ז אמה והיאך חייבין כאן. ובריטב"א כי דאין יכולין לעלות במדרונו אלא א' א' אבל למעלה רחב הוא ויש בו ט"ז אמה. והיינו דבמקום המחיצות אין ט"ז אמה אבל השטח עצמו הוא ט"ז אמה. [וגם להשיטות דר"ה המתקצר לא הוה רה"ר כי הגאון יעקב דכאן ע"י דבקעי המחיצות ממילא אין מחיצות ויש רה"ר של ט"ז אמה], ומבוי עכ"פ דלא צריך בקיעת רבים של ט"ז אמה. ובתוד"ה תא שמע מבוי דסגי ג' טפחים לשיעור הבקיעה, [ובחזו"א כי דהיה נראה דצריך ד' אמות כדרך היחיד, ודבריו צ"ב ממעלות בית מרון דודאי לא היה ד' אמות], ובביהגר"א סי' שמ"ה ס"ח מוכיח מהגמ' עירובין צ"ט: דצריך ד' טפחים לשיעור בקעי שיהא רה"ר, והוא שיעור הילוך הקובע לרה"ר עייש"ה.

תוד"ה אלא לאו ר' יהודה וא"ת ולוקמא כגון שיש ב' מחיצות כו', הרשב"א כי בשם הראב"ד דרחבה דמקשה סבר דלתנא דידן לר' יהודה אתו רבים ומבטלי אפי' ד' מחיצות גמורות ודלא כתנא דלחי מכאן ולחי מכאן ותנאי היא אליבא דר"י והרשב"א כי דכל השמועה מיושבת על דרך זה.

גמ' ת"ש מבואות המפולשות כו' אילימא רבנן כו' והיינו באופן דהיה שם ד' מחי' [או לפי החזו"א דגם עומד מרובה מועיל לרבנן כשם ד' מחי'], ובתוד"ה תא שמע כי דיש ג' טפחים דאם מגיע מכותל לכותל הרי פשיטא ומסיימי דרה"ר מהלכת בתוכו וצ"ב דא"כ מדוע זה פשיטא, ועי' חזו"א שנתקשה בזה. ובתורא"ש הקו' דכיון דהבור מחיצה שלישית ויש לו ג' מחי' שלימות לא מצינו בקיעת רבים מבטלת, וכי דהיה ג' טפחים ומבוי דג' מחיצות שלימות לא אתי רבים ומבט"מ גם לר' יהודה, אבל אם יש ג' טפחים כן מבטלי מחי', לפי ר"י.

גמ' ת"ש שבילי בית גלגול כו' א"ל שבילי בית גלגול קאמרת יהושע תיקן כו', היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד. ובתוד"ה יהושע כו' מבוי דצריך צירוף שני דברים גם דלא ניחא תשמישתיה וגם דמסרן ליחיד וכמ"ש בתוד"ה דילמא דרך בא"י משום דמסרן ליחיד אבל בחו"ל חייב, וכן ב"י הריטב"א דמה דלא ניחא תשמישתיה אינו סיבה לפטור שלא יחשב רה"ר משום דכל דרך יש בו נקבים וחלולים רק דדרך כזו לא מסרן לרבים, אך שהריטב"א כתב דהכל תלוי במסרן ליחיד דאם הוא שייך ליחיד אי"ז רה"ר דאינו דומה לדגלי מדבר, ומשא"כ לתוס' דוקא אם זה לא ראוי לימסר לרבים אבל אם הוא ראוי אף שהוא בבעלות יחיד הוה רה"ר ודמי לדגלי מדבר ורק דרך שגם שייכת ליחיד וגם לא ראוי לימסר לרבים זוהי רה"ר, ועי' גם בריטב"א נ"ט. ושם כי הראשון דכל ששייך ליחיד זהו לא רה"ר דהוא קנין יחיד, ומבוי דזה מחלו' ראשונים.

אבל הרשב"א ב' הגמ' דמה שלא ניחא תשמישיה זהו הסיבה דלא דמי לדגלי מדבר ולכך פטור ומה שאמרו בגמ' דלא מסרן כ' הרשב"א דבקיעת רבים משוה להו רה"ר אפי' אם זה לא ניחא תשמישיה ולכך בחו"ל חייבין אבל בא"י הואיל ומצד עצמו ל"ד לדגלי מדבר לא מסרן יהושע לרבים אלא ליחידים. [וע"ש דהק' דא"כ גם במקורה נימא דבקיעת הרבים יעשה זה רה"ר] וכן מתבאר בד' רש"י בד"ה מעלות ומורדות שאין חייבין משום רה"ר דלא ניחא דריסה דידהו ולא הוה רה"ר, ע"כ, ומבוי דעיקר הסיבה משום דלא ניחא דריסה דידהו, וכמ"ש הרשב"א. והעולה מזה דלתוס' הפטור הוא בצירוף מה דלא ניחא ומה דהוא קנין יחיד. [ולהריטב"א מה דהוא קנין יחיד] ולרש"י הפטור משום דלא ניחא אלא דאם היה מסור לרבים לא הוה איכפ"ל מה דלא ניחא ורק משום דהוא שייך ליחיד לכך מועיל מה דלא ניחא דהוא לא רה"ר. [אלא דברשב"א משמע דאחר דלא מסרן לרבים אלא ליחיד זהו פטור בפ"ע דעל מה דלא ניחא מועיל בקיעת רבים לעשותו ר"ה ורק דמשום דלא דמי לדגלי מדבר לא מסרן לרבים וברש"י משמע דהפטור משום דלא ניחא ורק דאם היה מסור זה היה משוי ר"ה ועכשיו דלא מסר ממילא לא הוה ר"ה משום דלא ניחא].

תוד"ה ואיזהו שבילי בית גלגול, כו' וי"ל בעי' שלא יהא ניחא תשמישתיה שלא יהא עשוי כעין מדרגה דלא תיהוי מחיצה נדרסת דאמר בפרק כל גגות דלא הוה מחיצה, והיינו דאם יש מחיצה שעוברין מעליה ע"י גשר זה לא מועיל, בהבנת ד' התוס' שכ' מחיצה נדרסת, נחלקו השערי-ציון והחזו"א סי' ק"ח, השע"צ ב' דהוא מדין בקיעת רבים ע"ג המח' דאף דלמטה הוה מחיצה אבל למעלה דבוקעין מתבטל המחיצה וממילא לגבי המקום שלמעלה שהוא ע"ג התל אין מחיצה, והחזו"א כ' דא"י מדין בקיעת רבים דלא מצינו ביטול מחיצות לחצאין ורשות היחיד עד לרקיע ולא נתבטל ע"י מגדלים הפורחים באויר רק כוונת תוס' דכיון דאינו ניכר ליכא גוד אסיק ואין הרשות למעלה וממילא הוה רה"ר, וזהו כוונת תוס' במש"כ מחיצה נדרסת ואינו שייך למח' נדרסת בדף פ"ט: והיינו דכשיש גשר העובר ע"ג מחיצה לא הוה רה"י ע"ג הגשר לשע"צ משום בקיעת רבים שעל גבי הגשר ולחזו"א משום דאין גוד אסיק במקום דלא ניכר המחיצה ע"ג הגשר.

ועי' בחת"ס תש"ו פ"ט, ובנו"ב תניינא תש"ו מ"ב כ' כחזו"א דבאינו ניכר ליכא גוד אסיק, ועי' בחזו"א שם.

בעיקר הגדרת תל המתלקט דהוה מחיצה נחלקו האחרונים, הגר"ח בספרו כ' דהמח' הוא בקו ישר למעלה אלא שבנויה מהרבה חלקי מחיצות והחזו"א כ' דפני התל בשיפוע הוא המח' והשערי ציון כ' דהגדר דכמו שחותכין השיפוע והמח' שכולה זקוף [במעבה התל] היא המחיצה ומזה הוכיח דאמר' גוד אסיק גם באינו ניכר, [ורק באופן שדורסין ע"ג התל מקלקל בקיעת רבים כמו שבי' בתוס'].

האחרו' הק' דלפמ"ש תוס' דבידי שמים גם לרבנן אתו רבים ומבטלי מח' הלא הסוגיא כולה דנה בתל המתלקט ובשבילי בית גלגול דלרבנן לא מבטלי מח' אף דזה בידי שמים, ובכנסת יחזקאל כ' דלתוס' הוא רק כשהוא יותר מב' סאתיים וזהו כמ"ש התורא"ש דתוס' מיירי רק בהיקף גדול, ובחת"ס תש"ו פ"ט כ' דד' התוס' הוא רק בגוונא דניחא תשמישתיה דאז לא דמי לדגלי מדבר, ע"ש.

דף כ"ג

סוגית קרפיות שלא הוקפו לדירה - הדפים כ"ג-כ"ו עוסקים בדיני היקף הראוי לדירה, ובהיקף שאינו ראוי לדירה אסור חכמים בשיעור שהוא יותר מב' סאתיים, וכמבוי' בדף כ"ב. כל דירה שתשמישה לאויר כגון בורגנין שבשדות בית סאתיים מותר יתר מב' סאתיים אסור, והשיעור של ב' סאתיים, מבוי' בגמ' כ"ג: דילפי' שיעור סאתיים מחצר המשכן. וכי' המ"ב בריש סי' שני"ח דבשיעור כזה טלטלו בו, והיינו דחצר המשכן לא חשוב מוקף לדירה ובשיעור כזה טלטלו בו, [ועי' בע"ב ברש"י ד"ה מנא הני מילין].

ובדף פ"ז: אי' בגמ' אמר עולא אמר ר' יוחנן קרפף יותר מב' סאתיים שלא הוקף לדירה ואפי' כור ואפי' כוריים הזורק לתוכו חייב מ"ט מחיצה הוא אלא שמחוסרת דיורין. וכי' רש"י: ואע"ג דלענין איסור טלטול שויהו רבנן כרמלית שאסרו

לטלטל בתוכו אלא בדי' מדאורי' רה"י גמורה היא דמחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין. ע"כ. ושם מבוי' בגמ' דמותר לטלטל ממקום שלא הוקף לדירה לים שהוא כרמלית ואף שמה"ת זה רה"י וזה לא מ"מ כיון דמדרבנן זה כרמלית מותר לטלטל מזה לזה. [וע"ש בגמ']. [ואמנם יש שיטות דרק לים התירו דלא שכיחא ולא שכיח תשמשתיה, עי' ברשב"א שם].

[ובגדר החילוק בב' סאתיים ויותר מב' סאתיים, כ' בחזו"א [ק"י"ב, ו'] ב' מהלכים, א'. דבב' סאתיים סגי בדירה כל שהו וכ"מ במ"ב. ב. דבבית סאתיים הוא נוטה יותר לדירת בני אדם, ויעויין בהמשך].

תוד"ה שהוא ע' אמה ושיריים, וא"ת כו' א"נ העזרות חשיבי מוקף לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה, כ' הב"ח בסי' שני"ח דאף דכל בית שומר לא נחשב מוקף לדירה כמבוי' בדף כ"ב. דדירה שתשמישה לאויר והיינו שמירה וכמבוי' בתוד"ה ובלבד, כאן ששומרים ביום ובלילה כן נחשב מוקף לדירה. ובחזו"א [סו"ס ק"י] כ' דאין נ"מ בזה והוכיח כן מרש"י כ"ה: דלא מועיל אפי' קבע ביום ובלילה. אלא כוונת תוס' דבמקדש שנמצא בה לרצונו לשמחה של מצוה חשוב מוקף לדירה ודוקא שומירה דהוא לדירה שלא בטובתו והיינו דהיסוד בזה דאין עיקרו לדירת האדם לטובתו אלא לשמירת השדות ולכך אי"ז חשוב מוקף לדירה.

מתני' ובלבד שיהא בה שומירה ובית דירה - שיטת רש"י דנחשב מוקף לדירה ומ"מ מועיל זה לר"י בן בבא רק בפחות מב' סאתיים ולא ביותר, ותוס' כ' לחלק בין דיר וסהר ומוקצה דבזה מועיל גם ביותר ורק בקרפף שפתח ולבסוף הוקף לא מהני. ושיטת תוס' דבמוקף לדירה גמור מועיל גם ביותר מב' סאתיים ושומירה לא נחשב מוקף לדירה גמור וזה מועיל רק בפחות מב' סאתיים, וזהו לר"י בן בבא שמצריך גם בפחות מב' סאתיים שיהא עכ"פ דירה גרועה. ולרש"י דשומירה נחשב מוקף לדירה גמור קשה מהמבוי' בדף כ"ב. דכ' דירה שתשמישה לאויר לא נחשב מוקף לדירה, וכ' רש"י שהיא עשויה לשמירת אויר שחוצה לה. וא"כ מדוע כאן נחשב מוקף לדירה, ובי' חזו"א [סו"ס ק"י] דלעיל מיירי בשומירה בשדות וההיקף הוא של השומירה בעצמה והיקף זה הוא גרוע כיון שאין דירתה רצויה דאין לו מטרה בעצם הדירה, אבל כאן יש היקף של הגינות ופרדסין וזה היקף רצוי ומשמש שימוש הגון ורצוי ורק שנצרך ג"כ שיהא דירה ע"ז מועיל דירה כל דהו.

מתני' או שתהא סמוכה לעיר, וכ' רש"י דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד וכהוקף לדירה דמי. וכן פסק בהגהות אשר"י דזה מועיל אפי' ביותר מב' סאתיים, והביאו הרמ"א בסי' שני"ח ס"א בסוף הסעיף ד"א דכל קרפף שהוא סמוך לביתו מיקרי מוקף לדירה כי דעתיה עליו. ובשעה"צ סק"י"ט כ' דמד' רש"י אין ראיה לפסק הלכה דזה מועיל, וכ' דלהלכה זה לא מהני.

מתני' ר' יוסי אומר אפי' ארכה יתר על פי שנים ברחבה, ובתוס' בדף כ"ה: ד"ה קרפף כ' דביותר על פי שנים ברחבה לא מצינו תנא שמתיר. ובתי' ב' כ' תוס' דזהו דוקא כשהוא ב' סאתיים אבל בפחות מב' סאתיים מותר גם ביותר. וברשב"א וריטב"א שם שלא תי' כתוס' מוכח דס"ל דגם בפחות מב' סאתיים לא מועיל אם ארכה יתר על רחבה וכ"ה בעבודת הקודש. ובמ"ב סק"י"ב ושעה"צ שם פסק כתוס', ובחזו"א מפקפק בזה. ועכ"פ מבוי' בזה מחלו' אם גם בפחות מב' סאתיים מגרע מה דארכה יתר ע"פ שנים ברחבה. ובמ"ב ס"ק י"א מבוי' דדוקא אם ארכו יותר מק' אמה זהו נקרא ארכו יותר על רחבו אבל בלאו הכי לא מגרע אם ארכה יתר ע"פ שנים ברחבה. וכן מבוי' בשו"ע דדוקא אם ארכה יתר על רחבה אמה אחת ולא בפחות מכך.

כ"ג:

איכא בינייהו דבר מועט. וזהו שיעור אצבע וחלק י"ח [כמ"ש הגר"א] וקיי"ל דבעי' דבר מועט. [מ"ב סק"ז ושעה"ת] וכלל השיעור הוא יותר מה' אלפים אמה בתשבורת, מ"ב, ושיעורו הוא: $0061=04*04$ מ"ר. ולפי השיעור הקטן הוא: $8211=33*33$ מ"ר.

גמ' קרפף שהוא יותר מב"ס - בסוגיא זו יש שני עניינים, א', בדין קרפף שיותר מב' סאתיים, ב', בדין קרפף ב' סאתיים והנה הדין הא' הוא כרמלית וכמושנ"ת לעיל, והדין הב' הוא דין אחר, שיש איסור לטלטל ממנו לבית דנחשבים רשויות חלוקים ואסור לטלטל מזה לזה, ופליגי ר"ש ורבנן בדף פ"ט. אם גם לטלטל מקרפף לחצר אסור או רק מקרפף לבית. ומב' בגמ' דאם ב' רשויות האסורות לטלטל מזה לזה נפרצו ביניהם אסור לטלטל בב' הרשויות וכמו שיב' ויש מחל' ראשו' אם האיסור הוא דוקא באופן דשייך לב' אנשים או גם בעירבו, וכמו שיב'.

גמ' לא אמרן אלא יותר מב' סאתיים וכו', לר"ש נמי כיון דנזרע רובו כו'. והיינו מדין רובו ככולו דאם נזרע רוב ההיקף הוה כאילו נזרע כולו צריך לדון כדין שיעור כל ההיקף אם הוא ב' סאתיים או יותר מב' סאתיים, ולמסקנא מירי בזרע מיעוט ההיקף ובה' מב' בגמ' דאם בשטח הזרוע הוא ב' סאתיים פליגי בזה ר"ש ורבנן. אם מותר לטלטל מקרפף לחצר, וממילא הוה רשות הנפרץ למקום האוסר לו ואין מטלטלין לא בזה ולא בזה, ובאופן ששטח הזרוע הוא יותר מב' סאתיים הוה כרמלית וכל ההיקף נאסר משום דנפרץ למקום האסור לו.

רש"י ד"ה אבל ב' סאתיים וכו', אפי"ה לא אסרי אהדדי הואיל ודחד גברא הוא ור"ש היא דאמר רשות קרפף וחצר לא אסרי אהדדי אפי"ה היא של ב' בעלי בתים, ע"י מהרש"א שפי' דאם נפרצו זל"ז ויש לכ"א בעלים בנפרד הוא אוסר ובחזו"א [פ"ט, י"ג] תמה ע"ז דהלא לר"ש הן פרוצין למקום המותר, וכמ"ש תוס' בדף פ"ט. ד"ה רב ורש"י לקמן צ"ב. ד"ה הגדול. ועי' בריטב"א מה שבי' ד' רש"י וחזו"א תמה ע"ז ג"כ. וחזו"א בי': ואולי כוונת רש"י הואיל ודחד גברא הוא ר"ל שאין כאן איסור משום חילוק בעלים גם משום חילוק רשויות אין כאן שקרפף וחצר רשות אחת הן. עכ"ד.

תוד"ה נזרע רובו, ד' הר"ח ע"י ברא"ש שהאריך בדין פחות מב"ס. אבל בב' סאתיים פשוט לו דאסור, ועי' בביה"ל שני"ח ס"ט ד"ה קרפף, דלא קיי"ל כהר"ח, [ועי' חזו"א].

כ"ד.

תוד"ה לא אמרן אלא דלא הוה בית סאתיים כו' הכא לא אסר מיעוט הנזרע כו' ובטל לגבי רוב שאינו נזרע, יל"ע בכוונת תוס' אם הפשט דגם מחלק הנזרע מותר לטלטל לחצר לרבנן ולבית לר"ש או דמחלק הנזרע אסור ורק דאינו אוסר את החצר לרבנן משום דבטל במיעוטו, והרא"ש כ' דיש להסתפק בכל קרפף שהוא פחות מב' סאתיים אם מותר לטלטל ממנו לבית וכ' דאין להביא ראיה להתיר מדפליג הכא בין פחות מב"ס לב"ס דשאני הכא כיון דמיעוטו נזרע בפחות מב"ס לא חשיב ובטיל וב"ס דחשיב לא בטיל, ע"כ, מ' בלשונו דלא חשיב כלל, אבל בתוס' כ' דהכא לא אסר כו', ובשעה"צ שני"ח סקע"ז נסתפק בזה. ומדייק ברש"י ד"ה לא הוי שכי' דלא חשיב להיבדל מן החצר ולהקרות לו שם לבדו, מ' שגם ממנו מותר לטלטל לבית, וכ' שרק הטור חולק בזה וסובר דמחלק הזרוע אסור לטלטל לבית ורק דאינו אוסר על חלק הגדול ליחשב נפרץ.

גמ' כמאן כרבנן, וברש"י, ומב' בגמ' דר"ש ורבנן נחלקו אם מותר לטלטל מקרפף פחות מב' סאתיים לחצר, והיינו אם נחשב רשויות חלוקות, וע"ז אי' בגמ' דאם נפרצו החצר וקרפף זה לזה אזי לרבנן כיון דאסור לטלטל מזה לזה יש פירצה דנפרץ במילואו למקום האסור לו ואסור לטלטל בשני הרשויות ביותר מד' אמות, אבל לר"ש כיון דמותר לטלטל מזה לזה ליכא בזה דין נפרץ למקום האסור לו. ובגדר הדין דנפרץ במילואו דאסור לטלטל יש כמה ביאורים. 1. המהר"ח בהגהות על הטור סי' שני"ח פי' דהוא גזירה שלא יבואו להוציא מרשות זו לרשות השני שאסורה לכך אסרו בטלטול יותר מד' אמות. 2. בשלום יהודה מבאר דהרשות הפרוצה שולטת עליה ואוסרתה, ועי' גם בתורי"ד בשבת ט. שמב' יסוד זה, וכן בתורי"ד בדף פ"ט כ': כב' חצירות שנפרץ הכותל ביניהן שזו אוסרת את זו. 3. והחזו"א במכתב כ': שאין לייחד שום דין על רשות בלתי הגדור מסביבותיו במחיצות של רה"י וכל שהוא פרוץ אין מייחדין אותו אא"כ אפשר לחול הדין על ב' רשויות יחד, והיינו דאם באותו ההיקף אין הרשויות יכולות להתאחד דאסור לטלטל מזה לזה אין החיצות מועילות

לגדור הרשות, וצריך שיחול הדין על ב' הרשויות יחד ויתאחדו לרשות א'. ומ"מ לא נעשה כרמלית דעכ"פ הן נעשות רשות של חצר וקרפף כא'. ואמנם יש מחלו' ראשו' בנוגע לטלטל מהחצר [הפרוצה לקרפף] לבית דהלא ר"ש אוסר ג"כ לטלטל מהקרפף לבית וכאן שהחצר נפרץ לקרפף האם יש דין נפרץ במילואו בחצר לגבי איסור טלטול כלי הבית, בשו"ע מב' דמותר [דקיי"ל כר"ש] לטלטל ואין דין נפרץ במילואו לגבי כלי הקרפף כיון דבעצמותם אינם רשויות האסורות, ובטור יש משמעות שאסור, אך המהרל"ח מפרש בטור דמותר. ויש חולקים בזה, עי' מ"ב סי' שני"ח סקפ"ג ובשעה"צ סקע"ה כ' בשם המרדכי והריטב"א דאסור, והריטב"א הוא בדף פ"ט. וכן תוס' שם כ' דיש דין נפרץ במילואו בחצר שנפרצה לחצר לגבי כלי הבית, ולמד דגם כאן אסור. והגרעק"א מק' דבסי' שע"ד מב' בכותל שבין ב' חצירות דאסור להוציא כלי בית לחצר, [והחזו"א מפרש בד' מהרל"ח דלהוציא מהבית מותר אבל לטלטל אסור ובה מתקיים הגזירה שלא יבואו להוציא לחצר השני] ובשלוש יהודה יצא לדון ע"פ דרכו [גדר 2] דהדין נפרץ במילואו מחמת דהרשות האסורה שולטת, וכ"ז שייך לרבנן דהחצר וקרפף אסורות זו לזו אבל לר"ש אינם אסורות זו לזו, ולגבי כלי הבית לא נחשב רשות האסורה, אבל בסי' שע"ד אוסר מחמת שיש דיורין והדיורין משותפין אבל כאן ליכא דיורין. והחזו"א השיב לו במכתב דלפי הגדר שכ' חזו"א [גדר 3] סו"ס גם לגבי כלי הבית אין הרשויות מתאחדות ויש כאן רשות של חצר וקרפף כא' בהיקף א' ואסור להוציא לשם כלי הבית. וגם כ' דנחשב רשויות אסורות זו לזו לגבי כלי הבית דהלא כלי הבית שנמצאין בחצר אסור להוציא לקרפף וחזו"א פסק דאסור.

ובעיקר הדין בטלטול מחצר לקרפף ומקרפף לבית, נחלקו הראשו' אם מיירי באופן שלא עירבו אבל באופן דעירבו עירוב חצירות מהני זה או דגם בשייכים לאדם א' ג"כ אסור לטלטל, ברש"י סוף כ"ג: כ' דבית וקרפף ב' רשויות הן ואפי' דחד גברא, וכ"כ תוס' בדף ע"ו: ד"ה ובלבד דלרבנן אסור אפי' בשייך לחד גברא, ובריטב"א כ' דלרבנן אסור אפי' מחצר לקרפף של אדם א', אבל לר"ש מביא דבנוגע לטלטל מקרפף לבית יש מחלו' ראשו' כששייך לאדם א' אם מותר לטלטל, ודעת הרמב"ם להקל בזה כמ"ש המג"א סי' שע"ב והו' כ"ז בביה"ל סי' שע"ב ס"א ד"ה או לג. ובשו"ע סי' שני"ח סי' פסק דאסור והביה"ל מסיים דבשעת הדחק נר' דיש לסמוך ולהקל. ויל"ע בגדר המחלו' דהנה הסוברים דחצר וקרפף אסור גם בשייך לאדם א'. מב' דהאיסור הוא במה דעצם הרשויות חלוקים זו מזו ולהסוברים דבשייך לאדם א' מותר - יל"ע אם הבי' דבמה ששייך לא' זה מצרפם וכן ע"י עירובי חצירות זה מועיל לצרף הרשויות, ובדעת הסוברים דזה תלוי ברבנן ור"ש אם מועיל עירובי חצירות צ"ב ההבדל, ובנחל אשכול [עמ' 861] בי' דהיסוד לר"ש דכלי הבית תשמישן מיוחד בבית משא"כ בקרפף וחצר כמ"ש רש"י דף פ"ט ודף צ"א ולכך מועיל עירוב דע"ז אין קפידא בשימושם בקרפף, אבל לרבנן דאוסרים גם מחצר לקרפף אף דבלא"ה אין הכלים מיוחדין בשימוש שם וע"כ משום דעצם הרשויות חלוקים ולכך לא מועיל עירוב, עייש"ה.

ובנוגע לביטול דירה ע"י זרעים, כ' הרא"ש דלפ"ז רחבה שאחורי הבתים שנזרעה רובה אסור לטלטל ממנה לבית, ואפי' בחצר שלפני הבית נר' לומר דזריעה מבטלת ממנה הדירה. ומסיים ומיהו מסתבר כיון דלא אשכחן ליה אלא בקרפף דאין ללמוד ביטול היקף דירה דרחבה וחצר מקרפף וצ"ע, ע"כ, והיינו דהרא"ש נסתפק אם רק להיקף גרוע של קרפף זרעים מבטלי ליה, או גם להיקף חצר חשוב, והריטב"א כ' בנוגע לרחבה שאחורי הבתים קי"ל דרחבה חשיבי כקרפף רק אם הוא יותר מב"ס אבל בית סאתיים לא הוה כקרפף, והביא בזה מהגמ' בדף צ., והיינו כמ"ש לעיל מהחזו"א דב' סאתיים נוטה יותר לדירת בני אדם ולכך ברחבה עד ב' סאתיים נחשב מוקף לדירה ודינו כחצר שמותר לטלטל ממנו לבית, והיינו דגם ההבדל שאסור בקרפף בפחות מב"ס לטלטל לבית הוא מפני הבדל הדיורין אבל ברחבה אלים טפי דעד ב"ס עדיין נחשב מקום דירה כחצר ומותר לטלטל ממנו לבית.

ועי' בביה"ל סי' שני"ח ס"ט ד"ה אבל אם נזרע, בשם תשו' דבר שמואל בנוגע לעיר מוקפת חומה אם הזרעים מבטלים היקף חומה דסומכים על ד' הרא"ש דאפשר דגבי חצר לא נתבטלו המחיצות משום זרעים, וסוברים דהיקף של חומה עדיף טפי. ויש שאין דעתם נוחה להקל בזה. והשו"ע [שני"ח ס"י] פסק דגם בחצר מתבטל ע"י זרעים. ובשעה"צ ס"ק ס"ז הביא הרבה ראשו' דלא כהרא"ש, דגם דירה חשובה מתבטל ע"י זרעים.

הביה"ל שם נסתפק באופן שזרע זרעים בהיקף ואח"כ עקרום האם חזרו לכשרותם או שכבר נתבטל ההיקף הראוי לדירה וצריך לבנות מחדש [וכמב' בהמשך בגמ' ע"י פירצת י'] ומסיק דנר' מד' הראשו' דנתבטל לגמרי וצריך לעשותם מחדש, והיינו דאינו רק דהמקום אינו מקום דירון אלא דהמחיצות שמשו למקום שאינו מוקף לדירה ועי"ז נתבטל חשיבותם בגדירת המקום וצריך לפרוץ ולבנותם מחדש.

כ' החזו"א סי' קנ"ו דשטחים שסביבות העיר אם מהלכים שם חשוב ג"כ מוקף לדירה.

גמ' כיצד הוא עושה פרוץ בו פירצה יותר מ', וכ' רש"י דהוי כמי שאין בו מחיצות וגודר וסותם אותה פירצה. ובריטב"א כ' דחשוב כאילו נפרץ הכותל לגמרי וכשחוזר וגודרו ומעמידו עד עשר לשם דירה הרי הוא חשוב כאילו עשה בו מחיצה אחת שלימה לשם דירה דסגי בהכי לקרפף שלא הוקף לדירה, [ובמ"ב שני"ח ס"ק כ"ג כ' דכאילו נתבטלו כל המחיצות], ויש חקירה אם הגדר בזה דנחשב שכאילו עשה כל המחיצות מחדש לשם דירה או דסגי בעצם מה דמוסיף מחיצה אחת לשם דירה ולכא' תלוי בהנ"ל. ויש לזה הוכחות בהמשך הפרק, ויב' בע"ה.

גמ' פרץ אמה וגדר אמה כו', ובי' הריטב"א דהס' מי אמרי' דכל אמה ואמה בטילה כשעשאה או דילמא דהשתא חוזר וניעור הכל ומצטרף, ומסקי' דפנים חדשות באו לכאן, ולכא' היה אפי' לפרש דהס' תלוי בצדדים הנ"ל דאם הגדר דכאילו פרץ ובנה מחדש לשם דירה כל המחיצות ממילא כאן לא יועיל דלעולם לא היה פירצה במחיצה ואם הגדר דסגי מה דהוסיף מחיצה לשם דירה ממילא מועיל כאן כיון דסו"ס יש מחיצה חדשה לשם דירה, אך במסקנת הגמ' דפנים חדשות באו לכאן יל"פ דגם להגדר דכפרץ כל המחיצות ג"כ מהני כאן כיון דמצד המחיצה הישנה היה כאן פרוץ ומה שעכשיו גדור הוא מכח המחיצה החדשה שזהו פנים חדשות סגי זה ליחשב כאילו פרץ הכל והקיף לשם דירה.

תוד"ה שנית לנו סנדל, ע"י ריטב"א ושם הדברים מבוארים היטב, ובמש"כ שם בשם הר"ש.

גמ' א"ר כהנא רחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות, וברש"י: ואי יותר מב' סאתיים אין מטלטלין אלא בד' אמות והנה במתני' בדף י"ח. תנן דיר וסוהר ומוקצה נחשב מוקף לדירה אפי' חמשת כורין, וברש"י דף ק"א. פ"י דמוקצה היינו רחבה שאחורי הבתים, וא"כ צ"ב מה דמב' כאן דרחבה לא חשוב מוקף לדירה וביה"ל סי' שני"ח ס"א כ' דצ"ל דהמשנה מיירי בפתח ולבסוף הוקף וכמסקנת הגמ', ואף דגם בקרפף מהני פתח ולבסוף הוקף כ' דמיירי דהקרפף הוא חוץ לעיר ואין שום פתח ולהכי פסיק התנא דקרפף אינו מוקף לדירה ורחבה מוקף לדירה דע"פ הרוב פתח לה פתח מאחר שצריך לה לתשמישי ביתו ושוב כ' דמל' הש"ס משמע דבסתמא רחבה לא פתוח לבית וא"כ צ"ע מה בין רחבה דהוא מוקצה דמב' במשנה דמהני לבין קרפף דלא מהני, הלא בשניהם תלוי אם פתח ולבסוף הוקף או לא, ונשאר בצ"ע. [ועי' בריטב"א כ"ג: לגבי רחבה פחות מב' סאתיים לטלטל ממנה לבית דמסיק להקל].

ואר"נ ואם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו ודוקא אם פתח ולבסוף הוקף. והיינו דאז ההיקף הוא לשם השימוש דירה מפתח הפתוח אבל אם הוקף לפני שפתח אין הפתח מחשיבו כמוקף לדירה. ובחזו"א [פ"ח כ"ו] מסתפק דלא מצינו דהקיף ולבסוף פתח לא מהני אלא בקרפף ורחבה שאינם עיקר דירה רק משום בית הפתוח לתוכן והילכך צריך פתח ולבסוף הקיף אבל דיר וסוהר שהן בעצמן דירה לא איכפת לן במחיצות העומדות מאליהן שלא לשם דירה או דילמא דכל מחיצות שלא התיירו שוב אין מתירין. ובלא פתח מהבית לא מועיל אפי' הקיף לשם דירה כמ"ש רש"י ד"ה רחבה, [וברמב"ם מב' דמהני הוקף לשם דירה אפי' לא פתח, והמ"מ הק' ע"ז, ועי' שעה"צ שני"ח ס"ק כ"א ובמ"ב סק"יט כ' דאם חשב מתחיל להקיף ואח"כ לפתוח לו פתח מהני ג"כ דכיון שהקיף ע"ד שיפתח פתח להשתמש לצרכי דירתו הרי הקיף אותו לשם דירה, ובשעה"צ כ' דמהראשו' בדף כ"ה מבואר דגם בכה"ג לא מהני אלא פתח ולבסוף הוקף ובחזו"א פ"ט, ו', מצדד דרך בחצר מהני בכה"ג ולא בקרפף. ובשו"ע פסק כרש"י].

ובחזו"א פ"ח, ל"ד, כ' דצריך שהשימוש במקום יהא ע"י הפתח מהבית אבל בלא זה לא מועיל. ובחזו"א פ"ט, י"ז, כ' דצריך שיהא פתח למקום פיתא ולינא וכן משמע ברש"י כ"ה: וכ' דגם אם פתוח לחצר והחצר לבית ג"כ נחשב פתוח למקום פיתא ולינא [כדמוכח דף כ"ד:] דע"י שימוש בני מתא חשוב בית פתוח לתוכו. [ואם מפסיק כרמלית או רה"ר לא נחשב בית פתוח לתוכו וכן אם מפסיק רשות שאינה שלו לא מועיל] והיינו דהיוצא מסוגיין דהיקף הראוי לדירה הוא או מקום פיתא ולינא או הפתוח למקום פיתא ולינא. [ואמנם הלא בריש הפרק נתבאר דפליגי קמאי בדירת בהמה אם חשוב ראוי לדירה ולהנ"ל מ"י שפתוח למקום פיתא ולינא והנידון אם כזה שימוש מתייחס כשימוש הראוי שיהא שם דירה או שמבטל שם דירה, אך פשטות ד' הביה"ל שם דעצם דירת בהמה מהני וכן מה דהרועה נמצא שם אודות הבהמות נחשב דירת אדם אף דא"י פיתא ולינא, ויתכן לפ"ז דרך ברחבה דאין בו שימוש קבוע מצד עצמו צריך שיהא פתוח למקום פיתא ולינא כדי שיחשב ראוי לשימוש ודירה אבל בדיר בהמה וכדו' זה עצמו שימוש חשוב, וכבר דנו בזה, ונכתב לעורר לב המעיין].

גמ' קרפף שהוא יותר מב' סאתיים שהוקף לדירה ונתמלא מים, כו', מים כנטעים דמי ושרו, והוא דחזין לתשמישתא. וכ' רש"י: לשתייה דאין לך דירה מעולה מזו, והרשב"א בעבודת הקודש כ' דגם בראוי לכביסה מהני, ובשעה"צ סי' שני"ח ס"ק פ"א כ' דרש"י לשיטתו שפי' במשנה בדף י"ח. דבור הראוי לשתייה אדם נחשב מוקף לדירה. אבל הרבה חולקים וסוברים דשתייה נחשב דירת עראי ולא נחשב מוקף לדירה כמושנ"ת לעיל וא"כ ק' מדוע מועיל כאן מה דחזר לתשמישתא ובע"כ דכאן הלא הנידון לבטל ולהפקיע שם דירה ע"י הים ובה סגי מה דמשמש לתשמישי החצר דלא נפקע שם דירה, וכ' דזה כמו נטעים דמבו' בגמ' דנחשב מוקף לדירה ואף דזה לחוד לא משוי קרפף מוקף לדירה ורק דכשב"א מוקף לדירה אין הנטעים מפקיעים שם דירה וה"נ בזה וממילא א"צ שיהא ראוי לתשמישי אדם אלא כל שימוש בחצר סגי, ומבו' דלרש"י עצם השתייה מחשיבו מוקף לדירה, ולרשב"א זה רק מועיל כשימוש בחצר דעדיין מוקף לדירה ולא נתבטל. [ובאופן שיהא שימוש בהמה קבוע סובר הרשב"א דזה משוי דירה כמושנ"ת לעיל].

כ"ד:

תוד"ה לא אמרן כו', ואתיא כר"ש כו' ור"י מפרש כו'. ב' המהל' בתוס' הוא האם מה דחשוב קרפף בחזו לתשמיש לר' אשי הוא רק ביותר מב' סאתיים שאין דרך כן וחשוב כזרעים אבל בפחות הוא כחצר ושרי לכו"ע או מה דחשוב קרפף הוא גם בפחות מב' סאתיים דלרבנן אסור לטלטל לחצר ולר"ש שרי, ודוקא בעומק י'. וכ' הרא"ש דלמסקנא דרק בלא חזי לתשמיש מבטל זהו אפי' באינו עמוק י' דלא חזו לתשמישתא וגם אין יכול להשתמש במקום המים, אבל הרשב"א בעבוה"ק כ' דגם בלא חזו מבטל רק בעמוק י' וכן פסק השו"ע [שנ"ח סי"א] ועי' ביה"ל שם, דהרשב"א הוכיח מרקק שאם אינו גבוה י' טפחים הוא כרה"ר, ויש שדחו דר"ה דתשמישו בהילוך לא מתבטל בפחות מ"י אבל בתשמישו לדירה אפי' פחות מ"י לא ראוי לתשמיש ונתבטל שם דירה ממנו. וכ' הביה"ל דמסתבר דבפחות משלשה לכו"ע מותר דארעא סמיכתא הוא וגם אינו קשה להשתמש שם בתשמיש חצר, וחזו"א כ' דגם בפחות מג"ט אם לא ראוי לשימוש מתבטל שם דירה. ומ"מ אם דעתו לפנות המים מיד אין סברא שמתבטל השם דירה [פ"ט, ד'].]

ובאחריו כ' דאם יש עומק י' טפחים בשפת המים ומתלקט י' מתוך ד"א ה"ז עצמו נחשב מחיצה לחצר להפסיק בינו למים ומותר לטלטל בחצר, וכ' בשעה"צ דלפ"ז מה דאסור בעמוק י' טפחים היינו אם ה"י מתח"י מדרון המתלקט עשרה מתוך חמש אמות ומ"מ נחשב עומק עשרה כיון דלבסוף ירד לעומק י', [ובביה"ל הביא דבריטב"א מבו' דרק בשיעור לבד מהני ולא במתלקט י' מתוך ד"א דכיון דבמים לא ניכרים המחיצה לא מועיל בזה דין מתלקט. והוא מחודש מאוד. [ועי' חזו"א פ"ט, ג']].

גמ' מידי דהוה אכריא דפירי, ע"י רש"י, ותוס' בדף כ"ו. ד"ה תורי כ' דמייירי בחפירות ראון למאכל אדם, ובריטב"א כ' דגם בחזי לאדם דוקא אם הוא עומד בתוך חצר דטפל הוא לחצר לצורך תשמישי בני אדם הדרין בחצר אבל בפני עצמו אינו דירה.

גמ' ההיא רחבה דהואי בפוס נהרא כו', וחד גיסא פתוח לשביל של כרמים ונחלקו רש"י ותוס' אם היה דיוורין בשביל או לא, וזה נוגע לסוף הסוגיא כדלהלן, וכ' תוס' דאע"ג דלרחבה היה גיפופין ויועיל למבוי מדין נר' מבחוץ לא מהני דכיון דלא מהני לרחבה לא מהני גם למבוי, ע"י במהרש"א בדף ט: שמבוי דזהו באופן שנמשך כלפי המשך הרחוב וכמ"ש הרשב"א כאן דדומיא דכותלי רה"ר שאינן מועילין למבוי משום לחי, והריטב"א כ' על ד' התוס' דאין לזה טעם נכון, אלא מייירי דהיו הגיפופין ד' אמות דבכה"ג אינו נידון משום לחי. וברשב"א דף ט: כ' דתוס' בסוגיין סוברים דאפי' נמשך יותר מד"א מועיל נר' מבחוץ ואינו דומה לכותלי פני המבוי הנמשכים לרה"ר שאינן נחשבות למחי' להתיר המבוי המפולש מפני שאותן הכתלים כיון שאינן מועילין להתיר את רה"ר עצמו איך יתירו את המבוי. ע"ש. וע' גם בתוס' הרא"ש.

גמ' אמר אביי היכי נעביד, ליעביד מחיצה אגודא דנהרא. וכ' רש"י דליהוי שביל כמוסיף על הרחבה, ובתוס' כ' דמייירי דרחבה יותר מ' אמה דאי בעשר בלא"ה הוי סתום ועומד, [וכוונת תוס' בסוף השביל שפתוח לנהר, אבל לעולם בין השביל והרחבה היה רק י' אמה, וע"י חזו"א פ"ו, ב'], והריטב"א כ' דלא מייירי ביותר מ' דא"כ היה להם למעטה ל' אמות וחשוב היקף לדירה כמבוי לעיל אלא מייירי ב' [והיה קשה לפרוץ ולתקן] ומ"מ מועיל מחיצה משום דכיון שקודם לכן היה השביל כעומד בפ"ע ועתה שסותם אותו ונעשו הרחבה והשביל דבר א' הרי כאילו עושה עתה מן השביל והרחבה מקום א' וכאילו הוסיף השביל על הרחבה ועדיפא הא מעשה מחיצה א' ברחבה לשם היקף דירה וכן פירש"י ז"ל, ע"כ, וכ"כ הרשב"א, והיינו דעצם מה שמצרף השביל והרחבה נחשב זה כהיקף מחודש לשם דירה, ואף דלא פרץ ומבוי כמ"ש לעיל בצד הב' דסגי בעצם מה דיש מחיצה חדשה לשם דירה] [ומש"כ תוס' אפי' אם היה פרוץ במילואו די בלחי, אין הכוונה דלחי לא נחשב כהיקף לדירה אלא דאמאי לא עשו שם לחי. ובע"כ דהיה יותר מ', וכן ב' חזו"א פ"ו, ב'].]

גמ' אין עושין מחיצה ע"ג מחיצה. ובתוס' הק' דהלא באופן שהוא דר במחיצות העליונות מהני, וכ' שהיה תל גבוה י' וע"ז רצו לעשות המח' ולכך אין מח' ע"ג מח'. והראשו' כ' דדוחק להעמיד בזה, וכ' דאביי חולק וסובר דבכל אופן לא מהני.

גמ' וליעביד ליה צוה"פ אפומא דשביל של כרמים. ופירש"י דפתוח לרחבה ומיגו דמהני לשביל וכו', ובתוס' הק' דמ' דעכשיו עדיין לא צריך מיגו, [ולכך פי' תוס' דהכוונה בצד הנהר] ובריטב"א כ' דכיון דלא קאי לא חש להזכירו ועוד דגבי לחי הוצרך לפרש מפני שהוא רבואת גדולה לומר שיועיל לחי במשהו להתיר הרחבה ולעשות היקף לדירה, ע"כ, והיינו דלעולם זה מועיל מדין מיגו. וכדלהלן.

גמ' אלא אמר אביי ליעביד לחי אפיתחא דשביל כרמים דמיגו דמהניא לשביל של כרמים מהניא נמי לרחבה, ולרבא עבדי אפיתחא דמתא דמיגו דמהני למתא מהני נמי לרחבה, והיינו דבעצם הרחבה הוא כרמלית והלחי לא מוסיף בה כלום דבלא"ה יש לו מחיצות רק שלא הוקפו לדירה, אלא דלהשביל והמבוי מהני הלחי שלא יהו פרוצות במילואם לכרמלית ולכך מיגו דמהני לזה מהני נמי לרחבה.

וע"י ריטב"א שבי' דמיגו דחשיב לאכשורי מבוי חשוב כסתימה ומחיצה גמורה לשם דירה להכשיר הרחבה, דהכשירו למבוי חושבו. ולכא"ו מוכח מסוגיין להדיא דהגדר בהוספת מחיצה ע"י שפרץ אינו דכמו שסילק ההיקף והקיף מחדש לשם דירה דא"כ מה יועיל בזה מיגו סו"ס לא הוקף לדירה, רק היסוד דמה שעושה מחיצה חדשה לשם דירה זה מחשיב ההיקף לשם דירה ולכך מועיל בזה מיגו. [ויל"ע דרבא סובר לחי משום היכר - ט"ו. - ומ"מ סובר בסוגיין דמחשיב כהיקף לשם דירה ע"י הלחי, וע"י בזה].

גמ' א"ל רבא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא, ופירש"י דהוה דומה למפולש שלא ידעו שיש נהר בצד הב', ותוס' הק' היאך יטעו, ולכך פ"י דהשביל אין בו דיורין. ולחי מועיל רק בבתים וחצירות פתוחות לתוכו. אלא כיון שבני מבוי היו משתמשים שם ובמבוי הרבה בתים וחצירות פתוחות סגי בזה. וזהו טענת רבא דיאמרו דמועיל לחי גם באופן שלא משתמשים ואין בתוח"צ פתוחות לו, והא דמועיל לרבא בלחי שמצד העיר הלא סו"ס בשביל אין בתוח"צ ולא יטלטלו ע"י לחי ע"ז ביאר בת"י דכיון דגם הרחבה הותרה בדיורי מתא ידעי שפיר דדיורי מתא מהני גם לשביל והו"ל רחבה ושביל כחדא.

תוד"ה ליעב"ד. וק' דמשמע דל"צ למיגו, ולפ"י תוס' דהיינו לצד הנהר א"ש דשם היה יותר מ"י, ול"צ למיגו, רק לרש"י דהיה בפתח השביל למבוי שהיה רק י' כמ"ש רש"י ומהני רק ע"י מיגו דמהני לשביל שלא יהא פרוץ במילואו. חזו"א, פ"ו, ו', [שם, ואפ"ה מהניא לחי דבני מבוי היו משתמשים שם כו', ע"י חזו"א שם].

רש"י ד"ה דלית בה דיורין. ושביל לא מתקני' ליה, ב"י הריטב"א דרש"י סובר דלרבא השביל עצמו אוסר בטלטול שמא יאמרו לחי מועיל לשביל כרמים. וכ' דתוס' אומרים דכיון שלא נעשה הלחי לשם השביל ומאליו השביל נותר מפני שכלה לרחבה המותר לעצמה תו ליכא למיגור, וכן עיקר. [ומחלו' זו לא קשור למחלו' רש"י ותוס' בכל הסוגיא].

דף כ"ה.

גמ' קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ובא למעטו. אילנות לא הוה מיעוט, עמוד וכו', כ' הריטב"א דאפי' אילן שהוא גבוה י' ורחב ד' דהוא רה"י ג"כ לא ממעט דהא לאו בחילוק רשויות תליא מילתא וכו' אלא משום דאילנות תשמיש הקרפף הם הרי הם נחשבים ממנו ונמדדין עמו אבל עמוד שאינו תשמיש קרפף כשהוא חשוב באנפי נפשיה קאי ולא בטיל. וכ' הריטב"א דדוקא עמוד אבל בור לא ממעט בקרפף דמתשמישי קרפף הוא וכאילנות. וכ"כ הרשב"א. אבל תוס' בדף כ"ב. ד"ה בור ופסין כ' דכמו דעמוד ממעט גם בור ממעט, ועתוס' כ"ד: ד"ה לא אמרן בסוף הדיבור.

גמ' הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל. וכ' רש"י הועיל מחיצה זו להיות היקף חדש, וכ' הריטב"א דמסתברא כשיהא כותל גבוה י' טפחים ושיהא משוך כל הכותל הראשון שהיה באותו הצד שסמכו לזה בין מרובה בין מועט. אבל הרא"ש כ' דא"צ לעשות מחיצה אלא ביותר מ"י דבבנין מחיצה חדשה סותר את הישנה והו"ל כפרץ אמה וגדר אמה. והיינו דגם שם הלא לא נתקלקל המחיצה ורק דפנים חדשות באו לכאן בעצם מה שיש כאן מחיצה חדשה וה"נ בבנה כותל יתור מ"י כיון דהשתא זהו המחיצה מהני זה ככותל חדש לשם דירה. וכ' דכמו דהלא גם אם יש לקרפף שלש מחיצות מהני מחיצה ברוח רביעית שיהא הוקף כולו לדירה ה"נ מהני מחיצה ביותר מ"י, [וצ"ב דהתם הלא משום דהוא כפרוץ ע"י שפרוץ במילואו וצריך לחי וכמבוי כ"ד: דמהני לחי ליחשב מוקף לדירה ומה ראיא מזה לבונה מחיצה ביותר מ"י באופן שלא פורץ ע"י את הרשות, וצ"ע] ובשו"ע סי' של"ח סי' פסק כהרא"ש, ובביה"ל כ' דסברת הריטב"א דלא דמי לפרץ אמה וגדר אמה דמ"מ פרץ בכותל הישן וחדשה בשיעור כותל הגון דהיינו ביותר מ"י אבל בזה שהכותל הישן עומד במקומו איך תיבטל בשביל שבנה בתוך הקרפף איזה אמות כותל וגם עתה אחר הבנין לא נשתנה הקרפף בכלום לא בכותליו ולא בפנים שהרי גם עתה נמשך המקום הזה שבין כותל הישן לכותל החדש עם שאר הקרפף ומשתמש שם כמו בתחילה. ע"כ מפרש שהעמיד מחיצה לכל אורך הכותל וזה ודאי מהני שהרי כותל הישן לא מהני השתא ולא מידי. ע"כ.

[וע"ש בביה"ל דמעמיד ד' הרא"ש באופן שאין בין כותל הישן לכותל החדש יותר מ"י ואז באופן שיפרוץ הכותל הישן ביותר מ"י יגדור החדש את הרשות ולכך זה מועיל] ויל"ע לפי הרא"ש אם המקום שבין כותל החדש לכותל הישן אם ג"כ נחשב כמוקף לדירה [דמצד הב' הוא יותר מ"י שכי' הביה"ל דלא מהני] ואולי מדין מיגו זה מועיל. ויל"ע.

גמ' ר' שימי מתני לקולא, כ' רש"י דקאי גם על עמוד. וריטב"א כ' דרק על מחיצה קאי דסבר דכל שעושה מחיצה שלימה לשום דירה מהני, אבל בעמוד לא מהני.

גמ' טח בו טיט ויכול לעמוד כו', כ' המ"ב [ס"ק נ"ד] דצריך עכ"פ שיהא גובה הטיט עשרה ורחב ג', ומהני אפי' במקצת כותל. ועי' ביה"ל שכ' בשם הגאון יעקב דהנידון בגמ' הוא באופן שהיה מחיצה וטח בטיט כדי להתיר הקרפף ובוזה לא מהני אם אין יכול לעמוד בפ"ע, אבל בעשה כך הכותל מתחילה מהני לכו"ע. [ובגאוו"י כ' עוד דאם טח ע"פ כל הכותל או שכיון לחזק וליפות הכותל ג"כ מהני, וביה"ל כ' דיל"ע בזה] והנה כאן לא מהני מדין מחיצה חדשה דהא לא פרץ הישנה רק מועיל שע"ז מיעט המקום.

גמ' או על שפת התל, כו', חד אמר הועיל וחד אמר לא הועיל, וזהו מחיצה ע"ג מחיצה, הריטב"א כ' דהמחלו' הוא דוקא בעשה ע"ג התל שהועיל לגבי התל למעלה ולכך פליגי אם מועיל כלפי מטה - לקרפף למטה, אבל להוסיף מחיצה ממש ע"ג מחיצה לכו"ע לא מהני.

ובפסק ההלכה בכל המחלו' בסוגין - הרא"ש כ' לגבי המחלו' מג' ועד ד' דהר"מ פסק דלית הל' כר' שימי אלא כל"ק וכ' דהוא סתמא דגמ', ואף דהל' כד' המיקל בעירוב זהו רק בפלוגתא דתנאי וגם דבעירוב אמרו ולא במחיצות, ולגבי המחלו' בטיט שא"י לעמוד בפני עצמו הביא מחלו' ופסק כרבה דמהני.

ומש"כ הרא"ש דבמחיצות לא אמרו להקל. הנה בדף י"ד. בפלוגתא דמעמידי קורה כ' הרא"ש להקל גם במחיצות. וצ"ל דשם כ' משום דשל סופרים להקל ומיירי באופן דהם שקולים אבל כאן דיש סתמא דגמ' זה עדיף. ומשא"כ בעירוב גם בכה"ג להקל.

גמ' קרפף בית שלוש וקירה בו בית סאה כו', ולהו"א פליגי בדבר ושמואל אם מהני פי תקרה לד' רוחות, ומסקי' [בע"ב] דעביד כ' אורזילא, ופירש"י דמשופע ובוזה לא אמרי' פי תקרה, וכ"כ תוס' פ"ו: ד"ה גזוזטרא, ותוס' כאן כ' דפתוח מד' רוחות דלכו"ע לא אמרי' פי תקרה, ובמה פליגי אמוראי - הריטב"א כ' דפליגי אם אמרי' בזה פי תקרה יורד וסותם [לחלק השטח שלא יחשב יותר מב' סאתיים] והיינו האם מקילים גם בכזה פי תקרה. וכ"ה ברש"י בע"ב ד"ה שנפרץ. ותוס' דף צ. כ' דמבוי' בסוגיין דבמקורה ל"ה כרמלית ביותר מבית סאתיים וצ"ב הלא בסוגיין מבוי' דרק משום פי תקרה מועיל. וכ' חזו"א דמבוי' בתוס' דסובר דלמסקנא דכי אורזילא לכו"ע אין פי תקרה וכל מה דשרי הוא משום דבמקורה ל"ה כרמלית, והריטב"א לשיטתו הוכיח מסוגיין דגם במקורה נחשב כרמלית דסובר דההיתר משום פי תקרה. ובביה"ל ריש סי' שס"ב דן בזה לגבי מחסן, ועי"ש דאם משתמש שאר צרכי ביתו יש להקל, וחזו"א מ"אן בזה. והנה במחסן הפתוח לחצר ביתו יש לדון דזהו כמוקצה המבוי' במשנה דהוא מוקף לדירה, ועי'.

גמ' א"ר זירא ומודינא בקרפף שנפרץ במילואו כו'. הואיל ואויר חצר מייתרו, דכיון דכל ההיתר משום פי תקרה בזה לא מועיל, ומקשי' וכי אויר המותר לו אוסרו א"ל אביי כמאן כר"ש כו', ומתבאר בסוגיא באופן שהחצר מוקף לדירה וקרפף לא מוקף לדירה ונפרץ הקרפף במילואו לחצר [והחצר יש לה גיפופין] אזי אפי' אם הקרפף בפ"ע הוא פחות מסאתיים אם בצירוף החצר הוא יותר מבית סאתיים אזי החצר מותרת והקרפף הוא כרמלית, ואף דשטח החצר הוא מוקף לדירה זהו למה שבתוכו אבל כלפי הקרפף שהוא פרוץ אליו לא חשוב מוקף לדירה, [ובחזו"א [פ"ח, י"ד] כ' דצריך טעם למה איסור מלאו יעשנו כרמלית משום יתור, ע"כ]. וכל זה לרבנן דהוא רשות האסור לו אבל לר"ש דהוא רשות המותר ממילא מועיל מה דהחצר מוקף לדירה שלא יחשב הקרפף לכרמלית משום יותר מב"ס בצירוף החצר. [ויל"ע לר"ש בגוונא דנפרץ לבית דהוא רשות האוסר דלכאוי' הדין כמו לרבנן].

וע"ז הק' תוס' [ד"ה וכו'] דלרבנן בלא"ה אסור בנפרץ קרפף לחצר משום נפרץ במילואו לרשות האסור לו וכמבוי' בדף כ"ד. דהרשויות נאסרות בטלטול ומאי נ"מ אם זה יותר מב"ס - כרמלית או נפרץ לרשות האסור הלא שניהם אסור

בטלטול, ותי' דיש כמה נ"מ. א. דצריך צוה"פ ולחי והיינו באופן שנפרץ מבוי לקרפף זה דאם הקרפף הוא כרמלית נחשב המבוי למפולש אבל אם אינו כרמלית אלא נפרץ לרשות האסור לא נחשב המבוי ההוא למפולש, [כן בי' חזו"א פ"ח, י"ג, וכי' דדי' המהרש"ל ומהרש"א צ"ע וכן בי' גאון יעקב] ב. דמותר לטלטל מכרמלית לכרמלית בתוך ד"א אבל אם היה נפרץ לרשות האסור ליכא היתר לטלטל לכרמלית אחר, וע"ז אי' בגמ' דגם לר"ש השטח של מקום המחיצה שנפרץ הוא כן מיתירו ליותר מב"ס, ואף דהמחיצות עצמן הוקפו לדירה אבל כשנפלו אין מקומן נחשב מוקף לדירה.

כ' הראשו' דמה דהקרפף לא נותר ע"י מה שנר' מבחוץ ושוה מבפנים - בגיפופי החצר, דמירי בנכנסין כותלי הקרפף לחצר בדף ט: או בנמשכין ד' אמות דאינו לחי, וכי' זה גם בדין אויר חצר מיתירו דאם יש דין נר' מבחוץ ע"י גיפופי החצר אין בזה אויר חצר מיתירו. [וע' חזו"א פ"ח, י"ז].

גמ' ההוא בוסתנא דהוה סמך לגודא דאפדנא אשיתא ברייתא דאפדנא כו' לגוואי עבידן לבראי לא עבידן. והיינו דבתחי' סמכו על כותל החצר שהפריד בין הבוסתן לטרקלין. ובי' הריטב"א דאף דזה רק כותל א' הלא קיי"ל דכל שיש בקרפף כותל א' שהוקף לדירה סגי בזה. [וכי' דאף דאם לא היה פרוץ במילואו או פרוץ יותר מ"י לא מהני להכשיר זהו במחיצה גמורה גדולה אבל כיון שזה היה כותל סמוך לפרדס וכולו הוקף לדירה הרי הוא חשוב כמחיצה של מאה להתיר כל הפרדס ע"כ. והיינו דמכיון שנעשה לחצוץ בין הבית והחצר נחשב מוקף לדירה גם ביחס לחצר אבל הרשב"א כ' דהיה פרוץ במילואו ולכן מועיל].

וע"ז אמרי' דלא מהני לסמוך על מחי' הפנימית משום דעבידי לגוואי ולא לבראי, ובי' הריטב"א דכותל החיצון נעשה בתחי' גם לצורך הבוסתנא להיות חוצץ בין שניהם וכיון שנעשה לדירה מפני צורך האפדנא הרי נעשה לדירה גם לבוסתנא. אבל הפנימים לא נעשו כלל לצורך הבוסתנא, כי אחר שנעשה הכותל החוצץ נעשו הכתלים הפנימיים וכיון שכן השתא דנפל כותל החוצץ אין הפרדס נכשר בהם דהו"ל כהוקף ולבסוף פתח שאינו מכשיר. ע"כ, ומבוי' בריטב"א דאם בנה הפנימיים קודם החיצוניים זה מועיל מכיון דבשעתו נעשה לחוץ ורק מכיון דבנה זה אח"כ לא מהני, וכן דייק בחזו"א.

רש"י ד"ה לבראי לא עבידן. ונהי דפירצה ליכא היקף דירה מיהא ליתא בפרדס דהוה יותר מבית סאתיים. הריטב"א כ' דבאופן שנפרץ במילואו הפרדס לאפדנא נאסר ג"כ האפדנא בשטח שבין כותל פנימי וחיצון, וכוונת רש"י דלא נאסר מטעם הפירצה [כר"ש] רק משום שלא הוקף לדירה, עוד כ' וכ"כ הרשב"א דהיה גיפופין מכאן ומכאן ולכך לא נאסר האפדנא משום נפרץ במילואו. וזהו כוונת רש"י דפירצה ליכא, וע"ש עוד. וכי' דיש אומרים דהאפדנא לא נאסר דפי תקרה יורד וסותם. ומ"מ זה לא משוי מוקף לדירה משום דלזה צריך מחיצה גמורה ולא מהני פי תקרה.

ובחזו"א כ' [עפ"י דהריטב"א] דהסוגיא מיירי שהיה היקף הבוסתנא קודם הפתח מהבית, והנידון היה דמה שכותל הבית משמש לדירה לבית יועיל ג"כ לבוסתנא ובה אמרי' דרק הבראי מועילים ולא הגוואי אבל בפתח ולבסוף הקיף הבוסתנא דנעשה הקיפו לצורך שימוש מהדירה בזה מהני בכל אופן. והביא ד' המ"ב בסי' שני"ח, ק"א, דמבוי' דגם בפתח ולבסוף הקיף ונפל בראי ונשאר גוואי לא מהני זה, וחלק ע"ז.

תוד"ה ההוא בוסתנא כו' וסבר ר' ביבי דכיון דפעם אחת היתה מוקפת לדירה כו', ברא"ש הביא פי' זה בשם ר"ח וכי' דר' ביבי סבר דהואיל והותרה הותרה ומחמת זה נסמוך אגודא גויתא. ומסיק דכיון דלדירה גוואי נעשה המחיצה ולא לדירת בראי דבשעה שנעשית לא היה פתח בין אפדנא לבוסתנא ולא הוקף בוסתנא לדירה ג"כ דלא אמרי' דע"י שנפל הכותל שבאמצע הוי עכשיו כפתח ולבסוף הוקף דההיקף והפתח באו כא' והיינו דבעצם סתירת הכותל שבאמצע נחשב ע"י שהכותל הפנימי הוא עשיית הפתח לדירה זו ודחו דלא מהני משום דעשיית הכותל לא היה מוקף לדירה דכי עבידי לגוואי עבידי, [כן בי' בגאון יעקב].

ועי' מ"ב שני"ח, ק', דגם אם הפיל האמצעי בידים ג"כ לא מהני [ועי' סי' שני"ח ס"ב בד' הרמ"א בשם תרוה"ד ובביה"ל בשם הגר"א בנוגע לסתימת עפר ע"י הכותל ולקיחת העפר שיחשב ע"ז כמוקף לשם דירה ועי"ש בביה"ל מש"כ לחלק מכאן].

גמ' ההוא אבוורנקי וכו', והיינו דהפרדס לא מוקף לדירה, וב' פי' ברש"י מה סבר ר' הונא בר חיננא אם כוונתו דע"י הקנה פחות מג' יחשב הכל מוקף לדירה כשומירה ובית דירה, או דרק המקום המוקף יחשב מוקף לדירה. ולפי' אי' רבא סבר דלא מהני ליחשב מוקף לדירה ולפי' ב' סבר רבא דנחשב מוקף לדירה, ויש בגמ' ג' טעמים מדוע לא מועיל לכל הפרדס, רבינא טען דהוקף ולבסוף ישב הוא דההיקף לא נעשה בשביל השומירה. ור' פפא טען דהוא לצניעותא כמחיצות אדרכלין ובי' רש"י דלצניעותא דיום ולילה עבידי. ור"ה בדרי"י טען דזה עשוי לנחת והיינו להשתמר מה שיניחו שם, ובי' הריטב"א דעיקר עשייתם להניח כלים שם להצניעם כשבאים לבוסתנא. [וכ"כ רש"י בבי' הפי' השני באמצע ד"ה להרע] ועי' בתוס' שהביאו פי' נוסף בשם ר' נתנאל דעשה קנה קנה פחות מג"ט בריחוק ד' שיחשב כמחיצה חדשה, וכן בי' הרשב"א. וע"ש היטב.

ובדעת רבא דסבר דמועיל [לפי' ב'] אף דזה הוקף ולבסוף ישב, ורבא עצמו אמר בדף כ"ד. דאם לא הרחיק הכותל החדש ד' מהכותל הישן לא מהני הרי דצריך פתח ולבסוף הוקף, [רשב"א], כ' תוס' דרבא מחלק דהוקף ולבסוף פתח לו פתח לא מהני, אבל אם הוקף ולבסוף ישב בתוכו כן מועיל דעשה בה דירה, והרשב"א ביאר דסבר דכיון שבנו האבוורנקי עם כתליו בתוך הבוסתנא ה"ז כמו שנתחדש כותל לשם דירה בתוך כותלי הקרפף, והיינו דיש כאן מחיצה חדשה וע"ז אקשי ליה רבינא מעיר חדשה דלא אמרי' שיהו כותלי הבתים שנתחדשו בתוך החומה ככותלי החומה ושיהא החומה בכך כהוקפה לדירה, אלמא היקף ממש אחר הדירה בעי' וה"נ אע"פ שעשה האבוורנקי בתוך הפרדס לשם דירה לאחר היקף הבוסתנא אי"ז מועיל ולא דמי להרחיק מן הכותל ועשה מחיצה לשם דירה דהועיל דהתם הוא שנעשית מחיצה א' ממחי' הקרפף לשם דירה אבל כאן מחיצות האבוורנקי אינם מחיצות הבוסתנא דמחי' באבוורנקי לאבוורנקי עבידא ולא לבוסתנא. ע"כ. ומבוי' ברשב"א דהנידון הוא דסגי בעצם מה דנתחדש כאן מחיצה חדשה לשם דירת האבוורנקי דיחשב הכל כישב ואח"כ הוקף ופתח ולבסוף הוקף, ומה דזה לא מהני הוא משום דלא עשוי להיקף הפרדס אלא לאבוורנקי, [וכן בחומה דלא עשוי הבתים לצורך העיר]. [ומבוי' ברשב"א דבעצם מועיל מחיצה חדשה אף שלא היא זו שגדרה את הרשות וכמ"ש לעיל].

גמ' מחיצת אדרכלין לא שמה מחיצה, בי' הרשב"א שהיא מחיצה שעושין חוצבי אבנים להניח שם כליהם לפי שעה ולא יראה אותם האדם לעתים כשהם יגעים ונוחים שם לישיב או כשהם אוכלים שם לפי שעה כדי לעמוד שם בהצנע אלמא מחי' העשויה לצניעותא בעלמא לאו מחיצה היא ומחיצות אבוורנקי נמי לצניעותא בעלמא הן עשויות לעמוד שם לפי שעה לנוח ולהתענג לרוח היום ושלא יראה האדם העומד שם לפי שעה, ע"כ, ומבוי' דהחיסרון הוא במה שזה 1. דירת עראי לפי שעה. 2. לצניעותא בעלמא שלא יראה האדם שם. ומסיים הרשב"א דכ"ז אינו בית דירה גמורה ואין מחיצותיה חשובות כ"כ לעשות מחי' הקרפף כמוקפות לדירה מחמתן ומ"מ חשיבות דירה אית לה קצת דכשבונין כותל א' מכותלי הקרפף לשם דירת האבוורנקי הזאת מועיל דנחשב הכל מוקף לדירה מחמת כן.

תוד"ה ההוא אבוורנקא כו', אע"ג דהיקף כו' היה מותר לטלטל כלים ששבתו בו, זה קאי למש"כ תוס' דרק מיעט מבית סאתיים, מהרש"א.

כ"ו.

אנשי חצר ששכר וכו'. העניינים בזה יתבארו בפרק הדר בע"ה. [לימוד הדף כאן בפ"ע דורש הסבר מושגים רבים ואכמ"ל].

שרשי העניינים בדין עירובי תחומין, וסוגיות הגמ' כ"ו : - ל"א.

א. עיקר שביתתו של אדם הוא במקום דירתו וזהו מקום פיתא ולינה שלו ומשם מודד תחומו, ואם יש לו מקום א' לפיתא ומקום א' ללינה נחלקו בזה רב ושמואל בדף ע"ג. אם מקום פיתא עיקר או מקום לינה עיקר וקיי"ל כרב דמקום פיתא עיקר. [ומ"מ יש אופנים דהמקום לינה קובע באופן דאנן סהדי דהיו מעדיפים לאכול במקום לינתם כגון רועים קייצים ושומרי פירות, וכן תלמידים שישנים בבית רבם ואוכלים באכסניא אצל בעה"ב, מ"ב] ובכ"ז אין נ"מ היכן הוא נמצא בביהש"מ.

[ב. ואם הוא בדרך ואין לו מקום דירה מודד ממקום רגליו, וזה מתבאר פ' מי שהוציאוהו] ג. ובאופנים הנ"ל מודד אלפיים אמה לכל רוח ממקום שביתתו, ואם רוצה לקבוע מקום שביתתו במקום אחר ולמדוד משם אלפיים אמה מב' בגמ' נ"א: דיכול ע"י עירוב בפת במקום שביתתו או עירוב ברגליו ופליגי ר"מ ור' יהודה דלר"מ עיקר עירוב בפת ולר"י עיקר עירוב ברגל. [ומועיל ג"כ לומר תהא שביתתו במקום פלוני וכמב' שם] [ולר' חסדא לכו"ע עיקר עירוב ברגל]. ויתכן ה"ב דלר"מ יסוד השביתה במקום דירתו ולכך עיקר עירוב בפת ולר' יהודה יסוד השביתה במקום עמידתו והימצאותו ורק שמקום הדירה זהו נחשב מקום עמידתו. אבל עכ"פ לכו"ע מועיל עירוב בפת ובזה מיירי כאן.

וברמב"ן י"ז: הקשה: ויש לתמוה לד' ר"ע כיון דאלפיים אמה מה"ת הן היאך עירוב מועיל לילך יותר והרי העירוב הזה מועיל לענין של דבריהם והוא דומה לעירובי תבשילין ועירובי חצירות שהוא מדבריהם ובודאי שהמערב ברגליו אפשר שהוא מה"ת לפי שהוא קונה ביהש"מ שביתתו במקום רגליו וכאן הוא מקומו וכאן הוא עירובו אלא עירוב הפת איך מועיל מה"ת ובודאי שלא היה ר"ע חולק בעירוב כדתנן בדף ס"א כו' וכן ר"מ סובר תחומין דאורי"י ומהני לר"מ עירובי תחומין כדתנן ל"ה: ותניא [כ"ט] שמערבין בבצלים לר"מ שכל מודים בעירוב, אלא י"ל לדברי האומר תחומין דאורי"י או שהעירוב הלכה למשה מסיני הוא או שחכמים סבורים כיון שדעתו בכאן וכדאמר' בפ' הדר [ע"ג]. התם אנן סהדי דאי מיתדר ליה התם טפי ניחא ליה והו"ל מקום פיתא ולינא ומהתם משחי' ליה נמצאו שהעירובין בין ברלגיו בין בפה בין בפת כולן דברי תורה הן, [וגם להשיטות דג' פרסאות התחום מה"ת מהני העירוב להמשיך תחומו לעוד ג' פרסאות] ע"כ.

והטור בסי' שני"ח כ' דכיון דתחומין דרבנן מועיל עירוב תחומין בפת, ותמוה כמו שהוכיח הרמב"ן דלר"ע דתחומין דאורי"י סובר בדף ס"א דמהני עירוב וכן ר"מ סובר תחומין דאורי"י ומהני עירוב בדף ל"ה: וכ' הבית מאיר דלר"י דסובר דעיקר העירוב ברגליו אזי מה שמועיל בפת הוא משום דתחומין דרבנן אבל לר"מ מהני דשיטתו דעיקר עירוב בפת. וע"ע בדף נ"א: משי"ת בעז"ה.

ובדף ל: אמר חנניא דלפי בית שמאי מועיל עירוב רק אם מוציא כל כלי תשמישיו לשם, וכ' רש"י דלפי"ז בית שמאי לא מודו בעירוב. וברש"י ד"ה עירב בשחורים מב' דאפי' עירב ברגליו שיצא למקום השביתה ג"כ לא מועיל, ובתור"י כ' דמהני אם יצא ברגליו ושם מיירי דלא יצא ברגליו. [ומב' דרש"י מפרש דגם ברגליו הוא גדר דזהו מקום דירה וממילא לב"ש דירה זהו עם כל כלי תשמישיו, ותור"י סובר שברגליו הוא מקום עמידתו ולזה א"צ כל תשמישיו].

ולפי ב"ה דמועיל לערב בפת וכן כל דבר המלפת וכמב' בסוגיות הגמ' ריש פ' שלישי ואפי' בבצלים ומב' בדף פ"ב: דצריך מזון ב' סעודות או מלפת לב' סעודות ובי' הר' יונתן ובמאירי שם דכיון שהניח מזונו ללילה ויום גילה לכל שעקר דעתו מן העיר ושבת שם, ע"כ ומב' דכל זה דבר המסמל דזהו מקום שביתתו [וכעין גילוי מילתא ששבת במקום אחר].

ד. והנה שיעור המזון הוא ב' סעודות כדתנן פ"ב: ויש שם ד' שיטות במשנה בשיעור הפת לב' סעודות, ומב' בגמ' דף ל: דמערבין לחולה וזקן כדי מזונו, ולרעבתן משערין בשיעור סעודה בינונית של כ"א דבטלה דעתו, וברש"י בדף ל. ד"ה

והתניא כ' משום דלקולא אזלי, והיינו דלכך בחולה וזקן לא אמרי בטלה דעתו, [וצ"ב], ובגמ' שם אי' דתנן דאזלי בעירובי תחומין הכל לפי מה שהוא אדם וא"ר זירא דזהו כסומכוס דבעי מודי דחזי ליה. ובתוס' ל: בד"ה תרגומא בתי א' כ' דלרבנן דפליגי אסומכוס ולא אזלי בתר ידיה צריך סעודה בינונית של כ"א גם במידי דחזי ליה שלא יהא ב' שיעורים, אבל בתוריי"ד שם כ' דכוונת המשנה לפי מה שהוא אדם אינו בחולה וברי אלא דעוג מלך הבשן צריך ב' סעודות כשיעור סעודותיו ולכך זהו כסומכוס דלרבנן גם לעוג סגי כחזי לאחרני, [ועיי' ברש"י].

ה. ומב' במשנה כ"ו דבכל מערבין חוץ ממים ומלח דלאו מידי דמזון, ובעירב מים ומלח מב' בגמ' בדף כ"ז. דמערבין ובתוס' כ' דמיירי בשנתן לתוכן שמן אבל ברש"י בעי' מדויק דקאי רק לגבי מעשר דמיירי בנתן שמן אבל בעירוב מערבין גם בשלא נתן לתוכן שמן. ועי' מ"ב סי' שפ"ו ס"ק כ"ט ובשעה"צ שם שקיי"ל כשיטת רש"י.

ובגמ' כ"ז. מב' דאין מערבין בכמהין ופטירות [והגר"א סובר דמערבין משום דממ"נ אם זה חי גם בחיטים ושעורים לא ואם זה מבושל מדוע לא הלא זה אוכל וכ' דקו' הגמ' מהסיפא דהכל ניקח בכסף מעשר חוץ ממים ומלח הלא גם כמהין ופטירות לא ניקחין משום דאינו פרי מפרי, עי' בב' הגר"א סי' שפ"ו ס"ה, וד' הגר"א נגד כל הראשונים] ובגמ' כ"ח. - : מב' הרבה דברים במה מערבין ובמה אין מערבין, וכ' הראשון [הרשב"א והריטב"א] כלל הדברים 1. שאין מערבין אלא באוכל שהוא נאכל כמות שהוא עתה ואינו מחוסר תיקון ולפיכך אין מרבין בכפניות שמחוסרין מיתוק ע"י האור, וכדאמר' בדף כ"ח: דאף דמטמא טומאת אוכלין הואיל ויכול למתקן מ"מ אין מערבין בהם דסעודה הראויה בעי'. וכן תבלין אין מערבין כמב' בדף כ"ט וכן חיטים ושעורים ועלה בצלים שאינן נאכלין כמות שהן חיינן ופולים יבשים. 2. וכן אין מערבין בדבר שאין דרך העולם לאוכלן כדאי' בגמ' גבי חזיז בדף כ"ח. 3. וכן אין מרבין בדבר שאינו מאכל גמור ראוי לטמא טומאת אוכלין בלא שום תיקון מבחוץ אין מערבין בו וכשם שאמרו שאין מערבין בקור, והטעם בכל אלו דעירוב דעבדי כעין סעודה צריך שיהא ראוי לסעודה בשעה שקונה עירוב דהיינו ביהש"מ ואם אינו נאכל כמות שהוא חי הרי א"א לבשלו ולתקנו בשבת ובעי' נמי מידי דרגיל לסעודה ושיהו בני"א אוכלין אותו וקורא דדיקלא אע"ג דרגילין לאכלו וניקח בכסף מעשר מ"מ אינו אוכל גמור כיון שסופו להקשות כעץ ועומד לכך ואע"ג דחזי לאכילה אין אוכלין אותו אלא באקראי ואינו בא לסעודה וללפת בו את הפת וכיון דלענין טומאת אוכלין לא חשיב אוכל לא חשיב לישוויה אוכל לסעודת עירוב. 4. וכמהין ופטירות אין מערבין משום דאינו ראוי לסמוך עליו לא מחמת סעודה ולא מחמת ליפתן ולא חשיבי אוכלא לבני אינשי ומאן דאכיל ליה בתורת ליפתן בטלה דעתו אצל כ"א. זהו תוכן ד' הראשון. ובתוס' ד"ה מאן דמתני כ' דהטעם דאין מערבין בכמהין ופטירות משום דלא חזו אלא ע"י תיקון.

ובגמ' בדף כ"ט. מב' דהו"א דאין מערבין בתפוחים ובתוס' כ"ז: כ' דלחידודי הוא, והרשב"א מבאר דרבא היה סבור שאין מערבין אלא בדבר שאדם סומך עליו מחמת סעודה ממש או שבא בליפתן ללפת בו את הפת ותפוחים לקינוח סעודה הן באין ואסיקנא דמערבין בהם ועדיפי טפי מכמהין ופטירות שאינן באין אלא באקראי. ומב' מזה דלתוס' הכל תלוי בשם אוכל הראוי ולכך סובר דכמהין מתוקנין מערבין בהם אבל בראשון מב' דאפי' אם זה אוכל הראוי בעי' שיהא נאכל מחמת סעודה או ליפתן ולא באקראי בעלמא ולכך גם בכמהין מתוקנין אין מערבין. [וד' הגר"א הם מב' כדעת תוס' רק שבפי' הגמ' פליגי דתוס' מעמיד באין מתוקנין והגר"א לא ניח"ל להעמיד בכך, דא"כ גם חיטים ושעורים].

ושם בגמ' מב' דאין מערבין בתבלין דלאו בני אכילה נינהו, אבל הרמב"ם כ' דכן מערבין בתבלין ותמהו כולם מהגמ', דהגמ' מדמה זה לחיטים ושעורים דאין מערבין, ובביה"ל סי' שפ"ו ס" כ' דבאמת הרמב"ם לא הביא כלל דין חיטים ושעורים דאין מערבין וס"ל דאפשר לערב בו, ובי' לפי"ד סוגית הגמ' באופ"א ע"ש.

ובגמ' בדף י"ח: אי' דבכפניות דאין מערבין הוא רק בדלאו בניסחני אבל בניסחני מערבין ופירש"י דניסחני הוא דקלים זכרים שזהו פריין ורק בנקבות שכפניות שלהם נעשים תמרים אין מערבין [וכן החילוק לגבי מעשר] וברשב"א מביא ב' פי', א', דניסחני הם חשובים ובלא זה הם גרועים, ב', דניסחני שמלקטים בניסן שזהו גמר פירן אבל אלו שנלקטים לאחר

ניסן עדיין לא גמר פריין ולא חשוב אוכל, ולפי"ז מבו' דקובע בזה חשיבות שם האוכל והריטב"א מוסיף דבניסני הדרך לאוכלן כן אבל בדלאו דניסני האוכלם בטלה דעתו אצל כל אדם, והריטב"א כ' דלמסקנת הגמ' אפי' דבניסני אין מערבין כיון שאין נאכלין כמות שהן בלא תיקון.

ו. ומערבין גם במשקין בשמן ויין, ובתוס' כ"ז. מבו' דהשיעור בשמן כדי לאכול בו ב' סעודות, ובדף כ"ט. מ' דמערבין ברביעית, ועי' בשעה"צ שפ"ו ס"ק כ"ח דלא נתפרש אי חד שיעורא הוא או לא, ועי"ש. ובגמ' כ"ט. מבו' דין מבושל שיעורו בכדי לאכול בו ב' סעודות, ויין חי שיעורו בב' רביעיות, ובשיעור כדי לאכול בו - כ' רש"י ללפת בהן את הפת דב' סעודות, [ובמ"מ מבו' דסגי לקינוח של ב' סעודות, עי' מ"ב סי' שפ"ו ס"ק ל"ו].

ז. ומבו' בגמ' כ"ט. ל. דכל שהוא ליפתן כדי לאכול בו, וכל שאינו ליפתן כדי לאכול ממנו, ואזלי' בתר רובא דעלמא לקולא ולא לחומרא, ובמקום שקובעין עליו לא אזלי' בתר רוב העולם כגון בפרסאי, ובתוס' כ"ח. חילקו בין אם הוא מנהג גרוע או שכך נהוג משום שיש להם רוב וכל העולם היו נוהגין כך. אבל בערך שי מדייק ברש"י ל. דכל דלקולא אזלי' דסובר דתמיד אזלי' לקולא וגם בפרסאי למסקנא אזלי' בתר רובא דעלמא.

ח. ובדברים האסורים באכילה - יש ג' שיטות בגמ' בזה - לדעת ב"ש צריך דבר המותר לו כמבו' בדף ל. דאין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה לסומכוס צריך ג"כ דבר המותר לו אך שמערבין לנזיר ביין דאפשר דמתשיל אנזירותיה, אבל לישראל בתרומה לא משום דאי מתשיל הדר לטבילה ואין מעשרין בביהש"מ, לבי"ה מערבין לישראל בתרומה וברש"י במשנה כ"ז: כ' הטעם דחזיא לכהן, וברש"י בפסחים כ"ג. כ' דהטעם משום דמותר לעשר בביהש"מ, אבל בדף כ"ח. מפורש בגמ' טעמא דבי"ה דמהני מה דחזי לאחרני. וכן מבו' בגמ' ריש ל: ובריטב"א כ' דשני הטעמים אמת [ועי' ברשב"א שם שכי דרק משום דחזי לאחרני] וברע"א [הו' בחי' במשנה] כ' דלכאוי' מה ההכרח שמא משום דסברי דמעשרין ביהש"מ וכ' דמשמע דגם בב' סעודות מצומצמות אף דע"י המעשר יופחת מב' סעודות וע"כ דמהני מה דחזי לאחרני, וכן מהברייתא דף ל: דמדמי בי"ה תרומה ליוה"כ.

ומבו' בברייתא דבי"ה הק' לב"ש מדמערבין ביו"כ וע"כ דחזי לקטנים וב"ש דחו דהתם איכא סעודה הראויה מבעוד יום. ובבי' התשובה הריטב"א כ' דסוף היום דערב שבת קונה עירוב [ועי' בזה לקמן ל"ו]. והק' הריטב"א דהלא תוספת יוה"כ אסור ג"כ בעיו"כ וכ' דסוף היום דקונה עירוב היינו סוף היתר היום של אכילה ועיוה"כ קונה עירוב סמוך לתוס' יוה"כ, והמאירי ב"י דתשו' ב"ש הוא דהעירוב מותר לכל גדול אלא שהיום גורם, והוא שאמרו עליה בכאן סעודה הראויה מבעו"י, והיינו דהוא רק איסור גברא ולכך מותר לערב גם לב"ש [ועי' ר' חננאל שפי' דהיינו בשעה שמערבין להם, ויל"ע אם כוונתו למעשה ההנחה] ובטבל לכו"ע אין מערבין ואף דאפשר לעשר ביהש"מ וכ' תוס' ל: ד"ה ולפרוש דאינו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם כגון תרומה דחזיא לכהנים, ובגמ' ל: מבו' דלפי רבנן מהני מה דיכול לישאל ע"ז ויעשר בביה"ש ואף דכשהוא טבל הרי לא חזי לשלם אדם, מבו' בתוס' דמ"מ כאן דבמצב שעכשיו הוא תרומה וזה חזי שפיר מהני, אך הרשב"א כ' מחמת כן דסומכוס סובר דגם בלא חזי כלל לאחרני ג"כ מהני משום דיכול לתקנו ורבנן חולקים ע"ז ולשיטתם מעשרין בתרומה רק משום דחזי לכהן ולא משום דיכול לישאל, והיינו דפליגי אם אזלי' בתר עכשיו שמערבין, ויל"ע במאי פליגי. ותו' הוכיח מהקדשות. והנה שיטת הרשב"א דמותר להאכיל לקטנים איסור דרבנן ועפ"י הק' דא"כ כמו דביו"כ מערבין לב"ה משום דחזי לקטנים ה"נ בטבל דרבנן חזי לקטנים, וכ' הרשב"א דדוקא יו"כ דאינו אסור מצ"ע אלא איסור היום רביע עליה אבל טבל הרי הוא אסור מצד עצמו, ועי' ריטב"א שהוכיח מסוגיין דלא כהרשב"א וכ' דאין לומר דשאני טבל שהוא חפצא דהלא מערבין לנזיר ביין משום דחזי לאחר אף דזה איסור חפצא וע"כ דאין מאכילין לקטנים איסור דרבנן ולכך אין מערבין בטבל דרבנן, [ועי' ברע"א משה"ק מיו"כ לדעת סומכוס] ועי' באחיעזר ח"ג סי' פ"א אות ט"ו מש"כ בזה.

וגם בהקדשות אין מערבין כמבו' בדף ל. וכ' רש"י [ד"ה הקדש] דודאי אסר בכל הנאות ואין ראוי לשום אדם וכן בתוס' ל: ד"ה ולפרוש בסוף הדיבור, וכבר דנו בזה דתיפו"ל דזה לא שלו דזה שייך להקדש ואיך יחול ע"ז עירובו, ומוכח דלא

צריך בעלות לעירוב, וכן בתוס' בע"ב ד"ה תרומה מב' דתרומה ביד ישראל מצי מערב לפי הצד דאפשר דמתשיל ואף דזה רק טוה"נ שלו ולא בבעלותו לגמרי. והעיקר שיהא מונח עבורו וא"צ שיהא בבעלותו, ובקה"י סי' י' אות ב' האריך בזה ע"ש, ואף דמב' בדף פ. דצריך לזכות עבורו בקנין המועיל היינו בשביל שיהא ההיתר מיועד עבורו, ע"ש. ובנודר מן הכיכר פליגי אם מערבין לו בה - בדף ל. - לרש"י בל"ק פליגי אם כוונתו לאסור גם הנאת עירוב, ולל"ב ברש"י פליגי אם אמרי' בזה מצוות לאו ליהנות נתנו, ובתוס' כ' דפליגי אם גזרי' אטו הקדשות, ובתורי"ד כ' דקונמות כיון דלא מצי לזבוגי הוי כעפרא לדידיה וא"א לערב בו, ומשמע דחסר בבעלות, ויל"ע אם חולק על הנ"ל, ועי' בזה.

ובדמאי מערבין דמיגו דאי בעי מפקר נכסיה כמב' בדף ל"א. וכן מטעם דחזי לעניים, [ועי' רע"א מה שדנו אם מותר להפקיר בשבת - לפי סומכוס דגזרו על שבות ביה"ש] וכן מב' בגמ' ל"א: במעשר שני שלא נתן החומש דמערבין בו ואף דמדרבנן אסור לאכול כמב' ב"מ נ"ד. מכיון שזה רק קנס בעלמא זה נחשב דחזי לאכ"י, וחידוש.

ובגמ' כ"ח. מב' דפליגי תירוצים בגמ' בדבר המזיק לדידיה וחזי לאחרני אם אפשר לערב בו לפי ב"ה או לא, ובריטב"א שם כ' דבודאי אין הדמיון יפה דהתם לב"ה איהו גופיה חזי אלא דאריא דאיסורא רביע עליה משא"כ בגודגדניות שהם עצמם קשים לגוף וכ' דלמסקנא אין מערבין. אבל הרא"ש פסק דמערבין, ומב' דחולק על סברת הריטב"א, ומב' דהריטב"א פי' ביסוד דחזי לאחרני דהוא סימן דזה מגדיר דהאוכל מצ"ע ראוי, אבל הרא"ש פי' דעצם מה דחזי לאחרני זהו סיבה דיש לזה שם אוכל העומד לאכילה ודו"ק. ויל"ע בזה.

ט. ואם יש דין שיוכל להגיע למקום עירובו - ברש"י דף ל: בסופו כ' דזה תלוי בסומכוס ורבנן אם מהני מיגו דחזי לאחרני, והתוס' והרא"ש כ' דזה לכו"ע צריך שיוכל להגיע למקום עירובו ובלא זה לא קנה שביתה, וכן קי"ל. ובהניח עירובו בקבר אם הוא כהן פליגי תנאי אם מועיל העירוב, ובגמ' ל: מב' דפליגי אם אוהל זרוק שמיא אוהל או לא, [ועי' בתוס' ל: דפלוגתייהו במונח על הארץ ומהלך אבל בנזרק באויר לא הוי אוהל לכו"ע, כעוף הפורח, ע"ש במהרש"א. ועי' ברשב"א שהביא שיטת הר"ח שגם במונח ל"ה אוהל למ"ד לא שמיא אוהל ובמהלך אפי' על הארץ, לכו"ע ל"ש אוהל ומיירי כאן שמניח שידה גדולה ונכנס בתוכה, וכן בריטב"א הביא שיטה זו וע"ש בראשו' מה שכ' בזה] ומב' במשנה דגם לר"י בבית הפרס מערב, וכ' רש"י ותוס' דיכול ליכנס ע"י ניפוח כמב' בגמ' ל: ועי' תוס' בריש הפ' שהקלו לצורך מצוה [ועי' רש"ש שם שהעיר וכע"ז בראשו' ל"ב: דסגי הקולא ליחשב דכאילו יכול ליכנס אבל לא דבאמת יכנס] וברמב"ם כ' עוד טעם דבבית הפרס מהני משום דלכו"ע שמיא אוהל. ובקבר יחידי מועיל לכו"ע דיכול ליכנס ע"י שידה תיבה ומגדל דהוי הרחקה, תוס', וברש"י מב' דאין דין ד' אמות בקבר, ועי' ב"ב י"ב. ברש"י ותוס'.

ומב' בגמ' דפלוגתייהו דר"י ורבנן בקבר יחידי דאוסר לקנות בית באיסורי הנאה. ואף דאין מערבין אלא לדבר מצוה ומצוות לאו ליהנות נתנו מ"מ פליגי אם ניחא ליה דמינטרא לאחר קניית העירוב, והיינו דלאחר חלות העירוב אינו מצוה ואז עובר איסור, ורע"א מביא ד' הרמב"ם שפסק דאינו עירוב ותמה ע"ז דנהי דאסור לכתח"י לערב משום ההנאה דמינטרא אבל לענין דיעבד מהיכי תיתי דאינו עירוב הלא איסור עבירה אינו תלוי בקיום המצוה ואף אם נימא דאינו עירוב עובר על ההנאה דרוצה בקיום העירוב. וחזו"א כ' דאפשר דקנסא הוא וע"ש עוד מה שבי' בסוגית הגמ' באופן מחודש [צ"ו, ל'].

ובמה דמב' בגמ' דתלוי אם מצוות לאו ליהנות נתנו, כ' רש"י [ד"ה אסור] דההנאה דמישתרי ביה למיפק חוץ לתחום, ועי' בקה"י סי' י"א שהאריך בזה דיל"פ בב' אופנים, א', דההנאה היא אח"כ בהליכתו וממילא אם מערבין רק לדבר מצוה ההליכה אח"כ לצורך מצוה לאו ליהנות נתנו, ב', דעצם קניית העירוב ושביתתו שיש לו צורך בזה זה עצמו ההנאה, אבל ההליכה שאח"כ לא נחשב הנאה דזהו כמו גרמא ע"ש. ואם מערבין שלא לצורך מצוה אזי אף דעצם העירוב הוא מצוה אבל מכיון שאינו מצוה חיובית אלא להתיר צרכיו ליהנות נתנו, והביא כן מאב"מ סי' כ"ח. ועי' ברש"ש שמעיר דנחלקו הפוסקים באופן שעירב לדבר מצוה אם מותר לילך גם לדבר הרשות אם נימא דמותר ק' מסוגיין דהרי בכה"ג

הוא נהנה מאיסוריה, וכי הקה"י דלצד ב' ל"ק דההנאה היא רק בעצם העירוב וזהו הלא היה לצורך מצוה, ובאחריו יש קו' להשיטות דמצוות שיש בו הנאת הגוף ליהנות נתנו וכן למ"ד דמצוות דרבנן ליהנות נתנו, ק' מסוגיין, עי' בהגהות וחיידושים קו' האחריו בזה, וע"ע בזה באמרי בינה סי' ל"ו.

ביסוד דיני תחומין [מקצת פתח]

נחלקו תנאים באיסור יציאה חוץ לתחום אם איסורו דאורי' או דרבנן, וכמב' בסוגיות בדף י"ז: [ובגמ' מ"ז: -מ"ח]. ובסוטה בסוף פרק ד' והרבה מקומות. ודרשו מאל יצא איש ממקומו. ובריטב"א י"ז: כ' דר' חסדא חידש דהוא לאו גמור שלוקין עליו ולא רק לאו הבא מכלל עשה, [ועי' מנח"ח ריש מ"ע כ"ד שדן אם יש בזה העשה דשבתון, ע"ש] והרבה תנאים סוברים תחומין דרבנן, והכי קי"ל. וכ"ז בתחום אלפיים אמה.

[וברמב"ן בס' המצוות שורש א' כ' דלהשי' דמדרבנן הוא תיקון שלמה ובית דינו מכלל עירובין, והיינו דכמו דשלמה תיקון עירובי חצירות כמב' בדף כ': כמו"כ נכלל בתקנה עירובי תחומין] וגדולי הראשונים הסוברים דבי"ב מיל לכו"ע דאורי', הרי"ף בסו"פ קמא, וכן כ' הרמב"ם, והובא בשו"ע סי' ת"ה, ורוב ראשו' סוברים דגם בי"ב מיל דרבנן והאריכו בסוף פרק ראשון בזה, ועי' ברמב"ן ובמלחמות שם שר"ל דגם להרי"ף הוא דרבנן. [ועי' ביהגר"א סי' ת"ה, ובעמודי אור סי' י"ז].

[והאחריו דנו אם ביו"ט תחומין דאורי' [להשי' דמה"ת] והביאו ד' רש"י חגיגה י"ז: ותוס' פסחים צ"ב: דמב' דמה"ת גם ביו"ט. וכ"מ מהרמב"ן בהוכחתו מדף מ"ה: דמיירי ביו"ט, וכן ברש"י ע"ט: ובריטב"א שם. וכן בביצה כ"ח: מד' הרי"ף ובר"ן שם מב' דנוהג מה"ת ביו"ט. [ובעה"מ ומלחמות שם] וכן במג"א סי' תקפ"ו בשם הלבוש, וברע"א שם בשם התשב"ץ והטורי אבן בחגיגה שם דן דכיון דכ' אליבא איש ממקומו ביום השביעי אין יו"ט בכלל ובמנח"ח מצוה כ"ד כ' דתלוי אם נוהג מחמר ביו"ט, [ובחת"ס או"ח בתשו' קמ"ט כ' דהקרא נא' על כל יום שלא ירד בו המן ותלוי אם ירד מן ביו"ט או לא], וכן דנו הפמ"ג סי' תקפ"ו וביום תרועה [להר"ב כפו"ת] ור"ה ל"ב:].

ונודעה החקירה בגדר איסור תחומין אם זהו איסור מלאכה ככל המלאכות שנאסרו או שמא אי"ז מלאכה אלא נא' אזהרה בל יצא איש ממקומו שרצון התורה שימצא במקום שביתתו ולא יטרד במרחקים ביום המנוחה [עי' בזה בחת"ס או"ח תשו' קמ"ט, ובקה"י ביצה סי' כ', ובקוב"ש סוף ביצה] ובכס"מ פכ"ז משבת ה"ג מביא תשו' הרמב"ם דבים וכרמלית אין איסור תחומין דאורי' דכמו דמטלטל דרבנן ה"נ במהלך. ולא דמי לדגלי מדבר. וית' בדף מ"ג. בעז"ה.

והנה תחומין נאסר ביו"ט גם לצורך אוכל נפש ודנו האחריו דממ"נ אם זה מלאכה יותר ביו"ט לצורך אוכל נפש ואם זה לא מלאכה אלא איסור בעלמא הרי מעל ללמוד בזה יו"ט משבת דבקרא כ' רק אף יצא ביום השביעי [ורק למלאכות לפי יו"ט משבת] ועי' בקה"י בביצה שם מש"כ בזה.

עוד יש חקירה אם האיסור הוא היציאה מהתחום או דעצם ההליכה של יותר מאלפיים אמה זהו האיסור, ובד' הרמב"ם ריש פרק כ"ז מהלי שבת מב' דהאיסור הוא היציאה, שכי' היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנא' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ ליי"ב מיל נגד מחנה ישראל וכך אמר להם משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה אבל חוץ לאלפיים אמה אסור שאלפיים אמה הוא מגרש העיר. ע"כ, ומב' דיסוד האיסור והתקנה הוא יציאה מהעיר ואלפיים אמה הוא מגרש העיר. וברמב"ן בדף מ"ג כ' דג' פרסאות בהילוך של תורה כד' אמות של העברה בר"ה כל שמעביר מתחי' ד' לסוף ד' באיסור חייב וכל שמהלך ג' פרסאות באיסור לוקה, ע"כ, ומב' דהגדר דאורי' הוא הילוך י"ב מיל, כמעביר ד' אמות.

והרמב"ן הוכיח יסודו דהק' היאך התיר ר"ג לעדי החודש ללכת אלפיים אמה לכל רוח הלא כבר הלכו י"ב מיל וזהו דאורי"י וכ' דצריך הליכה בחיוב וכאן שמתחילי הלכו ברשות אי"ז מצטרף וכמעביר ד' אמות שצריך הליכה בחיוב.

ובחזו"א קי"ב, ב', דכ' דלכאוי להרמב"ן אם נמצא בסוף מקום שביתתו בסוף הי"ב מיל מערב שבת יהא מותר לצאת דצריך הליכה בחיוב והוכיח מכמה דוכתי דלמ"ד תחומין דאורי"י אסור בכה"ג, כמבוי בדף ל"ה: דאסור לכל צד וכ' דגם לרמב"ן יש ב' דינים, א', איסור יציאה ממקום שביתתו, ב'. איסור הליכה בחיוב של י"ב מיל. ואמנם קשה לי טובא בזה דהלא ימצא בעדי החודש וביצאו ברשות שהלכו עד כמעט סוף י"ב מיל ומ"מ מתירין להם משם ואילך אלפיים אמה לכל רוח [דאם הוא בתוך אלפיים לא התירו, אבל בתוך י"ב מיל התירו כסתימת הגמ'] ואם נימא דגם לרמב"ן יש איסור יציאה נמצא דבכה"ג יאסר להם וזה תימה ומוכח מזה דלהרמב"ן אין כלל איסור יציאה וצריך בכל אופן הליכה בחיוב של י"ב מיל.

הק' הראשונים ביומא איך הותר למשלח השעיר לעזאזל לחזור לתחומו למ"ד תחומין דאורי"י והריטב"א והתוס' ישנים תי' דכל שחזור למקומו אין איסור כיון שלא היתה שביתתו קבועה שם בתחיל היום, והיינו דכלפי מקומו אין איסור יציאה דיסוד האיסור הוא להתרחק ממקומו. והוא חידוש.

ובדברי יחזקאל סי' ז' האריך ג"כ בזה.

ל"א :

מתני' השולח עירובו ביד חש"ו או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב. ואם אמר לאחר לקבלו ממנו ה"ז עירוב, ומוקמי' בגמ' דמיירי בעירובי תחומין, והסיפא מיירי בעומד ורואהו. ובב"י מה דלא מועיל נחלקו רש"י ותוס' רש"י כ' דעירובי תחומין אקנויי שביתה הוא וקטן לא אלים למיקני. ותוס' מפרש משום דאין סומכין על הקטן בע"ת דאסמכוה אקרא ולא הימניה רבנן והוא חיסרון נאמנות. והראשון פי' ג"כ כרש"י דמשום דלא אלים למיקני אך בהחילוק שבין עירובי חצירות לע"ת נחלקו דרש"י מפרש דע"ח מהני משום דעירובי רשותיהו ממילא מערב כבעה"ב שהיה שותף עם שכיניו והראשון הק' ע"ז מהמבוי בגיטין דצריך זכיה ולכך פי' דבע"ח יש דעת אחרת מקנה ולכך מהני בדרבנן אבל בעירובי תחומין, שאין דעת אחרת מקנה אותו אז אפי' בדרבנן לא מהני. ובתוס' הק' מדתניא במעילה בנתנו על הפיל והקוף והוליכו ה"ז עירוב, ומזה הוכיחו דכל החיסרון משום נאמנות וממילא שם מיירי בעומד ורואהו שהקוף מוליכו למקום העירוב וזה מועיל והברייתא בסוגיא דלא מהני מיירי באין עומד ורואהו אבל לרש"י דצריך אקנויי מה יועיל בקוף, והראשון תי' בשם ר' אפרים דמיירי שהפיל והקוף מוליכו עד מקום שביתתו ואז אומר בעה"ב שם תהא שביתתו ונמצא שהקוף אינו עושה כלום אלא מוליכו עד מקום השביתה. ומה דמבוי בברייתא בגמ' דבנתנו לחוץ אי"ז עירוב מיירי שסומך על חכמתו של הקוף וזה לא מהני אפי' בעומד ורואהו. והרשב"א הק' דהלא במעילה אמרי' בזה דאלמא אתעביד שליחותיהו דמכיון שהתוצאה נעשתה מהני זה אפי' ע"י קוף אבל אם מדובר שבעה"ב אומר כאן תהא שביתתו מה שייך בזה שליחותיהו הלא אינם עושים מאומה, וכ' דצ"ל, והריטב"א כ' דלאו דוקא אמרי' שליחותיהו ממש אלא לומר שידם כידו להניחו במקום השביתה ועולה לו לענין זה במקום שליחות גמורה ולומר דה"ה לגבי מעילה, אע"ג דחש"ו לאו בני שליחות נינהו כיון שמדעתו עשו מה שעשו אנו חושבים כאילו נעשה על ידו למעול על ידם וכאילו היה כאן שליחות גמורה הוא ושמעי' מינה שיש מעילה אפי' ע"י גוי וה"ה שקונה עירוב על ידו כשעומד ורואהו ואומר שם תהא שביתתו, ע"כ. ומבוי בד' הריטב"א דמלבד הדין שיש בעצם חלות העירוב שזה צריך ע"י בר דעת, יש גם דין במעשה ההנחה של העירוב - ואי"ז סתם בעצם התוצאה שמונח שם - ולזה מועיל ע"י דאתעביד שליחותיהו. [אלא דתימה אטו אם יהא מונח ברוח מאליו לא יועיל זה, וכי גרע חש"ו מרות, והלא במאליו ל"ש לומר דאתעביד שליחותיהו. ואולי אה"נ, וצ"ע]. [וברשב"א מבוי דלא סבר זה ולכך הק' מ"צ לומר דאתעביד שליחותיהו].

והנה היוצא מהסוגיא דלרש"י והראש"י יש חלות בהנחת הע"ת דקונה שביתה וקטן אין יכול לעשות זה דלא אלים למיקני, ולפי תוס' אי"ז חלות אלא דעצם מה שיש פת לשם עירוב זה המתיר ולכך אין חיסרון דקטן קונה שביתה, [ולפי רש"י קטן לא יכול להניח גם עבור עצמו, כך נר' לכאור].

גמ' שלח עושה שליחותו בשל סופרים - עי' רש"י [ל"ב]. דלא חמיר איסורא, ומ' שזה לא משום דס' לקולא אלא בדרבנן סומכים ובדאורי' לא, ולר' ששת גם בשל תורה, ועי' תוס'. ובשו"ת בנין שלמה סי' דן בנוגע לדברי קבלה כמשלוח מנות וכדו'.

תוס' לב: ולא ליעבד, עי' בריטב"א.

דף ל"ב:

הקדמה

בסוגיות ל"ב:-ל"ה. מתבאר דין מקום הנחת פת העירוב, ופשטות הגמ' והפוסקים הוא [ביה"ל סי' ת"ט ס"ב ד"ה במקום א' וע"ע להלן שיטת הריטב"א] שהנחת פת העירוב אין מוכרח שיהא במקום שביתתו, שיכול לקבוע מקום שביתתו מתחת לאילן והפת יהא מונח על האילן אפי' במרחק מה ממקום שביתתו, ומשום דעיקר התחום נמדד ממקום שקובע ששם יהא שביתתו ורק שצריך שיהא פת בשביל שיחול השביתה במקום זה, וצריך שיהא לו אפשרות לאכול הפת בביהש"מ שהוא זמן קניית עירוב תחילת שבת דהא טעם העירוב משום דנחשב כאילו קבע דירתו שם, [מ"ב ת"ט ס"ק ח', ט'] ולכך כל שהפת מונח במרחק ממקום שביתתו שיכול להביאו ממקום שהוא מונח למקום שקבע ששם שביתתו סגי בזה, והשקו"ט בסוגיות הגמ' מה הדין אם נצרך לעבור על שבות דרבנן בשביל להגיע לפת או גם בשביל להגיע למקום שביתתו, והנידון בזה דאם בבין השמשות לא גזרו על שבות, וחלות העירוב הלא חל בבין השמשות הרי ממילא בשעת חלות העירוב והשביתה הוא יכול להביאו ואף דאח"כ כשחשיכה כבר אין יכול להביאו מ"מ כיון דכבר נקבע שביתתו ותחומו בביהש"מ כבר נקבע. [וכן בנשרף הפת לאחר ביהש"מ ג"כ כבר חל העירוב וכדתנן בדף ל"ה. ויב' בעז"ה]. ועי' ברש"י ד"ה בין השמשות. ואמנם לא כל השבותים התירו ויש הרבה שבותים שלא התירו וכמו שמתבאר בגמ'.

מתני' נתנו באילן כו', ומוקמי' בגמ' דקאי בר"ה ונתכוון לשבות למטה ולכך אם הניחו למעלה מ"י דהוא איסור דאורי' מרה"י לר"ה אינו עירוב אבל אם הניחו למטה מ"י דהוא כרמלית הוה רק שבות ומותר בבין השמשות ולכך חל העירוב, ואף דמשתמש מהאילן ומוריד ממנו מותר שבות בביהש"מ, והכי קיי"ל כרבי דלא גזרו על שבות ביהש"מ.

ובשבת ל"ד. בסו"פ במה מדליקין תנן דס' חשיכה אין מעשרין ולא מטבילין כלים וכ' רש"י דאתיא כמ"ד דגזרו על שבות ביהש"מ, וכ"כ תוס' בדף ל:, אבל הרמב"ם בפ"ו מעירוב ה"ט ובפכ"ד משבת ה"י כ' דמה שלא גזרו על שבות ביהש"מ הוא רק לצורך מצוה או במקום דוחק אבל בלא דוחק ומצוה אסור ולפיכך אין מעשרין ביהש"מ וכ' המ"מ [בפכ"ד משבת ה"י] דמקור ד' הרמב"ם דכיון דהגמ' הביאה ד' רבי בנוגע לעירובי תחומין משמע דדוקא דומיא דעירובי תחומין דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ומש"כ דגם בדוחק אם היה טרוד ונחפז, כ' המ"מ דנ"ל שיצא לו ממה שסבור שאם עירב עירובי תחומין לדבר הרשות שעירובו עירוב ואעפ"כ אמרו שלא גזרו משום שבות אלמא כל שהוא דוחק ביהש"מ מותר, עכ"ד. ועי' בכסף משנה שם. [והדברים צ"ב טובא דהלא לפי"ז אם עבר ועירב לדבר הרשות, בלא שום דוחק, והניח בכרמלית, לא יחול העירוב דאז לא שרי לו בביהש"מ] והגר"א בסי' רס"א ס"ב כ' שמקור ד' הרמב"ם מהא דמותר לערב ג"כ אם צריך לברוח מן העכו"ם כמב' בסי' תט"ו ס"א ומקורו בדף ל"ו: [ועי' תוס' בדף פ"ב]. וגם בזה התירו שבות בביהש"מ. [ולד' הגר"א אם עירב לדבר הרשות אף דבדיעבד קיי"ל דחל העירוב אבל לא יועיל אם הניחו בכרמלית. דבזה לא התירו שבות. אבל המ"מ שלמד שגם בזה התירו שבות צ"ב דלא נתפרש שם דדוקא בדוחק].

והריטב"א כ' בשם הראב"ד - שיטה שלישית - שלא התיר רבי לעשות מעשה בשבות דרבנן בין השמשות אלא שלגבי עירוב היקל לדונו כאילו יכול לעשות כן כדי שלא לפסול עירובו בכך. ע"כ. והיינו דבאמת אסור לו לקחת הפת מהאילן אלא שדנים כאילו יכול לעשות כן וזה סגי לקבוע מקום שביתתו בכך. [ובגאון יעקב כ' דיש לזה משמעות בירושלמי דא"י שם: ראוי הוא לעבור על השבות].

ואמנם להלכה קיי"ל בסי' שמ"ב דלא גזרו על שבות ביהש"מ לצורך מצוה או במקום דוחק, וגם כל אמירה לעכו"ם מותר בביה"ש, וכ' הביה"ל שם [ד"ה מותר] דכל צורך שבת ותוספת עונג שבת כיון דמותר לערב לצורך זהו חשוב צורך מצוה ממילא מותר ג"כ שבות בביהש"מ.

והנה יסוד ההיתר שבות בביה"ש כ' רש"י דכיון דביה"ש ספיקא הוא ושבות דרבנן הוא לא גזרו, והיה נר' דהוא דין ספיקא דרבנן לקולא, אבל בתוס' בדף ל': כ' דגם אם תחילת היום קונה עירוב מ"מ מותר שבות אז משום דלא גזרו עליו ביה"ש עד שתהא לילה ניכרת וידוע, והינו דגם לפי הצד דהוא שבת מ"מ לא גזרו עד שתהא לילה ניכרת וידוע. ומבוי שבתורת ודאי לא גזרו.

והנה בקיבל עליו שבת קיי"ל בסו"ס רס"א דאסור שבותים בביה"ש ויש בזה מחלוק' ראשו' כמ"ש בביה"ל שם, ובסי' שצ"ג לענין עירוב הביא השו"ע ב' דיעות בזה, והביה"ל מביא דהרבה אחריו מחלקים דבקבלת יחיד לא חמיר ומותר שבות בביה"ש וקבלת ציבור חמיר טפי ואסור לערב ואסור כל שבות ביה"ש. [והגר"ז מחלק בין אם קיבל עצם קדושת השבת או רק בתור תוספת שבת] ולכאור' באופן שקבלו ציבור דאסור שבות ביהש"מ [וכן להשי' דגם ביחיד אסור] נמצא דאם הניחו באילן לא יחול העירוב דהלא אסור שבות ויל"ע מתי חל העירוב באופן שקיבלו תוספת שבת [וזה גם שאלה בע"ח] וכגון להשי' דמותר לערב לאחר קבלת תוספת הרי מבוי דהעירוב חל בביה"ש ובפשטות כן הוא לכו"ע. ועי' בחכמת הלב מש"כ בזה, ואין הספר אצלי.

ובביה"ל סי' שמ"ב הק' דהיאך מותר שבות ביה"ש הלא צריך להוסיף מחול על הקודש, וכ' דאולי לא כל בין השמשות התירו אלא מעט הסמוך ללילה אסור משום תוספת, והנה בתוספת שבת סי' רס"א כ' דאה"נ אם קיבל עליו תוספת אסור שבות ביהש"מ [להשיטות דאסור] וכל הדין דמותר הוא בלא קיבל עליו תוספת ואז מותר לו שבות, אבל הביה"ל למד דהתוספת חל מאליו ויש אחריו שכ' דמ"מ אם קיבל זה חמיר טפי מלא קיבל, והביה"ל למד דזה חל כמו קבלה ולכך כ' שצריך לפרוש מעט, אבל ד' הביה"ל ק' מהתוס' ל': שכ' דאפי' תחילת היום מותר דלא גזרו עד שתהא לילה ניכרת וידוע.

ויש נידון בראשו' ואחריו מה הדין בשבות בביה"ש במוצאי שבת אם ג"כ לא גזרו על שבות, והמג"א כ' בסי' שמ"ב דאולי אפוקי יומא חמיר טפי, והמ"ב כ' בשם הבית מאיר דאין נפ"מ [אלא שכ' דאסור משום בין השמשות דר' יוסף] וברשב"א ל"ב. כ' דלא גזרו על שבות ג"כ במוצ"ש וכ"כ בתור"פ אלא דמבוי שם דלרש"י כן גזרו על שבות בביה"ש, וכמו שיבוי בהמשך.

הרע"ב כ' במשנה ג' דעל תרי שבותים כא' גזרו בביה"ש ורק שבות א' מותר, והאחריו תמהו ע"ז מסוגיין דמותר ב' שבותים טלטול מכרמלית ושימוש באילן, עי' תורע"א. וברש"ש כ' דכאן אין ב' השבותים כא' דקודם מוריד מהאילן ומשתמש ואח"כ מוציא מכרמלית לר"ה, וע"ש, ויל"ד דמיד שעוקר מהאילן הוה תחי' שבות דעקירה מכרמלית, ועי' בזה.

גמ' והא קמשתמש באילן, והיינו ע"י שמוריד מהאילן, והרשב"א תמה בזה, דאיזה תשמיש יש בנטילה וכי דיי"מ דבהנחה מע"ש ע"ד ליטלו למחר קרי ליה משתמש או משום שנותנו שם לקנות בית זהו שימוש ודחה שני הפי' דסו"ס בביה"ש אינו עושה כלום. וכי דצ"ע. והריטב"א כי דמשום דגזרי' שתוך כדי הנטילה מהאילן נותן גופו על האילן והוא משתמש בו.

גמ' אמר רבא ל"ש אלא באילן כו' עיבורה של עיר כמאן דמליא, ובי' רש"י דחזי' למקום שביתתו כאילו הוא גבוה, דכיון דמתא כמאן דמליא דמי ובי' רש"י דמתוך שהיא מוקפת ישוב מחיצות ואינו מגולה ובריטב"א הגי': מתוך שהיא מוקפת מחיצות. ובתוס' כי [ד"ה והא] כיון דיש דין כל העיר כדי' אמות, וגם העיבור נכלל בכלל העיר להיות כמאן דמליא ובי' הריטב"א דכיון דעיבורה של עיר כעיר הרי הוא כאילו תוך מחיצותיה וכאילו המח' הן דופן עקומה שמתעקמת עד עיבורה של עיר, והנה לפי תוס' זה גם בלא מוקפת מחיצות דכל העיר כדי' אמות, [ועי' שעה"צ ת"ח ס"ק י"ג מדי' הגאון יעקב] ולגי' הריטב"א ברש"י משמע דדוקא אם העיר מוקף מחיצות, וצ"ע בזה. והנה ד' רבא דבעבורה של עיר כמאן דמליא לא הובא ברי"ף וברמב"ם, ובמ"מ פ"ו מעירוב ה"ט הביא דהרשב"א בעבוה"ק כי כן אבל ש"פ לא הזכירו זה. ועי' גאון יעקב, וע' בחזון יחזקאל משי"כ בזה.

גמ' אמר ר' יצחק בריה דר' משרשיא הכא באילן הנוטה חוץ לד' אמות עסקי' ונתכוון לשבות בעיקרו, הנה עיקר תירוץ הגמ' דאה"נ אם הניח העירוב בתוך ד' אמות מקום שביתתו מהני אפי' מר"ה לרה"י וכאן מיירי שהניח העירוב מחוץ לד' אמות של מקום שביתתו ונתכוון לשבות ברי"ה מתחת לאילן ומורידו מהאילן בריחוק ד' אמות, זהו עיקר התי', [ושאר המו"מ בגמ' ליישב הלשון והאוקימתא], אלא דצ"ב עדיין איך יטלטל העירוב ברי"ה עצמו יותר מד"א וזהו דאורי"י ופירש"י דמטלטלו פחות פחות מד"א דזהו רק שבות ומותר ביה"ש, ומבוי' דרש"י סובר דמותר לטלטל פחות פחות מד"א בביה"ש, אבל התוס' בדף ל"ד. ד"ה ואמאי, חולקים על רש"י וסוברים דלא התירו שבות כזה בביה"ש דבקל יבוא לידי איסור תורה, וע"כ מפרש תוס' כאן [ובתוס' כאן כי דרק שלא הוצרך אבל לפי ד' תוס' להלן הוא מוכרח לפרש לא כן] דרק פעם אחת פחות מד"א מותר, וכ"כ הרשב"א שם, [ותוס' כי עוד פי' דכיון שעוקר מכרמלית תו אין איסור תורה במוליכו ברי"ה אפי' ד' אמות דצריך עקירה ברי"ה, והגרע"א מציין בזה לתו' בסוכה מ"ג. דשם מבוי' דיש בזה איסור תורה, ולכאוי' הנידון בזה אם המחייב הוא עצם טלטול ד"א ברי"ה רק שצריך עקירה והנחה או המחייב בעקירה והנחה וע"ע להלן ל"ג. פלוגתת הראשוי' בעוקר ברה"י ומעביר ד' אמות ברי"ה ומניח ברה"י]. [ועי' שו"ע סו"ס שמ"ט במ"ב ושעה"צ וביה"ל שם].

והנה מפורש בסוגיא דא"צ להניח הפת של העירוב במקום שביתתו אלא גם אם הוא בריחוק ד' אמות ג"כ יכול לקבוע מקום שביתתו, והראשוי' תמהו בזה דאיך זה מועיל הלא נמצא שאין עירובו במקום שביתתו וכמונח בבית ומה לי רחוק חמש אמות או אלף אמות, וכי' הרשב"א דהוא סברא דהואיל ויכול להביאו זה מועיל לקבוע מקום שביתתו, וכן פסקו הפוסקים דבכל אופן שיכול להביאו אפי' רחוק טובא מהני, אבל שיטת הריטב"א דדוקא כאן באילן שהאילן עושה הכל כמקום אי' לענין זה, ויבוי' עוד.

דף ל"ג.

גמ' והא איבעי מייתי לה דרך עליו, והיינו כמ"ש רש"י דיביאנו ע"ג האילן למקום שביתתו, ובי' מהר"ם דר"ל לכנגד מקום שביתתו למעלה שהוא רה"י [אבל למטה ודאי אסור דהוא ר"ה] ומתרגי' דרבים מכתפים על האילן ומביא מרה"י לרה"י דרך ר"ה, ובתוס' ביארו ד' רש"י כמ"ש מהר"ם דאין הכונה דיביאנו לעיקרו של אילן. וגם כי תוס' דמש"כ רש"י דמביא מרה"י לרה"י דרך ר"ה אין הכונה דהוא רה"י משום דמקום שביתתו הוא רה"י דבאמת הוא כרמלית, אלא כוונת רש"י [וכל הראשוי'] דאנו דנים מקום שביתתו כאילו זה רה"י להיחשב דיביא לשם העירוב כמקום שביתתו ולכך דנים בזה כאילו זה רה"י. [כן צריך לבאר הסוגיא].

והנה ביארו הראשוי' דהאיסור למסקנא הוא במה דנחשב שמושיט מרה"י במקום שגבוה י' לרה"י שהוא במקום שביתתו למעלה [דנחשב כרה"י כנ"ל] ודנו הראשוי' מהו האיסור בזה - ברש"י כי דהוא איסור מושיט מרה"י לרה"י דרך ר"ה,

ותוס' כי דלאו מושיט אלא מעביר, ובי' הדברים כי הריטב"א דכשהוא מביאו ברגליו מרשות לרשות אינו מושיט אלא מעביר [וכ"כ מהרש"א] ועוד דמושיט הוא נותן מרשות שעומד בו לרשות שחבירו עומד בו ועוד דמושיט הוא דוקא ע"י שנים ולא ע"י אי' [וע"י מהרש"א וקרני ראם] ולכך כי דהוא מעביר, והיינו דבעצם מה שמעביר ד' אמות בר"ה למטה מי' הוא חייב ואף שהעקירה והנחה הוא ברה"י לא איכפת לן, כן פי' רע"א [בדרוש וחיידוש שבת ה:]: בד' התוס', ומה שפטור במושיט הוא רק באופן דאין ד' אמות בר"ה אבל בשיש ד' אמות בר"ה חייב בכל אופן, ותו' למד זה מד' ר' אלעזר דמוציא משא למעלה מי' חייב שכן משא בני קהת וס"ל דכן היה משא בני קהת מרה"י לרה"י, [והחזו"א] ס"י ס"ב סק"יט אות ב' ג'] כי דגם כוונת תוס' אינה לדין מעביר אלא ג"כ מדין מושיט, רק שבזה חייב גם זה כנגד זה, ולכא' כן מוכח מקו' התוס' דנימא בזורק וזורק פטור, ובתוצאות חיים ג"כ דן בזה].

והראש' הרשב"א והריטב"א כי לחלוק על תוס' דאין לחייבו במעביר מרה"י לרה"י דרך ר"ה אפי' במעביר ד' אמות ומשא בני קהת לא היה מרה"י, ולכך פי' דבאמת אין חיוב רק דשבות כזה שהוא קרוב לבוא לידי איסור תורה בזה לא התירו, ועוד דדילמא נייח ברשות הרבים. וע"י בחזו"א ס"ב סק"יט אות ה' [והובא בחזו"א עמ"ס עירובין] [ועניינים אלו קשורים למסכת שבת - הוצאה, ודורשים אריכות ואכמ"ל].

בתוס' ד"ה והא אך קשה וכו' א"נ דכי מטי ליה עד מקום הנטייה יניח על ידו או על כתיפו למעלה מי' כו' בדלא נח כו', והיינו דאם עומד וידו למעלה מי' ומניח שם חשוב זה כמקום פטור, והריטב"א ותורא"ש חולקים על תוס', וע"י גם בתוס' בשבת ק"ב. שחלקו בזה דזה לא חשוב מקום פטור מכיון דהוא עומד בר"ה. והריטב"א ביאר דל"ש מקום פטור בדבר שהוא מונח בגופו של אדם או בידיו שרגליו בארץ כי מה שמונח בגופו או בידיו הרי הוא כמונח למטה בין רגליו ורק במה שאינו בידיו אדם שייך מקום פטור.

תוד"ה דהדר זקיף כו', א"נ כגון שיש גובה י' באותה זקיפה, היינו שהאילן עצמו הוא רה"י שיש בו גובה י', ובזה לא מזיק הבקיעה שתחתיו שלא יהא רה"י, וע"י גם בתורא"ש ובריטב"א.

ל"ב.

גמ' מאי רבי ומאי רבנן כו', אלא ארישא, יל"ע לר' ירמיה בע"ב קאי נמי אסיפא, ע"י.

גמ' ה"ד כו', ר' יהודה אומר, ע"י ברא"ש [ומהרש"א].

רש"י ד"ה אלא, בסוה"ד: דקלוטה כמי שהונחה, כי הראש' דאין הכונה לדין קלוטה כמי שהונחה דלזה לא אמרי' באופן שנמצא ע"ג דבר המסוים אלא הכונה דכל שבתוך י' שהוא מקומו של אדם כמי שהונח במקומו אבל למעלה מי' שהוא מקום אחר צריך מקום חשוב של ד'.

גמ' כמאן דלא כו' לרש"י קאי על תירוץ דרבינא, והתי' דכיון דצריך ג"כ לחוקקין וגם גוד אחית ותרתי לא עבדי', ולפי תוס' הקו' קאי אבריינא דקורה דמשמע ליה דגם בחוץ לד"א כיון דלא הוה רה"י ולר"י ב"י הוה רה"י ומשני דדוקא בהדרן מחי' ולפי"ז הבי' כמ"ש בתורא"ש ובריטב"א דרק בכלכלה שיש לה שוליים כלפי מטה ויש התחלת מחיצה אמרי' גו"א משא"כ בקורה דאין שוליים כלפי מטה לא.

תוד"ה הואיל ויכול לנטותו, כי תוס' ב' פי' או משום אגד כלי או משום דהוה כרמלית, וחזו"א מעיר דהלא זה כרמלית בכלים ויש בזה נידון ובתוס' וברשב"א שבת ה. מבוי דלא הוה כרמלית וכ' דאולי דקבוע באילן וזהו נחשב כרמלית וכעין שכי' הר"ן בחי' בשבת י"א. לגבי גת גדול דכובדו קובעו והוה כרמלית.

גמ' איתיביה רב בר שבה, כיצד הוא עושה כו', הנה לרש"י קו' הגמ' דלמה צריך להוליד העירוב למקום שביתתו דסגי במה שהוא עושהו לשם עירוב דהא חזי, להולידו בבין השמשות פחות פחות מד"א, וכ' רש"י דהקו' בכל ערב שבת אלא דנקט ברייתא זו דמבוי בה דצריך להוליד. וע"ז תשו' הגמ' דגזרי' אטו יו"ט שחל במוצ"ש ובי' התשו' לרש"י כמ"ש בתור"פ דבמוצ"ש גזרו על שבות כמ"ש המג"א דאפוקי יומא חמיר טפי ורק בעיולי יומא הקלו בשבות ביהש"מ וממילא בחל יו"ט במוצ"ש הוא מוכרח להולידו ומה"ט גזרו להולידו בכל ע"ש, וכמ"ש רש"י ד"ה א"ר זירא דאצרכו רבנן לכל המערבין, [אבל בהג"ה בתו' כ' לא כן דרך ביו"ט שחל במוצ"ש וצ"ע דברש"י מ' לא כן ועי' מהרש"א שבי' ד' הג"ה בתוס' דבשאר שבתות לא צריך, וצ"ע. ובחזו"א סי' פ' העיר על התוס' ל"ג: ע"ש] והנה בגמ' לעיל ל"ב: מבוי לרש"י דאף דמונח במרחק יותר מד"א חל העירוב כיון דיכול להולידו פחות פחות מד"א [וכמוש"נ שם] ולכאוי' ק' הלא מבוי' כאן דגזרו להוליד וצ"ל דכ"ז לכתח"י גזרו להוליד אבל בדיעבד חל העירוב. [ולהג"ה הנ"ל לק"מ] ובתוס' הק' דמדוע הגמ' לא הק' מברייתא זו על הגמ' ל"ב: דמבוי' דסומכין שיוליך פחות פחות מד"א וא"כ אמאי צריך להוליד ומדוע הק' רק על ר' ירמיה. וכ' תוס' דצריך לחלק. [ואולי יל"פ מה שכ' סברא בראשוי' דהאילן מחבר דהוה כמקום א' וא"כ א"א לשאול מדוע צריך להוליד אבל ר' ירמיה דאמר הואיל ויכול לנטותו והיינו גם באופן שאין האילן מחבר, וכע"ז בריטב"א] ובתוס' ד"ה ואמאי הוסיפו על ד' רש"י: לא היה צריך רק להוציאו מביתו ולהניחו בר"ה במקום קרוב כשיעור ב' שלישי מיל או ג' רבעי מיל שהם שיעורי ביהש"מ. ע"כ. ומבוי' בתוס' דבמרחק אלפיים לא מועיל משום דלא יספיק להביא הפת בשיעור ביהש"מ שאז חלות העירוב. וד' התוס' צ"ב דהלא ממ"נ אם לא מצרפים הזמן שקודם ביהש"מ א"כ גם בביהש"מ גופא העירוב חל רק רגע א' מביהש"מ בתח"י היום או בסופו ואיך נשער במה שיוכל להביא מתח"י ביהש"מ. ועי'. [ובחזו"א כ' דלעולם חייל שביתתו בתח"י ביהש"מ כיון שכבר הוא מוזהר על שמירת השבת והקילו בעירוב ומ"מ יש תנאי שיהא קיים עד צאת הכוכבים ואם נאבד ביהש"מ הוה ס', והדברים עמוקים].

ואמנם תוס' חולק על רש"י דאין מזה קו' דיכול להוליד פחות פחות מד"א דאולי מיירי בגוונא דצריך להכניס לרה"י וגם כ' תוס' דלא הקלו בשבות דפחות פחות מד"א גם בביהש"מ ולכך מפרש תוס' דהקו' רק ביו"ט דהלא מותר להוליד ביו"ט בר"ה וא"כ מה צריך להולידו למקום העירוב הלא כיון דיכול לאמטויי כמאן דאמטייה לשם, וע"ז התי' דגזרו בכל יו"ט אטו יו"ט שחל במוצ"ש דאז אסור בביהש"מ שבות דפחות פחות מד"א ולפי"ז כ' הראשוי' דמותר שבות גם במוצ"ש דביהש"מ ורק דשבות דפחות פחות מד"א לא הקלו בביה"ש.

והנה מבוי' בסוגיין דמעצם חלות העירוב מהני אף שהפת אינה נמצאת במקום שביתתו וכיון דיכול לאמטויי כמאן דאמטייה. אך הריטב"א תמה ע"ז מה עניינו לדרי' ירמיה דמונח העירוב קרוב במקום השביתה ואי משום דחילוק רשויות כדאי יש בהואיל דר' ירמיה לעשות הכל כמקום א' אבל בזה שהכיכר בכאן והעירוב קונה בסוף אלפיים אמה האין יהא כח בהואיל לעשות כאילו הכיכר במקום השביתה לקנות לו שם שביתה והביא פי' בשם הראב"ד [וכן ברשב"א] דקו' הגמ' דהואיל וכבר הוליד ביום הראשון והוקבע מקומו שם על דעת לקנות שם למחר שלא יהא צריך להולידו בשני ונימא דכיון דמצי ממטי ליה למחר ומבעוד יום דכמאן דאמטייה דמי, ע"ש.

[תוד"ה גזירה, מבוי' בתוס' [ובראשוי'] דביו"ט שחל במוצ"ש אסור שבות ביה"ש ואף דלכאוי' הלא לא גזרו על שבות ביה"ש ומצד כל יום בפ"ע לא גזרו וא"כ מדוע ביחד יגזרו, ולכאוי' מוכח מזה כמ"ש רש"י ל"ב: דביה"ש ספיקא הוא לא גזרו וא"כ כאן שאינו ס' גזרו, אבל למש"כ תוס' בדף ל: דגם בודאי לילה לא גזרו עד שתהא ניכר וידוע וא"כ מדוע כאן אסור כיון דזה היתר בתורת ודאי וצ"ל דכאן הוה כניכר וידוע שהוא איסור שבות וכל מה שהקלו זה אם יש הנהגה של ספק, ודו"ק].

ל"ד.

גמ' איתיביה נתכוון לשבות, בסוגיא זו יש ב' מהלכים ברש"י ונסכם המהלכים [וההוספות בתוס'] דהרישא מיירי לכו"ע שנתכוון לשבות בר"ה והניח עירובו בכותל, ולמטה מי"ט הוא כרמלית לכך עירובו עירוב דלא גזרו על שבות ביה"ש אבל למעלה מי"ט אינו עירוב דהוא רה"י ומטלטל מרה"י לרה"ה.

ופליגי בבי' הסיפא בנתכוון לשבות בראש המגדל - למהלך א' ברש"י מיירי שהניח עירובו בתוך המגדל והמגדל עשוי כמו עליות שיש עליה שגבוהה י"ט ויש שגבוהה פחות, הרי אם הניחו במקום שהוא למעלה מי"ט הוה עירוב בכל אופן דיכול לירד למטה ולאכלו דכל למעלה מי' חדא רשותא, אבל הניחו במקום שלמטה מי"ט [והוא כרמלית] הרי אינו חדא רשותא עם מה שלמעלה מי"ט ולכך אם נצרך למלאכה אינו עירוב, והמלאכה הוא במה שמטלטל מכרמלית לרה"י [גג המגדל] דרך רה"ר דאין לו מעבר ישיר רק דרך ר"ה [וכדמסיק הגמ' דאין לו כוונתא ומיתנא - חלון וחבל] ותוס' הק' דמכרמלית לרה"י אין איסור רק מרה"י לרה"י וכ' תוס' דהוא ר"ה דרבים מכתפין וממילא הוא מביא מרה"ה לרה"י. [ועי' להלן במש"כ תוס', וצ"ע כו'] ולפי' ב' ברש"י מיירי ששבות בראש המגדל אבל מקום עירובו הוא בכותל ואם הוא למעלה מי"ט הוה עירוב דאין רה"ר באמצע דהמגדל אצל הכותל אבל אם הוא למטה מי"ט אינו עירוב דהוא רה"ר דרבים מכתפין עליו ומביא מרה"ה לרה"י. ועי' קו' הגמ' - לב' הפי' - דנימא הואיל ויכול לכופף המגדל כלפי מטה ונמצא בראש המגדל כרמלית ומותר בביה"ש מרה"י או מרה"ה לכרמלית. ומתרצי' דהוא מגדל ארוך דעי' שמכופף מתרחק מקום שביתתו מחוץ לד' אמות ובזה לא אמרי' הואיל באופן שעיי' מתרחק מקום שביתתו יותר מד"א. ולתי' א' מתרצים שמדובר במסומר, זהו בי' השקו"ט בגמ'. ובתוד"ה הכי נמי, כ' בי' נוסף בתי' הגמ' דאם רחוק ד"א הרי צריך להוליך עירובו יותר מד"א וזה אסור ביה"ש. וגם ברש"י כ' פשט זה [בלשון השנן] והק' מהר"ם דהרי רש"י סובר דמועיל פחות פחות מד"א ותי' דכיון דצריך גם לומר הואיל ויכול לנטותו כולי האי לא אמרי'. [ועי' בריטב"א].

תוד"ה או בראש המגדל וצ"ע דכי נמי הוה ר"ה אם בכח"ג הוה מושיט, עי' מהרש"א שהק' מה שייד כאן מושיט הלא הוא מטלטל מרה"ה לרה"י, [וכ' דבעומד במקומו ומוציא אי"ז מוציא אלא מושיט, ועי' קרני ראם דתמוה ממשנה ע"ש] ובתור"פ ובריטב"א כ' ד' התוס' על מש"כ רש"י [בד"ה אם למעלה] דלמעלה מי' הוא עירוב אף דהוא מושיט ועיי' כ' דל"ה מושיט ומשום דדוקא כשיש ב' בני אדם וכן שאורך ר"ה מפסיק באמצע, [וכמ"ש בדף ל"ב]. ויל"ע אם זה מתיישב בד' התוס'.

תוד"ה הכי נמי, הוה שביתתו בראש המגדל כ"ז שאין ראש התחתון זו ממקומו כו', והואיל ושקיל ליה כולי האי לא אמרי', ע"כ, מבוי' בתוס' דאם עוקר לגמרי כל המגדל ממקומו אז שביתתו למטה בר"ה ואז יכול להביא מכרמלית לרה"ה וכלי האי לא אמרי', ובאופן שלא עקר לגמרי כל המגדל רק מטהו אז נשאר שביתתו בראש המגדל, ואף דנעשה כרמלית מ"מ הואיל ויכול לנטותו וחוף לד' אמות לא אמרי', ונמצא דממ"נ לעקור לגמרי לא אמרי' הואיל, ולהטותו לא אמרי' חוץ לד' אמות, ומבוי' בזה דכשקובע שביתתו בגג המגדל הוא נקבע בקרקעיתו בארץ ורק דכ"ז שעדיין ראש התחתון של המגדל במקום השביתה מתייחס השביתה בראש המגדל אבל כשעקר לגמרי חוזר השביתה למקומו בארץ.

ובראשו' הקשו דהלא אמר רבא דנותן עירובו יש לו ד' אמות והמגדל אינו ד' אמות וא"כ הלא יכול להביא העירוב לד' אמות במקום שמחוץ למגדל [מרה"ה לרה"ה] ותי' הראשו' שרק בר"ה או בכרמלית אבל בשבת ברה"י גמורה שהוא מקום מסויים שוב אין נותנין רשות היחיד אחר של ארבע אמות ואפי' נתכוון לשבות בטפח הסמוך לרה"ה. ועי' חזו"א סי' פ'.

ל"ד :

תוד"ה אי למעלה, המ"מ [פ"ו מעירוב ה"ח] כ' דמה"ט לא פסק הרמב"ם כד' רבא דהנותן עירובו יש לו ד' אמות.

גמי גזירה שמא יקטום. וכי רש"י שמא יקטום כי שקיל ליה. והראשון הק' דזה אינו מתכוין, וגם מלאכה שא"צ לגופה וכי דחיישי דיתכוין. וגם מיירי בארעא דיליה דחשוב צריכה לגופה. ומבוי בראשון דמותר בביה"ש מלאכה שאצ"ל, ועי' ביה"ל סי' שצ"ג [ועי' היטב בד' הריטב"א].

גמי פוקו כבשי כבשי באגמא. בי' הריטב"א דבעו הכנה במעשה מבעו"י ולא סגי במחשבה כיון שהן מחוברין.

גמי התם בעוזרדין. ופירש"י דקשין, אבל ברכין דהוו כירק לא גזרו דרך באילן גזרו ולא בירק, והריטב"א הק' דלמעלה כי רש"י דבקנה דרכין חיישי טפי ואפי' בביהש"מ אסור, ובסי' של"ו ס"א האריכו בזה הפוסקים, הרמ"א פסק דקנים הרכים כירק מותר להשתמש בהם, והט"ז הק' ע"ז דמדגזרי' שמא יקטום מוכח דאדרבה קיי"ל להלכה דברכין חיישי טפי ואסור, והמ"ב [ס"ק ט"ו] בשם הא"ר דכמה ראשו פסקו כהרמ"א, ומחלק דדוקא ברכים כירק דנכפל בזה מותר אבל אם הוא קשה אע"פ שאינו קשה כאילן אסור להשתמש משום דנוח לשברו בעת שמשתמש עליו, ובזה מיירי הגזירה שמא יקטום. ועי' שם.

מתני' נתנו במגדל, ובגמי' ואמאי הוא במקום א' ועירובו במקום אחר, ובתוס' כי ב' מהלכים אם מיירי בכלי גדול דשייך בו בנין וסתירה, או אפי' בכלי קטן דשייך בנין וסתירה בכלים, וברש"י בדף ל"ה. ד"ה ומתני' כי כשיטה א' בתוס' דרך בכלי גדול שייך בנין וסתירה ולא בכלי קטן. וכן הסכימו הראשון [וברשב"א כי דאפי' מחזיק מ' סאה נחשב כלי קטן] ופליגי בבי' המשנה בשבת קמ"ו. דשובר אדם את החבית אם מיירי בכלי קטן או דוקא במוסתקי כמ"ש תוס', והנה בריש פ' הבונה בשבת ק"ב: מבוי בראשו דבנין בכלים הוא גם בכלי קטן דהואיל והוא בנין מחדש לא נא' בזה אין בנין בכלים וברש"י מבוי דגם בבנין מותר בכלי קטן. ומבוי בראשו דחילקו בין סתירה בכלים דמותר לבנין בכלים דאסור, ועי' בריטב"א שכי' דלגבי בונה הוה בנין דאפי' באוכלין יש איסור מגבן. [ויש בזה אריכות בריש פ' הבונה].

גמי' הכא במגדל של לבנים ור"מ היא דאמר נוטל ממקום הפחת, כו', וכי רש"י ותוס' דלא הוה מוקצה כר"ש, ובתוס' כי בשם רש"י ביצה דגם לר"י לא הוה מוקצה כיון דהוא רק איסור דרבנן, ובתוס' בביצה ל"א: הקשו ע"ז דגם דרבנן יש מוקצה, ועיי"ש וברמב"ן במלחמות בביצה שם כי דגם לר"י ל"ה מוקצה מכיון דהפירות עצמן ראויים ואי"ז אלא אריא דרביע עליה וברגע שנסתלק הוא ראוי לכוי"ע, ובר"ן [י"ט: מד' הרי"ף] הביא זה וכי שדבר אחר גורם שאין יכול ליהנות מהן והרי זה כאילו היו פירותיו במקום שאינו יכול להלך שם. עכ"ל. וכן פסק בשו"ע סו"ס תקי"ח ועי' בביה"ל שם שהביא מחלוק' הראשון בזה.

גמי' ביו"ט אמרו אבל לא בשבת, והטעם דאסור בשבת כי בתוד"ה והא"ר זירא דמשום מוקצה דהלבנים דכיון דשרגינהו אקצינהו. ומה דביו"ט מותר כי תוס' בביצה ל"א: דמותר טלטול מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש, [וכי"פ הרמ"א סי' תצ"ה] ובתוס' ביצה ח. כי דמותר לצורך שמחת יו"ט ואוכל נפש, ובמהרש"א ביצה ח' כי דרך טלטול מותר אבל אכילה ושימוש במוקצה אסור, אבל הריטב"א כאן כי דאין בזה איסור מוקצה דמכיון שנתנו הלבנים האלו בכאן לסתום ולהיות כעין דלת והסתימה היא בענין שמותר לפתוח אותה הרי אין העפר והלבנים מוקצה וכי דמעתה אין לנו ראייה להתיר טלטול האפר שהוא מוקצה ביו"ט אפי"כ הוא בטלטול מן הצד דלא שמיה טלטול לצורך אוכל נפש ואפי' בשבת, ע"כ, והטעם דאסור בשבת כי הריטב"א דמדרבנן דמיא לסתירה והקלו ביו"ט.

תוד"ה והא"ר זירא והו"מ לאוקמי כרבי, והיינו דלא גזרו על שבות בביה"ש, ובריטב"א כי דלמש"כ דהאיסור מדרבנן דדומה לסתירה י"ל דשבות כזה שדומה לסתירה של בנין שהיא מלאכה גמורה לא התיר רבי. ועי' בביה"ל סי' שצ"ד ס"ב דהטור סובר כהריטב"א, והביה"ל מק' דאפי' אם זה סתירה גמורה הלא זה מקלקל וסותר שלא ע"מ לבנות והוה שבות דמותר בביהש"מ וכי דאפשר דחשוב סותר ע"מ לתקן דצריך להסתירה משום העירוב שמונח בתוכו או משום דהוא שבות הקרוב דכיון דסותר הוא בנין גמור לכך גזרו בזה.

ל"ה.

תוד"ה חסורי מיחסרה, פ"ה וג' מחלו' בדבר ולא דק כו' מהרש"א ומהר"ם כ' דרש"י כ' זה לפי המסקנא שרצה להוכיח דגם בשבת פליגי, [ועי' בראשון שהביאו ד' רש"י גם למסקנא ובנמצא, ע"ש].

גמ' נמצא המפתח, והיינו דקודם שנמצא אסור, וברש"י בסוף הסוגיא [לפני המשנה] כ' ה"ז עירוב דכי מדכר ליה מיייתי ליה דרך קרפיפות, ומבוי דגם לפני שנמצא מותר משום דאי מדכר ליה יוכל להביא, ועי' במהר"ם וברש"י מש"כ בזה.

גמ' בשדה אין עירובו כרבנן, והנה לכא' זה מיותר דלכו"ע אסור לטלטל בשדה, ובגה"ש מביא בשם הרז"ה שכי' דכרבנן היינו דלא התירו לטלטל ע"י מה שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו דא"כ גם כאן הוה עירוב ע"י וכן כ' הריטב"א ומוסיף הריטב"א דאפי' מאן דשרי ע"י נותנו לחבירו וחבירו לחבירו, דוקא לענין המפתח אבל לענין העירוב בעצמו לא שרי מה"ט אם הניחו בבית הקברות או במקום שאין יכול לטלו בעצמו, ויכול לטלו ע"י חבירו, ע"כ, והיינו מה דאסור לכהן בבית הקברות אף שיכול לטול ע"י ישראל.

ועי' בהגהות חווי"י על הרי"ף [ח:]: שהק' בכל הסוגיא דאפשר לשבור המגדל ע"י נכרי דאמירה לעכו"ם שבות ומותר בביהש"מ ולד' הריטב"א נחא. ואמנם לעיל ל"ג. הק' תוס' דיעשה ע"י זה עוקר וזה מניח ולכא' הלא כיון שנצרך להביאו ע"י אחר לא מהני, וי"ל. [ועי' בתוס' ר"פ שם. שכי' לתרץ קו' תוס' דבמה שאפשר בשינוי לא חשוב הוא ועירובו במקום א'].

גמ' אביי ורבא דאמרי תרווייהו במנעול וקטיר במיתנא, לרש"י מיירי בכיסוי בקרקע ואף דהוא שבות לא גזרו על שבות ביה"ש, ומ"מ לפי ר' נחמיה אסור דניטל רק לצורך תשמישו, וק' דממ"נ הלא לא גזרו על שבות ביה"ש, וכה"ק תוס', וברע"ב במשניות כ' דבב' שבותים כן גזרו וכאן הוא ב' שבותים כיסוי קרקע דדמי לסתירה וטלטול מוקצה, והאחר' הק' מהגמ' ל"ב: דמותר ב' שבותים שימוש באילן וטלטול מכרמלית, ועי' רש"י. [ועי' בתוס' הרא"ש שהביא יסוד הרע"ב והק' ע"ז מדל"ב: וכנ"ל] ותוס' כ' דמיירי בכלי ובוזה מותר לטול הכיסוי ופליגי בדרי' נחמיה וכמ"ד גזרו על שבות ביהש"מ, ובחי' הר"ן מיישב ד' רש"י דטלטול משום הוצאה איתסר שמא יוציא לר"ה ההוא כלי גופיה ואתי לידי חיוב חטאת ולכך גזרו בביה"ש, וק' דבהמשך הגמ' וברש"י בסוף העמ' מבואר דמותר טלטול אבנים בביהש"מ דלא גזרו על שבות, וצ"ע. [ויש ליישב דטלטול אבנים לא נאסר משום הוצאה, עי' קה"י ביצה סי' ב', אבל צ"ע].

גמ' ובפלוגתא דהני תנאי דתנן הקיש ע"ג שידה תיבה ומגדל, וברש"י ד"ה אוהל הוא ולא מקבל טומאה, עי' בריטב"א דק' ממ"נ אם זה מקבל מ' סאה הרי אינו כלי ואם לא מקבל מ' סאה הוא כלי, וכי' דלא כל כלי שמקבל מ' סאה טהור, ע"ש, ועוד כי דהכא לא מיירי לגבי השידה עצמה אלא לגבי הכלים שבתוכה והנידון הוא אם טמא ע"י ההיסט שבתוכה וזה תלוי אם הוא כלי או אוהל דאם זה אוהל לא טמא ע"י היסט, ע"ש.

בשעה"צ סי' שצ"ד סק"י כ' מאחר' דדעת הטור דכל מה דשנינו דמותר שבות בביהש"מ והוה עירוב הוא רק בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות דמערבין גם שלא לצורך מצוה הרי אסור שבות בביה"ש ולא הוה עירוב, והשעה"צ הוכיח לא כן מדי' הטור וכי' דהבי' הוא דגם עירובי חצירות הוא מצוה וכמ"ש הגר"א. [ומ' דיש מצוה לערב בכל אופן].

מתני' נתגלגל חוץ לתחום כו', מבעוד יום אינו עירוב, וכי' רש"י דמשום דיש יותר מאלפיים אמה עד מקום העירוב ואינו יכול להגיע לאכלו. ובתוס' כ' דאף דלא גזרו על שבות ביה"ש וא"כ הלא יכול לילך בביה"ש מחוץ לתחומו ליקח העירוב דכיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל כו' והיינו דאם קובע שביתתו מחוץ לאלפיים אמה, שעומד אזי דינו כעומד מחוץ לתחום ואין לו אלא ד"א ולכך תקנו חז"ל שלעולם לא יחול אם פת העירוב מחוץ לתחום, ועי' גם בתוס' ל"ח: ד"ה

והא ובריטב"א כ' דאפי' תימא דמצי לאתויי כל שהוא בתחום ביתו קונה לו עירוב אבל כל שהוא חוץ לתחום ביתו שאינו יכול ללכת שם בהיתר גמור אינו קונה לו עירוב, ובבית מאיר סי' שס"ה בי' דבריו [הו' בהג' הריטב"א] דדוקא היכא שאיסור שבות דבר אחר מונע קניית העירוב כגון שמניח בכרמלית אמרי' דכל שבות לא גזרו ביה"ש והוי עירוב אבל כשאיסור תחומין גופיה שזה העירוב בא להתירו הוא המונע הקנייה כגון במניח חוץ לתחום בזה לא אמרי' שיקנה כיון שלא יכול ליטלו ביה"ש בהיתר גמור בדין תחומין, ע"כ, והיינו דאף דלמעשה יכול ליטלו לא רצו להקל בזה, ועדיין צ"ב.

והרמב"ם [פ"ו מעירוב ה"א] כ' : והמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו, ומבוי דלא כ' משום דין הנ"ל אלא משום שאין יכול להגיע, וצ"ע כקו' התוס', ולפי הב"מ נחא, [ועי' במג"א סי' תי"ח ס"א ובביה"ל שם מה שכתבו ע"פ שיטת הרמב"ם, ויבוי בע"ה בסוף פ' כיצד מעברין. ועי' בחזו"א סי' פ' בסופו].

מתני' משחשיכה ה"ז עירוב, וברש"י כ' כבר קנה עירוב ביהש"מ ושבת הואיל והותרה הותרה ומבוי ברש"י דזה משום דין דהותרה הותרה, ועי' בחכמת הלב שהוכיח מריטב"א ומאירי בדף ע"ח : דאינו משום דין הותרה אלא דסגי ליה דליקני בין השמשות [וכי' דיש כמה תנאים בדיני הותרה הותרה כמבוי בראשו' בדף ע"ט. וכאן מהני].

גמ' נתגלגל חוץ לתחום, אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד' אמות אבל לתוך ד' אמות הנותן עירובו יש לו ד' אמות, והנה עיקר יסוד ד' רבא הוא דבמקום עירובו יש לו שביטה ד' אמות וכמבוי בגמ' ל"ב : ועי' ברש"י שם, [ובתורי"ד בדף נ"ב. כ' דהגדר דכמאן דקאי התם] והאלפים אמה נמדדין מהד"א ואילך. ועי' חידוש רבא דבאופן שהעירוב נתגלגל חוץ לתחום בסוף ד' אמות אזי ג"כ מועיל שקונה לו ד' אמות ומשם מודד האלפיים אמה, והמ"מ בפ"ו הי"א בסוף הדברים כ' דמירי שהניח עירובו קרוב מסוף תחומו אמה אחת ולזה כ' הרמב"ם המניח ע"ת בסוף התחום. ע"כ.

ועי' בביה"ל בסי' ת"ט ס"ה, דהשו"ע כ' כד' המ"מ, והביה"ל כ' דבטור וברש"י ובר' יונתן מבוי דמהני גם בהניח עירובו בתוך התחום, ובי' הביה"ל דהמ"מ סובר דעירובו קונה לו ד' אמות במקום שמונח וכמוש"נ ולכן דוקא בהניחו שם. אבל הראשו' סוברים דמקום שביטתו היכן שקבע שם קונה לו ד' אמות ומודד משם אלפיים אמה ולכך גם אם הוא מחוץ לאלפיים אבל בתוך ד' אמות לאלפיים אמה מהפת מהני [ועי' במ"ב סק"יז] והיינו דלפ"ז כל מה שנא' בגמ' הוא דיש לו ד"א ועוד אלפיים, אבל המ"מ למד דהפת היא נותנת ד"א במקום שמונח. [ועי' חזו"א סו"ס פ' ד"ה רמב"ם].

ל"ה :

רש"י ד"ה להודיעך, עי' רש"ש.

גמ' וסבר ר"מ ספיקא לחומרא כו'. ומסקי' דקסבר תחומין דאוריין, והיינו דלר"מ סי' דרבנן לקולא וכאן סי' לחומרא משום דהוא דאוריין. ועי' בתוד"ה ספק לא טבל שמבוי מחלו' אם גם בסי' ספיקא לחומרא ג"כ אמרי' סי' דרבנן לקולא או לא. ועי' בזה במל"מ פ"ח מאבחה"ט ה"ה ובפ"ו ממקואות ה"ו.

ובדעת ר' יוסי שמטמא - הטעם משום חזקת טומאה, וכמבוי בהמשך הסוגיא בדף לו. ופליגי ר"מ ור' יוסי בסי' דרבנן לקולא נגד חזקה אם אמרי' או לא, והנה באופן דהניח העירוב בבין השמשות קיי"ל בשבת ל"ד. דלכתח"י אסור להניח ע"ת בביהש"מ [והטעם פירש"י דהוה תיקון בביה"ש דאסמכוה אקרא והרמב"ם כ' שלא יכנוס בסי' לכתח"י, [ועי' בתוס' רע"א סופ"ב דשבת שכי' דטעם רש"י לא שייך למ"ד דלא גזרו על שבות ביה"ש וטעם הרמב"ם הוא בנוגע לשביתת התחום דלא יכנוס בסי' לכתח"י, ועי' בתורי"ט וברע"א] ובדיעבד אם הניח נחלקו הראשו' - רש"י והרמב"ם כ' דמהני בדיעבד, ותוס' ושאר ראשו' חולקים, והוא בי' דיעות בשו"ע סי' תט"ו ס"ב וס"ג, ובשער המלך כ' דנחלקו בדין זה דסי' דרבנן לקולא נגד חזקה דכאן יש חזקה שתחומו במקום ביתו [חזקת תחום ביתו] והרמב"ם פסק כר' מאיר, והראשו' פסקו כר' יוסי, ועי' בקה"י בזה, ואמנם צ"ב דבתוס' בהמשך הסוגיא מבוי דלא סבר חזקת תחום ביתו [כדלהלן] והנה הגרע"א מק'

[וזה קושיא על ההו"א בגמ' דלפי ר' מאיר נימא ס' דרבנן לקולא] דמה שייד לדון בזה ס' דרבנן לקולא הלא ממ"נ אם חל העירוב לצד זה מפסיד תחומו בצד השני והוה תרתי דסתרי בדרבנן שלא דנים בזה ס' דרבנן לקולא וכי רע"א דכיון שהניח עירובו וקבע שכאן שביתתו אזי הדין ס' דרבנן לקולא נותן שהיכן שהניח עירובו וקבע שביתתו באופן ונדאי שם יחול העירוב. ויתכן לפי"ז דבאופן שמניח בביהש"מ שהניח מלכתח"י באופן מסופק קביעות שביתתו תו ל"ש בזה ס' דרבנן לקולא דהוא תרתי דסתרי, ויש לדון בזה, והרע"א האריך כאן במערכה שלימה בדין תרתי דסתרי בפי' דרבנן לקולא.

ובנידון זה של ס' דרבנן לקולא נגד חזקה, עיי' בש"ך יו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות כ' ובפמ"ג באות כ' שם, וביד אברהם ובגל' מהרש"א שם. ועיי' בש"ש שמעתא.

גמ' ורמי דאורי"י דאורי"י לר"מ דתנן נגע בא' בלילה כו' ר"מ מטהר וחכמים מטמאין שכל הטומאות כשעת מציאתן, ולכאוי קו' הגמ' הוא דחז"י דר"מ אזיל בתר חזקה גם בדאורי"י וא"כ גם בעירוב דאורי"י ניזיל בתר חזקה, וכמו שבי רש"י. [ובאמת בחולין פ"ו. מבוי בתוס' ומהרש"א שם דכמו דר"מ חייש למיעוט ולא אזיל בתר רוב ה"ה דלא אזיל בתר חזקה וחייש למיעוט [וכ"ה בש"ש ש"ג פט"ו ע"ש] וק' מהגמ' כאן דבעירוב ובטומאה אזיל בתר חזקה כה"ק אחריו].

תוד"ה ר' מאיר מטהר, ר"מ בר"ה איירי כדתניא בתוספתא ר"מ מטהר שס' טומאה בר"ה טהור, לכאוי ק' א"כ מהו הוכחת הגמ' דר"מ אזיל בתר חזקה הלא כאן זה משום ס"ט בר"ה טהור, ולמש"כ תוס' בע"ז ל"ז: ובסוטה כ"ח: דס"ט בר"ה טהור משום חזקה הוא ולא משום הלכה א"ש, אבל תוס' בחולין ט: ובתוס' נידה ב. כ' דאינו משום חזקה ואפי' בלא חזקה ס"ט בר"ה טהור וא"כ מני"ל לגמ' דר"מ אזיל בתר חזקה. ובנודע ביהודה יו"ד תשו' ס"ה כ' לבאר דקו' הגמ' לא היה להוכיח דר"מ אזיל בתר חזקה דודאי בכל דוכתא אזלי בתר חזקה, אלא הצד דלא אזיל בתר חזקה הוא באופן שיש ריעותא לפנינו דנשרפה ויש בזה כשעת מציאתן ובה היה ס"ד דלא ניזיל בתר חזקה דהכשעת מציאתן מתנגד לחזקה. ומזה קו' הגמ' דהלא במת לא אמר ר"מ דכשעת מציאתן, דאם הוה אמר כשעת מציאתן לא היה מועיל אפי' ס"ט בר"ה וכמו דבאמת חכמים מטמאין. [ועיי' בהמשך] ועיי' דר"מ לא סבר כלל המושג דכשעת מציאתן ולכך מטהר בר"ה עכ"פ וא"כ גם בעירוב ניזיל בתר חזקה, כיון דלא ס"ל כשעת מציאתן. [ובר"ה"י טמא דברה"י לא אזלי בתר חזקה משום הה"ל דס' טומאה ברה"י טמא] ובקה"י סי' י"ד כ' דכן מדויק בתוד"ה א"ר ירמיה שכי' בתח"י הדיבור דבמתני' הא דלא אוקמיה תרומה אחזקה "לאו משום דהשתא היא טמאה" ומבוי דבזה השקו"ט דר"מ לא אזיל בתר חזקה משום דהשתא היא טמאה.

ואמנם הק' הקה"י הלא דילמא סובר ר"מ דכשעת מציאתן שקול כמו חזקה קמיינתא והוה ס' שקול ולכך בר"ה מטהר ולגבי עירוב הוה ס' וכדתנן במשנה דהוה חמר גמל, וא"כ מהו קו' הגמ'. ועיי'.

[ועיי' בקה"י מדי הר"ש ב טהרות בנוגע לס' טומאה למפרע, ומדי הש"ש, ועיי' ברא"ש ריש נידה].

תוד"ה כל הטומאות כשעת מציאתן, ואורי"י דכל הטומאות כשעת מציאתן דוקא לחומר תרומה וקדשים. והראשוי בריש נידה חולקים ע"ז וסוברים דגם לגבי חולין אין חזקה, וכי דכיון שלא ראהו חי מבערב אין חזקה והביאו כן מהתסופתא דדוקא בלא ראינוהו חי מבערב. [ולד' הראשוי י"ל גם לר"מ אין חזקת חי ומ"מ כיון דלא ס"ל כשעת מציאתן הוה ס' וטהור וקו' הגמ' הוא כמ"ש הנו"ב דכיון דאין כשעת מציאתן ממילא בעירוב נמי ניזיל בתר חזקה] ובטעם הדבר ב"י בקה"י שם דהלא ידע"י שהרבה מתים בעולם ורק הסי' אם גוף זה הוה מכלל המתים או מכלל החיים ולא שייד בזה חזקה ורק אם ראינוהו חי מבערב דאז אנו דנים אם אח"כ מת בזה הוא דשייד חזקה.

תוד"ה א"ר ירמיה, תוס' מק' דבמתני' יש חזקה אחרת כנגדה בחזקת שלא עירב, כו' ואי הוה אמרי' בחזקה שלא עירב לא חשיב לה הש"ס, כו', מבוי בתוס' שדנו אם יש חזקה שלא עירב, והנה יסוד חזקה זו הוא שהוא מוחזק בתחום ביתו,

והצד דליכא חזקת תחום ביתו כ' בתוס' הרא"ש דהלא קודם ביהש"מ אין לו תחום ביתו דבערב שבת ליכא תחום וכשחל שבת אנו דנים היכן חל התחום שלו ולא שייך בזה חזקה, אלא בדבר שאנו צריכים לו עתה. [וכ"כ בנודע ביהודה שם] ובד' התוס' צ"ל דיש פשטות נגדו אין ס' מוציא מידי ודאי וכיון דבסתמא נקבע תחומו כביתו לא תלי שנגעשה מעשה להוציא מזה, והריטב"א כ' דבאמת יש חזקת תחום ביתו אבל מ"מ כשיש חזקת העירוב שקיים זה עדיף מחזקת תחום ביתו וכ' דכיון דודאי עירב ואין הס' אלא אם נטמא העירוב הא נפק גברא מחזקת בית זה ואי משום ס' העירוב אוקמיה בחזקתיה דהוה בחזקת טהור, ע"כ. ומבוי דכיון דהחזקה דהעירוב הוא בשורש הס' זה עדיף. וע"ע להלן ד' הריטב"א, שכ' בשם הר"מ בר שניאור דאין לנו לדון חזקה אלא בדבר שהספק בא ממנו, ע"ש.

ל"ה : - ל"ו

גמ' א"ר ירמיה משנתינו כגון שהיה עליה שרץ כל ביהש"מ, והיינו דליכא חזקה ומק' הגמ' דהא לימא ר' יוסי ס' עירוב כשר, ובגל' הש"ס מק' דנימא דנפל שרץ בביה"ש וידעי' מתי נפל רק לא ידעי' אם זה יום או לילה ולר' יוסי ס' עירוב כשר, וע' בהגהות רא"מ הורו"ץ שכ' דאפ"ל דזה כוונת הגמ' ומ"מ מק' דהא לימא ר' יוסי ס' עירוב כשר משום דיש חזקת תחום ביתו כמ"ש לעיל וכיון דבמקרה זה אין חזקת טהרה המנגדת לא יתיר ר' יוסי [ואמנם לפי תוס' דאין חזקת תחום ביתו לא יועיל זה דא"כ מה קו' הגמ' בהא לימא ר' יוסי] וע"י ברש"ש מש"כ בזה. וע"י גם בחידושי אבן העו"ז.

תוד"ה בהא, בתוס' הרא"ש הק' זה על פירש"י שפ"י כל בין השמשות וכ' משום כך לפרש דלאו דוקא כל בין השמשות אלא מיד התחלת ביהש"מ נפל השרץ עליו הילכך פריך מדרי' יוסי דלא הו"ל להקל ולמימר דס' עירוב כשר כיון דהוי רוב ביה"ש עליו, ע"כ.

גמ' רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו הכא בב' כיתי עדים עסקי' כו' רבא אמר, וברש"י [ל"ו]. כ' דלרבא אפי' יש ב' כיתי עדים מטהר ר"מ, ומשום דיש ב' חזקות חזקת חי וחזקת טהרה וברע"א ב' יסוד המחלו' רבה ור' יוסף עם רבא דרבה ור"י ס"ל דתרי ותרי ס' דאורי' [ביבמות ל"א] והיינו דמה"ת לא אזלי' בתר חזקה דכת עדים מסלקין לכל החזקות, ורבא סובר דתרי ותרי ס' דרבנן ומה"ת אזלי' בתר חזקה ורק מדרבנן לא אזלי' בתרי ותרי בתר חזקה ולכך כשיש ב' חזקות הקלו רבנן.

אבל בתוס' ד"ה הכא בב' כיתי עדים וכן בתוס' כתובות כ"ו : נקטו דגם לרבה ור"י מה"ת אזלי' בתר חזקה במקום תרי ותרי, ובתוס' כאן הק' ממה דבכתובות כ. אזלי' בתר חזקה וזה תמה רע"א הלא ודאי מדרבנן לא אזלי' בתר חזקה ורק בממון לא שייך להחמיר [וע"י רש"ש] ובתוס' בכתובות הדברים מבוארים יותר דהק' דשם מבוי בגמ' דבנוגע לתרומה דרבנן הקלו דאזלי' בתר חזקה במקום תרי ותרי, והק' התוס' מדוע כאן בעירוב לא אזלי' בתר חזקה שהתרומה לא נטמאת הלא תרומה בזה"ז דרבנן, ותי' דכיון דע"ת דאורי' לר"מ לא אזלי' בתר חזקה. [והכוונה בזה דהלא למעשה ודאי אסור לאכול דהשתא זה ודאי טמא והשאלה מתי וא"כ בנוגע לדאורי' יש כאן ס' אם יש תרומה ראויה לע"ת] ועוד תי' דשאני התם דאיכא ריעותא לפניך דהרי נטמאת לפניך ולא אמרי' השתא הוא דאיטמי במקום תרי וזהו ג"כ ד' התוס' כאן דשאני הכא דהשתא ודאי טמאה היא, והדברים צ"ב סו"ס הלא יש חזקה והלא גם במקום ריעותא אזלי' בתר חזקה, ומבארים דהפשט בתוס' דבמקום ריעותא לפניך שייך רק חזקה שגדרה הכרעה שלא להסתפק קודם וזה ל"ש נגד תרי ותרי רק חזקה של הנהגה.

תוד"ה ר' ירמיה [ל"ה]: משו"ה מוקי לה מתני' בב' כיתי עדים דל"ש לומר הכי כיון דאיכא עדים דמפקי ליה מחזקתה. וברע"א תמה על ד' התוס' דסו"ס הלא כיון דעירוב דרבנן והוה ס' השקול ויש חזקה נגד חזקה הרי מס' מותר, וע"י גם במהרש"א שכ' על ד' התוס' דודאי המקשה דרמי דאורי' אדאורי' סבר משום דע"ת דאורי', ע"ש.

ובעיקר מש"כ רש"י בתי' רבא דמיירי אפי' באופן שיש ב' כיתי עדים, הק' מהרש"א מ"צ לזה הלא בפשוטו התשו' דבנגע בלילה יש ב' חזקות ובעירוב חזקה א', וחזקה אחת לא מהני משום חזקת תחום ביתו המנגדת לזה, ובריטב"א ג"כ הק' זה ומתרץ דס"ל לרש"י דכל היכא דליכא עדים ודאי אלימא טובא חזקת טהרה של העירוב ולא אזלי' בתר חזקת תחום ביתו וממילא סגי חזקה אחת לקולא ורק כשיש כת המעידה נגדו בזה לא מהני חזקה א' לקולא וצריך ב' חזקות, והטעם כ' הריטב"א במה דאלים חזקת טהרה על חזקת תחום ביתו, שבכל מקום אין לדון חזקה אלא בדבר שהספק בא ממנו וכי' דכן גבי מקוה אמרי' העמד אדם על חזקתו ולא אמרי' העמד טהרות על חזקתן - בשם הר"מ בר שניאור. והיינו דחזקה שהיא בשורש הס' היא מכרעת טפי וע"ש עוד בריטב"א. [ועי' חזו"א אה"ע סי' פ' סקכ"ט, ל'].

גמ' קסבר ר' יוסי תחומין דרבנן, עי' רשב"א ושא"ר מש"כ להשמטות ד"ב מיל הוא דאורי' מדוע תחומין לא הוה עיקרו דאורי'.

תוד"ה אדרבה, הו"מ לשנויי הרי חסר לפניך, בתורא"ש הוסיף דאמרי' חסר ואתאי חסר ואתאי, וכי' לתרץ דרק בטומאה דאורי' תלי' דחסר ואתאי, אבל בטומאה דרבנן לא תלי' הכי ולכך צ"ל שלא נמדד.

תוד"ה במקוה שלא נמדד, וכי' אדרבה נימא אוקי טהרות על חזקתן, כו', הריטב"א כתב בזה ב' מהלכים, א' - בשם הר"מ בר שניאור שבכל מקום אין לנו לדון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו ולכך במקוה אמרי' העמד אדם על חזקתן. ב' - דטעמא דלא אזלי' בתר חזקת טהרות משום דכיון דודאי נגע בהם פקעה חזקה מינייהו, וזהו יסוד הרמב"ן בחולין פ"ו שודאי נגע ובמקום שיש ודאי נגע לא אזלי' בתר חזקת הטהרות, [ובחזו"א אה"ע סי' פ' כ' שזה רק סברא בטומאה בהתפשטות הטומאה, ואחר' האריכו].

רש"י ד"ה העמד טמא על חזקתו אבל מתני' איכא חזקה לקולא ולחומרא העמד אדם על חזקת תחום ביתו כו', ובהו הביאו תוס' לעיל ל"ה: נידון אם יש כזה חזקה ואם אין כזה חזקה [וכמושנ"ת שם] א"כ שפיר ר' יוסי מכשיר גם בלא חזקה המנגדת.

והנה סיכום הסוגיא הוא - דר"מ ור' יוסי נחלקו לענין עירוב - ר"מ פוסל מס' ור' יוסי מכשיר, ולענין טבילה במקוה שחסר בטומאה דרבנן ר"מ מכשיר ור' יוסי פוסל. המחלוקת בעירוב הוא דלר"מ ע"ת דאורי' ולכך אסור מס', ואף שיש חזקה לעירוב לא מהני דמיירי בתרי ותרי דלא אזלי' בתר חזקה [לתוס' מדרבנן ורע"א כ' דלפי רבה ור' יוסף הוא מה"ת ולפי רבא מדרבנן] ולהשיטות דיש חזקת תחום ביתו כ' תוס' דגם בלא תרי ותרי לא מהני דחזקה סותרת לחזקה [וקו' הגמ' לפי הצד דתחומין דרבנן, תוס'] והריטב"א כ' דחזקת העירוב בשורש הס' עדיף וממילא צריך דוקא תרי ותרי ורק אז לא מועיל חזקה. ור' יוסי מכשיר דע"ת דרבנן ולכך מכשיר מס' דאין עיקרו מה"ת [לת"י א'] ואפי' אם יש חזקת תחום ביתו אבל לנגד יש חזקת העירוב ולכך כשר. ואם ליכא חזקת תחום ביתו א"צ לחזקה דתרומה דבלא"ה משום ס' לקולא ועי' בהמשך דיש בזה מחלו' ראשו'. והמחלוקת במקוה הוא דיש חזקת טומאה ופליגי אם אמרי' ס' דרבנן לקולא נגד חזקת טומאה לר"מ אמרי' ס' לקולא אפי' נגד חזקה ולר' יוסי לא אמרי' משום העמד טמא על חזקתו ומיירי דוקא במקוה שלא נמדד כמ"ש רש"י ותוס' הלא"ה יש חזקת מקוה המנגדת, [ועי' ריטב"א שחולק] ותוס' כ' דמ"מ לטהרות יש חזקת טהרה ורק הגברא טמא והריטב"א חולק דגם הטהרות טמאות וכנ"ל, ולת"י א' בגמ' ר' יוסי מחמיר בס' טומאה אפי' בדרבנן משום עיקרו של תורה. והמחלוקת בנגע בא' בלילה ר"מ מטהר - מיירי בר"ה וזהו משום חזקה [לתוס' בע"ז] או משום הל' דס"ט בר"ה טהור, וברה"י טמא. וחכמים מטמאים משום כשעת מציאתן - לתוס' דוקא בחומר תרומה וקדשים, לראשו' בכל דבר דלא שייך חזקה וכנ"ל. [ורבא אמר דגם בתרי ותרי מכשיר ר"מ משום דיש ב' חזקות].

ובענין חזקת תחום ביתו - למדנו ג' שיטות, תוס' ותורא"ש כ' דליכא חזקה כזו, [וכמושנ"ת הטעם] רש"י כ' דיש כזה חזקה, והריטב"א כ' דבמקום חזקת תרומה אין חזקת תחום ביתו דחזקת העירוב בשורש הספק עדיפא, [וברש"י ד"ה

העמד טמא מדויק לא כן דהחזקות שקולים ומס' לקולא] וס"ל לרש"י דכיון דהתרומה ודאי טמאה וכל הנידון ביחס לעירוב, אין לזה מעלת שורש הס'.

גמ' תניא כיצד א"ר יוסי כו' אבל עירב בתרומה פ' טמאה ס' טהורה לא מהני, והטעם דלא מהני - בהמשך הגמ' מבוי באופן שאומר עירבו לי בטהורה בכ"מ שהוא דלא מהני משום דבעי סעודה הראויה מבעו"י וליכא. והנה הר"ן בשבת סופ"ב [י"ד: מדפי הרי"ף] הוכיח מכאן דלא מהני לערב בבין השמשות וכי דע"כ לא מכשרי ר' יוסי ור"ש אלא כגון תרומה ונטמאת דאמרי' העמד תרומה בחזקתה והשתא הוא דנטמאת וכדאי' בגמ' בס' תרומה טהורה או טמאה עירב אי"ז ס' עירוב כשר אלמא כל היכא דליכא חזקה לא מכשרי' ס' עירוב וביה"ש ספיקא הוא וליכא חזקה. ומוכיח מזה דאם אין שום חזקה פסול מס'. ומבוי דהר"ן פ"י דרך בהמשך אמרי' משום דבעי סעודה הראויה מבעו"י אבל השתא אי"ז לזה וע"כ דלא מהני, והטעם דלא מועיל אף דהלא ע"ת דרבנן צ"ל משום דיש חזקת תחום ביתו ולא מהני ס' דרבנן לקולא נגד חזקה, אבל הרמב"ם פ"ו מעירוב הט"ו כ' דאם עירב בתרומה שהיא ס' טמאה אינו עירוב שאינה סעודה הראויה וכן אם היו לפניו ב' כיכרות של תרומה א' טהורה וא' טמאה כו' אינו עירוב שאין כאן סעודה הראויה לאכילה, ע"כ. ובמ"מ בהל' י"ג כ' דהרמב"ם כ' דעירב בין השמשות מועיל בדיעבד [ולכתח"י לא שאין לו לבוא לבית הספק שיהיה התחלת העירוב בספק]. והביא הוכחת הר"ן מעירוב בס' טמאה דלא מועיל וה"ה בביה"ש"מ, וכי המ"מ שכבר נשמר רבינו מזה שטעם ס' התרומה שאינו עירוב משום דבעי סעודה הראויה מבעו"י וליכא דאדרבה פשיטא לן שלא היתה ראויה זו לאכילה ואע"פ שאסורה מחמת ס' מ"מ לגבי אכילה חזר הספק כודאי אבל בשהיתה טהורה ונסתפק אימתי נטמאת הרי היתה טהורה מבעו"י וראויה ואע"פ שבשעת קניה ס' לנו אם היתה ראויה אם לאו הרי זה ס' עירוב וכשר וכן הדין במערב ביה"ש"מ. והוכיח זה ממה דאמרי' בהמשך דבעי סעודה הראויה. ובשעה"מ בהל' מקואות כ' דהוכחת הר"ן הוא מהא דרך בהמשך אמרי' סעודה הראויה מבעו"י משמע דעכשיו מהני בלא זה, ולפי"ז ק' להרמב"ם, דמוכח דמספק לא מהני, וכי השעה"מ דיסוד הנידון בעירב ביה"ש"מ הוא בדין ס' דרבנן לקולא נגד חזקה דיש חזקת תחום ביתו וממילא תלוי זה בפלוגתא דר"מ ור' יוסי בטבל וממילא בעיא זו דגמ' אזלא כר' יוסי והרמב"ם פסק כר"מ ולפי"ז מועיל גם בס' תרומה ובע"כ הטעם דלא מהני הוא כמסקנת הגמ' משום דבעי סעודה הראויה מבעו"י. ואמנם כ"ז אם יש דין חזקת תחום ביתו, אבל אם נימא דליכא חזקת תחום ביתו בשי' תוס' א"כ לכאור' בודאי כשר בביה"ש וכן בס' תרומה טהורה [אא"כ מטעם סעודה הראויה] וצ"ב דתוס' סובר בשבת ל"ד. דע"ת בביה"ש לא מועיל והלא ס' דרבנן לקולא, ועי' בקה"י שכי' דמשום דהוה תרתי דסתרי בס' דרבנן לקולא דאם יחול עירובו לצד זה מפסיד מהצד השני ולכך רק משום שיש חזקת עירוב קיים דזה מועיל. ולא מדין ס' דרבנן לקולא אלא משום חזקת העירוב. [וע"ש מש"כ ליישב לשי' הרמב"ם ורש"י דכשר בביה"ש בס' מה עם הדין דס' דרבנן לקולא בתרתי דסתרי, ועי' גם ברע"א].

ובביה"ל ס"י תט"ו כ' דאם הניח קודם ביה"ש דר' יוסי שהוא זמן מועט מאוד קודם צאת הכוכבים מהני ג"כ דמעיקר הדין הלכה כר' יוסי נגד ר' יהודה. [וכבר כ' לעורר בזה דמנ"ל לביה"ל זה]. [ונסתפק שם בנאכל עירובו בבין השמשות דר' יהודה אם מועיל לפי רש"י והרמב"ם].

עוד כ' שם בביה"ל באופן דנאכל עירובו ביה"ש"מ מה דינו לפי השיטות דבהניח ביה"ש לא מועיל, והביא בזה מחלו' ראשו' דבתוס' שבת ל"ד. כ' דלא מהני דלא שייך בזה חזקה דאנו דנין על זמן ביה"ש אם הוא יום או לילה ולא שייך בזה חזקה. ודעת הרשב"א בחי' בעירובין ע"ו. דמועיל דשייך בזה חזקה, ומסביר הביה"ל דסברתו דכיון דס' לנו אימת נאכל תלי' דבודאי היה העירוב קיים עד זמן שצריך להתקיים מדינא. ע"כ. ודבריו מחודשים דסו"ס מה שייך בזה חזקה. ועי'.

גמ' בעא מיניה רבא מר"נ כו'. מאי שנא. ובתוד"ה מאי שנא, וי"ל כו', עי' מהרש"א שהק' דא"כ מדוע שאל מאי שנא והו"ל לשאול דאיפכא מיבעיא ליה. והריטב"א כ' דכוונת רבא דבשלמא היום קודש ולמחר חול לא מהני גם אם תחילת היום קונה משום דבעי ראויה מבעוד יום אבל היום חול ולמחר קודש קשה משום דתחילת היום קונה עירוב. והריטב"א

פי' [ומיישב קו' תוס'] דאולי רבא סובר דגם תחי' היום וגם סוף היום קונה ואזלי' לחומרא ולכך הק' מאי שנא, דמה דמבוי בהמשך דתחי' היום קונה היינו לחומרא. [וילי'ע אם זה מס' או דצריך שניהם].

גמ' היום חול ולמחר קודש מספיקא לא נחתא ליה קדושה כו', והיינו משום דדעתו שלא יתחלף רק בחשיכה ברורה דמספק לא פקע ולא חייל ודעתו לכך. וכמ"ש תוס' בע"ב, אבל הרמב"ם [פ"ו הט"ז] כ' היום חול ולמחר קודש מועיל שביהש"מ עדיין לא נתקדשה ודאי וראויה היתה מבעו"י כו', ומבוי' דזהו קדוש ורק דלא נתקדש ודאי. ולפי"ז מבוי' דאף דבפועל אסור לאכלו מ"מ מוקמי' אחזקתיה דמותר, כן בי' הגר"ז בסי' תט"ז, ומחודש בזה דאף דמס' אי"י לאכול מ"מ חל העירוב. אבל בהיום הקדש ולמחר חול לא מהני משום דלא הוה ראוי מבעו"י.

רש"י ד"ה היום תהא קודש ולמחר, על מעות שיש לי בבית, הריטב"א מק' דא"צ לזה אלא שהקדיש רק להיום דהא קדושת דמים פקעה בכדי, וכה"ק הגרע"א בגל' הש"ס נדרים כ"ט. [ועי' בצמח דוד מש"כ בזה].

גמ' תנן התם, אמר רבא זאת אומרת סוף היום קונה עירוב כו', והנה הנידון אם סוף היום או תחילת היום אינו הנידון אם תחילת בין השמשות או סופו, דא"כ הלא להדיא מבוי' לעיל דבנאכל ביה"ש הוה ס', אלא הכוונה דמאיזה צד קונה בביה"ש מתחילתו ועד סופו אם ברגע של תחי' היום או סופו [ולכך רק לגבי לגין טבול יום ובלמחר קודש מביאה זה הגמ'] וצריך לדחוק זה בדברי רש"י, [ועי' בחי' ר"ח הלוי הל' עירובין מה שביאר בגדר ביהש"מ דר' יהודה דהוא ס' כללי מתי הוה תחי' היום, ואילו בביה"ש דר' יוסי גדר הס' בעצמותו איך לדנו ע"ש שהאריך].

ומסקנת הגמ' דלכו"ע בעי' סעודה הראויה מבעו"י, ובי' הגמ' כמ"ש בחזו"א ובחזון יחזקאל דצריך שיהא ראוי בפועל, והיינו דאף דלהצד דתחי' היום קונה הרי ממ"נ יש לו עירוב כשר אי"ז מועיל דצריך שיהא ראוי בפועל לאכול וכאן בפועל אין יכול לאכול דהוא מסופק אימתי זה. ובגמ' לעיל אי' דבאמר עירבו לי בכיכר א' טהור וא' טמא לא מהני משום דבעי' סעודה הראויה מבעו"י ולכאוי' זה מתאים עם ד' ר' פפא ואי"ז כד' רבא כ"כ החזון יחזקאל ובחזון איש כ' דשם גרע טפי משום דאינו מבורר באיזה כיכר מערב משא"כ בלגין טבו"י דברור לו דמערב בזה ויש לו ממ"נ דיכול לאכול ולכך לרבא זה מועיל. [ועי' שעה"צ סי' תט"ז ס"ק ט"ז].

ובנוגע לעירובי חצירות בביה"ש מועיל לכו"ע וכמבוי' בשבת ל"ד. [ובזה פליגי הראשוי' אם מיירי רק בע"ח או גם בע"ת] ומשום דבזה ליכא חזקת תחום ביתו ולא הוה ס' דרבנן לקולא בתרתי דסתרי, ומ"מ כ' בשו"ע סי' שצ"ד דבאופן שס' אם הניחו כלל לא מהני, ובי' המ"ב דזה גרע מהניח בביה"ש דס' אם הונח כלל, ועפי"ז כ' דאם הניח ס' איסור לא מהני וגם דהוא לא סעודה הראויה מבעוד יום, והיינו דגם בע"ח יש דין זה, ובביה"ל כ' דהראשוי' בשבת שהוכיחו מהדין דס' טהורה ס' טמאה דלא מועיל ע"ת בביה"ש הרי דבע"ח דמועיל ביה"ש מועיל גם בס' טהורה, ואף דזה ס' אם הונח כלל. אלא בס' טהורה לא מהני משום דבעי' סעודה ראויה מבעו"י אבל בס' אם הונח עירוב כשר או לא, יועיל לפי הראשוי'. ע"ש. [ועי' שעה"צ סי' תל"ט ס"ק כ"ה].

ל"ו :

מתני' מתנה אדם על עירובו ואומר אם באו נכרים מן המזרח עירובי למערב. והיינו דמניח שני עירובין בסוף אלפיים אמה משני צדדי העיר ומתנה, והנה יוצא שבפועל אין יכול בביהש"מ לילך לשום צד אלפיים אמה כי שמא הצד הב' קונה לו וא"כ מדוע לא נחשב שאין הוא ועירובו במקום א', וכי האור שמח דמבוי' דכיון דלצד שהגיע מותר לילך דנתברר דשם חל עירובו אף דבפועל אי"י לילך ש"ד.

ובגמ' אמר רב ליתא למתני' מדתני אי, ומשום דאין ברירה, והנה למ"ד יש ברירה היינו דכלפי שמיא חל בביהש"מ על צד שיגיע ואח"כ מתברר זה, וזהו כיון דס"ל דמתברר למפרע, ולמ"ד אין ברירה כ' הר"ן בנדרים מ"ה: דאין ראוי שיחול דבר על הספק ולכך בבא חכם לא מהני משום דבשעת קניית העירוב לא היה מתברר כלל איזה מהן יקנה ולפיכך כיון בכל חד מהנך עירובי איכא למימר שמא לא יקנה כלל אע"פ שלאחר מכן יתברר הדבר אין ברירה, עכ"ל, [והמ"ד יש ברירה או דסובר שחל על הס', או דסובר דכיון דמתברר למפרע אי"ז נחשב חלות על הס', שמעתין]. ואמנם בתוס' עירובין ל"ז: ד"ה אלא מעתה הביאו מחלו' בזה ד"ה כהר"ן דלא חל כלל, וי"א דחל חלות לצד א' ואין אנו יודעים דס"ל דחל חלות על הס' ורק דלא נתברר אח"כ לאיזה צד הוא חל כיון דאין ברירה, וברע"א במערכה האריך בזה וע"ש מה שביאר הסברות ומשה"ק בזה. ובקה"י [סי' ט"ו] הביא דכ"ה מב' ברש"י בחולין י"ד. ובתוס' במנחות ע"ח: [ומחלו' רש"י ותוס' בגיטין ע"ג] וע"ש בקה"י שהאריך בזה. ונ"מ גדולה יש דאם לא חל כלום יש לו אלפיים אמה לאיזה צד שרוצה ואם חל ואין ידוע מה הרי הוא חמר גמל. ולא נאמר דזה ס' דרבנן לקולא דזהו תרתי דסתרי מכיון שהניח שני עירובין. ולהלכה קיי"ל דבדרבנן יש ברירה ולכך בעירוב תחומין דמדרבנן מהני ברירה.

והראשון עמדו בזה מדוע קשור לברירה דהלא הוא מניח עירוב ומתנה תנאי דיחול רק אם יבוא חכם לצד זה והלא דין תנאי מועיל גם למ"ד אין ברירה [דתנאי מילתא אחריתי הוא] ובתוס' בדף ל"ז. בד"ה ר' יוסי כ': וה"נ בשמעתא חשיב ברירה אם בא חכם למזרח כו' ואע"ג דמתנה, וע"ש בתוס' שכו' דכל תנאי שאין בידו ובשעת התנאי ס' הוא והתנאי מתקיים מאליו חשוב ברירה, ולכך גם בבא חכם חשוב ברירה דאין תלוי בו, ולפי"ז במה דתנן למקום שארצה אלך זה לא חשוב ברירה, דשפיר מועיל מדין תנאי, אבל הר"ן בגיטין [י"ג. מד' הרי"ף] כ' בשם הרמב"ן דבמתנה על שני דברים חשוב ברירה אם בא חכם למזרח או למערב ומתנה שיחול א' מב' העירובין. אבל במתנה על דבר א' לא הוה ברירה. [ומ"מ בע"מ שירצה אבא חשוב ברירה מפני שהוא דבר המסור ללב וכל כה"ג למ"ד אין ברירה אפי' במתנה על דבר א' לא מהני דלא אמרי' שהוברר הדבר שרצה משעה ראשונה, ע"כ]. ולד' הרמב"ם גם בלמקום שארצה תלוי בברירה, [ובזה אפי' במניח רק עירוב א' דהוא מסור ללב]. והגרע"א כ' ואני עני בדעת איני מבין דברי קדשו במה נקרא הך דהכא מתנה על שני דברים דהתינח אם עירוב א' היה קונה או למזרח או למערב אבל כיון דבאמת אין עירוב המזרח פועל כלל למערב וכן להיפוך וכל א' הוה מילתא באפי' נפשה ולגבי כל א' הוה מתנה בדבר א' דכשמניח במזרח ואומר אם בא ממזרח יהא עירובי זה עירוב. ובאם לא, יהא עירובי זה בטל זה מהני וכשמניח אח"כ למערב ואומר אם בא למערב יהא עירובי למערב ואם לאו יהא בטל זהו ג"כ מהני, וכיון דכ"א בפ"ע מהני למה יגרע מה שמערב בב' המקומות ובכל חד מתנה תנאי בחד מילתא, וצ"ע, ע"כ. והיינו דכל עירוב הוא חלות בפ"ע ומתנה בו תנאי א' שאם יבוא לכאן הוא יחול ואם לא לא.

והנה הראשון נחלקו מה הדין כשמתנה אם יבוא חכם למזרח עירובי למזרח ואם לאו הריני כבני עירי אם זה שייך לברירה או לא, בתוס' בביצה ל"ח. מב' דגם ככה"ג חשוב ברירה במתנה שאם לאו הריני כבני עירי, ועי' ברש"י בסוגיא דבבב' הגמ' למזרח ומערב נמי. ולכא"ו הא כבר נתברר לאיזה צד הוא אמור להגיע ולכך כ' רש"י דהס' אם לא יבוא הריני כבני עירי וכמ"ש בתוס' בביצה שם. אבל בתוס' ביומא [נ"ו. בסוף העמוד] כ' דדוקא במניח ב' עירובין חשוב ברירה אבל בלא זה אינו ברירה אלא תנאי. [ולפי"ז צ"ל כפי' ב' בתוס' בביצה] ובקצות החושן בסי' ס"א כ' דגם באומר ואם לאו הריני כבני עירי ושבייתני במקומי הו"ל נמי שני דברים או שבייתני במקומו או למזרח כשיבוא החכם למזרח. ולפי"ז מיושב קו' רע"א דגם אם נדון כל עירוב בפ"ע אכתי הו"ל ב' דברים משום דאומר דאם לאו שבייתני במקומי. ובתוס' ביומא דכ' דוקא במניח ב' עירובין חשוב ברירה [וכפי' ב' בתוס' בביצה] מב' דנקטו דזה לא חשוב ברירה, ויסוד המחלו' בזה בגדר שבייתני במקומו אם זה חל מאליו ול"ש בזה חיסרון ברירה או דג"כ הוא מחיל זאת בסתמא וממילא בכל אופן דמתנה שייך ברירה, ודו"ק.

גמ' מזרח ומערב נמי אין ברירה. עי' רש"י, ובתוס' בביצה ל"ח. הקשו [וכ"ה בתורא"ש כאן ביתר ביאור] הלא החכם בא מאיזה צד, ובע"כ יבוא מהצד שנמצא וא"כ ה"ז כמו בא חכם, וכ' דמתנה דאם החכם לא יבוא לא יחול עירובו ולכך זה ברירה. ועוד פ"י דמייירי שנמצא באלכסון של שש אלפים מיל ויכול לבוא בשוה מב' הצדדים ולכך שייך ברירה.

גמ' א"ר יוחנן וכבר בא חכם, ומבוי' בגמ' דאם כבר בא חכם אף שהוא המערב אין יודע לאיזה צד בא מ"מ חל העירוב לאיזה צד שהגיע ולא שייך זה לברירה. ובקצוה"ח שם כ' דכ"ה מבואר בר"ש בפ"ה דמעשר שני ובתוס' ב"ק דף ס"ט ד"ה כל הנלקט מזה, ע"ש. ורצה להוכיח מד' הרשב"א דחולק ע"ז, [ועי' במגיה החדש שם] והיסוד בזה הוא דרך באופן שחל חלות על הספק בעצם הוא דאין ברירה אבל באופן שמחיל חלות על ודאי ורק דאין לא ידעי' על מה זה חל זה לא הוה חיסרון בברירה.

לז.

תוד"ה לאיזו שירצה כהן, ואין נר' להשר מקוצי דהא סתמא לשמה, עי' בתורא"ש שתייר' דזהו היכא דנקרא שם הבעלים על הזבח ואז ממילא קרב לשם הבעלים שנקראו עליו אבל היכא דלא נקרא שם בעלים על הזבח, הכהן צריך לברר זביחתו לשם בעליו. ולומר לשם פלוני אני זובח וזה א"א להיות בלא ברירה.

ל"ז:

גמ' האומר מעשר שני שלי מחולל על מה שיעלה בידי מן הכיס, עי' בקה"י משה"ק דלהשיטות דחל מס' גם למ"ד אין ברירה, וא"כ כאן נמי מחולל מס' ואף ידעי' על מה חל שפיר יועיל, וע"ש.

גמ' דילמא כי לית ליה ברירה בדאורי' אבל בדרבנן אית ליה ברירה, וכן קי"ל להלכה, [ועי' בר"ן ר"פ השותפין, בנדרים] ובטעם הדבר כ' רע"א בתשובה דהוא משום דמספקא לן אם יש ברירה ולכך בדאורי' לחומרא ובדרבנן לקולא, אבל בים של שלמה סוף ביצה [ושם האריך בענייני ברירה] כ' דהוא קולא בדרבנן.

ל"ח.

מתני' ר"א אומר יו"ט הסמוך לשבת כו', וחכ"א כו'. ופליגי אם שבת ויו"ט הוא קדושה אחת או ב' קדושות, לר"א הוא ב' קדושות ולכך יכול לערב בנפרד לכל יום ואם נאכל העירוב ביום הא' לא מועיל ליום הב', ולרבנן מספקא ליה אם זה קדושה א' או ב' קדושות ולכך מס' אין יכול לערב בנפרד לכל יום למקום אחר, דשמא זה קדושה אחת אבל ג"כ בנאכל אין יכול לילך משום דשמא זה ב' קדושות, ואם זה קדושה אחת גם אין יכול להניח ע"ת ביום הא' לצורך הב' דצריך להניח מערב שבת [ובגמ' בע"ב מובא תנאים הסוברים דלגמרי הוא קדושה א' ובנאכל עירובו בראשון יוצא עליו בשני, אבל למסקנא נדחה]. [ובמשנה בדף ל"ט. ובסוגיא שם מבוי' דב' יו"ט של גלויות הוא ב' קדושות, ובשל ר"ה נחלקו שם] ולהל' קי"ל דב' קדושות הן ויכול לערב בנפרד לכל יום בפ"ע, וברמב"ם בפ"ח מעירוב כ' דשבת ויו"ט [בזמן שמקדשין ע"פ הראיה] הוא קדושה אחת דאין הבדל במלאכות ורק שבת ויו"ט דיש הבדל במלאכות הוה ב' קדושות, [וע"ש ברע"א בגל' הרמב"ם מש"כ בזה, וכ' דמוכח דגם לקולא הוה קדושה אחת] ולפ"ז מבוי' דיסוד המחלו' בשבת ויו"ט הוא אם כשדיני הקדושות חלוקים אם הוה קדושה א', ואמנם באור זרוע בסי' ק"מ כ' טעם דרבנן דשבת ויו"ט אינו קדושה א' דכ"א קדוש בפ"ע, והיינו דמשום דבמקרה חלו ב' הימים זה אחר זה אבל אין שייכות בעצם קדושתן, ולפ"ז גם שבת ויו"ט לא יהו קדושה א'.

ולגבי עירוב חצרות - כ' תוס' בביצה ט"ז: דלגבי זה ל"ש לומר דשבת ויו"ט קדושה א' משום דיו"ט מותר בטלטול וממילא ל"ש לומר קדושה א' ואפשר להניח ע"ח ביו"ט [מצד הנידון דקדושה א', ועי' להלן] ועי' גם במהרש"א בתוד"ה ור' אליעזר. אך בתוס' כ' דרבנן הקי' לר"א מע"ח דמשום דזה קדושה א' לרבנן א"א לערב ומ' דתוס' ס"ל דשייך בזה קדושה א' אפי' דביו"ט מותר לטלטל. ותוס' ביצה סוברים שרק לגבי איסורים השייכים בשניהם שייך דלגבי זה הוא קדושה א'. ולבאר ד' התוס' כאן צ"ל דקדושה א' לא שייך להאיסורים אלא כמ"ש רש"י פסחים מ"ה: דיו"ט נמי שבת איקרי. ועי' בזה.

גמ' אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין בתחי' מיו"ט לשבת. כו' קדושה אחת כו' משום הכנה. ובתוס' הביאו מהגמ' ביצה דאין מניחין ע"ת ביו"ט משום דמיקני שביתה ביו"ט אסור, ומבוי' ג' טעמים 1. קדושה א'. 2. הכנה. 3. מיקני שביתה. ונפק"מ מיו"ט לחבירו דבזה אסור רק משום מיקני שביתה כמ"ש תוס' בביצה י"ז. דמיו"ט לחבירו לא שייך לאסור משום הכנה רק משום מיקני שביתה, ובביצה ט"ז: פליגי רבי ורבנן ביו"ט שחל בע"ש אם מערבין עירובי חצירות, דרבי מתיר בעירובי חצירות ואוסר בעירובי תחומין. ובטעם החילוק נחלקו תוס' כאן ותוס' בביצה, תוס' בביצה כ' דרבי אוסר בע"ת משום קדושה אחת, ולגבי ע"ח ל"ש קדושה א' דביו"ט מותר, אבל לגבי ע"ת שייך קדושה אחת. ותוס' כאן ביארו דהחילוק הוא מצד איסור הכנה דרבי מחלק דבע"ת דאסור ביו"ט שייך לקרות לזה הכנה דפועל ענין דאסור ביו"ט אבל בע"ח דמותר ביו"ט לטלטל לא נחשב הכנה.

והנה לכאוי בדעת רבנן [ששאלו לר"א] מבוי' דלא ס"ל הכנה, וגם למש"כ תוס' דשאלו מע"ח היינו, גם מע"ח אבל גם בתחומין שאלו. וסבירא להו דכל הסיבה שאין מערבין מיו"ט לשבת משום שהוא קדושה אחת, אבל הראשון הוכיחו מהגמ' בע"ב דמק' על המשנה דתנן כיצד הוא עושה ומקשה מדין הכנה הרי מוכח דגם לרבנן יש איסור הכנה ולכך כ' הראשון דקו' רבנן הוא רק מעירובי חצירות דבזה ס"ל דל"ש הכנה ור"א סובר דאפי' בהא איכא משום הכנה דכיון דבלא עירוב זה אסור וע"י עירוב זה שרי הו"ל מכין מיו"ט לשבת, והטעם דל"ש הכנה דעירובי רשותא בעלמא הוא. אבל בע"ת שייך הכנה לכו"ע.

והגרע"א ג"כ מקשה על ד' התוס' שנקטו דלרבנן לית להו הכנה מהגמ' בדף ל"ט ע"א דאין מערבין מתחילה בפת מיו"ט לשבת גם לרבנן [שמדייק זה מהמשנה] וע"כ דאית להו הכנה ולכך אף דס"ל דמותר לערב משום דב' קדושות אבל משום הכנה אין מערבין מתחילה, וכיבוי' להלן.

ל"ח:

גמ' מי אמר רב ב' קדושות הן והאיתמר ביצה שנולדה ביו"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה. אמר רבה התם משום הכנה. והנה בריש ביצה מבוי' דביצה שנולדה ביו"ט אסורה וזהו או משום מוקצה ושאר גזירות או משום הכנה דכל ביצה דמתיילדא האידנא מאתמול גמרה לה ונמצא שבאופן שחל יו"ט אחר השבת הוכנה הביצה מאתמול ודבר שהוכן בשבת אסור לאכלו ביו"ט דסעודת שבת ויו"ט בעי הכנה בחול ולכך גזרו בכל יו"ט. וזהו איסור דאורייתא. [ותוס' הביאו ד' רש"י ביצה דמוקצה דאורייתא וחלקו ע"ז דהוא איסור הכנה]. ובביצה שנולדה בשבת או ביו"ט מותר לאכול מה"ת דכבר נגמר מאתמול בחול, אבל מדרבנן אסור. ובשבת ויו"ט ונולדה בשבת אסור ג"כ לאכלו ביו"ט דכיון שהיה אסור מדרבנן בשבת אסור גם ביו"ט וזהו להס"ד משום קדושה אחת, ולמסקנא משום הכנה. ובי' הכנה זו כ' תוס' בביצה ו'. ב' אופנים, א' - דהלידה בשבת נמי חשוב הכנה, ב' - דהואיל ואסור בשבת אם נתירו ביו"ט נמצא שהשבת הכינה ליו"ט. [וע"י בשעה"צ סי' תקי"ג סקט"ז דהוא מדרבנן לבי' הבי' והביא ש"א דהוא מה"ת וכ' דכ"ה פשטות הסוגיא בעירובין ל"ח: דגם זה דאורייתא]. וזהו תי' הגמ' דאיסורו משום הכנה.

גמ' א"ל אביי אלא הא דתנן כיצד הוא עושה מוליכו בראשון כו', הא קא מכין כו', א"ל רבה מי סברת סוף היום קונה עירוב תחילת היום קונה ושבת מכינה לעצמה, ומבוי' בגמ' דאם שבת מכינה לעצמה שפיר דמי, ואף דלא הוכן בחול, דכל האיסור במה שיו"ט מכין לשבת. וברשב"א ביצה ב: הק' זה על רש"י שכי' דסעודת שבת ויו"ט בעי הזמנה. והוכיח מזה דהגדר דסעודת שבת חשיבא הזמנה והילכך אינו בדין שיו"ט יזמין לשבת אבל הם מכינים לעצמם. ומבוי' בגמ' דכאן אין הנידון משום איסור מכין אלא במה דהיו"ט מחילה חלות עירוב תחומין עבור שבת ולכן אם תחי' היום קונה ושבת מכינה לעצמה שפיר דמי. והנה מ"מ להניח מתחילה אסור וכמבוי' בגמ' בע"א וכאן מיירי שכבר הניח אתמול. והרשב"א ביאר דבעצם כאן זה הכנה דממילא דכיון שכבר היה מותר ברוח זה מאתמול וגם עכשיו א"צ לומר מידי אלא מחזירו שם ושותק דלקביעותיה הוא דהדר ה"ז כהכנה דממילא. והיינו דהלא מיירי במניח ע"ת בעיו"ט בשביל שיועיל ליו"ט ושבת [לאותו צד] וכבר הכין הע"ת ורק צריך שיחול חלות השביתה וההיתר לאותו צד וזהו הכנה דממילא שיש כאן

הכנה וזהו אם סוף היום קונה דאז היו"ט מכין חלות ע"ת עבור השבת, וזהו הדימוי ביצה וע"ת דתרוויחו הכנה דממילא. אבל ההכנה שנזכר בע"א באין מערבין מתח"י מיו"ט לשבת שם זה הכנה דבידים ולכך ודאי לא מועיל לר"א ולהראשו גם לרבנן לא מהני. [וזהו דהק' הראשו' מסוגיין דמבו' דמוכח מהמשנה דהוא כדעת רבנן לדין הכנה ובע"כ דאית להו הכנה דבידים וגם הכנה דממילא אבל לפי תוס' דלרבנן לית להו הכנה כלל מה הק' אביי הלא רבנן אפי' הכנה דבידים לית להו וכ"ש הכנה דממילא].

והנה ביסוד הדין דהכנה בעירובי תחומין צ"ב מה גדר האיסור בזה, דביצה שנולדה אסור לאכול משום דלא איתכן מאתמול, ויש בזה חקירה אם זהו איסור אכילה מה שלא הוכן בחול או דבמה שהוא אוכל הוא מחשיב מה שהיה הגמר אתמול להכנה ואסור ששבת תהא מכין לחול, [ע"י בזה באפיקי ים ח"ב סי'] ובעירובי תחומין הגדר יל"פ לכא' שבמה שמניח ע"ת גורם ששבת תכין ליו"ט ע"י חלות ע"ת [על צד דסוף היום קונה] ויל"פ דאסור לילך ביו"ט משום דלא הוכן מחול אלא בשבת ואמנם הלא אי"ז אכילה ומהיכי תיתי דניבעי בזה הכנה מאתמול. וע"י בקה"י ביצה סי' א' אות א' בסופו שדן בזה ומצדד דכיון דסיבת העירוב מצד קדושת השבת הו"ל העירוב כהכנת ענין מענייני השבת דשייך בו הכנה.

והנה נחלקו תוס' והרמב"ן, תוס' בע"א [וכן בביצה ב:] כ' בשם ריצב"א דלא שייך הכנה באפייה ובישול דאי"ז אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל ולא שייך הכנה אלא לענין ביצה ועירוב שהוא דבר חדש, וע"י גם בתוס' בע"ב שקישרו דין הכנה בעירוב להכנה דרבה בביצה. והרמב"ן במלחמות פסחים [ט"ו. מד' הרי"ף] הוכיח מסוגיין וז"ל: וכולה סוגיא שמע"י מינייהו דהכנה דרבה בין בהכנה דממילא שהיום מכין לעצמו כגון ביצה שנולדה בין הכנה הבאה בידי אדם כגון עירוב שהוא מכין וקונה לו שבייתה באותו מקום כולו או אסורים משום הכנה דרבה ובמערב ברגליו נמי אקשי' התם הא מכין מיו"ט לשבת ואפי' בדלא אמר מידי דמהלך ביו"ט לצורך שבת בתוך התחום אסור משום דהכנה דרבה כאופה מיו"ט לשבת וכן באפייה ובישול מיו"ט לשבת איסור דאורי"י הוא משום הכנה כו' עיי"ש. ומבו' דהרמב"ן חולק על תוס' וס"ל דגם באפייה ובישול שייך הכנה. והרמב"ן לומד בסוגיין דיסוד ההכנה בזה משום שבאה בידי אדם שמכין וקונה לו שבייתה באותו מקום והיינו במה שמניח ע"ת וגורם שהשבת תהא מכין ליו"ט. ובדעת תוס' מבו' דבסוגיין ההכנה הוא משום הכנה דרבה שהוא דבר חדש והאיסור הוא במה שהשבת מכין ליו"ט ואסור להשתמש ביו"ט בדבר שלא הוכן בחול דכל מידי דשבת ויו"ט בעי הכנה מחול. וכמ"ש בקה"י שם.

ובהמשך הגמ' בד' ר' יהודה דעירב ברגליו יום א' מערב ברגליו יום שני ומק' הא קא מכין, ואף דכבר תי' דשבת מכינה לעצמה, כ' הבעה"מ ורבינו יונתן דהק' ממערב ברגליו דעושה מעשה או אומר ובה ק' הא מכין. ומתוך דשתיק וייתיב. והנה בכ"ז מיירי מאיסור מכין בידים, ויוצא מד' הגמ' דאם סוף היום קונה לא מהני בכל אופן אפי' עירב אתמול בפת דזהו הכנה דרבה דאורי"י וזה מועיל רק אם תחילת היום קונה, אבל מכל מקום אסור לעשות פעולת מכין. ולהרמב"ן הכל יסוד א' דבהכנה דרבה נאסר בין הכנה דממילא בין הכנה דבידי אדם.

תוד"ה והא בע"י. כו' דצריך שתהא תוך תחומו מבעו"י, והיינו דאין עירוב קונה לאדם חוץ מתחומו, וע"י בתוס' ל"ה. ובמש"כ שם, ובריטב"א כאן.

שם, והא דקאמר כו', תימה דמ' דניח"ל אי לא בע"י כו', הריטב"א כ' דאביי סבר דלמאן דלא בעי סעודה ראויה מבעו"י מהני כיון דאיסור תחומין דרבנן ולא גזרו על שבות ביה"ש ומצי ליטלו. [וע"ע בתור"פ שכי' דלמ"ד סוף היום קונה הי"נ סוף היום פקע העירוב דאתמול וחייל העירוב דלמחר].

גמ' א"ר יהודה עירב ברגליו יום א' כו', ובדף ל"ט בגמ' א"י ובאותה הפת, דאין מערבין בפת מתח"י, וזה כמבו' בדף ל"ח. דבמערב מיו"ט לשבת הו"א הכנה, ובתוס' כ' דזהו הכנה דאורי"י ואף דשבת מכינה לעצמה כיון דצריך לקרות שם עירוב על הפת מבעו"י הו"א הכנה, [שעה"צ תט"ז, י"ב מתוך ד' רש"י ד"ה והא קא מכין] וכל ד' הגמ' דמהני שבת מכינה לעצמה

הוא כמ"ש ברשב"א והו"ד לעיל דמיירי בפת שעירב אתמול דאז מצד המעשה הנחה לקבעיה הדר ומצד החלות של הע"ת שבת מכינה לעצמה. ודו"ק היטב. ונמצא דבסוגיין ג' עניינים, א. לערב מתח"י בפת אסור בכל אופן. מה"ת. ב. לערב בפת שעירב אתמול מותר משום דשבת מכינה לעצמה. ג. במערב ברגליו מותר בשתיקה שלא יהא מכין ע"י מעשה הכנה וזהו יתכן שהוא איסור דרבנן. [ובקה"י ריש ביצה שקו"ט בזה עייש"ה].

והנה בעירב באופן האסור משום הכנה לא חל העירוב, כ"כ הפוסקים בשם הרשב"א, [מ"מ פ"ח ה"ט] וזהו באופן שעירב מתח"י בפת, [וכמב' בדף ל"ח. דהוה הכנה] ובעירב בפת ביום הא' מניח הפת ביום הב' ואז א"צ לומר כלום כיון דכבר חל העירוב ביום הא' [ובביה"ל כ' דלכתח"י אסור לומר דא"צ לומר ע"י אמירתו גרע טפי ומ"מ בדיעבד כשאמר לא נתבטל] וכ' המ"ב בשם הרשב"א והריטב"א שדוקא לאותו הצד ובאותו מקום אבל במקום אחר לא מהני ואף דשבת מכינה לעצמה כיון שהוא מניח פת ביו"ט לכתח"י מוכחא מילתא כיון דאמש הוה נאסר ברוח זה ועכשיו הותר נר' כמכין מיו"ט לשבת, דהוה כעושה הכנה מתח"י מיו"ט לשבת ואף בדיעבד לא מהני, ומה שאמרו מערב לשני רוחות הוא דוקא כשמניח פת מעיו"ט לב' הרוחות.

ובמערב ברגליו - כ' הפוסקים דלערב מתח"י ברגליו ביו"ט לשבת אסור אף דא"צ אמירה [מ"ב תט"ז, ט"ז, ועי' שעה"צ שם] דכיון שמתח"י היה אסור נראה כמכין. [וגם אסור משום מיקני שביתה בשבתא] אבל הריטב"א ור"פ כ' דבמערב מתח"י בעי אמירה ולכך אסור ורק בעירב כבר לא בעי אמירה. [ובשו"ע ת"ט ס"ז פסק דא"צ כלל אמירה גם בתח"י] ואם עירב ברגליו בראשון צריך לילך למחר ולערב ברגליו וזה מותר לערב בשתיקה [ובדיעבד באמר חל ג"כ] ובזה נחלקו הפוסקים אם רוצה לערב ברגליו לרוח אחרת אם מותר כשעירב ברגליו ביום הראשון, הריטב"א אסור והרשב"א בעבוה"ק מתיר. והנה הריטב"א לשי' דבעי אמירה א"כ כשמערב לרוח אחרת צריך אמירה ולכך אסור, וטעם הרשב"א ביאר הנו"ב תניינא תשו' מ"ב ד"ה ונראה, דכיון שכבר עקר שביתתו ממקומו ועירו ביום הא' שוב לא מיקרי הכנה במה שמערב לרוח השני בלא דיבור אלא במחשבה, ורק בפת אסור משום דלמקום אחר צריך דיבור וזה לא מהני.

ובגמ' כאן מב' דמוכיח מהמשנה דאין מערבין מתח"י בפת ומשום הכנה, ומב' דגם רבנן ס"ל דין הכנה ולפי"ז בע"כ דמה דרבנן הקשו לר"א בדף ל"ח. מיירי בעירובי חצירות כמ"ש הראשון, ותוסי' שלא ביאר כן, תמה ע"ז ברע"א וכמ"ש לעיל.

מתני' ר"י אומר ר"ה כו', ומסקי' דקדושה אחת, ונחלקו הרמב"ם והראב"ד [פ"ח ה"ח] אם גם לקולא בנאכל עירובו בראשון סומך עליו בשני. להרמב"ם גם לקולא ולהראב"ד רק לחומרא [ועי' בביה"ל ריש סי' תק"ג] וכ' הראב"ד דאע"פ שהן קדושה א' צריך שיהא קיים העירוב בשני דלחומרא אמרי' שהן קדושה א' ולא לקולא, והמ"מ מק' ע"ז דהלא בשבת ויו"ט הוה קדושה א' גם לקולא רק דמספק"ל אם זה קדושה א' ובב' יו"ט של ר"ה דפשיטא להו דהוא קדושה א' ממילא גם לקולא. ובגאון יעקב [ל"ט:] ב"י ד' הראב"ד דשבת ויו"ט דתרוויהו ודאי קודש הם הוה חדא קדושה גם לקולא אבל ב' ימים של ר"ה שמונין ממחר ולמחר הוא קודש דאורי' ורק שתקנו לגמור הא' בקדושה תקנו לחומרא ולא לקולא. [ועוד כ' לדון וכן בשעה"מ בהל' עירובין ד"ל דכל מה דתקנו שהא' קודש הוא בבאו עדים מהמנחה ולמעלה דלהכי אהני עדים למשוי' היום קודש. אבל באופן שלא באו עדים כלל הרי בתורת ס' צריך לנהוג וליכא בזה לתקנה דקדושה ודאית והוה ס', ועי' עוד ובד' הרמב"ם מב' כמ"ש במלחמות בביצה ה' : דחלק מהתקנה היה לנהוג קדושה א' בכל מצב] [ועי' חזו"א קל"א, ג'].

תוד"ה מודים חכמים, תימה כו', ובאו"ז הל' עירובין סי' ק"מ מתרץ קו' תוס': ונ"ל לתרץ שאין טעם ב' קדושות דר"ה דומה לטעם ב' קדושות דשבת ויו"ט דמ"ד דב' יו"ט של ר"ה הן ב' קדושות סובר דמס' עבדי' תרי יומי כו' ומ"ד קדושה א' סבר דלאו משום ס' כו' אבל שבת ויו"ט אין לומר א' מהם חול אלא בהא קמיפלגי רבנן סברי כיון דאין חול מפריד ביניהם כיומא אריכתא דמו ור"א סבר דמ"מ זה קדושה לעצמו וזה קדוש לעצמו שזה יקרא שבת וזה יקרא יו"ט ושתי קדושות הן ולא כיומא אריכתא דמו, ע"כ.

דף מ:

רש"י ד"ה ליתביה לינוקא. דהאי שיטעום ל"ד דקאמר אמברך דה"ה כי שתי אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין דבופה"ג שלא לצורך. ומכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי, [וע"ע ברש"י ר"ה כ"ט:] מבוי בד' רש"י דבעצם הוה סגי לברך על הכוס בלא לשותותו ורק משום דגנאי, ומבוי ג"כ ברש"י דלא אמרי' דלא יברך בופה"ג ולא יהא גנאי אלא דבופה"ג הוא חלק מהענין לברך על כוס, [ועי' ברש"י כאן] [ואף דכאן מיירי בשהחיינו ולא בקידוש, ועי' בר"ן פסחים כ"ב. מד' הרי"ף דבופה"ג בבוקר הוא מקצת מהקידוש בלילה ומבוי ג"כ דהוא חלק מנוסח הקידוש] וע"ע מנחת שלמה סי' י"ח. וכן ביאר הגר"ז סי' ק"צ ס"ב. [וז"ל: וי"א שכל דבר הטעון כוס חוץ מקידוש לא הצריכו לטעום ממנו אלא משום שלא יהא גנאי לברכת היין שיאמרו שלא לצורך הוא ברכה זו ונראית כברכה לבטלה אבל באמת הוא לצורך שכך תקנו חכמים בכל שירה הנאמרת על היין שיסדרו אותה אצל ברכת היין שהוא עיקר שירה המיוחדת ליין. ע"כ].

אמנם בתורי"ד כ' דצריך לטעום הכוס דאל"כ כוס מאי מהני. ובחידושי רבינו דוד בפ' ערבי פסחים ב' [בדף ק"ז]. כ' שאין הכונה אלא שאין חובת הכוס ליטלו בידו בלבד אלא שיהנה ממנו וא"צ שיהנה ממנו הוא עצמו אלא כל שנהנה ממנו אדם ואם לא נהנה ממנו אדם הרי הוא כמי שלא היה שם כוס כלל, ע"כ. ומבוי דהטעימה היא זו שמשייכת הכוס לברכה.

והנה בעיקר דין זה בנוגע לקידוש יש ג' שי' בראשו', [והו' בטושו"ע רע"א סי"ד] לגאונים דוקא המקדש צריך שיטעום, ולדבריהם צריך לחלק בין קידוש על הכוס דבזה דוקא המקדש, לבין שהחיינו על הכוס דמהני אחר, וי"א דטעימת אחר מועיל, וי"א דטעימת כולם מצטרפת לרביעית, וע"ש במ"ב.

והנה בסוגיין אי' דניהיב לינוקא. ונחלקו קמאי אם מיירי דוקא בקטן שהגיע לחינוך או לא, דהרשב"א והריטב"א והר"ן ומאירי כ' דדוקא בשהגיע לחינוך הא לא"ה הוה ברכה לבטלה וכיון שאין שותה ממנו אלא קטן שלא הגיע לחינוך כמי שלא שתה אדם דמי. ומיירי בהגיע לחינוך מצוות ולא הגיע לחינוך תענית, [ובריטב"א כ' שהגיע לחינוך ברכות]. ובשו"ת הר"ן תשו' נ"ב שאל השואל אם לד' רש"י דכל הטעם משום גנאי מהני ג"כ טעימת קטן שלא הגיע לחינוך וכ' הר"ן דפשוט דדוקא בהגיע לחינוך ומש"כ רש"י דהטעם משום גנאי כוונת רש"י דלכתח"י צריך שהמברך עצמו יטעום משום גנאי, אבל שלא יטעום כלל שום אדם הדבר ברור שאינו גנאי לבד אלא איסור גמור דהוה ברכה שאינה צריכה ועובר בלא תשא. וכ' דהוא פשוט, [והו' במג"א רס"ט סק"א]. ואמנם יש ראשו' סוברים דמהני קטן שלא הגיע לחינוך, כדלהלן.

ובברית שחל ביו"כ יש ד' שיטות בראשו' בנוגע לכוס, י"א דלא מברכין על הכוס כלל משום דא"א לטעום, [הגאונים והרי"ף והרמב"ם] וי"א דמברכין ומטעימין לתינוק דלא חישי' למיסרך באקראי [תוס']. וי"א דמטעימין לתינוק הנימול דבכי האי לא חישי' למיסרך. [ראבי"ה וראב"ן] וי"א דמניחין הכוס עד לערב. [ס' הפרדס וכ' דביוה"כ אין אומר זמן על הכוס וליכא למימר לשהייה לאורתא דאי אפשר, וצ"ב]. [ובקובץ שיטות קמאי כ' כך בשם מחזור ויטרי ומובא שם דראשו' הקשו מדוע כאן לא יניחו וכ' דכאן לא אפשר להשהות כ"כ, ועכ"פ מבוי שם מחלו' אם יש עצה להניח הכוס לערב].

והנה להלכה אנו נוהגים להטעימו לתינוק בט"ב ויוה"כ. ולהמבוי בשואל בתשו' הר"ן היינו משום דכל הסיבה היא משום גנאי ולכך סגי בזה.

והנה בברהמ"ז ושבע ברכות בסעודה שלישית מניחים הכוס לאח"כ, ויש ששותים אותו מיד, ולכאוי העצה להשאיר הכוס לערב הוא רק לכמה שיטות הנ"ל, ועי' בזה.

פרק מי שהוציאוהו עוסק בענייני תחומין - בדיני מקום השביתה ודיני היציאה מחוץ לתחום, ביסוד הדין ד"אל יצא איש ממקומו", מהו מקומו ובאיזה אופן חל שביתת מקומו.

א. ד' אמות

מתני' מי שהוציאוהו כו' אין לו אלא ד' אמות, כ' בפסוק: שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו, ויסוד הדין דד' אמות, נלמד בגמ' בדף נ"א. דתניא שבו איש תחתיו אלו ד' אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה, וברש"י כ': אלו ד' אמות. ליוצא חוץ לתחום, אכן ברש"י בסוכה כ"ה. [ד"ה ושיבולות] כ': בלא מחיצות נמי ד' אמות מקום שביתה אית ליה דהיינו שבו איש תחתיו וחוצה להן אלפיים אמה דכ' אל יצא איש ממקומו כו' ע"ש, ומבוי דרש"י למד זה על הד' אמות מלכתח"י שקנאן למקום שביתה. ומבוי דקאי אתרוויחו. ובתוספתא פ"ג ה"י איתא הרשות שבת כך הוא עומד אדם במקומו ואומר שביתתי במקומי שנא' שבו איש תחתיו כמה תחתיו מלוא קומתו ופשוט ידיו הוי ד' אמות, ועי' במארי דמתניתא שם. ועכ"פ מבוי דנלמד בין ד' אמות הראשו' בין ד' אמות דיוצא חוץ לתחום. [וע"ע בתורי"ד בדף נ"ב. ובתוס' ר"פ בדף ס:].

[ובירושלמי כאן יש ס' אם הני ד"א משום תחום הן או לאו משום תחום הן אם משום תחום אין לו ד"א לכל רוח ואם לאו משום תחום יש לו ד"א לכל רוח וי"מ דהסי' אם הד"א השניים הוא גדר מקום שביתה וא"כ יש לו רק ד' אמות או דהוא גדר שבו איש תחתיו אחר שהוציאוהו שלא ילך יותר מד' אמות ולפי"ז נמדד לכל רוח דכבר לא קונה מקום שביתה חדש ורק שגם במקום שנמצא יש לו היתר לילך רק ד"א לכל רוח, אכן יש הרבה ראיות דהד"א השניים הוא ג"כ גדר מקום שביתה ולא סתם היתר הליכה. עי' בתוס' מ"ד: ד"ה ומר וברשב"א שם, וכן בד' הרמב"ן בסוגיא דפירות כ' כיון שקנה ד"א מחוץ לתחום כו', ויש אריכות בזה]. ועי' גם ברש"י במשנה מ"ה:.

וברש"י מ"ב: ד"ה נוטלתו מתח"י ארבע [בשולי העמוד] בפ"י הראשון מבוי ברש"י דאם לא קנו לו ד' אמות אזי לאחר שבמילא יצא מתחום אלפיים מותר לו לילך כמה שרוצה, ומה שקונה ד' אמות מחוץ לתחום זהו מה שאוסר עליו לילך יותר, ועי' שם גם ברמב"ן ובשאר ראשו' דמבוי כן, ויבוי להלן בעז"ה.

[וברמב"ן בדף מ"ג. [בשילהי דבריו] ד"ה וא"ת כיון שיש לחוש [בהוצאת מערבא] כ' בנוגע לתחומין דאורייתא שהיוצא לו מחוץ לתחום ג' פרסאות אסור הוא מה"ת לצאת ברגליו חוץ לד' אמות, כו'. והלא עוברין הן מה"ת בכל יותר מד' אמות כו'. ומבוי ברמב"ן דלאחר אלפיים או י"ב מיל מעתה עובר על כל ד' אמות, ובזה מבוי דשיעור הליכה מחוץ לתחום לאחר שכבר יצא הוא שיעור ד' אמות, ואי"ז רק מדין קנין מקום שביתה. [וע"ע בעמודי אור סי' י"ד, ובחזו"א סו"ס פ', ובאבי עזרי, בנוגע לתחומין דאורייתא] והנידון הוא אם יסוד האיסור משום ההתרחקות ממקומו הראשון או שכל פעם זה מקום חדש לשביתתו ואסור לצאת הימנו].

ב. כל העיר כד' אמות

עוד ענין המתבאר בפירקין ובסוגיין - כל העיר כד' אמות, וזהו גם בעיר, וגם בכל רשות המוקפת, ובב' אופנים, א. מלכתח"י במקום ששבת בערב שבת דכשנמצא במדבר קונה לו ד"א. ובעיר קונה לו כל העיר כד' אמות. ב. החזירוהו, בזה מבוי המחלו' במשנה אם יש לו כל העיר כד"א או לא. ויש הבדל בין האופנים. דבאופן א' ששבת מלכתח"י בעיר א"צ שתהא העיר מוקפת מח"י, כמ"ש תוס' בדף ל"ב: ד"ה והא אמר רבא, [ועי' ברש"י ובריטב"א שם דמ' לא כן, ועי' חזו"א ק"ט, ויש שכו' דרק בנותן עירובו כתבו כן] ובאופן הב' שהחזירוהו - הוא מחלוקת גדולה בראשונים אם צריך שהעיר תהא

מוקפת מחיצות ברש"י במשנה [מ"א:] כ' הולכיהו לעיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות וכ"כ התוס' בדף מ"ז: וכן דעת הרמב"ם. וכ"פ השו"ע סי' ת"ה. אבל הרמב"ן סובר שא"צ מחיצות. ועי' בביה"ל שם השיטות בזה.

מתני' נתנוהו בדיר או בסהר ר"ג וראב"ע אומרים מהלך את כולה, ר"י ור"ע אומרים אין לו אלא ד"א. והטעם מבוי בגמ' מ"ב: דאז משום דכיון דלא שבת שם מבעוד יום לא הוה הכל כד"א, או משום גזירה, ע"ש, ונחלקו רב ושמואל כמאן קיי"ל, ובתוס' מ"ג. בסוף העמ' מחלו' ראשו' כמאן קיי"ל.

והנה מתני' מיירי בהוציאיהו באונס והחזירוהו דבזה יש לו כל העיר כד"א. ובאופן שיצא במזיד וחזר - נחלקו בזה הראשו' - התוס' והרשב"א וריטב"א בדף כ"ט. כ' בפשיטות דגם במזיד יש לו כל העיר כד' אמות. ובדבריהם מבואר דאפי' נכנס לעיר שלא שבת שם יש לו כל העיר כד' אמות. והרמב"ן כאן וכן דעת הרמב"ם דרק בשוגג ואונס יש לו כל העיר כד' אמות אבל במזיד לא. [והרמב"ן כאן כ' דעדי החדש בתחי' לא הלכו רק ד' אמות דחשבי להו כיצא לדעת, מ' דזה לא משום קנס, ועי']. ובבית מאיר כ' דזהו גם בחזר לעירו ששבת בה - במזיד, מפסיד. וברא"ש בשם רבינו מאיר מבוי דמחלק דאם חוזר לעירו ששבת בה בזה אפי' במזיד לא מפסיד עירו. ובעיר שלא שבת בה אין לו כל העיר כד' אמות. [וכ"כ הרמ"א אלא שמצריך מחיצות בעיר ששבת בה לחזור במזיד. ועי' בית מאיר שם] ומה שמבוי בגמ' דביצא לדעת מפסיד כ' דהוא רק בנוגע לתחומו דזה מפסיד אבל בעירו לא. ועי' היטב בד' הרא"ש ובהוכחתו מהגמ'.

מתני'. הולכיהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר או בסהר, עי' ברמב"ן שמפרש המשנה דא"י או עיר או דיר וסהר, אלא דקמ"ל דגם אם לא נתנוהו בעיר עצמה אלא בדיר וסהר שהוא מכלל העיר מהלך כולה, אבל אם נתנוהו בעיבור העיר - תוך ע' אמה, לא נחשב שנכנס בעיר ואין לו כל העיר כד"א, [ועי' בביה"ל].

גמ' בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו מהו כו', א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, ופירש"י: לא תסור, ועי' בר"נ גאון. ויל"ע להשיטות דתחומין דאורי"י, א"כ בהוציאיהו י"ב מיל יהא אסור, ובקרבן אורה כ' דלאחר שבמילא יצא מהי"ב מיל כבר ליכא איסור תורה ללכת עוד, אבל ברמב"ן בדף מ"ג. מפורש לא כן דכל ד"א הוא איסור תורה, וצ"ע.

ברא"ש שמביא מחלו' אם רק לגדולים מותר לצאת או גם לקטנים, מהו הכבוד הבריות האם מצד מה שרואין אותו או מצד עצמותו שהוא לא כבוד שיהא בד' אמותיו כך, ועי' בר' יונתן.

וכ' הרא"ש דלאחר שעשה צרכיו מותר לצאת משם ולהתרחק ד"א מהריח וקונה שם הד' אמות. והרמב"ם כ' דלאחר כך חוזר למקומו, והיינו לד' אמות הראשונים שהוציאיהו לשם [קודם שהוצרך לנקביו] וברשב"א בעבודת הקודש והמאירי כ' דהוא היתר לחזור למקומו. [וברמב"ם יל"ע אם זה היתר או חיוב] וענין זה צ"ב מה מתיר לו לחזור לד"א, והוא דבר פלא. [ובדברי יחזקאל כ' משום דמהלך לא קונה ד"א, וצ"ע דהרשב"א סובר דמהלך כן קונה, וצ"ע].

באור זרוע כ' דגם אם מצטער בחמה או בגשמים מותר לו ליכנס ומדמי זה למצטער בסוכה, ועי' ברמ"א סי' ת"ד.

גמ' אמרי נהרדעי אם פקח עייל לעירו וכיון דעל על, ועי' ברש"י דלא גרע מבעל כרחו, ולפ"י דוקא בהוציאיהו בע"כ. ועי' בזה ברש"י ותוס' בדף מ"ד: ויבוי' שם בע"ה.

מ"א:

גמ' א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, אפי' במזיד לא הפסידו את מקומן. וברש"י כ' דביו"ט יש להן ד"א וכל העיר כד"א, ובשבת [דאסור בטלטול מ"מ] מותרים לאכילה במקום שחזרו, והנה ענין זה הוא מדין שביתת כלים המבוי בארוכה בסוגיות בסוף ביצה [ל"ז ואילך] וכן בדף מ"ה: דכמו שאסור לאדם ליצא מחוץ לתחום כמו"כ כליו שלו אסור

להוציא מחוץ לתחום הבעלים ואם יצאו אסור לטלטל יותר מד' אמות. [ויש בזה נידון אם למ"ד תחומין מדאורי"י הוה זה מה"ת, ויב' בע"ה בדף מ"ה:] וע"ז מב' בגמ' דכמו בהוציאוהו והחזירוהו יש לו תחומו, כמו"כ בפירות, ואפי' במזיד לא הפסידו את מקומן אף דהוא כן הפסיד מקומו במזיד.

וכ' רש"י דהנ"מ בין לענין טלטול בין לענין אכילה, והיינו דהדין הוא דפירות שיצאו חוץ לתחום אם יצאו ע"י גוי אסור לאוכלן מי שהוציאוהו עבורו ולאחר מותר, [והקילו בזה לאחר, והטעם י"מ דמדרבנן הקילו בתחומין דרבנן, וי"מ דכיון דיש כאלו שזה בתחומן ואינו איסור השוה לכל] ואם ישראל הוציאו אסור לכולם לאכלן, [וכמ"ש תוס' בד"ה במזיד] וע"ז מב' כאן דבחזרו למקומן אפי' במזיד מותר לאכלן ולא נאסרו.

והטעם בזה שלא נאסרו באכילה כ' תוס' בד"ה לא הפסידו דכיון דהשתא הן במקומן ול"ד למבשל דהוא איסור דאורי"י. והיינו דאם היה דאורי"י אסור גם בחזרו למקומן ומכיון שזה מדרבנן מותר באופן שחזרו למקומן. והרמב"ן חולק ע"ז וכ' דגם בדרבנן נאסר כמו במטביל כלים דבמזיד לא ישתמש בהן וכן במעשר פירות. ואף דכאן זה חזרו למקומן אבל סו"ס נעשה איסור דרבנן ובמג"א סי' ת"ה תי' דהתם מיירי דאית ליה פירי אחריני וכאן מיירי דלית ליה אחריני ולכך מותר, עוד תמה הרמב"ן דגם כאן עבר איסור תורה דמעביר ד"א בר"ה ומביא שר"ת תי' דכיון דיכול לילך להפירות לא חשוב הנאה ורק במחוץ לתחום דא"י לילך בזה אסור, [ובאמת צ"ב דכאן לאחר שא"י לילך משום איסור תחום ממילא נהנה מאיסור תורה של מעביר ד"א, ומב' דכיון דלא זקוק לכן בעצם לא חשוב הנאה מזה]. ובריטב"א כ' דדוקא כשנעשה מעשה בגופו כמבשל בשבת אז אסור אבל במעביר ד"א ומחוץ לתחום לא נעשה מידי, ורק דמ"מ אסור משום שהוא חוץ לתחום וע"ז מועיל מה שחזרו למקומן.

והנה ההכרח של רש"י דמיירי גם לגבי אכילה, הוא מהמשך ד' הגמ' דאיתיביה מד' ר' נחמיה דלעולם אסורים עד שיחזרו למקומן שוגגים ומשני תנאי היא דבשוגג יאכלו ובמזיד לא יאכלו. ומב' דמדמי הגמ' אכילה לטלטול, והבי' בדימוי הגמ' הוא כמ"ש תוס' להק' מהדין דבא מחוץ לתחום אסור למי שנשתלח לו ותי' דהשתא הן במקומן שרי, והיינו דחז"ל גזרו שלא יאכלו מה שהגיע מחוץ לתחום אבל כיון שזהו מקומן א"י בגדר מחוץ לתחום, והגזירה לא היה על כל מה שנעשה בו עבירת חוץ לתחום אלא על כל מה שמחוץ למקומן. וכיון שזה מקומן שפיר דמי, [ומצד מבשל בשבת ע"ז חילקו דכאן זה דרבנן] ובחי' הר"ן כ': דכיון דמותרים באכילה אית לן למימר נמי שלא יפסידו תחומן ומקומן לענין טלטול, [ומדמה הדברים להיפך, וצ"ב].

והנה לשיטת רש"י ותוס' מב' בגמ' דלר"פ ות"ק בחזרו למקומן אפי' במזיד מותר באכ"י וטלטול, ובחוץ למקומן בשוגג מותר באכ"י ובמזיד אסור. ולר' נחמיה וראב"י למקומן מותר רק בשוגג וחוץ למקומן גם בשוגג אסור, וטעם ר"ע וראב"י כ' תוס' בדף מ"ב. דגזרי' שמא יוציאן חוץ לד' אמות, אמנם דעת הרמב"ן דלכו"ע במקומן שרי לאכול אפי' במזיד, והבריייתא דבמזיד אסור הוא רק לגבי טלטול, וכ' דבחזרו למקומן אין בזה ענין מעשה שבת דכיון דחזרו למקומן לא נהנה מידי ולכך גם איסור אכ"י מחוץ לתחום ליכא לכו"ע בחזרו למקומן. ורק לדין טלטול סובר ר' נחמיה דכיון דקנה ד"א חדשות במקום היציאה הפסיד תחומו הראשון, וע"ש ובהג' הגר"א ז.

מ"ב.

תוד"ה מכלל. נר' דהל' כת"ק כו' כ"ש דשרי בשוגג שלא במקומן, כו' והרשב"א פסק שלא במקומן דאסור בשוגג. והנה נחלקו ר"מ ור"י במבשל בשבת בשוגג דר"מ מתיר ור"י אוסר, [והרמב"ן כ' דבזה פליגי ת"ק וראב"י כאן] ובראשונים מבואר דלר"י גם כאן צריך לאסור בשוגג, ומה שמותר כאן הוא כר"מ, תוס' ורמב"ן. והנה השו"ע בסי' ש"ח פסק כר' יהודה ובסוגיין פסק כר"פ דמותר בשוגג, ועי' ביהגר"א בסי' ש"ח שבי' דבדרבנן קיי"ל דמותר בשוגג [וכמב' בגיטין נ"ד דבדרבנן ר"י מיקל ור"מ מחמיר] וזה דלא כראשו' הנז', [ועי' במג"א וביה"ל בזה].

[שיטת הרמב"ם - פ"ו משבת הכ"ד - ובמ"מ שם, דלגבי טלטול לחוד שרי במקומן, אבל לגבי אכילה אם חזרו במזיד לא יאכלו, ובשוגג יאכלו שהרי לא נשתנה גופן. וביו"ט מותר בכל אופן, וע"י במ"מ, ואכמ"ל].

גמ' אר"נ שאמר שמואל היה מהלך ואין ידוע תחום שבת מהלך אלפיים פסיעות בינוניות וזהו תחום בשבת, וברש"י דרך הליכתו של אדם אמה, ע"י ביה"ל ריש סי' שצ"ז דנמדד לפי אדם בינוני. וע"י מנחת ברוך סי' ע"ה. וע"י בביה"ל ריש סי' שצ"ט שמביא ד' הכל בו דאין לסמוך ולילך אלפיים בצמצום ע"פ מדידת התחום דרך הילוכו, ובי' הביה"ל דבגמ' סמכו ע"ז רק בשבת בבקעה ואינו ידוע תחום שבת שא"א לו בענין אחר אבל עיקר המדידה הוא בחבלים, וכ' דגם להכל בו אם אינו הולך כל האלפיים יכול לסמוך על מדידת פסידות, ובמנחת ברוך סי' ע"ה מדייק בריטב"א דלכל צורך מותר לילך ואפי' אם הוא בעיר יכול לסמוך ע"ז, ובחזו"א [ל"ט, י'] כ' דגם להכל בו אינו אלא עצה טובה שלא יכנס בזה בצמצום אבל לא הוזכר כאן חומרא של יושב בבית, [וכוונתו דאין בזה הבדל בין בבית או בדרך דודאי מדינא הכל שרי אבל למעשה בזמנינו קשה לשער וע"כ עצה טובה שלא יכנס בצמצום ודלא כהביה"ל].

ובאופן שהולך באלכסון [שאז יש לו יותר מאלפיים] המנחת ברוך כ' דאעפ"כ מותר לילך רק כשיעור אלפיים פסיעות ותו לא, וחזו"א שם חולק דודאי האלפיים פסיעות הוא שיעור רוחב התחום אלפיים אבל מלבד זה מוסיף האלכסון.

ומסוגיא זו יש ראייה לשיעור חזו"א [אמה = 85 ס"מ] והוא שיעור הצ"ח וחת"ס. כי לפי שיעור השני [84 ס"מ], ויתכן גם פחות] הרי ודאי פסיעה הוא יותר גדולה, כן הק' המנחת ברוך ומיישב בדוחק והחזו"א דחה דבריו ומוכיח כשיעורו.

גמ' ואר"נ אמר שמואל שבת בבקעה, וכו', בסוגיא זו מבוי' ב' עניינים, א. תחום אלפיים לגבי הילוך ומבוי' אופנים שאין כל ההיקף כדי' אמות. ב. דין טלטול באופן שאסור לו לטלטל בכל ההיקף משום דנפרץ למקום האסור לו.

רש"י ד"ה מהלך בה אלפיים, כו', ואפי' לרבן גמליאל, וכו', אבל הקונה שביתה שיש לו אלפיים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות [ע"י היטב בתוס' ר"פ שביאר ד' רש"י], ובתוס' בשם הירושלמי דמוקי לה כר' יהושע, וברש"י בע"ב ד"ה לא גזרי', כ' ב' אופנים אם לר"ג מותר לטלטל בכולו או דדוקא בנכרים הקילו משום דנאנס. [וע"י מהרש"ל שם משי"כ מדוע רש"י שינה בזה] ולפ"ז מבוי' דבעצם לכו"ע מעיקר הדין כל ההיקף כדי' אמות הוא רק אם שבת מבעו"י ורק דהוא קולא בנאנס והוציאוהו נכרים, וגם בר' יונתן הביא ד' רש"י כאן והוסיף ע"ז דמשום דנאנס מותר, והראשונים הביאו דהירושלמי בסוף דבריו כ' כרש"י דקל הוא שקנה שביתה ממי שלא קנה שביתה, דמי שלא קנה שביתה שאינו קל לו ויש לו רק ד' אמות צריך יותר להקל לו. [קרבן העדה] והרשב"א והריטב"א הסכימו כרש"י דהאיסור כאן הוא גם לרבן גמליאל, ואמנם ק' טובא דבדף כ"ט. כ' הראשו' דגם במזיד יש דין כל העיר כדי' אמות [והו' בריש הפרק] ושם אינו קולא למי שנאנס, וצ"ע. [אא"כ נימא דזהו קולא כללית לכל מי שאין לו תחום אלפיים של שביתה].

[ויש אופן נוסף לבאר ברש"י דלמי ששבת התחום אלפיים והד' אמות הוא מדין שזהו מקומו, ובזה צריך דוקא שבת באויר מחי' מבעו"י, דאחר שהוסיפו מחיצות באמצע שבת לא נתרחב מקומו. ורק באופן שלא שבת שאז הד' אמות הוא מדין שבו איש תחתיו - שיעור הליכה, ובזה מהני להיות כל ההיקף כדי' אמות להיחשב תחתיו, אפי' לא שבת באויר מחיצות מבעו"י, ובזה מתבאר טפי משי"כ רש"י מהדין דכלתה מידתו בחצר העיר דגם שם הגדר דאין לו הכל כדי' אמות משום דבדין מקומו צריך שישבות באויר מחי' מבעו"י, וע' בדברי יחזקאל סי' ז'].

[וע"ע בתוס' דף נ"א: ובמהרש"א שם שכ' דבתוס' מבוי' כרש"י דכלתה מידתו בחצי העיר דאין מהלך כולה הוא גם לר"ג, ובהגהות אשר"י כ' ע"פ הירושלמי דזהו ר' יהושע אבל לר"ג גם בכלתה מידתו מהלך כולה].

גמ' ומטלטל בכולה ע"י זריקה. ולר"ה אסור לטלטל רק ד"א, ומבוי בגמ' דאוסר לטלטל בכולו ע"י זריקה שמא ימשך ומחמת כן אסור גם בתוך אלפיים משום דנפרצה למקום האסור. ובדעת ר' הונא כ' רש"י [ד"ה ומטלטל] דבתוך אלפיים מותר לטלטל כדרכו, ותוס' כ' דרך בזריקה דלגבי טלטול כדרכו נפרצה למקום האסור לה, ומבוי בתוס' דזה מתחלק דלגבי טלטול כאורחיה הוה נפרצה ואסור ולגבי זריקה מותר בכל החצר, וכן בגמ' בע"ב מבוי דגם לר"ה מותר לטלטל מחוץ לאלפיים לתוך אלפיים ע"י משיכה ורק כלפי חוץ אסור וכ' תוס' [ד"ה לא ע"י משיכה] דלגבי משיכה לא הוה נפרצה למקום האסור לה רק לגבי טלטול או זריקה ובה גם רש"י מודה שזה מתחלק. וע"ש בתוס' שהביא עוד דוגמא לזה מדף פ"ט, ובמהרש"א מבאר דעת רש"י בדעת ר' נחמן דמותר בתוך אלפיים גם בכי אורחיה דאין נפרצה במילואה לגבי כי אורחיה דכיון דמותר עכ"פ בזריקה בכל החצר אין בזה דין נפרצה, והיינו דרך לר"ה דאוסר לגמרי בחוץ לאלפיים בזה יש דין נפרצה אבל לר' נחמן דזריקה מותר ליכא דין נפרצה לגבי כי אורחיה, וצ"ב מהחילוק בע"ב במשיכה וזריקה דמבוי גם ברש"י דמשיכה מבחוץ לפניו מותר לר' הונא ומ"מ יש דין נפרצה. והריטב"א ביאר ד' רש"י דכל מה שלא התיר שמואל לטלטל בכולה רק ע"י זריקה הוא מפני שא"א לו לצאת מתחומו וחשוב כרה"י ואפי' מדרבנן, ולכך אין דין נפרצה דכל מה שאסור הוא משום דאין לו אפשרות להלך שם ולכך לא שייך מה"ט לאסור גם באלפיים כי אורחיה. והתור"פ מגדיר דזה לא איסור טלטול אלא איסור הילוך ובד' תוס' מבוי דהוא איסור בעצם לטלטל מחוץ לאלפיים כי אורחיה ולא רק חיסרון שאין יכול לילך וכ' החזו"א דנפק"מ דלפי תוס' גם לטלטל החפץ בידו אל מחוץ לאלפיים אסור אף שנשאר בתוך אלפיים דרך זריקה התירו מחוץ לאלפיים אבל טלטול גזרו בכל אופן מחוץ לאלפיים.

[ע"י ריטב"א משי"כ בנוגע ליו"ט דמותר לטלטל בכל האלפיים גם לר"ה, וע"י בגאון יעקב ובחזו"א צידד דמותר בכולה ע"י זריקה דגדר הגזירה דהוה ככרמלית וביו"ט שרי, ואי"ז גזירה חדשה של איסור טלטול שמא ימשך].

תוד"ה וניטלטל כו', בתורא"ש מבוי דהק' דנימא דנאסרה נאסרה והת"י דהכא דמי לענין מחיצות ולא לענין דיורין, [וע"י בריטב"א שכ' בנוסח אחר דשם ל"ה מחי' גמורה וכאן הוא מחי' גמורה].

מ"ב:

גמ' היה מודד ובא כו'. והיינו דהמהלך את האלפיים וכלה באמצע עיר לא הוה כל העיר כד"א, וזהו לכו"ע. [וע"י לעיל משי"כ בזה]. גמ' א"ר הונא כו' וכלתה מידתו בחצי חצר כו'. יש לו חצי חצר, לפי א' ברש"י מיירי לגבי הילוך, ולפי ב' לגבי טלטול, וע"י מהרש"א.

גמ' כתנאי, דגזרו הילוך דיר וסהר אטו הילוך בקעה, ב"י רש"י בקעה דאין בה מחיצות, וכ' מהרש"א דמה שלא פירש"י כפשוטו אטו הילוך בקעה שהקיפוהו באמצע משום דרש"י כ' בהמשך דלר"ג יכול להלך גם בהקיפוהו אף שלא שבת מבעו"י ובע"כ דהגזירה שהיה שייך לגזור לר"ג הוא אטו בקעה שאין בו מחי'. [וע"ע ברש"י].

ובבעה"מ [י"א: מדי הרי"ף] מפרש כפשוטו אטו בקעה שהקיפוהו באמצע שבת, וכמו שפירש"י בע"א דגם לר"ג אסור בזה וזהו הנידון דשייך למיגזר, [ובריטב"א פ"י דשייך לגזור שיחשוב שמותר לילך גם חוץ לדיר וסהר אלפיים אמה שיחשוב שזהו מקום שביתה גמורה, ע"ש].

רש"י ד"ה לא גזרי' ואע"ג דבשבת בבקעה כו' א"נ, ובע"א פירש"י בהרחבה כפי' א', וע"י ברש"ל. ובריטב"א תמה בזה מה הכריח רש"י לידחק ולפרש באופן אחר, ומסיק דכוונת רש"י דמהגמ' אין ראייה לזה לומר דר"ג מודה בהקיפוהו אבל לדינא סובר רש"י כמ"ש בע"א.

גמ' אמר רב הל' כר"ג בדיר וסהר וספינה ושמואל אמר הל' כר"ג בספינה אבל בדיר וסהר לא דכו"ע מיהת הל' כר"ג בספינה מ"ט אמר רבה הואיל ושבת באויר מחי' מבעו"י ר' זירא אמר הואיל כו'. ובדף מ"ג. מסקי' דלרבה במהלכת

מודה לטעם ר' זירא וס"ל דכו"ע מודו לזה ופליגי רק כשעמדה, והנה בסוגיא זו יש ב' עניינים, א, במה דשבת באויר מחיצות הספינה מבעו"י - שביתתו הראשונה. ב. גם אם יצא מחוץ לתחום שביתתו הראשונה היאך קונה הד' אמות השניות שנתנו ליוצא חוץ לתחום.

והנה בענין הא' - לכא' צ"ב מהו בכלל כל הנידון והמחלו' בספינה הלא מיירי בהיה בע"ש בספינה בתוך המח' ושם הוא כל השבת ומה הדימוי לדיר וסוהר שהניחוהו שם בשבת, והנה בגמ' מב' דר' זירא סובר דהמחיצות להבריה מים עשויות ולכך גם לרבן גמליאל אי"ז מועיל [ריטב"א, תור"פ] וכ' רש"י דלא חשיבי לעשות המח' כד' אמות, ובתוד"ה אבל כ' דזהו הטעם של ר' יהושע לדעת רבה דכיון דעשוי להבריה לא חשוב מח', ולפי"ז הנידון אם יש חשיבות למחיצות או לא. אבל בתוד"ה ור' זירא כ' סברא לומר בד' ר' יהושע דכ"מ שהוא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות, [והרשב"א כ' דהואיל ונכנס על דעת שיצא חוץ לתחום, או משום גזירה אטו דיר וסוהר שלא שבת בהם מבעו"י] וצ"ב הלא הוא בתוך התחום במקום שביתתו הראשונה במחיצות הספינה, ובריטב"א כ': אמר רבה הואיל ושבת באויר מח' מבעו"י פ"י דכיון דקנה שביתה בספינה זו ובאותה שעה דכו"ע כולה כד"א דמיא כדן השביתה בתוך העיר אף עכשיו לבסוף לא נפקת מדינא ונידונת כאן בסופה כד"א. ומיהו ר"ע ור"י סברי דכיון שנכנס שם על דעת שתהלך הספינה ותוציאנו מתחומה וגם הספינה נידא מכיון דנפקא מתחומה בטל דינא דמעיקרא והוה כאילו לא שבת שם, ע"כ. ומשמעות דבריו כמש"כ חזו"א דספינה מהלכת שאני כיון דלא שבת בקרקע זה מבעו"י ומציין למה דא"י בתוס' ל"ד. [ועי' מש"כ שם] ומ"מ לענין להלך כל הספינה הועיל הדבר ששבת כאן מבעו"י במחיצות הספינה, ע"כ, והיינו דבעצם התחום נקבע במידת הקרקע עולם ולא בספינה וזהו ד' הראש' דנקרא יציאה מחוץ לתחום ורבה חידש דמ"מ חשוב שבת באויר מח' מבעו"י וכמ"ש הריטב"א דלא נפקת מדינא, וזמש"כ תוס' דכ"מ שהוא חוץ לתחום אין לו אלא ד"א, והיינו דנקרא יציאה מחוץ למקומו ובוזה לא אמרי' כל ההיקף כד"א אף שהוא באותן המח' אבל הוא לא במקומו הראשון.

ובאמת הדברים מפו' בכל הראש' בדף מ"ג. ובתוס' ששקו"ט היאך מותר ליצא בספינה מחוץ לתחום ומב' דאף דקיי"ל כרבה מ"מ יש כאן איסור יציאה חוץ לתחום ורק דמקילי' למי שיצא דמוגדר דשבת באויר מח' מבעו"י אבל בעצם יש כאן יציאה אף דהוא באותן המח', ובע"כ דהתחום ושביתת מקומו הראשון נקבע כפי הקרקע.

ובסברת ר' זירא דלהבריה מים עשויות, ולכך לא מהני גם בפחות מב' סאתיים כמ"ש תוס'. ועי' תוס' בדף צ: שכ' דזהו רק לגבי יציאה מחוץ לתחום דלא נחשב מח' ששבת בהם מבעו"י אבל לא חשוב כרמלית, ע"ש.

ובענין הב' - הד' אמות - בטעם ר' זירא דהואיל ונוטלתו מתח' ד' ומנחתו בסוף ד', וכ' רש"י ג' ביאורים, א. דבכל קפיצה יותר מד"א ואין לה תורת ד"א כלל שלא עמד פסיעה א' בתוך ד"א הילכך לא קנו ד' אמות כלל. ומב' ברש"י 3 חידושים. 1. דאם לא קנה ד' אמות השניות ליוצא מחוץ לתחום, הולך ככל חפצו, וכל האוסר הוא משום שקנה ד' אמות. 2. דהד"א נקבע בקרקעית הים ולא בספינה, ולכך לא קנה מעולם ד"א, משום דמעולם לא עמד פסיעה א' בד"א הללו שבקרקעו, ועי' בהמשך בזה. 3. מש"כ רש"י דכיון דכל קפיצה יותר מד"א ולא עמד פסיעה א' בתוך הד"א, ובריטב"א כ': שהרי לא עמד תוך ד"א משיצא חוץ לתחומה במידי דקביע ומב' דיסוד הד' אמות הוא מדין מקומו וצריך שיהא מקום שראוי להלך בו פסיעה של ד' אמות.

וברמב"ן בדף מ"ג. [בסוד"ה בלמעלה מ"י] כ' באופ"א קצת דכיון דספינה נידא לא קונה ד' אמות והביא מהגמ' מ"ה: באוקיינוס דניידי ולא קנו שביתה, וברש"י משמע באופ"א.

אך עכ"פ הראש' פ"י כפי' זה ברש"י, ומב' דמה שאוסר עליו הוא דוקא מה שי שמקום של ד"א אבל בלא זה הולך כרצונו, וברמב"ן למד מזה גם על עיקר השביתה דהוא רק למי שקנה שביתה אסור לילך יותר מאלפיים.

ב. כגון שהספינה הולכת למזרח והוא מהלך למערב שהספינה מחזירתו כל שעה לתוך ארבע אמותיו. והקשה ע"ז, ולפי"ז צ"ל שהספינה לא מהירה כ"כ, ולכך בכל פסיעה הוא באותן הד"א שהיה קודם שפסע ולא פוסע אל מחוץ לד"א. ג. כשעוקר רגלו יוצא מחוץ לד"א ונותנין לו כל פעם מחדש עוד ד"א - והנה לפי"ז הספינה מהירה, והפי' הג' חולק על פי' א' וס"ל דמהלך קונה ד"א אף שלא יספיק להניח רגלו בתוך הד"א ולכך ההיתר משום דכל פעם מקבל ד"א נוספות. וכן משמע דלפי' זה הד"א הוא מתיר לילך ובלא שקנה ד"א נוספות אסור לילך ודלא כפי' א'. [ויש להאריך בזה].

ובדף מ"ג. מבוי' בגמ' דבעמדה הספינה אסור לפי ר' זירא דליכא טעם ההיתר דנוטלתו מתחיל' ד' לסוף ד'. וכי' רש"י ובשעת עמידתה קנו לה הד"א (וללישנא בתראי על שעת עמידתה נחלקו), והיינו דלפי' א' דכל מה דלא קנו משום דאין באפשרות לקנות כשנוסעת ממילא אם אך עמדה פעם אחת כבר נקנה לו הד"א ותו אסור לילך כל הספינה. ומשא"כ לל"ב הרי אח"כ יקנה ד"א חדשות ובע"כ דרך בשעת עמידה הוא דאסור לילך יותר מד"א. ועי' במהרש"ל ומהרש"א שנחלקו האם לגרוס כן והיינו האם לל"ב קונה ד"א חדשות. ואמנם הענין צ"ב דגם לל"ק מדוע יאסר הלא ברגע שהמשיכה הספינה לילך ויצאה מהד"א יקנה עוד ד"א חדשות ואטו בזה פליגי הלשונות אם קונים פ"א ד"א או גם פעמיים הלא ודאי אם הניחוהו נכרים פ"א מחוץ לעיר ושוב הניחוהו במקום אחר קונה פעמיים ד"א ואין בזה מחלו', ומוכרח מזה דל"ק בעמדה קונה הד"א השניים בספינה עצמה ונהי דכשמהלכת לא קונה בספינה משום דלא קביעא אבל כשעמדה קונה בספינה ולכך אח"כ אסור לו לילך עוד. [ולפי"ז צ"ל דמש"כ רש"י דמעולם לא עמד באותן הד"א זהו בנוגע שיקנה הד"א בקרקעית הים אבל בנוגע לספינה הוא משום דלא נידי, ואפ"ל באופ"א דלעולם הד"א נקבע בקרקעית הים אלא שאז עולה עד לרקיע ונקבע הד"א גם בספינה אבל לקנות בספינה לחוד אי אפשר]. ובזה פליגי מהרש"ל ומהרש"א האם לל"ב שקונה ד' חדשות מה הדין בעמדה אם אז נקבע בספינה וממילא לא קונה ד' אמות חדשות או דגם אז נקבע בקרקעית.

ובסברת ר"ע ור' יהושע דאסרו בספינה - מבוי' בתוד"ה ור' זירא, דאית להו דכל מקום שהוא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות, וצ"ב איזה ד' אמות הלא להמבוי' ברש"י הכל נקבע למטה וזהו טעם ההיתר להלך בכולה, ומבוי' דר"ע ור"י ס"ל דנקבע ד"א בספינה למעלה. ויל"פ דס"ל דמחוץ לתחום הוא גדר שבו איש תחתיו - גדר של איסור הליכה יותר מד"א וממילא נקבע ד"א בספינה. ובזה פליגי ר"ג ור"ע אם הגדר ד"א השניים הוא דין מקומו וצריך ליקבע כמקום הקרקע או דין הליכה של ד"א וממילא נקבע למעלה.

והריטב"א ב"י ד' ר' יהושע דספינה מינח נייחא ומיא הוא דקממטי. והיינו דמה"ט נחשב קביעות בספינה וקונה בספינה הד"א.

הרי"ף פסק כר"ג, ומ"מ הביא ד' רבה ור' זירא, ותמה בעה"מ דמאי נ"מ הלא לר"ג מותר בכל אופן, גם בדיר וסוהר שלא שבת מבעו"י. ותי' הרמב"ן דנ"מ למזיד דבזה אין לו הכל כד"א. [ודלא כתוס' והראשון' בדף כ"ט]. וריטב"א ומאירי כ' דלי' הגמ' בקופץ כו' מ' שקופץ מדעת הרי דגם במזיד יש לו כל העיר כד"א וא"כ אין בזה נ"מ.

ובסוגיא זו יש הרבה לדון בכל זה והדברים נכתבו לעורר, ולסדר העניינים.

דף מ"ג.

תוד"ה הלכה כר"ג בספינה, פסק רשב"ם דמותר ליכנס בספינה כו' דספינה ממילא אזלא, כו', ועוד פסק רשב"ם שאפי' בשבת שרי ליכנס כיון דלאו מידי קא עביד.

ועיקר הנידון בזה, בגדר איסור תחומין - אם הוא איסור מלאכה, ובגדר המלאכה, בנידון הראשון' בהפלגה בספינה בשבת, דבשבת תניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים לפני שבת, ובטעם הדבר נאמרו כמה טעמים בראשון', 1. הר"ח

כ' משום תחומין, ועי' להלן, וגם הרשב"ם בתוס' עירובין מ"ג. פי' כן אך שכי' מחמת זה דכב"ש הוא עי' להלן, 2. הרי"ף שם חלק דאין איסור תחומין אלא משום עונג שבת אסור, 3. תוס' בעירובין כ' דבנכנס מע"ש אין איסור תחומין אלא אפי' בתוך התחום אסור גזירה שמא יעשה חבית שייטין או שמא יוליך הספינה והוי בכרמלית, 4. בעה"מ כ' שמא יוצרך לחלל שבת, והרי"ף הק' לפי המפרשים דמשום איסור תחום מדוע קודם ג' ימים מותר ולהר"ח קודם מותר אף דעובר איסור, דהוא גדר מכניס עצמו לאונס, ולדבר מצוה מותר אפי' בע"ש. [ודנו בזה בענין מכניס עצמו לאונס, עי' זכרון שמואל [עמ' שמ"ה] ובעיקר בד' בעה"מ, ואין כאן המקום בזה].

והנה כשנתבונן נר' דיש כאן ג' שיטות: (1) דעת הר"ח דיש איסור תחומין גמור מה"ת ולכך חשש להצד דתחומין למעלה מי' כמ"ש הרמב"ן מ"ג. (2) דעת תוס' מ"ג. ורשב"ם בתח"י התוס' דכשנכנס מע"ש אין איסור ובשבת אסור משום תחומין. (3) ורשב"ם מתיר גם בשבת דלאו מידי עביד ומתיר לגמרי ומה דאסור להפליג אתי כב"ש ועי' במהרש"א דלמאי דגם בשבת שרי צ"ל דהיינו ב"ש דאסרי ליתן לכוּבס נכרי דמיחזי כשלוחו [ולא דצמר ליורה] ובסברת רשב"ם דמתיר גם בשבת משום דלאו מידי עביד, בי' בקה"י הנידון בזה דתלוי אם תחומין זהו איסור מלאכה שייך סברא זו, וכמו כל מלאכה שעושה מערב שבת ונגמר בשבת אבל החולקים ס"ל דאינו איסור מלאכה ולכך ל"ש סברא זו. דסו"ס הולך מחוץ לתחום, [ויל"ע דלכאוי' כיון דהוא עולה על הספינה נחשב עי"ז השתתפות בהמלאכה ואסור ול"ש לומר דלאו מידי עביד ועכ"פ מדרבנן אסור]. ואפי' דהוא דין מיוחד דאל יצא איש ממקומו, דלא סגי מה שנעשה מלאכה על ידו אלא צריך ש'הוא יצא ויעשה היציאה, וצ"ת.

ובסברת רשב"ם בתח"י דחלוק מע"ש ובשבת, ולכאוי' כן משמע דס"ל לתוס' כמ"ש בסוה"ד דבקרן אסור משום דאפשר לירד והיינו מצד תחומין, ואי"כ כ"ש דאסור ליכנס בשבת גופא ליכנס ומבו' דבאופן דאפי' לירד גם בע"ש אסור ובזה הבי' כמש"כ קה"י דהוא מיסוד איסור מלאכה ועי"כ חלוק זה מע"ש ובשבת, כנותן צמר ליורה, וזמש"כ הרשב"ם דתלוי בב"ש ובי"ה אי שרי לעשות איסור מלאכה מע"ש, ועי"ז כ' תוס' דאם אפי' לירד מתייחס אליו בשבת ואסור, ובדעת הר"ח דאסור מה"ת אפי' בע"ש עי"ז כ' הקה"י דאינו מגדר איסור מלאכה אלא אסור הימצאותו מחוץ לתחום, ואמנם י"ל דס"ל בפשיטות דהילוך הספינה ג"כ מתייחס אליו ונחשב אדם מהלך ואף דנכרים מוליכים מתייחס אליו מלאכה ואי"ז כגרון ביד החוצב כיון דהוא הזמין לכך ולכל היותר זהו באונס. וכן בדחיית הרי"ף טעמי הר"ח ובד' הראשוי' דשקו"ט בזה מבו' דבעצם יש איסור תחומין גם מע"ש והבי' כמ"ש בד' הר"ח.

והרי"ף סובר ג"כ דבהפלגת ספינה אין לחוש לתחומין שבי' טעם אחר להא דאין מפליגין, אלא שמטעם אחר סובר שאין איסור תחומין, ונחלקו בזה הרמב"ם בתשו' והרמב"ן, הרמב"ן כ' בדף מ"ג. דמשום דנמצא בתוך רה"י ואיהו מינח ניח וספינה מסגי מתותיה וחרצר מהלכת ולא אדם מהלך כלל ולא קרי' ביה אל יצא, והיינו דכיון דהוא בתוך רה"י זה לא נחשב הליכה ואילו הרמב"ם לא ס"ל סברא זו וכי' דסי' למעלה מי' ולכך מותר ואף דסי' דאורי' לחומרא וי"ב מיל דאורי' ורק ייסד יסודו דבימים הוא כרמלית, ובזה אין איסור תורה של תחומין אלא מדרבנן וסומכים עי"ז דלמעלה מי' סי' דרבנן לקולא והיינו דאיסור תורה ליכא כלל בכרמלית ואיסור דרבנן מס' מותר למעלה מי'. [והנה סברת הרמב"ן הוא בקרא דאל יצא, ול"ש אם זהו מלאכה, וסברת הרמב"ם הוא יסוד באיסור תחומין ומחוור טפי אם יסודו בדין מלאכה וכמ"ש לעיל].

ובביה"ל סי' ת"ד הביא ד' הגרע"א דלהרמב"ם אין איסור תחומין דאורי' לדין דל"ל רה"ר והיינו דבכל כרמלית מותר, והק' עי"ז דדוקא מקום שאינו ראוי להילוך ולא כל כרמלית ולכאוי' הנה בסברת הרמב"ם כ' בתשו' והובא בכ"מ, א' דלא יתכן דלטלטל מותר והילוך אסור, ב' דלא דמי לדגלי מדבר. והנה לטענה הא' לכאוי' מוכרח כרע"א, ולטענה בי' י"ל כהמ"ב דרק במקום שאין ראוי להילוך אז ל"ד לדגלי מדבר. ולטענה הבי' אינו שייך לנידון אם הוא איסור מלאכה, אלא דלא דמי לדגלי מדבר, ובביה"ל הק' דהלא האיסור נלמד מומדותם וחוצה כדאי' בסופ"ד דסוטה ושם הוה כרמלית ויש שכתבו [עי' מרחשת ובי' נתיבות הבית על עבוה"ק] דד' הר"מ נא' רק לטענה בי' דהר"מ אבל לטענה א' אין נ"מ.

גמ' בעי רב חנניה יש תחומין למעלה מי' או אין תחומין למעלה מי', עמוד גבוה י' ורחב ד' לא תיבע"ל דכארעא סמיכתא דמי, כי תבע"ל בעמוד גבוה י' ואינו רחב ד', אי"נ דקאזיל בקפיצה, לישנא אחרינא בספינה מאי. וברש"י בעמוד גבוה י' ורחב ד' ונכנס ראשו א' לתוך התחום לא תבע"ל דאיסור תחומין נוהג בו ולא יעלה על ראשו שבתוך התחום ויצא לראשו אחר דהא חזי להילוך והילוך מעליא הוא. ואין רחב ד' - דלא ניחא תשמישתיה. בקפיצה - בשם, מי הוי הלוך אי לא. ספינה סתם ספינה למעלה מי' מהלכת ואינה נחה ודמי לקפיצה באויר ואפ"ה אסור.

א. וביסוד ס' הגמ' עי' בליקוטי תש"ו חת"ס, סי' צ"ח שכ' דצריך ביאור ס' הגמ' דמדוע יפטר אי משום דלגבי טלטול רשויות חשוב מקום פטור ולכך למעלה מי' שרי מה ענין תחומין לאיסור טלטול. ואי הבי' הוא משום דאינו דרך הילוך מדוע דוקא למעלה מי', הלא גם בתוך י' בקפיצה וכדו' נמי לאו דרך הילוך הוא, עכ"ד החת"ס שם, הנה ב"י החת"ס ב' מהלכים, א', דגדרו כמו מקום פטור, והיינו דכ' אל יצא איש מקומו, ולמעלה מי' אי"ז חשוב מקום [וזה הק' החת"ס דמהי"ת אינו מקום].

אמנם באמת ברש"י ורמב"ן וש"פ מתבאר כמהלך הב' דחת"ס דרש"י כ' בעמוד דהא חזי להילוך והילוך מעליא הוא, ואח"כ בקפיצה הס' אי שמיה הילוך או ל"ש הילוך, ומב' דהס' אם הוא חשוב הילוך, וכן ברמב"ן הובא בד' הראב"ד דהוכיח מחרם שבין ב' חצירות דיש איסור תחומין במילוי המים דיש תחומין למעלה מי' והרמב"ן דחה, דכדאמר' שבת ה. מים ע"ג מים היינו הנחתן, ולא אמרי' אין תחומין אלא בספינה מהלכת בהן דכלי צף ע"ג מים לא ניחא כדאיר' בפ"ק בשבת, הא למים עצמם, אע"פ שעמוקין כמה, יש להם תחומין, והוכיח משביתה דאוקיינוס, עכ"ד.

הנה ב"י הרמב"ן ביסוד הדין דאין תחומין למעלה מי' דכלי צף ע"ג מים לאו היינו הנחתן, ובמים ע"ג מים היינו הנחתן והיינו דמהי"ט אינו חשוב למעלה מי' אלא חשוב כע"ג הקרקע למטה, ומשא"כ בכלי אינו כמונח ע"ג הקרקע.

ומב' העניין דלמעלה מי' אינו דרך הליכה ולכך למעלה מי' אינו מתייחס כהליכה בקרקע, דאם זה ענין של מקום פטור מאי נ"מ בדרך הנחתן, רק היסוד בדרך הילוך ולכך כדהיינו הנחתן מועיל מה שמתייחס כמונח ע"ג קרקע להיות נוהג בו דין תחומין דהיינו הנחתן וחשוב ג"כ דרך הילוך, דאין הבי' דכארעא סמיכתא דא"כ גם הספינה שע"ג יחשב למטה מי'.

ועי' בב"י סי' רס"ד שכ' דבקרן נוהג דין תחומין דכארעא סמיכתא דמי אבל ברוכב לא, ובמג"א חלק דגם ברוכב ומתלת טעמי, א', דפעמים רגליו למטה מי', ב', דרוכב כמהלך דמי ונחשב כמהלך ע"ג קרקע. [ובחת"ס שם תמה ע"ז דהיכן רמוז ברוכב כמהלך דמהלך ע"ג ורק דאינו חשוב יושב], ג', הביא כל ד' רש"י דמשום דלא חזי להילוך, וכ' דברוכב ניחא תשמישתיה ולכך מיחייב, ועיי"ש. והנה במג"א מב' באופן קיצוני דכל ניחא תשמישתיה מיחייב, ועכ"פ גם בב"י מב' דקרן חשוב ארעא סמיכתא דגבוה י' ורחב ד' ואף דהוא נייד, [ועיקר הטענה, דהלא אינו מהלך בקרן דנימא כארעא סמיכתא, אלא מהלך עם הקרן ע"ג קרקע ולגבי זה הלא בדין מקום הוא הילוך למעלה מי' דבמקומו הוא למעלה, ומה יועיל מדידת י' מהקרן אלא ע"כ דהענין בדרך הילוך, ובוה חשוב דרך הילוך גם למעלה מי']. ומב' בכ"ז היסוד דתלי בניחא תשמישתיה ודרך הילוך.

ובאמת ק' טענת החת"ס דא"כ גם למטה מי' הלא סו"ס קפיצה לאו דרך הילוך הוא, ובמשנה ברורה ת"ד ס"א כ' בזה"ל: דכל למעלה מי' אינו מקום הילוך, דעיקר מקום הילוך על הארץ היא, או עכ"פ בתוך י' דחשיב נמי כהילוך על הארץ, ע"כ. הנה ב"י לן המ"ב דאה"נ עיקר הענין דל"ש הילוך, אבל הגדר אינו אם הוא צורת הילוך או לא, אלא דכל למעלה מי' אינו מקום הילוך ולמטה מי' הוא עדיין במקום ההילוך דעד י' הוא נחשב מקום הילוך, דבעצם שייך בו הילוך, [ול"ע בשיעור י' בזה, וכנ"ר זה מדין י' דרשויות דעד שם הוא מקום של הילוך, ודו"ק בזה] ולפי"ז בד' הרמב"ן והמג"א הבי' דברוכב וכדו' שהוא דרך הילוך, וכן בדרך הנחתן לגבי זה הוא חשוב הילוך על הארץ, היסוד הוא בהילוך, אבל במקום ההילוך.

ב. ובסוגיין הלא מבוי דס' דתחומין למעלה מי' נוהג לגבי ב' עניינים, א', לגבי איסור תחומין בדין ההליכה דלמעלה מי' שרי, ב', לגבי עצם השביתה דלמעלה מי' אינו מקום שביתה, וזה מבוי מב' ראיות הגמ', דמייתי ראיה א' מספינה דרצו להחמיר והיינו דילמא עמדה וכמו שביארה הגמ' ואי למעלה מי' גם בעמדה לא איכפ"ל, דלא קני השביתה ד"א למעלה מי' [והיינו מקרקעית הים ולא מהספינה ולמהלך ב' הלזה מתבאר דכיון דכלי ע"ג מים לאו היינו הנחתן לכך חשוב למעלה מי', אמנם אף דכאן ההילוך הוא בספינה מ"מ כיון דכלי ע"ג מים לאו הנחתן גם האדם אינו במצב נייח וממילא דין השביתה נקבע מתחתית הארץ]. ומייתי ראיה ב' מדשאלו אם הם בתוך התחום, דאלמא דא"כ אסורים לילך ואם אין תחומין למעלה מי' מותרים לילך ביבשה, והיינו דלאחר שיצאו מהספינה באמצע שבת יכולים לילך.

והראשון נתקשו בזה בב' הראיה השניה בתוס' מ"ה: ד"ה ליקנו וברמב"ן בדף מ"ג דהלא בשבת אין קונון שביתה ותחום אלפיים [וכדאי' בישן מ"ה: דאין לו אלא ד"א דנכסי הפקר אין קונון שביתה ולא אמרי' כשניעור משחשיכה יקנה לו אלפיים אמה, וגבי גשמים נמי כי אין קונון שביתה מעיו"ט ה"ה כרגלי כ"א, וכ"מ מ"ט: בהכיר אילן או גדר]. וכ"מ בכמה מקומות ודבר פשוט הוא דתחי' היום קונה עירוב ולא בחצי היום, וא"כ מה קו' הגמ', דמהלך בספינה דין הוא שלא ירד לפי שאין לו אלא ד"א במקום שמגיע שם למטה מי'. [כה"ק הרמב"ן].

[הערה: הבאנו בקצרה ד' הרמב"ן שהם יסודות כוללים בענייני עירובין ולפירוש הסוגיא נחוץ בעיקר הקטע הראשון באות ג'.]

והרמב"ן תי' כמה תי'. א. דאם אין תחומין למעלה מי' כיון דממקומו בים אין שם קנין שביתה ואין תחומין נמדדין להם בים כלל, כשבאו לגבולו בשבת הו"ל כמי שישב בדרך ועמד וה"ה סמוך לעיר דקונה שביתה. וה"ה כבני העיר כשם שאם היה בתוך התחום קנה שביתה בעיר כך כשהיה רחוק בים אלף אמה ה"ה כסמוך לעיר בתוך התחום שאין הים נמדד לו בתחומין וקונה שביתה בעיר, כדאמרי' בכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום יש להם אלפים אמה, לכל רוח, כלומר מן העיר שכל מה שבתוך התחום בתר קרתא גדיר, כו', הילכך בין אדם בין כלים שאין הים נמדד להם, כקרובים לעיר, ויכולים לבוא הן, ושביתתן בעיר. ע"כ. והיינו דכמו שסמוך לעיר קונה ממילא שביתה בעיר (ואפי' ישן) ה"ה כאן כיון דאין תחומין למעלה מי', אין הים נמדד לו בתחומין. וזהו חידוש גדול דלכא"ו ענין סמוך הוא ענין דעת וקביעת השביתה, ומה יועיל בזה מה דאין תחומין למעלה מי', וכנר' הענין דכיון דאין קונה שביתה כאן ממילא דעתו לקנות בעיר דכיון דאין לו כאן קניית שביתה נחשב בכל אופן כסמוך לעיר דדעתו במקום שביתתו בעיר, [ומבוי' ברמב"ן ענין סמוך לעיר משום דיכול לבוא לעיר כיון דהוא בתחומה ועי' גם מהרש"א מ"ה: ובריטב"א מ"ז: בשם הר"מ בר שניאור והעיר מושכתו ועי' בזה].

והרמב"ן כ' דלפי"ז אם הגיע ספינתו ליבשה רחוק מהעיר א"י לילך אלא ד"א וכ' דא"י מחוור וכו' ונמצאת מחמיר בלמעלה מלמטה, וכוונתו דלפי"ז אפי' יהא בתוך אלפיים ג"כ יהא לו רק ד"א דל"ק שביתה כ"א ד"א.

ולכך כ' הרמב"ן באופ"א ועי"ל דכיון שהן מהלכין ודעתן ליבשה הו"ל כהחזיק בדרך וקנה עירוב באותו מקום שיצאו ביבשה על שפת הים ואע"ג דלא אמר דקיי"ל החזיק לא בעי לומר, ואפי' למ"ד בעי לומר, ה"מ במוחזק אבל זה שמהלך ודעתו ליבשה ומצפה לה. כמאן דאמרי דמי, וכי רהיט הוא מטי ברוח שאינה מצויה בים כיון דאין תחומין בים קונה הוא שביתה מעכשיו ביבשה, ואם יש תחומין למעלה אין אדם מערב חוץ לאלפים אמה שלו והאי נמי כיון דאיהו לא מצי אזיל ל"ק שביתה חוץ לתחומו ואע"פ שהספינה מהלכת לנמל בשבת.

הנה חידש הרמב"ן דאפי' בלא דין סמוך לעיר, אלא מדין החזיק מקום, ואף דבזה צריך אמירה [ומשא"כ בעיר דא"צ אלא בסתמא ג"כ מהני מה דסמוך לעיר] מ"מ כיון דדעתו ליבשה ומצפה לה כמ"ד דמי, והרמב"ן הוסיף דכי רהיט מטי ברוח שא"מ בים, והיינו דכ"ז דוקא בגלל שיש איזו שהיא אפשרות שיגיע לאותו מקום הא לא"ה א"א להחשיבו כאמר

והחזיק, וגם אמר לא יועיל וכמבוי בגמ' דף נ"ב. ומש"כ הרמב"ן דאם יש תחומין א"א לערב חוץ מאלפים, וזה מבואר דעכ"פ מחוץ לתחומו ל"מ גם החזיק ואמר ול"מ עירוב בזה.

ג. והרמב"ן הביא עוד פירוש התוס' [בדף מ"ה]: שאמרו שכיון שבתח"י היום אין למעלה מי' ול"ק שביתה, בשום מקום, כשבאין תוך י' קוין שם שביתה ויש להם אלפים אמה לכל רוח, ונר' מדבריהם שאפי' ביוצאין ליבשה חוץ לתחומין דעיר יש להם אלפים אמה ובשעת יציאתן הן קוין אותה, ובי' הרמב"ן [ואפשר כדבריהם דגבי ישן כרבנן כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת קונה לו ד"א, דכין דאמר' לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו יתקיים בו שבו איש תחתיו]. אבל מהלך בים שאינו בכלל מידה זו ואין שם לא דין אלפיים אמה ולא דין ד"א לפי שאין כאן תחומין כלל, כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים, דאמר' זהו תחילת היום שלו וקונה לו עירוב. הנה יסדו תוס' ורמב"ן דכל מה דאין קוין הוא רק כגון בישן שקנה ד"א, אבל מי של"ק כלל אינו בכלל מידה זו קונה באמצע שבת דזהו תח"י היום שלו, ויל"ע בכוונתו אי מה דקונה ד"א הוא סיבה דכיון דקונה ד"א לכך לא נקנה לו אלפיים, ואי"ז מובן דאף דנקנה לו ד"א מדוע שכשיעור משנתו לא יקנו לו אלפים אמה, ובע"כ דהוא דימוי וכלי הרמב"ן, שאינו בכלל מידה זו והיינו דהנידון אם הוא בפרשת מקום תחומין או לא, וזמש"כ הרמב"ן דבישן הוא בפי' תחומין לכך אי"ז נחשב כתחילת היום לגבי דין תחום שיקנה תחום ממקום יציאתו, אבל בלמעלה מי' דאין לו שום מקום תחומין אזי זה נחשב כתחילת היום שלו.

אלא דהלא הרמב"ן בתח"י הוכיח מישן, ומעבים דהגשמים ל"ק שביתה בשבת, דלא קונים באמצע שבת ומה תי' ע"ז [וזה הק' ג"כ מהרש"ל ומהרש"א בתוס' מ"ה: ומהרש"א כ' מכח זה כתי' אי דרמב"ן מדין סמוך לעיר, ועי' מהרש"ל שם, וצ"ב כוונתו ואולי זה כרמב"ן] וכ' הרמב"ן דהתם נמי ה"ט דכיון שאין קוין שביתה להם אלא באמצע היום ברשות הזוכה בהן הן קוין אותה ואין שעת נפילתן אוסרתן על הזוכה בהם, אבל מ"מ שביתה יש להן ברשות הממלא, כו', וע"ש. [ועי' בהג' הגרא"ז שם וצ"ת] ומבוי דמעיקרא חל הדין שביתה בשעת הנפילה ע"ד הזוכה אותו, וצ"ת.

והרמב"ן ממשיך ויש מן המפרשים שאומרים דאם נתן במתנה לחבירו מוליכן כרגליו ואין הא' אוסרן עליו אלא כ"ז שהם שלו, ונאמר דשביתה אמצע היום אינה מבטלת שביתה תח"י היום אבל שביתה אמצע היום מבטלת שביתה אמצע היום, וכ' הרמב"ן: ולפי דעתם שכ"א קונה שביתה בעולם וזוכה אלפים אמה ואין העומד למעלה מי' חמור מן העומד למטה אלא קל הוא ממנו, הילכך ממקום שהגיע בו למטה מי' משם מודדין לו אלפים אמה שזכה בהן מערב שבת, ואין למעלה מי' שהיו שם המים ביהש"מ מפסיד מהן שביתה העתידה לבוא אצלם בשבת לפי שאין תחומין למעלה וזהו הנכון, ע"כ. והנה המעיין בד' הרמב"ן יראה שדבריו בקטע הקודם בתח"י הפשט שהביא ד' התוס', ודבריו בהמשך הדברים, יש בהם ב' הבנות חלוקים לגמרי, דבתח"י כ' דשעת יציאתן הן קוין אותה, וזהו תחילת היום שלו וקונה עירוב, ובסוף כ' דזכה בהן מע"ש והיינו דמלכתח"י נקבע לו מע"ש אלפים אמה ונקבע לו מלכתח"י במקום שיהא אלו ראוי בשבת, ולכאוי זה ב' אופנים ומהלכים חלוקים, ולכאוי זה מוכרח עוד דלפי"ז למהלך ב' בישן אי"צ לומר דכיון דקנה ד"א לכך אינו קונה אלפיים, אלא דבלא"ה דכיון דכל יסוד קנייתו אינו בשבת אלא דמע"ש נקנה לו במקום שיהא ראוי בשבת, הרי לפי"ז דישן דיש לו דין דמחמת שאין לו דעת לקנין שביתה אינו קונה מקום, הרי מה"ט הדין נותן שלכשיעור אינו קונה ושוי"מ שכן כ' הב"מ בהדיא דישן אין לו כשניעור משום דגם מתח"י שבת ל"ה בו דעת לקנין שביתה. וע"כ מה שכ' הרמב"ן בתח"י דכיון שקנה ד"א, בע"כ הפשט דקונה באמצע שבת כיון של"ה בכלל מידה זו של תחומין וזמש"כ הרמב"ן דבישן כיון דקנה ד"א ה"ה בכלל תורת תחומין, והרשב"א והריטב"א בדף מ"ה: כ' תי' זה דרמב"ן וכפי' הב'.

והרמב"ן מביא הירו' דבגר שנתגייר בשבת שאין לו זכיה אינו זוכה בהן באמצע שבת וכ' דזה ענין נוטה למה שפי' שכל אדם שהוא ישראל זוכה באלפים אמה שלו, אבל הגר שאין לו זכיה אינו זוכה בהן באמצע שבת, ולכאוי תמוה מאוד דאדרבה להרמב"ן הלא כ"ש דיחשב כתח"י היום ומדוע לא יהו לו אלפיים אמה לכשנתגייר. והק' כן באוי"ש [דל"ה לו הגי' ברמב"ן שהביא בעצמו ד' הירו'] אמנם לפמ"ש אשה"ט דהרמב"ן מביא זה לפי הב' דלא קונה באמצע שבת כלל אלא

דמע"ש קונה את מה שיהא לו בשבת, ולפי"ז הלא ל"ק מישן וכמ"ש, וה"נ בגר לא קני כלל ואשה"ט, ובאמת לפי אי יק' מהירו' דהלא כ"ש דזהו תחי' היום שלו, וצ"ע.

ועכ"פ נתבאר ד' תי' ברמב"ן, א', דסמוך לעיר, ב', דדעתו ומצפה ליבשה וכהחזיק ואמר, ג', דמי שאינו בכלל מידת תחומין קונה בשבת, ד', דגם בזה ל"ק בשבת אלא דבכה"ג קונה מע"ש להמקום שיהא ראוי לו בשבת.

ד. ועכ"פ איך שיהיה הוציא הרמב"ן מסוגיין דין דאם אין תחומין למעלה מי' אזי כשמגיע ליבשה יש לו אלפיים אמה, ולא רק ד"א, ותמה על מפרשי ימים שמחמירין בזה, וכ' דשמא חששו דיש תחומין למעלה י' וממילא לפי"ז כבר קנו תחומין בים. וכ' בדרבנן יש להקל ונו"נ בזה, וכ' דגם ב"ב מילין אין לחוש להצד דיש תחומין למעלה י' דבכל גווני אין איסור תורה דספינה ממטי ליה ואינו הליכת י"ב מיל בחיוב וממילא מותר להמשיך לילך ביבשה מה"ת דהוא כמעביר ד"א שצריך שיהא הכל בחיוב ובאיסור ואין איסור במה שמרחיק ממקומו והוכיח כן, ועוד כ' דבניידא אין לחוש גם למטה מי' משום שבניידא ל"ק שביתה וממילא אין איסור דכיון דל"ק שביתה מהלך כל צרכו, דכיון דל"ק שביתה ולא יצא ביהש"מ במקומו בים כשיצא ליבשה א"נ כשהספינה עומדת בפחות מי' משם מודדין לו אלפיים ואין קורא בו אל יצא איש ממקומו ולא שבו איש תחתיו שאין לו לזה מקום ולא שביתה כלל כ"ז שמהלכת [וע"ע להלן].

ולפי"ז דבניידא ל"ק כלל אפי' למטה מי' בסוגיין דמבוי דלמטה מי' קונה וכן למעלה מי' אם יש תחומין צ"ל דהחשש דילמא עמדה, וברשב"א הק' כן וכ' דספינת ר"ג עמדה בביהש"מ וקנתה שביתה ובלא עמדה ביהש"מ אין לחוש, והרשב"א והריטב"א פסקו כרמב"ן דמותרים להלך אלפים ממקומו ביבשה, אם היו בביהש"מ בים, אבל אם היו ביבשה אין להם אלא ד"א, ובשו"ע כ' [סי' תי"ד] דאם משכנס השבת היתה הספינה לעולם למעלה י"ט מקרקע הים יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה ממקום שפגע בו למטה מי"ט. ועי' מ"ב דאם היתה אפי' פ"א למטה מי', קנה שביתה גם בתוך השבת ואין לו אלפים ביבשה, וזהו כמ"ש הראשו' דזהו תחי' היום שלו וזהו שנקבע לו מע"ש ולכך אסור.

ועי' ביה"ל שם שכי' דלסברת הרמב"ן דנייד לא קני לפי"ז אפי' פגעה למטה מי' באופן שנדה נמי שרי וכ' דבפוי' ל"מ כן אלא בכל אופן אסור. והיינו דגם בנייד קונה שביתה.

וביה"ל הק' מהגמ' מ"ה. דגשמים נידי ולי"ק שביתה וכ' דהולך בספינה שאני דספינה נייחא ומיא הוא דקא מסגי מתותה, כב"מ ט:.

ו. והנה להלכה נשאר סי' בגמ' אם יש תחומין למעלה מי', והרמב"ן בשם הראב"ד אוסר מספק, והראשו' כ' דבתחומין דרבנן יש להקל. אבל בתחומין י"ב מיל דאורי"י לשי' הרי"ף אסור.

וזהו הנידון דאין מפליגין בע"ש דהר"ח כ' משום תחומין (דלמעלה מי' ב"ב מיל איסור תורה) ובר"ף בשבת כ' דלכך יש מפליגין בים הגדול דרך בתוך י' אסור, למעלה מי' שרי, והרי"ף אוסר גם בזה משום ביטול עונג שבת, אבל מצד תחומין מותר דסתם ספינה למעלה מי', ואף דיתכן דיש תחומין למעלה מי' כ' בזה הרמב"ן והרמב"ם סברות מדוע ליכא תחומין דאורי"י בספינה בים, והובא כ"ז בד' התוס' מ"ג. והרשב"א כ' לחלק דאם היה ביבשה ביה"ש וקנה שביתה אסור מס' לצאת למעלה מי' משום דאוקמיה בחזקת תחום ביתו, אבל אם היה בים דבאין לומר דהוא למעלה מי' ולא קנה כלל שביתה בזה מס' אין תחומין ול"ק שביתה.

מ"ג.

בתוד"ה הלכה כר"ג כו', ואורי"י דאותן בני"א שמדליקין נרות כו', לא שפיר עבדי דסו"ס הם מפליגין בשבת כו'. והיינו לפמ"ש תוס' שאסור ליכנס בספינה בשבת, ובר"ן בשבת דף ז': מדפי הרי"ף לאחר שביאר ההיתר להפליג בספינה ג' ימים

קודם השבת כ' דלפיכך נהגו מפרשי ימים שמתכנסין לתוך הספינה מע"ש ומסדרין שם שולחן ומדליקין נרות לקנות שם שבתה ואח"כ חוזרין ונכנסין לה בשבת ועושין כך מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מד"א שלו לפי שלא שבת באויר מחי' מבעו"י ואע"ג דקיי"ל כר"ג דבנתנוהו נכרים בדיר וסתר מהלך כולה אע"ג דלא שבת באויר מחי' ה"מ נתנוהו נכרים דאניס הא לדעת לא עשאו כד' אמות אבל כיון שנכנס לה מע"ש נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהיה שבתית וכיון דקונה שם שבתה שובת באויר מחי' מבעו"י הוא ומהלך כולה כד"א דמיא. ע"כ.

ובשו"ע בסי' רמ"ח ס"ג פסק כתוס' דאם יצאו מהספינה אסור ליכנס ולא מהני מה דשבתו בו, ובי' המג"א משום איסור דהוה כשט, וברמ"א כ' י"א כד' הר"ן דאפי' יצאו מהספינה שרי דמאחר שקנה בה שבתה מע"ש מותר, ויש שעושין קידוש בספינה, [וזהו לפרסומי מילתא כמ"ש הבי"א אבל העיקר מה שמועיל זהו השביתה].

והנה הר"ן כ' שעושין כך משום דרוצין ללכת כולה כד"א ולא כ' משום האיסור להפליג, וכ"ה בריב"ש סי' קנ"ב אבל ברמ"א מבוי דעושין כך משום האיסור להפליג, וכ' האחרו' [הגר"ז, ערוה"ש] דמקור הדברים הוא בבה"ג שסובר דזה היתר בנוגע לאיסור ההפלה.

ובדברי הר"ן יש חידוש גדול דלמרות שכותב דמותר להפליג מ"מ כ' דאין לו כל העיר כד"א משום דוקא בנכרים דאניס, ומבוי דאף שיוצא בהיתר מ"מ אין לו העיר כד"א, ואי"ז דוקא במזיד דעבר אלא אפי' בהיתר, וצ"ב, וכן הוא ברמב"ן שכי' דמתחילה נהגו עדי החודש שהגיעו לירושלים לא זזו כלל משום דחשבי להו כיוצאים לדעת, ומבוי דהוא היתר מיוחד באופן שהוא אנוס, ויש מגדירים בזה.

מ"ג :

מבוי בגמ' דטעם ההיתר בשבת הוא מפני שאלהו בא יום קודם ואינו בא בע"ש וממילא משיח לא יבוא בשבת.

והרמב"ם פסק [בפ"ד מנזירות הי"א] דבשבת מותר מפני שהוא ס' וס' נזירות להקל. [וסוגיין כמ"ד ס' נזירות להחמיר]. ותמה הכ"מ דבשבת בלא"ה מותר, משום דאלהו לא בא מאתמול כמבוי בגמ'. ותי' דלמ"ד ס' נזירות להקל א"צ תי' הגמ'. ובקרן אורה כ' דסוגיין דלא כשמואל דאמר אין בין ימות המשיח לעוה"ז אלא שעבוד מלכויות בלבד דלפ"ז המשיח הוא א' מבני הדור כמבוי בר"מ ולפ"ז גם לא תלוי באלהו, והרמב"ם פסק כשמואל. ועי' גם בחת"ס בתש"ו או"ח סי' ר"ח, בענין התגלות אליהו בזה"ז. [ומציינים להפליתי [ק"י בבית הספק בסופן] שכי' שבאופן שיזכו ל'אחישנה' בא בכל עת].

גמ' נחמיה בריה דר' חנילאי משכתיא שמעתא כו' אילימא בדמלו וקמיבעיא ליה הל' כר"ג, או בדלא מלו וקמיבעיא ליה הלכה כר"א, והיינו דבדף נ"ב: במשנה פליגי ר"א ורבנן ביצא חוץ לתחום דלת"ק אפי' אמה אחת לא יכנס, [ויש לו שם ד"א של יוצא חוץ לתחום] ולר"א יצא שתי אמות יכנס, והיינו דכיון דיש לו ד"א של יוצא חוץ לתחום וזה נבלע בתחומו נחשב הכל כתחומו ונכנס, וזהו דין "הבלעת תחומין" כמו שפירש"י במשנה שם. וזהו דא"י בגמ' כאן דבאופן דלא מלו גברי עד תחומו אלא נשאר ב' אמות הרי זה תלוי בר"א ורבנן, דמקבל שם ד"א של יוצא חוץ לתחום [מטעם שיתבאר] וממילא לר"א יש בזה הבלעת תחומין ולרבנן לא, ובתוס' ד"ה או דילמא מבוי דהטעם שמקבל ד"א של יוצא חוץ לתחום משום דכשמגיע לשם נסתלקו הבני"א והרי עומד הוא מחוץ לתחום וזוכה בד"א ויש לו הבלעת תחום. והק' תוס' דבגמ' משמע דאם מלו גברי עד התחום נכנס לכו"ע גם לרבנן ומדוע הלא מה שמהלך בתוך מחי' של בני אדם הוא מדין כולו כד"א ומדין ד' אמות של יוצא חוץ לתחום ובשביל שיוכל ליכנס מזה לתחומו צריך לדין הבלעת תחומין של הד"א בתחומו ורבנן לא סוברים כן. ותי' התוס' דרבנן מייירי באופן שעדיין עומד באותן הד"א כשיצא חוץ לתחומו ולכך אף שחלק מהד"א הן בתוך תחומו מ"מ כיון דהוא עומד בהד"א אין חוזר וזוכה בתחומו, אבל כאן שהגיע ע"י מחיצה דגברי לתוך תחומו אזי כשנסתלקו המחיצות ואנו באין ליתן לו או ד' אמות או תחומו עדיף ליתן לו תחומו הראשון שהוא עומד

בו כיון שהוא בתחומו ולא הד' אמות, ולכך בנכנס לתחומו דמלו גברי מהני גם לרבנן אבל בדלא מלו לא מהני, ומבוי בתוס' דהנידון בסוגיא דיזכה בד"א של יוצא חוץ לתחום הוא כשנסתלקו מחיצות של הבני"א.

ובריטב"א ביאר הגמ' דזוכה בד"א גם קודם שנסתלקו מחי' הגברי וכי' דמכאן מוכח דלר"א אפי' המוקף מחיצה חוץ לתחומו זוכה בב' אמות חוץ למחיצה מכל צד והיינו דמלבד דבכל ההיקף כולו כד"א זוכה בעוד ב' אמות מבחוץ. ולכך יש בזה הבלעת תחומין בתחומו, ובתוס' דף ס': חולקים על הריטב"א דבשובת בדיר וסהר אין לו חוצה לה כלום ויתכן דבהד"א של שביתה מודה הריטב"א דנקבע כפי העיר.

ובנוגע לקו' התוס' מתרץ הריטב"א, [וביתר ביאור בע"ב] דהנכנס ע"י מחיצות שהוא גבול שאינו מסוים בזה גם לרבנן הבלעה מילתא היא, ורק בד' אמות מחוץ לתחום דתחום קצוב הוא בזה לא נבלע עם תחום אלפיים. ובתור"פ כ': ועוד נר' למור"ר דדוקא גבי תחומין של מידה שייך הבלעה משום דד"א נפקא לן מקרא דתחתיו אבל היתר מחיצה ל"ש הבלעה שאינו מענין תחומין. ע"כ.

[ומבוי' יסוד הנידון בב' המחלו' בגדר כל ההיקף כד"א אם זהו ממש ד"א דיוצא רק דמתרחב כפי ההיקף או שזהו גדר חדש דהכל מקום הילוך א', תוס' למד כבי' א' ולכך נחשב קצוב וגם אינו זוכה מבחוץ והריטב"א סובר כבי' ב' ולכך זה לא נחשב תחום קצוב וגם זוכה עוד ד"א מחוץ להיקף דכל ההיקף מוגדר כמו פסיעה א' ובתוס' בדף ס': מבוי' בקושייתם דלמדו דכל העיר כד"א הוא ממש חשבון ד' אמות ולכך הקשו במי שיש לו ב' אמות מחוץ לעיר דיהא לו עוד חצי מהעיר להשלים חשבון ד' אמות, וזהו דלא כהריטב"א ומהמשנה בדף ס': מוכח גם לריטב"א בנוגע לתחום אלפיים נחשב כד' אמות ורק בנוגע לד"א של חוץ לתחום לא עולה למנין כלל, ואכמ"ל, ויבוי' במקומו בע"ה].

וברמב"ם פכ"ז הי"ד כ' דבנבלע בתחומו ע"י המחיצה מהלך לתחומו, ומדלא מתנה שיסתלקו המחי' [כדי שיסתלק הד"א כתוס'] מוכח דסובר כריטב"א ותור"פ דבכל אופן זוכה בתחומו.

וכ' הריטב"א דמה דהגמ' דנה הלי' כר"א היינו במקום מצוה כמו הכא אולי נקיל בזה כר"א, וכמבוי' בדף מ"ה. דבמקום מצוה מודו רבנן לר"א.

מ"ד :

מבוי' בגמ' הנידון באיסור עשיית מחיצה, ובתוס' ד"ה פקק החלון כ' דזהו משום דהמחיצה באה להתיר ומה"ט חשוב כאוהל בתחי' ולא כתוספת אוהל עראי אלא כבתחילה. ומסקי' בגמ' בע"ב דמיירי שלא לדעת ובזה שרי, וכי' רש"י דהוא היתר בבני אדם דאין דרך בנין בכך. משא"כ כלי דרך בנין הוא.

ובע"ב בי' רש"י [ד"ה לדעת] שהעומד שם יודע כו', והיינו דתלוי בעומד, וברמב"ם [פט"ז משבת הכ"ג] כ' דגם מי שמעמיד לא יעשה כן לדעת, והב"י [סי' שס"ב] בי' דיליף לה מעובדא דבני גנא דאסר שמואל משום דעבדי לדעת ופ"י דהיינו לדעת המעמידים אותם, וכי' דהטור ורש"י מפרשים דתלוי רק בעומד.

כ' הב"י דהרא"ש בתשו' הק' דעובדא דבני גנא משמע דאפי' בני"א מהלכים חשוב מחיצה, וא"כ מדוע מבוי' לעיל דבדלא מלו גברי יש בזה חיסרון לפי רבנן הלא יוכלו לילך עמו עד התחום. וע"ש בזה.

ובראבי"ה סי' שכ"א מבוי' דנחלקו בזה הראב"ה ואביו ר' יואל דר' יואל הוכיח מכאן דמהלך לא מהני ליחשב כד' אמות כמו דיר וסהר משום דלא קביעי' והראב"ה דחה דאה"נ דיש תקנה גם במהלכים וכוונת הגמ' לדון אם לפי ר"א יש תקנה. [אפי' בלא שיהלכו].

ובעיקר דין מחיצת בניא - בשו"ע שס"ב ס"ה כ' דיעמידם בפחות מג"ט ביניהם, וביה"ל מביא קושית הב"ח דגם ביותר יועיל מדין עומד מרובה דאדם רחב יותר מג"ט וכ' המג"א דבין הרגלים הם כקנים בעלמא ואין הרגלים דבוקים ויש ביניהם חצי אמה וא"כ ל"ש בזה עומ"ר וע"ש בביה"ל משה"ק בזה.

מתני' מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, ובגמ' מאי אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, אמר רבה ה"ק אם היה בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתוך ביתא דמי, פשיטא מהו דתימא כיון דעקר עקר קמ"ל. רב שימי בר חייא אמר ה"ק אם היה תחומין שנתנו לו חכמים מובלעים בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתחומו, במאי קמיפלגי מ"ס הבלעת תחומין מילתא היא ומ"ס הבלע"ת לאו מילתא היא.

א. וברש"י כ' ב' לשונות בבי' המחלו', [ובראשו' לא הסכימו לל"ב] ולל"ק כ' דר' שימי סבר דאם נכנסות לתוך אלפיים של תחום ביתו כאילו לא יצא מתחומו דמי והולך עד ביתו וה"ה כבתחילה, והיינו דגם לר' שימי אין לו ב' התחומין דלכו"ע אין ב' תחומין ורק דלענין זה דנתנו לו תחום שמהותו ודינו כסיוע והשלמה לחזור לתחומו הא', ובריו"נ ב' דהוא רק קולא ולכך כשחזר אין צורך, אך ברש"י נר' דזהו כל הדין תחום שבזה שישלים ויחזור נותנין אלפיים לגבי שיכול לחזור לביתו וה"ה כבתחילה. [ויל"ע אם מותר לילך לכל רוח קודם שחזר ולהגדרה זו יתכן דלא ובגאו"י כ' דכן ועי' בשעה"צ סי' ת"ז סק"ד]

ועי' כ' דר"ש סבר הבלעה מילתא היא וכיון דמיבלען בתחומיה וממטו ליה לגו תחומיה, הו"ל כחד תחומא וכמאן דלא נפק מתחומיא הוא, ורבה סבר לאו מילתא היא הילכך לא מצי לתרוצי כאילו לא יצא דמתני' בשכבר יצא חוץ לתחום דאם יצא הפסיד שביתת ביתו וקנה לו ממקום שנא' לו, וכ' רש"י דרבה ל"ל הא דנהרדעי דעייל לתחומו וכיון דעל כל, ומבוא' דהמחלו' אם הבלע"ת מהני לחזור לתחומו ועי' להלן בזה.

ולל"ב דרש"י לכו"ע נותנין ומהני הבלע"ת לגבי חזרה לתחומו, ורק דלר' שימי מהני הבלע"ת דיש לו ח' אלפים, ואפי' חזר לתחומו יש לו תחום הב', ומשום דהבלע"ת משוי ליה כחד תחומא. ורבה סבר דמהני הבלע"ת רק לגבי דממטי ליה לגו ביתה אבל לא שיהא לו ב' תחומין, דנימא דע"י הבלע"ת יחשב כחד תחומא והמחלו' אי מהני לאשוויי ב' תחומין לחד תחומא ועכ"פ הראשו' נקטו כלישנא קמא.

ב. ורש"י כ' דרבה ל"ל הא דנהרדעי, דעל כל [ובגאו"י הק' מ"ש הא דנהרדעי מהחזירוהו נכרים דהרי הוא כבתחילה כמבוי' במשנה, ובאמת גם תוס' והראשו' לא הק' מהחזירוהו, [והרשב"א רק בתוה"ד כ' זה] ומבוי' בזה דיש סברא דכשחזר ע"י דין היתר שנתנו לו חכמים, זהו דין מוגבל, שע"ז נחשב שלא נכנס בעיר, ודוקא בהחזירוהו עכו"ם מתפרש כחזרה] ותוס' הק' על רש"י דלנהרדעי תיקשי ממתני' דמי שיצא דלא יכנס, ואמנם לרש"י במתני' שם נ"ב: ל"ק דכ' שם דאירי במזיד דרך במזיד אין הבלע"ת ובנהרדעי אנוס.

והתוס' כ' דבנהרדעי דיצא מהד"א כיון שצריך ליתן לו ד"א חדשות יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון, אבל הכא מכיון שיצא חוץ מתחומו, וקנה לו תחום אחר לא הותר ליעקר מתחום שקנה [וכו'] ע"כ, וכ"כ הרשב"א, ומבוי' מדי' התוס', דיסוד הסוגיא דכיון דקנה תחום חדש אסור לו ליעקר מתחום זה, ואף דנכנס לתחומו ל"מ, וכ"ה להדיא לגבי מערה בהמשך הסוגיא, דאם יש ד"א אסור לילך לכו"ע מתחום לתחום, [ועי' להלן בבי' הדבר], וצריך לדין הבלע"ת דמשוי ליה לתחום א' וליכא האיסור יציאה מתחום הב' לתחום הא' כיון דמובלעין זב"ז [ובי' המחלו' אי הבלע"ת מילתא נר' דאם תחומין הוא דין מקום ויש איסור יציאה ממקומו שייך הבלע"ת דהמקומות מצטרפין לא', ואם אינו דין מקום אלא איסור הליכה ל"ש הבלע"ת].

ובריטב"א הביא ד' התוס' באופ"א קצת דדוקא כאן דזכה בתחום קצוב של אלפים בזה ל"מ לרבה אבל בנהרדעי הוא דבר שאין לו גבול בזה ש"ד, והיינו דבתחום קצוב מונח בו איסור יציאה מהתחום, משא"כ בנהרדעי אינו תחום קצוב שיהא מונח בו איסור יציאה.

ובתור"פ הביא ג"כ ד' התוס' אך שלא הזכיר כלל האיסור ליעקר מתחומו, אלא כ' דבנהרדעי דאין לו תחום זוכה בתחומו הא', אבל ביצא ברשות דיש לו תחום, מכיון דיש לו תחום שלו, אינו חוזר ומקבל תחומו הא' [ולעיל כ' כן בד' התוס' כאן, אך באמת בתוס' מוזכר האיסור].

ועכ"פ לשיטתם יסוד הסוגיא דע"י הבלע"ת הו' כחד תחומא, והמחלו' אי אמרי' הבלע"ת, ביארנו אי הוא דין מקום או לא, אך גם אם הוא דין מקום י"ל דלא אמרי' הבלע"ת, ועי' להלן.

[ג. אמנם ברש"י עדיין ק' דממ"נ הלא גם ר' שימי לא ס"ל דנהרדעי, דמה שייך הבלע"ת בנהרדעי, וטעם ר"ש רק משום הבלע"ת, וי"מ דגם בנהרדעי הגדר דהאריכו תחומו, [וכד' הר"מ ורשב"א דחוזר למקומו]].

[הערה: אות ד'-ה' הוא הרחבת דברים להרוצה להעמיק בנידון]

ד. ובב"י ד' הגמ' א"ל אב"י לרבה ואת לא תסברא דהבלע"ת מילתא היא, ומה אילו שבת במערה שתוכה ד' אלפים [עי' גאוו"י] ועל גגה פחות מד"א אמה, לא נמצא מהלך את כולה וחוצה לה ד"א אמה - והיינו דכשיש ע"ג המערה ד"א אמה אסור להלך מזל"ז וכשיש פחות מד"א הולך וע"כ מדין הבלע"ת - א"ל ולא שני לך בין היכא דשבת באויר מחיצות מבעו"י לבין היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י, ועי' ברש"י: ה"נ ב' תחומין מחמת חדא שביתה קאתו לה וכיון דמיבלעי לעיל הו' חד תחומא. והיינו דכיון דמחמת חדא שביתה לכו"ע הבלע"ת מילתא.

והנה ל"ק דרש"י דהמחלו' אי אמרי' כלל הבלע"ת, קו' הגמ' דבמערה אמרי' הבלע"ת ומשני דכשמחמת חדא שביתה מהני הבלע"ת, ולא אקשי' לר' שימי דכאן יש ד' אלפים דבזה ודאי הבינה הגמ' דא"י נחשב נתינת ב' תחומין. ול"ב לכו"ע אמרי' הבלע"ת רק המחלו' אי מהני למיתב ב' תחומין או לא והקו' דכאן יהבי' ב' תחומין, ומשני דמחמת חדא שביתה וא"י ב' תחומין, [והס"ד צ"ב]. ועכ"פ מבוי בגמ' דכשיש ד"א אסור לילך, וצ"ב א. מדוע לא נמדוד האלפיים מכל צידי וצדדי המערה ומדוע מתחיל מפתחה, ומבוי דהמערה וגגה ב' מקומות הם ולכך אין מודדין התחום כלפי מעלה אלא מפתחיה, וזה מבוי בגמ' [ועי' חזו"א סי' קנ"ו על הגמ' נ"ה:]. ב. מהו האיסור בזה, הלא האיסור הוא לא יצא איש ממקומו, והיכן יצא ממקומו הלא הוא כל הזמן בתוך אלפיים לעירו, וגם בפחות מד"א מבוי בגמ' דצריך יסוד דין הבלע"ת ומ"צ דין הבלע"ת, וזה גם ק' בד' התוס' דמחמת תחום הב' אסור לחזור לתחום הא' והלא אין כאן יציאה ממקומו [ואולי משום דצריך לחזור ולזכות] [וכן בב' ראשי הקשת בד"א אסור לילך מזל"ז כמבואר בראשו' בדף נ"ה.], אף דהוא כל הזמן בתחומו, ומתחי' חשבתי דהוא איסור יציאה, וגם כאן הוא מוגדר כיוצא ונכנס, דבעצם יש כאן מעשה יציאה, ונהי דהליכה והתרחקות מהעיר בודאי ליכא, אבל מעשה יציאה יש כאן רק דתיכף חוזר ונכנס, אך בודאי זה ק'.

והמוכרח בזה דיסוד דין אלפים אמה, אינו לא דין מקום שאסור לצאת מהמקום הלזה, ולא דין הליכה והתרחקות מהעיר שעכשיו מתרחק, אלא דבאמת שורש האיסור בעצמו הוא עצם היציאה מהעיר, ועצם מעשה היציאה מן העיר וזהו יסוד האיסור, ורק דכל זמן שהוא בתוך אלפיים לעיר ילפי' בגמ' דעדיין לא נחשב זה כיציאה מושלמת ועדיין זה בסמיכות לעיר לא נשלמה יציאתו, ורק כשיצא את האלפים אז הוא דנשלם כלמפרע מעשה האיסור ביציאתו מן העיר. ולפי"ז מתבאר [קצת] הענין דכשיש ד"א אף דבעצם הוא כל הזמן בתחום העיר, מ"מ הלא יצא מן העיר מצד זה ורק דכ"ז שהוא בתוך התחום האלפיים מצד זה לא נחשב ונשלם מעשה יציאתו, אבל ברגע שהלך התחום אף דנכנס לתחום

מצד הב', מ"מ הא מיהת נשלם כאן מעשה יציאה מושלם מצד זה (ותחום זה) של העיר, ועדיין יש מקום לדון. ועכ"פ כלפי היציאה שעשה מהעיר, הלא נתרחק והלך עוד אלפים אמה, ונחשב כאן דין יציאה מן העיר.

ועכ"פ בזה הק' אביי דחזי' דיש דין הבלע"ת, ורבה משני דמחמת חדא שביתה ולכך איכא הבלע"ת.

ה. ועתה נבאר ד' רש"י שכי' כיון דקני ליה וכו', ולא העמיד הנקודה כד' התוס' דאסור לצאת מהתחום הב', ואין לומר דרש"י חולק וס"ל דאין איסור, דהלא במערה מוכח דיש איסור אפי' באותה העיר וכ"ש בזה, אמנם נר' בעזהשי"ת דמוכח בד' רש"י יסוד נפלא, דבעצם מצד האיסור כו"ע מודו דהבלע"ת מילתא הוא, ואין נחשב כאן איסור יציאה מתחומו הב' כיון דמובלע בתחום הא', והבלע"ת מילתא היא, ורק דרבה ס"ל "דהפסיד שביתה ביתו" וקנה לו תחום אחר, ומה"ט לא ס"ל הבלע"ת דמכיון דיצא הפסיד שביתה ביתו, והאיך נימא הבלע"ת, דרק כשיש ב' תחומין שייך הבלע"ת אבל כיון דהפסיד אין הבלע"ת, ובאמת גם ר' שימי מודה דהפסיד שביתה ביתו, אלא דהלא ניחזי אן אם יחזירוהו נכרים לעירו אטו לא יהא לא תחומו ועירו, לא מסתבר, וע"כ דסיבת דין התחום קיימת במקומה, ורק דכיון דשקיל תחום הב' הפסיד שביתה ביתו כ"ז שיש לו תחום הב', וזמש"כ רש"י ג"כ הילכך כיון דקני שביתה בתרייתא תו ל"ק שביתה קמייתא, וגם ר' שימי מודה לזה אלא דס"ל דביסוד דין הבלע"ת בכוחו לחדש ולעורר הסיבה דדין התחום ולחדש ב' התחומין לדין הבלע"ת מילתא, ואדרבה ע"י הבלע"ת לא נימא דהפסיד שביתה ביתו, ונמצא דיסוד המחלו' הוא אם הבלע"ת בכוחו עד כדי כך לחדש מה שהפסיד ג"כ ולחדשם להבליע התחומין.

ולפי"ז יתבאר היטב השקו"ט במערה, דאביי פ' דחולק על הבלע"ת גם ביחס לאיסור, ואהא קמשני ליה רבה דלכו"ע יש הבלע"ת ביחס להאיסור, ורק דכיון דהפסיד שביתה ביתו מחמת השביתה הב' לכך ל"ש הבלע"ת, וזמש"כ רש"י בתי' הגמ' דהכא מחמת חדא שביתה אתי ולי"ש לומר דהפסיד, והדברים ברורים בעז"ה.

ובגמ' שקו"ט בדין הבלעת תחומין, ויש בזה ד' אופני הבלעת תחומין בגמ': [סיכום העניינים] א'. מערה בתוכה ד' אלפים, ועל גגה פחות מדי' אלפים מהלך את כולה וכל גגה וזוה כו"ע מודו דאמר' הבלע"ת דמחמת חדא שביתה הוא [ובגמ' שקו"ט אביי ורבה, וברש"י מב' דאביי פ' דרבה ל"ל כלל הבלע"ת, וא"ל רבה דרק מחמת דקני שביתה חדא לא קני אידך, הלא"ה לא].

ב' ביצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה יש לו אלפים ממקום שנא' לו, ונחלקו בזה בגמ' רבה ור' שימי, לליק ברש"י לכו"ע אין ב' תחומין והמחלו' אי יהבי' ליה תחומא למיהדר לבייתה או לא, וללי"ב לכו"ע חוזר לביתו ע"י הבלע"ת והמחלו' אי יהבי' ליה ב' תחומין דע"י הבלע"ת הוה כחדא ויש לו ח' אלפים או לא, וברש"י מב' דלליק הנידון אי ע"י הבלע"ת כמאן דלא נפק מבייתה דמו, וללי"ב ליתן לו ב' תחומין לאשוינהו כחדא.

ג'. בנהרדעי דיצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו דכבוד הבריות דוחה, ואי פיקח על לעירו וכיון דעל דלא גרע מהחזירוהו, כ"כ רש"י מ"א: , ורש"י מ"ד: כי דרבה פליג עם נהרדעי, וצ"ב מ"ש מהחזירוהו [גאו"י] ומב' דמה שנכנס מכח ההיתר זה גרע, וצ"ב דגם לר' שימי רק משום הבלע"ת ומ"ש לנהרדעי, ויש שכי' דנקביו הוא דין תחום, וצ"ת. ותוס' ורשב"א כי דבזה מודו נהרדעי דבמקום ליתן ד"א נותנין אלפיים דרק בזכה בתחום פליגי וכנ"ל דזה אוסרו, וכן ריטב"א כי דדוקא בתחום קצוב, ונחלקו בדף מ"ד. לגבי דין כל ההיקף כד"א אי אמרי' בזה הבלע"ת כנהרדעי דריטב"א כי דאמר' דהוא תחום שאינו קצוב, ותוס' כי דלא אמרי', וביארנו בזה בענין כל העיר כד"א.

ד'. במי שיצא חוץ לתחום אמה א' או ב' וג', נחלקו ת"ק ור"א, לת"ק אפי' אמה א' לא יכנס, ולר"א אם הוא בתוך ד"א יכנס והיינו דזוכה ד"א מחוץ לתחום וע"י הבלע"ת וכדלהלן. ובגמ' מב' דרבנן פליגי רק לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה, ונחלקו הראשו' בזה, דעת תוס' בסוגיין דדוקא לדבר מצוה אבל בלא"ה לא אפי' יצא באונס ליכא הבלע"ת לרבנן, ודעת רש"י נ"ב: דרק במזיד ל"ל הבלע"ת אבל בלא"ה יש הבלע"ת, וכ"כ הריטב"א וראשו' בדף מ"ד. בעובדא דנחמיא בריה דר' חנילאי דמשכתייה שמעתא.

והנה לתוס' מבוי' דפליגי אם אמרי' הבלע"ת מעיקר הדין או רק קולא באונס הוא, ולפי"ז אם קיי"ל כרבנן נמצא דמעיקר הדין גם לר' שימי ואבבי ליכא הבלע"ת ורק ביצא ברשות איכא, ואילו לרש"י והראשון מעיקר הדין אמרי' הבלע"ת ורק במזיד ס"ל דליכא הבלע"ת, [ולרש"י לשי' ל"ק קו' תוס' ממתני' לנהרדעי] וביותר י"ל דבאמת מודו לגמרי לדין הבלע"ת ורק במזיד כיון דמפסיד תחומו כדתנן בר"פ ד', הרי מה שייד הבלעת תחומין, ואדרבה ד' ר"א צריכין תלמוד מה שייד הבלע"ת הלא במזיד הפסיד תחומו ומחודש דע"י הבלע"ת כלול כ"ז שמחדש ומחזיק כח תחומו הא' שלא יופסד ממנו ועידין בתחומו הוא, כ"כ דברי יחזקאל, אבל לרבנן י"ל כמ"ש דס"ל דמפסיד תחומו ולכך ל"ש הבלע"ת ובחזו"א ק"ט, ו', כ' דר"א ס"ל דלא יצא מתחומו ע"י הבלע"ת ולרבנן דהבלע"ת לאו מילתא נחשב שיצא.

והרשב"א כ' דיי"ל דגם לרבה דלא אמרי' הבלע"ת, מודה בד"א ביוצא דאמרי' הבלע"ת, ויל"פ, דמודה לדין הבלע"ת ורק דב' תחומין לא יהבי' ליה וכ"ז בפעמיים אלפיים, אבל ד"א ואלפיים לא חשוב ב' תחומין.

מ"ה.

רש"י ד"ה והא תנן ר"א אומר כו', לל"ק הויא תיובתיה אבל ל"ב ל"נ לי כו', דהא לא הוו מובלעות אלא דבוקות, הראשון תמיהו ע"ז דבדף נ"ב: מפורש בגמ' דדבוקות לא מועיל אלא מובלעות.

בהגהות רא"מ הורו"ץ כ' לפרש לפי הל"ב דממה דמותר ליכנס מהד"א לתחום האלפיים חזי' דיש לו בבת אחת גם ד"א וגם אלפיים הרי דיש לו ב' תחומין וה"ה ב' אלפיים, [ובראשון' שלא פי' כך חזי' דיש חילוק בין ב' תחומין לד"א ותחום דזהו ענין מקומו או תחתיו, ועי'].

גמ' ומדר"א קמותבת למר כו' אבל לדבר מצוה מודו ליה. וברש"י במשנה נ"ב: פי' בד' רבנן דמיירי ביצא במזיד. ומבוי' דבשו"ג מודו ליה, [כ"כ הגר"א בסי' ת"ה אות א' להוכיח מד' רש"י] אבל בתוס' מ"ד: שכ' דאלת"ה תיקשי מתני' לנהרדעי והלא נהרדעי מיירי בהיתר ובע"כ דפי' בגמ' דרק במצוה מודו ליה ולא באופן אחר אפי' באונס ובהיתר, [וכ"כ ברע"א בשו"ע סי' ת"ה להוכיח מד' התוס'] ובראב"ד בפכ"ז משבת הי"א כ' להדיא דהבלע"ת מהני בין במצוה בין באונס והוכיח מדאמרי' נהרדעי דכיון דעל על דמזה מוכח דמודו רבנן בזה, ומבוי' דחולק על הכרח התוס' ויסודם, [ובד' הרמב"ם שם יבוי' בדף נ"ב: בע"ה].

גמ' וכל היוצאין להציל כו', ואפי' טובא כו', ומסקנת הגמ' דלרב יהודה חוזרין אלפיים עם כלי זיינו, ולפי ר"נ בנצחו או"ה חוזרין יותר ובנצחו ישראל חוזרין אלפיים ותו לא. והרא"ש כ' דהל' כתרומה, ובי' הפוסקים דהיינו דבנצחו ישראל חוזרין אלפיים עם כלי זיינו, ובנצחו או"ה חוזרין אפי' טובא עם כלי זיינו, עי' מ"ב ת"ח סק"י, וטעם היתר לקיחת כלי זיין בנצחו ישראל כ' הפוסקים דאם יסלקו הכלי זיין מהם יש לירא שמא ירדפו האויבים אחריהם כמבוי' בש"ס, ובגאון יעקב תמה הלא טלטול הכלי זיין הוא איסור דאורי"י וא"כ שלא יזוזו ושארזו עם כלי זיינו, ולכך כ' דאין היתר ליקח כלי זיין בזה. ומבוי' דזה לא אמרי' דיש להם היתר ללכת וממילא להשאיר הכלי זיין לבד זה סכנה, וצ"ע, וע"ע להלן, [ובמנחת שלמה סי' ח' כ' לבאר בזה דהוא גזירת חז"ל שיקחו עמם הכלי זיין משום דהוה מעשה באויבים כמבוי' בגמ'. והוא גזירה מיוחדת וע"ש]. וברמב"ם פ"ב הכ"ג כ': ומותר לחזור בכלי זיין למקומו כדי שלא תכשילן לעתיד לבוא, ע"כ, והנה בנצחו או"ה תיפו"ל משום פיקו"נ כמפוי' בגמ'. ואם בנצחו ישראל הרי מותר רק אלפים וע"ע ברמב"ם פ"ו ממלכים הי"ג ובכל"מ ולח"מ שם.

ובעיקר המשנה דחוזרין למקומן, כ' תוס' [מ"ד]: דהוא מדין התירו סופן משום תחילתן, וכן ברשב"א ביצה י"א: כ' כן. והנה הראשון דימו זה להמבוי' בביצה שם ושם מיירי רק בדרבנן, ובאמת ק' דבגמ' הלא מוקי למתני' בבאין להציל ומשום פיקו"נ, כמו שבי' רש"י [ד"ה דילמא להציל] דאיכא למיחש דירדפו אויבים אחריו, [וברשב"א בביצה י"א: הוסיף חכמה הבאה לילד דשם מותר אלפיים לכל רוח והקו' ממה דמתירין אלפיים וע"י בשיטה מקובצת שם]. ובשימ"ק בביצה

י"א: עמד בזה וכ' דכוונת תוס' והרשב"א להק' מהרישא דמי שיצא ברשות וע"ש. ועכ"פ כפשוטו מיירי רק בדרבנן. אבל בחת"ס או"ח תשו' ר"ג כ' דההיתר משום תחילתו הוא גם בדאורייתא, וזהו הנידון בזמנינו במי שנוסע עבור פיקו"נ אם מותר לחזור למקומו, ועי' באיגרו"מ או"ח ח"ד תשו' פ' שמתיר מדאורייתא, ובמנחת שלמה סי' ח' חולק עליו וע"פ הני"ל דההיתר רק בדרבנן. ושניהם האריכו בבי' המו"מ והשקו"ט בסוגיין [מ"ה]. ועי' גם בשבט הלוי ח"ו סי' כ"ו דמתיר ומ"מ כ' למעשה רק ע"י גוי. ובארחות רבינו וחוט שני כ' בשם חזו"א דבזמנינו שיודעים שהרבה ימנעו מלהציל מותר לחזור, ועכ"פ לכו"ע אם יודע בבירור שלא ימנע וכגון שהוא בנו או קרוב ממש בודאי אין היתר לזה ואסור מדאורייתא, וגם צריך לשער עד היכן מותר לחזור. [וכ"ז מיירי באופן שבטוח שלא יצטרכו לו עוד פעם בשבת זו דא"כ בודאי מותר לחזור ולא קשור לסוגיין].

ויסוד הנידון בזה - מהמבוי לעיל דמותר חזרת כלי זיין דזהו איסור דאורייתא גם בנצחו ישראל אף דיוכלו לישראל שם וכקו' הגאון. וכן מדברי הרמב"ם הני"ל דמשמע דהוא היתר בכל אופן לחזור בכלי זיין שהוא דאורייתא משום תחי', והפ' הני"ל האריכו בזה. וגם בד' הרמב"ן המובא בהמשך מבוי שלא התירו איסור דאורייתא.

גמ' בראשוי לא היו זזים משם כל היום [עדי החודש] והטעם כ' תוס' בדף מ"ז: דמשום דהיו פירצות בחומה ולא היה מחיצות, ורמב"ן בתחי' הפרק כ' דא"צ מחיצות אלא הטעם משום דחשבום כיוצא לדעת דבמזיד סובר הרמב"ן דאין לו כל העיר כד"א. ומבוי בזה דמזיד לאו משום קנס הוא [ועי' חזו"א].

ורבן גמליאל נתן כל העיר כד"א ואלפיים לכל רוח, ורמב"ן בדף מ"ה מק' אם י"ב מיל דאורייתא היאך נתיר ללכת כ"כ דלאחר שיצאו מיי"ב מיל מעתה כל ד"א הוא איסור, ומחדש הרמב"ן דצריך הליכה בחיוב כמעביר ד"א ברי"ה שצריך הליכה בחיוב ובהלך ברשות אין זה עולה לחשבון י"ב מיל ומבוי דהאיסור הוא בהליכה ולא בעצם היציאה מתחומו, [ומדברנן אסור וזה התירו כאן] ועי' ברמב"ם פכ"ז משבת ה"א דמבוי דיסוד האיסור הוא ביציאה מהעיר ולפי"ז יש לדון דא"צ הליכה בחיוב. [ויש אחרו' שמחלקים בגדר הדברים בין תחום אלפיים דאיסורו יציאה, לתחום י"ב מיל דהוא איסור הליכה].

והנה לפי הרמב"ן אם היה מתחילת שבת בסוף תחום י"ב מיל שלו [כגון שביתו בריחוק י"א מיל ושביתתו בביתו, לכאוי לא יהא איסור תורה ליצא משם. והחזו"א [קיי"ב י"ב] הוכיח מהגמ' ל"ה: דמבוי דעל צד שחל עירובו לצד א' אסור מה"ת לילך לצד השני לפי ר"מ דע"ת מה"ת אף שלא הלך עוד אלפיים, וכן מדף ע"ח:; ולכך כ' דגם להרמב"ן כל תחומו הוא מקומו וקרי' בו אל יצא איש ממקומו ואין דברי רמב"ן אלא כשהוא במקום שלא קנה שביתה שם ואז קרי' בו אל יצא איש ממקומו כשיוצא ממקומו אלפיים, ולפי"ז מבוי דיש ב' איסור, 1. יציאה ממקום תחום שביתתו. 2. הליכה של אלפיים בחיוב, וצ"ת, וראה ל' הרמב"ן: ובשלא הלך ואין ביציאתו חוץ לתחום איסור אין בהילוכו משום חיוב תורה עד שיהלך משם י"ב מיל, ומבוי להדיא דאם יש ביציאתו חוץ לתחום איסור אסור בכל אופן. ולפי"ז אין סתירה ממשמעות הרמב"ם ליסוד הרמב"ן דהרמב"ם מיירי באיסור יציאה. [ואמנם הו"ל לומר גם איסור הליכה, ויש אחרו' שרצו לומר דלאחר שבמילא יצא אין כבר איסור מה"ת].

ואמנם יש קו' עצומה לד' חזו"א דלפי"ד עדי החודש שמקום שביתתו בריחוק י"א מיל וחצי מירושלים הרי בזה כשהולכין עוד חצי מיל נשלם הי"ב מיל ומכאן יש איסור יציאה מתחומו מה"ת גם כשלא הלך בחיוב כמ"ש חזו"א, ודוחק עצום לומר דבזה לא התיר ר"ג וסתימת ד' הרמב"ן דבכל אופן התיר, [וראיות חזו"א מדף ל"ה: יל"ד דסו"ס בעיקרו הוא ס' דאורייתא כיון דתחומין דאורייתא, וכן בדע"ח: החשש שמא יעשה באופן דאורייתא] וצע"ג.

ובאמת גם בד' הרמב"ן ק' דר"ג נתן אלפיים לכל צד והנה לכאוי למ"ד אלפיים מה"ת איך מותר לו לילך גם אלפיים לצד זה וגם אלפיים לצד זה דהלא מה"ת אין זה שביתה ורק שצריך הילוך יותר מאלפיים באיסור והרי הולך יותר מאלפיים,

[והג"ר מאיר פילץ שליט"א הק' עוד דהלא יש דין אלכסון ג"כ וזה מתאים רק במקום שביתתו ובפשוטו ר"ג התיר גם האלכסון בירושלים ועל הדאורי' זה לא שייך וק' למ"ד דאורי']. וגם י"ב מיל דאורי' יש לדון אם הולך ושוב חוזר והולך ושוב חוזר הרי מגיע ל"ב מיל דאורי' ובשלמא במקום שביתתו הכל זה מקומו אבל כאן שאי"ז מקומו ורק שצריך הליכה בחיוב מדוע לא יחשב, וי"ל, וצ"ע בכל זה.

ויש עוד יסוד בתחומין - בד' הראשו' ביומא שהק' איך מותר למשלח השעיר לעזאזל לחזור מהצוק דהוא יותר ממיל למ"ד תחומין דאורי' והריטב"א ות"י תי' דלחזור למקומו אין איסור תורה, ומב' דלאחר י"ב מיל ג"כ האיסור תלוי בהתרחקות ממקומו.

מי שישב בדרך וה"ז סמוך לעיר ופירש"י שלא היה יודע שהוא בתחום העיר. מחלו' ר"מ ור"י, ועי' בראשו' דאפי' היה בדעתו לשבות בדרך דאי הוה ידע היה רוצה בעיר, אא"כ אמר בפ"י שביתתי במקומי דבזה עקר בפ"י, ול"מ מה דאי הוה ידע [ולכאוי' מטעם דשב"ל, אך לי הראשו' דעקר שביתתו]. ועי' ריו"נ.

ועי' תוס' מ"ג: דבמעשה דר"ג מהני גם לר"מ דסמכו עליו.

וברמב"ם כ' דדוקא אם בדעתו בדרך לבוא העירה הלא"ה לא משום דאין לו דעת.

ובישן מב' להלן במשנה מחלו' ריב"נ ורבנן אי קונה שביתה, ועי' גאו"י דישן בעיר ודאי הוא כאנשי העיר וכנר' דנטפל ונגרר, ובסמוך לעיר מה הדין בישן, והנה יש גורסים [והובא בצד הגמ' מי שישן ולפ"ז מב' דבסמוך לעיר עדיף, וכ"ה להדיא ברשב"א וריטב"א ושאר' בדף מ"ז: דלרבנן נמי ישן בתוך התחום נגרר אחר העיר. [ועי' גאו"י דבתח"י תלה זה בריב"נ, ורבנן, וכ' א"נ גם לרבנן דסמוך לעיר עדיף. ומשמע בדבריו דהנידון בזה דלכאוי' הלא אינו קונה שביתה ותחום אלפיים, ובמה נסמך לעיר, ולכך תלוי בריב"נ ורבנן. ושוב כ' דזה עדיף והיינו דנטפל גם לגבי זה שכשהוא ישן הוא ג"כ מכלל העיר לקנות שביתה].

[והרמב"ם [פכ"ז הי"י] הביא משנתינו במי שישן סמוך לעיר ובראב"ד כ' הדין דישב, ועי' במרכה"מ].

מתני' מי שישן בדרך ולא ידע שחשכה לו, ר"י בן נורי אומר יש לו אלפיים לכל רוח, וחכ"א אין לו אלא ד' אמות, - והיינו ד' אמות של יוצא חוץ לתחום [כמב' בכמה הוכחות מד' הר"פ דף ס': והמ"מ בד' הר"מ, ועוד, ומסברא] ובגמ' מ"ט דריב"נ דקסבר חפצי הפקר קונין שביתה, או משום הואיל וניעור קני ישן נמי קני, ופשטי' משום דחפצי הפקר קונין שביתה, ובדעת חכמים מב' בדף ל"ח: דס"ד דלרבנן בעי אמירה לקנות שביתה במקומו ומסיק ע"כ לא פליגי חכמים עליה דריב"נ אלא בישן דלא מצי אמר אבל בניעור דמצי אמר אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי, [ובדעת ריב"נ ע"ע ביצה ל"ח: כמאן דאית להו בעלים דמי ואכ"מ] וכ"כ תוס' מ"ט: דגם לרבנן א"צ אמירה, [וע"ע בביה"ל סי' תי' ד"ה כיון ובשעה"צ סי' ת"ט ס"ק כ"ז דא"צ לחשוב בהדיא כשבא שם לקנות שביתה וסגי ביוצא מביתו ע"מ להחשיך]. אמנם בירושלמי מב' דלרבנן צריך אמירה דוקא ובל"ז לא קנה.

ונר' דהבבלי פ"י דלכו"ע אין הוא מחיל את עצם דין השביתה ורק הוא קובע מציאות שביתתו וממילא חייל דין השביתה, ובזה פליגי דריב"נ ס"ל דאפי' בנכסי הפקר או עכ"פ בישן דיש בו הכוונה בכח לזה וחשבי' ליה כמאן דאיכא ליה דיעה וניח"ל למיקני שביתה [אוי"ש פ"ז מעירובין], ולרבנן צריך כוונה בהדיא אבל לכו"ע א"צ דיבור שהוא יחיל דין השביתה והמחלו' אם צריך כוונה בהדיא לזה או לא. והירושלמי פ"י הסי' כמ"ש השאילתות דהמחלו' בישן הוא האם גברא הוא דקני שביתה ולכך ישן ל"ק דהוא מחיל זאת, או שבת הוא דקני שביתה והוא חל מאליו ע"י שקובע שביתתו, ולכך ס"ל לירו' דלרבנן צריך דיבור.

ובדף מ"ט: מבוי ברש"י [ד"ה] דגם לר"י בן נורי דקונה זהו ביטן אבל כשיש לו דעת לקנות במקו"א עקר דעתו ממקומו גם לריב"נ ל"ק שביתה, וכנ"ר הבי' דלא נקבע למקום שביתה, אך במרכה"מ כ' בד' הר"מ [בפ"ז מעירובין] דפי' דהברייתא נ: דעקר מקומו זהו לרבנן אבל לר"י בן נורי אפי' עקר דעתו קונה שביתה בע"כ, והבי' דסו"ס כיון שעומד כאן יש כאן מציאות שביתה הנקבעת מאליה, [והמחלו' אי גם בעוקר בפי' שייך זה] [והגר"א פי' בד' הר"מ דגם לרבנן לא מפסיד מקומו, וכן בכ"מ, ועי' בזה להלן].

ובדף מ"ו. בגמ' אריב"ל הל' כריב"נ, והל' כד' המיקל בעירוב, ואזלי' לקולא כריב"נ דיטן קונה שביתה, לקולא כרבנן דחפצי הפקר אין קונין שביתה ולכאוי' זה תרתי דסתרי, [עי' עירובין ד'] וכ' רש"י ותוס' דקיי"ל מטעם הואיל ונייעור קני' ישן נמי קני', והרמב"ן הק' דא"כ אי"ז כחד וכ' דמ"מ כיון דיש טעם ל"ח תרתי דסתרי, וכ' דלי נר' דתרי קולי דסתרי ל"א זהו בחד גברא אבל בתרי גברי עבדי' כדאמרי' בבא לישאל זה בפ"ע וה"נ בא לישאל על אדם מורין כריב"נ, בכלים כרבנן, ולפי"ז ישן שבא לישאל על טלטול כלי הפקר ששבתו בריחוק תחום ממנו אסור, ויל"ע אם יאסר בשניהם מס', או דנורה לו עכ"פ כריב"נ ביטן [אך הראב"ד בפ"ה מיו"ט וכן בפכ"ז משבת פסק לגמרי כריב"נ גם כלים, ועי' במ"מ].

וברמב"ם כ' וכן השובת בבקעה אפי' היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא שבת קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפיים אמה, ובמ"מ כ' דאינו קונה ד"א רק אלפיים ולהרשב"א קונה ד"א. ואפ"ל דפליגי דהרשב"א פסק כטעמא דהואיל ונייעור קני' כו' ולכך גם ד"א קונה. והרמב"ם פסק כריב"נ לגמרי וכד' הרמב"ן, וכ"נ בפי"ה"מ, וס"ל דכו"ע ד"א ל"ק ופליגי באלפיים, [ופלוגתם באלפיים, יל"פ אם אלפיים הוא דין מקום או לא ויל"פ דפליגי אם האלפיים תלוי בדין הד"א או לא], אבל ד"א לכו"ע ליכא דאין מקום שביתה בלא כוונה, וזה דלא כמ"ש לעיל דלריב"נ נקבע מאליו, דגם לריב"נ לשביתה צריך קביעתו ורק דהאלפיים אין תלוי בזה ואינו דין מקום דניבעי שביתתו ולפי"ז מחוורין טפי ד' המרכה"מ הנז' בד' הרמב"ם דבסברא מודה לרש"י דבע"כ לא נקבע אפי' מציאות שביתה, ורק דזה שייך להד"א, אבל אלפיים שפיר קונה, [וכמ"ש המרכה"מ שם ג"כ להדיא דד"א ל"ק רק אלפיים] דל"צ לזה אפי' מציאות שביתה אלא דין תחום הוא - ורש"י ס"ל כהרשב"א דפליגי גם בהד"א ולריב"נ קונה דהמציאות שביתה נקבע מאליו, ובע"כ, ס"ל דלי"ש זה, וממילא ריב"נ מודה לרבנן, [ומה דלרבנן ליכא גם אלפיים זהו או משום דהוא ג"כ דין מקום כהד"א, או משום דכל שאין ד"א אין אלפיים, אבל לריב"נ אפי' אם הוא דין מקום קונה ג"כ], [ועי' בחי' ר' אריה ליב סי' בד' הרמב"ם], ועי' באו"ש פ"ז מעירובין ה"ו ד"ה אולם שדן בד' הרמב"ם אי מטעמא דהואיל, או כהרמב"ן, ע"ש.

מ"ה:

הסוגיא עוסקת בענייני שביתת כלים, [וכן בדף מ"ז]: ועיקרי הסוגיות בזה בסוף ביצה [ל"ז: -מ.], ונבאר יסודי הדברים בזה, ובביצה ל"ז תנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים.

א. האם זה מדאורי"י למ"ד תחומין דאורי"י וכן ביי"ב מילין להשיטות דהוא מה"ת, או מדרבנן, - הרמב"ן בדף מ"ג כ' בתו"ד: ובודאי לכשתמצא לומר תחומין דאורי"י אף בכלים דאורי"י, ובמג"א ריש סי' ת"ד הביא בזה מחלו' הפוסקים [והו' בביה"ל שם] אם זה דאורי"י או לא, והיינו אם המוציאן מחוץ לתחום הבעלים עובר בדאורי"י או לא, ובדף ע"ט: נחלקו בזה רש"י והריטב"א ברש"י מבוי' דזה דאורי"י ואפי' ביו"ט והריטב"א סובר דזה מדרבנן ועי' גם ברשב"א בדף צ"ז: דכ' דמה דמיקל ר"י שם בשיירא היינו בכלים שאינן אלא מדרבנן דבגופיה הוא דכ' אל יצא איש ממקומו והא דאמרי' הבהמה והכלים כרגלי הבעלים היינו מדרבנן. [ועי' ריטב"א שם, ובחזו"א קי"ב, ט', י"ב] ובאמת יל"ע בד' הרמב"ן מנ"ל מה"ת שביתת כלים, [ועי' בהגהות הגר"א שתמה בזה, וכ' דאולי מדדרשי' בדף י"ז: אל יצא אי שממקומו וכן אל יוציא איש ממקומו ותרתי ש"מ, וכ' דצ"ע].

[ובמג"א ש"ה סק"ח מביא מחלו' הלבוש וד"מ בשם הגהות מרדכי אם יש דין שביתת בהמתו בנוגע לתחומין והיינו אם הבעלים מצווה ליזהר שלא יוציאו בהמתו מחוץ לתחום, וזה תלוי אם תחומין בגדר מלאכה או שהוא רק איסור יציאה, ע"י בקה"י ביצה סי'].

ב. ודין שביתת כלים נוהג בין ביו"ט דמותר בטלטול ומ"מ אסור להוציא חוץ לתחום, ובין בשבת כשמטלטל באופן המותר כגון דרך מלבוש שמצד טלטול מותר ומ"מ מצד שמוציא חוץ לתחום אסור כמב' בביצה ל"ז: דגם בשאל חלוק אסור להוציא מתחומו. [וכ"פ במ"ב] [ובאחריו דנו בזה מהגמ' צ"ז: דבטילה חבית לגבי מים דאם החבית אינה בתחום מ"מ מותר להוציא דנטפל למים וא"כ נימא ג"כ דהבגד נטפל לאדם, ובחזו"א כ' דאה"נ דתלוי במחלו' רבנן ור"י בדף צ"ז: וכ' לדון דלא שייך ביטול לגבי חוץ לתחום דסו"ס מוציא מהתחום, וע"י גם בקובץ שיעורים בביצה שם, ויב' בדף צ"ז: אי"ה].

ופוסקי זמנינו דנו ביוצא מחוץ לתחום בשביל פיקו"נ דהלא מוציא בגדיו ג"כ מחוץ לתחום האם יצטרך לפשוט בגדיו שאינם הכרחיים כגון עניבה או כובע וכדו' משום דמוציאן חוץ לתחום, ע"י תורת היולדת פרק ד', והפוסקים פסקו שא"צ יש שכי' דכ"ז נכלל בהדין דכרגלי הבעלים דכשיש לבעלים היתר יש גם היתר לכלים, [מנחת שלמה] ויש שכי' דהלא היוצא להציל יש לו אלפיים ממקום שנאמר לו והגדר דתחומו עמו בכ"מ שהוא ואין כאן יציאה [מנחת יצחק] וזה גדר מחודש דבפשוטו רק כשנא' לו קונה תחום ע"י בל' רש"י מ"ד: [ובת"י יומא דנו במשלח השעיר לעזאזל איך הוציא השני מחוץ לתחום [כיון דאינו מה"ת] וכ' דזה כלאחר יד הרי מוכח דאף שלמשלח יש היתר לצאת אין היתר הוצאת השני, ועי"ש מה שדן בזה]. ומביא שם עצה מהגרמ"ק להפקיר בגדיו דאז לרבנן אין שביתה בכלי הפקר. והגרמ"פ שיינברג דחה דכיון דמשתמש בזה נקבע שביתה והוא פשוט דלא גרע מהמב' בגמ' דאם דעת אנשי העיר עליהם קונה שביתה, וצריך תלמוד.

ג. וכרגלי הבעלים נקבע בזה לאו דוקא ע"פ הבעלים מצד הממון, ויש הרבה אופנים שנקבע ע"פ דעת הבעלים שיהא כתחום פלוני, וכמב' זה בסוגיות בביצה ברועה וכיו"ב והרבה דוגמאות שם, וכן בגמ' מ"ו: מב' בגמ' דבגשמים שדעת אנשי העיר עליהם וע"י בתוס' מ"ז: ד"ה והכלים, ובודאי אי"ז קנין [כמב' בתוס' ובריטב"א שם] ומב' דנקבע ע"פ דעתם, [ואמנם ל' הר"ח שקנו אותם, וצ"ת].

ד. ובזה מב' בגמ' דפליגי ר"י בן נורי ורבנן דחפצי הפקר אם קונין שביתה, דלריב"נ קונין שביתה ולרבנן אין קונה כלל. ובגמ' מב' דלרבנן דינן לא קונה שביתה והולך רק ד' אמות [וברמב"ן בדף מ"ג. מב' דקונה ד"א כשישן ולכך כשמתעורר לא זוכה בתחום אלפיים], מה"ט גם חפצי הפקר בודאי לא קונה. והנה ביטול הדין שאם לא קונה אסור לילך יותר מד"א, ובחפצי הפקר אם לא קונה מוליכין כחפצו. ולכא' צ"ב דגם חפצי הפקר יקנו ד' אמות ויאסור להוציאן מד"א, ומב' בזה דרך לאדם שהוא שייך בתחום אלפיים ובזה אם לא קנה יש לו עכ"פ ד"א מקום שביתה אבל בכלי הפקר דאין לו שום שייכות לשביתה אין קונה גם ד"א ולכך מוליך ככל חפצו.

וביסוד המחלוקת דריב"נ ורבנן בחפצי הפקר - יל"ע במאי פליגי והיה מקום לומר דפליגי בהגדרת שביתה החפץ בתחום אם הוא בהחפץ מצד עצמו ורק שכשיש בעלים נגרר ע"פ תחום בעליו או דבחפץ מצ"ע ל"ש שביתה רק לבעליו הוא שנקבע תחום ושביתה. והנה בגמ' משמע דהיה צד ללמוד דכמו דלריב"נ קונה תחום ביטול ה"ה בחפצי הפקר ולהנ"ל מישן עדיין אין ראייה ששייך תחום ושביתה בכלי ומוכח מזה דלכו"ע שייך דין שביתה בכלי מצד עצמו ורק דטעם רבנן בחפצי הפקר כמ"ש רש"י: שלא נתכוין אדם להן להקנותן שביתה, והיינו משום דצריך דעת לזה, ולכך מב' בגמ' דבגשמים שדעת אנשי העיר עליהם גם לרבנן נקבע השביתה כפי העיר ואף דאין להם בעלות ע"ז רק דעת ומהני בזה ומוכח דזהו כל החיסרון לרבנן מה שאין דעת ע"ז, והס' לפי ריב"נ הוא דכמו ביטול מהני בלא דעת ה"ה בחפצי הפקר או דינן עדיף דהואיל וניעור קני ויש בזה מספיק דעת לשביתה.

[ניתכן שבוה נחלקו בעה"מ ומלחמות בדף נ: אם יסוד השביתה מצד עצם החפץ או מצד הבעלים, וכן הראב"ד ותוס' מ"ז: ויש ראיות מכריחות ממה דא"צ בעלות ממונית דהכלי מצ"ע יש לו דין שביתה ורק דצריך דעת].

ה. ובגמ' מ"ז: מבוי דגשמים שירדו מעיו"ט אם ירדו סמוך לעיר לכו"ע הוא כאנשי העיר, ואם ירדו בלא סמוך לעיר לריב"נ יש להן אלפיים לכל רוח ולרבנן אין קונון שביתה, והרי הן כרגלי הממלא, ובגשמים שירדו ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ואפי' סמוך לעיר משום דאין קונון שביתה מעיו"ט דמינד ניידי כמסקנת הגמ', וכ' תוס' [ד"ה ביו"ט] דה"ה בזה דהוה כרגלי הממלא, והנה מבוי מזה דלא מהני דעת אנשי העיר לקבוע על גשמים שירדו ביו"ט שיהא ביו"ט כאנשי העיר, וצ"ב מדוע, [וע"ע במג"א סי' שצ"ז וברע"א שם] והנה גם לר"י בן נורי צ"ב לד' התוס' דכרגלי הממלא מדוע לא נקבע שביתה מיד כשירד וכמו דחפצי הפקר קונה מעיו"ט יקנה מיו"ט ומדוע קונה כרגלי הממלא. [ועי' היטב בד' התוס' ד"ה ליקנו שביתה ובמהרש"ל ומהרש"א שם].

וביסוד הדברים מבוי ברמב"ן בדף מ"ג. דבעצם אין כלל קנין תחומין בשבת עצמה רק מע"ש, וכמבוי במתני' דישן בע"ש לא קונה באמצע שבת, [ועי' גם ברשב"א כאן], וכ': וגבי גשמים שירדו ביו"ט שהן כרגלי כל אדם, ולא אמרי' דקנו שביתה במקום נפילתם לר"י ב"נ ויהא להם אלפיים אמה לכל רוח התם נמי ה"ט דכיון שאין קנין שביתה להם אלא באמצע היום ברשות הזוכה בהן הן קונון אותה ואין שעת נפילתן אוסרת על הזוכה בהן אבל מ"מ שביתה יש להן ברשות הממלא. והביא הסוגיא בביצה ל"ט, ע"כ, והיינו כמ"ש הרמב"ן קודם לכן דלמה שאין תחומין כלל מע"ש כלמעלה מי' אזי כשמגיע לקרקע זהו תחילת היום וקונה תחומו, וע"ז כ' הרמב"ן דברשות הזוכה בהן קונון אותה - והדברים צ"ב, וע"ש בהג' הגר"ז, ומבוי דכל מה דיכול ליחשב כתחילת היום הוא רק משום שנפל על דעת הזוכה דעומד לכך דיזכה בהן אחד, וצריך תלמוד, [וברשב"א ובחי' הר"ן כתבו דהוא גדר דנגרר אחר הזוכה והיינו דהדין שביתה מע"ש נגרר כפי הזוכה בשבת] ובהמשך מבוי שם ברמב"ן מחלו' ראשו' באופן שנקבע כרגלי הממלא אם בנתן לאחר מתחלף התחום שיהא כרגלי השני באמצע שבת ובי' הרמב"ן דנאמר דשביתה אמצע שבת מבטלת שביתה אמצע שבת דכיון שזה חל באמצע שבת זה יכול להתחלף [וע"ע מש"כ בזה בדף מ"ג] ועי' ברשב"א כאן שהאריך בזה.

ו. גמ' ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר, ופירש"י אלפיים לכל רוח ואם עירב זה למערב וזה למזרח אין יכול להוציאן חוץ לאלפיים, והיינו דנקבע כפי אנשי העיר, והרשב"א חולק ע"ז דכיון דיש ברירה נקבע כפי הממלא ומעיקרא חל השביתה לפי הממלא והביא לזה מהגמ' בביצה. וברש"י מבוי דהוא נקבע כפי שביתה העיר [ועי' במאירי ובחי' ר' דוד הכהן בביצה ל"ט. שביארוהו].

ז. תוד"ה ביו"ט הרי הן כרגלי כ"א. בסוף הדיבור גבי נהרות המושכין ומעיינות הנובעין כו' כרגלי הממלא וכרגלי כ"א הכל אחד, ועי' גם בתוס' מ"ו. ד"ה נהרות, והרשב"א הביא בשם הראב"ד דכרגלי כל אדם במעיינות הנובעין וגשמים שירדו ביו"ט היינו כרגלי כל אדם ממש שאפי' מילא ראובן יכול שמעון להוליכו כרגליו, ומשא"כ בבור הפקר הוא כרגלי הממלא ממש. וכ' הטעם דבירדו ביו"ט אין ראובן לקנות שביתה כלל אבל בור הפקר ראוי לקנות שביתה דנוחין הן אלא שאין להן עכשיו בעלים וכיון דמילא מהן ה"ז כנכסיו, ע"ש. [ואי"ז דומה להמבוי לעיל דמתחלף דשם עכ"פ בבעלותו אסור וכאן אין קונה כלל וגם בבעלותו מותר להוציא מתחומין]. ויש הרבה להאריך בנידונים אלו ובסוגיא בביצה ל"ט.

ח. גמ' הוה סי' דבריהם להקל, ובתוס' הק' הלא זה דבר שיש לו מתירין, וכ' דבעירוב הקילו. והנה בביצה ל"ט: מבוי בגמ' דלגבי תערובת שנתערב דבר שהוא בתחום בדבר שמחוץ לתחום לא בטיל משום דהוה דבר שיש לו מתירין, וא"כ צ"ב ד' תוס', ובהכרח דתוס' מחלקים דרך בתערובת לא בטל אבל בספק דבריהם הקילו, אבל הגרע"א תמה דהלא בביצה ד: מבוי בגמ' דהדין דס' דבריהם לחומרא ביש לו מתירין נלמד מהדין דבתערובת לא בטיל ומבוי דלא מחלקים, ועי"ש

מש"כ לתרץ בזה [עפ"י דהר"ן בנדרים דיש לו מתירין לא בטל משום דרך איסור והיתר שחלוקים זה מזה בטל, וברש"י ביצה כ' משום עד שתאכלהו באיסור תאכלהו בהיתר, וכ' דסברת דהר"ן שייך רק בתערובת ולא בסתם ספק ובה צריך לד' רש"י, ובה הקילו בעירוב דלא נימא הסברא דעד שתאכלהו כו' אבל הסברא דהר"ן דשייך בתערובת בזה לא הקילו עיי"ש].

ט. והגר"א בסי' ת"ד כ' דכל הראיות שהביאו הראשו' דתחום י"ב מיל דרבנן יש לדחות וכו' אבל ראייה גדולה יש ממה שאמרו מ"ה: ואמאי ליקני וכו' ואב"א הוי כו' ושם כמה מילין, ע"כ, והיינו דהלא עברו י"ב מיל וא"כ אמאי הוה ספק. וזה כ' הגר"א דהוא ראייה גדולה, ובאמת יש לדון בראיה זו ב-4 אופנים.

1. דהבאנו נידון גדול אם שביתת כלים דאורי' דהרבה נקטו דאפי' אם תחומין דאורי' אבל שביתת כלים דרבנן וא"כ אין ראייה. [וגם דאפי' אם שביתת כלים דאורי' אבל בחפצי הפקר יותר חידוש].

2. ביו"ט יש הרבה אחרו' שסוברים דאין תחומין דאורי' - והבאנו בזה דברים בתחי' פרק שלישי וא"כ אם יו"ט הוא דרבנן אין ראייה.

3. הרמב"ן מק' קו' הגר"א ומוזה הוכיח יסודו דבמהלך בהיתר אין עולה לחשבון ולכך הגשמים שהלכו בהיתר אין עולה לתחומו [ויל"ע אם הכונה שהלכו לבד או שהלכו ברקיע דלכו"ע אין תחומין כמ"ש תוס'].

4. יש אחרו' שדנו שלאחר שבמילא יצא מתחומו כבר אין איסור תורה מכאן ואילך דכל האיסור להוציא [עמודי אור]. [והק"ר אורה כ' דלהרמב"ם דבכרמלית אין תחומין דאורי' ה"ה למעלה מי' א"כ לא הוה דאורי' וגם בלא"ה שמא הלכו בכרמלית בימים וכיו"ב].

בד' הגר"א מבוי' דנקט בפשיטות דשביתת כלים דאורי' וביו"ט דאורי' ולא סובר ד' הרמב"ן דהלכו בהיתר, [ותיקשי להגר"א קו' הרמב"ן מעדי החודש שיצאו והותר להם והיינו מדוע לא הכריח הגר"א מזה ויתכן דבאדם מודה הגר"א ליסוד הרמב"ן, ומחלק בין כלים לאדם, דיתכן דבכלים לא שייך המושג של הליכה בחיוב דהלא גם באדם שמוליכם מבוי' בגמ' מ"א: דפירות אנוסים הם והגר"א כ' דלהרמב"ן בהוציא והו נכרים הוא רק איסור דרבנן. ועי' בזה].

תוד"ה לימא דלא כר"א, כ' תוס' דברקיע לכו"ע אין תחומין ובראשו' כ' הנוסח דכיון דלא היו לעולם למטה מי' אין איסור והגדר לכאוי' דלא משתייך לקרקע, [ולמעלה מי' רק משום דמתייחס לקרקע וכמושנ"ת לעיל].

[ויל"ע באדם הוציא כלים למעלה מי' כגון בכובעו מה דינו אם נמדד כלמעלה מי', ויש לדון בזה מכמה צדדים, אם לדמותו ממש להוצאת שבת ויתכן דכאן תלוי באורחיה כמ"ש לעיל ויל"ע].

גמ' מינד נידד, הרמב"ן מ"ג. כ' בשם הראב"ד שלמד מכאן דאדם המהלך בין השמשות לא קונה תחום וכו' דאין ראייה דרק בספינה עיי"ש.

מ"ו.

הלכה כד' המיקל בעירוב - הרשב"א מ"ז: בשם הראב"ד דרק בתנאים ולא באמוראים [ועי' ברא"ש פ"ב סי' ד'], והרשב"א שם כ' דבמקום כלל אחר לא נא' [ויחיד במקום רבים לאו כללא אלא משום אחרי רבים להטות, עיי"ש] והרמב"ן האריך בזה מהרבה סוגיות ומסיק דלא כל האמוראים סוברים כן, ולכך רב בדף מ"ז. הוצרך לפסוק כר"ש, ועי' מהרש"א שם, וכ' חזו"א דלכו"ע בפוסקים לא נאמר זה כדמוכח בשו"ע.

ובריב"ש כ' דבמחיצות לא נא' זה [הו' במהר"ץ חיות] ולעיל בדף י"ד. הבאנו דמבוי' בזה מחלו' הרשב"א והרא"ש דהרשב"א בדף י"א ובדף י"ז. כ' כיון דעיקרו של תורה מחמרי', והרא"ש בפ"ב סי' ד' מבוי' דגם במחיצות, ועי' היטב

ברא"ש שם דבתח"י כ' דבמח"י לא נא' ושוב בסוף דבריו כ' דגם במחיצות ועייש"ה. ועי' ברא"ש בדף י"ד [בתוס' כ' דמיקל בעירוב גם בדאורי', מחודש מאוד].

הב"ח סי' שצ"ח כ' דבבעיא דלא איפשיטא לא נא'. וכ"ה ברא"ש לגבי תחומין למעלה מי' דהוא איבעיא דלא איפשיטא ולחומרא, ועיי"ש בקרבן נתנאל.

דף מ"ז:

גמ' א"ר יהודה אמר שמואל חפצי נכרים אין קונין שביתה, למאן אילימא לרבנן פשיטא כו' אלא אליבא דריב"נ כו' אבל חפצי נכרים דאית להו בעלים לא. ומסקי' דלר"י בן נורי חפצי נכרים קונין שביתה, ופליגי שמואל ור' יוחנן אם לרבנן גזרי' חפצי נכרים אטו חפצי ישראל או לא, והנה מבוי' בגמ' דהיה הו"א דלמרות שחפצי הפקר קונה שביתה אבל חפצי נכרים לא, ופירש"י דהרי הן כמותן ובעליהם ל"ל שביתה, ואף דלריב"נ יש דין שביתה בחפץ מצ"ע מ"מ מה שיש בעלים דל"ל שביתה זה מגרע [וצ"ב] ולמסקנא דגם בחפצי נכרים לריב"נ קונה שביתה יל"ע בתר איזו שביתה נלך של הכלי או הגוי ובגאון יעקב כ' דנקבע תחום לפי שביתה הכלי אלפיים לכל רוח ולא מהגוי. [ובתור"פ מ' דלפי הגוי, ועי' בתוס' בסוד"ה והכלים דאם נכרי עומד חוץ לעיר אין הכלי נטפל לעיר אבל שפיר י"ל דבלא זה מודדין מהכלי, ועי' בזה] והיינו דלפי"ז הכלי קובע שביתה מצ"ע וכשיש בעלים ישראל יכול הבעלים לקבוע דין שביתה החפץ.

ולר' יוחנן דגם לרבנן גזרי' חפצי נכרים אטו חפצי ישראל, נחלקו אחריו אם מודדין התחום מכלי או מהבעלים הגוי, עי' בב"ה"ל סי' ת"א שמדייק מהרמב"ם ושו"ע דבתר כלי אזלי' כיון דלבעלים אין דין שביתה וכן מסיק בשם הב"מ ודלא כגאון"י שכי' דבתר הגוי אזלי', ואמנם בתוס' ר"פ כ' להדיא דמודדין מאותו מקום שהגוי הוא שם משום גזירה אטו בעלים ישראל וזהו כגאון"י.

רש"י ד"ה אין קונין שביתה והרי הן כרגלי כ"א כו' מותר להוליכן לכל רוח, בגאון"י מעיר דיהא הדין כרגלי הממלא, וכמבוי' לעיל מ"ה: והיינו לפמ"ש תוס' דכרגלי הממלא וכל אדם היינו הך וא"כ א"א לכל רוח אלא כרגלי הממלא, ואמנם רש"י בביצה פי' דכרגלי הממלא משום ברירה דהוברר דשייך לממלא וא"כ בחפצי נכרים לא שייך זה, וגם הבאנו לעיל ד' הראשו' דמה דשייך שביתה באמצע שבת הוא משום דנגרר אחר הזוכה וא"כ לכאוי' בחפצי נכרים שלקח ישראל בשבת לא שייך זה, [וכי"ז מיירי גם באופן שהישראל קנה מגוי כעובדא דברכתא בסוף העמוד].

גמ' וכן המשאיל כלי לנכרי מעיו"ט, וכי' רש"י וקנה שביתה אצל הנכרי, והיינו דאף דיש בעלים מהני מה שקנה שביתה אצל הגוי שיהא כחפצי הפקר, דהכל נקבע כפי דעת קביעת השביתה, ועי' בסוגיא בביצה.

תוד"ה והכלים והאוצרות כו', פ"ה כו' וקשה כו', [בעלים - הכונה גם בעלים ישראל] ומבוי' בתוס' דכשהבעלים בעיר אחרת מחוץ לתחום הכלים יש לכלים אלפיים לכל רוח ועדיפי מכל הפקר, וזהו קו' תוס' דכשיש בעלים מה נ"מ אם בתוך התחום או לא, והרשב"א כ' בשיטת רש"י דכשהבעלים מחוץ לתחום אם הכלים בתוך התחום לעיר נקבע כפי העיר דדעת הבעלים מן הסתם שיקנו שביתה עם אנשי העיר אבל אם הם מחוץ לתחום אין קונין שביתה אלא הרי הן כנכסי הפקר לרבנן ולריב"נ קונין שביתה.

והגרע"א תמה על מה דמבוי' בתוס' דגם כשהכלי מחוץ לתחום הבעלים קונה שביתה. ממשנה ערוכה בסוף ביצה בדף מ: דמבוי' דכה"ג אסור להזיז הכלים ד"א ממקומן וקונה רק ד' אמות, וכי' דצע"ג וד' יאיר עיני. ובחי' אבן העוזר רצה לומר דד' התוס' הוא לר"י בן נורי דיש לחפץ דין שביתה מצ"ע כנכסי הפקר ורק כשיש בעלים בתוך התחום נקבע כפי הבעלים ואם לאו הכלי קובע שביתה לעצמו, אבל לרבנן נקבע לעולם כפי הבעלים ואם הבעלים מחוץ לתחום אסור להזיז ד"א, ואמנם בתורא"ש מבוי' דד' תוס' גם לרבנן דאם הבעלים מחוץ לתחום יש לכלים דין שביתה לעצמם. וכי': כיון דאפשר

להיות להן תחום בעליהם. והדרא קו' לדוכתה, וכ' האחרו' דתוס' יפרש המשנה שם דלא יביאו לביתו אבל אלפיים יש להם ממקומם לכל רוח.

והרשב"א כ' בשם הראב"ד דזה הכונה ששבתו בתוך התחום - תחום הבעלים, הלא"ה יש להן רק ד"א, וכ' דזה מוכח מהמשנה בביצה, וכנ"ל, והיינו דפי' המשנה בביצה שיש להן רק ד' אמות.

והנה ביסוד מחלו' תוס' והראב"ד אם כשהכלי מחוץ לתחום בעליו קונה ד"א או אלפיים יל"פ לדעת רבנן דפליגי אם כשיש בעלים הבעלים הוא מקנה כשביתה וממילא כאן יש להן רק ד"א כהראב"ד, או דהבעלים הוא רק סיבה שיהא להן כח שביתה אבל אז הכלי קונה מצ"ע וכשבתוך תחום הבעלים נטפל לבעלים הלא"ה קונה לעצמו. - כתוס'.

[וכ"מ מהא דגשמים שדעת אנשי העיר עליהן קונין שביתה, והאריך בכ"ז בחידושי ר' אריה ליב סי' פ"ג יעו"ש].

גמ' והכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום יש להן אלפיים אמה לכל רוח. ותוס' בתחי' פי' דהכונה לכל רוח ממקומן ולפי"ז כ' דל"ד לגשמים דהתם ידועים לכל בני העיר אבל אוצרות דהפקר אם היו ידועים היו זוכין בהם ועוד דדוקא סמוכין וקרובים מהני, ושוב כ' דהכונה מן העיר אלפיים ולא ממקומן. [ובסוה"ד כ' דאם שייך לנכרי ונכרי עומד חוץ לעיר מועיל שהכלי לא יטפל לעיר והנה להשיטות דכלי נכרי מודדין מן הנכרי לריב"נ ניחא אבל להגאוי"י צ"ל דעכ"פ מועיל שלא שייך בזה דעת אנשי העיר, ופשוט] ואמנם מב' בתוס' דזה תלוי בריב"נ ורבנן דלפי ריב"נ נטפל להעיר בכל אופן משום דהכלי מצ"ע בר שביתה, ולרבנן דהפקר לאו בר שביתה צריך דעת בפועל לטפלן לעיר.

ובריטב"א בהמשך הסוגיא כ' דסברא דגם לריב"נ אינו כהעיר דכל מה שמב' שנטפל לעיר היינו או באדם שדעתו מסתמא ליכנס לעיר או בגשמים שראוי לכל בני העיר. ועי' בהמשך הסוגיא.

והנה תוס' מיירו בחפצי הפקר, ובחפץ שיש לו בעלים - כ' מהרש"א דבזה גם למסקנת התוס' לא הוה כמו העיר דכשיש בעלים מחוץ לתחום לכו"ע לא נטפל לעיר. ומב' בזה חידוש דאף דלא קונה בזה תחום הבעלים כמ"ש תוס' בתחי' מ"מ מועיל הבעלות שלא יטפל לעיר ובאמת גם בזה לא שייך שבני העיר יכולין לזכות. ואמנם בד' הרשב"א בשם רש"י - והו"ד לעיל - מבואר לא כן דדעת הבעלים לטפלן לעיר.

ובתוס' מב' דאם הנכרי בעיר החפץ נטפל לעיר ואף דהגוי לאו בר שביתה וא"כ בע"כ החפץ קונה שביתה מצד עצמו ומ"מ מועיל בעלותו לנטפל לעיר אבל הריטב"א כ' דליתא דגוי לעולם אינו קונה שביתה כבני העיר דישאל וה"ה לחפציו שאין קונין שביתה אלא במקומן כנכסי הפקר.

גמ' תני ר' חייא חרם שבין תחומי שבת כו'. ומסקי' דמיירי במכונסין. וכר"י בן נורי. אלא דמהני מחיצה כל דהו. וברש"י ותוס' ביארו דכל תחום נטפל להעיר, ומ"מ לרבנן כ' תוס' דכיון דמימשכי מתחום לתחום בטלה דעתן והו' כחפצי הפקר דל"ק שביתה לרבנן, אבל לריב"נ נטפל להעיר. וזהו הוכחת התוס' בד"ה והכלים דלריב"נ נטפל לעיר בכל אופן אף שאין ע"ז דעת אנשי העיר. ובריטב"א ב' דכל דבר שהוא בר שביתה נגרר להעיר. וכדאשכחן בישרן בתוך התחום שדינו כבני העיר ואע"פ שאין כן כשהוא חוץ לתחום, וכן מי שישב בדרך אליבא דר' יהודה דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו וכן נמי בנכסי הפקר אליבא דריב"נ דסבר דבני שביתה ניהו אבל לרבנן דסברי דלאו בני שביתה ניהו אין העיר מושכתן לשביתתה כל היכא דלא תימא דעת בני העיר עליהם. ע"כ. והיינו דלרבנן נטפל רק ע"י דעת ולריב"נ בלא דעת ומשום דכיון דהוא בר שביתה מצ"ע נטפל לעיר, אלא דתוס' למד דזה כלל לכל דבר גם באוצרות וכלים ששבתו בתוך התחום שאין דעת כלל, והריטב"א כ' דדוקא במה שדעתו ליכנס לעיר או ראוי לכל בני העיר כגון גשמים וחרם רק זה נטפל לריב"נ אבל אוצרות דאי חזי להאי לא חזי להאי לא נטפל לעיר.

והנה להלכה לכאוי לא קיייל כתנא דחרס משום דאתיא כריב"נ, אבל הטושו"ע בסי' ת"ב הביאו זה, ותמוה וכ' הגר"א דלא גרסו בגמ' דתלוי בריב"נ ורבנן אלא אתיא גם כרבנן והיינו דלא ס"ל סברת תוס' דכיון דמימשכי מתחום לתחום בטלה דעתן אלא גם בזה מהני דעת לטפלן לעיר, ובגליון הש"ס בירושלמי [להגרי"ש נטנזון וגיסו] כ' דבירושלמי מבוי כן דס"ל שם דחפצי הפקר אין קונין ומ"מ מייתי ברייתא דחרס וזהו כהשו"ע.

ובמ"ב כ' דכ"ז בחרס שבין ב' תחומין בזה צריך מחיצה, אבל במובלע בתחום שניהם הוה שותפות ונקבע התחום ע"י הממלא כדין ברירה, ומבוי חידוש דאם כ"א בתחום לעצמו לא שייך בזה ברירה משום דזה ודאי נקבע לכ"א תחום בפ"ע ורק הוא כמו תערובת [והירו' מק' דיהא ביטול ומתרץ דמב"מ לא בטל] אבל אם הוא בתחום א' הוה שותפות. וכ' עוד דגם אם קצתו בתחום זה וקצתו בתחום זה מותר כ"א למלאות מתחומו בלא מחיצה וצ"ב מ"ט דהלא ביש לו מתירין לא בטל ואולי משום דבזה ודאי בטלה דעתן כיון דאולי העיר השני יקח. וצ"ב.

ובמה דמבוי בגמ' דהקלו במחיצה תלויה, ב' הראב"ד משום דהוא למעלה מ'. והראשוי חלקו דמים ע"ג מים היינו הנחתן וחשוב כלמטה מ'. אלא כ' משום דתחומין דרבנן, [וצ"ב הלא כאן לר' חייא הוא דסבר בסופ"ק דתחומין דאורייתא ואולי דבכלים דרבנן וצ"ע].

תוד"ה דכולה, ראה בהמשך.

מ"ח.

גמ' ח' על ח' איכא בינייהו. הרי ג' שיטות לרבנן ח' על ח', לר"א והוא באמצען, לר"י בורר ד"א לרוח שירצה, - ובעה"מ פסק כת"ק, ועי' ברשב"א מחלו' בזה, ובד' הרמב"ם - עי' מ"מ פ"ב ה"טו' וכ"ז הי"א שדן בזה. וד"א אלו הן הד"א של יוצא חוץ לתחום, וכמבוי בגמ' ורש"י דף נ"א.

א. כבר הבאנו לעיל הירו' דשקו"ט בהד' אמות אם תחום הן או לא, והכוונה אם זה מקום או לא, והס' דאם זה לא תחום ד"א לכל צד ואם תחום - מקום, רק ד"א, ובק"ע פ"י דאם תחום הוא באמצען ואם לא תחום הוא בורר כר"י, ומבוי דס' אם הוא מקום או לא, ומתבאר בירו' דלד' רבנן אינו מקום אלא שיעור הליכה, ולכך ד"א לכל צד, ולר"א הוא מקום, ולר"י הוא שיעור הליכה ותלוי בברירתו, וזהו הנר' בירו', ואמנם אינו מוכרע ל' הירו' תחום מה הכוונה [ועי' באחריו פשטים אחרים בירו', עי' או"ש] וגם הוכחנו לעיל כו"כ ראיות דהד"א הדי' הוא גם דין מקום וע"כ יל"ע. ובאמת דמד' רש"י בסוף המשנה שכ' דהד"א הוא כרה"י מפו' כן, וכן מד' הרמב"ם והראב"ד פ"ד ה"טו' דכ' לגבי טלטול מבוי דמוגדר מקומו. ועי' להלן.

ב. ובדעת רבנן יש ג' שיטות בתוס' ור"פ דף ס': תוס' מק' דנשכר מעירוב ח' אמות ומפסיד רק ד"א מהעיר דהעיר רק כד"א, והיינו דגם לרבנן כל העיר רק כד"א ולא כמו ח' אמות, ובתור"פ ב' תירוצים, א. דבשובת ליכא ח' אמות גם לרבנן, רק חוץ לתחום דמתחתיו דאיתקש לאלפים דממקומו דמכל צד. ב. דהעיר עולה לח' אמות, הרי דלתוס' גם בשובת יש ח' אמות והעיר תמיד כד', לר"פ העיר כד' ובשובת ליכא כח', ולתי' ב' העיר כח'. והבי' דלתי' א' בתור"פ מבוי דח' אמות רק מדין הליכה ובשובת דדין מקום רק ד"א. ולתי' ב' מבוי דח' אמות הוא דין מקום דכשיעור התפשטות תחתיו לכ"צ זהו התחתיו וזהו שיעור שם המקום, והכל זה מקום, ואי"ז ד' ועוד ד' פעמים ד"א לכ"צ, אלא זהו חפצא של ח' אמות, כשיעור התפשטות לכל צד, ולכך העיר כח' אמות, ובד' תוס' מבוי דמצד א' גם בשובת יש ח' אמות, ומאידך העיר לא עולה לח', ומבוי דאמנם זהו דין מקומו, אבל הוא ד' סיבות של מקום, דלכל צד יש מקום של ד"א, ולכך העיר עולה רק לח', זהו ג' השיטות, א. דין הליכה רק בחוץ לתחום, [תי' א' בתור"פ]. ב. דין מקום ח'. [תי' ב' בתור"פ]. ג'. ב' סיבות של מקום ד' [תוס'].

ועי' בעה"מ דכיון דקיי"ל דח' אמות ה"ה לכ"מ שקונין לו ד"א הוה ח' אמות, ובדעת ר"א ור"י זהו משנ"ת דבירו' נר' לתלותו אם תחום או לא, ועי' בזה.

ג. ובאו"ז [כאן והובא בדרכי משה סי' שצ"ו אות א'] הביא מחלו' אם הד"א הוא עם מקום גופו או בלא מקום גופו, וכי' דנר' דבלא מקום גופו, אך כי' דבר"מ פכ"ז הי"א שכ' ממקום שהוא עומד בו, משמע דהמקום עולה לחשבון, ועי' בחזו"א סי' קי"ב שכ' דמונין עם מקום גופו, וכי' דזהו הבי' בגמ' עוג מלך הבשן מה תהא עליו דאי מונין בשל קודש לא יהא לו כלום, [ולדי' האו"ז צ"ל הכוונה דידו לבד יותר גדול מד"א ובכל שהו יעבור מיד. ועי' רשב"א דפשט ליה דכדידיה דמשום עוג מלך הבשן], והביא ד' הריטב"א במתני' דהיו שניהן בו' אמות דהכוונה דזה עומד בתחי' הו' וזה בסוף הו' הרי מבו' דמונין עם גופו, וברש"י מתני' כי' דביניהן ו' אמות וכי' דגם כוונת רש"י כריטב"א. ועכ"פ פשוט לו דמונין עם מקום גופו.

ויל"ע בח' על ח' [עי' לי' הברייטא בגמרא] הרי אי בלאו ידידיה נמצא דהוה ח' וחצי על ח' וחצי דהלא ר"מ עשה החשבון בכללות ומפוי' דמונין עם ידידיה. ובאמת איך שיהיה הענין ק' מאוד דאם מונין עם ידידיה היאך יהא ח', ולכאוי' הנושא אם מונין עם ידידיה או לא, הוא דהקרא דתחתיו וכדלהלן, הענין דשיעור ההתפשטות דתחתיו זהו עמידתו, דעמידתו לא מצטמצמת למקום רגליו בלבד אלא כל התפשטותו זהו נחשב ונכלל בכלל דין עמידתו ותחתיו, וא"כ לכאוי' אינו דבר הנוסף על מקום עמידתו שנמנהו בלא מקומו, אלא זהו גופא הגדרת מקום עמידתו, והאו"ז למד דהוא דין נוסף על מקום עמידתו, והיינו דאינו הגדרת עמידתו אלא זכות נוספת של תחתיו, [ואולי יתפרש זה בד' הירו' דאי תחום מונין ד"א מכל צד - ר"ל בלא מקומו, ואי לאו תחום זה נמנה עמו ועי' בזה]. ועכ"פ לפי"ז בח' על ח' צ"ע ממ"נ דאי זהו מקום התפשטותו. ונאמר דמקום התפשטותו לכל צד הרי יהא פחות מח', ואי חשבי' בלא ידידיה יהא יותר מח' על ח', ואיך נעשה חשבון של ח' על ח' מדויק, והנה לפי"ד תוס' הנז' דהוא ב' סיבות של ד"א ודאי ק' ממ"נ, וגם להתי' הב' דתור"פ דהוא שיעור של ח' אדרבה כ"ש דצ"ב המושג שיעור של ח', ודי' יאיר עיני.

[שו"ר קצת בס' ד"א של תפילה, בשם חידושי וכללי רז"ה, [בזמן הנו"ב] עיי"ש.

אמנם ק"ל בד' הריטב"א דף מ"ד - והובא לעיל - שכ' דבלא נסתלקו המח' ג"כ יש לו ב' אמות אחר המח', הרי להדיא דנמנה מחוץ למקומו, (ולעיל הובא דגם הרמב"ם כי' כן ולכאוי' פי' כן בגמ' וא"כ מוכח דלר"א יש ד' אמות אח"כ, ועי' בזה). ולעיל הוכחנו מהריטב"א דנמנה עם מקום גופו. וצע"ג.

ד. גמ' אמר רבא מחלו' להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א ותו לא. והיינו דהדין ד"א ברה"ר לכו"ע זהו ד"א. ועי' ריטב"א דק' פשיטא וכי' דבכרמלית דרבנן קמ"ל דלא הקילו ע"ש, ובראשוי' הביאו ד' הראב"ד דלרבנן אפי' ברה"ר מטלטל ח' על ח' ורק דיניח באמצע דכל הח' אמות מקומו, ומותר לטלטל בהן בפחות פחות באופן שאין איסור דאורי"י, ועי' להלן ברמב"ם וראב"ד בזה. ועי' בעה"מ דכיון דקיי"ל כרבנן ה"ה בכ"מ שקונין ד"א ה"ז ח' אמות.

גמ' והני ד"א היכי כי', שבו איש תחתיו ופשטות הסוגיא לגבי ד"א של יוצא חוץ לתחום וכדי' רש"י נ"א, וכבר כי' לעיל בריש הפרק במקור הד"א הא' אי גם מהתחתיו או לא, עי' לעיל בזה. ומסקי' דאזלי' בתר ידידיה.

ובאו"ז כי' דהני דרשות אסמכתא, ולמ"ד תחומין דאורי"י הוה מה"ת - ד"א דחוץ לתחום.

[הערה: באות ה'-ט', הורחב בשי' הרמב"ם בסוגיין דמייירי בטלטול ד' אמות ומכיון שהוא מהלך אחר בסוגיא ויוצא מזה חידושי דינים הרחבנו הענין להמבקשים].

ה. והרמב"ם בפ"ד ה"י כ' מותר לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ד"א על ד"א שהוא עומד בצידן ויש לו לטלטל בכל המרובע הזה, ובאמה שלו מודדין. ואם היה ננס באבריו, נותנין לו ד"א כבינונית של כ"א, ומפי הקבלה אמרו שזה שנא' בתורה שבו איש תחתיו שלא יטלטל חוץ למרובע זה אלא במרובע זה שהוא כמידת אורך אדם כפישוט ידיו ורגליו בו בלבד יש לו לטלטל. ובראב"ד: מותר לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ד"א: א"א והוא שיהא לשם מקום קביעות כגון ששבת שם או שיצא חוץ לתחום בין לאנסו בין לרצונו. ובמ"מ, מותר לטלטל, דין הטלטול בפחות מד"א להיתר מבוי בהרבה מקומות, [ע"ע מ"מ פ"ו מעירובין ה"ט] ובהשגות אמרו שלא היתירו אלא במקום הדחק, ואינו מחוור. אלא בכל גוונא מותר. וכן דעת התו', ולא אמרו במקום הדחק בדוקא אלא במעביר הרבה בפחות מד"א, כמושי"ת בפ"כ ה"ז, ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ועיקר. ומ"ש רבינו, שהוא עומד בצידן יצא לו ממה ששנינו פ' מי שהוציאוהו [עירובין מ"ח]. מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשיכה כו' שאם בירר א"י לחזור בו, ואמרו בגמ' דחכמים ס"ל ד' לכל רוח שהן ח' על ח', ואמר רבא מחלו' להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א ותו לא. כו', הני ד"א היכי כ' כדתניא שבו איש תחתיו וכו', וכ' מקצת מפרשים שלטלטל בב"א קאמר שאסור לעקור מתח"י ח' ולהניח בסוף ח' אבל ודאי כיון שח' אלו מקומו הן, מותר לו לטלטל בכל הח' ובלבד שלא יטלטל בב"א יותר מד"א. היינו דאיסור דרבנן דפחות פחות ליכא בד"א לכל צד, אבל בדאורי"י אסור וצריך להניח. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ואפשר שזה דעת רבינו שלא כ' לרוח א' בדוקא, אבל ממ"ש בפכ"ז נר' שרבינו סבור כר' יהודה כו'. עכה"ד.

הרי הרמב"ם כ' דבמרובע של ד"א מותר לטלטל לכתח"י, ובמ"מ נר' דבכל ענין מותר פחות מד"א, בפעם א' [ולאו דוקא בעומד בצידן]. ובאמת שכן משמע ברמב"ם בסוף הפ' הי"ט שכי' דיש ג' מידות ובפחות מותר ולא התנה שיעמוד בצידן, ועי' גם בביהגר"א שמ"ט, א', הו"ד ברמב"ם שם. ובראב"ד בכל הפ' [בהמשך], כ' דדוקא במקום הדחק מותר פחות מד"א. אא"כ קבע לו מקום בדין ד"א של תחום כגון שיצא או שבת ובוה מותר פחות מד"א.

עוד מבוי ברמב"ם דיש לו מרובע של ד"א דעומד בצידן, ונמדד כד"א שלו, ואוסר לטלטל חוץ למרובע זה, ובהט"ז הביא הדין דמתני' דהיו שנים ובלבד שלא יוציא, ובוה מבוי דגם בלא ד"א אסור להוציא מד"א האלו. [וגם אם החפץ מונח מלכתח"י בסוף הדי' ג"כ נר' דאסור] ומבוי דיש גם היתר בהד"א שבצידו דאפי' בח' אמות מותר פחות פחות. וגם איסור להוציא מהד"א, והיינו מדרבנן כדלהלן [ועי' בביהגר"א שמ"ט דבצידו מותר לכתח"י בכל האלכסון, ובל"ז אסור מדרבנן, אך דכ' מטעם שע"י זה מברר לצד זה וממילא מיתסר באלכסון].

ובמ"מ כ' דמקור ד' הרמב"ם מד' רבא דלטלטל ד"א, ויל"ע למה מביא, האם לדין הא' דבתוך ד' מותר זהו מה שהביא מד' רבא, או להדין הב' דהמרובע של ד"א דנמדד כפי ידיה, ועי' להלן. ובאמת שהדין הא' כ' הוא פשוט בהרבה מקומות ורק עמשי"כ הר"מ שהוא עומד בצידו זה הביא מד' רבא, וצ"ב.

והנה הדינין הנ"ל מדרבנן, וברמב"ם מבוי עוד דמודדין הד"א או בשלו ולא בשל קודש.

ו. בעיקר ד' הרמב"ם בזה מצינו ג' שיטות באחריו בבי' הדברים, א', בשו"ע ומ"ב ס"י שמ"ה מבוי דזהו עיקר הדין למעביר ד"א ברה"ר דנמדד כפי דיליה ונלמד מקרא דתחתיו, וצ"ל דאף דהלי' גמירי לה גמירי לה כשיעור תחתיו, ועי' להלן ד' חת"ס. וזהו השיעור דאורי"י, ועי' שעה"צ דמבוי דאף אם ד"א ידיה יותר משל קודש מותר, ובשו"ע לא נזכר כלל שני שיעורים, ב, הפמ"ג שם תמה האידך יהא מותר בשלו יותר משל קודש, דס"ל כמ"ש חזו"א קי"ב - בתח"י דבריו - דהכל מדרבנן דהכל אסמכתא, דעיקר שיעור ד"א הוא של קודש, וכאן הוא אסמכתא דרבנן, וכ"כ מרכה"מ, [והנ"מ בזה יתכן לגבי ההיתר דפחות מד' אמות, אך צ"ע דבסוף הפ' משמע בר"מ דבכל אופן שרי בפחות. וצ"ע]. ולפי"ז באופן דשלו גדול יותר מותר רק אם יניח באמצע, וכ"כ חזו"א.

אך בחזו"א בסו"ד חזר ורצה לדון דבאמת יש ב' ענייני ד"א, - מה"ת - דאם אינן בצידן נמנן כשל קודש, ואם הוא בצידן נמנן כדידיה וזמש"כ הרמב"ם בתחי' דיש לו לטלטל ד"א שהוא בצידן ומפי הקבלה אמרו שבו איש תחתיו שלא יטלטל, דנא' דיש ד"א כדידיה שהוא עומד בצידן וחייב עליהן בין לקולא כשהוא יותר גדול, בין לחומרא, ובגס באבריו משערי גם בזה בשל קודש.

וכ"כ בחת"ס בחי' ריש שבת והוציא כן מד' התוס' שבת ג. שכי' דמאל יצא איש ממקומו ידעי' דצריך עקירה ממקום ד' והק' התוס' דזה נדרש בעירובין דאל יוציא איש ממקומו דכשיעור מקומו וכי' דמ"מ קאי נמי אחפץ, ומבוי' דלמדו התוס' דקאי אגברא. וכי' החת"ס דהוק' לו דבשבת צ"ו: אמרי' מעביר ד"א הלי' גמירי לה, ובר"מ כאן כי' דנלמד משבו איש תחתיו, וכי' דהוא ב' עניינים דאם יושב במקומו ומעביר החפץ ד"א ממנו בזה הוא מפי הקבלה, ובאופן שמעביר ע"י שהולך הוא עצמו בזה הלי' גמירי לה, [ולא הזכיר החילוק בין כדידיה ושל קודש].

ולפי"ז ד' הר"מ דמפי הקבלה הוא דאורי' לגבי האיסור לטלטל הד"א שהוא בצידן. ומ"מ ברור שגם לפי"ז אין שום איסור דאורי' לטלטל מהד"א אל חוצה להן דודאי היסוד הוא מעביר ד"א ברה"ר ורק מדרבנן יש איסור זה וכמ"ש החזו"א דמבוי' בר"מ דאסור אפי' פחות מד"א אם מוציא ממה שעומד בצידן וזהו בהט"ז. ועי' להלן. אבל כי' דזה ודאי מדרבנן גם לאופן הב', וזה ברור בלא שום חולק, וגם בחת"ס מבוי' בהדיא דרק אם מעביר ד"א, והיינו דיש תנאי של מעביר ד"א.

ובאמת בד' הר"מ נר' ככ"ז דהר"מ בהי"ח כי' הואיל ויש לטלטל בכל המרובע נמצא מטלטל באלכסון הרי נלמד מזה דמעביר חייב רק באלכסון של ה' אמות ושליש ומבוי' דהמושג של המרובע הוא דאורי' ומינה למד אלכסון, [ובאמת צ"ב מ"צ למילף מהד"א של מרובע לד"א של מעביר תיפו"ל דשם נא' פיאות כמבוי' בדף נ"א]. ועי' ממשיך הר"מ נמצא גי' מידות - וזהו באין עומד בצידן, ועד הי"ח קאי דעומד בצידן, ומשם דאין עומד בצידן, וההיתר של פחות מד"א גם באין עומד בצידן כדמשמע בהלי' ו'.

[ויל"ע לחזו"א וחת"ס אם דהד"א ידידיה יתחייב למול פניו בפחות מאלכסון של חמש, ולכאוי' כן, ובר"מ ל"נ כן, וצ"ע].

ועכ"פ למדנו גי' מהלי', א', דהכל כדידיה מה"ת, ד', דהכל בשל קודש מה"ת ומדרבנן יש מושג של מרובע, והנ"מ שמותר לטלטל פחות, ושאסור מתוכן, ג', דבצידן בדידיה, ובלא צידן בשל קודש, וההיתר דפחות למהלך ב' מוכרח דרק בצידן. וצ"ע דבסוף הפ' משמע דרמב"ם דתמיד מותר בפ"א פחות, והענין צ"ת.

ז. וד' המ"מ בב"י סוגית הגמ' דילן לא זכיתי להבין, דהבה נלמד סוגית הגמ' אמר רבא מחלו' להלך אבל לטלטל אסור, הנה למהלך הב' דהכל דרבנן לגבי ההיתר דפחות - כמושנ"ר במ"מ - דזה מונח בד' רבא דיש היתר טלטול בפחות מד"א וזה לכו"ע רק ד' ולא ח' גם לרבנן דשרו ח', זה צ"ע מאוד דהמ"מ עצמו מסיים ד' הראב"ד ברשב"א דלרבנן דה' מקומו הוא ח' ומותר לטלטל בפחות פחות מד' [ובאמת בב"י סי' שמ"ט כי' דבר"מ וטור נר' דרק ד"א, אך במ"מ מבוי' לא כן]. וא"כ ע"כ אין לפרש ד' רבא כלפי המרובע שנתנו חז"ל היתר טלטול בהן, אלא כפי הדין דאורחי' של טלטול ד"א, וא"כ מהיכן המקור למרובע דרבנן שיש היתר טלטול בהד"א הלא ממ"נ רבא לא ע"ז קאי. וממילא גם המשך הגמ' והני ד"א היכי כי' לא קאי ע"ז דהיכן נזכר כאן ד"א של היתר טלטול, ואולי נדחוק דקאי אמתני' דובלבד שלא יוציא ומשמע דבהד"א שרי הרי דיש ד"א, זה דחיק טובא. דמשמע דקאי אד' רבא, וגם המ"מ הביא ד' רבא, ולמהלך דהכוונה מפי הקבלה דאורי' וזהו ד' רבא דלטלטל אסור דיש מושג מרובע דאורחי' ועז"א רבא דזהו לכו"ע רק בד"א, וגם לרבנן דאמרו להלך בחי', אבל לטלטל בד', ואף דתרווייהו נדרש מתחתיו, ולכאוי' לרבנן הוא תחתיו מכל צד עד שיש שיעור ח' מ"מ לגבי הדין טלטול והד"א של המרובע דכדידיה זהו ודאי ד"א. וזהו פליאה גדולה דאם תרווייהו נלמד מתחתיו ורבנן אמרו ח' הרי נא' דכשיעור תחתיו לכל צד זהו מקומו, ואפי' נימא כמ"ש לעיל דהוא ב' סיבות של ד"א דליהוי ב' סיבות של מקום מ"מ השתא מיהת דהתוצאה הוא דהכל מקומו וזהו מה שמתיר ההילוך בח"א, ומדוע נאמר דלגבי מעביר לא

יהא כל המרובע כמקומו ויותר ח' אמות, הלא כמו דכשהוא גדול אמרי' דהכדידיה מתיר אף דבשל קודש הוא טפי והבי' בזה דהדי"א שבצידו מתייחסים למקום א' שנטפל להאיש וכ"ז שלא הוציא משם לא חשיב עקירת מקום ד' להתחייב עליו. ה"ה והוא הטעם לגבי ח' אמות לא יתחייב בלא הנחה באמצע, ואין לומר דתחומין דרבנן ולגבי זה הדרשה אסמכתא דאכתי למ"ד תחומין דאוריין וגם מחוץ ל"ב מיל זה דאוריין להרמב"ם. וממ"נ מנ"ל לרבא לפלוגי דהא.

ואין לי עצה אא"כ נימא דהכל הוא רק אופני מדידה דיש מדידה של כדידיה ויש של קודש ואין כאן הבדל בגדר הדי"א ורק דנא' שני מדידות אך בחת"ס לא זכר מזה, וגם בחזו"א נר' דקוטבי הדברים חלוקים, וגם בר"מ לא הוזכר כלל ב' אפותיקי וצריך ביאור לבאר ד' המ"מ וסוגיית הגמ'.

ורק לד' המ"ב - המהלך הא' - מחזור הכל דלטלטל ד"א היינו ידידה ונלמד מתחתיו, ואף דעדיין ק' דנימא ד"א לכל צד מ"מ לפי"ז ל"ק דהוא רק אופן להגדיר ההל' של מעביר ד"א וא"כ ההל' נא' דבסיבה א' של מקום חייב ואין כאן גדר נוסף של מעביר ד"א דבצידן דניקו ונתמה דליחייב רק בח'. והעניינים ברורים בעז"ה.

ח. ועכ"פ בתו"ד הר"מ מבוי' עכ"פ דנוגע גם בדרבנן דאסור להוציא מהדי"א וזמשי"כ היו שנים, ואף דזה פחות מד"א מ"מ אסור, כ"כ חזו"א, והנה בפ"ו לא נזכר זה ולא נתבאר זה, וצ"ע. והנה במתני' פירש"י ב' פשטים, א' דכרגלי הבעלים, ב', דכרה"ר שוינהו, [ומדלעיל ל"ב. דמותר להוציא מהדי"א ל"ק דזהו שבות וביהש"מ מותר]. ורש"י לא פי' דפחות מד"א, ונר' מבוי' דבפ"א שרי ואי"ז שבות ולכך צריך לפשטים אלו, ומבוי' ברש"י ג"כ האיסור להוציא מהדי"א, וכן בר"מ שם.

אך דברש"י זהו כראב"ד באופן שקבע דין תחום אבל בלי"ז לא, ובר"מ מבוי' דגם ברה"ר הוא כן. ועי' חזו"א שדן אם באקראי ומסיק דדוקא בקבע מע"ש, ולראב"ד לכאוי' הנ"מ בדאוריין ביצא חוץ ל"ב מיל. [האוי"ש כ' פשט בר"מ הנ"ל דד"א ממקומו של חפץ, ובהניח מפסיק הדי"א, ועי'].

ט. עי' בשו"ע סי' שמ"ה שכי' דיש לו לטלטל ד"א, ופסק המג"א דמצומצמות, וכמ"ש הרמב"ם כר"מ, והביא שעה"צ ד' ב"י דמשום דלעיל ג': קי"ל דלחומרא במצומצמות, לכך פסק כר"מ. [לרש"י מצומצמות הוא לר"י, ולר"י ראי' שרי' ור"ח כר"מ] ובסי' שצ"ו כי השו"ע דיש לו ד"א ובורר, והרמ"א הביא י"א דח' על ח', וגם הביא דמרווחות, וכו"ל, ועי' שעה"צ שם דאף דבדף ג' מבוי' דמשערי' לחומרא אף בדרבנן כאן תלוי בשיעור תחתיו וזהו השיעור, וצ"ב מדוע בסי' שמ"ט לא מבוי' כן, [ובטור שם מבוי' כן] ועי' מ"ב [שמ"ה] ובא"ר שם דלגבי ד"א ברי"ה החמירו והיינו משום דזה דאוריין, [ואף בד"א דחוץ לתחום גם יתכן דאוריין מחוץ ל"ב מיל וצ"ע] אך עכ"פ צ"ב דסו"ס אין שייכות להביא מדף ג': כיון דבע"כ חז"י דלגבי זה אינו שיעור של ד"א אלא שיעור של תחתיו, וממ"נ צ"ב. וגם ק' מדוע לא הביא הרמ"א ה"א דח' על ח' לגבי סי' שמ"ה וכמ"ש המ"מ דשרי בטלטול פחות פחות והלא יש נ"מ בזה דבעלמא אסור ובחע"ח שרי, וזה צ"ב.

עי' רבינו חננאל במשנה מ"ט: דמקום שביתתו הן הדי"א שמותר לו לטלטל!!! ומשם מודד תחומו, וע"ע בספר הניר כת"י הובא באוצר ראשו' עמ"ס עירובין שכי' בזה"ל: דמעביר.

מ"ז :

תוד"ה דכולה מברכתא כד"א דמיא. שיטת התוס' דלשובת או ניתן עירובו כל העיר כד"א גם בלא מוקף מחי' ואפי' הוא בעיבורה של העיר. אבל בבא מחוץ לתחום הוה כד"א רק במוקף מחיצות, והוסיף ר"י דצריך שיהא מוקף לדירה דלא עדיף משבת באויר מחיצות שבתל יותר מב' סאתיים לא הוקף לדירה ולא מועיל. וזה גמ' בדף ט"ו, והנה ק' הלא שם הוא בשבת ובזה א"צ מחי' אך הבי' דזהו כששבת בעיר אבל בשבת במקום שכל עניינו ע"י המחיצות צריך היקף לדירה וה"ה גם בבא מחוץ לתחום שצריך מחי' צריך שיוקפו לדירה, וכ' הרמב"ן דלפ"ז צריך שיהא יושב ולבסוף הוקף וכמבוי' בסופ"ב דרק בכה"ג חשוב מוקף לדירה. וברש"י בריש הפרק מבוי' כד' תוס', והרמב"ן חולק ע"ז דא"צ מחיצות [והק' על

תוס' דהלא בתל הצריכו מחי' שהוקפו לדירה אפי' בשובת וא"כ אין משם ראייה כלל לעיר] וכי דעיר אפי' שווקים שלה עשאוה אויר שתשמישו לדירה דבתים לדירה עשויין וכולה מתא כמאן דמליא ועיבורה נמי בתרה גריר וכאור העשוי לדירתן של בני העיר היא וכו'. ועיי' מש"כ בראיות התוס' מעדי החודש ע"ש.

והנה בבי' החילוק לד' תוס' בין שובת למחוץ לתחום יל"פ (דשובת הוא דין שזהו מקומו או דמשום דתלוי בדעתו מתפשט בכולו, אך הנר' בל' התוס' הוא) דזהו דין תחום אלפים שנמדד מסוף העיר ועיבורה ולכך בכל אופן שיש לו אלפיים מודדין מסוף העיר ומשא"כ בשאין לו אלפיים לא שייך זה ולכך דוקא כשיש מחי', [והנה ברמ"א סי' ת"ה ס"ח כ' ביצא לדעת והחזירוהו לעיר דיש לו כל העיר כד"א ודוקא אם הוא מוקף מחיצות ובביה"ל כ' דהב"מ תמה דהלא זהו עיר ששבת בה וכי דיי"ל כיון דאין לו אלפיים חוץ לעיר חזי' דאינו כשבת ממש. ולהנ"ל א"ש היטב דבאמת תלוי בדין אלפיים כשאין מחיצות] והשו"ע בסי' ת"ה ס"ו פסק כדעת התוס' דדוקא במוקף מחיצות הוה כד"א למי שיצא חוץ לתחום והביה"ל הביא שיטות החולקים בזה. [ובמג"א כ' בשם ריא"ז דגם אם הגיע לעיבורה של עיר, אבל הרמב"ן כ' דרק אם נכנס לעיר ולא לעיבורה - עי' בביה"ל שם, וחזו"א כ' דעכ"פ אם נכנס לקשת זה עדיף להיכלל בעיר וזהו מש"כ מג"א בשם מהרי"ל, ע"ש].

ומביא הביה"ל מחלו' ר' יואל והראב"ה אם להשיטות דצריך מחיצות מה הדין אם יש רה"ר בתוך העיר אם יש בזה אתי רבים ומבטלי מחי' והנידון אם דין אתי רבים כו' הוא רק בנוגע לרשות היחיד לגבי טלטול או בנוגע לכה"ת.

ובמג"א כ' דצורת הפתח מועיל ליחשב הכל כד"א וא"צ דוקא חומה גמורה.

והנה מה שנוגע לדינא בכ"ז הוא באופן שהבעלים הלך לשבות בעיר אחרת מחוץ לתחום והניח כליו כאן דבזה יש לכליו ד' אמות ובזה אם העיר מוקף מחי' שפיר יש כל העיר כד"א גם לכלים ואם אינו מוקף מחיצות אסור להזיז הכלים מד"א לפי מאי דקיי"ל ת"ה ס"ו כתוס' דמחוץ לתחום צריך מוקף מחיצות. [והנה בשבת בלא"ה אסור בטלטול כשאין מחי' והנ"מ הוא בדרך מלבוש אבל ביו"ט שמותר בטלטול מ"מ אסור משום חוץ לתחום. ובאופן שהבעלים השאיל כליו מעיו"ט אין בזה חשש והנ"מ בלא השאיל] ואמנם בביה"ל כ' דבשעת הדחק יש לסמוך על הרמב"ן דא"צ היקף מחי' כיון דמילתא דרבנן הוא.

וביוצא להציל וכיו"ב משום פיקו"נ והגיע לעיר אחרת בודאי יש לו כל העיר כד"א ותחום אלפיים גם בלא מחיצות כדמוכח מראיות התוס' [שכ' הרמב"ן] שעדי החודש בתחי' לא הלכו משום דל"ה מוקף מחי' ומ"מ התיר ר"ג ללכת כל העיר ואלפיים ומשום דתיקן שיהא כשובת ממש. ופשוט.

דף מ"ח.

גמ' היו שנים. סוגיא זו עד דף מ"ט: במשנה עוסקת בענייני עירובי חצירות, והנה רוב סוגיות אלו נמצאים בפרק שיש ושיביעי, אבל סוגיא זו עיקרית בעניינים אלו ובפרט הסוגיא בדף מ"ט: - היא עיקרית מאוד. ויש כאן הרבה מושגים המבוארים בפרקים הבאים.

תוד"ה ופתוחות לר"ה דאל"ה אותם שיש להם דריסת הרגל על חברתה אוסרת עליה. וכ"כ רש"י במשנה, בתוס' רע"א מביא ד' הדרישה שתמה הלא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת כמבוי' בדף ע"ה. וכי דלפי תי' הגמ' שנתנו עירובן באמצעות ובכה"ג כן אוסרת [ועי' ברע"א] וכ"ה במאירי מ"ח: ועי' במ"מ שכ' דמוכרח בגמ' דמירי בפתוח לר"ה וכנ"ל, אבל האחרון הבי"מ וא"ר ומאמ"ר בשם רש"ל חלקו על הדרישה דגם בהניחו העירוב אין אוסר. [וסברת הדרישה דל"ש בזה אחדא דשא].

גמ' ושתים החיצונות וכו', כגון שנתנוהו בשני בתים, בדף מ"ט: יובא מחלו' הדרישה ומ"ב עם חזו"א אם כשמצרפין ב' חצירות צריך להניח שני העירובין בבית א' או גם בשני בתים, הדרישה כ' בבית א' וחזו"א הוכיח מסוגיין דגם בשני בתים מועיל, דהלא מבוי דלכו"ע האמצעית עם החיצונה מותרת ורק שני החיצונות אסורות, ולהדרישה צ"ל דמייירי שעשו עירוב א' עם החיצונה הזו ועוד עירוב עם החיצונה הזו והחזו"א פי' שעירבו בנפרד ואח"כ הביאו עירובן לצרף שאז בע"כ א' מהחיצונות לא מונח עם של האמצעית באותו בית ואעפ"כ מותר עמו. ובריטב"א בדף ס"ו: מבוי כהדרישה. ובחזו"א כ' דברש"י בדף ע"ב: מבוי כמ"ש דא"צ באותו בית.

1. ובסוגיא מבואר - בג' חצירות שעירבו ב' חיצונות עם אמצעית ולא עירבו חצירות זע"ז, לר' יהודה איירי בגוונא דנתנה היא עירובה בחיצונות, ולא אמרי' שליחותה עבדה כיון דלא נתנו ביחד גלו ב' חיצונות אדעתיהו דאין בדעתן להצטרף ולא מהני, ולר' ששת איירי דנתנו ב' החיצונות באמצעית בב' בתים ובזה אין מצטרפין, ותלי הגמ' בב"ש וב"ה דפליגי בב' כלים ודחי דבב' בתים לכו"ע ל"מ. ובתוס' ד"ה לרב יהודה כ' דלפ"ז לר' ששת ל"ק דנימא שליחותה כיון דבזה ודאי ממה דנתנו בב' בתים מוכח דאין בדעתן להצטרף, ועוד דל"ש שליחותה כיון דהעירוב הגיע אליהן ולא הן נמצאין בחיצונה שיהו שלוחה, ובכ"ז הדין דאמצעית עם חיצונות מותרת, וב' חיצונות אסורות ועי' להלן.

2. ובחזו"א [פ"א, ט'] תמה דכיון דחיצונות עם אמצעית שרייא אף דהניחו בב' בתים ובע"כ משום דאמצעית עירבה בפ"ע והיא נטפלת אליה ע"י ההנחה בא' מהבתים, א"כ יצטרפו ע"י ב' החיצונות זע"ז דכולן נטפלין למקום העירוב באמצעית ודיירי בבית א' והרי הן מצורפין וגם תמה על מה דתלי הגמ' ד' ר' ששת בב"ש וב"ה דאינהו פליגי במעשה העירוב שבעצם כולן בחצר אחד, אבל כאן חסר בעיקר צירופן זל"ז בדיוריהן שהן בב' חצירות ובע"כ דאדרבה מצד עצם הצירוף לא חסר דנטפלת אליהן וכדלעיל וא"כ מה החיסרון וכ' דזהו מש"כ התוס' דגלי דעתן דאין רוצין להצטרף, וזה תלוי אם במעשה העירוב הוא א' דבזה נתפרש אם דעתן להצטרף או לא, ותמה על תי' ב' דהתוס' דמה איכפ"ל דל"ש שליחותן דעכ"פ יועיל מדין עירובן בא אצלן דע"ז נטפלין ומצטרפין למקום העירוב, וכ"ז לחזו"א, שמעמיד הגמ' באופן שכ"א עירב לבד ואח"כ נטפלו אליה החיצונות. ולהדרישה דצריך בבית א' בע"כ בגמ' איירי דהאמצעית עירבה עם כ"א בפ"ע מתחילה, ולפ"ז שפיר קו' תוס' דבע"כ מועיל רק מדין דעבדא שליחותיהו בשביל עצם העירוב ולא מדין דעירובן בא אצלן, דלזה צריך בבית א', וע"ז תי' תוס' תי' א' משום דגלי אדעתיהו ותי' ב' דל"ש שליחותיהו, ותלית הגמ' בב"ש וב"ה מתפרשת לתי' הא' דבעצם יש שליחות ורק דגלי דעתן וזה תלוי אם במעשה העירוב הוא א' או לא, וכמוש"כ.

3. ובכ"ז הדין דאמצעית עם חיצונות מותרות וב' חיצונות אסורות - ומק' הגמ' דליסרו ע"י עירובן באמצעית זו על זו לר' ששת ומשני דאין עירוב להחמיר, [ובתוס' הק' מדס"ו: וכ' דהתם פשיעותא הוא, ועי' מהרש"א ס"ז. ובתור"פ כ' דדריסת הרגל אסורה אמרי' גם להחמיר. וזהו בדף ס"ו: וכאן הוה מותרת דהתם שכח א' ולא עירב] ורב יהודה לא ס"ל כר' ששת דיש דיוורין להחמיר, ומ"מ מבוי דאין אוסרין ע"י היתר עירובן את האמצעית ול"ה כדריסת רגל.

4. ומבוי בגמ' לרב - דעת חכמים דאמצעית משמשת בחיצונות וחיצונות באמצעית לא, לרש"י - החיצונות מותרין באמצעית, והאמצעית אסורה בחיצונות דב' דיוורין לא יהבי' לה, וזו מושכתה לכאן וזו לכאן, ולכאוי הבי' דל"ש ב' עירובין לחצר א' דהיכן נקבע מקום דירתן, וצ"ב מדוע חיצונות מותרות באמצעית, וברש"י כ' גם בנתנו חיצונות עירובן באמצעית ותמה חזו"א דבזה יטפלו כולם לעירובה והיאך ימשכוה לכאן ולכאן [ולדרישה דעירבה עם כ"א בפ"ע א"ש, אלא דק' כנ"ל], ואפשר דחל רק עירוב א' ולא ידעי' מאי ולכך כל חיצונה מותרת מס', ואמצעית עצמה ג"כ, אבל אמצעית עם ב' חיצונות דתרת דסתרי אסירא, ע"י סופ"ו, ובמאירי כ' דאין ב' דיוורין נטפלין לחצר א', והיינו דהוא חיסרון בתקנ"ח בהיתר עירוב דהתירו רק כשהכל נעשה רשות א' אבל אם הן נשארין לב' רשויות חלוקות ע"י ב' החצירות החיצונות לא התירו, וא"ש ג"כ קו' חזו"א. [ובריטב"א כ' כג"י רש"י אך הטעם כ' וכן המהר"י בתוס' משום גזירה דהאמצעית תוציא כלי חיצונה מחצר לחצר].

ובתוס' גרס איפכא דהאמצעית מותרת בחיצונות והחיצונות אסורות באמצעית, [וכ' עיקר הטעם משום גזירה דהחיצונות יוציאו כליהן מזל"ז אבל אמצעית לא תוציא כלים שאינן שלה, וע' מהרש"א, וע"ע בראשון מ"ט: ובדף צ"א. דלא יהא סתירה בדי' רב ושמואל, בפלוגתא ר"ש ורבנן], וכ' הטעם [בהס"ד] וכן בתורא"ש דאוסרות זו על זו באמצעית ובריטב"א מבוי' דהיינו דאם משתמשות באמצעית אוסרות זו על זו, אבל אם אין משתמשין אין אוסרין. והיינו דרך השימוש אוסר, ועוד כ' דהאמצעית יש לה הרגל עירוב בחיצונות והחיצונות אין לה הרגל עירוב באמצעית והבי' דכיון דאין משותפות החיצונות עם כל דיורי האמצעית כיון דחלק מדיורי האמצעית נשתתפו עם חיצונה האחרת ונמצאין שם. ולכך הן אינן מצורפות עם פנימית, ומבוי' דלר"ש בכ"ז לא איכפ"ל רק לחכמים, ולשמואל דעת חכמים דשלשתן אסורות, [ובדעת ר"ש, ב' ל' ברש"י ונחלקו רש"י ותוס', ולפי"ז ג"כ במאי דאמר שמואל, אם דשלשתן אסורות או כרש"י לעיל ברבנן] וגם לחכמים כ"א בפ"ע מותרת ורק זע"ז אסורות.

5. והראשון [ס"ז: ובתוס'] הק' לר"ת דהא אין יכולין ליקח העירוב כיון דהחיצונות אסורות באמצעית וא"כ היאך כ"א בפ"ע מותרת, וכ' דכיון דהוא רק משום גזירה אי"ז מעכב, ובראשון [מ"ט]. הק' דאין מצורפין וכ' דהוא רק גזירה או דיתרון עירוב לא איכפ"ל, תור"פ וריטב"א, [ושם איירי בחצר בין ב' מבואות ולכאוי' חסר בעיקר היתר חצר במבוי, אך בראשון מבוי' דהוא רק משום דריסת הרגל ע"ש, ואכמ"ל]. ובחזו"א [פ"ה, י"ח] ב"י הנושא בכ"ז דהעירוב צריך להיות מונח בחצר דידה ולא בחצר אחרת [כסוכה ג:]: וכיון דרק משום גזירה ש"ד.

מ"ט.

גמ' חצר בין ב' מבואות כו' אוסרת על שניהם, כ' הראשון דהיינו בלא עירבה לעצמה אבל עירבה לעצמה לא אוסרת משום דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, וק' הלא כל חצר אוסרת במבוי אף שעירבה לעצמה ומבוי' דכאן בשני פתחים לא שייך זה וע"י בעצי אלמוגים. [וע"ע בתוס' ובריטב"א בדף נ"ט. דתמיד מוגדר כמקומה].

גמ' כופין אותה כו'. במ"ב שפ"ו ס"ק נ"ח כ' דהכונה כפשוטו שלא תשתמש במבוי זה, והחזו"א חולק וכ' דהכונה שתשתמש כאורח, ויבאר בעז"ה בדף נ"ט:.

גמ' מקפיד על עירובו, לשמואל אינו עירוב ולר' חנינא הוה עירוב, ובגמ' ס"ח. תניא במקפיד על עירובו דאינו עירוב, והרא"ש הכריע מכח זה כמ"ד דאינו עירוב, והראשון כתב דבדף ס"ח. מיירי במזכה משלו דכשמקפיד אינו מזכה וכאן מיירי שמקבצין משל כולם ובמקפיד לא מהני כמ"ש רש"י דעירוב שמו שיהא שותפותן נוחה ועריבה [וי"מ בדעת הרמב"ם - בדף ס"ח. דאפי' מקפיד באמצע השבוע שלא להשאל יין ושמן לא הוה עירוב].

גמ' החולק עירובו אינו עירוב, ומסקי' דבמילא למנא ואיתר מהני אבל בחולק מעיקרא בב' כלים לא מהני, ובב' בתים בכל אופן לא מהני דחסר בצירוף ובמ"ב [שס"ו, ל"א] נסתפק באופן שמזכה לכולם ובב' כלים אם מועיל דשמא החיסרון רק כשמקבצין מכולם ואין חלק כולם מונח בכלי א'.

והנה החכם צבי צווח על המנהג שעושין בעיר א' כמה עירובין ומניח בכמה ביכנ"ס דזהו חולק עירובו וכ' דכיון דעירוב משום דירה צריך שיהיו כל הבתים מיוחדין לדירה אחת ובב' דירות לא מהני, אבל האחרון נתפלאו על זה דהגמ' מיירי כשאינו מזכה כל עירוב עבור כולם אבל כאן שמונח כשיעור העירוב עבור כולם בכל ביכנ"ס מה זה מגרע ויש שכי' דרך לכתחי' שלא יצא מכשול לא לעשות כך. [ובמ"ב שס"ו, ל"ג, כ' דיש לזהר כהחכם צבי].

[והמחמיר לעשות בבניינו ע"ח צריך לזהר לכוון "עבור כל מי שנמצא בהיקף הכשר" דאם מזכה בדוקא רק לבניינו הרי מקלקל בזה להעירוב השכונתי או הכללי משום חולק עירובו].

אמר שמואל עירוב משום קנין, וא"ת מפני מה אין קונן במעה, דאין מעות מצויות בע"ש ואמרי מעה עיקר ואתי לאיקלקולי, ורבה אמר עירוב משום דירה, מאי בינייהו איכא בינייהו פחות משו"פ וכלי וקטן, וכ' רש"י: עירוב שהוא מצרפן טעמא משום קנין שמקנה להו בעה"ב רשותו ונמצאו כולם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו וכל חצר משועבדת לרשותם זו וא' היא. משום דירה: שדעתו של אדם על פיתו והו"ל כאילו דיירי בההוא ביתא ואין בחצר זו אלא דירה א' והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה. איכא בינייהו כלי ושאין בו שו"פ וקטן, למ"ד משום קנין יכולין לקנות בסודר כדרך שאר קנין, וא"י לקנות בפת שאין בו שו"פ ואפי' הוי מזון ב' סעודות וא"י לעשות הקטן שליח לערב עליו עירובי חצירות דלאו בר מקנה ואקנויי הוא [ובתוס' ורשב"א חלקו ופי' לענין דירת קטן שא"י להקנות דירתו, ועי' להלן] - ולמ"ד משום דירה לא מהני קנין סודר ומערבין באוכל שאין בו שו"פ וקטן גובה את העירוב דפת משויא להו דירה וקטן לאו מידי עביד, ע"כ.

ומבוי' ברש"י דלכו"ע יסוד ענין העירוב דכולם בבית א' והכל נטפל לכולם, אלא דפליגי אם הוא ע"י דקנוי להם בעלות והכל משועבד לזה, או דע"י דדיירי בהאי ביתא והכל מיוחד לזה, דלמ"ד משום קנין הוא בהבעלות דיש להם בעלות בבית זה ומשעבדין הכל לשם, ולמ"ד משום דירה דרים כאן והכל מיוחד בהשימוש לזה, ולא בהבעלות, ובתוס' כ' דעירוב משום קנין דבהאי פת מיקני רשות להדדי, וכן בתוס' סוכה ג'. כ' דגם לשמואל דעירוב משום קנין בית שמניחין בו הפת א"צ ליתן עירוב דמקני אהדדי מפני שמניחין עירובן בביתו, ובי' מהר"ם דבני החצר מקנים חלקים בחצר לבעה"ב תמורת שמקנה להם רשותם שבבית, ולכאוי' הבי' לפי"ז דלמ"ד עירוב משום קנין ל"ה כולם בעלים בבית א' אלא דכולם מקנים זל"ז ונמצאו כולם בעלים בכל החצר, ובריטב"א כ' דמקני אהדדי, וסיים דלהיות שבייתן בביתו, ומבוי' דאף דמקני אהדדי הענין דהוא נותן הם בעלות בביתו והם מקנים לו דירתם באופן שיחשב הכל כטפל לדירה זו ויהא משועבד לדירה זו וכמ"ש רש"י, אך ל' תוס' לא משמע כן דאלי"כ לא היה ק' שם מידי, וכן במאירי כ' דכולם מקנין זל"ז והו' בעלים בכל החצר.

וברשב"א הביא ד' הראב"ד שהוכיח כמ"ד משום דירה מהא דשמואל דבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן את הפת, ודחה הרשב"א דא"כ ק' דשמואל דאמר משום קנין אדשמואל, וכ' דנר' דשמואל דאמר משום קנין, קנין לדירה קאמר. והתם ה"ק כמאן דכולהו קני הכא בית דירה, וכולהו הכא דיירי ע"כ. ומבוי' דגם למ"ד משום קנין, הוא משום דירה ורק דצריך קנין לזה לישוויה בית דירה.

והאחרו' הק' זה בד' הטור סי' שס"ו שכ' דכיון דעירוב משום דירה לכך בית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן פת ות' עליו דהא ק' דשמואל אדשמואל, ובקרב"נ כ' דכוונת הטור דאם משום קנין בודאי א"צ ליתן, דאין הגדר בקנין דכולם מקנין זל"ז אלא דכולם הוו בעלים בבית א', וממילא אין שום צורך שהם יקנו לו דסגי מה דמקנה להם, ובב"ח כ' דמהני בין משום עירוב בין משום קנין, ולכך גם לשמואל מהני, ובי' כן בד' התוד"ה איכא בינייהו במה דלא סגי שו"פ דכ' תוס' דכשמערבין בסתם צריך חשיבות אוכל ובמפרש מהני משום קנין. דמהני בכ"א מהם. [ובק"נ ת' מהתוד"ה עירוב שהק' משותף], ובט"ז בי' דגם קנין הוא לדירה כהרשב"א ולכך גם לשמואל א"צ משום דמשוי דירה א'. ומבוי' דלהב"ח מהני לשמואל או משום דקנין או משום דירה, ולהט"ז גם משום קנין הוא לקבוע דירה, וזה ב' אפשרויות בב"י ד' התוד"ה א"ב. ובה נחלקו הרשב"א והראב"ד דהראב"ד הוכיח דמשום דירה דס"ל כהב"ח [אלא דא"כ אין ראייה דרק משום דירה] והרשב"א פי' דגם עירוב משום קנין הוא לקבוע הדירה וזהו כד' הט"ז.

ועכ"פ קיי"ל דעירוב משום דירה, וזהו בודאי הבי' דכולהו דיירי בבית שמונח בו העירוב והכל מיוחד ונטפל לרשות זו, וזה מתבאר ג"כ ברש"י כ"ו: ר"פ ג', וכן בכל הסוגיא מ"ח: - וכמ"ש רש"י שם דהן דרין במקום העירוב, וז"פ, [ואין הבי' דהוה דירה בלא בעלים דהלא לר"מ אוסר וגם דבאותה חצר ל"ה דירה בלא בעלים כמ"ש התוס' דף ע' וגם מרש"י פ"ה. - ובע"כ דהכל נטפל לבית זה וצריך העירוב שיטפול זה].

וע' רמב"ם פ"א מעירובין ה"ו שכי' דכשם שיד כולנו שוה כאן כך שוה בכל המקומות ויל"פ דכולם נטפלין לרשות זו שמונח שם העירוב ואין כוונת הרמב"ם דכולם דרין בכל המקומות אלא שאין חילוק רשויות בכל החצירות והכל מתייחד לרשות שמונח העירוב.

ובגמ' מבוי' הני"מ בזה בין קני לדירה בפחות משו"פ, דלקנין צריך פרוטה. [ועתוס' דצריך ג"כ ב' סעודות כשנותן פת בסתמא, ועי' לעיל ד' הבי"ח וט"ז] ובכלי, דלקנין מהני כלי. ובקטן, וכי' רש"י לענין גבייתו את העירוב ותוס' הק' דקיי"ל דקטן גובה, וכי' דלענין שיש לו בית, וברש"י ב' דלקנין לא מהני דצריך להקנות, ולדירה מהני דעירובי בעלמא הוא, ועי' רש"י ורשב"א בדף ל"א: שהק' ע"ז מהגמ' בגיטין דמדמי דין קנין דע"ח לכל שיתופי מבואות ופי' ההבדל דבע"ת אין ד' אחרת מקנה, ובע"ח כן.

ובגמ' מייתי הדין דה' שגבו עירובין א' מוליך פת משלו בשביל כולן, רש"י, ומפרשי' דשליחות דכולהו עביד, והיינו אפי' אם אינו מוליך עצם העירוב ג"כ מהני. ועיקר הגמ' בדף ע"ג. דבעי אביי מרבה אם ה' שגבו עירובין עירוב א' לכולן ומסקי' דעירוב א' לכולן אא"כ יש עמהן דיוורין אחרים דמיגו דהני אסרי הני נמי אסרי. ובחזו"א [פ"ג, ז'] כי' דיל"ע למה עירוב א' לכולן כיון דכל התחברותן הוא ע"י העירוב וכיון דמוליכין עירובין למקום אחר וקונין דירתן בא' מבתי החצר השניה א"כ כבר בטלו עירובין שלהן הראשון שהרי עקרו דירתן מבית זה וכיון שבטלו עירובין כבר נתבטל חבורתן ואיך א' מוליך ע"י כולן. וצ"ל דכ"ה מתקני"ח להתחבר ע"י עירוב שיהא אח"כ א' זוכה לכולן וב' העירובין קיימין כא' לחברן להיות חבורה א' והשני לקבוע דירתן, ואע"ג דענין העירוב הוא קביעות דירה, מ"מ יוכלו לקבוע הרבה מקומות כפי ענין תקני"ח, ע"כ, והיינו דנתחדש דהעירוב הא' שבחצירן מצרפן, והעירוב הב' קובע דירתן בחצר הב'.

וכי' החזו"א [שם, ח'] וכשיש עמהן דיוורין אחרים בחצר כשמערבין את חצירן צריכים כולן ליתן הפת אם נותנים בא' מהבתים שלא עירבו, אבל כשנותנין בא' מבתי האחים או אותן שערבו מיקרי עירוב דה' הראשו' נחשבין כחבורה א', וב' העירובין קיימין, והיינו דגם בהפת שמניחין בחצר הב' הוא לצרפן ולטופלן לחצר הב', ומקום דירתן הוא מקום העירוב של החצר הב', וחלק בזה על ד' הפרישה והמ"ב שכי' דצריך להניח ב' העירובין בבית א', ותמה ע"ז מהגמ' מ"ח: דאמצעות עם חיצונה שריא אפי' בב' בתים ורק ב' חיצונות לא שריין זע"ז, דהחזו"א פ"י בסוגיא שם דכל חצר עירבה לעצמה ואח"כ נצטרפו זע"ז, ולהדרישה צ"ל דמעיקרא עירבה האמצעות עם כל חיצונה בפ"ע, והוי עירוב א' ממש ואח"כ ב' העירובין של ב' החי' לא נצטרפו. [ובתוד"ה לר' יהודה, הק' בחזו"א דיועיל לר' ששת מדין עירובין בא אצלן ולהדרישה ניחא דצריך בבית א', וכן בד' רב כי' רש"י דאייירי גם בנתנה עירובה באמצעות דאמצעות אסורה והחזו"א נתקשה בזה ולהדרישה דלא עשתה בפ"ע רק עם חיצונות ניחא], ובריטב"א ס"ו: מבוי' כדרישה, וברש"י ע"ב: מבוי' כחזו"א כמ"ש חזו"א שם.

וכי' החזו"א ומיהו אע"ג דנחשבין שותפין בכל הבתים כשעירוב בא אצלן, כשמוליכין עירובין אין א' מוליך ע"י כולן, דנהי דשותפין הן כאן, אכן כשא' קובע דירתו במקום אחר עדיין א"י קביעות בשביל כולן וצריך שיהא זוכה לכולם, ובזה לא נתקנו חכמים אלא כשאין עמהן דיוורין וכבר הועילה חבורתן לענין טלטול בחצר זו, ואז אין חבורתן מתפרדת גם כשמוליכין עירובין לחצר אחרת, אבל כשיש דיוורין אחרים עמהם לא תקני"ח שליחות שיהא א' זוכה לכולן, ע"כ. וזהו ד' הגמ' דכשיש מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי הוא עירוב החבורה ובזה ל"מ דא' זוכה לכולן, אבל אם הן עצמן מחוברין ומצורפין מהני כבר העירוב הב' לקבוע דירתן ע"י א' בשביל כולן.

ובאמת דיש לדון בזה האם כשעירבו מחצה מהדיוורין האם הוא עירוב לאלו ורק דעדיין יש אוסרין בחצר, או דאינו עירוב כלל דחסר בעצם שם העירוב [וני"מ רבתא בזה אם יותרו לטלטל ע"י חורים וסדקים שבין בית לבית], והנה לכאוי' תלוי זה בב' גדרי העירוב הני"ל דאם הגדר דכשם שכולן שוין כך שוין בכל החצר א"כ כאן דאין שוין אינו כלום, ואם הגדר דכולן דרין במקום א' א"כ יש כאן שם ומעשה עירוב ורק דעכ"פ לא נשלם היתר העירוב, ובגמ' דיש מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי דמבוי' דיש פירוד בחבורה, י"ל גם לסברא הב' דסו"ס חסר בצירוף.

מתני' מי שבא בדרך כו' ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום, שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפיים אמה, כו', ועי' בתוס' דבשביתתי במקומי א"צ אמירה ודקתני אמר אגב רישא דבמקום פלוני דבעי אמירה, וכ"ה בראשון. דבשביתתי במקום פלוני בעי אמירה, ובשו"ע סי' ת"י ס"ב וברמב"ם פ"ז מעירובין ה"ג כ' דסגי כוונה לשבות וא"צ אמירה, [ועי' ביה"ל שם דר"ל בד' תוס' גם כן, ומשמע שם דבמקומו א"צ אפי' כוונה, וכ' כסי' ת', וק' דשם קאי לריב"נ דהל' כוונתה וכאן זה גם לרבנן וצ"ע] והנה בפת בעי אמירה, [ל"ח: ובפ' מב' דמעכב] דזה חלות, וברגליו א"צ דיבור דנקבע מאליו כדאי בגמ' ל"ח:, ועי' במ"ב ושעה"צ סי' ת"ט סקכ"ז ולפ"ז יש לדון בשביתתי במקום פלוני, מה הגדר בזה, דלכאוי' בזה מסתבר דאין כאן מציאות הנקבעת מאליה וצריך דיבור וזהו הב' בד' הראשון, [ועי' באו"ש פ"ז מעירובין ש' לבאר מה דבאמת לשמואל [בסוגית הגמ' כאן] לא אמרי' כל שאינו כו' משום דאינו נקבע על ידו אלא נקבע מאליו - וכד' תוס' בכורות ט. לגבי פטר רחם דליכא בזה דינא דכל שאינו כו'. וכ' זה לפי הצד דא"צ דיבור, אך חזר וכ' דלכאוי' בשביתתי במקו"פ לא נימא דנקבע מאליו אלא בזה נפעל על ידו, וכ' דהגדר בשביתתי במקו"פ דדייני' ליה כאילו הוא שם, וכד' הגמ' דף נ"א. דבעי' דאי רהיט מטי, והיינו דהגדר דכנמצא שם, וממילא יש לומר דנקבע מאליו, [ובי' זה בד' תוס' דבתחומין הקילו אלא דתימא דהלא התוס' כ' זה גם על הברייתא נ: בהנחת עירוב פת ובזה ליכא הגדר דמטי רהיט והוא חלות עירוב וד' האו"ש שבי' כן בתוס' דלכך הקילו, צע"ג. וגם בד' הר"מ דפסקה לברייתא א"א לפרש כמ"ש אלא כתוס', ועיקר ד' או"ש מחודש דסו"ס הוא קובע ולא דומה לבכור שמאליו] ועכ"פ לעניינינו נאמר דבזה פליגי תוס' והרמב"ם, דתוס' ס"ל דבעי דיבור דבמקו"פ הוא חלות דנקבע על ידו, ומה"ט שקו"ט התוס' מ"ט דשמואל דל"א כל שאינו כו'. אבל להרמב"ם ס"ל דא"צ אמירה והבי' דנקבע מאליו דדייני' כאילו הוא שם [וצ"ל דבאמת להצד דכל שאינו לכאוי' ע"כ מוכח דבעי דיבורו וקביעתו ורק הרמב"ם סבר דזה סובר האיבע"א ושמואל דל"ש בזה כל שאינו דאינו חלות וא"צ דיבור] ובהא פליגי תוס' והרמב"ם וא"ש.

גמ' מאי לא אמר כלום, אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפי' לתחתיו של אילן לא מצי אזיל, ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל, אמר רבה מ"ט דרב משום דלא מסיים אתריה, א"ד משום כל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו. וברש"י ותוס' כ' דטעמא דנעקר מקום שביתתו לרב לגמרי משום דעקר דעתו לגמרי, ורק בעומד בביתו הוא דמבוי' בדף ל"ה. דנשאר לו מקומו, [וכן ממתני' בדף ס: כמ"ש רש"י שם, דחלוק עומד בביתו דבזה ביתו קונה בכל ענין, ומשא"כ בדרך עקר מקום רגליו לגמרי וברש"י כ' דגם לריב"נ בעקר בפ' מודה, ועי' להלן דיש חולקים בזה]. ובר' יונתן פ"י דבשליח יכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי משא"כ הוא בעצמו והובא במג"א.

ובפלוגתא דרב ושמואל מצינו ב' פ"י ברש"י, רש"י [וכן הראשון נקטו כן] פ"י דלכו"ע עקר מקום רגליו, מכיון דהוא בדרך, ורק דהמחלו' אם קנה תחת האילן או לא, משום דלא סיים או כל שאינו, ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל, ובפ"י ב' פירש"י דלרב עקר מקומו ובלא סיים ל"ק ואין לו אלא ד"א, ושמואל ס"ל קנה בב' המקומות הואיל ולא סיים אין לו מקום מיוחד לו לא תחת האילן ולא במקום רגליו אלא או כאן או כאן וממ"נ אלפיים יש לו ונעשה חמר גמל לב' הצדדים לצד רגליו ולצד האילן אבל ביניהם ממ"נ מותר. ופ"י זה מבוי' ברבינו חננאל.

ורש"י הק' דאי קניה היא בלא סיום ליקני התם, ואי לאו קניה היא נעקר מקום רגליו לכו"ע ולא ליקני כלל. ובהבנת פ"י ב' י"ל דזה גדר ס' אי בלא סיום קונה או לא קונה ולכך נעשה חמר גמל, וכ"כ בריטב"א ויישב בזה קו' רש"י. וברש"י לא משמע כן אלא כמ"ש דא"צ מקום המיוחד לו, והיינו דבמקום שאינו מסוים אינו כדאי לקבוע לעצמו מקום שביתה שם, אבל גם זה גופא סיבה שאין בו כח לעקור מקום רגליו דכיון דלא סיים ולא קבע מקום מיוחד, נעשה דין שביתתו בב' המקומות, וביניהם שרי ממ"נ, ורק דרש"י הק' על פשר דבר זה מה טיבו דנקבע דבר ממוצע, וברע"א בדף נ: הוסיף

ביאור בפ"י הב' דעקד דעתו רק על מה שאין לו תחום ממ"נ אבל על מה שיש לו ממ"נ לא עקר, ובדברי יחזקאל העיר בזה דמה שייך עקירה לחצאין.

וברמב"ם כ' [פ"ז ה"ה] הקונה שביתה בריחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו ל"ק שביתה שם, כו', ואין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשיכה. והיינו דהרמב"ם כ' דקונה במקומו, ולכאוי זה דלא ככל הסוגיא דלכו"ע חמר גמל ואין לו ממקומו ולחוץ, ובמ"מ כ' דהרמב"ם פסק כשמואל ופ"י דלכו"ע לא סיים ל"ק, [ובאמת המ"מ כ' דלא סיים הוא ס' אם קונה או לא, וכיון דאין שביתתו ברורה לכך ל"ק כלל, ועדיין הדברים צ"ע]. ונחלקו רק אם קונה במקום עמידתו לרב ל"ק דנעקר ולשמואל לא נעקר, ומה דלא יזוז ממקומו לשמואל - בדף נ': היינו ביצא מתחומו אל מקום האילן דיש לו רק ד"א. ודבריו צ"ב טובא כמושה"ק במרכה"מ, וכן בחזו"א קי"א, דבסוגיא מבוי דפליגי בסיים אתריה, ובמרכה"מ ב' דהר"מ פסק כרב, אלא דהרמב"ם פ"י דמה דמבוי דנעקר מקום רגליו זהו תלוי בריב"נ ורבנן, דלרבנן נעקר כיון דתלוי בדעתו, אבל לריב"נ דגם ישן קונה, ושבת היא שקונה, אפי' בע"כ ג"כ קונה. [ובדבר"י הוסיף קצת דהוה עקירה בטעות וכיון דא"צ דעתו קונה במקומו] והברייתא נ': דלא יזוז זהו כרבנן אבל לריב"נ קונה ברגליו, ולרבן ושמואל לדעת רבנן לרב ל"ק כלל ולשמואל קונה באילן, ולריב"נ גם לרב קונה במקום רגליו, ופלוגתתם לדעת ריב"נ אינו האם קונה אלפיים דלכו"ע קונה אלפיים, ורק דפליגי בהד"א שבמקום האילן דגם לריב"נ בישן ל"ק ד"א כשי' הרמב"ם בפכ"ז משבת ה"ד במ"מ שם, ובזה פליגי אם קונה הד"א שם או לא, ומבוי דלרש"י גם לריב"נ בע"כ ל"ק ולהר"מ קונה.

ועי' דבר"י דלשאלות דשבת קניא גם בע"כ יקנה אך ד"ל דלא הוה דירתו בע"כ. והיינו דלקבוע המציאות שזה דירתו אם הוא בע"כ לא הוה כן, וגם הגר"א כ' בד' הר"מ דפסק כרב, ופ"י דבמקומו קונה, [אך דלא חילק בין ריב"נ ורבנן אלא פ"י הברייתא נ': דבמקומו קונה וזהו לא יזוז ממקומו דיש לו רק אלפיים דמקומו]. ובאמת הדברים מחודשים לומר דהר"מ פסק כרב דלא כהר"י וכל הראשון דפסקו כשמואל, וצ"ת, ועכ"פ נתבאר ב' מהל' בד' הר"מ.

1. המ"מ כשמואל ול"ק כלל כיון דאין שביתתו ברורה אבל במקומו כן.

2. והגר"א ומרכה"מ כרב וקונה במקומו אלפיים לריב"נ, וגם בתורי"ד יש מהלך דאלפיים כן קונה כמרה"מ.

גמ' מ"ט דרב לא סיים, כל שאינו, ועי' בתוס' טעמא דשמואל, ועי' לעיל בד' הרמב"ם, והרשב"א הביא ד' הראב"ד דפסק כרב וכטעמא דסיים דבברייתא תניא דלא סיים לא יזוז דתלוי בסיים, ודחה הרשב"א דלכו"ע עיקר טעמא דמילתא משום דלא סיים רק דפליגי אי צריך סיים ממש או דא"צ ממש, והדברים צ"ב, ונר' לבאר דבאמת צ"ב מה שייך כל שאינו כו' הלא לכאוי דיש רק זכות א' של ד"א ולא ב' ואין א' סותר לב', [ועי' בד' הגר"ח בכל שאינו דהר"ן ועי' רמב"ם פליגי בהפרה, דלהר"מ צריך שא' ימנע הב', ולר"ן סגי דסותר זל"ז. אבל כאן גם אין סותר זל"ז ועתוס' גיטין מ"ב.], ולזה כ' הרשב"א דלכו"ע טעמא דלא סיים והיינו דלכו"ע צריך מקום קבוע וכשיש ב' מקומות זה סתירה זל"ז ולכך יש בזה כל שאינו ולאידך לישנא צריך מסויים ממש, וא"ש וגם לשמואל בלא מכיר כלל לא מהני.

דף נ'.

גמ' שאני מעשר דאי לחצאין. עי' רש"י, והריטב"א כ' בזה ב' פ"י דיש פ"י דלכך נתכוין שיחול לחצאין ויש פ"י דאפי' לא נתכוין לכך כיון דיכול להיות בשום ענין בזאח"ז אף בב"א ישנו וכדאמר' בסמוך דכיון דאיתיה בזאח"ז בטעות איתיה בב"א אפי' שלא בטעות.

תוד"ה שאני מעשר כו', ומיהו ק' כו' ולר"י נר' כו' עי' מהרש"ל ומהרש"א.

רש"י ד"ה והרי מעשר בהמה כו' חזה ושוק וסמיכה, וברע"א מציין לשעה"מ דשם מק' הלא איך אפשר לסמוך מס' דס' מעילה כיון דסומך בכל כוחו, וכע"ז מבוי בתוס' בזבחים ל"ג. דיכול לסמוך מספק.

שם, ולגבי אומר דאינו מברך כו' דלא ליהוי ברכה לבטלה, לכאוי' מדוע זה ברכה לבטלה הלא הוא מברך על שניהם ומניף או סומך מסי' שניהם בזה אחר זה, ומבוי' דכה"ג א"א לברך וכנר' משום דהוה הפסק. [ומד' רש"י אלו דנו בד' הגר"ח שצריך להקדים סי' אתרוג מורכב לודאי אינו מורכב אולי פחות מהודר ודנו על דבריו דהלא א"א לברך כה"ג ומשום דהאתרוג הסי' הוא הפסק והגר"ז תי' דכיון דמברך על הלולב ואוחזו בידו חלה ע"ז הברכה, עי' במקראי קודש להגרצ"פ ח"ב סי' ט' והובא בזה בשלמי תודה סוכות סי' נ"ד עמ' תרל"ח ע"ש].

דף נ:

גמ' אמר אביי כר' אלא אמר ר"ה בדרי"י כו' הרי מקצת ביתו ניכר, והיינו דגם לרב בכה"ג קונה. והנה לטעמא דרב דלא סיים אתריה א"ש דכאן נחשב מסוים, אבל לטעמא דכל שאינו בזאח"ז הרי סו"ס כיון דא"י לקנות ז' אמות א"כ לא יקנה כלל וע"י בעל המאור שכי' דזהו כהטעם דלא סיים, ומכאן זה כי דקיי"ל כטעמא דלא סיים, אבל מד' הראב"ד והרשב"א דדנו אם לפסוק כטעמא דלא סיים ולא הוכיחו מד' ר' הונא והרשב"א כי דהסוגיא שקו"ט בטעמא דכל שאינו בזאח"ז הרי דפי' דד' ר"ה הוא גם ללישנא דכל שאינו כו', וצ"ב. ולפמ"ש לעיל בד' הרשב"א דלכו"ע הטעם משום דלא סיים א"ש דסגי מקצת מקומו ניכר, ובדברי יחזקאל סו"ס ח' כי דברמב"ם מ' דא"צ דוקא ז' שיהא אמה ניכר אלא אפי' מעט פחות מח' דע"ז קצת משהו ניכר סגי בזה ובר"ח מ' דדוקא אמה ובי' משום דגברא באמתא יתיב, והבי' בכ"ז דאנו דנים היכן עיקר מקום עמידתו שממנו נמדוד הד"א שהוא שיעור התפשטות עמידתו ולכך סגי בזה כל שהו או אמה לסיים מקום עיקר עמידתו, וגם לטעמא דכל שאינו סגי לקבוע מקום עיקר עמידתו [דכלפי התפשטות זה כבר חל ממילא במקום עמידתו וליכא בזה חיסרון דכל שאינו כו', ודו"ק].

גמ' תניא כוותיה דרב כו' כגון ששבת בתל שהוא גובה י' טפחים והוא מד"א ועד בית סאתיים, ומבוי' דביותר מב' סאתיים לא מהני והטעם משום דלא חשוב מוקף לדירה והוה כרמלית ולכך אין כולו כד' אמתו, וכמו שביאר רש"י בדף ט"ו. והנה חילוק זה מבוי' בסוגיין לגבי שביתתי במקום פלוני דעד ב"ס לא צריך מוקף לדירה ומבוי' סאתיים צריך מוקל"ד, ובדף ט"ו. מבוי' חילוק זה לגבי שובת בתל דעד ב"ס לא צריך מוקף לדירה ומבוי' צריך מוקל"ד, ולגבי נותן עירובו מבוי' בגמ' בדף סא: דצריך מוקל"ד ונחלקו הראשון הרשב"א והריטב"א [בדף נ"ב]. כי דגם בפחות מב"ס צריך מוקל"ד ואילו בתוס' שם וברש"י ס"א: מבוי' דדוקא דיותר מב"ס, והיינו דפליגי אם נותן עירובו חשוב כמו שבת שם, וכי' הרשב"א בדף ס"א: דמבוי' מזה דהאומר שביתתי במקום פלוני עדיף ממניח וה"ז כשובת וכי' דזה כדעת ר' יהודה דעיקר עירוב ברגל דכיון דעיקר עירוב ברגל אלימא מילתא כרגל דאפי' אומר שביתתי שם הרי הוא כאילו רגלו שם אבל לר"מ דעיקר עירוב בפת לא עדיף רגל דכשאינו ממש שם שיהא קרוי שובת, ע"כ, וזהו עפמ"ש"כ הרשב"א דבנותן עירובו גם פחות מב"ס צריך מוקף לדירה, אבל לרש"י ותוס' גם בנותן עירובו א"צ.

והמ"מ בפ"ז מעירובין ה"ד כי בד' הרמב"ם דבשובת אפי' ביותר מב' סאתיים א"צ שיהא מוקף לדירה ובמניח עירובו רק ביותר מב"ס צריך שיהא מוקף לדירה ובאומר שביתתי במקום פלוני צריך שיהא מוקף לדירה דה"ז כמניח עירובו ולא כשובת, ומבוי', א. דבשובת ל"צ כלל מוקל"ד. ב. דשביתתי במקו"פ ל"ה כשובת אלא כמניח עירובו. ולדבריו צ"ל דהברייתא בדף ט"ו. דמשמע דמשמע דגם בשבת ממש צורך מוקל"ד ביותר מב"ס וצ"ל דלא מיירי בשבת ממש אלא במניח עירוב או שביתתי במקום פלוני. [ויתכן הסברא בד' המ"מ דע"י ששבת שם נחשב כמקום דירה לענין שיחשב כד' אמות ובזה צריך דוקא שביתה בפועל ולא ענין אחר].

גמ' אמר לך שמואל הכא במאי עסקי' כו'. קם ליה לבר מתחומא כו', וכי' רש"י דידו על התחתונה דכיון דאם הד"א בצד השני הוא חוץ מתחומו יש לו רק ד"א. והבי' הוא משום דעקר דעתו, וכמו דסבר רב בכל אופן דלא סיים, ומבוי' דשמואל מודה לסברא דעקר דעתו ורק בלא סיים חולק, וזה ניחא לבי' א' ברש"י דקונה התחום במקום האילן אבל ללישנא בתרא דיש לו רק מהאילן עד מקומו משום ממ"נ אבל השאר לא ומשום דמספק"ל אם בלא סיים קונה. ולכאוי' א"כ הלא נימא

דעל צד דבלא סיים לא קונה יהא חמר גמל משום דעקר דעתו וביי רע"א משום דעל מה שיש ממ"נ תחום ע"ז לא עקר ונמצא דעקר לחצאין דמביתו לצד ב' א"י להלך משום דעקר דעתו אבל לצד האילן לא עקר.

גמ' תניא כוותיה דשמואל כו', טעה ועירב לב' רוחות כו', מבוי בגמ' דפלוגתא דרב ושמואל בלא סיים הוא גם בעירב לב' רוחות דגם זה חשוב דלא סיים מקום שביתתו לאיזה רוח. ולשמואל קונה א' מהם ולא ידעי ולכך הולך ממ"נ תחומו אבל לרב לא קונה כלום בלא סיים ובביתו לא רצה לקנות וזהו תיובתא. ולפי"ז הקושיא ללישנא דלא סיים, וכ"כ בעה"מ, ועי' ריטב"א שכ' דללישנא דכל שאינו לא קשה דכיון דאינו מעורב אן סהדי שכוונתו שיקנה לו באחד מהם, ובארבע מיגו תמני, וכ"כ בתור"פ. ועי' בהמשך. ורש"י הק' דלפי הפי' הב' בד' שמואל דרק ממקומו לאילן מותר משום דיש לו ממ"נ א"כ ק' מהכא דיהא לו מהאילן לביתו, [וזהו עיקר הקו' של רש"י - בב' השורות האחרונות] ותמוה דהלא רק כשיש ממ"נ מותר וזהו ממקומו לאילן ולא מהאילן לביתו ומה הק' רש"י, וכן הק' רע"א ונשאר בצע"ג, [ועי' ברש"י ובהגהות רא"מ הורו"ץ מש"כ בזה ותוכן דבריהם דבאמת יש חילוק דכאן אי"ז נחשב כ"כ דלא סיים מקום כיון דבכל רוח בפ"ע הוא מסוים, ורק הנידון בזה אם כדמספקא ליה אזלי לחומרא או לא. ולא נתברר לי].

ובעל המאור הכריע מכח ברייתא זו כשמואל וכלישנא דלא סיים, והרמב"ן במלחמות מקשה ע"ז דזה שפיר חשוב סיים, וכי' דהיה מי שרוצה לפרש דאתי כלישנא דכל שאינו כו' וה"נ א"י לקנות ב' מקומות בזאח"ז, והרמב"ן כי' בזה חידוש גדול דהפלוגתא דרב ושמואל דלרב א"י לקנות ב' מקומות ולשמואל קונה ב' מקומות לחומרא והולך מזה לזה ממ"נ, אבל לרב א"י לקנות ב' מקומות, וצריך תלמוד.

[והנה הרמב"ם ג"כ פסק כברייתא זו, והגר"א הק' מזה על מה שנת' לעיל בד' הרמב"ם דפסק כרב, ואמנם לפמ"ש הרמב"ן דחשוב שפיר סיים וכי"מ דאתיא לפי לי' דכל שאינו כו', א"כ שפיר אתיא כרב].

שם, במהרש"א מק' דלפמ"ש תוס' בדף מ"ט: דגם לרב אם הוא בעיר לא עקר דעתו מעירו, א"כ מדוע כאן בלצפון ודרום מבוי בגמ' דלרב עקר דעתו, [וגם לשמואל לפי לישנא בתרא מבוי ברש"י דעקר דעתו] ומהרש"א כתב דשאני הכא דידע כל מה שידע וחשב שאפשר לערב בב' רוחות עקר דעתו ומש"כ תוס' הוא רק בנוגע לנתגלגל דכיון דלא ידע שנתגלגל לא עקר דעתו בזה. וברע"א כי' דאין כאן סרך קושיא דאדרבה קושיית הגמ' לרב אינה דלא ילך כלל משום עקר דעתו אלא אדרבה כיון דבלא סיים לא קונה כלל א"כ כאן נמי לא סיים ולא יקנה כלל ויוכל לילך מביתו לכל רוח אלפיים ובברייתא מבוי דרק לצד א' ומבוי דכן קונה בלא סיים לרוח א', ואמנם הריטב"א ותור"פ כי' דברש"י מבוי דקו' הגמ' הוא דלא ילך כלל משום עקר דעתו [בד"ה לימא תיהוי בלישנא קמא] ועי' הקשו קו' מהרש"א דמביתו לא עקר ועי"כ פי' דקו' הגמ' דיקנה מביתו וכמ"ש רע"א.

בעיקר הברייתא דבעירב לב' רוחות אזלי לקולא, יש לדון מדוע לא נימא סי' עירוב לקולא, ויהא לו מקולי שניהם. וגם לא שייך בזה חזקת תחום ביתו כיון דמביתו ודאי נסתלק. והאריך בזה הגאון רעק"א במערכה בפרק שלישי וכי' לדון דכיון דהוא תרי קולי דסתרי אהדדי דילך לב' הרוחות לא מקילים משם סי' דרבנן, והאריך בזה, ע"ש, [ודן מה הדין באומר חצי היום מערב לרוח פלוני וחצי היום שביתתי בביתו, עיי"ש, והיה מקום לדון דבכה"ג אי"ז עירוב כלל כיון דנשאר בביתו ולא שייך כלל עקירה לחצי היום, ורק בחושב שיהא חצי היום ברוח זה וחצי ברוח זה בזה הוא הנידון, ועי' בזה].

נ"א.

גמ' אמר רבא והוא דכי רהיט לעיקרו מטי, כו', והיינו דצריך שיהא בשעת אמירתו במקום שיוכל להגיע אפי' בריצה עד האילן שקבע, [ובאו"ש פ"ז מעירובין כי' דזהו משום דהגדר בשביתתי במקו"פ כמאן דקאי התם ולכך צריך שיהא באמת שיעור שיוכל להגיע שם בזמן קניית העירוב] ועי' בביה"ל [סי' ת"ט סי"א] אם מועיל זה גם אם הוא מחוץ לאלפיים בשעת האמירה אם יספיק להגיע לאילן בריצה או דבעי' בכל אופן שיהא בתוך אלפיים, וכי' דמלי' השו"ע מי' כצד ב' אבל ברמב"ם

מבוי דאפי' אם בשעת אמירה היה ביותר מאלפיים מהני אם יספיק להגיע בריצה. [וציין לבי"מ, ושם מבוי דנקט בפשיטות כן]. עוד דן הביה"ל שם דצריך שיספיק להגיע מבעו"י ואם יספיק להגיע בביה"ש תלוי זה במחלו' ראשו' אם מועיל הנחת עירוב ביה"ש, [והו' בדף ל"ו].

כ' החזו"א [סי' פ' לדף נ"א]. דכל מה דצריך דכי מטי רהיט היינו באילן וגדר אבל אם יש שם עיר אפי' הגיע תוך תחומה סמוך לחשיכה הרי הוא כאנשי העיר וכדתנן מ"ה. וכדתנן בריש פירקין בעובדא דר"ג שכבר הייתי מסתכל כו', [וועי' לעיל דף מ"ג. מש"כ מד' הרמב"ן עייש"ה].

גמ' סמוך עלי דתניא ר' יוסי אומר כו', מסור שביתתו למכיר, ופירש"י אומר שביתתי עמך. וברמב"ם כ' המכיר מתכוין לשבות הוא וחבירו במקום שמכיר. והנה מבוי בכל זה דלא סגי במה שרבה סיפר לר' יוסף שיש שם דקל וזה לא חשוב מכיר ומועיל משום דמוסר שביתתו למכיר, [ומשמע דאם רבה לא היה צריך לשבות שם לא מהני גם לר' יוסף, וצ"ת]. [ווע"ע בתוספתא פ"ג הי"ב ובחזון יחזקאל].

גמ' אם אינו מכיר, כו' הני אלפיים אמה כו', ד' אמות כו', עמש"כ בריש הפרק ובדברי יחזקאל סי' ז' ח' האריך מאוד בכל עניינים אלו.

גמ' המעביר ד"א ברה"ר אינו חייב עד שמעביר הן אלכסון, ופירש"י [בד"ה הן ואלכסון] וגבי העברה ליכא למיתב פאות אלא כה"ג שנותנין להם שיעור אלכסון, הריטב"א מדייק ברש"י דכוונתו דלגבי העברת ד' אמות צריך לעולם להעביר שיעור ד"א ואלכסון, ודלא כתוס' בשם רשב"ם שבאופן שמעביר לריבוע עולם א"צ אלכסון, וכ' דמד' הגמ' משמע דמילתא פסיקתא נקט דלעולם צריך אלכסון. וברשב"א בשם הראב"ד כ' דאם מעביר ביושר נגד פניו א"צ אלכסון רק כשמעביר באלכסון.

ובתוס' כ' בשם ר"ת דגם לגבי תחום אלפיים משערין לעולם באלפיים ואלכסון והריטב"א תמה ע"ז דלא אישתמיט שום תנא ואמורא לפרש כן. ועוד כיון דמערי הלויים ילפי' להו דיו לבא מן הדין להיות כנידון והתם אלפיים בלבד יש להן אלא שנשכרין את הזויות ועוד תמה הריטב"א דכל הענין דפיאות הוא כדי לרבע התחום והלא לר"ת נמצא דאינו מרובע כיון דלכל צד יהבי' אלכסון. [ובחזו"א [ק"י, כ"ד] כ' דקודם מרבעין העיר ואח"כ מושכין אלפיים ואלכסון מכל נקודה של ריבוע ואין התחום עגול סביב הריבוע]. וע"כ כ' כרש"י והרמב"ם דרק לגבי מעביר ד"א יהבי' בכל צד ולא לגבי תחום, וכ"ת היאך נפרש הכתוב לצדדין דהלא גם אלכסון של ד"א וגם אלכסון של אלפיים ילפי' מפיאות וכ' דל"ק דכל שאפשר ליתנו בזויות ממש כערי הלויים נותנין אותו שם וכל שא"א כגון מעביר ד"א בר"ה שאין לנו לחלק בין המעביר באלכסון למעביר ביושר, נותנין לכולם בקו היושר, דאין מחייבין אלא כשיעור האלכסון.

ברמב"ם סופ"ב מהל' שבת מבוי דבתוך ד"א מותר לכתח"י, ובהאלכסון פטור אבל אסור. ובי' המ"מ דדילמא נגע באיסור דאורי"י. והראב"ד כ' דבשניהם מותר ורק במקום הדחק, וכ' המ"מ דמד' הרשב"א נראה שכל שהוא פחות מאלכסון מתור גמור מעיקר הדין, וע' מ"ב שמ"ט סק"ט מש"כ מד' הגר"א בדעת הרמב"ם.

תוד"ה כזה יהו כו' וגבי עמוד היינו לריבוע העולם כו' ועיר עגולה נמי אמרי' כו', ק' מדוע לגבי תחום דוקא עיר עגולה מרבע כריבוע העולם ואילו לגבי עמוד בר"ה גם עמוד מרובע מרבע כריבוע העולם, כן הק' הרשב"א, והריטב"א ביאר דלגבי תחומין דרבנן מכיון שיש לה ריבוע לא מרבעין כריבוע העולם אבל לגבי ד"א דאורי"י לא נותן אלא כריבוע עולם.

גמ' וזהו שאמרו העני מערב ברגליו כו', אר"נ מחלו' במקומי דר"מ סבר עיקר עירוב בפת לעני הקילו ור"י סבר עיקר עירוב ברגל אבל במקום פלוני לכו"ע דוקא עני, ור' חסדא אמר מחלו' במקום פלוני אבל במקומי לכו"ע אי' עני וא' עשיר

דעיקר עירוב ברגל. וברש"י בריש ע"ב כ' עני הוא. הבא בדרך ואין עמו פת הוא דהקילו. ומ' ברש"י דעני הוא דוקא בא בדרך ואין עמו פת, אבל הרשב"א וריטב"א כ' דלא תלוי אם יש לו פת אלא כל שהוא בא בדרך ואינו בביתו הקילו רבן שיכול לערב במקום פלוני, וברמב"ם מב' דמהני או בבא בדרך או עני אפי' בביתו. [ועי' במאירי שמביא שיטה דתלוי רק בעני או עשיר] ועי' בב"י סי' ת"ט ובמ"ב ובביה"ל ת"ט סי"ג ות"י ס"א שהביאו השיטות בזה. וכ' דברי"ף ורמב"ם ובעה"מ מב' דסגי חד או עני או בדרך אבל רוב הפוסקים סוברים דהכל תלוי בבא בדרך ולדבריהם כל שהוא בביתו לא חשיב עני לעולם כי לא מצוי עני שלא יהיה לו מזון ב' סעודות וכן בדרך לרובא אין פת ולא פלוג רבן וחשוב כעני אף שיש לו פת. [וכן בי' הריטב"א].

[ובחידושי אבן העזר כ' דד' רש"י נא' לפי ר"מ באומר במקומי דר"מ דסבר עיקרו בפת מצריך תרוויחו, וד' הרמב"ם הוא לפי ר"י באומר במקום פלוני דכיון דס"ל עיקר עירוב ברגל לכך גם באומר במקום פלוני סגי חד מהם].

והנה ביסוד מחלו' ר"מ ור' יהודה אם עיקר עירוב בפת או ברגל, והנה בטור בסי' שצ"ח כ' דכיון דתחומין דרבנן היקלו ליתן פת לעירובי תחומין, והקשו אחריו דהלא לר"מ תחומין דאוריין ואדרבה ס"ל דעיקרו בפת ות"י הבית מאיר דאה"נ לר"מ דעיקרו בפת הוא מה"ת אבל לר"י דעיקרו ברגל אז מה דמועיל פת הוא משום דתחומין דרבנן, [ולפ"ז משמע דלר"י דעיקרו ברגל הכוונה דמהיכן שעומד משם מודדין התחום לכך עיקרו ברגל, [ועי' בדף ל': שהובא מחלו' רש"י ותור"י דהאם לחנניא שמצריך כל כלי תשמישיו אם זה גם ברגל לרש"י גם ברגל ולתור"י דברגל א"צ].

וברמב"ן בדף י"ז כ': ובודאי שהמערב ברגליו אפשר שהוא מה"ת לפי שהוא קונה בין השמשות שביתתו במקום רגליו וכאן הוא מקומו וכאן הוא עירובו אלא עירוב הפת איך מועיל מה"ת וכי' אלא י"ל לדברי האומר תחומין דאוריין או שהעירוב [בפת] הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורים כיון שדעתו בכאן ואמר שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו וכדאמר' בפ' הדר [ע"ג]. התם אגן סהדי דאי מיתדר ליה התם טפי ניחא ליה והו"ל מקום פיתא ולינא ומהתם משחי' ונמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם ד"ת הן ע"כ [ומד' הרמב"ן בתחי' דבריו מ' דגם ברגליו הוא דין משום דזהו עירובו ולא סתם שמודדין מהיכן שנמצא שיעור הליכה אלפיים ודו"ק].

ובגמ' וזהו שאמרו העני מערב ברגליו ר"מ היא, ועי' רש"י ותוס' מדוע לא מעמידה הגמ' בשביתתי במקום פלוני ואתיא ככו"ע, והרשב"א כ' דלפי ר"נ דעיקר עירוב בפת אלא שהקלו לעני לערב ברגל לעולם לא קרי רגל אלא בשישנו במקומו. אבל במקום פלוני הוא רק היתר אבל לישנא דמערב ברגליו לא שייך ביה ולר"מ א"א לקרותו מערב ברגליו. ורק לר' חסדא דלכו"ע עיקר עירוב ברגל והילכך חשיב כולי האי דאפי' אמר תהא שביתתי במקום פלוני וכי רהיט מטי התם ומצי לעירובי ברגל השתא נמי קרי ליה מערב ברגליו. ע"כ.

וכן ברשב"א בסו"פ כיצד מעברין כ' דהנותן עירובו בקרפף שלא הוקף לדירה אפי' בפחות מב' סאתיים לא מהני, ובשבת מהני, וכ' הרשב"א דבנוגע לשביתתו במקום פלוני ה"ז תלוי בר"י ור"מ אם עיקר עירוב ברגל או בפת דלר"י דעיקר עירוב ברגל אלים מילתא דאפי' אמר שביתתי שם הרי הוא כאילו רגלו שם אבל לר' מאיר דאית ליה עיקר עירוב בפת לא עדיף רגל דכשאינו שם ממש שיהא קרוי שובת, וכ' דכן הוא מבואר בירושלמי. ע"ש.

ומב' ברשב"א דנחלקו בגדר שביתתי במקום פלוני אם הוא קולא בעלמא או דכמאן דקאי תמן דלמ"ד עיקר עירוב בפת לא אמרי' כמאן דקאי תמן.

[ומב' ברשב"א דפליגי בעיקר היסוד דעירוב דלר"מ מודדין ממקום דירתו וזה צריך דוקא בפת לקבוע דירתו ומה דמועיל ברגליו ובמקו"פ הוא ג"כ שעי"ז נקבע דירתו ולכך לא שייך בזה גדר כמאן דקאי תמן. אבל לר"י עיקר העירוב הוא ממקום עמידתו וגם פת הוא לסמל היכן עיקר עמידתו ולכך שייך גדר במקו"פ דהוא כמאן דקאי תמן].

תוד"ה ויצא עשיר, ק' לר"י דמדקרי ליה עשיר מ' שרוצה לחזור וללון בביתו כו', ברש"י מבואר [וכ"ה בריטב"א] דהכל תלוי אם יצא ע"מ לערב ולחזור הוא עשיר ואם ע"מ לצאת הוא עני, [ובד"ה מחשיכין ובד"ה שיש לו ובד"ה איהו] ולפי"ז אין הכרח לקושית תוס' דלא מיירי ברוצה לחזור ומד' תוס' מבואר דאפי' יצא ע"מ לערב דוקא אם חוזר ללון הוה עשיר, [גאון יעקב] וברמב"ם פ"ז ה"ב כ': והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה, ומב' דאפי' יצא ע"מ לערב חשוב עני. [מ"ב ת"י סק"ב, וכ' שהראשו' חולקים וס"ל כרש"י דזהו עשיר] ובביה"ל הביא ד' הגאון יעקב דגם להרמב"ם אם חוזר ללון הוה עשיר.

ובעיקר קו' תוס' היאך חוזר ללון וכוונת הקו' דכיון דהחשיך בסוף אלפיים וקנה שביתה הרי חוזר אלפיים ותו לא והיאך מגיע לביתו וע"ז תי' דקונה שביתה בתוך אלפיים. הנה תוס' בדף ס': חידשו דבעיר שלן בה הוא ג"כ כדי אמות והיינו דאף שעירובו הוא בסוף התחום יש לו ג"כ העי רשהוא לו בה אף שלא קנה שם שביתה. ולפי"ז ל"ק קו' תוס' דשפיר יש לו כל העיר כד"א והתחום מגיע עד העיר. והאבן העזר כ' דזה מחלו' בתוס' אם מועיל עיר שלו בה והביא כן מהגהות סמ"ק, להר"פ, ועי' גם בתוס' ר"פ שתי קו' תוס' דביצא ע"מ לערב לא הפסיד שביתה עירו. ולכאוי' כוונתו משום עיר שלן בה.

והאבן העזר כ' דכאן ל"ש לומר עיר שלן בה משום דצריך להיות ביהש"מ בעירו וכאן שמחשיך ברגליו אינו בעירו ביה"ש. [ועי' שעה"צ ומ"ב סי' ת"ט] [ובחזו"א ק"ט, ט"ז דן בזה אם באופן שמערב ברגליו אם צריך להחשיך על התחום בביה"ש או דסגי מה שיכול להחשיך, וכ' דבטושו"ע ת"ט ס"ז מ' דצריך ושכ"ה בירושלמי] והחזו"א כ' דלעיר שלן בה צריך שיכנס עכ"פ תחומו ד' אמות בעיר וכאן לא נכנס. ואמנם בתור"פ לא משמע כן [ובשעה"צ ת"ת סק"א כ' דהדין דעיר שלן בה הוא רק בלן כל הלילה כן נקט שם למעשה, ובתור"פ מב' לא כן], ודין עיר שלן בה יבואר בע"ה בדף ס':

דף נ"ב.

גמ' אמר רמב"ח הרי אמרו שבת כו' נותן עירובו יש לו ד"א או לא. בתור"פ ביאר דשובת יש לו ד"א במקום רגליו כמו יוצא חוץ לתחום דיש לו ד"א ותרווייהו ילפי' משבו איש תחתיו בין הד"א של שביתה בין הד"א של חוץ לתחום ולמד זה רמי בר חמא מהברייתא בדף נ': דבאמר שביתתי במקום שאינו מסוים יש לו ד' אמות, הרי דבשביתתי במקום פלוני יש לו ד"א משום דכמקום רגליו הוא דכמאן דקאי התם. אבל נותן עירובו לאו תחתיו הוא ואין לו אלא מקום עירובו או דילמא דגם בעירוב כד"א דכיון דהניח עירובו כמו דקאי התם ויש לו ד"א. ומסיק רבא דיש לו ד"א ולטעמיה דאמר בדף ל"ב: דנותן עירובו הוה כמו רשות היחיד [ועי' ברש"י שם ד"ה כיון דאמר רבא] ובתוס' בדף ס': ד"ה כאן שכלתה כ' דגם רמב"ח מודה דיש לו כל העיר בנותן עירובו דהוה כל העיר כמשהו. ובי' התור"פ דזה כמו ששבת עד מחיצה החיצונה.

[תוד"ה האי להקל, וא"ת תיקשי לשמואל כו', הרשב"א וריטב"א הוסיפו דגם לר"א צריך מוקף לדירה גם בפחות מב' סאתיים ומב' דתוס' דהק' רק לשמואל חולק ע"ז].

ובחזו"א ק"ט סוס"ק י"ח נסתפק האם לרמב"ח בשביתתי במקום פלוני יהא ד' אמות ומצדד דלא ושוב הוכיח מדף נ': דיש לו ד"א [וכמ"ש התור"פ] אלא שמעיר דהלא כל נותן עירובו אומר שביתתי במקו"פ ורק בעשיר החמירו שלא יועיל אלא פת אבל לגבי ד' אמות מדוע שלא יועיל בנותן פת וכ' דאפשר דמביעיא ליה דכח הפת אינו אלא במקומו. ע"כ. ומ' דכוונתו דבמה שמניח פת זה מגביל מקום דירתו רק למקום הפת, ועי'.

מתני' מי שיצא לילך בעיר שמערבין בה והחזירו חבירו הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורין דברי ר"י, ר"מ אומר כל שהוא יכול לערב ולא עירב ה"ז חמר גמל. ועי' סוגית הגמ', ומיירי דיצא מערב שבת ע"מ לילך לביתו לעיר השני והחזיק בדרך והחזירו חבירו. והנה במתני' ובגמ' יש ב' פ' ברש"י בב' המחלו' במשנה, וכן ב' פירושים ברש"י בב' המחלו' בברייתא בגמ'.

והנה המחלוי במשנה - לפי א' [כמו שפירש"י נ"א: ובמשנה נ"ב.] באומר שביתתי במקום פלוני לכו"ע מותר לילך אלא מיירי בלא אמר שביתתי במקום פלוני ופליגי דלר' יהודה כיון דיש לו בית לא עקר דעתו מהליכתו והוה כעני שאמר שביתתי במקו"פ דכיון דהחזיק בדרך עני הוא. ור"מ סובר שהוא חמר גמל דכיון דלא אמר מספקא לן היכן רוצה לקנות אם בביתו או בתחומו והיינו דלר"י ודאי לא עקר דעתו מהליכתו ולפי ר"מ מספק"ל. וכמו שבי' רש"י בדף נ"א: דודאי לא חשיב ליה עשיר דא"כ לא יקנה כלום דבביתו לא רצה לקנות ובמקום פלוני לא קנה, ועקר דעתו משביתתו ובע"כ דעני הוא רק דכיון דלא אמר מספקא לן בכוונתו. ולפי"ז מה דצריך ב' בתים דלכך תלינן דלא עקר דעתו.

ולפי' ב' [המובא בגמ' שפירש"י לישנא אחרינא דמיירי הפלוגתא באמר שביתתי במקום פלוני] מיירי באמר שביתתי במקום פלוני ולכך מועיל לר' יהודה, ור"מ סבר דהוא עשיר כיון דאיי"ז בא בדרך ממש וסבר ר"מ שהוא עשיר ואמר שביתתי במקום פלוני הרי סילק עצמו מהאלפיים לרוח השני מביתו ובמקום פלוני לא קנה כיון שהוא עשיר ואין לו אלא אלפיים מביתו למקום שביתתו, ומבוי' דיש סילוק לחצאין. [ולפי"ז מה דצריך שני בתים היינו שיחשב החזיק בדרך ובלא זה כיון שחזר לא נחשב בא בדרך].

והראשו' פירשו כמו דרך ב' רק ביותר פשוט דודאי בלא אמירה שביתתי במקום פלוני לא מועיל ורק דר"מ מספקא ליה אם הוא חשוב עשיר או עני בהחזיק בדרך ולכך הוא חמר גמל, והרשב"א מוסיף דהספק באופן שהחזירוהו דאע"פ שהחזיק מתחילה בדרך כיון שעכשיו יכול לערב בפת ה"ז חמר גמל וגם במש"כ רש"י דעקר דעתו לגמרי משביתתו, הראשו' כ' לא כן דכיון שהוא בעירו ולא עקר דעתו מעיקרו ולכך זה ספק ממש וה"ז חמר גמל. [ועי' מהרש"ל].

ובגמ' בע"ב מק' הא תנינא חדא זימנא כו' א"ר ששת כו'. והנה לפי ביאור א' ברש"י דלר"מ מספקא לן היכן רוצה לקנות מבוי' היטב שאלת הגמ', ות"י הגמ' פירש"י ב' פי' בד"ה לא תימא, או דהכונה שלא עירב בפת או הכונה דלא אמר שביתתי במקו"פ. ולפי ביאור ב' ברש"י דהטעם שלא קנה לר"מ משום דהוא עשיר וסילק עצמו לצד השני צ"ב מה קושית הגמ'. ולפי הראשו' מבוי' קושית ות"י הגמ'.

וברש"י בע"ב כ' דלפי פי' ב' הרי מבוי' דלר"מ בכל אופן שעירב ולא חל העירוב מפסיד לצד ביתו בורח ב' והוא חמר גמל. [אבל בחידושי אה"ע כ' לבאר דרך בסוגיין בשביתתי במקום פלוני דמה"ת חל ורק רבנן החמירו שצריך פת אבל עכ"פ שביתתו חלה שם ולכך הוה חמר גמל].

ובב"י המחלוקת ר' יהודה ור' יוסי בברייתא בגמ' פירש"י ב' פי' [והפי' השני מסתדר רק עם פי' ב' של רש"י במשנה אבל הפי' הא' של רש"י כאן אתיא גם לפי' ב' במשנה וגם לפי' א'] לפי' א' מיירי בנוגע לחבירו שהחזירו ובנוגע לאומדנא אם חזר בו בזה פליגי רבה ור' יוסף לרבה לכו"ע צריך שחבירו אמר לין פה עת חמה ופליגי ר"י ור"י אם צריך החזיק בדרך כדי שלא יחשב שחזר בו. ולר' יוסף לכו"ע צריך שיחזיק בדרך ופליגי אם צריך שיאמר, וע"ז הק' רש"י דא"כ לר' יוסף ר' יוסי בא להוסיף. ולפי' ב' ברש"י לרבה צריך לכו"ע לומר שביתתי במקו"פ ופליגי ר"י ור"י אם צריך החזיק בשביל שיחשב עני ולר' יוסף לכו"ע צריך החזיק בשביל שיחשב עני ופליגי אם צריך לומר שביתתי במקו"פ. ולפי"ז אין המחלוי באומדנא אלא מה צריך אם אמירה או לא ואם החזיק בדרך נחשב עני.

ותוס' פי' ג"כ כמו בפ"י א' דלומר כ"ע לא פליגי היינו לומר לין פה עת חמה וצינה, אלא דרש"י מעמיד הנידון בלא אמר שביתתי במקו"פ אם דעתו לזה או לא, ולתוס' מיירי גם באמר שביתתי במקו"פ אלא שזה מועיל רק אם החזיק בדרך ולא נתייאש מלילך דאז הוא עני אבל אם נתייאש מלילך לא חשוב עני. ולכך לומר כו"ע לא פליגי דצריך בשביל שישאר בתורת עני ופליגי אם צריך להחזיק. ולר' יוסף להחזיק צריך ופליגי דלומר עת חמה ולהיפך מרבה דכשאומר עת חמה זה מגרע דהוא מתייאש מלילך ולא הוה עני. ובסוף העמ' כ' תוס' ופי' אחרון נר' לר"י עיקר והיינו דר"י מפרש כפי' ב' ברש"י,

דפליגי אם צריך אמירה שביתתי במקו"פ או לא. ועיי במהרש"א שבתוס' ריש ע"ב ג"כ הוא כלישנא בתרא וכי מהרש"א עוד דמה שמבוי בע"ב בתוד"ה תנינא דהוא סי' לר"מ דאפי' ללישנא בתרא דרש"י אף דרש"י גופא מפרש דאיי"ז סי' אלא בתורת ודאי מפסיד שביתת ביתו אבל תוס' מפרש גם לפי לשון זה דהוא סי' אם עני או עשיר [וכן מבוי בראשו].

והנה מה שצריך החזיק הרי לפי אי' ברש"י הוא בשביל האומדנא שלא חזר בו וקבע במקו"פ, ולפי' ב' הוא בשביל שיחשב עני דבהחזיק בדרך נחשב עני, וכ"ה במ"ב סי' ת"י.

[ועיי היטב ברמב"ם פ"ז ה"ב וה"ג דבה"ב כי בהחזיק בדרך כיון שגמר בליבו לקבוע שם ה"ז כעומד שם, ובה"ג כי שזה רק בעני או ברחוק ובמ"ב סי' ת"י פי' דגם בה"ב החזיק בדרך כדי שיחשב עני, אך מסידור ד' הרמב"ם שחילק לשני הלכות משמע דמה שצריך החזיק הוא בשביל עצם קביעתו לשבות במקום פלוני. ולכך חילק זה הרמב"ם לב' הלכות, ולפי"ז מ' דצריך גם החזיק וגם עני וכמ"ש בביה"ל שם בשם הח"א, ועיי. וכן ברמב"ן בדף מ"ג בתי' הב' כי דבהחזיק בדרך א"צ לומר ואפי' למ"ד צריך לומר ה"מ במוחזר אבל כאן דעתו ליבשה וכו', ומבוי להדיא דהחזיק הוא בשביל קביעת השביתה].

ועכ"פ מבוי מסוגיין בנוגע לאמירה שביתתו במקו"פ דלפי' אי' ברש"י במשנה לכו"ע א"צ לומר ולפי' ב' פליגי בזה ר"י ור"י, והראשו' הביאו דהראב"ד תמה היאך אפ"ל דאיכא מ"ד דא"צ לומר שם תהא שביתתי דהא כמה סתמות יש דמוכחן דצריך לומר, והביא מהמשנה בדף מ"ה. בישב בדרך והוא סמוך לעיר דבזה הנידון אבל בלא סמוך ודאי לא מהני, וכן ממה דצריך לסיים מקומו, ואמאי הרי גלוי שזה רוצה לילך ואפ"ה הכי לא אמר בעיקרו לא יזוז לרב, וכי הרשב"א דאין הנידון דומה לראיה דבאינו מכיר ואינו מסיים זה מגרע.

והרמב"ם בפ"ז ה"ב פסק דא"צ לומר וסגי כוונה, וכי הגר"א [בסי' ת"י] דפסק כר' יוסף וכו' יוסי וכי דרש"י בע"ב פסק כרבה דצריך לומר, וכן בתוס' בדף מ"ט: כי דצריך לומר, ועמשי"כ בדף מ"ט: בגדר הדין שביתתי במקום פלוני, אם זה ממילא או דאיהו מחיל זאת.

נ"ב:

מתני' מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אי' לא יכנס, וברש"י: במזיד ומדעת שלא לשם מצוה. וזהו ע"פ הגמ' בדף מ"ו. לדבר מצוה מודו ליה ומפרש רש"י דרק במזיד פליגי, ודלא כהתוס' מ"ה: שפי' דדוקא לדבר מצוה אבל בשוגג פליגי. ושם הובא דהראב"ד בהשגות כי כרש"י ורע"א פי' ברמב"ם כשי' תוס'. ושם נתבאר המחלו' בכ"ז.

גמ' א"ר חנינא רגלו אי' כו', ובגמ' מבוי דהנידון הוא משום דבתר רובו אזלי'. ופליגי בגמ' תרי לישני והרמב"ם בפכ"ז משבת הי"א פסק דיכנס כל"ב והראב"ד פסק כל"ק. דלא יכנס. וברבינו יהונתן כי: אפי' לת"ק דהלי' כוותיה דאמר אפי' אמה אי' לא יכנס ואע"פ שבפסיעה אי' בינונית יש אמה אחת וכ"ש אם היתה פסיעה גסה אפ"ה כיון שלא עקר אלא רגלו אחת אינו נקרא יוצא חוץ לתחום דכי' אם תשיב משבת רגליך רגלך כי', ע"כ.

ובדברי יחזקאל סי' ט' אות א' האריך בסוגיין וכי' לדון דהמחלו' הוא באיסור יציאה חוץ לתחום אם לוקה דוקא ביצא אמה כלי' הרמב"ם ריש פכ"ז משבת או אפי' בכל שהו כלי' השאילתות והבה"ג. ודן בזה מד' הרי' יונתן ע"ש.

עוד כי שם דלכאוי' לפמ"ש בגמ' הטעם דיכנס לל"ב דלמקום שרובו הוא נזקק א"כ זה דוקא אם רובו בפנים, וכי' דמד' הרמב"ם [פכ"ז, י"א] מבוי' דגם בהחשיך חוץ לתחום [כהמשנה הבאה] ורגלו אי' בפנים יכנס וכי' דגרס כג"י הר"ח למקום שכולו הוא נזקק. והיינו דצריך שכולו יהא מחוץ לתחום ובי' דמועיל במה שהוא אגוד לתחומו דכל שיש אגידות לתחומו סגי בזה.

ודן עוד בנוגע לד"א של יוצא חוץ לתחום מה הדין ביצא רגלו א' וכ' דבזה לרש"י דלמקום שרובו נזרק גם בזה יועיל אבל להרמב"ם דמשום אגידות זהו רק בתחום אלפיים ולא בד"א.

גמ' ר"א אומר כו', ל"ק הא דעקר חדא וכו' הא דעקר תרתי וקאי אתלת, ובריטב"א כ' דמוכח מכאן דלא מספיק במה שדבוקין הד"א עם התחום אלא צריך שיהו מובלעין זה בזה, וברש"י מ"ה. בתחי' העמוד מבוי' דדבוקות מועיל גם לר"א והקשו ע"ז מסוגיין. ובאמת לכאוי' זה תלוי אם הד"א נמדד עם מקום רגליו או בלא מקום רגליו [והובא הנידון בזה בדף מ"ח]. דלכאוי' אם זה נמדד עם מקום רגליו א"כ כשעומד באמה הג' לא נחשב אפי' דבוקות, וא"כ אתי שפיר דהריטב"א סובר דהוא בלא רגליו ולכן כשעומד באמה הג' זהו עדיין דבוקות ורש"י יפרש דנמדד עם רגליו ולכך לא נחשב דבוקות, [ואמנם בדף מ"ח. נתבאר דהריטב"א סובר דנמדד בלא מקום רגליו [כן דייק חזו"א] וכן האו"ז מדייק ברש"י דעם מקום רגליו וזה להיפך. [וצ"ע].

מתני' מי שהחשיך כו', הראב"ד [פכ"ז, י"א] כ' דבהחשיך ד"א חוץ לתחום נמי יכנס דיש לו לילך ד' אמות וכיון דעל על, ומבוי' דהבלעת תחומין מהני גם לקנות תחום. וכן הוא בירו' כאן. ולפי"ז הדין דנתגלגל ד"א חוץ לתחום היינו גם חוץ לד"א שהוא עומד בו ועי' חזו"א [ק"ט, ו'] דנותנין ד"א לעירוב ועוד אלפיים ועוד ד"א למקומו, ובד' הרמב"ם דלא כ' כהראב"ד כ' המ"מ דכיון דקיי"ל דבורר לאיזה רוח שירצה וכיון שהוא מהלך לכיוון מחוץ לתחום נר' כבורר אל עבר פניו ודוחק. ורע"א כ' דהרמב"ם פי' דדוקא באונס יש הבלעת תחומין. וכדלעיל.

הדרן עלך פ' מי שהוציאוהו

פרק כיצד מעברין

בפרק זה מתבאר כל דיני תחומי העיר ועיבורה ואופן המדידה. והנה יש דברים שהם דוקא בעיר ויש דברים שהם בכל רשות היחיד וכמו שיבואר.

והענין הא' הוא ריבוע העיר, וכן ריבוע התחומין וכמו שיבוי', והנה ריבוע העיר הוא לאו דוקא בעיר כמבוי' בדף נ"א. דכזה יהו כל שובתי שבת. [ועי' בהמשך בגדר הדין ריבוע].

א. ריבוע העיר - היתה עגולה עושין לה זוויות, [נ"ה.], וילפי' מפאת [נ"א]. דמרבי' פאות לכל מילי דשבת, [רש"י נ"ה.]. [ובאהבת איתן על המשניות כ' לחדש דגם לר"ח בן אנטיגנוס דפליג בדף נ"א. על הדין ריבוע, זהו בריבוע התחום אבל מודה דבעיר מרבעין דזהו ממש כעיר הלויים. ובי' דלכך לא פי' הר"מ במשנה דקתני עושין אותו דקאי אתחומין דזה כבר תנן לעיל נ: ולי' הגמ' לעיל משמע דל"ל כלל פאות] והריבוע מרבעין כריבוע העולם, [נ"ו.] ויודעים זה ע"י הכוכבים עגלה בצפון ועקרב בדרום, או ע"פ שקיעת החמה כמבוי' בגמ' נ"ו. וא"א לרבע באופ"א, אפי' החליטו לרבע באופ"א, [חזו"א ק"י, כ"ג, ודלא כמ"ש בשע"ת בשם הנו"ב] מרובעת אין עושין לה זוויות [ובריטב"א נ"א. בד' רשב"ם כ' דזה בדרבנן דמה"ת צריך ריבוע עולם], ולכאוי' בע"כ מרובעת א"י ריבוע מדויק דכמעט לא מצוי אלא ככללות תמונת העיר, דאם בכללות זה מרובע חשוב מרובע, ועי' בזה.

היה בית א' יוצא כמין פיגום או ב' בתים, שבולט בית א' משאר הבתים רואין כאילו חוט מתוח עליהן ומודדין ממנו ולהלן, והנה בזה ודאי אין זה כריבוע העולם כמבוי ברש"י, ובתוס' נ"ד: [וכ"ה בחזו"א סי' פ', נ"ד:] ומשום דיש ג' זוויות ישרים, לכך חשיבה כמרובעת ומרבעין על פיה.

ויל"ע מה הדין בב' זוויות ישרות או זווית א', ובפשטות מצאנו דהוא מחלו' בראשו' ואחרו', [והאחרו' נחלקו בהדיא, כדלהלן], דברמב"ם ושו"ע [שצ"ח] כ' דבעגולה או משולשת או צלעות רבות מרבעין. ושוב כ' דכשמרבעין מרבעין כריבוע עולם, ומשמע דקאי גם במשולשת שיש לה זווית א' גדולה ישרה ומ"מ מרבעין כריבוע עולם, [וכן בצלעות רבות לא הצריכו מכל כיוון צלעות רבות אלא משמע דאפי' אם אינו אלא בב' ג"כ], וכן נקטו בשו"ע הגר"ז סי' שצ"ח ובח"א כלל ע"ו אות י"ג דכל זמן שאין ג' זוויות ישרות מרבעין כריבוע עולם, וע"ע להלן. וכ' דכ"מ בטור אמנם ברשב"א וריטב"א הביאו ד' הראב"ד דכל שיש זווית א' ישרה שוב מרבעין כפי זווית זו, ורק עגולה הוא דמעברין כריבוע עולם, [כ"ה במאירי בד' הראב"ד] ובאמת המ"ב פ"י כך גם בד' השו"ע במשולשת או צלעות דמותחין החוט נגד הקו הרחב ולא כ' ריבוע עולם, [ועי' בשו"ע הלכות שצירף זע"ז וצ"ח] ובחזו"א [סי' פ' נ"ד: נ"ה, וסי' ק"י] נקט ג"כ כך דכל שיש צד א' ישר מרבעין עפ"י, ועי' להלן ד' החזו"א, ובגמ' מבוי ביוצא פיגומין מב' רוחות דמותחין חוט וצ"ע לח"א ושו"ע הגר"ז דהא אין ג' ישרות ומבוי בע"כ דכל הנידון הוא באופן שאין הזווית ישרה, אבל אם הזווית ישרה, ורק בולט בזווית פיגום א' או ב' אז עדיין נחשב מרובעת ואין עושים כריבוע העולם. וזה מוכרח.

ובהיתה רחבה מצד א' וקצרה מצד א' רואין אותה כאילו היא שוה - וזה ודאי אינו כריבוע עולם, והציור ברש"י הוא וזה ניחא לשיטה הב' דבזווית א' ישרה אין מרבעין כריבוע עולם, אבל לשיטה א' בציור כזה מרבעין כריבוע עולם, אלא הציור הוא [כמצויר ברמב"ם פרנקל בסוף הספר] כזה: ורק באופן כזה שיש ג' זוויות ישרות אין מרבעין כריבוע עולם, וזהו מבוי כשיטה א'.

ובעשויה כמין קשת או כמין גא"ס, כ' הרשב"א דבקשת אם היא כמין ח"י"ת גומרין לרבעה ואם היא ח"י"ת עגולה מותחין חוט ומרבעין עפ"י ולא ריבוע העולם דזהו נחשב ג"כ כזווית א' ישרה שאין מרבעין לריבוע עולם כד' הראב"ד, ומלבד זה מרבעין העיגול מבחוץ להשוות לה פיאות, ובכמין גא"ס: הביא הרשב"א מחלו' האם מותחין חוט ועפ"י מרבעין [באלכסון] או שבזה עדיף לרבע ע"פ השנים הקיימות, וצד הא' הוא כיון דהחוט הוא צד רחב יותר משאר הצדדים ונקט כצד ב' [ולב' הצדדים אינו ריבוע עולם] [והיינו דאם הוא זווית רחבה כריבועה, זווית קצרה כריבוע עולם חזו"א ק"י כ"ו] ובחזו"א כ' דיש תמונות שקשה להכריע איך לרבע אם בריבוע עולם או ריבוע עצמה, וגם ריבוע עצמה יתכן בכמה אופנים וכ' דמרבע כפי מה ששטחו פחות, וכן מסתבר, [ומשמע שא"י"ז מדין ס' אלא שכך הוא מה שניתן לרבע].

ובגמ' מבוי לגבי קשת דביותר מד' אלפים אמה ביניהם אין מצטרף, ע"י להלן, ודנו הראשו' האם נא' זה גם בפיגומין או לא, בפיגום א' יוצא ויש ד' אלפים עד קצה הב' של העיר, וכתבו ב' סברות דבזה עדיף, תוס' כ' דדוקא קשת שהוא מעיקר העיר אין מרבעין כך, אבל פיגום שאינו מעיקר העיר מתבטל לעיר בכל אופן, ובפרט בתוך ע' אמה, והרשב"א כ' דבפיגום הוא יותר עתיד לימלאות וליבנות עוד ואפי' ביותר מד"א, והביא ד' הגמ' נ"ז: ועי' להלן, והרשב"א הביא בזה מחלו', ונקט יותר דעדיף בזה, ובתוס' מסיק לא כן דאין לחלק, וברא"ש נסתפק, וברמ"א שצ"ח ס"ו פסק דדינו כקשת דלא מהני ביותר מד' אלפים, ובביה"ל כ' דאפשר דיש לסמוך להקל בשעת הדחק, ועי' בשעה"צ דבפיגום א' צריך שלא יהא אפי' באלכסון ד' אלפים אמה, [ובחזו"א סי' פ' לשו"ע שצ"ח, ס"ד ובמ"ב ושעה"צ, כ' דאפי' יש באלכסון ד"א כל שיש אופן שיובלעו ב' התחומין זב"ז סגי, עייש"ה] ובכל אופן מרבעין במקום שנתקצר מד"א, וכדלהלן בקשת, וברחבה מצד א' וקצרה מצד א' שעיקר העיר עשויה כך, כ' הרשב"א וברא"ש דהוא ס', אם מרבעין ביותר מד"א. ובתח"י הביא הרשב"א ד' הראב"ד דאם יוצאין בתים כנגד אמצעה של עיר אפי' ג' פרסאות מרבעין, דלעולם נר' כעיר א' נמשכת, [ועי' בביה"ל שם, חזו"א שם].

ובחזו"א [ק"י כ"ו] נסתפק בעיר עגולה שצלעות המרובע יוצא ע"י הריבוע יותר מד"א אמה האם לא נרבעה, דאין קשר בין הצדדים, ומחודש ולא שמענו וכ' דבזה הוא כסברת הרשב"א דעומדת לימלות, וגם תוס' דחולק בפיגומין י"ל דעגולה עדיפא כיון דאין כאן יוצא שפיר רואין אותה כאילו עומדת להימלא בתים עד לריבוע, [ובעיר עגולה כזה: דייני' הבליטה כקשת] עכ"ד, וזה מחודש דמבו' בדבריו דגם תוס' לא חולק לגמרי על סברא זו, דעומד לימלות שכי' הרשב"א, וצ"ת.

ובחזו"א [ק"י ט"ז] דן בדין ריבוע בריבוע הבלעת ב' עיירות ע"י ריבועיהן, דאם יש ב' קרפיפות מצטרפין לעיר א', ומה הדין ריבוע בריבוע, ובתח"י כ' מדי' רש"י נ"ה. להוכיח דחשוב כעיר עצמה ומצטרף לעיר א', ושוב כ' [בסוגריים, - מהדורא בתרא] דהדבר צריך הכרע, [וכ"כ בשונה הלכות, והגרנ"ק, ועי' ישוע"ד סי' נ"ה] ויסוד הס' בזה בגדר הדין ריבוע האם הוא כעיר עצמה וכמו קרפיפות, ולכאוי' מלי' המשנה כיצד מעברין את הערים, וכ' רש"י דזהו כדתנן בדף ס' הנותן עירובו בעיבורה של עיר, הרי נר' דחד דינא הוא. [וברמב"ם בפיה"מ שם פי' דהיינו ריבוע וכן בפיה"מ נדרים דף פ"י דזהו עיבורה, ומבו' ג"כ דענין א' הוא אך הראשו' דף נ"ז. לא פי' כן וכן המ"מ ברמב"ם כ' דהיינו דיש בית משמע דגם הר"מ בחיבורו לא ס"ל כן], אלא דבאמת טעמא יש בה דבשלמא קרפף הוא חלק משימוש העיר ושיעורו בע' אמה, דנטפל לעיר, אבל ריבוע במה יחשב חלק מעיר ואין כאן אלא דין במדידת התחומין דהוא רק אחר הריבוע אבל במה יחשב חלק מהעיר.

והנה יל"ע באין לו תחומין אלא כל העיר כד"א, כהאופן המבו' בריש פ' מי שהוציא אוהו, האם ריבועה, כד"א, וזה מבו' ברמב"ן ר"פ ד' דהוא כד"א כדלהלן ולפ"ז נר' דהוא חלק מהעיר, (ובדף נ"א. מבו' דגם כל ד"ט דרה"י צריך מרובע) וגם זה ברור דהשובת בריבוע העיר יש לו כל העיר כד"א, [חזו"א סי' פ' נ"ה. ועי' בזה].

ב. עיר העשויה כקשת וזהו בחי"ת ישרה או חי"ת עגולה, או כמין גא"ם [וכגא"ם אינו כפיגום דעיקר העיר עשויה כמין גא"ם], רואין אותה כאילו מליאה בתים ונ"מ ליוצא מהקשת דרך היתר דמודד תחומו מהיתר, וכן דיכול לילך מראש קשת זה לראש האחר [עי' להלן מה דצריך בזה לדין דכמליאה דתיפול מדין הבלע"ת] מ"ב. ומה שנתחדש בדין זה הוא דאף דעיקר העיר עשויה כך וגם אינה עתידה להימלאות עוד והיה נר' דבזה לא שייך לרבע מ"מ כל זמן שאין בהם מרחק כ"כ גדול כדלהלן עדיין רואין כמליאה וחשובה כעיר א' גם לתוך הקשת.

ודנו לגבי הבלעה של קשת בעיר אחרת ובחזו"א מבו' [ק"ט, ט"ו] דקשת עדיפא מריבוע וכן בכמין גא"ם וחשיבא כעיר עצמה ויש שדחו דה"מ לגבי אדם פרטי שנטפל לעיר אבל אי"ז מועיל לצרף עיירות, ובחזו"א לא משמע כן.

ובגמ' אמר ר' הונא דרק אם אין בין ב' ראשי הקשת יותר מדי' אלפים התחומין מובלעין ועי"ז זה מצרף [ובמ"ב הוסיף דעי"ז אפשר לילך מזו לזו], אבל אם יש יותר מדי' אלפים אין מצטרף, וכן בגא"ם אם יש יותר מדי' אלפים באלכסון, וצריך שיהא פחות מד"א שיהו קרובין זה לזה שיוכלו לילך מזה לזה ובל"ז נר' כב' עיירות, רשב"א, [ועי' שפ"א שהק' דלר"מ דנותנין קרפף הול"ל יותר מד"א אמה לראשו' דפסקו כך, וגם דבגמ' מבו' דבנפרצה מב' רוחות תלוי בקמ"א אמה ולכאוי' סגי ברוח א' קמ"א וברוח הב' נידון כקשת ודן דאולי לא מהני זה, וזהו ס' מחודש ועי' בזה] ובגמ' בע"ב אמר רבה בריה דר"ה דצריך ג"כ שבין הקשת ליתר לא יהא יותר מאלפיים, ולרבא בריה א"צ ואמר אביי כוותיה מסתברא דמצי אזיל דרך בתים, ומבו' ב' עניינים ד' אלפים בין ראשי הקשת, ואלפיים בין יתר לקשת, ובכה"ג דמודדין מן הקשת ולא מן היתר יש ג' שיטות להרשב"א מודדין כל צלע בפ"ע כג' עיירות לס' העיתים ורש"י לכ"א מפתח ביתו, לתוס' וראשו' ממקום שנתקצר מדי' אלפים או ב' אלפים [ב"י סי' שצ"ח הביא ג' השיטות].

ובדין הא' דד' אלפים מבו' בדף נ"ז: טעם דמועיל דכיון דמצד א' הוא מחובר בקשת עצמה סגי מצד ב' להתחבר ע"י שהתחומין נפגשין ונבלעין וכנ"ל, ובהדין דאלפיים - נחלקו תוס' והרשב"א בע"א, [דלרבה צריך שיהא גם פחות מד"א בין ב' ראשים, וגם פחות מאלפיים בין קשת ליתר, ולרבא רק שיהא פחות מד"א אבל אפי' יותר מאלפיים] ושי' תוס' דלרבא סגי בפחות מאלפיים אפי' יש יותר מד"א, והרשב"א חולק ע"ז, ויסוד המחלו' דתוס' פי' דהוא דין דהתחומין נבלעין

ולרבה צריך שיהיו תחומין מובלעין מכל צד, ולרבה סגי מובלעין מצד א', והרשב"א ס"ל דאי"ז דין מובלעין מכל צד אלא דין דמצי למיזל כדי שימדוד משם, [ולכך הבין דגם לרבה כן].

ואם יותר מד"א [ומאלפיים - לתוס'] אין מונין אלא מהקשת, ומ"מ מונין ממקום שנתקצר תוס', וכן ברשב"א כ' דעושין יתר במקום ששייך. [וברמ"א ד' הטור דגם מונין בכל ענין רק אחר ב' אלפים, ע"פ שי' תוס' דסגי ב' אלפים מקשת ליתר, ובביה"ל מתמיה ע"ז [שצ"ח ס"ד] ועי' חזו"א], ולכו"ע בכל ענין מותר לילך דרך הקשת וכן בתוך ע' אמה להפוסקים דעיר א' יש לה קרפף, חזו"א ק"י, ט"ו ומשם אלפיים לכל רוח באיזה מקום שרוצה, והנידון ביוצא מהקשת לכיוון היתר, או מקשת לקשת דבזה אסור לילך [רשב"א, פוסקים].

ובזה יש הקו' הגדולה לר"ה דצריך פחות מאלפיים מקשת ליתר וכן לרשב"א לרבה ביותר מד"א אפי' פחות מאלפיים לא מהני דהלא יש דין הבלעת תחומין כדלהלן כשהוא מאותו מקום שבייתה, [עי' סוף אות ג'] וכמבוי מ"ד: לגבי מערה, והלא בכל אופן שיהא הוא בתוך אלפיים לעיר ומה איכפ"ל דיש יותר מד' אלפיים, והקו' דלר"ה בפחות מד"א מה צריך פחות מאלפיים, ולהרשב"א לכו"ע ביותר מד"א ופחות מאלפיים, קשה בהולך מרגל לרגל אמאי אסור בזה, וכמה מחברים כ' בזה, [ועי' בזה במרכה"מ שכי' דבתוך אלפים אפשר לילך, ועי' ג"כ באו"ש ועי' בס' קרית אריאל, ועכ"פ סתימת הפוסקים דרק בתוך העיר אפשר לילך או בתוך שבעים אמה כחזו"א הנ"ל], והמבוי בזה דיש גדר דהוה כב' עיירות ואף דבעיר עצמה הוא עיר א', מ"מ לגבי תוך הקשת כיון דנר' כב' עיירות קבעו חז"ל דין שיהא נידון כב' עיירות העיר ותחומיה. [ומה דבמערה נידון כעיר א' משום דאינו נר' כב' עיירות, ואה"נ במערה שתהא נמשכת לצדדיה יהא אסור לילך מראש לראש, אבל בקו הישר יהא מותר וכנ"ל] וכך מבוי. [ועי' חזו"א סי' פ' נ"ה: משה"ק דנחלק כמין גא"ס ע"ש].

ג. ריבוע תחומין - תנן נ"א: דאלפיים אמה של תחום שבת הן מרובעות, ולרחב"א עגולות, ותנן נ"ב: ותניא נ"ו: דמערבין העיר, ומודדין תחומה אלפיים לכל רוח, ומרבעין התחום, וימדוד מאמצעה אלפיים ואח"כ יעשה הקרנות ע"פ זה דאל"כ יתקצר התחום כ-006 אמה, עי' נ"ו: [ועי' ברש"י וברשב"א שם דחלק על רש"י דודאי ל"ה הו"א שיתקצר התחום מאלפיים. ע"ש]. וזהו ריבוע תחומין.

ובזה יש קו' הגדולה מה צריך דין ריבוע העיר, דהלא במילא מרבע התחום ומה מוסיף ריבוע העיר, ואמנם יש נ"מ בכמה ציורים, אבל בגמ' נ"ו: מבוי בעיר עגולה דמרבע העיר ואח"כ מרבע ויוצא בשוה, כזה: וזה קו' חמורה, ובעהשי"ת עלה בידי ליישב ע"פ מה שהובא לעיל ד' החזו"א דבעיר עגולה דיש בין זוויות העיגול יותר מד' אלפים דלא נרבע, וכ' דמרבעין משום דעתיד לימלות ובה גס תוס' מודה [וצ"ת]. והנה נר' דענין זה דיותר מד"א אינו דוקא בריבוע עיר וקשת אלא גם בריבוע תחומין דיסוד הענין דאין קשר בין זל"ז וה"ה בין התחומין אין קשר מכיון דיש יותר מד' אלפים, עוד נר' דלגבי ריבוע תחומין לא מועיל סברת החזו"א דעתיד לימלות דפשוט דכ"ז שייך רק בשם עיר דבעומד לימלות מוסף על שם העיר אבל בתחומין פשוט דל"ש זה, וממילא אשה"ט דבגמ' נ"ו: איירי במתא עגולה אלפיים על אלפיים, ודו"ק ותשכח שבאופן כזה ריבוע התחומין עומד על יותר מן ד"א באלכסון [דהתחום אלפיים, ומהעיר מודדין מאמצע וא"כ הרי ג' אלפים בקו היושר ובאלכסון עולה ליותר מד' אלפים] וא"כ א"א לרבע התחום לבדו, ולכך צריך מקודם לרבע העיר והסכימו לזה חכמים.

ובמערה שיש לה ב' פתחים מב' כיווניה מבוי בגמ' מ"ד: דתוכה וגגה נמדדין לב' מקומות, ואין מונין תחום מכל נקודה כלפי גגה, אלא רק מפתחיה מונין אלפיים לכל רוח, ולגבי גגה נידון כדין הבלעת תחומין ובלא הבלע"ת א"י לילך מזל"ז, וכבר נתבאר בזה לעיל הב"י בזה ובקשת הוא להיפך דאף דודאי מכל נקודה שבה מונין אלפיים לכל כיוון מ"מ ב' הראשים נידונים כב' ראשים חלוקים וכב' עיירות לגמרי, משום המרחק שביניהם, ואפי' הבלע"ת ל"מ. וכל אלו כללים גודלים.

גמ' היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים כו' מוציאין את המידה כנגדן. והנה לקמן נחלקו ר"מ וחכמים אם נותנים עיבור לעיר דהיינו שבעים אמה בסוף העיר, וכאן מבואר דלכו"ע אם יש בית בתוך ע' אמה, [ועי' חזו"א סי' פ', עמוד קכ"א בתחילתו, אם צריך שיכנס ד"א או משהו] נמשך העיר עד לשם ומודדין משם וזהו עיבור העיר וצריך בית ד"א על ד"א, כ"כ מג"א סי' שצ"ח ס"ו, [ובביה"ל כ' דהאחרו' כ' דא"צ מרובע, ובחזו"א ק"י כ"ח כ' דאין להקל בזה, ע"ש]. ולא בית בלבד אלא גדודיות שנשתיירו מבית דירה גמורה ג' מחיצות בלא תקרה או ב' ותקרה [כך קיי"ל, ויש שכו' לחומרא, ראב"ד] וכן קבר וגשר שיש בית דירה בהן, של ד"א על ד"א [ובבית חרושת שמכונותיה וספסליה מחוברין לקרקע ה"ז ממעט מד"א [חזו"א ק"י כ"ח], וכן ביהכ"נ ועכו"ם שיש בהם בית דירה - ועי' להלן - ואורות סוסים ואוצרות שבשדות שיש בית דירה, וכן בורגנין, כל אלו מתעברין עם העיר ואם אין בהם בית דירה לא מתעבר, והרשב"א הביא ס' הירו' בחצר בית אם מתעבר עם העיר או דוקא בית מתעבר ולא חצר.

וביסוד הענין הנה למדנו בפי' עושין פסין דין מוקף לדירה לגבי היתר טלטול שאם אינו מוקף לירה אינו נחשב כמוקף להתיר הטלטול ביותר מבי' סאתיים וכן כאן מבואר ג"כ דצריך דירה לעיבור העיר, החת"ס בתשו' נקט דכל המנויין הנ"ל אינו נחשב מוקף לדירה לגבי היתר טלטול בפרק ב' ורק לגבי העיבור זה מועיל דהא שם בורגנין לא חשוב מוקף לדירה דהוה דירה שתשמישה לאוויר [כ"ב] ואילו כאן מועיל הרי דכאן מועיל יותר בקל. וחזו"א [בס' סק"כ] נקט איפכא דכאן צריך יותר דירה חשובה. והוכיח מדיר וסחר דלגבי טלטול א"צ בית דירה [עי' ביה"ל ריש סי' שני"ח דלא כריו"נ, ועי' רש"י י"ח ורש"י כ"א]: ואילו כאן מב' דבאורות צריך בית דירה, ומש"כ חת"ס דלא קאי כאן בית דירה על אורות תמוה. ובע"כ דלעולם עיבור בעי דירה גמורה שבנ"א אוכלין בהן פיתן וישנין בהן והילכך דיר וסחר אין מתעברין אע"ג דחשיב מוקל"ד לענין טלטול יתר מב"ס כיון דבנ"א מצויין להאכיל בהמות ולהשקותן ולנקותן, אבל בורגנין דבנ"א אוכלין שם - ואפשר שישנין שם שפיר מתעברי עכ"ד, ועכ"פ נקט החזו"א דצריך מקום פיתא ולינא, ועפ"י כ' דנקיטת הפוסקים בבעיא דירו' בחצר לחומרא דלא מתעבר עם העיר [וס' הירו' יל"פ דהס' בזה גופא אם צריך פיתא ולינא, ואפ"ל דהס' משום שנטפל לבית], [ובד' הריב"ש שהביא שם ומשמע דמתעבר, אך דחק בזה, ע"ש] ולחזו"א קו' החת"ס מבורגנין דשם בפרק ב' לא מהני להתיר כל ההיקף שיחשב לדירה וכאן מועיל הרי דזה עדיף ל"ק דשם הוא דין בהיקף שיהא לשם דירה, אבל לגבי עיבור הוא דין בעצם שיהא בית דירה בריחוק ע' מן העיר וכיון דאוכלין וישנין בהן ש"ד. וכ' החזו"א דמ"מ אם נבנה לצורך דירה אף שלא דרין בה מהני כמ"ש רש"י בנפש דסתמא לדירת שומר הקבר עבד, [חזו"א ק"י, כ'] ואפי' כל העיר כך שפיר דמי, ע"ש, ובחזו"א [ק"י כ"ח] כ' דבית חרושת שמיוחד לעבודה לא מצטרף ואפי' אוכלין באקראי ומסתבר דגם בקובעין סעודה א' ביום, כיון דעיקר הבנין למלאכה ולא לדירה, וגם האכילה בע"כ, שאין השלחן ערוך כדרך המסובין לא מיקרי דירה, והביא מדף ע"ג. דעראי לא מהני.

ובעיקר דין בורגנין - בדף כ"א. בגמ' דאין בורגנין בבבל לגבי עיבור העיר דשכיחי בידקי דמיא וכן בשאר ארצות דאיכא גנבי, ועי' במ"מ פכ"ח ה"ג ד' הרמב"ם והרשב"א, ובלא זה נמדדין, [מ"ב שצ"ח ל"ג] ושם כ' דא"צ בורגנין ד"א, ע"פ הגמ' בסוכה וחזו"א [ק"י, כ'] כ' דהיינו אם אוכלין שם ואפשר שישנים שם.

ובביהכ"ס שיש בית דירה דמתעבר, בביה"ל פי' דיש בה בית דירה בחדר נפרד ומהני הביכ"ס להשלים להצטרף לשיעור ד"א וכן לגבי דמודדין מביהכ"ס כמב' בגמ' לגבי מערה וחזו"א כ' דמיירי דוקא דיושן בבכ"נ עצמו ורק בזה נעשה כל הביכ"נ לבית דירה, [וכמו במזוזה דגם אם יש בית דירה בפני עצמו אינו נעשה הכל כבית דירה לחיוב מזוזה] ואם אין מעבר מביתו לביהכ"נ ודאי לא מצטרף, [חזו"א ק"י, ד"ה ואם יש שם] ובחזו"א שם כ' כן גם באורות ואוצרות שיש בית דירה דהוי כנ"ל.

ובגמ' מב' עוד דמערה אין מתעברת אא"כ יש בנין על פיה ואפי' אין בבנין ד"א מצטרף המערה להשלים שיעור הד"א, ובתוס' כ' דצריך שיהא רוב הד"א מן הבנין, וכן מועיל המערה להמשיך העיבור ליותר רחוק, ובפשטות הבי' דמיירי

דהמערה אינה בית דירה ורק דע"י הבנין חשוב גם המערה כבית דירה ונטפל לבנין, וכן למד הביאור הלכה הנ"ל ולמד מזה דגם בביהכנ"ס מצטרף הביכ"נ לבית דירה ובחזו"א שם כ' דכל כה"ג לא מצטרף אלא דהמערה דירה גמורה יש בה ורק דגגה נידון בפ"ע דמה שיש דירה למטה לא נחשב שגם על גבה יש דירה ואי אפשר להמשיך העיבור וע"ז מועיל הבנין שע"ג להצטרף, ויוצא ב' דינים, א) דבבהכ"נ וכדו' לא מצטרף לבית דירה וכנ"ל, ב) דגגה בפ"ע כקרקע פנוי והביא מירו' כן. ועפ"י כ' דה"ה בית דירה על עמודים גובה י"ט אינו מתעבר עם העיר וגם אם הבית דירה ע"ג ביהכנ"ס וכה"ג וכ"ש שאין עושה שם עיר, דכמו למטה ה"ה למעלה, ובביה"ל מבוי דלא כב' הדינים, דמבוי דאם המערה היה בית דירה גמורה מהני, אף שהיא למטה, ורק דבסתמא מערה אינה דירה ראוי ולכך אין מתעברת בלא הבנין. [אך לכאוי מבוי כן בדף מ"ד: דהתחום נידון רק מפתחיה ולק"מ דעכ"פ מפתחה יצטרף לדין עיבור כל המערה ומה לי דהדירה שם למטה מי וז"ב].

עוד מבוי בגמ' הבית שבים מתעבר עמה אם עשוי לפנות לו כלים שבספינה, ובחזו"א [קנ"ו] כ' דוודאי הוא בית דירה, רק דכיון דאין זה דרך לדור לא מהני אא"כ עשוי לפנות, ובית שבספינה אין מתעבר כיון דלא קביעא בתוך ע', רש"י, [וני"מ בזה למכוניות שעשויין לדירה דלא מועיל, דלא נזכר דהספינה נידא דוקא, ופשוט]. וכ"ז הוא דין עיבור, וני"מ לרבנן לעיקר דין עיבור, והגדר דאף דלא ס"ל דין קרפף זהו בשטח פנוי שאינו משתייך לעיר, אבל אם יש בית או שאר דברים זה מצטרף וממשיך לעיר.

ובראשו' כ' בשם הראב"ד דאין נותנין עיבור לעיבור, והיינו דלר"מ דנותנין קרפף לעיר א' שנותנים עוד ע' אמה מחוץ לעיר אין זה אלא מהעיר ולא מן העיבור, ומ"מ יש נ"מ לר"מ ג"כ בכל הדין דעיבור ע"י בית דע"י עיבור אם יש בכל ע' אמה בית זה ממשיך העיר ואפי' ג' פרסאות, בכ"א מהשנויים לעיל שמתעברים.

ובטור כ' דמעברין העיר ואח"כ נותנין קרפף, והיינו דאם יש בית בתוך ע' מותחין חוט כנגדן ונותנין משם עוד ע' וכו"מ העתיקו הרמ"א, ובביה"ל תמה מהראשו' הנ"ל דאין נותנין עיבור לעיבור ובחזו"א [ק"י, י"ט] כ' דבית בתוך ע' אינו עיבור אלא זהו עצם העיר ומש"כ הריטב"א דלא מהני היינו בבית חרב שזהו דין עיבור או באופן שהחומה מפסקת בית הבית לעיר דזה הוא דין עיבור, אבל בית בתוך ע' אינו עיבור אלא עיר ונותנין ממנו ע' ודי' הביה"ל צ"ב דא"כ מה מגדיר היכן נגמר העיר כשאין חומה, דהלא הרמ"א ושו"ע כ' זה בבית וכן במ"ב סקכ"ד כ' זה בבית תוך ע', וזה פלאי דא"כ מדוע זה לא המשך לעיר ואטו דין קרפף הוא רק כשיש חומה שמקפת הבתים. [וע"ע שעה"צ שצ"ח, כ"ט] ובחזו"א דן בביהכנ"ס שיש בה בית דירה אם זה חשוב כעיבור או כעיר עצמה, לגבי דין עיבור לעיבור, בין לפי הביה"ל בין לחזו"א, [ובסק"כ נקט דביכנ"ס עושה עיר ולכאוי נפשט מזה הס' דכ"ש דניתן ממנו עיבור, ופשוט].

ובראשו' לגבי הדין בכלתה מידתו בסוף העיר, [דמבוי' בדף ס': דאם כלתה מידתו באמצע העיר אין לו כל העיר ואם כלתה בסוף העיר נחשב כל העיר רק כד' אמות וממשיך תחומו מחוץ לעיר]. כ' בשם הראב"ד, דלא יהבי' עיבור להחמיר ואם כלתה בעיר ובלא עיבורה ג"כ מועיל, וכ' חזו"א [ק"י ט"ו] דהינו בבתי חרבים וכנ"ל או קרפף פנוי לר"מ או ב' עירות ע"י ב' קרפיפות, אבל בתים גמורים זהו העיר ממש וכנ"ל. ונר' דגם בד' הרמב"ן דבנתנוהו בעיבורה אינו מהלך את כולה, דהיינו בעיבור כנ"ל אבל בתוך הבתים שמחוברין ע"י קרפף א' זהו העיר עצמה. והנה מכ"ז מד' הראב"ד מבוי דדין עיבור אינו העיר עצמה אלא הוא שטח שנטפל לעיר, והוא בגדר טפל לעיר.

ובעיר שיש לה חומה מודדין מחומתה ואם נפרצה החומה וגם הבתים שיעורו בקמ"א, נ"ה. [וברמ"א ומ"ב שצ"ח ז' משמע דבעי' פירצה בחומה עצמה בשיעור קמ"א], ובחזו"א כ' ע"פ שיטתו הנ"ל דחצר לא מהני ליחשב עיבור לעיר וא"כ מדוע חומה כן מועיל וכ' דדוקא בחומה דמגינה על העיר ולפיכך תוך החומה מיקרי עיקר העיר, ולא במחיצה בעלמא. [וכמו נחל כדלהלן] ובדף כ"ו מבוי' בגמ' דדוקא ישבה ואח"כ הוקפה אבל איפכא לא, והיינו דבזה מודדין מהבתים, ומ"מ נותנין קרפף, [מ"מ פכ"ח משבת ה"ה, וברשב"א עבוה"ק מבוי' דאם החומה בתוך ע' נותנין קרפף מהחומה ושם י"א דאין קרפף אפי' מהעיר, ע"ש] ובמג"א ס"י ת"א והובא במ"ב שם, ובסי' ת"ה ס"ח, דגם צוה"פ מועיל דכולה כד"א.

ולפניו פשוט דמודדן האלפיים מן הצוה"פ, דכולה רה"י, ובע"כ ד' החזו"א שמצריך חומה המגינה באופן דאינו רה"י עיי"ז, [אך הוקפה ולבסוף ישבה גם באופן זה לא מהני דלא הוה מוקל"ד] וגם אם נעשה רה"י לענין נתינת קרפף דבצוה"פ אין נותנין קרפף מצוה"פ לשי' החזו"א דזהו רק כחצר, ועיי"ז כ' דבחומה דמגינה הוא כעיר ונותנין קרפף ויל"ע אם חומה צריך תנאי רה"י ובקריית אריאל הוכיח דא"צ, ובפרט לחזו"א נר' דא"צ, וגם נר' דא"צ שם עיר לזה [ודלא כמ"ש הרב הנ"ל]. ועיי' בריש ס' קרית אריאל ד' הגר"ש אויערבאך בענין חומה עיי"ש.

גמ' א"ר הונא יושבי צריפין כו', הנה כשאין חומה מה שמצריך הבתים הוא מה שהם בתוך ע' אמה [תוס' נ"ז]. ויש בתים שאינם מצטרפין זל"ז אפי' בתוך ע' אמה, כגון צריפים, [נ"ה:] והיינו באינם קבועים, [פמ"ג מ"ב] וזהו אם אינם משמשים כעיבור לעיר וכדלהלן וכן מיירי שאין להם מחיצה סביב בתיהם, רמ"א. [ובכל ענין אין קרפף שעה"צ]. וכן מבוי בדף ס"א. בעיר שעל שפת הנחל דבעיתא תשמישם רש"י, והיינו דמודדן מפתח בתיהם, דכל הני בתים אין קבועין, ובחזו"א כ' דה"ה גדודיות שהן בתים חריבות אין מצטרפין זה לזה בתוך ע' אמה, [אם אינם כעיבור לעיר], אך כ' דשאר השנויים דמתעברין כיון דהם דירה גמורה מצטרפין בתוך ע'. וכן כתב שם דאפי' אם חצר מתעבר לעיר מ"מ אם אין עיר אלא דהצירוף עיי' חצר ודאי לא מהני, והיינו לענין הדין דצירוף בתוך שבעים, וכנ"ל.

גמ' אם יש ג' חצירות של ב' בתים הוקבעו. כאן מבוי הגדרת שם עיר - ג' חצירות של ב' בתים בכא"א וצריך שיהיו מחוברין עיי' שבעים אמה וא"צ כולם בתוך ע'. [ועיי' חזו"א דבזה"ז דכ' האחרו' דלית לן חצר מ"מ לגבי זה יש לנו שם עיר, ויתכן דהב"י דקביעת שם עיר אי"ז הלמ"מ של ג' חצירות וב' בתים אלא דחז"ל קבעו הסברא בזה עיי' האופן הרגיל בבניית בנ"א דבלא חצרות אין דירתם חשובה ליקרות עיר ולכך בזמנינו אף דין לנו חצר דאין משתמשין כ"כ, [עיי' חזו"א ס"ה, נ"ד] מ"מ אי"ז מגרע בחשיבות שם עיר דעכ"פ זהו אופן הרגילות בבניית עיר, ומ"מ צריך חצירות שמשמש לביתו כלי' החזו"א, וכתב שם דצריך חצר של ד"א על ד"א. ושם עיר אינו נצרך לצירוף הבתים דהם מצטרפין בתוך ע' גם בלא שם עיר, ורק בצריפין דלא קביעי מועיל שם עיר בתוכן לקובען לשם עיר, וכן בגדודיות, ובביהכנ"ס שיש בית דירה אם הבית דירה אינו בתוך ע' אלא הביכנ"ס, ושאר השנויים נ"ה: כגון ביהכנ"ס דיושן שם וכן אורוואות שיש שם דירה דפיתא ולינא וכל כיו"ב שהן דירה גמורה דפיתא ולינא מהני ג"כ לקבוע שם עיר. ודוקא ג' מחיצות עם תקרה, ובל"ז חצר הוא, ואם נבנו לשם דיורין ועדיין אינו דרין אפשר דנחשב עיר, [חזו"א ק"י כ'] וכן נ"מ דקרפף נותנים רק לעיר, וג' כפרים המשולשין הוא רק לעיר [חזו"א] [ובחזו"א כ' דעיר עיי' עמודים למעלה מייט אינו עושה שם עיר].

נ"י.

גמ' ת"ר בא לרבעה מרבעה כריבוע עולם, ברי' יונתן [ט"ז. מד' הרי"ף] כ': כלומר שהיתה עגולה כו' והוצרך לרבעה אנו נותנין לו עצה שירבענה כריבוע עולם אע"פ שאם היתה מרובעת מתחילה ואין ריבועה כריבוע עולם אין לנו למדוד אלא מריבוע הנמצא לו אבל כיון שרוצה לרבעה טוב שירבענה לריבוע עולם. ובנו"ב תנינא סי' נ"א והו' בשע"ת שצ"ח למד מזה דהדבר מסור לבני העיר איך למדוד אם כריבועה או כריבוע עולם, אבל החזו"א [ק"י כ"ג, כ"ד] כ' דישתקע הדבר דודאי באין ריבוע מרבעין רק כריבוע העולם, ועיי' מש"כ בפ"י ד' ריו"נ.

גמ' אמר שמואל אין תקופת ניסן נופלת כו', זהו "תקופת שמואל" ויש עוד חשבון תקופת ר' אדא [בר"ה כ.]. וכי הרמב"ם בפ"י מקידוש החודש ה"ו דחשבון ר' אדא יותר אמת ולפ"ז חשבון שנת החמה פחות מרובע יום, וכי הרמב"ם דעיי' סמכו בחשבון עיבור השנה, ובס' שקל הקודש [להגר"ק שליט"א] פ"ד ה"ב בביה"ל הוכיח מתוהרא"ש ויד רמ"ה ורש"י סנהדרין י"ג. דנעשה החשבון לפי תקופת שמואל, ועיי' שם בביה"ל ריש פ"י מש"כ הנפק"מ שיש בחשבון התקופות עיי'.

כ' החזו"א [קל"ח, ד'] במה שהקשו על תקופת שמואל שאינה בדקדוק י"ל דמצינו כיו"ב כריבוע יותר על העיגול ובאלכסונוא תרי חומשי [עיי' מש"כ בדף י"ד]. דזהו בכלל שיעורין ונתנה ההלכה לחשוב בקירוב שלא נתנו המצוות אלא לצרף הבריות ולדקדק בצוואותיו ית' לקבלת מלכותו ית' וגם לקיום חכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוה ולסוד

הפנימיות ולכל הני אינו מפסיד אם הקביעות של גבולי המצוה יהיה בקירוב כדי שיוכלו לקיים מצוות המעשיות אף לחלושי הדעת.

ובהמשך כ': ודע דתקופת שמואל היא מכלל התורה וכן כ"ט י"ב תשצ"ג הנא' בגמ' הוא תורה וכל תורה שבגמ' היא התגלות תורה שבע"פ, שנתגלה ע"י חכמי הגמ' וכמו שאמרו ב' אלפים תורה כו' ופעם היו דבריהם בקבלה ממש איש מפי איש ופעם שזכו ברוח קדשם בדקדוק התורה שבכתב והמשנה שבידם להחזיר הנשכחות וכמש"א בירו' דבר שמסרו החכמים עצמן עליהם זכו להן כנתינתן מסיני ונתנו כולם מסיני להתנהג בהם במה שאנו נוהגין כו'. וע"ש עוד.

נ"ו:

גמ' ת"ר המרבע את העיר - ע"י מש"כ בדף נ"ה. בצורך ריבוע העיר. [אף שמרבע התחום].

נ"ז.

רש"י ד"ה אימור כו' בין לענין נתינת לויים, ע"י בדרך אמונה פ"ג משמיטה ויובל הי"ד דמבו' ברש"י דלענין שדות וכרמים נותנין בריבוע ורק המגרש הוא בעיגול, וכ' דבר"מ משמע דגם השדות וכרמים בעיגול.

תוד"ה מאי רביע, דאין מגרש אלא לקרנות, וכן פירש"י בפ"י ב' ומיירי במרובעת אבל בעגולה יהיה המגרש בקרנות בעיגול, והמאירי וריטב"א כ' דגם בעגולה מרבעין ונותנין מגרש בקרנות [שם], והיינו שנותנין רק בכל קרן אלפיים על אלפיים מרובעות [ריטב"א].

מתני' נותנין קרפף לעיר. דברי ר"מ וכו'.

קרפף העיר - אין מודדין מהעיר מיד אלא נותנין קודם קרפף - שיעור קרפף שבעים אמה ושיריים, וזהו 04 מטר מרובע [חזו"א סי' קנ"ו לסי' שני] ויליף מקרא ומדותם מקיר העיר וחוצה תן חוצה ואח"כ מדוד. ולחכמים רק בין ב' עירות, וע"י בראש' דלחכמים הוא מסברא דדחיקא תשמישתייהו וכמו דא"י בע"ב ודף נ"ה: או כמ"ש בירושלמי מקרא דפעמים מקיר העיר ופעמים מחוצה וע"כ כנ"ל. ונחלקו אמוראים לר"ה בב' עירות נותנים ב' קרפפות לחייא בר רב קרפף א', ולדעת ר"ה כ' הראש' וכן בתוס' סוכה ג': דדוקא בב' עירות אבל עיר ובית נותנין רק קרפף א' כדין עירוב ולא ב' קרפפות ודעת ר"ת דנותנין ב' קרפפות [ובריטב"א מבו' דאפי' בגדודיות נותנין ב' ובמאירי כ' לא כן]. ולכאוי' הסברא דדחיקא תשמישתייהו ל"ש כ"כ בזה.

ובתוס' נ"ז: גבי ג' כפרים המשולשין דנותנין קמ"א בין כאו"א היינו לכ"א מהג' אף דהוא רק מדין רואין וליכא כלל דחיקא בזה, והרא"ש בשם הראב"ד חלקו על תוס' דרק קרפף א' ונימק דלא עדיף כ"כ רואין שנראה שבין כאו"א ניתן ב' והיינו דרק ביחס לב' החיצוניים בזה הוא דנותנין ב' דע"י האמצעי המחברן רואין כאילו הן מחוברות ונותנין להם ב' אבל להאמצעי עצמו אין קרפף, ובאמת דגם להרא"ש זה מחודש דנותנין לב' החיצוניים, דהלא סו"ס אין כאן דחיקא תשמישתייהו ובע"כ לכו"ע מבו' דהוא גדר קבוע של קרפף לעיר, וע"י בזה.

ובתוס' בסוה"ד כ' דהל' כר"ה, וכן הראש' כתבו כן, אך הרא"ש בשם ר"מ וכן ברשב"א [ב' דיעות] ובעבוה"ק פסק כר"מ דנותנין קרפף לעיר א', וכ' דהל' כדי המיקל בעירוב אפי' ביחיד במקום רבים [והגר"א [שצ"ח] תמה ע"ז מכמה דוכתי] וגם הוכיחו מדף ל"ב: דבעיבורה של עיר הוא כעיר וזה גם בעיר א', וכן מנדרים דף וכן בדף ס. דנותן עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום, משום דבלא"ה זה מחשבון העיר, והראש' דחו דאיירי שהיה בית בתוך ע' אמה דבזה הוה כעיר וכ"כ רש"י ל"ב:, [וברמב"ם בפיה"מ פי' בדף ס. דהיינו בריבוע העיר] וכן הרמב"ם ושו"ע שצ"ח פסקו כרבנן, ורמ"א וטור פסקו כר"מ, ובב"י הביא לתרץ קו' הראש' דלכו"ע קרפף העיר הוא מכלל העיר [לגבי מודר הנאה] ורק לגבי מדידה הוא

דנחלקו דמודדין התחום מקיר העיר כדכ' בקרא, ועי' כעי"ז במרומי שדה להנצי"ב, ומהראשו' מבוי' דנקטו דגדר דין הקרפף דהוא חלק מהעיר.

ודין קרפף הוא רק לעיר כדכ' מקיר העיר, וגם גדרו צורך העיר [ועי' ב"י שצ"ח (ה) דכין דאין ביניהן שיעור חשוב הו"ל כחד] אבל לבית אין נותנים קרפף [ולר"ת לעיר ובית נותנים ב' קרפפות, אך לא בבית ובית ועי' עוד].

ואו"ש כ' דנותנין עיבור ואלכסון ואם מצטרפין ב' עירות באלכסון ש"ד ובחזו"א קי' כ"ה כ' לא כן.

ומה שמצרף הבתים זה לזה כשאין חומה הוא בתוך ע' אמה וזה לכו"ע [תוס' נ"ז]. ודין זה הוא גם בלא תנאי עיר והגדר דבמה שהן בתוך קרפף זה מצרף ובראשו' כ' דזה שונה מקרפפות לר"מ ורבנן דנותנין קרפף שלם, וכאן צריך בתוך ע', ויל"ע בגדר הדברים. [ועי' חזו"א קי', כ'], [ובחזו"א סי' פ' למ"ב סי' שצ"ח נסתפק אם צריך ד"א מובלע, ומשמע דסגי משהו, ע"ש].

כ' הראשו' דאין נותנים עיבור לעיבור והיינו דגם לר"מ אין נותנים קרפף אלא לעיר שאין לה עיבור, וברמ"א סי' שצ"ח כ' דנותנין קרפף אחר הבית שבסוף ע' אמה והביה"ל משיג ע"ז מד' הראשו' וחזו"א כ' דזהו לא עיבור אלא עצם העיר והראשו' מיירי בבית חרב או בחומה מפסקת, ועמ"ש כ' בדף נ"ה : בזה.

ג' כפרים המשולשין - מבוי' בגמ' נ"ז : דלר"ה [ובתוס' כ' דלמסקנא כך הוא גם לחי"א בר רב] אם יש ב' כפרים וביניהן כפר, ויש בין הכפר וב' הכפרים פחות מאלפיים אמה, [לכאן עד הכפרים ובחזו"א כ' דמותחין קו בין ב' הכפרים ואלפיים מהכפר החיצון לקו, וצ"ת] רואין כל שאילו תטיל האמצעי ביניהן ולא יהא יותר מקמ"א רוח [לתוס' קמ"א בכל כיוון] [ולא יותר, חזו"א ק"י סי' ד"ה ואם אתה מטיל], דגם לאמצעי נותני קרפפות ולראשו' ע' בכל כיוון] הרי זה מצטרפין, ועוד נחלקו דלרש"י והרמב"ם והרשב"א כולן כעיר א' וכד"א, ואפי' יש יותר מד' אלפים בין ב' הכפרים דאיכא למימר כמו דמלי דעתיד לימלות [רשב"א נ"ה]. וכולן כעיר א', ולא דמי לקשת דאין דרך למלאה, ולתוס' לגבי ב' הכפרים הם שניהם כד"א, והולכין מזל"ז, אבל לאמצעית לא אמרי' כן דאם נחשב כאילו עירם בין ב' הכפרים אין להם לכיוון הב' כלום. ובי' הריטב"א דמיחזי כחוכא וטלולא.

[ובגמ' מקשי' דבקשת צריך שלא יהא ד' אלפים ביניהם, והתי' להרשב"א דהכא עשוי לימלות ובקשת דכך צורך העיר לא עשוי לימלות, ולתוס' אין הבדל בין קשת לג' כפרים אלא דבקשת הנידון לגבי בני הקשת עצמם אבל בני ראשי הקשת יכולים לילך דאצלם הוה כג' כפרים שדנים על ב' הכפרים דנחשב כאילו הכפר שם] ומבוי' דלהרשב"א הגדר כאילו הכל מלי ולתוס' הגדר כאילו האמצעי שם, ויל"ע הגדר בזה, עוד כ' תוס' דיל"פ בגמ' דאם האמצעי גדול מהרווח שבין הכפרים ל"מ וב' השיטות הנ"ל הובאו בשו"ע ורמ"א שצ"ח ח', ונקטי' להקל [מ"ב] ולענין הפרט דהאמצעי גדול בחזו"א ק"י, ט' כ' להקל דפי' דתוס' כ' זה לשני דפי' בגמ' דחזי' דהעיר שם, אבל לראשו' דמשום דעתיד לימלות אין נ"מ בזה ושוב כ' להסתפק דשמא אין עשוי להמשיך עיר שכנגד האוויר שגדולה מאויר ודן דיוסיפו בתים בחיצונות, וכו', ובדינים העולים בס"ק ט"ו, כ' דלא אמרי' רואין אבל אם האמצעית עם רגל ארוך וזה כרווח שביניהם ש"ד.

מתני' אין מודדין אלא בחבל של נ' אמה. ובגמ' מבוי' דזה של פשתן. ועי' בנחל איתן [סי' ה' סעיף ה' סק"א וסק"ב] דנקט דזה מה"ת, ובגאון יעקב מבוי' לא כן [ובמאירי מביא דיי"א דפשתן הוא לקולא וכ"ש דעדיף בשלשלאות של ברזל ויש חולקים, ועי' בנחל איתן דכ"מ בפוסקים].

ובסוגיין מבוי' כמה עניינים באופני המדידה. א. דין הבלעה - שבאופן שהגיא או גדר הוא פחות מנ' אין מודדין המדרון אבל אם הוא יותר מנ' אז לא מבליעין ומודדין גם המדרון, ובתוס' דף נ"ח. בד"ה ובלבד כ' דלא מועיל אפי' ע"י כלונסין

אין מועיל למתוח עליהם חבל של נ' אמה מזה לזה. וע"ז מבו' במשנה דאם יכול להבליעו במקום א' שהוא פחות מנ' מבליעו שם וחוזר למידתו.

ובמה דתנן ובלבד שלא יצא חוץ לתחום כ' רש"י ב' פי', א. דיכול להבליעו אפי' מחוץ לתחום ויסמן אח"כ כנגדו נגד העיר אלא שאמרו חז"ל לסמן כנגדו רק בסוף התחום ולא בכנגד תכלית שפת הגיא, משום גזירה שיאמרו שמחוץ לעיר הוא חלק מהתחום. ב. דאין מבליע כלל מחוץ לתחום משום גזירה, ותוס' הק' על פי' א'.

ובראשו' הק' בדין זה ב' קו'. א'. דמדוע צריך לצאת להבליעו מחוץ לעיר הלא כיון דהדין הוא דיכול להבליעו כיון דבמקום א' הוא פחות מנ' הרי מעתה יוכל למדוד נגד העיר ולהבליעו אף שבכאן הוא יותר מנ' כיון שבמקום אחר הוא פחות מנ' ותי' דאי אפשר דאין מודדין בחבל גדול מנ' אמה שלא יקצר בתחומין כדאי' בגמ' והריטב"א ביאר זה דלהבליע בלא מדידה אי אפשר, ולמדוד בחבל של נ' א"א דהגיא יותר מנ' ואין מבליע אא"כ יכול להבליע במדידה אחת, ועוד תי' דיש גזירה דיחשבו שמותר למדוד בחבל יותר מנ'.

עוד הקשו דמדוע צריך לחזור למידתו יגמור המדידה במקום שיוכל להבליע ותי' דצריך למדוד ח' מדידות לכל קרן מהעיר ב' מדידות לכל רוח כי אין נותנין תחומין לעיר אלא כנגד העיר.

גמ' אם היה גיא מעוקם מקדיר ועולה, וברש"י ב' פי', א', דאם היה מדרונו משופע ונוח להילוך אין מבליעין, ב', אם היה מסובב לרוח אחרת בזה אין מבליעין, והקשה על פי' א' מהמשך הגמ'.

ב. דין אומד - הגיע לכותל אין אומרים יקוב הכותל אלא אומדו והולך לו ומוקמי' בגמ' בדלא ניחא תשמישיה, והיינו דבכותל דאין אפשרות לעלות בזה אפי' הבלעה ליכא אלא אומד בעלמא. ותוס' כ' דזהו רק בכותל ולא בגיא, דלא ניחא תשמישיה כלל ובתוס' בע"ב ד"ה אבל מתלקט מבו' דקולא זו הוא גם כשהוא יותר מנ' דצריך לקדר מ"מ בכותל סגי אומד בעלמא, אבל הרא"ש כ' דהקילו רק לענין הבלעה בכותל התירו ע"י אומד משום דטורח לעלות אבל אם לא היה יכול להבליעו בחבל של נ' צריך לקדר לא התירו באומד כיון דאין בו טורח יותר לקדר בכותל מבגיא [ועי' ברשב"א נידון באופן שיש כותל זקוף ויש בצידו הר המתלקט באופן שאפשר לקדר אם צריך לילך לשם או שיכול לסמוך באומד].

ג. מדידה יפה לקולא - מבו' בגמ' דאם חוט המשקולת יורד כנגדו והיינו דהמדרון זקוף באופן שבתוך ד"א משפתו כבר מגיע לעומק הגיא ובע"ב בתוד"ה וכי כ' דאין הבדל בעמקו אם אלף או אלפיים אלא קבעו שיעור של ד"א והיינו שבתוך ד"א מגיע לעמקו ובי' הרא"ש דכל שיעורי חכמים כך הן דבין למאה ובין לאלפיים צריך ד' אמות דכיון שהגיע השיפוע לד"א שהוא דבר חשוב צריך לקדר. [וע"ע להלן שיטת הרשב"א]. ובזה הקילו לדלג על המדרון ומודד רק הקרקעית מדידה יפה, ובתוס' כ' דלפי"ז גם בכותל שאומדו מיירי באין חוט יורד כנגדו.

ועל מה דאי' בגמ' לא שנו דנו בתוס' וברא"ש על מה קאי זה דברש"י כ' לא שנו שמקדירין ותוס' פי' דקאי אברייתא דגיא מעוקם וע"ז כ' דק' לרש"י דא"כ היכי משכחת הבלעה כיון דמוקמי' באופן דגיא מעוקם בכל אופן שאין חוט המשקולת יורד כנגדו וכ' תוס' דע"כ דלא קאי על גיא מעוקם, והרא"ש כ' דודאי לא קאי אברייתא רק על המשנה דמבליעין ומקדירין וע"ז אי' דבחוט המשקולת יורד כנגדן מודד מדידה יפה רק הקרקע ומה דנקט רש"י מקדירין כ' הרא"ש דהיינו לומר דמה דהקילו במדידה יפה הוא רק בקידור כיון דהשיפוע פחות מד"א וגם יש טורח גדול בקדרו כיון שאין משופע אבל בהבלעה שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של נ' אמה משפתו אל שפתו לא הקלו חכמים. ובתוס' בע"ב ד"ה איכא דאמרי כ' דגם בהבלעה מודדו מדידה יפה.

נ"ח :

וכמה עומקו של גיא. ופירש"י דקאי על הבלעה דרך בשיעור אלפיים אבל ביותר מזה מקדר. והרא"ש כי דביותר מכאן מודד ירידה ועלייה מדידה יפה [והיינו לחומרא שמודד הכל] ולל"ק מבוי בגמ' שהוא מחלו' ת"ק ואחרים ור' יוסף סבר כאחרים, ולפי לישנא בתרא פלוגתייהו דת"ק ואחרים באין חוט המשקולת יורד כנגדו דחזי קצת להילוך אבל ביורד כנגדו אפי' יותר מאלפיים. ובתוס' כי דהיינו מדידה יפה לקולא אבל לפי הרא"ש דהבלעה לא מקילים [וכנ"ל] אתי שפיר דמבליע.

והנה ברש"י במשנה נ"ז: ד"ה מבליעו כי דאפי' יש במדרונו אלפיים ומ' דקאי אלפיים על העומק וכ"מ ברש"י כאן אבל הרשב"א פי' דהיינו אלפיים משפתו אל שפתו וביאר הסברא בזה דאם אין הבלעתו יתירה על עיקר תחום שבת הבלעתו מבטלת אותו במדידתו אבל יותר מאלפיים אין מבליעו שלא יהא טפל חמור מן העיקר.

וללישנא בתרא דאפי' יותר מאלפיים כי הרמב"ם פכ"ח, י"א. דהיינו עד ד' אלפים אמה והרשב"א כי דשמא למד זה הרמב"ם מעיר העשויה כקשת דמקום חשוב ד' אלפים אין מבטלין אותו אע"פ שיש לחלק, ע"כ, ובאמת הוא פלא דשם הסברא דנותנין לכל צד ב' אלפים וכשמתחבר נעשה כעיר א' ומה ומה שייכותו לכאן וצ"ת. והמ"מ כי דפי' כן בד' אבימי דעד ארבע היינו ד' אלפים.

תוד"ה ובי', עי' רא"ש שביאר דקבעו ד' אמות שהוא שיעור חשוב, אבל הרשב"א פי' דהיינו אם משפתו העליונה יש ד"א זקוף אף שאח"כ משפע כבר נחשב חוט המשקולת יורד כנגדו.

גמ' הגיע להר מבליעו. ופליגי בגמ' ב' לשונות לל"ק במתלקט י' מתוך ה' מודד מדידה יפה לחומרא בלא קידור והבלעה ובי' מתוך ד' מקדר, ולל"ב ב' מתוך ד' סגי אומד, ובי' מתוך ה' מקדר, וכ' תוס' דמה דא"י בע"א דבכותל אומדו והולך לו לל"ב היינו בכל י' מתוך ד' ולל"ק הוא י' מתוך פחות מד' ולא ידעי' השיעור.

ולרבינו תם בתוס' מבוי' דיש ג' הגבלות בנושא של הבלעה והידור, א. דאם יש מורד שאפשר לעמוד בו אזי מודד מדידה יפה. וזהו אין חוט המשקולת יורד כנגדו. ב. ביותר מאלפיים אין מקילין. ג. פחות מד' הוה כקרקע חלקה.

גמ' אין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה וכן מבוי' בגמ' ל"ה: דלגבי תחומין למ"ד מדאורייתא אין מקדרין, וברש"י כי דמודד כקרקע חלקה. וכן בתוס' כי בתוך הדיבור דמן הדין היה בכל מקום למדוד השיפוע רק הקילו בתחומין. ועי' בקרן אורה שדן דאולי זה רק בקידור שהוא סוג מדידה דרבנן דממעט אבל בהבלעה הוא מדידה אורית זהו דאורייתא. ועי' בנחל איתן. [סי' ה' סעיף ו' סק"ח עמ' צ"ו טור ב'].

ובמתני' ולא ימדוד אלא כנגד ליבו, עי' רש"י, ובריטב"א כי דכ"ש דעדיף ע"ג קרקע, והו' בביה"ל סי' שצ"ט ס"ג. ובנחל איתן [סי' ה' סעיף ו' סק"ג: עמ' צ"ה טור ב'] הוכיח מפייהמ"ש ומאירי ופסקי ריא"ז לא כן. ונפק"מ לגבי עגלה ערופה ומצדד דלהריטב"א בע"ע צריך ע"ג קרקע עיי"ש.

מתני' אין מודדין אלא מן המומחה, עי' רש"י ופי' תוס' בשם ר"ח ורע"א תמה ע"ז דהלא הדין דהולך למקום שיכול להבליע, וצ"ג.

נ"ט.

תוד"ה למקום שריבה, כו' ומשני אף למקום שריבה וכ"ש למקום שמיעט דאזלי' נמי אחר מקום שמיעט להחמיר. והובא זה ברמ"א סי' שצ"ט ס"ח. והגר"א תמה ע"ז דודאי כשמודדין התחום מאמצע העיר אלפיים במישור אזי שוה ציון התחום לכל אותו הרוח אף שבמקום א' יש הרים שהיינו צריכים לקדר והיה שם ציון האלפיים קודם ציון תחום זה מ"מ

ודאי אזלי' בתר מדידת תחום במקום א' דהיאך אפשר שכ"א יצטרך למדוד ברוח א' בכל המקומות שבאותו הרוח. ולכך פי' כוונת תוס' באופ"א דהכוונה אם מדד למזרח ומערב ומיעט למזרח וריבה למערב שומעין לו משום דשמא בצד מזרח היה הרים וגאיות. ועי' שעה"צ דמק' דל' התוס' לא משמע כן וכן להדיא בריטב"א מב' לא כן. ובגאון יעקב ב' עפ"מ ש"כ הריטב"א דמודד ח' מדידות בכל קרן לב' רוחות ויצא הבדל בין ב' המדידות באותו הקרן דמותח באלכסון. ע"ש.

תוד"ה אפי' עבד. וי"ל בגדול אחר עמו, ומב' דמכל מקום אין הגדול נאמן לבדו רק משום דתחומין דרבנן ותמוה מדוע לא יועיל בזה ע"א באיסורים, כן הקשה רע"א וכן בתוד"ה ותחומין דרבנן דמב' דאין מאמינים לאשה אם אין זה בידה ואף דבע"א נאמן באיסורים גם אשה נאמנת, ועי' בסי' יד דוד שמביא מהרשב"א והרא"ה בתוה"ב דף ז'.. ושם ביאר הרשב"א דכיון דצריך בקיאות לדקדק בקידור וריבוע והבלעה ואילו הו' דאורייתא לא מהימני דשמא טעו או שראו מי שאינו בקי מודד וטעה, והרא"ה בבדק הבית מפרש [דף ז' ע"א] בשם הרמב"ן דמיירי בעד כשר מכחישו וארישא סמך דמקילין בשל דבריהם ואפי' ע"א בהכחשה ולכך רק משום דברבנן.

ועי' ביהגר"א יו"ד סו"ס קכ"ז דמב' דפי' בתוס' דאשה לא נאמנת באיסורים כשאינו בידה רק דברבנן עיי"ש.

מתני' עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה, ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה, הנה בסוגיא זו [נ"ט-ס.] מבואר ב' נושאים חלוקים [והפכיים זה מזה] דיש אופן המבואר שאין מערבין את כלה עיר אלא צריך לשייר, ויש אופן שצריך בדוקא לערב כל העיר בלא שיור [ולפעמים נוהג ב' העניינים, ודנו בזה הראשונים].

והדין שיור שלא לערב כל העיר הוא בעיר של רבים דגם באופן שמועיל בה עירוב [כגון שאין ס' ריבוא או שאין ט"ז אמה או שהוא קנין יחיד וכמו שיבאר] מכל מקום גזרו חז"ל כדי שלא תשתכח תורת רשות הרבים לשייר מקצת מהעיר כמו שביאר רש"י במשנה בד"ה ושל רבים, [ועי' בריטב"א בתוך דבריו שביאר בהרחבה, במהדורת מוה"ק עמ' תקמ"ט-נ] ובזה מב' במשנה דגם אם היה בתחילה של רבים ושוב נעשית של יחיד מ"מ צריך שיור משום דכיון דבתחילה היה של רבים גזרו דילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובי כולה כמו שבי' רש"י במשנה.

והדין לערב כל העיר בשל יחיד צריך דוקא לערב כולה וכמב' בברייתא בגמ' [בסוף העמוד] דאין מערבין לחצאין וזהו משום דין עירובי חצירות שהדירין אוסרין אלו על אלו משום דריסת הרגל כמב' בגמ' בע"ב ולכך צריך לערב כולה, ועי' מב' במשנה דגם בשל יחיד ונעשית של רבים ג"כ מערב את כולה וכי' רש"י [בסוף העמ'] דכיון דמעיקרא חדא היא אסרי הני אהני.

רש"י ד"ה עיר של יחיד, שלא היו נכנסין בה תמיד ס' ריבוא, ועי' תוס', ובריטב"א מק' לפירש"י היאך יתכן שתהא בתחילתה עיר של ס' ריבוא שיתיישבו ס' ריבוא בבת אחת, רק אם היה בתחיל' של רבים אז צריך שיור ותי' דא"צ דוקא ממש ס' ריבוא אלא שיכנסו שישים ריבוא כאלה הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בה סוחרים וכיו"ב. [ובתור"פ כי דתלוי בעירוב הראשון אם היה של רבים] ושוב הביא פי' ר"ת דהינו של ט"ז אמה וא"צ ס' ריבוא, והקשה לב' הפי' דא"כ מה שקו"ט בגמ' ה"ד עיר של יחיד ונעשית של רבים הלא הכל תלוי בס' ריבוא וט"ז אמה, וע"כ פי' הראשונים [רמב"ן רשב"א ריטב"א] דעיר של יחיד היינו בבעלות יחיד שבנאה לעצמו ויכול לעשות ברחובותיה כמו שירצה, וזה לא הוה רה"ר, ועי' מב' במשנה דגם אם מסרן לרבים עדיין מערבין כולה ובזה שקו"ט בגמ' מה צריך שישאר ליחיד כדי שתקרא עדיין עיר של יחיד דלא ניבעי שיור ואמר ר"נ כגון דיסקרתא דנתזואי ובי' הריטב"א [ע"ש גירסתו] דעדיין נשאר לו זכות להעלות מס ולכך חשוב עדיין עיר של יחיד, ופי' נוסף כי דבעצם מה דעדיין שמו קרוי עליה זהו נחשב עדיין עיר של יחיד ועי' גם ברשב"א ב' פי'. והיסוד בכ"ז ב' הריטב"א דהעיקר דלא יאמרו דמתירין רה"ר ולכך אם עדיין לא נשתקע לא אתי לאיחלופי בר"ה.

גמ' ת"ר כו' ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפ"ע, והנה נידון זה הוא בדין עירובי חצירות דא"א לחלק העיר לחצאין. וע"ז איכא בגמ' תרי לישני דל"ק רק לארכה לא והיינו לחלק הרה"ר לאורך לא מהני כמו שבי' רש"י דהני והני דרסי בר"ה ובתוס' הוסיף דזה חשוב במקומה אבל לרחבה מהני גם לר"ע דהני נפקי בהאי והני נפקי בהאי ול"ב גם לרחבה לא מהני גם לרבנן דרק בפנימית דאחדא דשא אבל הכא מי מצו מסלקי רה"ר מהכא.

ובתוד"ה דפנימית [בע"ב] כ' דאין כונה תיחוד דשא מדריסת רגלה בחיצונה אלא משימוש בחיצונה ובריטב"א ביאר דאין הכונה כפשוטו דסוגרת הדלת אלא דכיון שהפנימית רשות מיוחדת לעצמה אין לחיצונה רגל עליה ואי בעיא אחדא לדשא באפה ואין לאחרים דריסת רגל עליה רואין אותה כאילו אחדא לדשא וסילקה נפשה מן החיצונה ביום הזה מה שא"א לדון כן ברשות הרבים, וכ"כ הרשב"א כעין זה ע"ש. [ובנו"ב מהדו"ת סי' ל"ט פ"י דהכונה כפשוטו דהפנימית לא תשתמש בחיצונה והחזו"א [צ"ה, י"ז] כ' דלא אישתמט בפוסקים זה וכ' דהבי' בגמ' אחדא דשא היינו דעיקר תשמיש פנימית הוא בפנימית ושימושה בחיצונה הוא נחשב שלא במקומה ואף אם משתמשת אינה אלא כאורח. ולכאוי' כן מבוי' להדיא בדי' הריטב"א].

ובאופן שמחלק העיר לרחבה דמהני לל"ק צריך מ"מ לעשות הבדל ביניהם ע"י צוה"פ או פס משהו מכאן ומכאן לחלק ביניהם [רא"ש, ריטב"א]. וברמ"א בסי' שצ"ב ס"ו כ' דמהני גם לחי, ובמ"ב סקל"ב דהמג"א משיג ע"ז דרק פסי חצר או צוה"פ ולא לחי, וכ' בשעה"צ דכ"ה ברא"ש בשם התוס' והטעם דאע"ג דבעלמא בקצה המבוי לענין תיקון די בלחי כל שאין המבוי רחב יותר מ' הכא באמצע המבוי כשהן מתחלקין דייני' להו כאילו מתחלקין בחצר אחד מחבירו דבעי' לזה דוקא פס ד' או ב' פסין של משהוין. אבל לאורכה לא מהני זה, [והגר"א כ' דמהני צוה"פ לאורכה, והחזו"א צ"ה, ו' ז' תמה ע"ז דבמה זה מונע השימוש, וכ' עוד דלרחבה מועיל ביטול רשות זה לזה].

ולפי ל"ב דגם לרחבה לא מהני אין מועיל בזה צוה"פ או ב' פסין רק באופן שמחלק למבואות מבואות אבל המבוי עצמו לחלקו לא מהני. [ביה"ל שצ"ב ס"ה].

נ"ט :

גמ' אמר מר או כולה או מבוי מבוי בפ"ע מ"ש דלחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי הב"ע כגון דעבוד דקה. ומבוי בגמ' דאי אפשר לחלק העיר למבואות דאסרי אהדדי. ובי' רש"י דכיון דמעיקרא של יחיד הוה והיו מערבין כולה והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי. וברש"י בע"א כ' דהוה כמבוי ששכח א' מן החצירות ולא נשתתפה דאוסר על כולם.

והראשון הרחיבו בביאור הענין, תוס' מק' מהגמ' י"ד : בעשה לחי לחצי המבוי דיש לו חצי מבוי ומדוע אין הבתים שבחצי השני אוסרים, ותי' דמירי דאין בתים בחצר השני, אבל הרא"ש כ' דבירושלמי מבואר דהחילוק הוא דאם מניח הקורה באמצע המבוי והחיצונים לא הניחו כלל קורה אזי כיון שאינם יכולים לטלטל במבוי לא אסרי על הפנימיים אבל כשנתנו גם החיצוניים אסורים גם הפנימיים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן דכיון דהורגלו לערב יחד כל המבוי א"א ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי וה"נ כיון שהורגלו בני העיר לערב יחד אסרי אהדדי דהוי כמו נתנו אלו ואלו שהרי העיר מתוקנת משני ראשיה ואין לחי וקורה מועיל לחלקם זה מזה. וכ' הרא"ש דרק לחי לא מועיל אבל צוה"פ או ב' פסין מכאן ומכאן מועיל גם בזה.

והראשון כ' בשם הרמב"ן דרק אם הכשירו הכל נעשה כחצר א' שאינה מעורבת ושוב א"א לסלק זכות א' מן העיר, וביאר שאין הלחי ההוא בא להכשיר ולעשותו כחצר אלא להבדיל בין אלו לאלו ושלא יהא זה פרוץ במילואו לחבירו וכיון שיש להם דרך אלו על אלו אוסרים עליהם אבל כשלא תקנו כל העיר והר"ה אלא חציו בלבד הרי מה שהכשירו ממנו ה"ה כחצר מעורבת להם ומה שנשאר בחוץ רה"ר גמורה ואין אלו עם אלו בני רשות אחת גם אינם ראויים לערב ביחד אפי'

אם רצו וכיון שכן אין החיצונים אוסרים עליהם כלל ואפי' דריסת רגלם עליהם וכלל גדול הוא שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמן ולא עירב כגון רגל האסורה במקומה לרבנן או אפי' רגל המותרת לר"ע כו', עכ"ד, ומבוי' דלחי לא מועיל למנוע דיורין האוסרין וכי' הריטב"א דלפי"ז גם בהיתה מעיקרא של רבים ולא הורגלו לערב ביחד אם כל העיר מתוקנת לא מהני לחי, וכי' בשם הר"מ מאיברא דטעמא לאו משום דלחי אינו מציל מידי חצר שאינה מעורבת אלא טעמא דמילתא דאפי' עיר של רבים אין מערבין לחצאין אבל לענין לערב אותה מבוי מבוי מפני שהיא של יחיד והורגלו לערב יחד חזרה להיות חצר א' ואין לחי מועיל בחצי מבוי להיתירא, ומבוי לפי"ז דאין זה כלל דלא מועיל לחי לדיורין והאוסרים אלא בהורגלו לערב דאז נעשה כחצר א' ולחי לא מועיל לחלק החצירות, ולכאוי' כ"מ ברא"ש וברש"י דכ' כיון דהורגלו לערב, [אבל כי' הריטב"א דכ"ז במבוי מבוי אבל לחלק העיר לחצאין לאורכה או רוחבה לא מהני בכל אופן לחי].

והריטב"א דן בכוונת רש"י דכיון דמעיקרא אסרי אהדדי, ובתח"י כי' דיש לפרש הכונה כהרמב"ן דכיון דעירבו כולו הו"ל בני אותה חצר ושוב אין מערבין לחצאין והיינו כיון שהכשירוה ביחד, ושוב כי' דנר' מלשונו דדוקא משום שהיתה מתח"י של יחיד הא אילו היתה מתח"י של רבים מהני לחצאין ועי' ברשב"א שכי' ברש"י כמו הרמב"ן.

והראשון' דנו בעיר של רבים דצריך לעשות שיור היאך מועיל הלא הם יאסרו על כל העיר מדין עירובי חצירות, והרא"ש כי' דמועיל צוה"פ או ב' משהויין. והריטב"א מחדש דלהר"מ מאיברא כיון דיש דין שא"י לערב ביחד משום גזירת שיור ממילא זה גורם דלא נחשב כחצר א' ומעתה אפשר לערב בנפרד.

ובשו"ע שצ"ב ס"ד כי' דבשל יחיד ונעשית של רבים הוא דלא מהני לחי ומי' דבשל רבים מתחילה כן מועיל אפי' תקנו כולה כהר"מ מאיברא, וברמ"א שצ"ב ס"א מי' דגם בשל רבים מתחילה לא מהני, עי' ביהגר"א, ובאחריו כי' דהרמ"א קאי על מבוי ע"ש במ"ב סק"יג אבל אם היה של רבים מתח"י כן מועיל.

ובעיקר הנידון בזה ביאר הגרי"ז בספרו הלי' עירובין בלי' הרמב"ם דהיסוד בכ"ז דאיסור דיורין נאמרו רק ברשות היחיד המתוקנת ולאיסורי דיורין לא מועיל לחי אבל אם אינה מתוקנת לא נאמרו בזה איסורי דיורין כלל ואמנם מדייק בלי' הרא"ש דרק משום שאסורין לטלטל ונ"מ במקום פטור וע"ש, ועי' גם בחזו"א [פ"ו י"א, י"ד, ט"ז] דכיון דלא תקנו המבוי אי"ז פתוח למבוי אלא לכרמלית ואינו אוסר, [ועי' שס"ד ס"א דמבוי שנפרץ לחצר שאינה מעורבת מהני לחי וקורה ואף דזה איסור דיורין, וצ"ל דכיון דהם כב' חצירות חלוקים כן מועיל לחי ודלא כהבנה הנ"ל דלחי לא מהני כלל לדיורין, וגם לדי' הר"מ מאיברא וע' בזה].

תוד"ה דקה, לרש"י פתח ולתוס' מחיצה ד' טפחים, ובאופן שרחב יותר מי' אמה י"א דצריך י' טפחים. [עי' מ"ב שצ"ב כ"ב, ובשעה"צ, ובחזו"א צ"ה, ט' כי' דלכו"ע צריך י'. ובביה"ל שם ס"ו ד"ה או יעשה] וכי' בשם האו"ז דצריך רחב ד"ט, ודקה מועיל רק במבואות אבל לחלק המבוי גופא לארכה או לרחבה לא מהני אא"כ גבוה י' טפחים. [מ"ב סקכ"ד].

גמ' היתה של רבים ר' זירא ערבא למתא דבי ר' חייא ולא עבד לה שיור. הריטב"א בע"א ביאר הגמ' לפי השיטה דשל יחיד ונעשית של רבים אפי' מכר לרבים אם שמו קרוי עליו מהני ולכן סבר ר' זירא דמה שקורים לה דבי ר' חייא שמתח"י היתה שלו ועדיין קרויה על שמו ולכך זה מועיל בלא שיור ואמרו לו דלאו מה"ט קורין לה דבי ר' חייא.

גמ' בעו מיניה ר' אמי כו' סולם מהו כו' תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו, ומבוי' בגמ' דתורת פתח עליו לקולא שמצרף בין החצירות, ותורת מחיצה עליו דנחשב כעיר שיש לה רק פתח א', ובע"א מבוי' בגמ' דאפי' בבת אחת כגון שריצף בסולמות יותר מי' אמות אם רצו מערבין א' דנחשב כפתח ואם רצו מערבין ב' דהוה כמחיצה [דפתח ביותר מי' לא מהני] וברש"י כאן ובע"א ביאר דאזלי' לקולא וכל בעירובין להקל.

ובגאון יעקב תמה דמה צריך לזה דא"ז משום לקולא אלא דבאמת אינו פתח ממש וכן במשנה בדף פ"ג: ולכך יכולין לערב בנפרד ומה שמערבין כא' דהוה כתשמישו בנחת שיכולין לערב כא', וברש"י מב' דא"א לערב ביחד רק ע"י פתח שסותר המחיצה, [ועי' גם בביהגר"א שני"ח בד' תרוה"ד דמק' יעשה סולמות, ועי' שלום יהודה].

ובגמ' מב' דבני מרפסת אוסרין על בני חצר בפתח ורק בסולם שתורת מחיצה עליו אין אוסרים אם גבוה י', וכ"כ רש"י פ"ג: במשנה ותמהו הראשו' דתיפו"ל דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה לרבנן והריטב"א כאן כ' דבני מרפסת אבני חצר שייכי אהדדי ולכך צריך סולם, ובדף פ"ג: כ' הבעה"מ והריטב"א שם דאה"נ דמיירי לרבנן בלא עירבו בני מרפסת דהוה רגל האסורה במקומה, ומב' דגם ברגל האסורה מהני סולם, ובשו"ע בס' שע"ה מב' דברגל האסורה במקומה לא מהני סולם, ובחזו"א [צ"ו, י"ח] תמה מסוגיין דמב' בבני חצר ובני מרפסת דשייכי אהדדי [לפי' א' דהריטב"א] דמהני סולם והיינו משום דחשוב כבא דרך גגות ואף שהוא שותף בחצר דהוי כלזה בפתח ולזה בשלשול א"כ גם מדין רגל האסורה במקומה אין לאסור דלא עדיף דריסת רגל בחצר חבירו משותף בתשמיש ועיקר דין רגל האסורה במקומה הוא דחשוב דריסת הרגל כשותף בתשמיש אבל כאן ששותף אינו אוסר גם דריסת רגל אין אוסר, ומסיק שיש להקל, ובד' השו"ע מב' דפי' דדריסת רגל אוסר משום עצם הדריסת רגל ולכך לא מועיל סולם ובסוגיין פי' דמיירי ברגל המותרת כמ"ש הריטב"א כאן ומה דשייכי אהדדי היינו דמשתמשים ולכך בזה מועיל סולם. וברשב"א נ"ט: כ' וגדולה מזו אמרן בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אוסרין ואע"פ שיש לו דרך עליהם, ומב' להדיא דמהני סולם גם בנוגע לדריסת רגל, ויב' יותר בע"ה בדף ע"ה.

גמ' דהא רבה בר אבון מערב לכולה כו' משום פירא דבי תורי, רש"י כאן פי' חריץ, ובדף כ"ו. פי' דהמחיצות לא הוקפו לדירה, ותוס' פי' דבאמצע היה ב' סאתיים שלא הוקף לדירה ובגמ' כאן מב' דדרך גגות מצו מערבי ומ"מ כיון דהוא רק דרך גגות לא היה להם ענין לערב משום כך רק אם יכולין לטלטל למטה. [חזו"א צ"ה, י"ב, וע"ש].

גמ' איבעיא להו חדשה מהו וכו' אלא כעין חדשה מהו, והיינו דהספק אם עיר של נ' בעיא שיור או לא [וע"ע בריטב"א ובהערות שהובא גירסת הריטב"א ופירושו ע"ש] חד אמר בעי שיור וחד אמר לא בעי שיור, וכ"ה בשו"ע שצ"ב ס"ז דא"צ שיור ובמ"ב בשם הפרישה ביאר דפחות מחמשים כבר נשתקע בודאי שם רבים ממנה, [ומב' מזה דגם להשיטות שלא צריך ס' ריבוא אבל בפחות מנ' זה כבר דרגא של נשתקע וא"כ מב' דצריך לפחות בערך 001 אנשים שיקרא רבים ואולי זה לא מספיק אבל עכ"פ יש שיעור של רבים, הגר"מ רוזנר].

גמ' ר"ש אומר ג' חצירות כו', בית א' בחצר א', וכ' רש"י חצר ובית לתוכה, וכ"כ בשו"ע שצ"ב ס"א, וכ' בביה"ל דבטור מב' דסגי בית לבד, וחצר לאו דוקא אכן בריטב"א כ' בהדיא כשו"ע דבית לחוד לא מהני.

ובגמ' אי' דאפי' בי תיבנא חשוב שיור, וכ"כ בשו"ע ס"ג דאפי' בית הבקר והתבן שא"צ לערב הוה שיור אבל הריטב"א כ' דהיינו בי תיבנא שהיה בו בית דירה וכו' יצחק דאפי' חצר ובית הוה שיור אבל בי תיבנא לחוד לא הוה שיור כמו דחצר לחוד לא הוה שיור, וכ"פ החזו"א [צ"ה, י"ד] וכ' דלפי השו"ע מב' ראית הגמ' דחזי' דגם בי תיבנא שאינו בכלל העירוב ג"כ הוה שיור, אבל להריטב"א צ"ל דידעו דלא היה פתוח לעיר.

כ' המ"ב שצ"ב סק"ז: והעולם אין נוהגין להיזהר בדין שיור, אפי' בעיר של רבים, ואפשר דס"ל כרש"י שאין נקרא רבים בפחות מס' ריבוא. ובשעה"צ כ' דברוב מקומות יש בתי עכו"ם דהוה שיור כמ"ש מג"א בשם הר"ן. ע"כ. ולפי"ז בא"י צריך שיור אם מערבין כל העיר, ומה ששוכרין מהעכו"ם זה ודאי לא נחשב שיור רק אם אין מטלטלין שם, ועי' חכמת הלב [בנוגע לקרית ספר].

מתני' מי שהיה במזרח כו', מותר לביתו, עי' רש"י דמביתו לא מפסיד, ובר' יונתן כ' דהכא כיון דעשה ע"י שליח לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ולכך אינו מפסיד ביתו, ונ"מ באופן שעירב בעצמו דלריו"נ מפסיד, ולרש"י לא וכן בעירב בדרך ע"י שליח לרש"י מפסיד ולריו"נ לא, ועי' מ"ב סי' ת"א ובביה"ל שם דאפשר לסמוך לקולא ע"ש.

הנותן עירובו בעיבורה של עיר, עי' רש"י, והר"מ בפיה"מ כ' דגם בריבועה

ס :

תוד"ה כאן שכלתה מידתו, תימה ולרבנן דאמרי כו' והיינו דהעיר הוא כד"א ומצד העירוב יש לו ח', ובתור"פ כ' ב' תי', ה"ר אלחנן תי' דלרבנן רק בישן דאינו ד"א של שביתה אלא ילפי' זה משבו איש תחתיו בזה יש ד"א לכל רוח וכמו אלפיים לכל רוח, [ובזה לרבנן אין לו תחום אלפיים] וה"ר יצחק תי' דהעיר עולה לח' אמות לרבנן, [ונתבאר בריש פ"ד דלר' אלחנן ח' הוא לא שיעור מקום אלא כשיעור התפשטותו ד"א לכל צד, ולה"ר יצחק הוא שיעור מקום ולכך שייך דהעיר כח' אמות].

שם. י"ל כשעומד תוך המחיצות, כו'. עמש"כ בדף מ"ד. ובד' הריטב"א שם.

תוד"ה אין אלו, ומהר"י אומר דמתני' וברייתא איירי בלן בה. וחידשו תוס' דעיר שלן בה נחשב כולה כד"א, ובשו"ע סי' ת"ח ס"א הביא סוגיין ולא הזכיר הדין דעיר שלן בה דגם בלן בה אם הניח עירובו מחוץ לעיבורה הולך רק עד אלפיים בתוך העיר, והנה במניח עירובו מחוץ לעיר כ' המג"א דמניח בסוף אלפיים לעיר ואף שמביתו הוא יותר מאלפיים וא"כ איך יוכל לילך עד עירובו הלא אין כל העיר כד"א וכ' המג"א דכל הטעם דמניח עירובו חוץ לתחום לא מהני הוא משום דאין יכול לילך לשם כמ"ש הרמב"ם וכיון דיכול לילך עד סוף אלפיים לכיוון עירובו מהני זה, והיינו דהלא אם לא יחול עירובו ממילא הלא כל העיר כד"א ויש לו עד אלפיים ולכך לגבי מה דאנו מחשיבים זה כעירוב ע"י שיוכל לילך ע"ז מועיל, אבל לחזור מעירובו לביתו לא יוכל דלגבי לילך לשם דנים כקודם קניית העירוב כיון דע"י האפשרות לילך חל העירוב אבל לגבי לחזור משם כיון דחל העירוב אין לו כל העיר כד"א. [ובשעה"צ מצדד דכל זמן שלא הלך לעירובו יכול לילך בכל העיר כד"א ורק אחר שהלך וחוזר אז אין לו כד"א, ושוב כ' דב' השו"ע משמע קצת דבכל אופן הפסיד], ובחזו"א סי' פ' תמה על כ"ז, והנה לתוס' בדף ל"ה. והריטב"א ל"ח: דחוץ לתחום לא מהני להניח עירוב מעיקר הדין ולא משום דאין יכול לילך א"כ בודאי לא יועיל בכל אופן רק אם נסבור הקולא דעיר שלן בה כמ"ש התוס' והריטב"א כאן.

והרמ"א שם מיקל בעיר שלן בה דכולה כד"א, וכדעת תוס' והריטב"א כאן, ועי' תור"פ שכ': דאינו מפסיד שביתת עירו, ובשעה"צ [סקי"א] כ' דיל"ע אם לן בעיר רק בביה"ש דמסתברא דלא סגי בביה"ש לבד, וכן נכון להלכה. וכן אם בביה"ש לא היה בעירו ובבילה לן בעיר וכ' בשם הבית מאיר דלתוס' לא מהני זה וכ' דנר' דלמעשה יש להחמיר בזה ג"כ דעיקר קולא דלן בה רפיא מאוד דרוב הפוסקים חולקים ע"ז. [וחזו"א כ' דתוס' וריטב"א מקילים ואי"ז רפיא].

והנה בתוס' נ"א: הק' שם היאך חוזר ללון בעירו, ובאבן העזר כ' דהר' פרץ בהגהות סמ"ק תי' דעיר שלן בה כד"א, וכ' הגהות סמ"ק וכן התורא"ש כאן בדף ס': כ' דהתוס' בדף נ"א: דהוא הר"י חולק על קולא דעיר שלן בה, והיינו דזה מחלו'. והאחריו האה"ע וב"מ כ' דהתוס' נ"א: הלא מיירי שהחשיך ביה"ש בעירובו ולא בעירו ולכך ליכא בזה הקולא דלן בה, וזהו ד' השעה"צ בשם ב"מ דלתוס' לא מהני אם לא היה ביה"ש בעירו, ואמנם גם בהג' סמ"ק לר"פ וגם בתורא"ש מבוי לא כן דהלא כ' דהתוס' שם חולק לגמרי על קולא דלן בה. הרי דלא ס"ל חילוק זה. וגם בריטב"א כ' להקל בעיר שלן בה וכ': שאל"כ מי שלן בעיר גדולה שיש מביתו עד סוף העיר אלפיים אמה לא יוכל לעולם לתת עירובו חוץ לעיר כי אם הוא חוץ לעיר לא יוכל לשוב בביתו ואם בביתו לא יוכל לתת שם שהרי חוץ לתחום הוא אלא ודאי כשלן בה מהלך כולה, ע"כ. ומבוי להדיא בריטב"א דגם בלא היה ביה"ש בעירו מהני זה [וכ"כ ב"מ בשם הריטב"א] וא"כ לכאוי יש מקום גדול להקל בכל אופן אחר שבד' הראשון נתבאר דאין מקום לחילוק זה, [ועכ"פ כשעושה ע"ת לחומרא יכול להקל].

[ובחזו"א כ' דבתוס' נ"א: דמיירי דאין לו ד"א בעיר ליכא בזה קולא דלן בה ובראשו' מבוי לא כן. ועייש"ה בהגהות סמ"ק] [בשו"ת פרשת מרדכי סי' י"ח והגר"מ באנעט כ' דאין להקל בעיר שלן בה ליתן קרפף לעיר א' דכולי האי לא מקילי' והיינו דמודד האלפיים תיכף מסוף העיר. והוא חומרא גדולה]. [עי' עיקרי דינים בשם שמש צדקה אם צריך לינת כל הלילה או סגי לינה מועטת ודנו בזה בליל שבועות].

והנה כל נידון זה הוא מאוד נוגע למעשה בכל מי שעושה עירוב תחומין ומניח בסוף אלפיים דלהשו"ע אסור לו לילך לכיוון השני. ולהרמ"א מותר אם לן בה אבל אם לא ילון אלא תיכף בתח"י הלילה הולך אין לו עיר שלן בה ואסור לו לילך לכיוון השני, ולכיוון העירוב מיקל המג"א [וחזו"א פקפק ובאמת הלא בריטב"א מבוי דכל מה שמועיל עירוב בריחוק אלפיים משום קולא דלן בה וא"כ מבוי דבלא זה לא מהני וא"כ לכאור' ככה"ג צריך בסוף אלפיים מביתו, ובלן בה יש להקל ממ"נ, ואכמ"ל]. ואם לא הניח עירוב ורוצה לילך לעיר השני ללון בה ועי"ז יהא כולה כד"א תלוי זה בפלוגתא הנ"ל.

והנה בתורת היולדת כ' דיולדת שצריכה ליסע מחוץ לתחום תניח עירובי תחומין בסוף ג' פרסאות כדי לצאת השיטות דג' פרסאות דאוריין, ואמנם לפי מה שנתבאר כאן פשוט שאין לעשות כן דלהשו"ע דליכא קולא דלן בה הרי עי"ז יאסר כל השבת לילך לכיוון השני וגם להרמ"א דמיקל כ"ז שמענו בנוגע לדרבנן ולא בנוגע לדאוריין, וא"כ עי"י הנחת ע"ת עלול ליכשל באיסור דאוריין בלא צורך פיקו"נ, [ומה"ט נר' שגם בסוף אלפיים לא יניח ע"ת משום דעת השו"ע אא"כ יכול להחמיר לא לילך לצד השני].

ס - ס"א

גמ' לא קשיא כאן שכלתה מידתו בסוף העיר - מהלך כולה ומשלים חוצה לה. כלתה באמצע העיר יש לו רק חצי העיר, וכי הראב"ד דאם כלתה בסוף העיר בלא עיבורה כולה כד"א דלא יהבי' עיבור להחמיר. והו' ברמ"א סי' ת"ח ס"א וכי המ"ב דאם כלתה מידתו בסוף העיבור בזה לקולא כן מחשיבים הכל כד"א. [וחזו"א ק"י, ט"ו, כ' דהיינו בקרפף לעיר או ב' קרפיפות אבל בית בתוך ע' חשוב כעיר א'] ובדף מ"ב. כתבו בזה רש"י ותוס' דגם לר"ג דכולה כד"א גם בלא שבת אבל כאן שיש לו תחום אינו מהלך כולה, ובהג"א כ' דלר"ג מהלך כולה, [ועי' מהרש"א בתוס' נ"א: ועי' בדף מ"ב. מש"כ בזה. ומאידך מבוי דגם לר' יהושע דכולה כד"א רק בשבת מ"מ אם כלתה מידתו בסוף העיר מהלך כולה ומבוי דבמה שזה בתוך תחומו נחשב זה כמו שבת.

ובסוף פירקין מבוי דלר"ע דנותן עירובו אין לו כל העיר כד"א אזי בכלתה מידתו בסוף העיר לא הוה כד"א ולכך אמרו שם דגוויה טפי בבי כנישתא לר"ע, וכ"כ בגאון יעקב וכי דהכללים בזה כמו בנותן עירובו, ולפי"ז משמע דכלתה מידתו בסוף העיר הוה כד"א גם בלא מחיצות.

כ' רבינו יהונתן, דבכלתה מידתו בסוף העיר דמשלים תחומו מחוץ לעיר מ"מ בצדדים של העיר אין לו אם לא נבלע כל רוחבה בתחומו ואם נבלע כולה יש לו גם לצדדים השלמת תחומו אבל מ"מ בקרנות אין לו והיינו דאין עושין ריבוע עפי"ז דאיי"ז אלא השלמת תחומו. וברמ"א ת"ח ס"א כ' דיש לו אלפיים לצפון ודרום והיינו דעושין ריבוע, ובמ"א מק' דבריו"נ כ' דיש לו רק עד רוחב תחומו ולא יותר. ובביה"ל מביא בשם אחרו' דהרמ"א מיירי באופן שהעיר נבלעת כולה ברוחב תחומו. ובזה כבר נותנים לגמרי מב' הצדדים ומישרים הקו המזרחי גם לב' הרוחות כיון דכל העיר כד"א אבל אם אין רחבה יותר לא. אבל לר' יונתן גם בזה לא מהני כמ"ש בביה"ל ומבאר ד' ריו"נ דלעינן מידתו לצד מערב סברא הוא שכיון שנתן עירובו למזרח העיר אלף אמה ומדידת תחומו דרך העיר הוא א"כ מאחר שחושבין לו כל העיר כד"א נשאר לו עוד אלף למערב אבל לענין הצדדין שאין לו צורך כלל להלך דרך העיר לשם אטו מפני שנמצא עיר או כפר יתרחב תחומו. ועי"ש, ולמעשה כ' דהמיקל בשעה"ד יש לו על מה לסמוך.

וכ"ז לגבי רחבה מחוץ לעיר באופן שכלה בסוף, ובאופן שלגבי רחבה לא כלתה מידתו בסופה רק בארכה מסתפק ריו"נ אם יכול לילך כל העיר או לא, וברמ"א מבוי דיש לו כל העיר כד"א, ועי' חזו"א ק"י, י"ד, שפסק כר' יונתן דאין לו לרחבה, והנה היסוד בכ"ז בגדר כלתה מידתו בסוף העיר אם הוא דין במדידה של התחום דבחשבון עולה כד"א ולפ"ז לרחבה לא מהני או דהוא דין של הבלעה בתחום דמכיון שהוא מובלע בתחומו יש בזה חשיבות דכולה כד"א ולפ"ז יש לדון דמהני מה שמובלע לארכו דיחשב כולה כד"א.

ס"א.

גמ' עיר שיושבת על שפת הנחל, ואם לאו אין מודדין אלא מביתו, רש"י פי' דבעית. ובראשו פי' דהנחל מציף. והוה כיושבי צריפין. ודקה - לרש"י גבוה י' וריטב"א כ' דהגובה תלוי כפי הצורך אלא מיירי ד' אמות לרוחב.

עוד הביא הריטב"א ד' ר"ח והרי"ף דפי' בגמ' דכשהנחל מתייבש ומשתמשין בו נעשה מכלל העיר ומודדין מהבתים. ואף דאין מעברין אלא בית דירה. [ומה"ט דחה הרשב"א פי' זה] זהו כשבאין לערב את העיר מפני מקום מסוים שחוצה לו אבל הנחל הזה שהוא לפני כל העיר וראויין להשתמש בו כל בני העיר אע"פ שאין ראוי לדירה מעברין בו את העיר. ובשו"ע שצ"ח ס"ט פסק כן. [וחזו"א [ק"י כ"ז] כ' דדוקא בתוך ע' אמה, ולפ"ז לדין אין נ"מ בכ"ז דבלא"ה קיי"ל דנותנין קרפף לעיר כמ"ש הרמ"א] [ויש שרוצים להשתמש בזה לגבי כבישים וכדו', וכמובן שיש לחלק].

רש"י ד"ה עיר העשויה כו' כלתה מידתן כו' הראשו' הק' דא"כ זהו התי' השני עיר קטנה וגדולה, וכ' הריטב"א דמ"מ אשמועי' הא דר' הונא.

מתני' אנשי העיר כו' ר"ע אומר אין לו אלא ממקום עירובו. והיינו דפליגי בנותן עירובו אם הוה כמו שבת שכל העיר כד"א, ובגמ' פליגי שמואל ור"א בעיר שחרבה מדוריה. ובשבת לא צריך דיורין אבל בנותן עירובו פליגי, ובאינה ראויה לדירה לכו"ע לא הוה כד"א, ופירש"י דנפול מחיצות אבל הרשב"א פי' דהיינו דלא הוקף לדירה וכ' הרשב"א דהיינו אפי' אינו יותר מב"ס דהוה כרמלית מ"מ כיון דלא הוקף לדירה לא הוה כד"א ורק בשבת או אומר שביתתי במקום פלוני דכמאן דקאי שם בזה הוה כד"א, [ותלה זה בר"מ ור"י, והו' לעיל דף נ:] אבל בד' הרמב"ם פ"ז ה"ד מבוי דפחות מב"ס לא צריך מוקף לדירה ואינה ראויה לדירה הכונה ליותר מב"ס שלא הוקף לדירה. וכ' המ"מ דבשבת מועיל אפי' ביותר מב"ס שלא הוקף לדירה והגמ' בדף ט"ו. מיירי בלא שבת בה, ומבוי דגם לרמב"ם וגם לרשב"א שבת עדיף מנותן עירובו. ואמנם להלכה פסק המ"ב דאין הבדל בין שבת לנותן עירובו דבשניהם ביותר מב"ס לא מהני ובפחות מב"ס מהני [שבת - שצ"ו ס"ב, נותן עירובו - ת"ח סקכ"ו].

ובפולוגתא דשמואל ור"א קיי"ל לקולא, ועי' ביה"ל ת"ח ס"ב דיי"א לחומרא, ויש לסמוך להקל בזה. והנה ממתני' נלמד דכשבא להניח עירוב תחומין אזי אם רוצה לילך לעיר אחרת שהיא בתוך אלפיים לעירו יכול להניח העירוב בעיר השניה ועי"ז כולה כד"א ויש לו אלפיים ממנה לכל רוח, וגם עירו כד"א משום עיר שלן בה [ופסק הרמ"א] וא"צ דוקא להניח העירוב בדרך.

הדרן עלך פרק כיצד מעברין

פרק הדר

ארבעה הפרקים הבאים [הדר, חלון, כיצד משתתפין, כל גגות] עוסקים בדין עירובי חצירות, והנה יש עירובי חצירות ויש שיתופי מבואות דבכל חצר יש כמה בתים וכשמערבין זהו עירובי חצירות, ובכל מבוי יש כמה חצירות ולזה עושין שיתופי מבואות, [והצורך בשניהם יבואר בפירקין].

וביסוד התקנה דעירוב חצירות ושיתופי מבואות מבו' בדף כ"א: דהוא תקנת שלמה וכ' רש"י דשלמה תיקן שלא להוציא מרה"י לרה"י חבירו לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה שלא יבוא להתיר מרה"י לרה"י. וברש"י סוכה ב. כ' דאסור להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב והחצר כ"א רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן. ומבו' דעיקר תקנת שלמה היה שלא להוציא מרשות א' לרשות חבירו, ועי' גם ברש"י ריש ס"ב., [ובשו"ת הר"י מיגאש סי' כ"ד]. וברמב"ם ריש הלכות עירובין [כ' [לא הועתק לשונו] חצר שיש בה שכנים הרבה דין תורה שמותר לטלטל בכולה דהכל רה"י א' ומתקנת שלמה בית דינו אסור לטלטל עד שיערבו כל הדיורין] וכ' הרמב"ם: ומפני מה תיקן שלמה דבר זה כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצירות לרחובות המדינה ושווקיה ולהכניס מהם לחצירות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס מן השדה למדינה ויחשבו שהשווקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות וכמדברות ויאמרו שהחצירות בלבד הן רה"י וידמו שאין ההוצאה מלאכה ושמותר להכניס ולהוציא מרה"י לרה"י לפיכך תיקן שכל רה"י שתיחלק בדיורין ויאחז בה כ"א ואחד רשות לעצמו וישאר ממנה מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים שנחשוב אותו המקום שיד כולן שוה בו כאילו הוא רשות לרבים ונחשוב כל מקום ומקום שאחז כ"א מהשכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רה"י ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולן שוה בו כמו שאין מוציאין מרה"י לרה"י אלא ישתמש כ"א ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אע"פ שהכל רה"י, עכ"ד, ומבו' ברמב"ם דעיקר הגזירה היא שלא להוציא מרשות פרטי לרשות המיוחדת לכולם דהוה כמרה"י לרה"י, ולפי"ז האיסור להוציא מבית לבית כ' התו"י [ר"פ חלון] דהוא גזירה מאוחרת וי"א דהוא בכלל הגזירה [הגר"ז, ערוה"ש]. ועי' בביאור הלכה סי' ש"ע ס"ג.

ובפרק הדר נלמד על אופני היתר טלטול הרשויות,

1. עירוב ושיתוף - ע"א: ע"ג: ועי"ז נעשים כולן שותפין בכל החצר ומבוי ונעשה רשות א' לכולן [ועי"ע מש"כ בדף י"ז].
2. ביטול רשות - [באופן שאחד מהחצר לא עירב יכול לבטל רשותו לכולם] סי"ט: ישראל מבטל רשות ונותן רשות כיצד אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה וא"צ לזכות, [וברמב"ן ריש פסחים: וכן נמי ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב אינו מפקיר ביתו שישבו בו אחרים אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהו הם כמי שדרים בו לבדם, ועי' גם במאירי מגן אבות סי' י"ח] ובדף ע"א. אי' בגמ' דלבי"ש אין מבטלין בשבת דאקנויי רשותא הוא ואקנויי בשבת לא, [וב"ה מבטלי בשבת דאיסתלוקי בעלמא הוא ושרי, ויש בזה הרבה פרטים בפירקין].
3. שכירות - ס"ב. והיינו ששוכרין הרשות שלו ועי"ז אינו אוסר, ובעיקרו נא' על עכו"ם ששוכרין מעכו"ם ולגבי ישראל יש בזה מחלוי ראשונים.

ויש בזה אופן נוסף על "שכירו ולקייטו" והיינו שא' מהחצר יש לו איזה מקום לשימוש אצל העכו"ם ואז שוכרין מהשכירו ולקייטו או מערבין עמו [מחלוי ראשונים] בדף ס"ד.

והנה מי שאינו מודה בעירוב כגון צדוקי אינו יכול לערב. אבל לבטל רשותו הוא יכול. גוי אינו יכול גם לבטל רשותו רק להשכיר, ולגבי מומר יבו' בדף ס"ח:-ס"ט. בסוגית הגמ'.

והנה דירת גוי בעצם אינו אוסר כלל דהוא דירת בהמה [ס"ב]. ורק דגורו רבנן שלא ידורו עם הגוי שלא ילמד במעשיו ולכך הצריכו לשכור שע"ז יהא לו טורח וימנע לדור עמו.

ובסוגיא ריש פרק הדר מתבאר בנושא זה 5 עניינים, 1. דירת עכו"ם אינה דירה מעיקר הדין. ויש נידון בנוגע לצדוקי וכותי. 2. חכמים תקנו דכן אוסר, והטעם בזה, והאם נתנו לזה שם דירה או דרך מקלקל העירוב. 3. מחלו תנאים אם גם גוי א' אוסר או רק ב' גוים. 4. דלא מועיל עירוב וביטול רשות עם עכו"ם. 5. תקנו חכמים לשכור ומהו השכירות, ובפחות משו"פ.

מתני' הדר עם העכו"ם בחצר. או עם מי שאינו מודה בעירוב [ופירש"י: הכותי] ה"ז אוסר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה. וברש"י: דרין בב' בתים ואוסרים זע"ז ובאין לערב ביניהן. העכו"ם אוסר עליהם, ומדייק הגר"א בסי' שפ"ב דאם הם בבית א' שאין אוסרים זע"ז אין העכו"ם אוסר, וכ"כ בב"י על ד' הטור. ועי' בשעה"צ סק"ב דבב' חדרים כן אוסרים. והב"י כ' כן בדוגמאות נוספות שאין אוסרים כמקבלי פרס וכדו' דבכל אופן אין העכו"ם אוסר. [ועי' בביהגר"א משה"ק בד' הרמ"א, ובשעה"צ סק"צ בשם דמשק אליעזר] וברא"ש כ' דאם יש בכל העיר רק חצר א' של ישראל אזי אף דהחצר צריכה עירוב אבל לגבי העיר נחשב כולה כישאל א', והינו משום דהיסוד דהגוי מקלקל העירוב ולכך דוקא לגבי המקום שצריכים לערב וכאן לגבי העיר יש רק חצר א'. [ומקשים דמה שונה ב' בתים בחצר א' מב' חדרים בבית א' דמבוי במ"ב שכן אוסר אם גוי בחצר, ומתריצים דהאוסר בחצר הוא החצר אבל האוסר במבוי הוא החצר ולכך אם עירבו בחצר לגבי המבוי הם א'].]

תוד"ה הדר כו' ואור"י דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן כו', ולא משום צדוקי וכותי, כו', אסרו נמי בכותי כו'. והאחרו' הק' דהלא בצדוקי דירתו דירה מעיקר הדין וא"כ מדוע שלא יאסור בחד, וגם בכותי גרי אמת הן דירתו דירה מעיקר הדין ובמשנה משמע דגם בזה צריך ב'. ועי' גאו"י ושפ"א, ובחזו"א כ' [פ"ז, י"א] דמוכח דכי היכי דעכו"ם לא הוה דירה מעיקר הדין ה"נ מומר וצדוקי לא החשיבו חכמים דירתן לענין תקנת ע"ח אלא משום שלא ילמד ממעשיו תקנו שכירות אגב עכו"ם. ולכך צריך ב'.

ובתור"פ כ' באופ"א דבאמת מן הדין דירתו דירה, אבל מה שלא מועיל ביטול רשות הוא גזירה אגב עכו"ם ולכך לא תקנו אלא בב'. ולפ"ז בא' צריך ביטול עכו"ם. ועי' בחי' רע"א בשו"ע סי' שפ"ב שכי' בשם אה"ע דבמומר וצדוקי בישראל אחד מהני ביטול ובתרי בעי שכירות וזהו כתור"פ. [ועי' תשובות חדשות לרע"א סי' ז'] [ובק"נ על הרא"ש סי' י"ג אות מ' בשם רי"ו כ' דבכותי א"צ אפי' ביטול בחד ושם בר' ירוחם מבוי' דהוא גם במומר לחלל שבת בפהרסיא וברמב"ם סופ"ב מעירובין מ' דמומר גרע מצדוקי דבמומר א"צ ביטול בישראל א' ובצדוקי צריך].

מתני' אר"ג מעשה בצדוקי כו', והיינו דפליג עם ת"ק אם מועיל ביטול בצדוקי דהוא אינו מודה בעירוב אבל עירוב לא מועיל, ובכותי לרש"י לא מהני משום דגרי אריות ולתוס' מועיל דגרי אמת הם.

מתני' ר"י אומר בלשון אחרת כו'. ובגמ' ס"ח: ב' פי' בד' ר"י אם סובר דלא מהני ביטול אלא להשכיר, ולפ"ז הכונה שאמר להם לטלטל מה שצריכים מע"ש ולא בשבת, או דסובר דמהני ביטול ורק דיכול לחזור מהביטול ולכך אמר לטלטל אפי' בשבת במהרה לפני שיחזור מביטולן. וברש"י צ"ב דבד"ה עד שלא יוציא כ': ויחזור ויחזיק. וזהו כפי' ב' ובד"ה מהרו כ': מבעו"י, והלא לפי' ב' גם בשבת אפשר קודם שיחזור. ועי' חזו"א דחיסרון דברים יש כאן. ועי' בהגהות רא"מ הורו"ץ.

ס"ב.

יתיב אביי בר אבין כו', חצירו של עכו"ם ה"ה כדיר של בהמה. עי' רש"י ותוס'. ומסקי' דגם לר"מ הוא כדירת בהמה, ובחזו"א [פ"ו, י"ח] כ' דע"כ דגרע מדיר בהמה דהלא בית התבן אוסר לר"מ [משנה פ"ה]: ובאמת בירושלמי מבוי דר"מ לשיטתו דדירה בהמה אוסר, [ועי' בפני משה דאפי' אם דיר בהמה אוסר היינו משום ששייך לבעלים שאינו בהמה אבל כאן דהבעלים הוא בהמה אינו אוסר].

גמ' והכא דגזירה שמא ילמד ממעשיו. [עיי' בגאון יעקב שכ' דהכונה שלא ידור עמו א"כ אין לו ברירה. וזהו באופן שהעכו"ם לא מסכים להשכיר ואעפ"כ לא יוצא זה מוכיח דאין לו ברירה ואז לא איכפת לחז"ל וע"ש עוד] ועיי' רש"י. ובזה יש נידון אם גזרו דיש לו שם דירה או רק דמקלקל העירוב וכל' הגמ' דאין מועיל עירוב במקום עכו"ם, וברש"י בסוף העמוד כ' דשויה רבנן לדירת העכו"ם דירה ואסור להוציא מביתו לחצר, ובל' התוס' ד"ה ועכו"ם מ' דא"י דירה. וכן בתוס' ע"ה. ד"ה הו"א מבוי דאינו דירה, ועיי' ברמב"ם בפיה"מ שכ' דנתנו לו דירה ואמרו שהוא אוסר. [ולכאוי' לר"מ דגם בחד אוסר ע"כ דזהו דירה והנידון לראב"י דצריך ב' ישראלים]. ואמנם יש הרבה גמ' דמבוי דא"י דירה גמורה, בדף ע"ה. לגבי בתים וחצירות פתוחות למבוי, בדף פ"ו. לר' יהודה בהלך הנכרי אין אוסר, וכן יש שיטות דבישראל לא מועיל שכירות רק בעכו"ם, והיינו דזה ודאי דדירתו גרועה.

גמ' ואמרו רבנן אין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם ועכו"ם לא מוגר כו', וכ' רש"י [בד"ה אלא] כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת. הרא"ש בסי' א' ביאר דאין כוונת רש"י דצריך לשכור בכל ערב שבת רק אם הגוי חוזר בו אז צריך לשכור מחדש, - וע"ע בהמשך - וברש"ש מעיר על ד' רש"י הלא בגמ' מבוי דהטעם דגוי לא ישכיר ויצא ישראל משם ולא משום דזה טירחא כל שבת וכ' דהגוי לא משכיר לזמן ארוך אבל לשבת א' כן ורק שזה יהא טורח לישראל.

והטעם דלא מהני עירוב וביטול - כ' תוס' דלהו"א דשמה דירה דבדין הוא דלא מהני משום שאין הגוי מכיר בהן. ומי דלמסקנא א"צ לזה אלא דכ"ז חלק מהגזירה דלא יועיל עירוב וביטול כדי שלא ידור עמו. וכ"ה ברש"י ד"ה ור"א סבר כו' ומשו"ה אמרו רבנן, ובתור"פ כ' דגם למסקנא מה דלא מהני עירוב דלאו בר מצוות, וביטול רשות כהירושלמי שבי דמשום דהוא חוזר ומחזיק ולכך לא שייך שיבטל רשותו, וכנר' דהר"פ סובר דנתנו לו דירה, וזהו כל מה שאסרו.

גמ' עד שישכיר ועכו"ם לא מוגר, ומבוי בגמ' מחלו' אם שכירות בריאה או רעועה ומסקי' דלכו"ע מהני בפחות משו"פ דב"נ נהרג על פחות משו"פ אלא במוהרקני ואבורגני. רש"י פי' ספסלים וקתדראות, ותוס' פי' כתיבה וחותרות ור"ח פי' כמו בנין. וקיי"ל דרעועה מהני וא"צ שימלא ספסלים ולא כתיבה ולא בנין. [והנה בהגדרת השכירות יש בזה כמה סוגיות בהמשך הפרק. ובדף ס"ה: פליגי אם שוכר כביטול דמי או כעירוב דמי ונפק"מ אם מועיל באמצע שבת] וברמב"ם פ"ב ה"י: ואין להם תקנה אלא שישכרו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן. ובה"ב: שוכרין מן הגוי אפי' בשבת שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הגוי אפי' בפחות משו"פ. [ובאחריו תמהו דבגמ' מבוי דגם למ"ד בריאה בעי' מהני פחות משו"פ דגוי קונה בפחות משו"פ. ובאמת הרש"ש מעיר בד' הגמ' דסו"ס לישראל אינו ממון ע"ש ס' המל"מ, ובאו"ש בי' דאה"נ הפשט דהגוי מסתלק ע"י פחות משו"פ והוה כביטול רשות דמהני משום דמסתלק. ועיי' בדף ס"ו].

ובאחריו דנו בשכירות מישראל - להשיטות דמועיל - דלכאוי' בזה צריך שו"פ דלא שייך ד' הגמ' אך לפמ"ש הרמב"ם דכביטול רשות א"כ גם בישראל א"צ שו"פ, עיי' סי' שפ"ב ס"ה בט"ז ובנהר שלום, ובחזו"א פ"ז, ט"ו. וכן לגבי מומר יש שהעירו דבזה יצטרכו שו"פ עיי' בס' קובץ על הרמב"ם סופ"ב מעירובין אבל לפי"ד הרמב"ם בכל אופן לא יצטרכו שו"פ, ועכ"פ מבוי ברמב"ם שפי' דמ"ד שכירות רעועה היינו דזהו היכר בלבד.

ובחזו"א [פ"ב, א'] פי' בד' רש"י דא"צ למלאות החצר ספסלים, דלא צריך לשכור כל החצר אבל חלק מהחצר צריך ואף דלכאוי' אם דירת עכו"ם דירה הרי נמצא דעדיין יש כאן שותפות עכו"ם מ"מ סגי בזה [וחזו"א כ' דהפשט דאז חז"ל הפקיעו דירתו דברגע שעשה תקנ"ח כבר הפקיעו דירתו, וזה באופ"א מהנר' ברמב"ם].

ובד' התוס' דהיינו כתיבה וחותרות. כ' החזו"א דלמ"ד בריאה בעי' באופן שידו תקיפה על העכו"ם שלא יגזול ממנו א"נ לגזילה לא חישיי ורק כדי שבדיניהם יזכה הישראל א"נ משום שבאמת העכו"ם לא מסתלק ואינו מתנה עמו להסתלק

לכך הצריכו כתיבה, ומבוי דלמ"ד רעועה לא איכפ"ל שהגוי יגזול וגם לא צריך שיזכה בדיניהם וגם אף דלא מסתלק מהני.

ובחזו"א [פ"ג, כ'] : וענין השכירות אינו שכירות ממש דאפי' בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר ומהני שכירתו אף שאין כאן בעלים ולא משכיר אלא הכי תקינו רבנן והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוה כמקח וממכר כמ"ש תוס', ע"כ.

[ויש שלמדו מד' החזו"א הנ"ל ברש"י דמקצת צריך, דהכונה דצריך מקצת בקנין גמור בחושן משפט, וזה נוגד להרבה משמעויות בראשונים ובפוסקים, ועכ"פ ודאי לא צריך לכתוב שטר ולא צריך שיהא חוזה דקיי"ל רעועה בעי. והנה הפוסקים סתמו דשוכר רשותו הרי דסתמו כפי' שאומר לגוי ששכור רשותו ע"פ דין תורה ובדיניהם לא יועיל כלום וכדמי' בגמ' דכל המניעה של הגוי משום כשפים ולא משום ענין אחר, והחיי אדם בס' זכרו תורת משה סי' נ"ז אות ה' : ונותן לו בעד השכירות איזה מאכל או משקה ואפי' במעט פלפלין פחות משו"פ ויאמרו לו השכר לי רשותך, ע"כ, [ואמנם צריך ליהדר שלא יהא חוכא וטלולא] ובפמ"ג בסי' תמ"ד כ' דשכירות דעירובין הוה להיכירא בעלמא להתיר טלטול ובשעה"צ שם סק"כ מביא ד' הבית מאיר שכ' דבשכירות דהענין שיקשה בעיני הגוי וסגי שהוא חושב שמתכוון הישראל לקנות אף דבאמת הישראל אין קונה, ע"כ, ודי בזה].

רש"י ד"ה אלא כו' ליתן שכר בכל ע"ש, הרא"ש בסי' א' ביאר דאין כוונת רש"י דצריך לשכור בכל ע"ש רק אם הגוי חוזר בו צריך לשכור מחדש, וברש"י במשנה [ס"א:] כ' בד"ה שלא יוציא כו' היכי מצי הדר ביה דהא נקיט דמי ומדייק הב"י סי' שפ"ב דאם לא החזיר הגוי הדמים אינו יכול לחזור בו, דיאמר לו הישראל דנתן הדמים על דעת יותר זמן, ובביהגר"א מביא כן מהירושלמי דאם חוזר עכו"ם גזל הוא בידו ובשעה"צ כ"ב כ' דקודם שבת ראשונה אין יכול העכו"ם לחזור אפי' מחזיר הדמים ולהמג"א אם לא החזיק ישראל יכול הגוי לחזור בו, [וכד' האו"ש בד' הרמב"ם דהגוי מסתלק וישראל מחזיק] ובשכר לזמן ורוצה הגוי לחזור לפני סוף הזמן הט"ז כ' דיכול לחזור בו דא"י שכירות ממש והרמב"ן בתשו' כ' דהשכירות קיימת עד סוף הזמן וכן הכריע הביה"ל להלכה. [ומכ"ז מבוי ג"כ דאינו קנין גמור בחושן משפט דא"כ מה הצד שיוכל לחזור קודם הזמן, ומהו הנידון אם יכלו לחזור כשנותן הדמים בחזרה דממ"נ אם לא חל קנין ודאי יכל לחזור בלא דמים ואם חל קנין מה מועיל חזרת דמים רק דהוא קולא בשכירות שאין הגוי יכול לחזור בו כל זמן שיש לישראל תביעה עליו בענין הדמים].

בשו"ע ש"פ ס"ג נחלקו אם מועיל שכירות בישראל והוא ברא"ש בסי' י"ג נחלקו בזה, ועי' ק"נ שם, ועי' בתור"פ בדף ס"ו דרק בעכו"ם דאינה דירה מהני שכירות, [ובמג"א כ' דפליגי בשבת].

ס"ב :

גמ' הא דאיתיה הא דליתיה. עי' ריטב"א.

תוד"ה ר' חסדא - עי' ברא"ש, ובתוס' סנהדרין ה' : ובשו"ע יו"ד רמ"ב ס"ד.

ס"ג.

צורבא מרבנן חזי לנפשיה - עי' גליון הש"ס תוס' בבכורות מתיר בכל איסור והיתר, הר"ש מחלק אם איתחזק או לא, הרא"ש אוסר בכל אופן ע"ש וכן כ' בשו"ע.

ס"ג :

גמ' לחמן בר ריסתק כו', זילו בטילו רשותיכו לגבי חד הו"ל יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר, הרא"ש בסו"ס א' מוכיח מכאן דאם יש כמה בתים של ישראלים פתוחים לחצר א' מותר לטלטל בכל העיר כמו ששני ישראלים בבית א' איקרו יחיד במקום נכרי לגבי החצר ה"ה כמה בתים פתוחים לחצר א' מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות עד שיהא ב' חצירות של ישראל פתוחין למבוי ואוסרין זה על זה במבוי אז הנכרי אוסר עליהם וכ' דראיה מדהמן בר ריסתק דהוי דייר בההוא מבואה ומיקרי יחיד במקום נכרי ע"י ביטול שבטלו רשותם לבני חצר אחרת אע"פ שסתם חצר יש לה בתים, ע"כ, וכ' בקרבן נתנאל דהרא"ש פ"י דבטלו רק חלקם במבוי אבל את החצירות לא בטלו וזה היו מערבין וכמו שמבוי בתוס'. ועדיין צ"ב דכיון דבטלו הרי יש במבוי רק רשות לא' ומשא"כ בנידון הרא"ש סו"ס יש במבוי רשות של כל בני החצר ומבוי בזה דהנידון דהרא"ש היה אם צריך אוסרין במבוי שיוצרכו עירוב ובגוי מקלקל עירוב או דבעצם מה דמוגדרין כשני ישראלים זהו התקנה דגוי יאסור. וזהו הנושא בד' הרא"ש בחצר א' במבוי דהם מוגדרין כב' אבל לגבי לאסור במבוי אינן אוסרין וזה הוכיח מסוגיין דבטלו רק רשותן במבוי אבל בחצר עדיין הו' כב' וע"כ דצריך אוסרין ממש לקלקל העירוב.

ובתוס' ד"ה בטילו כו' בתוך הדיבור כ' דאם החצירות פתוחות זו לזו ועירבו לא חשוב יחיד במקום נכרי. לגבי המבוי, שא"כ לא היה צריך לשכור לעולם. [ועי' מהרש"א דהיינו ע"י עירוב וביטול לא מהני ג"כ] ולכא' זה דלא כהרא"ש דהלא בחצירות עירבו ונחשבו כאחד וצ"ל דכיון דסו"ס הם בב' חצירות ויש לכ"א אוסר במבוי בפני עצמו והרא"ש מיירי רק בחצר א' שכולן נחשבים כאוסר א' במבוי. [ועכ"פ מבוי בתוס' דהגוי יש לו דירה לאסור ולא רק דמקלקל העירוב דא"כ כאן שהם יערבו ממילא נחשב כחד וע"כ דיש לו דירה לאסור. וברמב"ם פ"ב הט"ו כ' כד' התוס', וכן בפ"ה הי"ח].

והבאנו לעיל ד' הפוסקים דב' חדרים בבית א' נחשב כתרי לגבי החצר ולא דמי לב' בתים בחצר א' לגבי המבוי וצ"ב החילוק וי"מ דמה שאוסר המבוי זה החצר ולכך כיון דהם בחצר א' זה נחשב כחד אבל מה שאוסר החצר זהו עצם הדיוקן בבתים ולא רק הבתים שיחשב בית א' כאוסר א' אבל בשבת קל"א. מ' דהבית אוסר המבוי, עייש"ה, וצ"ת.

הקדמה לסוגיא [ברש"י ותוס'] בפרק כל גגות נחלקו ר"ש ורבנן אם מותר להוציא מהחצר למבוי אם לא עירבו ור"ש מתיר וכן הלכה דרק מהבית אסור, ונחלקו אמוראים רב ור' יוחנן רב סובר שיש לגזור לא להוציא מהחצר למבוי כי שמא יוציא מהבית למבוי אבל זה רק באופן שעירב החצר עם הבית דמצוי כלי הבית בחצר, וריו"ח לא גוזר.

רש"י ד"ה בטילו רשותיכו. ואע"ג דאינהו אסורים להוציא מחצרותיהם למבוי כדתנן נתנו לו רשותם הוא מותר והן אסורים, [וזהו מכיון שע"י שחוזרים ומוציאים הן חוזרין מהביטול, כמבוי שם] אהני ליה מיהא לטלטל בכל המבוי. ותוס' מביא ד' הגמ' שם ובדף צ"א: דשם מבוי מחלו' רב ור' יוחנן באופן שעירבו בתים וחצירות אם גזרו שלא לטלטל כלי החצר למבוי שמא יוציאו ג"כ כלי הבתים, ועוד מבוי שם דבאופן שאסור לטלטל כלי החצר למבוי נעשה המבוי ככרמלית [מכיון שיש רק ג' מחי' ואסור לטלטל מהחצר לשם] ואסור לטלטל בו אפי' בד"א. וכמו שבי' תוס' בדף צ"א:..

תוד"ה בטילו רשותיכו. וק' לר"י דמסתמא כו', עי' בגליון הש"ס וכה"ק במהרש"א, ע"ש. ובקרני ראם כ' דעירבו חצירות ובתים ואח"כ בטלו החצירות עם המבוי לאותו יחיד ועי"ז נאסרו הם להוציא מהבית [דאף דעירבו הביטול מבטל העירוב - דסותר זה לזה]. וליכא גזירה משום דמותר להוציא מהחצר למבוי גם כלי הבית ואינו ככרמלית, ולכך הק' תוס' רק משום דמסתמא לא בטלו החצירות, וא"כ כיון דעירבו חצירות עם בתים גזרו שלא לטלטל מחצר למבוי וא"כ המבוי כרמלית ובתור"פ מתרץ קושית תוס' דכיון דלאותו היחיד מותר להוציא מהחצר למבוי זהו ג"כ סגי שלא יחשב ככרמלית דרק אם מנוע לגמרי השימוש במבוי אז הוא דהוה ככרמלית.

בא"ד. ומיהו לגבי בית היחיד ודאי מהני ביטול, [והיינו דעי"ז יהא מותר לטלטל גם מהבית], ואפי' לשתף בתי האחרים מהני לענין שהיחיד שביטלו רשותן אצלו יכול להוציא כלי בתיהן למבוי שהעירוב עושה אותן כבית א', והיינו דבתחילה

מבטלין המבוי ונעשה יחיד במקום נכרי. ואח"כ עושין שיתוף ואז מותר ליחיד להוציא מהבתים [ולהם אסור משום דעייז חוזרים מהביטול] ומבוי בתוס' ב' חידושים, א'. דאף דבטלו לו המבוי ולכאוי זה רק שלו שייך שיתוף מכל הבתים שיהא לו כל הרשות ולכאוי שיתוף עניינו ששום בהכל וא"כ אין כאן יחיד במבוי. ולכאוי הביטול ושיתוף סותרים זה לזה, וצ"ב.

ב. דהיחיד מוציא מהבית למבוי אף דהמבוי רק שלו והבית של כולם ומוציא מרשות משותפת לרשות פרטי ולכאוי זה מוציא מרשות לרשות [וביה"ל ש"ע ס"ג הביא מעבדה"ק דאסור בכה"ג] וכן בהמשך בתוס' כ' דאם בטלו לאי משנים יש צד דלו יהא מותר להוציא הבית לחצר ולחבריו אסור הרי דאף דהבית משותף והחצר פרטית שלו ע"י ביטול מותר להוציא. ובחזו"א סי' פ"א נשאר בצ"ע בזה. [ובראב"ד בחי' הרשב"א סו"פ שני כ' דמותר להוציא מרשות משותפת לרשות פרטי וי"מ דכן הוא שיטת תוס' כאן. ולפ"ז מה דאסור להוציא תמיד מבית לחצר דמוציא מרשות פרטי למשותפת זהו כמ"ש הראב"ד שם דחצר אינו רשות משותפת אלא דכ"א יש לו חלקו נגד ביתו ומוציא מביתו לרשות של חבריו וכ"ז צריך בירור].

בא"ד. ומ"מ יחיד במקום נכרי, ע"י מהרש"א.

בא"ד. וא"ת כיון שכל החצירות נעשות אחת כו' למה יהיו הן אסורים, בתור"פ כ' דהטעם משום דחוזרין ומחזיקין ובב"י קו' התוס' ביאר חזו"א דקו' תוס' להיפך דלא יועיל הביטול כיון דנעשו כחד ע"י העירוב וכולן משותפין בכל החצר ומבוי. וצ"ב.

בא"ד. נוכל לומר דאה"נ מיהו ל"צ למימר הכי כו', נידון התוס' יל"פ אם בביטול הוא רק סילוק רשותם של הבני חצר המבטלים וא"כ מותר גם לשני להוציא כיון דבבית הם מותרים הם אחד והמבוי שייך רק להם, אבל אם ביטול הוא נתינת כוחם ורשותם למי שבטלו לו ממילא י"ל דמקבל כוחם ורשותם שלהם ולכך אסור לחבריו.

ועכ"פ שיטת התוס' דהועיל רק לגבי היחיד שיוכל להוציא, וכן פ"י הראשון והוסיפו דכי תימא היאך יבטלו כולן בשביל הנאת היחיד י"ל דלשבת הבאה יבטל יחיד אחר, ולמ"ד מבטלין וחוזרין ומבטלין אפשר דאפי' בו ביום חוזרין חלילה אצל כולם. וע"י בדף ס"ח: בזה.

ס"ד.

תוד"ה א"כ ביטלת. להבנת הענין נחוץ ללמוד הסוגיא בדף ס"ט: מהמשנה עד סוף העמוד.

א. גמ' ס"ד. ליקרב ליה חד מינייהו ולישאל דוכתא מיניה ולינח ביה מידי [וסגי זכות להניח. ב"י] דהו"ל כשכירו ולקיסו ואר"י אמר שמואל אפי' שכירו לקיסו נותן עירובו ודיו, היו שם ה' שכו"ל מהו, אם אמרו שכו"ל להקל יאמרו להחמיר. ובראשון נחלקו האם השכו"ל דהעכו"ם מערב רשות העכו"ם - דעת רש"י, או דצריך להשכיר רשות העכו"ם - ד' הראב"ד, והראשון דנו אם מועיל שכו"ל בישראל בין ביש לו פיתא ולינא, [תוס' ע': וברא"ש, ובדף ע"ב. כ' דבע"כ ל"מ], ובין באין לו פיתא ולינא, [בראשון ס"ד. דל"מ, וכדלהלן], וע"י בגליון הש"ס פ., וע"י להלן, והרמב"ם השמיט דין שכו"ל בישראל, [ב"י שפ"ב]. ויבאר כל זה בהמשך.

ב. ובעיקר דין שכירו ולקיסו דנותן עירובו, וכאמור, נחלקו הראשון בזה י"א דאינו צריך להשכיר רשות העכו"ם אלא דנותן עירובו - ובביאור שיטה זו - הב"י סי' שפ"ב כ' דזהו משום דשאלה כשכירות [וע"י גם ברע"א ר"ס שפ"ב] וכ"ה ברבנו יונתן דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי חשבי' ליה כאילו שכר כל הבית של נכרי וצריך שיערב עם חבריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה ואין אנו צריכין לשכור מן הנכרי רשות חצירו דכאילו שכר כל בית

הנכרי חשבי ליה והנכרי מסולק משם, [!!!] וכן בי במ"ב שם, ולפי"ז מה דאמר שמואל נותן עירובו אין הבי' דבזה מערב רשות העכו"ם, אלא דהנכרי מסולק ע"י השאלה ואח"כ מערב עם חבריו הישראלים, ובמ"ב דן באופן שהשוכר אינו דר באותה חצר אם צריך לערב עבור הרשות ששכר או לא, [וברש"י ס"ו. נר' מבוי דא"צ, עי' ברש"י סופ"ב, ודו"ק], וכי דלכאוי א"צ, אך ברשב"א מבוי דצריך, ומבוי דפי' ברשב"א דמערב על מה ששכר ולהלן יבוי בזה, ועכ"פ מבוי במ"ב דמהני שכירות לא' שאינו מבני חצר, וצריך לערב עבור זה, וזהו ג"כ בי' ד' הלבוש, ובח"א כ' דצריך להשכיר בכה"ג והיינו דאין בזה הדין דא' שוכר לכולן ומ"מ לא גרע מעכו"ם שמשכיר דמהני.

[אכן בחזו"א פ"ב כ"ח ובקה"י. הק' על ד' הבי", א', דהיאך מדמי הגמ' לשכו"ל דמהני גם באינו מבני החצר, ובשכירות הלא ל"מ לאינו מבני החצר, כה"ק בקה"י, ולהאמור מבוי במ"ב לא כן והארכנו בזה ג"כ לעיל. ובחזו"א הק' מאי ראייה מייתי משכו"ל, ואם דגם שכו"ל מטעם שאלה הלא לכאוי דירת שכו"ל קונה אותה בשכר פעולתו והוה שכירות, [אמנם בתור"פ ס"ו. כ' דשכו"ל הוא שאלה] ועוד כ' דל"מ שכו"ל דשכירות קבועה לצורך השתמשות לא חשוב שכירות אלא צריך לשכור חלק העכו"ם שמיוחד לתשמיש העכו"ם תמיד ומזה צריך לשכור ליום השבת, - אמנם נר' מבוי בב"י דזהו גופא הקולא דשכו"ל דגם אם לא שכר ליום השבת אלא עבור שימוש [ולכו"ע א"צ לפרש להיתר טלטול כמבוי בשו"ע] ג"כ מועיל, וכמבוי בגמ' דלא רצה להשכיר ולכך א"ל דליקרב בהדיה ולינח ביה ביה מידי וזה ג"כ מועיל, ומד' הבי"י מבוי דאדרבה כששוכרים מקום להניח בו חפץ זה מגרע דאינו מועיל מדין שכירות אלא מדין שכו"ל, וכמבוי בגמ' - ועוד הק' מאי קאמר ה' שכו"ל מהו היכי הקילו למיחשב שכו"ל כדירה, - ולפמשי"נ מד' המ"ב דצריך לערב הרשות ששכר א"ש - וכי החזו"א ד"ל דמפרש דכיון דמועיל שכו"ל שאין לו פיתא ולינא בהאי חצר ומ"מ חשיב כא' שוכר לכולן וע"כ דחשוב כדר באותה חצר, [ובקה"י כ' דמייתי דאף דשכר מקצת הרשות מהני ומבוי דפי' דבכל שכירות שוכר כל הרשות ולא מקצת, וכנ"ל, ודו"ק]].

ג. אכן ברשב"א וריטב"א הק' היאך שכו"ל נותן עירובו הלא אין לו פיתא ולינא ותי' דקולא הוא בעכו"ם דאין דירתו דירה אבל בישראל לא מועיל אם אין לו פיתא ולינא. [ובתוס' ע': כ' דגם ביש לו פיתא ולינא אפ"ל דלא מהני דנטפל להבעלים וא"י לערב הרשות רק דקולא הוא בעכו"ם, ומ"מ נר' מדבריהם שם דלדינא מהני, ובתוס' ע"ב. מבוי דבע"כ לא מהני אפי' בכה"ג], ובכ"ז מבוי דלאו מטעם שאלה כשכירות אתי עלה דא"כ לק"מ מפיתא ולינא דבשכירות א"צ פיתא ולינא רק דנא' כאן הדין דשכו"ל נותן עירובו והיינו דמערב רשות העכו"ם, דבאמת שאלה אינה כשכירות ורק דמועיל לערב רשות העכו"ם, וזהו הקו' דאין לו פיתא ולינא ותי' דקולא הוא בעכו"ם.

ד. ושיטת הראב"ד דצריך להשכיר רשות העכו"ם, דס"ל דל"מ כלל עירוב על רשות העכו"ם וגם לשכו"ל ישראל אין כח לערב רשות העכו"ם, ורק דיש לו כח להשכיר רשותו, ומה דאמר נותן עירובו, היינו בישראל כדלהלן, וברשב"א נר' דלפי"ז ל"ק מה דאין לו פיתא ולינא, והיינו דרק בשביל כח לערב צריך פיתא ולינא, משא"כ בשביל כח להשכיר, בזה א"צ פיתא ולינא, [וע"ע להלן].

ה. ובגדר הדברים, ברשב"א ובריטב"א כ' הלי': דהו"ל איהו כבעלים, דע"י דהוא שכו"ל הוא מוגדר כבעלים להשכיר ולערב רשות העכו"ם ולכך מועיל עירובו, ובריטב"א ור"ן כ' זה גם בד' הראב"ד במשכיר, [ולא כפי הנר' דלראשוי הוא בעלים, ולראב"ד הוא שליח], ובטור כ' דהוא כשלוחו וכ"ה בתור"פ בדף ס"ו. דהוא כשלוח העכו"ם, [וכי' דלכך בשותפין ל"מ, וכדלהלן], והנפ"מ בזה בעבר מכאן השכו"ל דאם הוא שליח מהני ואם הוא בעלים לא מהני ובאמת דהוא סתירה ברשב"א, דבתשוי' הרשב"א והובא בב"י כ' דאפי' עבר השכו"ל מהני דכמו ששכרו מהמלך דהשכירות נופל להמלך ומסיק דגם אם אינו נופל למלך. דהמלך מסכים לזה וזהו מבוי דהוא כשלוח המלך ולא דאיהו כבעלים, ובחזו"א פ"ב, ל"ד, חילק דאם הוא בע"כ דעכו"ם הוא מוגדר כבעלים ולא מהני בעבר ממשרתו, ואם הוא מתרצה הוא כשלוחו ובזה מועיל בעבר, וכ"כ מהר"ם שיק, אך חזו"א מסיים דבכל אופן מהני, וע"ע להלן, ויש שכי' דכשהשכו"ל הוא עכו"ם בודאי הוא גדר

שליחות וצלי"ע בכ"ז. ובאמת דיש בזה כמה נ"מ אם מועיל פחות משו"פ כשהשכו"ל הוא ישראל, וגם דצריך בעצם להביא הדמים לבעלים, ועי' באחריו בזה, וצלי"ע בכ"ז.

ו. ובחזו"א [פ"ב, ד'], ביאר [בד' התוס' ס"ו]. ענין שכו"ל, דדירת שכו"ל לא חשיב דירה בפ"ע אלא הן משמשין בבית בעליהן כו' והילכך כשנותן עירובו מתערב מקצת רשות העכו"ם ובה הפקיעו כבר חכמים גזירתם עכו"ם, וכן כששוכרין משכו"ל אף שאי"ז שכירות מן הדין הקילו בזה, שיהא חל שכירות על חלקו שיש לו רשות השתמשות, וממילא חשיב שכירות לכל חצר העכו"ם דסגי בשכירות מקצתו וכמ"ש לעיל סק"א כו', ע"כ, ומבוי' בד' חזו"א בגדר שכו"ל דהיקלו שיחשב שכירות על חלקו שהוא שכו"ל, וכיון דהוה שכירות בחלק מרשות עכו"ם כבר מהני דהפקיעו חכמים גזרתם, וכשי' החזו"א לעיל, וזהו הבנה מחודשת דלא דניתן לו כח להשכיר ולערב רשות העכו"ם, רק דמשכיר ומערב חלקו וכיון דהוא חלק מרשות העכו"ם מהני, ועי' חזו"א פ"ב, ט', שכ' דכששוכרין משכו"ל שוכרין בכסף אף שאין כאן חלות השכירות כלל, וצ"ע, והיינו דבאמת לא חל שום זכות דאין לו זכות להשכיר ומ"מ מועיל.

ז. ובגמ' ס"ו. ומה מערב שכו"ל אף שוכר אפי' שכו"ל - לדעת הראשון הבי' דשכו"ל ישראל אצל עכו"ם מערב, ושכו"ל עכו"ם אצל עכו"ם משכיר, וזהו אותו גדר דיש לו כח להשכיר רשות העכו"ם, [ורק דאפי' בזה הוא ודאי גדר כשלוחו], ולהראב"ד דשכו"ל של עכו"ם משכיר, הבי' בגמ' כמ"ש הריטב"א והר"ן דשכו"ל ישראל אצל ישראל מערב, והיינו ביש לו פיתא ולינא [ריטב"א ס"ד. ועי' בר"ן שם] ושכו"ל אצל עכו"ם משכיר, וזהו גם בלא פיתא ולינא.

ח. ובדף ס"ד. היו שם ה' שכו"ל מהו, א"ל אם אמרו להקל יאמרו להחמיר, ולהב"י עי' מש"כ לעיל דבמ"ב מבוי' דבכל שכירות צריך להשכיר וזהו ס' הגמ' ומסקי' דא"צ [ונידון המ"ב היינו דלהשכור עצמו שעל ידו נותר הרשות דאולי כן צריך לערב דזה תרתי דסתרי, ודו"ק], ולהראשון והראב"ד מבוי' היטב דהוא מערב רשות העכו"ם וע"כ הוא כבעלים להקל ומ"מ אינו כבעלים להחמיר, ובתוס' וראשון ע"ב. נחלקו בד' הגמ' דתוס' כ' דאיירי ביש לו פיתא ולינא ומ"מ אין אוסר דלא השאיל ע"ד שיאסר ומצי לסלוקי והן בבית א' [ע"ש] והראשון בדף ס"ד. חלקו ע"ז דאם יש לו פיתא ולינא בודאי אוסר ורק דאיירי באין לו פיתא ולינא דשווהו כבעלים להקל ובזה הסי' אם גם להחמיר, [ובמ"ב שפ"ב, נ"ג פסק כתוס'].

השלמה לשכירות ושכו"ל - אם מועיל בחצר או דוקא בבית - בב"י ס"י שפ"ב כ' דמועיל רק בבית אבל בסתמא יש לו רשות בבית ובחצר, וברמ"א ס"י שצ"א והוא בב"י בשם הריב"ש מבוי' דמועיל שכירות בחצר להיתר החצר ולא לגבי העכו"ם, והט"ז סובר כהב"י.

ולגבי שכו"ל בחצר - להגדר דשכו"ל הוא גדר דשאלה כשכירות דמשכיר מה שיש לו לכאוי אם מועיל שכירות בחצר ה"ה שכו"ל יועיל, ולהגדר דהשכו"ל יש לו כח להשכיר כדמ' בראשון לפי"ז יתכן דרק בבית ולא בחצר, אבל אין זה מוכרח. [די"ל דלגבי החצר יש לו כח].

ולגבי שכירות משר העיר - בטושו"ע בב"י ס"י שצ"א הביאו ד' הריב"ש דאם כל צרכי העיר נעשים על פיו או הממונה שלו מועיל לשכור ממנו או משכו"ל שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם, ובמ"ב סקט"ו דאם מתנהג הדבר ע"פ יועצי המדינה לא מועיל וכן אם מתנהג ע"פ הכרח שלא מחוק המלכים כ' בביה"ל דלא מהני, א"ר בשם ריב"ש, עוד כ' מהחכ"צ דאם אין בידו בלבד בלי רשות אנשי העיר לעשות מלחמה בודאי אין כוחן יפה שלא בשעת מלחמה להשכיר, ובחזו"א פ"ב, ט', כ' דנהגו לשכור משר העיר מדין שכו"ל דיש לו רשות בכל חצר לצורך הממשלה ובידו ליכנס שלא ברשות והוה כשאל דוכתא בחצר ומהני לשכור גם משכו"ל דשכו"ל כמ"ש בב"י, ע"כ, אך עי' בחכמת הלב ס"י י"ג סק"ו דכהיום המציאות אחרת וא"א ליכנס שלא ברשות, ואמנם לגבי שכירות מחברת חשמל הנידון

תלוי בשכונת בחצר דאין בזה הכרח שלא מועיל בחצר וא"כ באופן עקרוני יתכן שיש על מה לסמוך בזה אך שיש בזה הרבה פרטים.

ס"ה:

אמר רב יהודה אמר רב ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה כו'. ומבוי בגמ' דלר"מ גם בפנימית אסור ולראב"י בפנימית מותר ובחיצונה תלוי בפלוגתא דר"ע ורבנן אם רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. ובראשוי כ' בשם הגאונים שדחו סוגיין מהלכה כיון דקיי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אך הראב"ד תמה ע"ז דאם כל הסוגיא כר"ע צריך לפסוק כר"ע, וע"כ כ' דא"צ ממש אוסרין זה על זה והעיקר תלוי בשכיחי דדיירי והא דקאמר כר"ע היינו דלר"ע הן אוסרין אבל גם לרבנן כיון דשכיחי סגי בזה, והו' ברשב"א וריטב"א, והריטב"א הק' דלא משמע כן בסוגיא ועוד תמה הריטב"א דבסוגיא ס"ג: דשקיל וטרי בביטול רשות לגבי חד אם מועיל משום דשכיחי דדיירי הרי דאף דחשיבי כחד אסור כיון דשכיחי דדיירי וע"כ כ' הריטב"א דזהו מחלוקת הסוגיות דלהסוגיא בדף ס"ג: תלוי בשכיחי ולא שכיחי דאם שכיחי זה אוסר. ולהסוגיא ס"ה: תלוי באוסרין ממש, וקיי"ל כאב"י ור"ב בדף ס"ג: דהם בתראי ואוסרים בכל דשכיחי ומה"ט אסרי רבי ור' חייא, כיון דשכיחי. [ומבוי' דהריטב"א פ"י בסוגיא ס"ג: דלא מהני ביטול כיון דשכיחי, אבל ברמב"ם פ"ב ה"י מבוי' דכ"ז היה מעיקר התקנה שלא יועיל ביטול במקום עכו"ם, עייש"ה]. [ובע"מ כ' דבעכו"ם החמירו כר"ע כדי שלא ילמד ממעשיו, ובמאירי כ' דהעירוב מצרפן והוה כב' במקום נכרי].

תוד"ה התם טעמא מאי, וא"ת וכו' לא פלוג רבנן ושרי בכולהו, ומבוי' בתוס' דלא פלוג ותלוי רק אם הם ב' אוסרין ולהריטב"א הנ"ל דתלוי בשכיחי עדיין ק' קו' תוס' מדוע פנימי במקומו מותר, וכ' הריטב"א דכיון דהחיצון גורם לפנימי שידור עם העכו"ם וכשנאסר על החיצון נסתלק, יסתלק ג"כ הפנימי משום הכי סגי בזה.

[והראשוי האריכו בסוגיין מהסוגיא ע"ה: ויבוי' שם אי"ה, ולי' הרמב"ם בפ"ב כשמביא סוגיין בנכרי וישראל בפנימית דאסור שהרי רגל ב' ישראלים וגוי מצוי שם וכ' הבית מאיר דהיינו דאזלי' בתר שכיחי וא"צ אוסרין ממש].

והנה בתח"י הפרק הובא ד' הראשוי ופוסקים דב' אנשים בבית א' לא חשוב אוסרין ואף דשכיחי ומ"ש מסוגיין וע"כ צ"ל דרק להגדירן כב' צריך אוסרין וכאן דהם מוגדרים בלא"ה כב' אז אף דאין אוסרין כיון דשכיחי סגי בזה אבל כשמוגדרין כא' בזה לא תקנו.

גמ' ר"ל ותלמידי ר' חנינא, וברש"י הביא ב' פ"י [ע"י הג' הב"ח] ובפ"י שני פ"י דהאכסנאין אוסרין זה על זה, והנה בתוס' בדף ס"ט: כ' מהירושלמי דאורח עד ל' יום אינו אוסר, וכ' הרמ"א בתשו' דמכאן מוכח דכ"ז אם יש בעה"ב שנטפל האורח אליו אבל אם אין בעה"ב האורחין אוסרים זה על זה, הובא בביה"ל סו"ס ש"ע, ובשעה"צ שם כ' דבסוגין אפ"י אם העכו"ם הבעה"ב דר שם נמי אין נטפלין אליו דרק ישראל חשוב שהאורח נטפל לו ולא בעכו"ם [ודלא כיד אפרים] [וע"י חכמת הלב פ"ט הע' כ"ו שהביא כן מהרבה ראשונים]. [וכ' עוד דגם אם הבעלים העכו"ם מצי לסלוקי לאורח ישראל נמי אוסרין אלו על אלו ודלא כנשמ"א, דבסוגיין הוא מצי לסלוקי ומ"מ אוסרין].

גמ' ר"ל ותלמידי דר"ח איקלעו להווא פונדק ל"ה שוכר והוה משכיר, אמרו מהו למיגר מיניה, כל היכי דלא מצי סלוקי ודאי לא מהני, כי תיבעיא לך היכי דמצי לסלוקי מאי כיון דמצי לסלוקי אגרי' או דילמא השתא מיהת לא סלקיה, ומסקי' יפה עשיתם ששכרתם, והראשוי הק' בס' הגמ' דהלא כיון דהשכיר אין לך סילוק גדול מזה, והרשב"א הוסיף: כדאמר"י בב"ב כיון דזבניה אין לך מחאה גדולה מזו. והיינו דחז"י כאן אומדנא גדולה שחוזר מהשכירות. וכ' הרשב"א: וי"ל דהכא שכירות רעועה היא ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד. ובר"ן כ': שהרי שכירות זו אינה על דעת שיצא השכיר משם וכי האי גוונא לא הוה סילוק. ומבוי' להדיא בד' הראשוי דהשכירות אינה מסלקת השוכר משם, דאינה מסלקת השוכר מהשתמשות דירה בחצר וממילא עדיין אוסר הוא וצריך לשכור ממנו. [ובשו"ע סעיף ח' כ' דאם שכרו

מעכ"ם לזמן ובתוך הזמן השכיר העכו"ם לאחר א"צ לחזור ולשכור, וזהו מתשוי הרמב"ן, והיה נר' לפרש משום דא"צ סתירה וכד' הראשון, ובמ"ב כ' דשכירות ליומא ממכר הוא, וגם במכר ולכא' זה סותר לראשון].

ובמה דנקטי דיפה עשיתם ששכרתם, הריטב"א כ' משום דחשוב כשכו"ל כיון דמצי לסלוקיה, והרשב"א בתשוי ח"ה סי' ד' כ' דמהני משום דכשמשכיר אין לך סילוק גדול מזה, והיינו דבאמת מה"ט גופה מהני, [וכן בעבוה"ק ש"ד, ג' כ' שכל ששוכר. אצל אחרים הרי סילק את הא', וכנר' דיש כאן קולא דעצם מעשה השכירות חשוב סילוק כוחו מלאסור בחצר, וצ"ב]. ובעבוה"ק הוסיף הרשב"א: ועוד שהמשכיר הוא העיקר, וזהו כמו שנר' ג"כ בתשוי ריב"ש שהובא חלקו בב"י. סי' שצ"א, שכי' דאם שר העיר יכול לסלק שוכרין ממנו, ומשמע שם דזהו דין בפ"ע דע"י דמצי לסלוקי זהו כח מחודש שיכול להשכיר ע"י ג"כ. [וכ"ה מב' במאירי בדף ס"ב. שהביא תשוי הרמב"ן להוכיח מסוגיין דבמצי לסלוקי אינו אוסר, ע"ש להדיא].

ובחזו"א [פב, ח] הק' קו' הראשון דלעיל דכשהשכיר לאחרים היינו סילוק ידיה ומאי קאמר הא לא סלקיה, ונר' דלא חשוב סילוק משום דכל שכירות היינו שיהיה להם תפישת יד בחצר אבל אכתי גס העכו"ם נשאר בדירתו וכמ"ש סק"א ומ"מ אינו אוסר משום דבשכירות הפקיעו חכמים גזירתם וכמ"ש לעיל הילכך כששכר מהמשכיר נהי דחשיב סילוק להאי פורתא דאוגר להו ונתן להן תפישת יד במקום העכו"ם השוכר מ"מ אכתי נשאר העכו"ם בדירתו, ולא הפקיעו חכמים בהאי שכירות דאין כאן שכירות בדירתו הנשארת, ול"ד לכל שכירות דאכתי משתייך העכו"ם בדירתו ואינו אוסר דהתם מה ששכרו הוא ג"כ ידיה וחד דירה הוא ויש להם תפישת יד בדירתו אבל כששכרו מהמשכיר הוי דירת עכו"ם וחלק השייך להן כב' דברים נפרדים וכמו ב' הדרים בבית א' דצריך לשכור מכ"א כמ"ש בהג"א, ומיהו מה שנסתפק בגמ' שיועיל שכירות המשכיר הוא משום דכיון דיכול לסלקו חשיב כיש להאי חצר ב' בעלים לענין דין איסור העכו"ם וכיון שהשכיר המשכיר מקצתו ובידו להשכיר כולו חשיב שכירות שהרי אם השכיר מקצתו וסילק את העכו"ם השוכר מכל החצר והשאיר את כל החצר לעצמו הוי שכירות מעליא השתא נמי דלא סלקו חשיב כאילו סלקו בשעה שהשכיר לישראל ובאותו הרגע חזר והשכיר להעכו"ם השוכר מה שנשאר לו משכירות הישראל ובשכירות זאת כבר הפקיעו חכמים גזירתם על דירת העכו"ם, ומסקי' דשוכרין מהמשכיר, [ומה שסיים דרך במשכיר עכו"ם ולא בישראל, זהו דלא כרמ"א וביהגר"א שפ"ב ס"א וכמ"ש חזו"א צ', ל"ג], ע"כ. ומב' בד' החזו"א יסוד דתקנת שכירות הוא לשכור חלק מתוך רשות העכו"ם אוסרת, ולא סגי במה שיש חלק מושכר בבית זה, אלא צריך חלק מתוך דיורי האוסר, ולכך אין קו' דע"י השכירות סילק, דאכתי למה שלא סילק נשאר רשות השוכר כמקדם וממנה לא שכרו מאומה, ומה דבאמת מועיל משום דחשוב כסילקו והשכיר לישראל וחזר והשכיר לעכו"ם רשות המופקעת משם דירה ע"י תקנ"ח. והראשון דהק' ולא תי' כד' החזו"א, מב' א' מב' דברים, או דא"צ לשכור חלק מהרשות האוסרת, ויותר נר' דחולקים בעצם המושג דשכירות אינו לשכור מקום מועט לשימוש אלא לשכור כללות הרשות במעשה שכירות רעועה ולכך הק' דהוה סילוק, ועי' בזה.

וביסוד החזו"א דצריך חלק מהרשות האוסר, זה מב' בד' התוס' ס"ו. אלא דשם הוא לגבי שכו"ל שיהא לו כח לערב ולהשכיר רשותו, ועי' להלן, ומש"כ מד' הג"א דצריך לשכור מב' עכו"ם כ"כ הב"י ס"י שפ"ב בשם הג"א, אך הריטב"א שם כ' לא כן דסגי לשכור מא' מהם, וכי' דשוכר כמערב דמי [עי' גאו"י] ושמא הוא מדין שכו"ל.

ס"ה :-ס"ו.

א. גמ' אמרו מהו למיגר מיניה שוכר כמערב דמי מה מערב מבעו"י אף שוכר מבעו"י או דילמא כמבטל דמי, ומסקי' דמועיל שכירות בשבת. ובתוס' ס"ו. ד"ה יפה עשיתם [הב'] כ' דל"ד למקח וממכר דל"ה אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. ועי' להלן. והנה מב' בגמ' דעירוב לא מהני באמצע שבת, ולקמן ע"א. מב' בגמ' דלבי"ש אין מבטלין בשבת דמיקנא רשותא הוא ומיקנא רשותא בשבתא אסור [דדמי למו"מ. רש"י] וב"ה סברי איסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואיסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי. ולפ"ז יש לבאר דעירוב זה אקנויי רשותא ואסור בשבת דאינו סילוק אלא

קביעות הדירה במקום העירוב שנעשה שם מקום דירת בני החצר. ובביטול לב"ה הוא הסתלקות. ובשכירות בזה המו"מ בגמ' אם כמערב דהגדר דע"י השכירות הן דרין במקום העכו"ם ג"כ [וכל' הרמב"ם שהגוי נעשה כאורח] וכיון שמקום השכור נהפך לדירתם ג"כ הוה כעירוב או דהוא רק סילוק הגוי [כל' הרמב"ם דהיכר בעלמא, וע' מש"כ בדף ס"ב]. ולכך שרי בשבת כביטול וכן מסקי', [ואמנם עי' ביצה י"ז. וברש"י לעיל ל"א: דעירובי תחומין אקנויי ועירובי חצירות עירובי בעלמא ומ"מ יש בזה קביעת הדירה] והנה לפי"ז הוא איסור ומה דזה לא חל היינו דממילא לא תקון רבנן רק בתחי' שבת ולא באמצע כיון דיש בזה איסור, וצ"ע.

ויתכן לפרש באופ"א דלא משום האיסור אלא דא"א לשנות מקום הדירה באמצע שבת, [ועי' רשב"א ע"ב. שהק' למ"ד מקום לינא עיקר מה מועיל עירוב ותי' דאנן סהדי דהיה רוצה ללון ג"כ ומבו' דזהו מקום דירתו במקום העירוב, ובדף י"ז. הובא בזה ב' צדדים אם דמקום העירוב מקום דירה והכל נטפל או דכולן שוין בכל החצירות, ע"ש].

ובבי' ד' התוס' דא"י מו"מ דא"י אלא מתנה, והיינו דמתנה לצורך שבת מותר כמ"ש בס"י שכ"ג ס"ז, ואחרונים הקשו מהגמ' ע"א. דלבי"ש דביטול הוא אקנויי רשותא אסור בשבת אף דזה מתנה, והנצי"ב במשיב דבר כ' דבמתנה האיסור רק על המקנה ולא על המקבל ובשכירות דהמקנה הוא גוי מותר אבל בביטול דהמקנה הוא ישראל אסור, ואמנם מצינו באחרונים בס"י תמ"ד שדנו לגבי מכירת חמץ בשבת לעכו"ם החק יעקב [סק"ח] מתיר עפ"י דתוס' האלו דעושה רק לינצל מאיסור חמץ, והפמ"ג כ' דצ"ק דשכירות דעירובין הוה היכירא בעלמא להתיר טלטול משא"כ במכירת חמץ והובא במ"ב שם סק"כ, ובשעה"צ מביא ד' הב"מ באה"ע סי' קל"ו שמק' על החק יעקב מגמ' בדף ע"א. דביטול לבי"ש אסור וכי' דבשכירות דהענין שיקשה בעיני הגוי ומספיק שחושב שמתכוין הישראל לקנות משא"כ בחמץ וכ"כ הכת"ס שם בהגהות חת"ס ולזה הסכים המ"ב שם, ומבו' דאחרו' פי' בתוס' דכאן מותר דא"י קנין ממש אלא היכר, [ומכאן מוכח דא"צ שיחול כדין חושן משפט, [רק להב"מ צריך שהגוי יחשוב כך]. ודלא כחכמת הלב]. ובתורא"ש כ': שאינו קונה כלום [ובאמת עדיין ק' מדוע אסור ביטול משום אקנויי הלא מתנה לצורך שבת מותר].

ב. תוד"ה דאתא נכרי בשבתא, ומבו' בתוס' דמערבין בע"ש וכשהגוי מגיע מתבטל העירוב ולא אמרי' הותרה הותרה כמ"ש בהגה"ה דאינו עומד להתקיים כל השבת וכששוכרין לא חוזר העירוב למקומו משום דאין סופו להתקיים וצריך לבטל רשות זה לזה. וכי' תוס' דל"ד לשכח א' מבני חצר דמבטל להם ולא אמרי' דכבר בטל העירוב דחזו לעירובי מאתמול. ועי' ריטב"א שכ' דהיה עומד לכך שהישראל יבטל ומשא"כ בגוי דאין עומד להשכיר. [והנה יש לדון בשכח א' מלערב אם הגדר דהוא אסור או דלא חל כלל העירוב דאין כולן מצורפין אין כאן עירוב. ועי' חזו"א פ"ד ו' מש"כ בכיו"ב ועכ"פ כאן מבו' דיש בזה מעשה עירוב ולכך מועיל מה שמבטל אח"כ כיון דחזי לעירוב]. ובראשו' הביאו שיטת הראב"ד דגם בסוגיין בעכו"ם ששכרו ממנו בשבת העירוב חוזר למקומו. ולמד זה משכח א' ולא עירב. ויתכן דהראב"ד סובר דמציאות ושם עירוב הוא גם בשכח א' ורק דמקלקל ותוס' סובר דחסר בכל ההיתר, ויתכן דתלוי בגדר עירוב ואכמ"ל.

ותוס' הביאו הגמ' בשבת ק"א: בספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להיתירן הראשון. וכי' דשאני התם דהיה עומד להתקיים. והנה נחלקו ראשו' היאך מיירי שם, תוס' והרא"ש לעיל י"ז. כ' דנפסקו בחול ונחזרו וקשרו בשבת וחזרו להיתירן אבל אם נפסקו באמצע שבת הותרה הותרה. אבל תוס' בשבת ק"א. והראב"ד בהשגות פי' דנפסק בשבת וליכא הותרה הותרה כיון דמפסיק כרמלית ובחזרו נקשרו חזרו וניעור.

ובמג"א סי' שפ"ג כ' דלפי התוס' בדף י"ז. דגם בנפסקו בחול ונקשר בשבת חוזר להיתירו אף שלא שייך לומר דעומד ליקשר דאסור לקשור בשבת ממילא גם בעכו"ם ששכרו מהני אף דאין עומד לכך. ונשאר בצ"ע. ובקרב"נ וכן הביא בשעה"צ שם מהרבה אחרונים דכוונת תוס' מש"כ דעומד ליקשר א"י תלוי בביה"ש אלא בשעת הנחת העירוב ובגוי זה לא עומד אבל בספינות ובפתח מעיקרא בהנחה היה עומד להתקיים הרבה. דם להתוס' י"ז. אף דביה"ש כבר לא היה עומד ליקשר אבל בהנחה היה עומד להתקיים טובא.

ובשו"ע שפ"ב ס"ז כ' בשכרו מהגוי לזמן ונשלם הזמן וחזרו ושכרו צריך לערב מחדש, רמב"ן, וכ' הגר"א דהמקור בתוס' דילן דגם בשכרו לזמן לא היה עומד להתקיים יותר מהזמן ולכך בטל העירוב ואין חוזר וניער, והיינו אף דבביה"ש כבר היה עומד להתקיים אבל מעיקרא בהנחת העירוב לא היה עומד להתקיים כ"כ.

[ובתוס' דף י"ז. כ' בנסתם הפתח שבין ב' חצירות בחול ונפתח בשבת דמועיל וחוזר וניער העירוב כמו בספינות, וכן פסק השו"ע שע"ד ס"א ומג"א תמה דא"כ גם בשכרו לזמן יועיל כיון דמועיל גם באין עומד להתקיים, ולאחריו ניחא דבנסתם הפתח בהנחת העירוב היה ראוי להתקיים משא"כ בזה. (והמג"א למד הכל תלוי בביה"ש, ומה דלא מהני בשכרו לזמן וחזרו ושכרו וצ"ל דתרוויהו בעי' גם בהנחה וגם בביה"ש, וצ"ע).]

ובביה"ל ריש סי' שפ"ב דן בנוגע לעירוב בערב שבת קודם השכירות אם מועיל, וכ' דמהתוס' אין ראיה דמבוי דאם חזר הגוי ושכרו צריך לערב מחדש דבביה"ש לא היה שכירות ואיגלאי דהעירוב לא עומד להתקיים אבל כאן בביה"ש כבר שכרו, וכן מהדין דשכח לזמן דצריך לערב אחר השכירות אין ראיה דכיון דשכרו לזמן ידוע עשו העירוב רק לזמן מוגבל והיינו דפי' דהוא מטעם דהעירוב הוא לזמן. אבל בד' הגר"א מבוי דהוא משום דאין חוזר וניער וא"כ לכאוי צריך לערב אחר השכירות. [וכן בדרכי משה מבוי כהגר"א דמשום דלא חוזר וניער] וצ"ע פסק הביה"ל דמהני.

ובנקרע הצורת הפתח אם בטל העירוב וצריך לערב מחדש אחר התיקון - דן בזה הביה"ל ריש סי' שע"ד וכ' דאם תיקן באמצע השבוע מהני וא"צ לערב מחדש ולא דמי לשכר לזמן [ויתכן דלשיטתו הנ"ל דהוא חיסרון באומדנא], ובנקרע בחול ותיקנו בשבת ע"י עכו"ם הנשמי"א כ' דיש להקל כמו בנסתם הפתח ופתח בשבת וכ' הביה"ל דאולי בנפרץ המחיצה גרע טפי ולא מהני מה שעירב לכל השנה. ובלא היה צוה"פ מעולם רק בשבת עשה צוה"פ מחדש ודאי לא מהני.

ובהניחו העירוב ואח"כ עשו צוה"פ - יתכן דודאי לא מהני, לפמ"ש הגר"ז בס' בהל' עירובין דכל איסורי דיוורין הוא רק לאחר דהוא רשות היחיד. וגם בחזו"א פ"ו, י', דלא תקנו ע"ח אלא כשמחיצות החצר שלימות ואז תקנו איסורי דיוורין וע"ח.

ובשכירות קודם תיקון המחיצות, ע"י חכמת הלב ריש פרק ה' - דיש אחריו שכי' דלא מהני, והגר"ש"א דמועיל ולכאוי גדר שכירות כביטול רשות לא שייך בזה דעדיין אין כאן דיוורין כלל. לפמ"ש הר"מ דהוא היכר בעלמא ובפרט אם בחושן משפט לא קונה כלום כמבוי לעיל א"כ מסתבר דלא מהני אבל א"כ זה חומרא גדולה דכל פעם שנקרע יצטרכו לשכור מחדש ומוכח דמהני.

א. גמ' שוכר כמערב דמי מה עירוב פחות משו"פ אף שוכר. לעיל ס"ב. מבוי דזה מועיל שמעיקר הדין דגוי קונה בפחות משו"פ אבל כאן משמע דזה קולא וכמבוי ג"כ ברמב"ם כמו שכי' לעיל, [אך ל' הרמב"ם דשכירות כביטול וכאן מבוי דמשום דכעירוב. וצ"ע].

ב. מה מערב אפי' שכו"ל אף שוכר, לרש"י תרוויהו אצל עכו"ם, ישראל שהוא שכו"ל של עכו"ם מערב ונכרי משכיר וכן לשארי ראשו', ובפשטות הוא אותו גדר דאם שכו"ל שמערב הוא מדין שאלה כשכירות גם בשכו"ל שמשכיר הוא דמשכיר את שלו ושאלה כשכירות, וכ"כ בשו"ת אבקת רוכל, [התשו' הלזו מדוד הב"י, וב"י ציין לתשו' זו] ולהגדר דשם מערב עבורו כשליח או בעלים גם במשכיר כן הוא מטעם זה, [ובתור"פ כאן כ' דכשלוחו וע"ש] ולהראב"ד בבעלים עכו"ם מועיל רק אם השכו"ל משכיר, ואצל ישראל מערב [והיינו בפינתא ולינא, ולר"ן גם בל"ז, ע"י דף ס"ד]. ואצל גוי משכיר.

ג. ויל"ע אם מצי שכו"ל לבטל, וברשב"א עבוה"ק אי' דבשכירות יכול לבטל או לערב, ואפי' דשכו"ל שאני להרשב"א דאין שאלה כשכירות ורק דמערב רשותו ומנ"ל דגם מבטל, אך מדוע לחלק דאם בעלים לערב ה"נ לבטל, ולפי"ז יל"ע בד' הגמ' דרק דשוכר כמערב דמי אם גם לבטל יכול.

ובתור"פ כ' דא"א לבטל וכמו ה' שרויין בחצר אי' דצריך כאו"א לבטל דחב לאחרים ורק לערב יכול וא"י לבטל.

ד. ובתוס' וראשו' הק' מהירו' דישאל וגוי שותפין ישראל מערב וגוי מבטל [דלישראל לא מהני שכירות גרועה, ולגוי לא מהני ביטול, תור"פ] והא שכו"ל מערב, וכ' דשותפין שאני, או ייחד שאני, והטור פסק שניהם, ועי' רמ"א ומ"ב. ובריטב"א הק' מדף ס"ד. דלינח ביה מידי הרי דייחד מקום וע"כ כ' דמועיל ייחד, וב"י תי' דדוקא מנעו בפ"י מלהשתמש בשאר אבל בסתמא מהני [ואחריו' כ' דגם סתמא לא מהני, ביה"ל] ובחזו"א פ"ב, ד', ב"י תי' התוס' דצריך לשכור מתוך רשות הגוי אבל בל"ז לא הפקיעו חכמים השכירות, [וכ' דבכל חצר שדרין עם עכו"ם ניהוי כשכו"ל דהן שותפין וע"כ דצריך כ"א מתוך שלו, ומבוי' דמהני שכו"ל בחצר, ומה שהראשו' הק' רק בבית דפשיטא להו סברת חזו"א בחצר דעכ"פ יש פרטיות לכ"א בביתו, ומכח זה משתמש בחצר, אבל במעורבין לגמרי הוה ס"ל דאין נ"מ וכ' דאעפ"כ שותפין ל"מ].

ה. ובהג"מ - ה"ו בב"י - די' גוים בבית אי' צריך לשכור מכולן, וריטב"א כ' לא כן, והראשו' הביאו מהירו' כן, [ועי' גאו"י], וכ' דשוכר כמערב די, וצ"ב מה שייך שוכר כמערב לגבי שהגוי משכיר.

ו. גמ' ומה מערב אי' מערב ע"י כולן אף שוכר ע"י כולן, ועי' רש"י דאחר שגבו, וביה"ל כ' דמד' הראשו' משמע דגם קודם שעירבו [ובריש שפ"ג דן אם דוקא הכי] ובי' דאחר ששכר אי' ממילא הוא דמועיל, ובשעה"צ כ' דל"ג ע"י כולן אלא לכולן, וכן בחזו"א פ"ד, ז', כ' הבי' אפי' בלא שליחות ע"י ששכר אי' הפקיעו חכמים ואינו שכירות ממש, והיינו דבי' הגמ' דזה מספיק, [להראשו', ולרש"י הוא כמו דגבו עירובן, ובחזו"א סי' הק' מ"צ זה וכ' נ"מ בעזב החצר דאעפ"כ מועיל, ונשאר בצ"ע]. ולא דבאמת שוכר עבור כולם. [ובקה"י ועצי אלמוגים כ' דמבוי' דצריך שא' מבני חצר ישכור עבור כולן דכך תקנ"ח, ועי' אי' דכמערב דמי ומהני לכולן, ואין הכרח מגמ' וכנ"ל, רק אולי מל' הגמ', ויל"ע. ולפי' דבריהם הבי' בגמ' דבמערב בה' שגבו מהני שא' נותן פת משלו בלא זיכוי, כרש"י מ"ט:].

ס"ו.

גמ' תהי בה ר"א אר"י מאי תהייה דר"א אר"ש גברא רבה כר"ז כו', קא ק"ל דשמואל רביה כ"מ שאוסרין ומערבין כב' חצירות זו לפניו מזו מבטלין, מערבין ואין אוסרין אין מבטלין, אוסרין ואין מערבין אין מבטלין. לאיתויי נכרי ואי דאתי מאתמול לוגר מאתמול אלא לאו דאתא בשבתא וקתני אין מבטלין, ומבוי' דסוגיא זו והמשך הסוגיא דפליגי שמואל וריו"ח בתרתי, א', דל"ה אפשר לערב מאתמול דהוה עתיד גוי לבוא לשמואל אין מבטלין ולריו"ח מבטלין, ב', דאין אוסרין דלשמואל אין מבטלין - [ופליגי בזה אביי ורבא אי באוסרין מבטלין לפי"ד], ולריו"ח מבטלין, ובדף ס"ז: מבוי' דב"ה אוסרין מע"ש וגם לא יכלו לערב לכ"ע אין מבטלין, והיינו דלכו"ע צריך איזה שייכות דעירוב או אוסרין מע"ש כדי שיוכלו לבטל, ועוד יבוי' בעז"ה.

ובענין הא' - מבוי' בגמ' דאם היה אפשר לערב מאתמול מבטלין ואם לאו אין מבטלין, ובגמ' מבוי' דנכרי אם נמצא אף דנדרצה רק בשבת שפיר דמי ואם לא היה כלל בזה אין מבטלין, והענין צ"ב, ובחזו"א פ"ד, ג', כ' בב"י הגמ': דביטול בשבת הוא כעירוב וחצר שראויה לעירוב חזיא לביטול אבל אין ראוי לעירוב אין בה ביטול, מיהו מה שלא עירבו לפני השבת ואין מערבין בשבת זה לא מיקרי אין יכול לעירוב אלא היכי דמבעו"י יש לעכו"ם חלק בה שדבר זה מעכב את העירוב מיקרי בכל השבת חצר דלא חזיא לעירוב, ע"כ, ונר' מדבריו דביטול הוא כהשלמה לעירוב, ואם ל"ה אפי' לערב מאתמול זאת אומרת שלא שייך בהם צירוף כלל לא שייך גם ביטול רק אם אפשר לערב מאתמול דשייך צירוף קצת בזה שייך גם ביטול, אך חזו"א בהמשך דבריו תמה על ד' התוס' דמאי נ"מ אם הגוי נמצא ואין רוצה להשכיר או דלא נמצא

ונטה לפרש ד' הגמ' באופ"א דבכל אופן לא מהני אם לא שכרו מע"ש גם אם נמצא ואין רוצה להשכיר ע"ש, וכן נר' דמבוי ברמב"ם שלא חילק אם אי' מאתמול או לא, ואולי י"ל בד' התוס' דאם העכו"ם לא נמצא דאינו אוסר רק דיבוא אח"כ ויאסור בזה לא מהני שכירות ואפי' ישכרו לא יועיל, ול"נ, דודאי אם שכרו יועיל וצ"ע.

והראשון תמהו מסוגיין ב' קושיות על ד' הראב"ד בסוגיא קודמת דכשהגוי בא בשבת שוכרין והעירוב חוזר וניעור ולא מתבטל, א', דמאי תהייה דר"א דל"מ ביטול הלא א"צ ביטול, ותי' הרשב"א דאיירי דלא עירבו והוצרכו לבטל בשבת, וכן תי', הריטב"א בתי' א', ועוד תי' דכיון דשוכר בשבת רק משום דכמבטל וממילא לשמואל דאין מבטלין בלא היה נכרי מאתמול ה"ה דאין שוכרין, וכ"כ הר"ן.

ובתוס' הוכיחו מסוגיין דלא כראב"ד, ויל"ע במה המחלו' אם בשוכר כמבטל צריך שיוכלו לערב מאתמול, [ובפרט לפי"ד חזו"א דביטול גופא הענין בזה משום דכאחד] ומה ב' ד' הראב"ד, ויל"ע אם לראב"ד הבי' דיש ב' סוגי שכירות, שוכר כמערב ושוכר כמבטל, ובשבת דגדרו שוכר כמבטל יש בו כל דיני ביטול, וגם לכל שאר הדינים כשכ"ל ושוכר לכאז"א, ועי' כולן, וכמובן שזה דבר תימה דאין ב' גדרים בשכירות אלא גדר א' וכמ"ש לעיל וכ"ה להדיא ברש"י דלקולא אקשינהו בריו"ח ולא לחומרא דכל בעירובין להקל. [או כרמב"ם דאורח או כחזו"א], ופשוט דכל ד' הראב"ד לא נא' אלא בדין דמבטל בשבת דבדין זה נא' הגבלה שרק אם יכלו לערב מאתמול, והבי' בזה דכמו דעירוב לא מועיל בשבת או גדר כמתקן או איך שיהיה ועכ"פ לחדש עירוב בשבת לא מועיל, ובביטול אף דשרי דכאיסתלוקי מ"מ יש בו הגבלה דלא מהני לחדש זה מתח"י בשבת אלא אם חזי לעירובי דאז הביטול הוא כהשלמה לזה וכמ"ש, ועכ"פ לא מהני לחדש בשבת, וזהו חלק מהדין דאין מערבין בשבת, ומחמת זה ג"כ בביטול בשבת מהני רק אם חזי לעירובי, ולכך ס"ל לראב"ד דלא שייך להקל בשכירות יותר מביטול לגבי זה.

ב', הק' להראב"ד מד' שמואל דאין מבטלין בלא הוה נכרי מאתמול, וכ"ז ניחא אם אין חוזר וניעור בבוא הגוי לכך חשוב דלא מצי לערב, אבל אם חוזר וניעור מדוע חשוב דלא יכלו לעירובי, הלא הם יכולים לערב כתיקונו, ובבוא הגוי שיוצר קלקול מסלקים אותו וחוזר העירוב וניעור ושפיר חשוב מערבין, כה"ק הריטב"א, וכן רשב"א, וזה כוונת תוס' בע"ב ומהרש"א שם, וכ' הראשון דמבוי דלראב"ד גם אם חוזר וניעור ג"כ חשוב אין מערבין, ובפשטות הבי' משום דסו"ס יש זמן עד ששכרו שבטל העירוב ולכך חשוב אין מערבין, וצ"ב.

אך דתמהו על הראב"ד דא"כ בישראל נמי בלא היה בע"ש ובא בשבת וביטל לא יועיל דהיה זמן שהעירוב בטל, וכ' דאה"נ דלראב"ד גם בישראל. ולכאז"ל קו' תמוה דהלא אם הישראל בא בשבת אינו אוסר, לדעת הראב"ד הו' ברשב"א פ"ו. והסכים לזה דהותרה הותרה ול"ד לגוי. ובעכצ"ל דכוונתם בלא עירבו דאז גם הוא אוסר [ד' המאירי צ"ת] ועדיין צ"ב מדוע חשוב לא מצי לערב הלא שפיר יכולין לערב ויהא הותרה הותרה. ובעכצ"ל הבי' דכיון דהוא המבטל שבא הוא לא היה יכול לערב מאתמול ממילא הוא אין יכול לבטל, וזהו קו' על הראב"ד דאם בחוזר וניעור בגוי חשוב אין מערבין ה"ה בישראל, ולכאז"ל אם בגוי הוא מטעם דהיה זמן שבטל מה שייך זה לסברא שכי' דהוא הישראל לא היה יכול לבטל. ובעכצ"ל דגם בגוי מש"כ לראב"ד דגם בחוזר וניעור חשוב אין מערבין אי"ז משום דיש זמן שהעירוב בטל אלא משום דהגיע כאן אוסר חדש שהוא ל"ה יכול לערב אתמול הגוי, ובעצם מה שהגיע כאן אוסר חדש שלא היה יכול לערב אתמול זה חשוב אין מערבין גם כלפיהם וזה הדימוי גם בישראל דכיון דהוא לא היה יכול לערב אתמול חשוב אין מערבין. והראשון ס"ל דלא אזלי בתר האוסר אלא בתר דידהו ואינהו הוו יכולים לעירובי מאתמול ושפיר חשוב מערבין.

ובאמת מש"כ הוא להרשב"א בד' הראב"ד דפי' דגם לראב"ד אין בעיא בשכירות בשבת ואוקים הסוגיא בלא עירבו דליכא חוזר וניעור ובהו איירי גם בד' שמואל, אבל להריטב"א ור"ן דלראב"ד גם בשוכר כמבטל לא מהני אם לא יכלו לערב לפי"ז הסוגיא כפשטה דהגוי אין יכול להשכיר כיון דהוא אין יכול לערב וכמו דהגוי אין יכול להשכיר משום דלא היה יכול מאתמול ה"נ בישראל. וכ"ה בר"ח דאין יכול להשכיר כיון דלא היה יכול לערב מאתמול.

גמ', לריו"ח יש ביטול רשות מחצר לחצר, לשמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר, וכן פליגי בביטול בחורבה וביאר רש"י דרך בחצר דעיקר תשמישם, ועי' ריטב"א [ובגאוו"י] דזהו גם המחלו' בביטול מחצר לחצר מאחר דא"י תשמיש בני חצר האלו. ובאוסרין נחלקו אביי ורבא אם מועיל ביטול רשות, לאביי מועיל ולרבא לא מועיל וברש"י [ד"ה מתוך] מבוי דגם לאביי דמהני באוסרין אין הבי' דמבטל הרשות עצמה, אלא רק דמבטל דריסת רגלו והיינו דמבטל האוסר - את מה שהוא אוסר, ולא יותר מזה.

ובתוס' ע"ג: הק' לרבא היאך מועיל ביטול רשות במבוי דמבטל לבן חצר אחרת והיינו דאם גם את האוסר אין יכול לבטל דבזה פליגי אביי ורבא הרי דבעי' שב' המבטלים ידורו בחצר א' וא"כ במבוי לא מהני ותי' דכיון דכולן שוין במבוי זה כזה יכול לבטל אף לבני חצר אחרת שהמבוי חדא תשמישתא לתרויהו ול"ד לב' חצירות דהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד, והביאו מבית שבין ב' חצירות דמהני ביטול כיון דהבית חדא תשמישתא דתרויהו.

גמ' רבא אמר אפי' ב' חצירות זו לפנים מזו פעמים מבטלין ופעמים אין מבטלין, כיצד וכו', נתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מהפנימית ולא עירב שתייהן אסורות, למאן נבטיל לבני פנימית ליכא ערוביהו גבייהו, לבני חיצונה אין ביטול מחצר לחצר, ומבוי בגמ' דאינו מועיל שיבטל לבני פנימית ואח"כ הן מערבין [היינו שאח"כ יחול העירוב] עם החיצונה, [ואפי' אם צריך לבטל לכאוי"א אבל בכה"ג אינו סתירה לזה, עי' להלן] ועי' רש"י ד"ה לבטיל שכ' דהמבטל הוא רגל האסורה במקומה, והיה אפי"ל דלכך לא מהני לבטל לפנימית דאכתי הוא רגל אסורה במקומה ואוסרת כדלהלן, אמנם תור"פ חולק על רש"י וכ' דכיון דכאורח הוא לא חשוב רגל אסורה במקומה, ועי' להלן, ומבוי דאעפ"כ לא מהני לבטל לבני פנימית לחוד, והבי' מבוי ע"פ הגמ' ס"ז. בשכח א' מהחיצונה ולא עירב דמבוי דצריך לאחדא דשא ולבטל הפנימית ולא מהני מה שיבטל לחיצונה ואיהי מערבא עם פנימית, ובזה יועיל ובע"כ הבי' דהעירוב כוללם לחצר א' ובשביל שהפנימית תצורף עם החיצונה לחצר א' צריך שגם החיצוני שלא עירב יבטל לפנימית. וה"נ בענייננו ג"כ אין מועיל שהפנימי יבטל לפנימיים ואז יערבו עם החי' מכיון דהעירוב כוללם לחצר א' צריך שיבטל לחיצונה ג"כ, וכיון דאין ביטול מחצר לחצר לא מהני.

וכ"ה בריטב"א ס"ז. דהק' קו' הנ"ל דיבטל בן חיצונה לחיצונה ותשתרי חיצונה באנפי נפשה ותשתרי פנימית בהדה מפני שהם כחצר א' ול"צ פנימית לאחדא דשא ומשתמשותא כי היחיד לא יאסור על הפנימית שאין לו דריסת הרגל ולא הרגל עירוב וי"ל דהא לא אפשר כיון דס"ל דהמבטל רשות צריך לבטל כאוי"א וה"נ בני פנימית וחיצונה כולן כחצר א' כיון שנתנו חיצונה עירובה בפנימית וכיון דבן חיצונה אין יכול לבטל לפנימית אף לחיצונה אין יכול, ע"כ, ומבוי דהוצרך להוסיף דכולן כחצר א' כיון שנתנו עירובן בפנימית, וזהו כמ"ש דע"י שנתנו העירוב מצורפין לחצר א' וצריך לבטל לבני פנימית ג"כ, [ומבוי דבריטב"א דבדף ס"ו: לא הוק' לו די"ל משום דריסת הרגל, אבל בדף ס"ז. ק' וכמ"ש].

וזה מבוי בסוגיין דכיון דצריך לבטל גם לחיצונה לא מהני מחצר לחצר, דלגבי הדין דביטול מחצר לחצר אזלי' בתר המציאות, ולגבי האוסר, העירוב כוללן ומוגדרין כחצר א' ולכך הן אסורין. וע"ע להלן. [ולכאוי' תמוה דמבוי בגמ' דלאביי מהני ביטול כה"ג, ומשמע דגם רשותו תהא מותרת, וכ"ה בהדיא בתוס' ע"ג: דב' חצירות שעירבו ושכח א' מהחצירות ולא עירב ורוצה לבטל רשותו לכולן ויותר רשותו ג"כ תלוי באביי ורבא דלרבא לא מהני, ולאביי באוסרין מהני, ותמוה דהא גם לאביי לא מהני לבטל רשותו שישתמשו הן ברשותו ג"כ אלא רק דריסת הרגל הוא דמועיל לבטל וכמ"ש רש"י, וא"כ היאך מבטל בן חיצונה שלא עירב רשותו לבני פנימית ויותר רשותו ג"כ. הלא בזה מודה לרבא דאין מבטלין מחצר לחצר ורק דריסת הרגל האוסרת הוא דמהני. ומבוי בזה דלאביי מה דמהני לבטל רק דריסת הרגל כמ"ש רש"י היינו דרש"י פי' דמהני לבטל רק את מה שהוא אוסר והיינו דאם דריסת רגלו אוסרת מהני לבטל דריסת רגלו, וזה לחוד הוא דמהני, ולא רשותו כיון דהיא כבר אינה אוסרת על חצר החי', אבל בגוונא דידן דעירבו והעירוב כוללן לחצר א' נחשב

אוסר בכל אופן דרשותו אוסרת חצירו המעורבת עם החיצונה ג"כ, והיינו דאף דענין מחצר לחצר לרבא אזלי בתר המציאות כמבוי. אבל לאביי דבאוסרין מהני גם זה מוגדר כאוסרין כיון דעיי שהעירוב כוללן תו מוגדר דרשותו אוסרת על בני חיצונה ג"כ].

ומבוי בגמ' דבן הפנימית אין יכול לבטל לבני הפנימית דליתא לעירובייהו גבייהו, וכי רש"י וליכשבדלו מן החיצונה הרי הן בלא עירוב, והיינו דכלפי המציאות מוגדרין כב' חצירות, ולגבי האוסר ממ"נ אם העירוב מצרפן לאי הוא אוסר דאין יכול לבטל לכולן ואם אינו מצרפן הרי הן בלא עירוב, ובתוס' כי דאין בני הפנימית יכולין ליטול עירובן מהחיצונה כיון דאסרי עליהו, ולכאוי חולק על רש"י, אמנם בריטב"א כי ד' רש"י ופי' דהעירוב עשאן לחצר אי וכיון שלא ביטל זה לכולן אף בני פנימית אסורין בחיצונה, וא"כ אי אפשר להן אלא לכשיבדלו וליתא לעירוב גבייהו, וכי תימא דלשקלו לעירובייהו בהדיהו וליעלווה לחצירן הא לא אפשר דכיון שהן אסורים עם החיצונה א"א להן להביא העירוב לחיצונה. ע"כ. הרי דצירף ד' רש"י ותוס' ומבוי בזה דאם היו יכולין להביא עירובו היה מועיל משום דבעצם עירבו כאחד, [ועי' חזו"א צ"ו, ל"ה, ועי'].

רש"י ד"ה אין ביטול רשות כי דאם יבטלו בני פנימית לפנימי בטיל עירובייהו ודריסת רגלם אוסר ותוס' בד"ה נתנו חולק דאינו אוסר, ובי' הריטב"א דס"ל דלא בטיל עירובייהו ע"י הביטול, ויש שפי' בתוס' דשייך עירוב כלפי דריסת הרגל [באר יצחק] אבל ברע"א בתשו' מבוי לא כן.

ס"ז.

תוד"ה שכח. וא"ת וכי שכח כו' י"ל פשעה, והיינו דבפשע אמרי' דיורין להחמיר, ועי' מהרש"א בשכח א' מהחיצונה דלא פשעה הפנימית תשתרי בלא ביטול וכי דאעפ"כ ר"ע סבר דבעי ביטול או דסבר יש דיורין להחמיר. [וכמ"ש תוס' דאתי כר"פ] ובתור"פ ס"ו: כי לתרץ דלגבי עירוב אין דיורין להחמיר אבל לגבי דריסת הרגל אם היא אסורה משום דאין יכולה ליטול העירוב כן אוסרת ובדף מ"ח: הוה רגל המותרת, ומבוי דפי' דעירוב מרגילה הוא דריסת הרגל ובתוס' מבוי דגם בדריסת רגל אמרי' אין עירוב להחמיר או דפי' דעירוב מרגילו. הוא לצרף כרשות א' ולא דהוה ממש כדריסת הרגל. [ועי' תור"פ שהאריך בזה].

גמ' אר"י אמר שמואל נכרי שיש לו פתח כו', לקרפף כו', כי הריטב"א דקרפף דומיא דבקעה שהוא פתוח למקום אחר דאילו בשאין לו פתח אלא כלפי ביתו היאך יסתלק מן המבוי הרי אין יכול לצאת לעשות צרכיו בשוק. ריטב"א, והובא בביה"ל שפ"ט וע"ש בשו"ע ומ"ב פרטי הדינים.

ס"ז ע"ב

גמ' קרפף יותר מב"ס כו' ר' אשי אמר, ועתוס', והרשב"א כי דהראב"ד ורמב"ם פי' דרק בסמוך לים דהוא מילתא דלא שכיחא אבל בלא זה אין היתר, ובשו"ע שמ"ו ס"ג פסק כתוס' דמותר, וע"ש ברמ"א.

ולענין לטלטל ממקום שנפרץ לכרמלית, לכרמלית, כי הביה"ל שם מתוס' בשבת דף ט. דמותר, ובסי' שע"ד ס"ב כי הביה"ל דבעבוה"ק מבוי דאוסר וכן בתו"ש הוכיח כן מרש"י דף כ"ד. ואין להקל.

גמ' ההוא ינוקא דאישתפוך חמימי, כי רש"י קודם המילה. והרמב"ן ובעה"מ בפי' ר"א דמילה במס' שבת נחלקו דלרמב"ן מיירי בחמין שקודם המילה אבל בנשפכו חמין שצריך בשביל לרוחצו בהן אח"כ מותר למולו ואח"כ יחממו משום פיקו"נ דאין למצוה אלא שעתה, והרז"ה והרשב"א חולקים דאין היתר כשיועיל שיצטרך לדחות, עי' ברי"ף דף נ"ג.

ובסוגיא בדחיית שבות דשבות עתוס' גיטין ח: והובאו השיטות בר"ן בסו"פ ר"א דמילה [ע"ו. מד' רי"ף] ב' מחלוקות א.
1. לבה"ג מותר אמירה אפי' במלאכה גמורה. 2. להרי"ף רק במלאכה דרבנן. ב. 1. לרמב"ם כמו דשרי במילה ה"ה בכל מצוה. 2. ולרמב"ן רק במילה דאיהי דוחה שבת. והרמב"ם התיר גם במקום הפסד, וע"ש בר"ן.

ולהל' קיי"ל כשי' הרמב"ם דמותר שבות דשבות לצורך כל מצוה, והרמ"א בסי' רע"ו מביא שיטה א' דגם שבות אחד דהיינו אמירה במלאכה גמורה מותר, בהדלקת נרות, ולמעשה כ' הפוסקים לא להקל בזה.

ס"ח.

גמ' נחום ליה נכרי אגב אימיה, עתוס' גיטין ח: [וברש"ש שם ומהרש"א] ובר"ן בביצה פרק ב' דף מד' הרי"ף מחלו' ראשו' אם ריבוי בשיעורים דאורי' או לא, ואם זה דאורי' מיירי ע"י עכו"ם. כן כ' תוס' שם.

והגרע"א מק' הלא ממ"נ זה דאורי' ומדוע צריך אגב אימיה, וע' בקובץ שיעורים בביצה מש"כ בזה והיסוד דריבוי איסורו שייך בתור הוספה להאיסור ובפיקו"נ ע"י ישראל הוא רק דחווה ולכך יש ריבוי בשיעורים דאורי' אבל ע"י גוי זהו הותרה ולא שיד בזה ריבוי ולכך אגב אימיה דוקא, וע"י בזה.

גמ' א' מבני מבוי כו' עתוס', ובדף מ"ט. פליגי אמוראי במקפיד על עירובו אם זה עירוב, ע"ש. והרא"ש הכריע דאינו עירוב מכח הגמ' כאן. והראשו' שם כ' דכאן מיירי במזכה משלו וזה ודאי לא מהני ושם מיירי במקבצין משל כולם והא דלא מהני כמ"ש רש"י שיהא שותפותן נוחה ועריבה. [והרמב"ם פ"ה ה"ב פי' בסוגיא דאפי' אם באמצע השבוע הוא מקפיד לא לתת לשכנו פת ויין זה מקלקל העירוב דחסר בצירוף!!!].

גמ' ונקני להו מר כו' ב"ש ובי"ה כו', ע"י רש"י דמסתפק ממנו ושמא כלה ומשום ברירה אמרי' דלא זה מהעירוב והשאר הוא מהעירוב, [והנה לכאור' אם למ"ד אין ברירה לא חל מידי א"כ אף בלא מה דשמא אכל ליה לא יחול, ואמנם יחול זכות של חלק מתוך האוצר וכמו בית בבתיי דלא חסר בברירה ולכך צ"ל דשמא אזל ואז לא נשאר מהעירוב]. ור' יונתן והרמב"ם פי' דצריך שיהא ניכר לשם עירוב ולכך זה תלוי בדין ברירה. [וריו"נ כ' דצריך שיפריש אח"כ ואז נימא דהוברר דזהו העירוב ורמב"ם כ' בלא דיפריש אח"כ אלא דמה שישאר בסוף הרביעית האחרונה זו תהא לעירוב]. ובתוס' בשם ה"ר מנחם פי' דלא תלוי בברירה אלא דצריך מעשה הנחה לשם עירוב ובה פליגי אם מחשבה כמעשה שיחשב הנחה לשם עירוב.

[השמטה לביטול מחצר לחצר]

בתוס' ס"ד. מבוי בתור"פ שם, ובמרדכי דר"ת ור"י נחלקו דאפי' למ"ד דמועיל מחל"ח אבל מבית לבית ל"מ ביטול, אפי' באותה חצר וע"ז מתייחס שם ראית התוס', וכ' דמה דאי' בדף כ"ו. דמבטל רשות ביתו היינו לחצר אבל לא להבית, ולא נתבאר דא"כ אין כאן עירוב חצירות דאסור מהחצר לבית. ואולי דממילא מועיל לבית, ע"ש וצ"ת].

ובדף ס"ח: פליגי בגמ' אם מבטלין וחוזרין ומבטלין, והיינו אם מקבל הביטול יכול לחזור ולבטל להמבטל, והגמ' תלי לה בר"א ורבנן אם ביטל רשות ביתו ג"כ והוה כבן חצר אחרת או לא, וברש"י כ', אלמא, והיינו דא"ז מילתא דממילא דאם ביטל רשות ביתו הו"ל כבן חצר אחרת ואם רק חצירו לא, וכמבוי מדחיית הגמ' דגם לר"א דביטל רשות ביתו הוא רק משום דבית בלא חצר לא דיירי אינשי וחסר בחשיבות דיור הבית, וגם לרבנן י"ל דמאי דאיסתלק איסתלק לגמרי, וע"כ דאינו מילתא דממילא, אלא דלר"א ביטולו אלים ליחשב כבן חצר אחרת משא"כ לרבנן, וזהו מבוי כמ"ש לעיל דר"א ורבנן פליגי באיכות הביטול, ור' אשי אמר דתלוי בר"א ורבנן דלא ס"ל דחיית הגמ' וכהגמ' סופ"ב, [רשב"א].

עוד תלי הגמ' בר"מ ור"י אם גם בשוגג חוזר מביטול או לא.

ובגמ' ב' ביאורים בביאור הענין, א. דהוה ביטול מחצר לחצר דהו"ל כבן חצר אחרת ובוזה המחלו' אם איסתלק לגמרי וממילא הו"ל כבן חצר אחרת או לא, ודחי דבגזירה פליגי ולכאור' צ"ב מדוע הוה כבן חצר אחרת ולכאור' בביטול גם ביתו אינו אפי' בן חצר אחרת, ואטו מיירי דוקא בלא ביטול ביתו, והיינו דהפלא בזה דממ"נ הלא גם לריו"ח צריך מערבין או אוסרין, וממ"נ כיון דביטול אין כאן לא אוסרין ולא מערבין, [אם ננקוט בפשטות דהביטול סותר לעירוב כרש"י ס"ו: ורשב"א], ובע"כ כיון דמע"ש הוה אוסרין ומערבין ש"ד א"כ גם לשמואל יועיל בזה. ויל"פ דהמחלו' בבן חצר אחרת הוה דמערבין ואין אוסרין אם מהני הביטול בזה, ובביטול ליכא האוסרין זע"ז אבל מערבין חשוב דיש כאן עצם הדיוורין דלא נשתנו עצם הדיוורין ע"י הביטול, ועדיין קיים מה דהוה מערבין מע"ש והיינו דלגבי האוסרין ע"י הביטול לא נשאר גם מה דהוה אוסר מע"ש דבטל האוסר, אבל לגבי מערבין דזהו מילתא דתלוי בעצם הדיוורין, אף דמי שאין אוסר א"י לערב הדיוורין, מ"מ סגי בזה ליחשב מערבין מע"ש כיון דיש לו עצם הדיוורין בזה, ועי' בזה.

אמנם רבא אמר דאפי' אם מועיל ביטול מחל"ח מ"מ אין מבטלין וחוזרין ומבטלין דהו"ל חוכא וטלולא ובריטב"א כ' דגם לפי"ז מתפרש כל סוגיית הגמ' הנ"ל דתלוי בר"א ורבנן, ור"מ ור"י, אם מיחזי כחוכא וטלולא, אם הוה הסתלקות לגמרי או לא, וברשב"א לא כ' כן. ולהלכה נחלקו הפוסקים היאך קי"ל דעת הר"י ור"מ דמהני כיון דר' אשי מוקי לה בר"א ורבנן וקיי"ל כרבנן, והרשב"א דחה כרבא דלא ליהוי חוכא וטלולא ואינו תלוי בר"א ורבנן וכ"פ הראב"ד ונר' דבריו. ובי' ד' הר"י עפ"י דהריטב"א, ובעבוה"ק ש"ד, ז', כ' הרשב"א דמהני, וכ"פ בשו"ע. ועי' להלן האם כולם צריכין לבטל או לא.

ושם אי' בגמ' דאמר רבא פנו מאני, ועתוס' ע"ט: דלרש"י צריך לנעול ותוס' דן בזה דאולי רק במתבן מסוגיא זו, ולהל' א"צ.

גמ' ס"ח: ומעשה בצדוקי א' כו' דברי ר"מ ר"י אומר כו' עד שלא תחשך כו', וכ' רש"י וכן בגמ' ס"ט. דלפי"ז סבר ר"י דאינו יכול לבטל דצדוקי כנכרי, ובגמ' ס"ט. ב' אוקימתות לת"י א' בכל אופן הוה כנכרי ולת"י ב' רק במחלל שבת בפרהסיא אבל בצינעה לא. [ולת"ק במשנה [ס"ב]: גם בזה לא מועיל ביטול רשות אפי' בצינעה. וזהו משום דאינו מודה בעירוב לא מועיל גם ביטול]. וכ' תוס' ס"ט. [ד"ה כאן במומר] דהיינו אפי' במילי דרבנן הוה מומר בפרהסיא. והנה ר"מ סובר דיכול לבטל אף דמחלל שבת בפרהסיא והטעם משום שמחלל רק בדרבנן וסובר דלא הוה מומר. [ובהמשך הגמ' דלר"מ חשוד לדבר א' הוה חשוד לכה"ת היינו באיסור דאורי"י וכת"י ב' דמהרש"א, אבל בדרבנן מבו' לפי ד' הגמ' דמיירי בפרהסיא וע"ז אמר ר"מ דמהני ביטול, ולת"י א' דמהרש"א דמחלק בין חשוד למומר צ"ל דר"מ סבר דלא היה המעשה בצדוקי מומר בפרהסיא]. והרשב"א כ' דר"מ הוה קולא רק לגבי ביטול דמדרבנן מיקל בזה.

והנה להלכה קיי"ל דאפי' בדרבנן הוה מומר ואין יכול לבטל [שפ"ה ס"ג] ונחלקו בזה האחרונים ביו"ד סי' ב' הבית הלל פ"י דקיי"ל דגם בדרבנן הוה מומר לכל התורה. וכתירוצא דר' אשי דבאינו משמר שבתו הוה מומר לכה"ת, אבל הפרי חדש כ' דרק בדאורי"י הוה מומר לכל התורה ובוזה מיירי ר' אשי, ורק לגבי ביטול רשות בזה גם מומר דרבנן כבר לא תקנו שיוכל לבטל רשות, ורע"א בגל' שו"ע שם האריך בזה. [והנידון דבדף ס"ט. אי' המשך הסוגיא איזהו ישראל מומר, וכ' רש"י דחשבי' מומר לכל מילי ונחלקו אם זה נא' גם בדרבנן או רק בדאורי"י] וכן חזו"א כ' דמשמע דנחלקו במשנה רק לגבי ביטול רשות ולא אם הוה מומר לכל התורה. ועכ"פ לגבי שבת לא מועיל ביטול אם הוה מומר בדרבנן.

ורש"י ותוס' נחלקו [בד"ה הוציא בין בשוגג] אם בהוציא פעם אחת הוה מומר או לא, ועי' מ"ב סי' שפ"ה ס"ק ד', והפרטים בזה, ושם בסק"י דאם מתבייש בפני אדם גדול לא הוה מומר ומקורו מסוגיין.

[ועי' ברא"ש מחלו' עם הר"מ אם קיי"ל צדוקי כנכרי או לא, ושקו"ט שם אם צדוקי הוא מומר לחלל בפרהסיא, וצ"ע המו"מ דגם הר"מ מודה, דתלוי אם זה בצינעא או פרהסיא, חזו"א, ועי' בב"י].

ועכ"פ לגבי שבת בודאי ל"מ ביטו"ר במחלל בפרהסיא אפי' בדרבנן, והכי קיי"ל, וכ"ש דעירוב לא מועיל לכו"ע דאינו מודה בעירוב ולא נחלקו אלא לגבי ביטו"ר, ובמחלל שבת בצינעא [לתיאבון] קיי"ל דמועיל ביטו"ר דלא כתי"ק ויל"ע אם מועיל עירוב בזה דבמתני' בצדוקי דאינו מודה בעירוב איירי וע"כ לא מועיל ביטול. אבל בצינעא חשוב מודה בעירוב ובחזו"א כ' דמהני עירוב בזה במחלל בצינעא [לתיאבון], וכ"ה ברש"י חולין ו: דישאל המשמר שבתו בשוק מבטל רשותו - אם לא עירבו עמו, ומבוי דמהני עירוב.

ובתוס' הק' היאך אמרה הגמ' דצדוקים מחללין בצינעא הלא הן בפרהסיא ותי' דיראים הם מחכמים, ובב"י כ' בד' הרמב"ם דהני צדוקים אנוסים הם ומנהג אבותיהם בידיהם ולא חשיבי מומרים בפרהסיא, וצינו לרמב"ם הל' ממרים, פ"ג, ובמ"ב הבין דהוא תי' על קו' תוס' דלכך אף דבפרהסיא מ"מ לא חשוב מומר [וכן נר' בב"ח ופרישה], וע"כ כ' המ"ב דתוס' חולקים ובשעה"צ סק"ב מצדד דגם להרמב"ם לא מהני ביטול. אך בחזו"א תמה דבודאי הני צדוקים בזמן חז"ל היו מזידין והב"י כ' זה רק על הצדוקים בזמנו שהיו מנהג אבותיהם בידיהם, ולחזו"א אין כאן מחלו'. וכ' חזו"א דזהו תלוי כל פעם כהכרעת ב"ד בשיעור ידיעתו אם יודיעוהו ואעפ"כ לא ירצה בכמה חשוב מומר, וכתב דחשוב כאנוס וזוכין עירוב עבירו, דלא רק דלא חשוב מומר לגבי ביטול אלא דגם חשוב מודה בעירוב והיינו משום דאם יודיעוהו יודה בעירוב לכך חשוב מודה בעירוב.

ולגבי שכירות בישראל מביא הרא"ש מלו' אם מועיל שכירות, ועי' בשו"ע ומ"ב סי' ש"פ סי"ג שהובא המחלוקת בזה וע"ש ההלכה בזה.

ולכאוי' בשכירות בזמנינו יש לחוש להר"מ ברא"ש סי' יג והכ"מ בדעת הרמב"ם סופ"ב דשכירות לא מהני בישראל וכן מבוי בשו"ע בסי' וא"כ, לכל הני דמחללי בצינעא ואינו מודה בעירוב דשכירות לא מהני אלא ביטו"ר ולא מבטלי רשות, ובחזו"א כ' דהאידנא ליכא אינו מודה בעירוב, דהמחלל בצינעא לתיאבון מהני עירוב, ובפרהסיא הוה מומר, ולדידן ליכא מאמינים בקצת מצוות אלא דיצא לגמרי מכלל ישראל, ולתינוק שנשבה מהני עירוב דנידון כאנוס.

ובסוגיא ס"ט. [ובתוס' ס"ח:] וסיכום השיטות דיש 3 מחלוקות בין ר"מ ור' יהודה, א', בהוציא עד שלא נתן רשות לר"מ יכול לבטל ולר"י אין יכול [ס"ט]. לרש"י הנידון אם מחלל שבת יכול לבטל וכ' תוס' דסבר כר"ג ועי' להלן ולתוס' לא הוה מומר בפעם אחת שהוציא כשהיה דחוק. [וע"ע תוס' חולין י"ד. ובר"ן שם], ופלגי אם מה שהחזיק קודם ביטול גורם שלא יוכל לבטל כמו לאחר ביטול, עי' להלן. ב. נתן רשותו והוציא לר"מ אוסר בין בשוגג ובין במזיד דחזר בו מביטולו ולר"י רק במזיד. ג. בהחזיקו בני מבוי אם יכול לחזור כשהוציא אח"כ לר"מ אינו אוסר ולר"י כ' רש"י בדף ס"ט. ד"ה במה דברים אמורים, דל' דמתני' לא מהני חזקה ול' דברייטא מהני חזקה ורק בצדוקי סובר דלא מהני ביטול.

ובפלוגתת ר"י ור"מ בהוציא עד שלא נתן רשות ס"ט. דרש"י פ"י אם מחלל שבת יכול לבטל, ומהרש"א הק' הלא מבוי בגמ' בסוף העמ' [ס"ט ע"א] דלר"מ חשוד לד"א חשוד לכה"ת והוה כמומר, ותי' ב' תי', א'. דהוה רק חשוד אבל לא מומר, ב', דרק בדאורי' הוה חשוב לכה"ת וכאן הוא עובר רק בדרבנן ולא הוה חשוד לכה"ת. ור' יהודה סובר דגם בדרבנן הוה מומר וכמ"ש תוס' בד"ה כאן במומר, וע"ע להלן. ולפי תוס' המחלו' דהוה כהחזיק קודם ביטול ומדמי חזקה קודם ביטול לחזקה אחר ביטול, וצ"ב הסברא בזה. [ווי"מ דלר"מ גדר הביטול נתינת זכות ולכך שייך חזרה רק אחר הביטול, אבל ר"י סבר דגדר ביטול במה דמטפיל רשותו ומגדיר עצמו כאורח ולכך גם בהחזיק קודם אין יכול לבטל, ועי'].

לסוגיא ס"ט: ראוי ללמוד הסוגיא כ"ו: - סוף פרק ב'.

ס"ט: מתני' אנשי חצר ששכח א' מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהן, ושלחן מותר לו ולהן. נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורים, ובגמ' ביתו הוא דאסור הא חצירו שריא ה"ד או דבטיל, ביתו אמאי אסור ואי דלא בטיל חצירו אמאי שריא, ל"צ כגון שביטל רשות חצירו ולא רשות ביתו, וקסברו רבנן המבטל רשות חצירו לא ביטל רשות ביתו, דדייר איניש בבית בלא חצר, ושלחן מותר לו ולהן מ"ט דהוה אורח לגביהו. נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורים, וניהוי אינהו לגביה כי אורחין חד לגבי רבים הוה אורח חמשה לגבי חד ל"ה אורח.

ומבו' בסוגיין ג' עניינים, א. יחיד שביטל חצירו ולא ביתו, דהוה אורח. וביתו אסור. ב. ביטל ביתו וחצירו דגם ביתו מותר, ובסו"פ ב' [דף כ"ו:] מבו' במשנה דביתו מותר להן ולו אסור, ובי' רש"י דכחוזר ומחזיק [ועי' גם בתוס' ס"ד. ג. רבים שבטלו ליחיד דלהן אסור דלא חשיבי אורחין ולו מותר, ועי' להלן].

ובענין הא' ביחיד שביטל חצירו ולא ביתו, כרבנן דבסתמא לא ביטל ביתו, וכן לר"א באופן דגלי להדיא ביתו אסור דלא ביטל, וחצירו מותר, וגם לו מותר בבתייהן ובי' הגמ' דהוה אורח לגביהו, [סופ"ב] ועי' ברש"י דאע"ג דמשתמש בחצר לא מהידר ומשקל רשותא הוא אלא כשאר אורחין. [ומשמע ברש"י דאין טעם זה להא דאין אסור, דהביטול משוי ליה אורח, אלא דביטל רשותו ע"כ אין אסור, ורק דלא הוה חזרה מהביטול משום דכאורח. אמנם בתוס' בשם ר"ח נר' מבו' דזהו דטעמא דאין אסור משום דאורח הוא והיינו דהביטול עצמו גדר היתירו דמוגדר כאורח. ואי"ז דבר נוסף אלא דזהו עצם הביטול דמוגדר כאורח, ועי' לעיל מש"ב בד' ר"מ ור"י, ועי' להלן].

ובזה תנן בסוף המשנה מי שנתן רשותו והוציא ה"ז אסור, וע' רש"י דמיהדר ומישקל רשותא וחזר בו מביטולו, דכלפי זה אינו כאורח כשמוציא מביתו לחצירו דזהו דרך שימוש, [ב. ויל"פ באופן אחר וכמו שיבואר בהמשך דכיון דאסור דהלא ביתו לא ביטל וכיון דעובר על האיסור עירוב במה שביטל [אף דלא ע"י שביטל] זהו חזרה מהביטול] ובסופ"ב מבו' דענין זה גם בביטל ביתו וחצירו, ועי' ברש"י כ"ו. סוד"ה אנשי חצר, מביתו מיהא אסור הוא להוציא ולא אמרי' כיון דביטל להו רשות ביתו הוה ביתו כבתייהן, דבשלמא מבתייהן אם הוא מכניס ומוציא איכא למימר כאיניש בעלמא הוא אבל מביתו חוזר ומחזיק ברשותו הוא ואוסר עליהן, והן עליו, כדתנן בפ' הדר מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד ה"ז אסור, ע"כ, ומבו' דרש"י הביא ראיה ממשנתנו דאיירי בחצירו ולא ביתו, לביטל ביתו וחצירו, ולהדיא כצד הא' דלא תלי באיסור אלא דמביתו הוא חוזר ומחזיק.

ובענין הב' בביטל ביתו וחצירו - תנן בסופ"ב דהמבטל, ביתו מותר לאחרים ולו אסור, ובגמ' מוקמי' כר"א דביטל רשות ביתו ולכך ביתו מותר להם ולו אסור וכמ"ש רש"י דכחוזר ומחזיק, וכ"ה בתוס' בדף ס"ד, ולפ"ז בהחזיקו בני החצר בחצר יהא מותר לו ג"כ להוציא גם מביתו, וכן מבו' ברשב"א סופ"ב דאם טעמא רק משום חוזר ומחזיק מהני בהחזיקו, אמנם יש חולקים בענין זה לבי' הצדדים, דבשו"ע כי דהיחיד שביטל ביתו וחצירו מותרין להוציא מביתו, והאחרו' תמהו ע"ז ואוקמוה בהחזיקו, וכמ"ש, [מג"א והגר"א וש"פ] ובאה"ע וגאו"י כי דגם בלא החזיקו, דהגמ' סופ"ב הוא לר"א דלא ביטל בהדיא רשות ביתו יותר אלא בסתמא וע"כ ע"י שהוציא גילה שלא ביטל הבית אבל בל"ז לא, [ובאה"ע כי דכשביטל ביתו בהדיא דרצה בע"כ להשתמש מביתו א"כ מיניה וביה אין בזה חזרה מביטול]. וכן ברשב"א בעבוה"ק כי שער ד' פרק ז' דמותר להוציא מביתו ולא חילק בין החזיקו ללא החזיקו. ומשמע דמותר, והבי' בזה דכיון דבביתו הוא ג"כ אורח ל"ד לסוגיין דדוקא כשבביתו לא ביטל ומוציא מביתו אז הוא דמורה על שימוש ביתו שבו הוא לא כאורח בחצירו, וחוזר ומחזיק בשימוש הבית בחצר, אבל כשגם ביתו ביטל הרי הוא גם בזה כאורח, והבאנו כבר ד' רש"י סופ"ב שדימה למתני' ודו"ק.

[ובבית מאיר כי דרך כשאסור חשוב כחוזר בו כמ"ש לעיל. ובסופ"ב איירי לר"מ דגזר שוגג אטו מזיד וה"נ בזה].

ומאידך - בריו"נ כאן מבוי' דגם בביטל חצירו וביתו אפי' החזיקו אסור כמ"ש בטעמא דמילתא דמיחזי כחוכא וטלולא או שנר' שמשמש באיסור, [ובע"כ דקאי על ביתו וחצירו דבלי"ז א"צ לזה כמ"ש העצי אלמוגים] וכן ברשב"א סופ"ב הביא ד' ראב"ד בטעמא דבביטל ביתו וחצירו דביתו אסור לו, וכ' דגם לר"א בביטל ביתו לא ביטל ביתו לגמרי עד שלא ישאר לו כלום ויחשב לגמרי כאורח, אלא דבביתו משייר ביתו שם וכיון שכן אסור הוא להכניס ולהוציא מביתו לחצר משום דהו"ל כמוציא מרשותו לרשות חבירו אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהם בבית אין אנו עושים הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכא"א מן הדרים שם והרי אלו מוציאין מרשות המיוחדת להן לחצירן המיוחדת להם ג"כ, ואין דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכא"א עכ"ד.

ומבוי' בראב"ד דמותר להוציא מרשות שמשותפת לרשות שלו, ולכך לו אסור ולהן מותר. והרשב"א כ' דהראב"ד הפליא לעשות, ולכא"א חלק על יסוד זה, וכבר כ' לעיל דמהתוס' ס"ד: מוכח כהראב"ד, ועי' בזה.

ולפי"ז גם בהחזיקו אסור הוא מביתו, [ויל"ע בגלי להדיא] הרי ג' שיטות בדבר דיש אוסרים אפי' החזיק [ראב"ד ריו"נ] ויש מתירים אפי' לא החזיק [רמב"ם רשב"א] ויש מחלקים [אחריו בטוש"ע דלא כב"מ ואה"ע. ורש"י ותוס' סד].

[ומבוי' דענין החזרה מהביטול תלוי במחלו' הראשו' בענין זה דלאחריו בטוש"ע ורש"י ותוס' ס"ד: מבוי' דהחזרה לא תלי בהאיסור ולהרשב"א ורמב"ם י"ל דתלוי באיסור, וב"מ בי' כן בתוס' ס"ח: וכ"מ ברשב"א בלשונו בסוגיין. דמחמת האיסור, ועי' בחזו"א].

ובמ"ב כ' בביטל ביתו וחצירו דאסור להוציא גם מחדר לחדר, ובחזו"א חלק ע"ז, ובסי' פ"א סקט"ו נר' דהטעם משום דדוקא מרשות לרשות אחר, ושם בסקי"ז כ' שאין ענין חזרה אלא מרשות לרשות דהוצאה חשובה היא אבל לא מחדר לחדר וכ' דלכא"א הדבר מוכרח שהרי נחלקו ר"מ ור"י בהוציא בשוגג ומשום גזירה שוגג אטו מזיד כו' ומשמע דדוקא הוצאת איסור חשיבא וחשיב חזרת רשות, ע"כ. והיינו דצריך הוצאת איסור ולכך מחדר לחדר לא. וצ"ב דא"כ מדוע בביטול ביתו וחצירו אסור, ובע"כ דלפי"ז א"צ באיסור כמ"ש לעיל. ובחזו"א מבוי' דגם בביטל ביתו וחצירו הענין הוא הוצאת איסור כלי' תורא"ש ס"ח: דדייני' בלא הביטול וצ"ע אמאי ובמ"ב מבוי' דא"צ הוצאת איסור דכיון דבביתו וחצירו נמי אסור דכחוזר ומחזיק תלוי בזה ולא תלוי באיסור. ולכא"א לחזו"א גם בחצר פרטית וביטל ביתו וחצירו מותר מבית לחצר. ולכא"א תלוי בזה גדר שוגג ומזיד האם זה מזיד באיסור או מזיד בכונה שיודע שביטל דלחזו"א מזיד באיסור ולמ"ב מזיד בידיעתו בזה.

ובענין הג' - ברבים שבטלו ליחיד, מבוי' בגמ' דלהן אסור גם מביתו, ולו מותר בהכל, ומשום דרבים לגבי חד לא חשיבי אורחין, וכ' רש"י דאע"ג דלאו מבית ידיהו מפקי הו"ל מישקל רשותא, ומבוי' דבעצם הדיורין חשיב אורחין, אלא דהשימוש דמשמש לא מוגדר כאורח דהשימוש מוגדר כבעלים ולא כאורח, ולכך חוזר ומחזיק. וחוזר ומחזיק בדיורין.

וברשב"א וריטב"א כ' הטעם דהם אסורין אפי' משלו, דרבים לגבי יחיד ל"ח אורחין, ואפי' לאחר שהחזיקו הוא בחצר דלא כמוציאין מרשותו של יחיד לחצירו של יחיד הוא אלא כמוציאין מרשותו של אותו יחיד לרשות המשותפת להן, וסיים הרשב"א: ומיהו מסתברא שאינן אסורין עליו את החצר לאחר שקדם והחזיק ומיהו אע"פ שאינן אסורין אסורין. ומבוי' ברשב"א דמה דהן אסורין אי"ז משום דחוזרין ומחזיקין אלא משום דבעצם הדיורין לא חשיבי אורחין [וכ"כ בבית מאיר]. ולפי"ז מה דאעפ"כ הביטול מתיר ליחיד להשתמש אף שהוא רשות המשותפת להן, ומבוי' דכיון דביטל נתנו לו זכות הבעלות האוסרת, ולכך אע"ג דל"ה כאורח מ"מ עצם הביטול שאמרו רשות קנויה לך כבר אינן אסורין עליו, דנתנו לו הזכות לאסור וסלקו זכותן לאסור בזה.

ולד' רש"י לכאן' אם יחזיק היחיד יהא מותר לרבים לטלטל דלא יהו חוזרין ומחזיקין, וכמ"ש הרשב"א לשיטתו דאם יחזיק לא יהו חוזרין מהביטול, אלא דמ"מ אסורין ולשיטתו דא"י משום חוזרין ומחזיקין אלא משום דלא הוו אורחין וכמ"ש. ולרש"י דכל הבעיא משום דחוזרין ומחזיקין ממילא יועיל חזקה. אך במג"א כ' להיפך דטעמא דרבים אסירי משום דחוזרין ומחזיקין, וכ' דגם לאחר שהחזיק היחיד ג"כ אסורין. ובבית מאיר ב' דגם במתני' משמע דאסור לעולם אפי' החזיק וכדתנן סתמא דאסורין, וביאר בטעמא דמילתא דיחיד דשייך ליחשב שימושיו כאורח ע"כ ע"י החזקה נקבע דהוה אורח וגם חזרה לא מהני בזה, אבל רבים דלא שייך ששימושן יחשב כאורח גם חזקה לא מהני בזה דסו"ס שימושן אינו כאורח, ולכאן' אינה מובן דהחזקה היא דההוא ביטל להן רשותן והן מחזיקין ברשותן, ומאי נ"מ היאך מוגדר שימושן, וגם ברשב"א מב' לא כן דאחר החזקה א"י לחזור אלא דמ"מ אסירי כשיטתו, ואף דרבים לגבי חד ל"ה אורח מ"מ מהני החזקה משום דסו"ס ע"י החזקה זכו ברשות שביטל להן. ומב' בד' רש"י [כהבנת מג"א וב"מ] דענין החזקה אינו קניית הרשות שביטל אלא דהחזקה הוא לקבוע שם האורח, דאחר שנקבע בהחלט שם אורח לא חשבי' חזרה מהביטול כ"ז שאפשר וחושבו כאורח, וזהו ביחיד, אבל ברבים דלא שייך לחשבו כאורח, לא מהני חזקה.

ונר' דרש"י והראשון' פליגי בב' העניינים לשי', דברש"י מב' דרבים לגבי חד, דיוריהן הוו אורחין, ורק השימוש לא חשוב כאורח וחוזר ומחזיק, וס"ל דחזקה לא מהני בזה, והראשון' ס"ל דרבים לגבי חד לא חשיבי דיורייהו אורחין, ומ"מ הביטול מתיר, וס"ל דמהני חזקה.

ומב' דרש"י ס"ל דגדר הביטול אינו נתינת זכות האוסר אלא להטפיל רשותו כאורח וזהו כל הביטול ולכך בע"כ גם ברבים חשיבי דיורייהו אורחין דהלא זהו הביטול, והחזקה לפי"ז היא קביעת שם אורח [ולא קניית הזכות בעלות האוסר כיון דלא זהו הביטול]. בהחלט גמור דלא יועיל חזרה, דרק עד החזקה מועיל חזרה מביטולו, ולכך ברבים לגבי חד דשימושן אינו כאורח לא מהני הקביעה בזה.

ומאידך הראשון' ס"ל דגדר הביטול אף דדיורייהו ל"ה כאורחין מ"מ שייך ביטול והיינו דסו"ס נתנו זכות רשות האוסרת, דדיורייהו בעצמותן אינו כאורחין אך דמ"מ אינן אוסרין כיון דנתנו הזכות האוסרת, ומה דביחיד הוה אורח זהו מילתא דממילא דכיון דנתן האוסר הוא ממילא מוגדר בדיוורין כאורח, אבל רבים דלא שייך ליחשב כאורח ממילא אינן מוגדרין כאורח, [ונצרך דין אורח כדי שלא יהא דין רשויות חלוקות וע"כ רבים אסירי ויחיד מותר]. ולפי"ז זהו ענין החזקה דמחזיקין בזכות האוסר, ולכך לא מהני חזרה אף דל"ה כאורחין, ורק דמ"מ אסירי כיון דסו"ס אינן כאורחין ורשותן חלוקה, וכמ"ש.

ובמג"א וב' שפ"א הוציאו מד' התוס' ס"ד. שכ' דבביטול בית לבית, מותר להביא מביתו לבית חבירו משום דל"ח כחוזר ומחזיק במה שמביא בבית חבירו דשם לא ביטל, וההוצאה מביתו ג"כ לא חשוב חוזר ומחזיק, וסבירא להו בד' התוס' דיחיד ליחיד לא חשוב אורח ומ"מ הבעיא בזה משום דחוזר ומחזיק ודוקא למקום שביטל, ועפ"י כ' מג"א בין בסי' ש"פ ברבים שבטלו ליחיד דאסורין להוציא מביתיהן לחצר, וכ' דלהכניס מותר וגם לבית היחיד, ובין בסי' שפ"א ביחיד שביטל לרבים חצירו ולא ביתו, דאף דאסור בכל גווני, אבל מה דחוזר ומחזיק הוא דוקא בהוציא מביתו לחצרו שביטל אז הוא דחוזר ומחזיק בהכנסה, אבל אם מכניס מחצר לביתו בזה לא חשוב חוזר ומחזיק לא בהוצאה מחצר ולא בהכנסה לביתו דכללא הוא דרק במכניס למקום שביטל אז הוא דחוזר ומחזיק.

ובמ"ב ס' ש"פ ברבים שבטלו ליחיד, כ' דהפוסקים פליגי ע"ז, וכ' וכן מהא"ע וא"ר ובשעה"צ הביא דכ"ה בעבוה"ק וריו"נ ור"י' ובריטב"א בדף ס"ד, והנה פליגי בזה על מג"א מב' טעמים, הרשב"א חולק דכ' דבין להכניס ובין להוציא, וזהו משום דכשיטתו דהרבים לא חשיבי אורחין. ודלא כהמג"א בד' תוס' דגם ברבים טעמא רק משום דכחוזר ומחזיק. וממילא פשוט דלא תלוי בחוזר ומחזיק אלא דמכניס מרשות שאינו שלו לרשות שלו, [ואפ' דבזה גם אם יכניס לא יהא חוזר ומחזיק, דרק אסור אבל חוזר ומחזיק ליכא כסברת המג"א, ויל"ע בזה, וצ"ע בזה].

אמנם הריטב"א דף ס"ד כ' להדיא הטעם גם ברבים שבטלו ליחיד דטעמא הוא משום דכחוזר ומחזיק, וכד' תוס' ומבו' ג"כ בדבריו דאוסר בין להכניס בין להוציא, והיינו דחולק על סברת מג"א בד' התוס', וההסבר בזה כמ"ש השעה"צ סי' שפ"א דדוקא מביתו לבית חברו כ' כן תוס' והריטב"א, ועי' להלן.

[ובמ"ב סי' שפ"א בד' המג"א ביחיד שביטל לרבים דאוסר בין להכניס ובין להוציא אבל מה דחוזר ומחזיק הוא רק במוציא מביתו לחצר ולא במכניס, דלמד זה מד' התוס' ס"ד. דחוזר ומחזיק הוא רק במכניס למקום שביטל. וכ' המ"ב דהפוסקים הנ"ל בסי' ש"פ דחולקים ברבים ליחיד פליגי גם בזה, ביחיד לרבים.

ולכאוי' לפי"ד הרשב"א אין דומה זל"ז דשם פליג משום דלא חשוב אורח, אבל כאן דחשוב אורח ורק משום דחוזר ומחזיק י"ל שפיר דמודה למג"א, וכמבו' שכ"נ ג"כ בעבוה"ק, בשער ד' פרק ז' דבביטל חצירו ולא ביתו כ' דאם מוציא מהבית לחצרו שביטל אז חשוב חוזר ומחזיק. מבו' דדוקא במוציא וכמ"ש.

אך הריטב"א באמת פליג גם ע"ז דהלא כ' להדיא דגם אורח במקום דאוסר דכחוזר ומחזיק אסור בין להכניס ובין להוציא. ובמה דבאמת אי"ז סתירה לד' התוס' ב' בשעה"צ דד' התוס' ס"ד. היינו דוקא בבית חברו לא חשוב חוזר ומחזיק, אבל בביתו אפי' מחצר לביתו ג"כ חשוב חוזר ומחזיק, ובחזו"א כ' סברא אחרת דשימוש חצר בכל אופן חשוב חוזר ומחזיק במה דהחצר משמשת לבית ורק מבית לבית דאין בית משמשת לבית בזה הוא דלא חשוב חוזר ומחזיק. ולכאוי' בריטב"א אנו מוכרחין לומר כסברת חזו"א, דהא ברבים שבטלו ליחיד ומכניסין מהחצר לבית היחיד מבו' ג"כ בריטב"א דחשוב חוזר ומחזיק אף דל"ש בזה סברת שעה"צ דאי"ז לביתו, רק סברת חזו"א שייך בזה].

[והאחרו' הביאו דבתוס' ס"ח: מבו' להדיא דבין להוציא בין להכניס אסור בביטל חצירו ולא ביתו ודלא כמג"א וב"י, ובעצי אלמוגים כ' דאולי תלוי ברי"מ ורי"י בשוגג וד' התוס' לרי"מ דגם בשוגג, א"צ חוזר ומחזיק ממש].

ובבית מאיר כ' עוד סברא דלא כמג"א ודלא תיקשי מהתוס' ס"ד. דבמקום שיש איסור טלטול מהבית לחצר דהלא ביטל החצר בלא הבית, בזה בכל אופן יש דין חזרה ובזה א"צ להא דחוזר ומחזיק. וכבר הארכנו בזה לעיל דברש"י מבו' לא כן, דרש"י הביא ממשנתנו לביטל ביתו וחצירו, אך הב"מ ב' זה זה בד' התוס' ס"ח: שכ' דחזקה הוא כל דבר שהיה נאסר בלא הביטול וע"ז הוא דהק' דביטל חצירו ולא ביתו והוציא אוסר דבין הכניס בין הוציא, וביאר דגם בזה כיון שעבר על איסור עירוב ומראה דלא חש לאיסור עירוב זהו חזרה מהביטול. וכיון בזה לד' תורא"ש דמבו' שם בדבריו להדיא, ועכ"פ הב"מ כ' דאפי' אם יש מושג דחוזר ומחזיק כמבו' בתוס' ס"ד. זהו בביטל חצירו וביתו אבל בביטל חצירו ולא ביתו בזה דכל אופן משום האיסור חשוב חוזר ומחזיק.

וכ"ז למהלך המג"א בד' התוס' ס"ד. דיחיד ליחיד לא חשוב אורח, ולפי"ז מבו' דגם באינו אורח הוא רק משום דכחוזר ומחזיק. ודחשוב חוזר ומחזיק היינו רק במכניס למקום שביטל או כסברות הנ"ל דלביתו דוקא, ולפי"ז בגוונא דכן חשוב אורח דבזה כל החוזר ומחזיק בביטל ביתו וחצירו היינו דוקא במוציא מביתו לחצירו דבזה כיון דזהו רגילות שימוש חשוב בכל אופן חוזר ומחזיק, ומשוי' להו חד רשותא - אה"ע - אבל מבית לבית מותר בכל אופן. [ונידון התוס' בדף ס"ד: בלא חשוב אורח, דלביתו ודאי אסור להכניס ודנו אם יש בזה תשתכח].

אמנם האה"ע וכן בביה"ל ב' ד' התוס' דיחיד ליחיד חשוב אורח, ורק בזה כ' התוס' הטעם דכחוזר ומחזיק בביטל ביתו וחצירו, ורק בזה הוא דכ' התוס' דדוקא אם מביא למקום שביטל דכיון דחשוב אורח בבית חברו אינו חוזר ומחזיק בין במוציא בין במכניס דהא חשוב אורח כיון דביטל רשות ביתו הלא חשוב אורח ואי"ז חוזר ומחזיק אלא במוציא מביתו לחצרו דכיון דמשוי' להו חד רשותא הוא דאוסר, - אה"ע - דמשמש שימוש בית בחצר, ואין ראיה לפי"ז לב' פסקי המג"א בין ברבים ליחיד בסי' ש"פ דהתם כיון דלא חשוב אורח בין הכנסה בין הוצאה חשוב חוזר ומחזיק, וכן ביחיד

לרבים בחצירו ולא ביתו בסי' שפי"א דהתם כיון דבביתו אינו אורח חשוב ג"כ חוזר ומחזיק, ודי' התוס' לא נא' אלא באופן שביטל ג"כ ביתו דבעצם חשוב אורח לגמרי, ואסור רק מחצירו לביתו דכחד רשותא ולא מבית לבית כיון דחשוב כאורח לכל דבר, והיינו דתוס' מעולם לא חילק בין הכנסה להוצאה, וכל די' המג"א הוא משום דהעמיד די' התוס' בגוונא דל"ח אורח וע"כ דתוס' חילקו בין הכנסה להוצאה, ודו"ק היטב.

ולפי"ד אה"ע דחית התוס' ס"ד. ליישב די' רש"י דחשוב חוזר ומחזיק, בע"כ מבוי' דגם בגוונא דחשוב אורח ג"כ חשוב חוזר מחזיק, וזהו או כמ"ש ביה"ל דכשמוציא ומכניס מבית לבית גרע טפי, ובאה"ע כ' דגם הכנסה לבד מגרע, וא"צ דוקא דמשוי' חד רשותא. [ובריטב"א בשם הר"מ מקוצי כ' דכל טלטול אסור, גם באורח], והיינו דפליגי בביטול ביתו וחצירו דאסור דחוזר ומחזיק, לתוס' בתחי' דוקא מביתו לחצירו, ולדחיית תוס' גם בהכנסה והוצאה, או הכנסה או כל טלטול.

ובביה"ל הביא מביהגר"א דהתוס' פליגי וכן הרמ"א ושו"ע בזה גופא אם יחיד ליחיד חשוב אורח ודוקא מביתו לחצירו, או דל"ח אורח ואז אסור בכל גוונא כדי' האה"ע ודלא כמג"א. [וע"ע לעיל ס"ד. מש"כ].

והיוצא מכ"ז - א. ביחיד לרבים בביטול חצירו ולא ביתו, הכנסה והוצאה אסורה, וחשוב חוזר ומחזיק או דחוזר לבעלותו או מטעם האיסור, [וני"מ במכניס מהחצר לבית כדי' הב"מ, וכן יש סברת השעה"צ, ותלינו זה בסברת הרשב"א וריטב"א].
ב. בביטול ביתו וחצירו - ג' ש"י בדבר או דמותר מביתו או דתלוי בהחזיקו, או דאסור גם בהחזיק ובזה דוקא מחצירו לביתו או איפכא. ולא מבית אחר, ולביה"ל אה"ע וריטב"א יש צד דאוסר.
ג. רבים ליחיד - לרש"י חשיבי אורח ושימושן חוזר ואפי' החזיקו לא מועיל, לראשו' דיוורן לאו כאורח ומועיל חזקה שלא יוכל לחזור.

ס"ט:

גמ' היו שנים אוסרין זע"ז כו' פשיטא ל"צ דהדר חד מינייהו ובטיל רשותא לחבריה כו' קמ"ל כיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהא חצר, ופירש"י [בד"ה קמ"ל] אישתכח דביטול דקמאי לא אהני, וכי הדר האי מבטל כו' דהא לא קנייה, והיינו דלא חל כלל הביטול, ובר' יונתן כ' דלפי"ז ה' שמבטלין לא' צריכין לבטל בב"א דבזאח"ז הלא לא חל, ובמ"ב סי' ש"פ סקכ"ב כ' בשם הב"י דגם בזאח"ז מהני ובשעה"צ כ' דהב"י הוכיח כן מדי' רש"י [והיינו מדלא מעמיד החילוק בין ה' שמבטלין דהוא בבת אחת] ומכל הפוסקים שסתמו ולא חילקו בכך ושכ"כ בריטב"א, ובי' דאף דבשעה שביטל הראשון עדיין לא הותר משום רשותו של השני שעדיין לא נתבטל מ"מ לאחר שביטל השני רשותו מועיל למפרע גם ביטולו של הראשון. [ובדף ע. אי' בגמ' דאם הוה שלישי ומית מהני לבטל לשני, והמאירי מביא די"א דוקא ביטול לאחר מיתת מהני ולא קודם, והרשב"א בעבוה"ק סובר דגם ביטול קודם שמת מהני, ולכאוי' הי"א הוא כדי' ריו"נ דלא חל כלל].

ואמנם בריטב"א כ' דאין הביאור כמ"ש רש"י דהביטול לא חל כלל והוכיח זה מרבים שמבטלין לא', רק היסוד דא"א להקנות הביטול כל זמן שאינו מתיר, ובאופן שמתיר אפשר להקנות הביטול כמו בה' שבטלו לא' יכול הוא לבטל רשותם לבני חצר אחרת ורק ביטול שלא נגמר היתירו א"א להקנותו לשני. [ובחזו"א צ"א, ג', כ' דא"א כלל להקנות ביטול לאחר וצ"ע מדי' ריטב"א כאן] והיינו דלמהלך אי' הביטול לא חל כלל וברבים שבטלו לא' אח"כ נגמר מלמפרע, ולמהלך בי' הביטול חל רק כיון שלא מתיר א"א להקנותו [ולפי"ז הוא האוסר ולא הרבים] ומבוי' דלמהלך אי' ביטלו שלא מתיר אינו ביטול כלל דיסודו בהיתר הטלטול דעושה רשותו כאורח ולמהלך בי' מבואר לא כן.

והנה מבוי' מהסוגיא דביטול אינו סילוק גרידא דא"כ מה החיסרון סו"ס הוא ביטל האוסר שלו רק הוא נתינת זכות או הטפלת רשותו להיות כאורח אצל אחרים ולכך יש הדין דא"א להקנות, דאם אינו מתיר להם אין זה מועיל.

גמ' בעא מיניה אביי מרבה ה' ששרויין בחצר א' צריך לבטל לכאוי"א או א"צ, א"ל צריך לבטל לכאוי"א, ועי' ברש"י [ד"ה אחד שלא עירב]: דכולהו הוו כחד, וזהו מכיון שעירבו, וזהו הצד שלא צריך, וברש"י דף כ"ו: ד"ה ה"ג לא נצרכה, בי הצד שצריך: דאע"ג דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו כי עירב מאתמול אדעתא דהאי חולקא לא עירב דההיא שעתא לאו ידידה היא והוכיח רש"י מברייטא דיורש, ע"ש והיינו דאם מבטל לכולם הרי כולם שותפים בזה אבל אם אינו מבטל לכולם רק לא' הרי עדיין צריך לערב ועל דעת כן לא עירב, ולפי"ז האוסר הוא - זה שקיבל הביטול. ולפי"ז אם ביטל לא' לפני העירוב שפיר מועיל, וכ"כ בביה"ל סי' ש"פ ס"ב ופסק להל' כן [ובק"נ וב"ח כ' דוקא קודם הנחת העירוב אבל לאחר העירוב אפי' קודם שחל העירוב ל"מ, והביה"ל כ' דקודם שבת מועיל].

וברשב"א ע: בסוגיא דיורש מבוי' דבאופן שהמקבל נהיה בעלים גמור אין דין זה דצריך לבטל לכאוי"א כמו ביורש ורק משום דהמקבל אינו בעלים גמור בזה הדין שצריך לבטל לכאוי"א.

ועכ"פ קיי"ל דצריך לבטל לכאוי"א, ובמ"מ [פ"ב ה"ב] כ' דאם לא ביטל לכל א' בפירוש אף למי שביטל לא עשה כלום, וכן מוכרח שם, [וכ' דמד' רש"י סופ"ב מ' דסגי לומר רשותי מבוטלת לכולכם] ובשעה"צ סי' ש"פ ביאר דהטעם דכיון שאין חבירו יכול לטלטל ערובו כמאן דליתא דעירוב שמו ובעי' שיהו מעורבין ומחוברין כל החלקים ביחד, ע"כ, והיינו דלא סגי דמקבל הביטול עירב עם השאר וכלפיו הכל מעורב והוא עכ"פ יכול לטלטל אלא דכל זמן שאין הכל מעורב יחד לא חל כל שם העירוב והיתירו, ובתור"פ בסופ"ב כ' להדיא דלזה שביטל לו מותר ורק להשאר אסור דהוא מעורב עם כולם, [ולפי"ז ביורש, לו מותר] [ותמהו ע"ז מהסוגיא ס"ו: דבביטל לפנימית לא מהני משום דמעורבין עם בני החיצונה, ועי' בזה].

תוד"ה הכא במאי עסקי' כו' כר"ש, עי' מהרש"א דהק' דא"כ מדוע מוקי בהוה ומית לוקי בהניח ביתו והלך. ועי' קרני ראם שכ' דבשבת לא מהני הניח ביתו והלך רק בע"ש, ובביה"ל ריש סי' שע"א האריך בזה בדין הסיע באמצע שבת אם זה מועיל, וכ' ב' סברות דלא מהני, א. דהסיע מליבו צריך שלא יהא דעתו לחזור וזה שייך רק בהולך לשבות קודם שקידש היום, ב, דלא מועיל עקירת דירה באמצע שבת ורק במת הוא דמועל. והביא ג"כ מד' הראשו' בהמשך, ולשיטתם לא מהני אפי' במת משום שנאסרה נאסרה וכדלהלן.

גמ' יורש מהו שיבטל, תוס' והרא"ש העמידו או באופן שבא היורש לדור או באופן שיש לו דירה בחצר ואז אוסר בכל אופן והעירוב לא מהני למה שירש [ועי' רש"י כ"ו:] אבל אם דר בבית יחד עם אביו בודאי מועיל, ובסוה"ד שכ' התוס' דלא מועיל שכו"ל בישראל [גם אם שכירות מועיל] והראשו' חולקים דכן מועיל שכו"ל, ועי' ס"ד. והרשב"א והריטב"א כ' דמייירי אע"ג שלא בא היורש לדור ודלא כתוס' והרא"ש וכ' דכל הא דהסיע מליבו מועיל הוא דוקא בהולך לשבות מבעו"י אבל באופן שהיה מקצת היום ואסר עליהם אע"פ שהלך אח"כ לא מהני דהואיל ונאסרו על ידו נאסרו ולא נעקרה דירתו מכאן כיון שקנה לו שביתה לאחר שקידש היום, וכ' דרק בגוי מהני זה דלא שמה דירה. והיינו דסוברים דשבת כיון שנאסרה נאסרה, ובשו"ע שע"א ס"ד פסק כתוס', וביה"ל מביא ד' הרשב"א וריטב"א וכ' וצ"ע למעשה.

אבל לכו"ע מייירי שלא עירבו מבעו"י עם האב דא"כ לכו"ע אין היורש אוסר דהותרה הותרה. [ועי' בחידושי הר"ן] אבל מה שעירב היורש לא מהני דכלפי חלק האב לא עירב. והרשב"א תמה ממ"נ אם היורש רק כמי שביטל לו האב רשותו א"כ מה מועיל שיחזור הוא ויבטל, ואם הוא כבעלים גמור מכיון שנתרוקן זכות האב אצלו והוא כבר עירב עם בני חצר ה"ז כמו שביטל לכולם וי"ל דודאי לענין שיכול לבטל אצל האחרים ה"ה כאביו דכרעיה דאבוא הוא ואינו דומה לנוטל רשות דלית ליה בחצר כלום אלא לשעה מחמת ביטולו של זה שבא להתירו בביטול זה כו' ומיהו לענין היתירן של בני חצר כיון דמעיקרא לא נכנסה רשותו של אב בתוך עירובו ונאסר למקצת שבת נאסר לשבת עד שיבטל זה אצל בני חצר, ע"כ, והיינו דאם היורש בעלים גמור צריך זה ליכלל בעירובו ורק משום שמוגדר ככרעיה דאבוא אזי כח ביטול יש לו אבל ליכלל בעירובו זה לא מועיל.

ובאופן שביטל המוריש, משמע ברש"י בסוף ע"א דמהני משום דהותרה הותרה, ובק"נ כ' דאם מת פקע הביטול [וכוונתו להצד דירוש יכול לבטל ע"ש] וגם הותרה ליכא דס"ל דביטול לא נא' לא הותרה ולא נאסרה, וחזו"א חולק דהביטול לא פקע במת וגם יש בזה דין הותרה וכדלהלן, [והפשט בק"נ דביטול הוא הטפלת דירורו וכשמת אינו דירור].

ע:

גמ' איתיביה זה הכלל כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם הפתח וזהו משום דהותרה הותרה, ועי' רש"י דהנ"מ לטלטל מזו לזו ע"י זריקה וחורים קטנים, וברמב"ם פ"ג הכ"ה כ' דכל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותר למקצת שבת הותרה כולה, והראב"ד משיג דלעצמה לא צריך למימר אלא אפי' מזו לזו כמו שהיתה קודם סתימה, והמ"מ כ' דכאו"א מותרת לעצמה ואע"פ שהעירוב מונח בא' מהן וא"א לחצר שניה ליטלו, והיינו דהראב"ד ורמב"ם פליגי בתרתי, א, אם כלפי עצמה צריך לדין הותרה, וזהו מה שבי' המ"מ דכיון דא"א לחצר השניה ליטלו צריך לדין הותרה, ואמנם ק' מ"ש מנשרף העירוב דמועיל [ל"ה]. ואינו מדין הותרה, [דהלא גם בידיים מותר ובהותרה י"א דאסור, ועוד הוכחות], ב. פליגי אם מותר מחצר לחצר, ובאבן האזל ביאר דפליגי ביסוד העירוב אם הגדר דכולם שוים בכל הבתים והחצירות, או דדרים בבית א' והכל נטפל להיות כבית בלא דירור, והראב"ד סובר כצד א' ולכך לגבי חצר עצמה א"צ הותרה רק מחצר לחצר ושייך בזה הותרה, אבל הרמב"ם סובר כצד ב' לכך צריך בזה הותרה דאף שאין יכולים להגיע למקום עיקר עירוב ג"כ מותרין. ועי' בתוס' וברא"ש בדף י"ז.

תוד"ה אבל האי כו', אפי' למ"ד לעיל כו', והרשב"א בשם הראב"ד כ' דהס' רק לשמואל ולא לר' יוחנן דלמ"ד שם מבטלין אין ס' כאן דמבטל, ולכאו' פליגי בזה אם היורש אוסר מכח דירור אביו או דהוא אוסר חדש.

והנה בהמשך הגמ' בדף ע"א. מבוי' בגמ' דמקשה גם במת הגר מבעוד יום וזכה אחר דניבטיל למ"ד דמבטלין כאן, וצ"ב דכל הס' בגמ' משום כרעיה דאבוה ומה שייך זה בגר, ועי' בתוס' בסוף ע"ב, אבל במת מבעוד יום והלה זכה בו בשבת זה ק' דלגר לא היה אוסר בשבת, ועי' בגאון יעקב, וצ"ב טובא.

גמ' חוץ ממבטל רשות, והיינו דאע"פ שנאסר למקצת שבת מותר, [ולעיל הבאנו פלוגתת תוס' והרשב"א אם מהני מיתתו באמצע שבת כהסיע מליבו לתוס' שרי ולראשו' כיון דנאסרה נאסרה], והטעם דביטול שרי וליכא נאסרה, כ' בקרבן נתנאל על הרא"ש אות ל' דכמו דליכא בזה הותרה - דמהני חזרה מהביטול - ליכא נמי נאסרה ומשום דלא תלוי במעשה והיינו דכך היה בתקנת ביטול וכ"ה בביה"ל ריש סי' ש"פ, אבל בחזו"א [פ"ח, ה'] חולק וכ' דבכלל אין כזה מושג נאסרה וכוונת הראשו' דלא מועיל תיקון העירוב בשבת ואין עירוב וביטול מועיל ברשות שבא לו בשבת והיינו דלהק"נ היסוד בסוגיא אם יש נאסרה או לא. ולהחזו"א היסוד דלא מהני תיקון בשבת. [וגם במת כיון דהעירוב לא חל על ידו לא מהני מה שהלך] ובחידושי הר"ן בדף ע"א מביא שאלת הגמ' מ"ט דב"ה דמהני ביטול בשבת וכ' ד"מ דהשאלה דנימא כיון דנאסרה נאסרה ודחתה הגמ' דביטול לא אמרי' נאסרה, וכ': דתקנתא הכי הות שלא יהא ביטור' בכלל כל שנאסר למקצת שבת והם אמרו והם אמרו, והר"ן כ' דלא נ"ל כו' לפיכך נ"ל דביטור' ל"ק כלל משום דלא אמרי' כל שנאסר למקצת שבת אלא היכי דאי בעי לאיערובי מאתמול לא מצי אבל הכא מצי מערב, ומבוי' דלפי' א' יש נאסרה וביטול כך תקנו. וזה כקרב"נ, ולמהלך ב' אין נאסרה, וכיון דמצי מערב מהני ביטול, ורק ברשות שבא לו בשבת לא מהני תיקון בזה.

וגם בתור"פ כאן מבוי' כמהלך ב' דליכא נאסרה. [ועי' בתוס' מ"ב. בסוף העמ' ועי' בתוס' צ"ג:..

[ובאמת מד' הגמ' בשני בתים בצידי רה"ר, לכאו' מה שייך שם נאסרה דלא הו' רה"י כלל ולכאו' שם ודאי הנושא מצד חלות העירוב ותיקונו בשבת. ועי' בתוס' בשם ר"ח דהגמ' פריך לשמואל, מכ"ז משמע כחזו"א במהלך הסוגיא].

גמ' א' מבני חצר שמת והניח רשותו לא' מן השוק מבעו"י אוסר משחשיכה אינו אוסר, וכ' רש"י ותוס' דכמ"ד בית התבן אסור, וברשב"א כ' דתלוי אם בחזר הבעלים עצמו בשבת אוסר אז גם בנו אוסר [ובדף פ"ו. נחלקו הראשו' אם בחזר

אוסר, ויבוי שם] ובשו"ע סי' שע"א פסק דבחזר הבעלים אין אוסר וכאן היורש אוסר אף למ"ד בית התנן אין אוסר וכי המג"א דבירש לא הסיח דעתו דרק במי שהיה והלך דהסיח דעתו וכ"ה בתור"פ וחי' הר"ן ע', ועי' שם היטב. [והובא בביה"ל].

ע"א.

גמ' ה"ק אע"פ שלא החזיק מבעו"י אלא משחשיכה כיון דהו"ל להחזיק אוסר, ומבוי דליכא בזה הותרה הותרה כיון דעומד לכך. ועי' בתוס' בדף ס"ו. ובתי' שם שהוציא זה מכאן.

רש"י ד"ה משחשיכה, שכבר קנה עירוב, ומבוי דאם לא קנה דליכא הותרה אף שכשמת היה מותר כשחזר היורש נאסר, והרשב"א כ' דגם בלא עירב דס"ל דדיוור חדש לא אוסר בשבת גם בלא נאסרה, ועי' ריטב"א י"ז. דשבת גורמת, הכוונה דהדיוורין נקבעין בערב שבת, ועי' גם במג"א סי' שע"ד ס"א וברע"א שם דנחלקו בזה. ולפ"ז בכל יורש שאוסר לרש"י משום דהאב לא עירב ולראשו' בהכרח דממשיך דיורי אביו.

גמ' נעשה כאומר כלך אצל יפות, עי' קצוה"ח רס"ב סק"א שלמד מכאן למי שנאנס מלבטל חמץ עד אחר שש דלא נאסר משום דגלי דעתו, והאחרו' תמהו על זה, [צויין במילואי חושן].

מתני' בעה"ב שהיה שותף לשכיניו, ובגמ' אמר רב ובכלי א', ועי' רש"י דאפי' מליא למנא ואייתר לא מהני, [ולאביי אין הכרח לזה, ועי' מהרש"א דר' יוסף בע"ב ס"ל כאביי] [ועי' רש"י דאם שותפין בהכל מהני לכו"ע, ועי' מ"ב שס"ו סקל"א, ובמש"כ בדף מ"ט].

גמ' יין ושמן אין ראוי לערב, ובע"ב לר' יוסף פליגי בזה בריב"נ ורבנן אם חשיבי מחוברין, ובגאון יעקב כ' דמיירי שמעורבין. ובטור הובא מחלו' היאך קיי"ל בזה.

ובתוס' כ' דבכל שיתוף לשם עירוב מהני צירוף אוכלין ומשקין וכאן דא"י לשם עירוב צריך מין א', ובתורא"ש כ' דצירוף משקין לא מהני בכל אופן משום דזה כב' כלים, ולתוס' צ"ל דכיון שמחלקים משום דיתקלקל כשמצורפין לא איכפ"ל, ועי' תור"פ, [ועי' ראב"ד בהשגות פ"א הי"א שלמד מכאן לכל שיתוף דלא מהני מב' מינים דלמד דא"י דין בשותף דוקא].

ובעיקר דין שותף - עי' רש"י ל"א: דקטן גובה עירוב דעירובי רשותא בעלמא הוא כבעה"ב שהיה שותף עם שכיניו. וכן בתוס' ורשב"א מ"ט: הקשו לרש"י דיועיל קטן בעירוב כשותף לשכיניו, ומבוי דכל החיסרון בשותף מה דאינו לשם עירוב, אבל אם הוה לשם עירוב א"צ מעשה עירוב מחדש אלא מהני בעצם מה דמשותפין לשם עירוב, ועי' גם בביה"ל בריש סי' שפ"ב דגם בלא חל העירוב קודם שכירות יחול אח"כ מדין בעה"ב שותף עם שכיניו, [ובחזו"א צ, כ"ד, נקט דכל עירוב לא הוה שותפות דא"י בא' זוכה לכולך אלא בבא בלגינו ושפך או בלקחו בשותפות, והשיג על הביה"ל הנ"ל, ועי' שם בסק"ט דבי' בלישנא בתרא דרש"י בדעת חכמים דלא תקנו חכמים דסגי שותפות אלא בחד חצר ובחד מבוי דאוסרין זע"ז והוא עיקר תשמישתייהו אבל לא ממבוי למבוי, מבוי דלמד דזה תקנ"ח מחודשת].

בדין שיתוף במבוי

דף ע"א:

א. בדף ע"ג: תנן עירבו בחצירות ונשתתפו במבוי ושכח א' מבני מבוי ולא נשתתף מותרין בחצירות ואסורין במבוי, שהמבוי לחצירות כחצר לבתים, וכי רש"י: כשם שאסור להציא מן הבתים לחצר בלא עירוב כך אסור לזהציא מן החצר למבוי בלא שיתוף, ולא תימא דלא דמו דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר אבל חצר ומבוי שניהן רשות של רבים הם, ע"כ.

והיינו כמ"ש רש"י סוכה ב. שהחצירות כ"א רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן. והיינו דזה גופא תקנו דלא רק מרשות יחיד לרבים אלא גם ברשויות חלוקים ג"כ אסור. ובאמת דגם ממבוי למבוי אסור, כמבוי פ' כל גגות, דכל רשויות חלוקות אסור בטלטול, והנה לכאוי דברי רש"י צ"ב מה הס"ד דשניהן רשות רבים ולכך מותר הלא עיקר הגזירה הוא מרשות לרשות כמ"ש רש"י כ: וצ"ל דודאי עיקר הגזירה מרשות לרשות והיינו מרשות ראובן לרשות שמעון. ונכלל בזה משל יחיד לשל רבים גם באופן שיש שותפות ליחיד בשל רבים משום דעצם מה דזה של יחיד וזה של רבים זה משוי להו ג"כ רשויות חלוקות, אבל בשל רבים ורבים ס"ד דלא חשוב רשויות חלוקות דמצד הבעלות הלא יש שותפות ומצד שם רבים ויחיד הלא תרואהו של רבים וקמ"ל דגם זה נאסר וכד' רש"י סוכה דכל שאין הבעלויות שוות הוי שינוי רשות.

[וברש"י ז: כ' דחצר אוסרת במבוי משום דריסת הרגל, ע"י יעב"ץ שם, ותמוה, ובדף מ"ט. כ' דבגמ' בחצר בין ב' מבואות דלא עירבה עם שניהן אוסרת על שניהן. [אא"כ עירבה עם א' או רגילה אצל א' או דא' עירבה ודוחין אותה ללא עירבה], וכי הראשוי דהיינו בלא עירבה לעצמה דא"כ הוה רגל המותרת דאינה אוסרת, ותמוה דתנן ע"ג: דשכח א' מבני מבוי דאוסר אף דעירב בחצר, וכן סתמו כל הפוסקים ולא הזכירו ד' הראשוי. וצ"ל להראשוי דבבבא בין ב' מבואות לא שייכי כ"כ במבוי ורק דריסת הרגל אוסר, וצ"ע, וע"י עצי אלמוגים שע"ח, ויעויין עוד בראשוי ס"ז: דהוכיחו מדין זה בחצר בין ב' מבואות דאוסרת, להדין דיש לו פתח לקרפף דאוסר על בני מבוי, ואף דשם הוא רגל המותרת וע"כ דאוסר דשכיח במבוי, [דקרפף ל"ד לב' מבואות, חזו"א] ומה השייכות בין ב' העניינים, וצ"ע].

ב. ונחלקו ר"מ וחכמים לר"מ מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח את התינוקות, וחכ"א או מערבין בחצירות הפתוחות זו לזו ומהני לשיתוף המבוי דכבר מערבין כא', או משתתפין, ומהני ג"כ לעירוב בתים וחצירות. ופליגי אמוראי חד אמר בפת דכו"ע לא פליגי דמהני, [לרש"י אפי' עירבו חצירות בפת מהני, לתוס' דוקא במבוי דאלמוה בפת ויש גם יותר זיכרון לע"ח שלא ישתכח, ריטב"א, וגם דיותר יש לו להועיל דמערב כל הבתים והחצירות], כי פליגי ביין, ובי' רש"י אם מועיל ע"י מיגו דמהני למבוי מהני לחצר, וחד אמר ביין דכו"ע לא פליגי דלא מהני, [וברש"י דלא אמרי' מיגו, אך ע"י ריטב"א, וכן במהרש"א על התוס' ע"ג: דגם זה רק משום שלא תשתכח] כי פליגי בפת, ומשום שלא תשתכח.

[ובעשו שיתוף במבוי ודאי לא יועיל מהבית לחצר דשיתוף לא מהני במקום עירוב, ויל"ע להוציא כלי בית מחצר למבוי דלכאוי הלא הוה חד, ואולי דל"מ להצטרף וצ"ע, וע"י בראשוי מ"ט. דמשמע דלא מהני, וע"י בזה].

ובדף ע"ג: מסקי' דגם לר"מ אם עירבו בחצירות ונשתתפו במבוי ושכח א' מבני חצר ולא עירב מותרין בחצירות ובמבוי דבזה לא תשתכח תורת עירוב. וע"י מהרש"ל ובראשוי דה"מ דשכח בחצר אבל במבוי אושא טפי, ובתור"פ שם חידש דרך מה דלא מהני שיתוף לחצר הוא משום דלא תשתכח אבל מה דלא מהני ע"ח למבוי הוא מעיקר הדין, וזה מחדוש, ובתוס' שם כ' דסוגית הגמ' גם בעירבו במבוי ביין וכי מהרש"א שם דגם בזה הוא משום שלא תשתכח ולכך מהני כנ"ל, ולכאוי זה דלא כרש"י ע"ב. דמשמע דזה מעיקר הדין דליכא מיגו.

והרא"ש פסק לקולא דגם ביין מהני, והרמב"ם פסק דוקא בפת, וע"י מ"מ וכ"מ האם זהו כר"מ, או כמ"ד דפליגי בפת וכרבנן, וע"י בגמ' ע"ב. אם ה' כר"מ או נהגו, ובתוס' בד"ה נהגו דכ' דל"ה ברכה לבטלה אם עושה כר"מ ובב"י בשם מהרי"ל כ' דכן הוה. [ועחזו"א צ, כ'].]

ושיטת הריטב"א דכל הסוגיא איירי גם לרבנן בעירבה כל חצר לעצמה ושיתפו במבוי והנידון דצריך לערב בשביל לטלטל דרך פתחי החצירות והנידון אם מועיל שיתוף המבוי לטלטול זה או לא, [והב"י למד כן ברש"י ד"ה בסומכין אשיתוף כו' ע"ש אך רש"י ד"ה מערבין בחצירות, כ' להדיא דמהני וכבר תמהו האחריו על הב"י]. והובא דיעה זו בשו"ע והרמב"ם חולק והכי קיי"ל, ע"י ברמ"א ומ"ב. וע"י ריטב"א ע"ג: דהלא שם מבוי להדיא דמותר לרבנן אף דלא עירב כלל, וכי דהוי"ל ככלך אצל יפות דדעתו לערב עבורו, וצ"ת.

ובדרכי משה סי' שפ"ז כי דכ"ז בזמן השי"ס שא' מהבני חצר היה נותן עבור השיתוף ובוזה הנידון אם סומכין על שיתוף במקום עירוב, אבל אם כ"א נותן ודאי מועיל. ומבוי דבעצם מועיל שא' מהחצר יתן עבור כולם, דהן מחוברין במבוי גם בלא עירוב. ועי' באחריו וברבינו יונתן ע"ג: מבוי דאפי' כשכולם עירבו צריך כאו"א ליתן עבור שיתוף ומבוי דלא מהני למיעבד שליחותן אפי' בעירבו כלפי מבוי ועי' גם בתוס' ע"ב. בתח"י העמ'. ומבוי דהבתים אוסרין במבוי. ולהל' ודאי קיי"ל דבעירבו א"צ שכאו"א יתן.

ג. ובתוס' והריטב"א נחלקו במקום הנחת השיתוף דעת תוס' [בד"ה בפת] דשיתוף דוקא בחצר ולא בבית דאם מועיל בבית אטו השם גורם לו דנקרא שיתוף ולא עירוב כשעשו בפת למ"ד בפת לא פליגי וכן לאידך מ"ד לרבנן, והריטב"א כי דאה"נ השם גורם והק' לתוס' היאך סומכין על שיתוף במקום עירוב היכן יניחוהו אם בבית ל"ה שיתוף ואם בחצר ל"ה עירוב ואם משום מיגו סו"ס תשתכח איכא. אמנם לתוס' צ"ל משום מיגו דמהני למבוי מהני לחצר. ובמ"ב סי' שפ"ז ס"ק ו' כי דמהני שיתוף במקום עירוב וצריך להניחו בבית ושכן מבוי בריטב"א ורשב"א דדוקא אם מניחו בבית מהני ולא בחצר, אכן ברמ"א סי' שס"ו סעיף ג' כי דמה דמניחין העירוב בביהכנ"ס אף דאינו בית מחמת קדושתו דאוסר לדור בו [דלא כאה"ע] משום דסומכין על שיתוף במקום עירוב ושיתוף מהני בחצר, וזהו דלא כמ"ב בסי' שפ"ז, [אכן בביה"ל סי' שס"ו הק' באמת היאך מועיל וכ' הב"ח דמשום מיגו דמהני לחצר מהני לבית. וממילא לק"מ דהמ"ב בסי' שפ"ז הלא איירי שם לדעת הרמב"ם דבין לא מהני רק בפת דלא ס"ל מיגו ולפ"ז ודאי צריך להניח בבית אבל בסי' שס"ז הוא כהכרעת הרמ"א סי' שפ"ז כהרא"ש דגם בין מהני משום מיגו, ואשה"ט].

ובעיקר הענין - דבחצר צריך עירוב ולהניחו בבית, ובמבוי צריך שיתוף ובחצר ג"כ מועיל, כי רש"י [ע"א:], דעירוב משום דירה הוא לערב דירתו לעשות דירתן אחת כדאמר פ' מי שהוציא ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין אלא אחר פיתו, ושיתוף בין דמבוי אינו אלא לשותף רשות החצירות שבמבוי ולא רשות הבתים וחצר לאו בית דירה הוא. ובדף פ"ה: ביאר דעירוב משום דירה הוא דמערב להו לבתי דירה כאילו כל בני הבתים דרין כאן הילכך אי לא חזי לדירה לא מצי שרי אבל שיתוף לא משום דירה הוא דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות הילכך לאו דירה בעי' אלא מקום המשתמר. ומבוי ברש"י דעירוב חצירות הוא לערב בתים ושיתופי מבואות לשותף חצירות. [ולכאוי' צ"ע בבית פתוח למבוי היאך יועיל שיתוף, ולשמואל בדף ע"ד. אמר אפי' בית א' וחצר א', וע"ז נתקן דין שיתוף וצריך עיון, ועי' להלן].

ובחזו"א [צ', י"א] ביאר פלוגתת תוס' וריטב"א הנ"ל: נר' דע"ח עושה קנין או דירה של כל דיורי החצר בבית א' וכל הבתים וחצירות משמשות לבית דירתן ואם כל החצירות פתוחות זל"ז ועירבו כל בתי החצירות יחד ונעשו כל החצירות כחצר א' הדין נותן שא"צ שיתוף דהרי אם אין במבוי אלא חצר א' א"צ שיתוף, אלא צ"ל דכיון דהא דע"ח מאחד את כל הדיורין הוא מתקני"ח ולא אמרו חכמים שיועיל ע"ח לעשות את החצירות א' אלא לטלטל מזל"ז, אבל לענין המבוי צריך עוד עירוב אע"ג דענין העירובין חד. ולזה קשיא להו למה לא יועיל עירוב א' כיון דעניינו חד. ולמה הצריכו חכמים שני עירובין ובשביל זה חידשו שאין שיתוף מועיל במונח בבית, ואין כן דעת הפוסקים אלא ה"ט דלא סגי דחד פ"י הריטב"א שלא תשתכח תורת עירוב כמו שאמר ר"מ והיינו משום דהוצאה מבית לחצר ומחצר לבית ב' עניינים הן ולא נלמד זה מזה, וצריך לפרסם איסורא דתרויהו, והילכך הצריכו ב' עירובין, שאם יהיו עירוב חצירות לחוד כשהן פתוחות זל"ז יאמרו שהעירוב משום איסור הוצאה מבית חצר ומחצר לחצר אבל איסור הוצאה מחצר למבוי, יתעלם, והילכך כשלא תהיינה פתוחות מזל"ז ולא תהיה הוצאה מזל"ז לא ידעו לערב משום איסור הוצאה מחצר למבוי וכן כשישתפו בשביל המבוי יתעלם איסור הוצאה מחצר לחצר. [והא דקתני שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות ל"ד אלא ר"ל שתשתכח איסור הוצאה מחצר לחצר ודקתני אבותינו לא עירבו ר"ל בשביל איסור מחצר לחצר או למבוי, והל' דחו"ק]. עכ"ד. ומבוי בד' החזו"א, דבעצם חילוק החצרות והמבוי הוא תקנה נוספת ומחודשת, דבעצם כל המבוי של חצר א', רק דהכי הוה תקני"ח שלא יועיל רק לחצירות ולא למבוי, והיינו דלגבי החצירות נעשו א', אבל לגבי המבוי עדיין אינן א', והיינו דיש תקנה בפ"ע כלפי החצר ותקנה בפ"ע כלפי המבוי, ותוס' הוק' לו דעכ"פ בעירוב א' יהא נתקן ב' העניינים ע"י שיניחין

בבית ויהא כאן גם עבור החצר וגם עבור המבוי וע"כ דשיתוף במבוי ועירוב בבית והכל בכלל תקנ"ח שיש ב' תקנות, והריטב"א ת"י דמשום שלא תשתכח צריך ב' מעשה עירובין ואף אם מניח שניהם בבית סגי בזה. והיינו דצריך ב' היתרים וב' מעשה הנחות, ומ"מ מהני ב' ההנחות בפת א' כמ"ש הריטב"א והובא בחזו"א סק"יב.

וב' החזו"א משום דב' עניינים הן מחצר למבוי, וממבוי לחצר וצריך לפרסם איסורא דתרוויהו, ומבוי בכ"ז דמה דתנן שהמבוי לחצרות כחצר לבתים אי"ז רק דיש כאן איסור רשויות חלוקין אלא דבאמת יש כאן אוסר מחודש דמבוי, דצריך לערב עבורו, ולרבנן הוא לגבי איסור רשויות, [דבדין הא' אין נ"מ לרבנן].

עי' חזו"א צ, כ"ד, דענין שיתוף ועירוב לא תלוי בשם מבוי וחצר דלחי וקורה וכמבוי בתוס' ורשב"א ע"ג: ע"ד. וגם לדידן דל"ל שימוש חצר ומבוי וצריך פסי חצר מ"מ מהני שיתוף דכיון דמשתפין רשויות חצירות ורחבות א"צ פת אלא לערוב בתים. ונסתפק בחצר א' מעורבת עם הבתים, וכל החצירות פתוחות זל"ז ואינן פתוחות למבוי אם מהני שיתוף ביין לשתף כל החצירות לחצר זו שיהא מותר להוציא כלי בית מחצר זו לשאר חצירות וממילא גם יועיל לע"ח לכל הבתים די"ל דהוא כחצר א' והבתים אוסרים על החצר, והוא כשכח א' ולא עירב, וצ"ע. וע"ע בחזו"א צ"ו, י"א, דמהני שיתוף לגגין, וצ"ע בכ"ז.

עוד כ' [סקכ"ד] דשם שיתוף ושם עירוב מעכב, ובסקמ"ב כ' חזו"א דכיון דרק מקום פיתא אוסר וקרוי בית נמצא דהחדר החיצון שבבית הוא החצר והמבואות פתוחות לחדר שהוא חצר ודומה לחצירות הפתוחות למבוי ואין פתוחות זל"ז דל"מ עירוב אלא שיתוף, ולפ"ז אף בחצר א' צריך לעשות שיתוף ולא מהני עירוב, שמצוי הדבר שאין אוכלים בבתי בראי, וכן כשאין בחצר החיצון דע"ד, וסגי פרוסה, [ושוב נסתפק דאפשר דכל שמשתמש שימוש חצר חשוב חצר ולא מבוי אלא דחלוק בתשמישו מחצר], והכריע דצ"ל אם יהא שיתוף שיתוף, ועם עירוב-עירוב, וזהו מוכרח לד' הריטב"א ע"ג. דשמו גורם בו.

ובדף פ: תנן דשירי עירוב מהני שלא אמרו לערב אלא שלא תשתכח מן התינוקות, וכ' רש"י דהיינו בעשו שיתוף, דהעירוב שלא תשתכח, ובתוס' מ"ו: ב' דעיקר איסורי חצרות שלא תשתכח, ועי' מהרש"א שם דהיינו שיעור העירוב, אך בראשו ל"מ כן, ויל"פ כמ"ש ב' הרמב"ם פ"א ה"ד, וע"ש בלח"מ.

דף ע"ב.

ה' חבורות ששבתו בטרקלין א' נחלקו ב"ש וב"ה אם צריך עירוב לכאו"א או עירוב א' לכולן, ובגמ' ד' שיטות אם פליגי במסיפס או במחיצת י' ובמסיפס, או רק במחיצת י' או במחיצות המגיעות לתקרה דוקא, [לכך יש צד דלא מפסיק] והיינו כיון דעראי. תוס', וברש"י, בע"כ דתליא אם היו מחוברין מעולם, ועי'. וקיי"ל כדיעה ג' דפליגי במחיצת י' שאין מגעת לתקרה, ואפי' מחיצות קבועות [שעה"צ ש"ע י"ז בשם או"ז] ובחזו"א הק' מהתוס' בדף ע"ט. דמבוי דבקבועות כן חולק. [וכ' שאין הדין כאו"ז נגד ד' התוס' המפורשין אף דבעירוב להקל]. וכן הק' מהשעה"צ סי' שע"ב ס"ק ק"ה.

עוד איכא ב' לשונות בגמ' אם פליגי רק במוליכין עירובן אבל עירובן בא אצלן לכו"ע א"צ לכאו"א. או דאדרבה בכה"ג ודאי לכאו"א רק פליגי בבא אצלן, ומ"מ לב' הלשונות הן עצמן א"צ עירוב רק אם בא אצלן, וכ' רש"י דהאי תנא ס"ל דלא פליגי במחיצות דודאי הטרקלין מחברן לגבי הן עצמן דמותרין זה עם זה. ורק לענין מוליכין עירובן או עירובן בא אצלן. והק' הראשו' דא"כ סותר לר' יהודה הסבך והסוגיא דלפני כן והו"ל לגמ' לאקשווי מזה. [ומשמע בראשו' דלרש"י היינו דבכל ענייני מחי' הטרקלין מחברן לגבי הן עצמן ורק פליגי בעירוב בא אצלן או מוליכין] ופי' הרשב"א דקאי אמסיפס וכל' ב' דפליגי בין במסיפס בין במחי' י' וע"ז קאי הנך תנאי דבמסיפס הלא ודאי הן עצמן מותרין דאל"כ הוה נפרץ במילואו זל"ז ורק פליגי לענין עירובן בא אצלן או מוליכין ולא לענין הן עצמן.

ובגמ' אי' דלהך לישנא דבהן עצמן א"צ לכא"א רק במוליכין הוא דלא כהדין דה' שגבו עירובן א"צ לכא"א במוליכין, וכן ללישנא דלכו"ע במוליכין צריך הוא לכו"ע דלא כהדין הנז', וכ' הרשב"א דאף דגם בה' שגבו עירובן אם יש דיורין אחרים עמהן צריך לכא"א משום מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי, כאן אפי' אין דיורין אחרים אם מוליכין צריך לכא"א, וכן בריטב"א ומבו' דצירוף זה מועיל דוקא לחברן הן עצמן ביניהם, אבל במוליכין או בבא אצלן יש צד דכבר אינו מועיל כלפי זה ליחשב מחוברין.

ועכ"פ קיי"ל דהן עצמן מחוברין וגם בבא אצלן וגם במוליכין וכל"ק לקולא, והיינו במאי דפליגי במחי' שא"מ לתקרה. ובתוס' כ' דהברייתות נ"מ גם לב"ה בחי' המגיעות לתקרה עראי דאף דצריך לכא"א זהו במוליכין לל"ק ובבא אצלן לל"ב, אבל הן עצמן הטרקלין מחברן, [ובאחריו ת' מסוגיין, עי' רע"א מה שתמה בזה] וכ"פ בשו"ע, ובחזו"א [צ"ג, ט'] הק' דבגמ' ע"ט. תלי בזה חילוק דיורין בבית, וכדלהלן, דבאין מגיעות לתקרה תלוי במחלו'. ובמגיעות לתקרה מחלק. והלא הן עצמן א"צ עירוב וחשוב כחדר א' א"כ לא יוציאו לשם מבית אחר דחשוב כבית השותפין. וכ' דצ"ל דכיון דבמוליכין צריך לכא"א לא חשוב כבית א' רק באין מגיעות לתקרה דגם במוליכין הוה עירוב א' לכולן בזה חשוב כבית השותפין לאסור טלטול לשם מבית וסיים דכ"ז דחוק, וברמב"ם לא הזכיר חילוק זה, וכן נשמ"א הביא מכמה ראשו', דבמגיע לתקרה אפי' עראי חולק לגמרי. [אך מבו' שם דפסק כשו"ע ובחזו"א כ' דאין להקל אך כ' דהאחריו סתמו כשו"ע].

ובחלוקין בחדרים ועליות לכו"ע חלוקין וצריך לכא"א. וברשב"א כ' דאפי' אם לא כולן אלא מקצתן זה כבר יוצר חילוק בין כולם וצריך לכא"א. וכ' דדעתו להתחלק לגמרי ומעתה נגרע כוחו של טרקלין מלחברן ולעשותן אחד. אך הרשב"א מסיים די"ל דאדרבה לרבותא נקט דס"ד דכיון שיש שנתחלקו, גם המחברין הטרקלין מחברן קמ"ל דלא, וכ"פ בעבוה"ק ש"ד, ב', דאלו צריכין ואלו אין צריכין.

ומבו' ג' דרגות, בטרקלין, 1. מחי' שא"מ לתקרה, 2. מגיעות לתקרה, 3. חדרים ועליות, ובכ"ז מבו' דאף דהמקום פיתא ולינא חלוקין הן זה מזה אינן חלוקין אלא הטרקלין מחברן, [ועי' רש"י ס"ב. דחלוקה לדיורין].

[ובדף ע"ט. אי' בגמ' במתבן שבין ב' חצירות דלהפסיקו ע"י המחי' תלוי בדין מחי' שאין מגיעות לתקרה, לענין אם חשובות פרוצות זה לזה, ובתוס' ב' דהוא עראי, אך הלא בדין דלעיל הובאו דברי או"ז דגם בקבע, [ועי' במ"ב ובשעה"צ סי' שע"ב ס"ק ק"ה, דבי' דבחילוק דיורין בבית צריך מגיעות לתקרה, והק' לד' הריטב"א דבי' הסוגיא שם בחצרות דבזה לא מצינו דין מגיעות לתקרה, ולכא"ו בריטב"א צ"ל כתוס', דבקבע אפי' אין מגיע לתקרה מחלק ולכך זה גם בחצר. וצ"ת ועכ"פ מבו' בדי' שעה"צ דהבית מצרף וצריך מגיעות לתקרה, [ובחזו"א צ"ב, ד', כ' בתחי' דדוקא במקום פיתא ושוב כ' דבגמ' ע"ט. מבו' דאפי' בבית די"ל דתליא במיוחד לדירה, ומבו' דבמשמש לחצר אפי' במקורה א"צ מגיעות לתקרה].

בדין מצי לסלוקי ובדין אורח, [תוס' ע"ב. ותוס' ס"ט:].

תוס' ע"ב. כ' דבחורים ומשרתים אצל ישראל דא"צ עירוב אפי' יש להם פתח פתוח בפני עצמו, וכ' תוס' ג' סברות, א', דכל עסקי תשמישתם באפייה ובישול כא', ב. דלא משאיל להם ע"ד לאסור, ג', ומצי לסלוקי. ובראשונים [הריטב"א בדף ס"ד. והרשב"א בדף ע"ג.] הביאו ד' התוס' והביאו הסברא דלא השאיל להם ע"ד לאסור, וכ' דלפ"ז מה דאחים הישנים בבתיים צריכים עירוב [מבו' בהמשך הסוגיות] מיירי בשאין פתוחין לרשות אביהם, והק' ע"ז מעבדים דצריך עירוב ובסתמא הם ישנים בבית אדוניהם, ועל כרחך דלא מהני זה, [ודחו ראית תוס' משכו"ל בדף ס"ד. דהתם אין לו פיתא ולינא והוא קולא לגבי גוי].

ולהלכה פסקו הטושו"ע סי' ש"ע כדעת תוס', וכ' הטור דמיירי דיש להם פתח לאותה חצר, [ובראשו' מ' דדוקא אם פתוח לבית בעה"ב] וכ' הב"י דהיינו אפי' אם יש גם פתח פתוח לר"ה מועיל זה, וכ' הב"י דאין להקל כשיש רק טעם הראשון

דשימושן כא' אלא בשני הטעמים כא', ועי' בביה"ל שמאריך דהיינו בשני הטעמים הראשון וכן בטעם האחרון בפ"ע דמצי לסלוקי זהו ג"כ, היתר בפ"ע, וכ' דגם הראשון מודים באופן זה וכמו שמסיים הרשב"א דאם ייחדו לשעה מסתבר שאינן אוסרין שאינן אלא כאורחים אצלו. וכן הוא שיטת הגר"א שם ובריש סי' שפ"ב בבי' ד' הרמ"א דמצי לסלוקי הוא היתר בפני עצמו.

אך החזו"א [צ, ל"ב] תמה מאוד ע"ז דהלא הראשון הוכיחו כדבריהם מעבדים ובעבדים זה מצי לסלוקי בכל שעה ומדוע צריך עירוב ומכח זה כ' דרך כשיש ג' הטעמים ביחד אז הוא דשרי, אבל מצי לסלוקי בפני עצמו אינו היתר, [ובכ"ז נפק"מ לבית חולים וכיו"ב באופן דמצי לסלוקי, והיינו אפי' ביותר משלושים יום כמו אורח, וכדלהלן].

ולדעת המ"ב גם באותה חצר מהני דמצי לסלוקי וכמב' להלן בדבריו לגבי אורח דמיירי בחצר, [ובחכמת הלב כ' לא כן, וצ"ע].

[ובסברא דלא השאיל ע"ד כן, ע"ע ברמ"א סי' שפ"ב סי"א וביה"ל שם. ובביה"ל סי' שפ"ד עיי"ש].

ובדין אורח כ' התוס' ס"ט: בשם הירוש' דיש ג' דרגות בעכו"ם רגיל אוסר מיד אין רגיל אוסר לאחר ל' יום ושלא ברשות לא אוסר כלל, וכ"פ בשו"ע שפ"ד והרשב"א בתשו' [הובא בב"י] סובר דהאמוראים בירושלמי חולקים וקיי"ל דגם ברגיל אוסר רק לאחר ל' יום, ולגבי ישראל - כ' השו"ע סו"ס ש"ע דאורח לא אוסר בפחות מל' יום ובמ"ב ושעה"צ [ס"ק ל"ג] מביא מחלו' מהרש"ל ורמ"א המהרש"ל סובר דברגיל אוסר לאלתר והרמ"א סובר דרק בעכו"ם החמירו ברגיל שלא ילמד ממעשיו ולא בישראל אלא בל' יום [בית מאיר] והשעה"צ כ' להקל בזה בצירוף דעת הרשב"א, ובמצי לסלוקי כ' השעה"צ [שו"ע ס"ק כ"ט] דאינו אוסר אפי' בל' יום וכ' דזהו כוונת הרמב"ם דאורח אינו אוסר לעולם, וזהו לשיטתו, אבל לחזו"א אוסר, [וכ"כ בסי' צ' סקל"ב].

וברמ"א סו"ס ש"ע כ' דאם אין בעה"ב ישראל קבוע בתוך ההיקף, אורחין אוסרין זה על זה, אבל בעה"ב עכו"ם לא מהני, וכ' הביה"ל ושעה"צ דאפי' דר בבית עכו"ם לא נטפל אליו. והיינו דכל ד' התוס' כאן מיירי בדר בבית ישראל אבל בבית עכו"ם לא מהני וכ' כך בשם הרמ"א ודלא כיד אפרים, ואף דבראית תוס' משכו"ל מב' דגם בבית עכו"ם מהני כ' השעה"צ [ס"ק ל"ו] דשכו"ל שאני, והיינו דשם הוא נטפל בעצם דירתו ולכך מהני אפי' אצל עכו"ם. אבל אם הוא רק אורח לא נטפל.

בגדר דירה האוסרת

ע"ב: - ע"ג.

א. כ' בחזו"א [סו"ס קי"ד] מה שאמר כת"ר שאין אדם אוסר על בני חצר א"כ יש לו קנין ממון אין זה כלום דהעיקר בדירה תליא כל ששובת בפיתא ולינא אוסר וכדתנן י"ז בד' דברים שפטר במחנה אף שהמחנה חונים בהפקר ובשל חבריהם, וכ"ה בהדיא ברש"י ע. דהוה ומית, [ופירש"י בשיירא שחנתה בבקעה] ובגמ' [כ.]. חצר שראשה נכנסת לבין הפסין כו' ומבעיא ליה אי תשמיש בין הפסין חשיב כדירה, כמב' בריטב"א שם אע"ג דבין הפסין אין להמשמשין חלק וקנין, [כדתנן נדרים מ"ח. והבור שבאמצע הדרך]. ועי' ס"ה. מב' דאע"ג דמצי משכיר מסלק ליה אוסר, [ומיהו י"ל דהתם עדיף דהשתא מיהא הא לא סלקיה] וכל הסוגיא ע"ב: ע"ג. מב' שהנטפל אצל בעה"ב אינו אוסר מפני שנטפל לו וחשיב כבני ביתו אבל לא מפני שאין לו קנין ממון בבית, ובגמ' פ"ח. יש גזל בשבת כו' דוקא גזל אבל בשאין א' בעלים או שנתן לו רשות בפירוש אוסר. [מב' בחזו"א דפי' דאם צריך קנין ממון, בדין הוא דגם רשות דיש בזה זכות לא תאסור על הבעלים דהוא טפל אליהן בהזכות ממון, ובזה מב' רוב ראיותיו. ואמנם החולק יחלוק בזה דאין הבי' דהזכות ממון היא האוסרת, ורק דצריך עכ"פ זכות ממון דבלא זה אינו חשוב בעלים וממילא בכל הני מיירי דיש לו זכות לדור שם]. ולפי"ז

יליע בל' הר"ן נדרים פ"ח: ד"ה אלא וכמ"ש לעיל, צ', ל"ב, ושם ב"י דשם כ' הר"ן ובאשתו שאוסרת במבוי באופן שיש לה בית באותו חצר ומיירי דכ' לה דין ודברים אין לי עמד, וצ"ע להנ"ל דא"צ זכות ממון דאף אם דרה בבית הבעל נמי אוסרת, ומה צריך לומר דו"ד אין לי עמד, וצ"ע, עכ"ד.

ב. וקיי"ל דאין אוסר אלא בית דירה בלבד, [ע"ב: - ע"ג. ובשו"ע ש"ע ס"ג] ונחלקו רב ושמואל אם זהו מקום פיתא או מקום לינא, וקיי"ל כרב דהיינו מקום פיתא, [ווי"מ דלשמואל סגי בא' מהם, ע"י בעה"מ ובשם ראב"ד], והיינו מקום פיתא בשבת, תוס' פ"ה: [ד"ה בית התבן] וע"י חכמה"ל ריש פ"ג מהרבה ראשו'. ואם יש הוכחה ואין סהדי דהוה רוצה לאכול במקום לינתו כמו ברועה ותלמיד בי רב נקבע מקום לינתו לעיקר, וכ' ריטב"א דהכלל העולה דאזלי בתר פיתא, וכשידע"י באן סהדי דקובע במקום לינה זהו דירתו. ולכא"י הבי' דגם לינה חשובה השתמשות לאסור רק דמקום הפיתא חשוב טפי וליתא דא"כ תרווייהו יאסרו, דשייך ב' דירות, כגון באוכל בב' המקומות סעודות קבועות, ולא עראי, ובע"כ הבי' דכיון דבעצם יש לו האפשרות לאכול במקום הלינה ורצונו בזה רק דבפועל הוא מעוכב בזה מחמת לימודו ושינתו או דבר אחר, חשוב עדיין מקום פיתא ולינה, ואמנם מבוי דבלא השינה לא היה מהני בזה, אף דיש לו האפשרות לאכול, והיינו משום דאם אינו יושן שם אין זה דירה כלל, ורק כשיש איזה שימוש בדירה ורק דאין זה שימוש חשוב לאסור בפיתא, ע"ז מהני מה דיש אפשרות לאכול דיחשב מקום פיתא, וזהו מה דאוסר במקום לינה, ובמג"א וביה"ל כ' דבאופן דאין סהדי דרוצה לאכול במקום לינה דגם אינו אוסר במקום אכילה, [ובעצי אלמוגים סק"ד כ' דבזה י"ל דאוסר שם דלא נעקר מקום אכילה רק דנקבע ע"ז מקום לינה ג"כ], וע"י ברשב"א עבוה"ק ש"ד ס"ב [אות פ']. ובנתיבות הבית שם, ובזה הבי' ביוה"כ דאין פיתא דמ"מ אוסר משום דאין סהדי דאילו הוה מותר היה אוכל במקום דירתו, ואמנם במי שאוכל במקום א' וישן במקום אחר ואין סהדי שהיה אוכל במקום אכילתו, ולכא"י גם ביוה"כ יאסור במקום אכילתו, אף דאינו יושן שם אלא במקום אחר, וע"כ דאיסור יו"כ נחשב אריא דרביע עליה ואי"ז מונע, וסגי בזה אן סהדי דהיה אוכל במקום אכילתו, וע"י ברמב"ם [פ"ב ה'] הקטן אע"פ שאינו יכול לאכול כזית ה"ז אוסר, וצ"ת היכן המקום פיתא שלו דיאסור בו. וע"י בזה. [וי"מ דיניקתו זהו פיתו].

כ' הרשב"א ע"ב: דלשמואל דמקום לינה עיקר מה דמועיל עירוב משום דאין סהדי דאי מיתדר ליה התם טפי ניחא ליה.

ג. ובית התבן ובית הבקר ובית העצים אינו אוסר ולר"מ אוסר, ע"ב: ובתוס' פ"ה: כ' דהיינו כשיש שם תבן בשבת, ובחזו"א [ק"ב י"ד] נסתפק אם סגי מה שהוא מקום תשמיש אף דאינו משמש בשבת או דצריך לשמש בשבת, [ובסי' צ"ו, ב', הק' מהתוס' ע"ג: דהק' דיאסור אע"פ שאין דרין שם ומה ק' נימא באין שם תבן, וצ"ע], וברש"י ע: ובתוס' ע: ., וברשב"א ושאר ראשו' שם, כ' דיורש אוסר כבית התבן למ"ד בית התבן אוסר אע"פ שלא הגיע לדור שם ולכך העמיד רש"י ע. בבקעה דליכא ירושה בהמקום ובזה אין היורש אוסר [ואף דיורש הכלים לא מהני דעכ"פ אינו יורש מקום הדירה הוי כדיוור חדש בשבת].

ובדף ס"ב: פ"ו. מבוי דדירה בלא בעלים לר"מ הוא רק משום גזירה, ולכך בגוי אינו אוסר, וק' דתיפו"ל דיאסור מעיקר הדין דכבית התבן, [ולהיפך ל"ק דבית התבן יהא בו הגזירה די"ל דלא גזרו דאינו מיועד לדירה, וגם מבוי דבאין תבן לא גזרי' אטו דיש תבן דרק בדירה גמורה גזרו, וע"י גאו"ל], ובחזו"א כ' דהיינו בפניה כליו, אבל בלא זה אוסר מעיקר הדין וזה קו' לומר דגם בגוי דאינו אוסר הוא דוקא בכה"ג. [וי"מ דדירה אינו בית התבן דמיועד לדירה ולא לאוצר] [וכ"מ מד' רע"א במזוזה]. וכשלא נמצא אי"ז לא דירה וגם לא בית התבן ורק ביורש הוי בית התבן, וצ"ת], ואם צריך שימוש בבית התבן בשבת אתי שפיר, ולפי"ז בד' התוס' ביורש איירי דהיורש בא ומשמש בשבת, [או די"ל דבית התבן הוא הגדרה לדירה בלא בעלים, וכדלהלן], וע"ע בקרן אורה ע"ב: שבי' הענין דחלוק דין בית התבן מדין דירה בלא בעלים.

ועכ"פ קיי"ל דכל הנך אין אוסרין, ובחזו"א [צ', מ"א, צ"א], כ' דמוגדרין כחצר, וכ' דגם הבית עצמו, החדרים שאין בהן פיתא ולינא מוגדרין כחצר וכלים ששבתו בתוכן מותר להוציאן לחצר [וכן באין בו דע"ד ובבית שער] ואמנם בשעה"צ

שע"ו סקכ"ה מבוי לא כן, דבית הכסא בבית חשוב בית וכן בסי' שע"ב סק"א ובד' המג"א שם מבוי להדיא דעל התקרה שהוא תחת הגג בכלל עליית הבית הוא וכבית דמיא, וזה דלא כחזו"א. [וכמדוי' שכי' להדיא ברשב"א ע"ב. בשם הראב"ד, וכן בריו"נ שם, והובא בשעה"צ, דאם אינו כבית אינו בדין שיצרף, וצ"ע בזה] ומכל סתימת הפוסקים מבוי לא כן, והיינו כיון דנטפלין כולן למקום פיתא ומשמשי' אליו, וז"ב. והדר בבית התבן וכיו"ב אוסר [וכן בהניחו שם העירוב כי החזו"א דהוה בית גם לשיטתו].

ד. ובית שער אכסדרה ומרפסת לכו"ע אפי' הדר שם אינו אוסר דל"ה דירה, ע"ב.:

ובסוגיין האחין שאוכלין על שולחן אביהן אפי' דרין בבתי' חלוקים חשיבי כא' לכל דבר דמקום פיתא עיקר ואם אוכלין בביתיהן רק מקבלין פרס מבית אביהן, ג"כ מצטרפין הן עצמן. ומהו מקבלי פרס - רש"י פי' - הוצאתן מבית אביהן, [ולתוס' ע"ט: לא מועיל שנותן מעות אלא אוכל ולא קי"ל כן גם לתוס' למסקנא וכמ"ש רש"י ע"ב: כמ"ש האחרון בסי' שיע"ס"ד, וכן בב"י], והרמב"ם בפיה"מ ובחיבורו פי' שאוכלין לעתים מזומנים על שולחן אביהן בטובה או שלא בטובה, [ובמתני' תנן דישנין בביתיהן. וצ"ע מאי נ"מ היכן ישנין, משמע דאם ישנין אצל אביהן שייכין לשם, ואפשר דבכה"ג יש אן סהדי דהיו רוצין לאכול שם כמ"ש לעיל. שו"מ שכי"כ גאו"י אבל בתו"י כ' להדיא דאין הבדל].

ובכ"ז הדין הוא דהן עצמן בחצר א"צ עירוב, וגם אם מערבין עם חצירות אחרות בין אם מוליכין עירובן בין שבא אצלן א"צ עירוב דחשיבי כא', ואם יש עמהן דיוורין אחרים בחצר מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי והיינו דלא חשיבי כמצורפין כיון דיש ביניהם שלא עירבו. [ובריו"נ כ' כיון דניידי להו כולהו ואיבדור להו איבדור והיינו דבמקומן הן מצורפין, וכ' דבבית אביהן הוא כמקום שמניחין בו העירוב, אך עי' בגמ' בריו"נ שכי' דלמסקנת הגמ' דלאו כהל' הוא דגם במוליכין אם באותו חצר כולן אי' א"צ עירוב לכאו"א], ולכך אם מוליכין עירובן אצל אותן דיוורין האוסרין כאו"א נותן פת אבל אם עירוב בא אצלן א"צ ורש"י במשנה כ' דהיינו דוקא אם בא לבית אביהן, ובמ"ב שיע"סקמ"ז כ' דבשו"ע משמע דה"ה לבית אי' מהאחים וכ' דכ"מ ברשב"א וריטב"א וצ"ע, ובלי רש"י וריו"נ משמע דוקא בית אביהן, ובחזו"א הק' דלפני כן כ' רש"י [ע"ב: ד"ה אבל אם היו] בה' שגבו עירובן דה"ה לבית אי' מהן, הרי דא"צ לצרף יחד שני העירובים [ווי"מ דהתם כל החצר ערבה ומוליכין ומצטרפין עם חצר אחרת, ובזה מהני אפי' בבית אחר אבל כאן איירי רש"י דבאותו חצר אין מצורפין ובזה צריך בית אביהן, לצרפן, [וע"ע להלן בענין זה] ובאמת במ"ב סי' שס"ו ס"ק בהדין דה' שגבו עירובן וא' מוליד העירוב למקום אחר כ' בשם הפרישה דצריך להניח בכלי אי' עם העירוב שלהם וזה איפכא מד' רש"י דבסוגיין נקט שא"צ בית אביהן. וכן בריטב"א כ' בדס"ו: דצריך כלי אי' וכאן כ' כהמ"ב כמ"ש שעה"צ דכ"מ בריטב"א, וצ"ת, ושם איירי גם באופן שכל החצר ערבה ובאין לצרף החצירות וצריך בית אי' וצ"ת]. [ועי' ברש"י ע"ד. דנר' דדנו אי מקבלי' כעירוב או דמצורפין, ועי' ברמ"א וביהגר"א ריש סי' שפ"ב ודמשק אליעזר שם].

ובריטב"א, הו' בביה"ל, נסתפק אם מקבלי' גם בחצר אחרת מהני או דוקא באותה חצר, ודין מקבלי' דוקא בבן אצל אביו, ובעבד ובאשה אצל רבו ותלמיד אצל רב מחלו' וקיי"ל לקולא דמהני, [ועי' שעה"צ שס"ו, נ"ב, דהוא מחמת סי' וע"ש ולפ"ז צ"ע אם יש לו גם אשה וגם עבד יאסרו כמו בסו"פ הדר, ואולי סי' דדינא קיל מס' במציאות, ועי'], אבל באחר לא מהני מקבלי פרס דא"צ מצרפן ליטפל לבעלים אלא דוקא בהנ"ל. ומבוי ג' דרגות, 1. אוכלין כא'. 2. מקבלי פרס בבן ועבד ואשה, ותלמיד. 3. באחר דלא מהני.

ובה' שגבו עירובן נעשו כא', וא' מוליד אפי' פת משלו עבור כולן, וכדף מ"ט: דשליחות דכולהו עביד, וכן בעירובן בא אצלן מצטרפין. ובמ"ב שס"ו בשם הפרישה דדוקא בבית אי', ובכלי אי', ובחזו"א תמה מהגמ' מ"ח: דאמצעות עם חיצונה שריא אף דבב' בתים דפי' שם דכ"א עירבה לעצמה ואח"כ צירפו ועשו שלש עירובין ולדרישה צ"ל דלא עירבה בפ"ע אלא עם כל חיצונה עירבה. והוה רק ב' עירובין, ובחזו"א (פ"ג, ז') כ' דא"צ בית אי', וב"י דהעירוב הא' מחברן לא', והעירוב הב' הוא לקבוע מקום דירתן, וא"צ סתירה בין העירובין דכן תקנ"ח, וכ' דאפי' בה' בחצר אי' ויש דיוורין אחרים אם מגיע לבית אי'

מהן שפיר דמי, [וברש"י ע"ב: מבוי בחצר א' שעירבה כולה ואח"כ מגיע לבית א' מהן שפיר דמי וכמ"ש לעיל] ובריטב"א ס"ו: מבוי כהפרישה, [ובחזו"א פ"ה, י"א, נתקשה בד' התוס' מ"ח: ד"ה לר"י, דלר' ששת יועיל מדין עירובן בא אצלן, ולהדרישה דצריך בבית א' ניחא], אמנם בגוונא דמוליכין עירובן בחצר א' ויש דיוורין שלא עירבו צריך לכאז"א דמיגו דהני אסרי הני נמי אסרי. [ובבעית אביי, ע"ג. נתקשו הראשו' מדוע לא הוכיח ממשנתינו כרבה, ע"י רשב"א דאביי פי' באין דיוורין היינו דאין באין לערב עם חצר אחרת, וע"ע בריטב"א].

ע"ג:

בני חבורה שהיו מסובין, כ' המ"מ פ"א הי"ט דהרמב"ם מפרשה שקנו פת בשיתוף ואוכלין ממנו והרשב"א מפרשה בבני חבורה שהיו מסובין אצל א' שזימן לאכול משלו ואע"פ שהמערב משלו צריך לזכות בכאן סתמו כפירוש שכל זמן שזימן לאכול על השולחן ה"ז זיכה להן את הכל, ע"כ. וע"י במ"ב [שס"ו ע"ב], בד' השו"ע, דאשמעי' ב' דברים, א', אע"ג שלא הניחו לכתח"י לשם עירובו, ב, גם דאפי' הפת לא היה מתח"י של כולם כ"א של בעה"ב לבד שזימן לסעוד משלו ולא הקנה להן אותו הפת בפ"י, אפ"ה כיון שזימן לאכול עמו ויכולין לאכול לדעתם ה"ה כאילו נשתתפו עמו ויש להם בו זכות, וע"כ אם הוא קיים עד לאחר ביהש"מ סומכין עליו משום עירוב, ע"כ. [ובחזו"א, צ', כ"ד, דצריך סמכו ע"ז, והיינו שיסמכו ע"ז, וע' בירושלמי בה"ח, וע' בזה]. והנה ל' המ"מ והרשב"א הני"ל דזיכה להם, אך ל' תוס' וריטב"א ורשב"א ע"ג: דכאילו נשתתפו עמו ויש להם זכות, [וע"ע נדרים ל"ג: לגבי אם אורח קונה מאכלו וידוע].

ובביה"ל ברי"ס שפ"ב וכן בסי' שע"ב במ"ב ס"ק כ"ב כ' דבכל אופן שעשו עירוב ולא הועיל ולאחמ"כ הוא בסדר מהני מדין בני חבורה שהיו מסובין על השולחן דמהני, וע"ש דאם סמך בהדיא על אותו פת שהוליד מועיל, ובחזו"א, צ', כ"ד, כ' די"ל דבמסובין ואוכלין יש עירוב הדעת טפי ולא בסתם שמונח סעודה וגם דזיכה שלא מדעתם גרע טפי, וצ"ע. וכן בסקכ"ט שם [וני"מ בכ"ז למש"כ החזו"א דשם שיתוף ושם עירוב מעכב ולהמ"ב יש לדון בזה, וכמ"ש], ובחזו"א [צ', ל', צ"א, ג.]. כ' בה' שהניחו תבשיליהן בתנור א' דל"ה עירוב ול"ד לבני חבורה שהיו מסובין כו' ולשותף, דהתם בכולם שותפין בפת שקנו בשיתוף, או שאוכלין מבעה"ב אחד, והיינו דבכה"ג אי"ז צירוף מה שכי"א הניח לצורכו תבשילו בתנור ואין כאן כוונת צירוף כלל, וגם המ"ב מודה בזה.

ודנו בכל זה בבתי חולים ובתי הארחה אם צריך עירוב מכיון שהאוכל של כולם מונח במקום א', וע"י בספרים.

ע"ג:

[השלמה לגדרי מבוי וחצר, שנתבאר בדף ע"א:].

כ' הרשב"א ע"ב, [בסוף הסוגיא]: עוד צל"ע עירבו בחצירות למה צריכים להשתתף במבוי והלא מוציא מרשות משותפת לרשות משותפת ומה הפרש בין זו למי שהיו שותפין בבתי וחצירות ומבוי שא"צ עירוב ושמא נאמר שלא לשכח תורת שיתוף ואין כח חמש חצירות המעורבות בכיכר כח חצירות המשותפות ממש בגופו של קרקע, ע"כ, והנה נר' דהרשב"א הק' ב' קו' ותי' ע"ז ב' תי', א', הק' למה צריכים שיתוף כיון דתרוויהו משותפות ותי' שלא לשכח תורת שיתוף, ב', והק' מה בין זה למי שהיו משותפות ותי' דעירוב אי"ז משותף ממש. והנה דבריו כד' החזו"א שהו' לעיל דבעצם סגי חד עירוב רק מחמת תקנ"ח תקנו שיוצרך ב' עירובין ואף דבעצם ענינם א', וזה ממש כמ"ש החזו"א דחששו שיאמרו שאין איסור מחמת המבוי.

ובתורי"ד ע"ג, במתני' שהמבוי לחצירות כחצר לבתים: אי ק' אי הכי אמאי אמר ר"מ שאם נתערבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי שהן מותרין בחצירות ואסורין במבוי והלא בחצר אילו היו ה' בתים פתוחים זל"ז ופתוחים לחצר ועירבו כל הבתים זע"ז דרך פתחיהם הן מותרין לטלטל בחצר דכיון דכולהו בבית א' דיירי נמצא שכל החצר היא של אותו הבית דכולהו דיירי ביה ומותרים לטלטל בחצר וה"נ כשעירבו כל החצירות זע"ז יהו מותרין במבוי בעירוב החצירות כמו שניתרת החצר בעירוב הבתים שבתוכו ואמאי בעי ר"מ תרתי עירוב ושיתוף, יש לומר שימוש החצר והבתים שזה הוא

שתדיר מוציאין כלי הבתים בחצר משום דחצר היא משתמרת והילכך בטילה היא החצר לבתים וניתרת בעירוב הבתים אבל המבוי אינו שוה לחצירות שאינם רגילים להניח כלים במבוי שאינו משתמר שהוא מעבר לכל ואינו עשוי כ"א לצאת ולהיכנס בו והילכך לא בטיל לגבי חצירות, שאע"פ שהחצירות ערבו זע"ז אינו נותר בעירוב החצירות עד שישתתפו במבוי, ע"כ, [ונר' דבתורי"ד מבוי כתור"פ - ע"ג: דבשכח א' מהמבוי אי"ז משום שלא תשתכח אלא מעיקר הדין, וע"ז ביאר בדברים אלו]. הנה התורי"ד הק' דכיון דכולהו דיירי בבית א' וכל החצירות והמבוי של אותו בית וזהו היתר העירוב, תו למה לי, ותי' דהחצר טפילה לבתים ואין המבוי טפל לחצירות, והדברים צ"ב. ומבוי בזה דהעירוב אינו רק דהבתים א' וממילא החצר משתייך לשם אלא דזהו משום שנטפלת לבתים וניתרת בעירוב הבתים, דעצם החילוק דיוורין בחצר שבאין מכח החילוק דיוורין שבבתים מצריכין ג"כ עירוב, ורק דהחצר בטילה לבתים וניתרת בעירוב הבתים, אבל מבוי דאינו שוה לחצירות שעשוי לצאת וליכנס, [וע"ע תוס' סוף צ"א:] בזה אינו נטפל, וממילא הוא מצ"ע מצריך עירוב, והיינו דעדיין דיורי הבתים חשיבי חלוקין במבוי. [וברשב"א מבוי להדיא דא"צ לזה דכ' דמוציא מרשות משותפת [וע"י העירוב] לרשות משותפת [בלא העירוב] ותי' רק משום שלא תשתכח, וגם מבוי ברשב"א דכבר בקו' למד דאינו מערב המבוי ג"כ, והיינו דיש ב' הבדלים, לרשב"א העירוב לא פועל במבוי, ומ"מ צריך שיועיל דתרווייהו משותפות אי לאו דתשתכח. לתורי"ד בזה גופא דן אם הוא פועל במבוי, דמשה"ק מתח"י הוא דהכל נעשה של בית א', ותי' דאינו כן].

ובב"י סו"ס שס"ה הובא ד' המרדכי דחצר שנפרץ למבוי אסור אפי' בשבת ולא אמרי' בזה הותרה הותרה, [וכן בהג"א בדף ז']. דהוה כנפלו מחיצות [שאין בזה הותרה] כיון דאין תשמישיהן שוין, ותמוה, דסו"ס מה שאוסר עכשיו זהו הדיוורין [וי"מ דעל נפרץ במילואו ליכא הותרה, ובב' חצירות רק משום דהדיוורין מתפשטין והוה כחצר א' ובה מהני הותרה, [וצ"ע]]. והובא זה במג"א סקי"ג, וברע"א שם סעיף ג' בשם הג"א, ע"ש.

תוד"ה אימא מציעתא, ע"י מהרש"א.

גמ' וטעמא מאי, ע"י מהרש"ל, והוארך לעיל ע"א:.

גמ' בתים וחצירות - ע"י מש"כ בדף י"ב:.

ע"ד.

תוד"ה עד שיהו [בתח"י שורות הרחבות קצת] דבעי לאוקמי במבוי הניתר בלחי וקורה, מדייק החזו"א [צ', כ"ג] דלא כ' מדמועיל שיתוף ע"כ דבמבוי שיש בו לחי וקורה ומוכח דשיתוף לא תלוי בלחי וקורה אלא כל שיש ב' רשויות לשני בני אדם ורשות אחת משותפת להם יש למשותפת דין מבוי ומשתתפין ביין דכיון דמשתתפין רשויות של חצירות ורחבות א"צ פת וא"צ פת אלא לע"ח בלבד והיינו כשמשותפין בתים וכמו שפירש"י ע"א: ד"ה ואם וד"ה משתתפין. ומבוי דיסוד החילוק אם משתתפין בתים או חצירות, ולא תלוי בשם מבוי וחצר, [ומטעם זה כ' דגם לדידן דלית לן דין חצר - דעיקר תשמיש הבית שם - ולא מבוי - שיש בו תשמיש דירה - מ"מ לענין שיתוף מבוי שלנו יש בו דין שיתוף. [ויל"ע לשמואל דאפי' בית א' בחצר א' ובית במבוי מהני לחי וקורה ולכא' לחזו"א ניבעי בזה עירובי חצירות כיון דמערבים בתים, [וכן לפי"ד המ"מ בד' הרמב"ם ברב דס"ל ב' בתים במבוי ויל"ע, וע"ע מה שכ' בדף ע"א:]].

בשיטת רש"י בדירה בלא בעלים [ע"ד., פ"ה].

גמ' דילמא אתי לאפוקי מאני דחורבה, ע"י ברש"י ובתוס', ובתוס' פ"ה. ובכ"ז נחלקו רש"י ותוס' פ"ה. ש"י רש"י [והראב"ד הו"ד ברשב"א פ"ו]. דדירה בלא בעלים נהי דאינה אוסרת אבל היא עצמה אסורה, [ובחזו"א צ"ו, ט"ז, כ' דזהו אף בעזבו כולן דירתן לשבת אין אוסרין החצר דכ"א הוא שותף ואינו אוסר, וזה מחודש, - וע"ש, - דלכא' הוא גדר דלזה בנחת ולזה בקשה דמה שאינו אוסר לרש"י הוא משום שהשאר זה דירה עם בעלים ובגוונא זה הוא לכולם כך, ומבוי

דבעלות אינו תשמיש אלא דבעלות אסורה ואינה אוסרת] [ועי' בדף ע"ד. ב' גי' אם כבית או כחצר, ברש"י ובב"ח שם ובתוס' פ"ה, [ובחזו"א פ"ט, ח', מבוי דהוה כחצר, ע"ש]. ובריטב"א ותור"פ הק' על רש"י מבית שער דאינו אוסר ותי' דזהו משום דנטפל לפניו, ובשעה"צ ש"ע כ"ו נקט דדוקא בעירבו נטפל אבל בלא עירבו אוסר לדעת רש"י ובחזו"א צ"ד, ב', נקט דגם בלא עירבו נטפלין לפניו דאפשר לערב וכמדו' שתלוי בגי' הריטב"א שם, ועכ"פ מבוי בראשו' דלאו דוקא חורבה [בדף ע"ד]. ודירה בלא בעלים, אלא כל בית שער, ובע"כ הגדר דקנין הממון אוסר, [ואה"ע כ' דדוקא חורבה והב"מ השיגו מהראשו' הנז'].

ובחזו"א [צ"ב, א., צ"ו, י"ב, כ"ו, ט"ז. פ"ט, ז'. פ"ו, י"ח] הק' מדף כ"ד: דהרחבה שרי לבני מבוי אף דיש לה בעלים ובתחי' כ' דאם אין לבעלים שום שימוש, ורק ע"י בני המבוי משתמשים נעשה מוקף לדירה אינו אוסר גם במקום זה. ושוב כ' דאם בני מבוי משתמשי' ולא הבעלים, שימושן גובר על דירת הבעלים דאין תלוי בקנין ממון אלא בשימוש [ואם הבעלים בקשה והן בפתח בסי' צ"ו ט"ז כ' דהבעלים אוסר, ובסי' ק' י"א חזר בו דאין אוסר. וכ"ה במכתב]. אבל אם הן בקשה לא מהני ורק אם אין משתמשי' בני המבוי אוסר במקום זה, ועכ"פ כ"ז בין חצר בין חורבה בין עזב דירתו, ומבוי בכ"ז דרש"י ס"ל דגם דירה בלא בעלים אין כח לאסור במקום המשותף דהוי לזה בנחת ולזה בקשה [תוס' פ"ה. וצ"ע מדוע הק' רק מהגמ' שם ולא מכל חצר וצ"ל דשם דנו דהוה נפרץ במילואו וע"ש] אבל במקומו בשלו יכול לאסור, [ובחזו"א כ' דהרמב"ם דאוסר בקרפף דוקא אם לא עירבו כמושנ"ת בדף כ"ג: והיינו דאוסר מדין דיורין זהו כשי' רש"י דהממונות ג"כ אוסר דבלי"ז הלא ליכא דיורין אוסרין בקרפף, ומחודש דאי"ז רק דין חילוק המקומות אלא דין דיורין האוסרין, ובתור"ד ע"ד. הק' קו' החזו"א ברמב"ם, דמדוע אסור לטלטל מבית לקרפף בלא עירוב [דס"ל כהרמב"ם] הלא הוכחתי דלא כרש"י דבליכא דיורי מותר לטלטולי בגווה, ותי' דבקרפף שאין סמוך לבית שמעון מותר מבית לקרפף ורק דאיירי שסמוך לבית שמעון ומשתמש בו ובזה אסור לטלטל מביתו לקרפף וכנ"ר איירי בהוקף ולבסוף פתח או דאין פתוח ממש לשם, דבזה אוסר גם לתוס', ובחזו"א כ' דצריך פתח ממקום פיתא ולינא, ועי' בזה, ואכ"מ].

ובחזו"א דן אם מהני עירוב בזה ובתחי' כ' דלא מהני ושוב כ' [פ"ט, ז'] דמהני, [וכמו ברמב"ם שם] ואף דאין עירוב בלא פיתא ולינא, ושוב הביא מדף ע"ו: דמערבין גגות בלא בתים, [ומ"מ נ"מ במחללי שבת דלא מהני עירוב דאוסרין], אכן תוס' הק' על רש"י דאין לעשות דירה בלא בעלים לחצאין והיינו דאם אינו אוסר דאינו דירה א"כ גם אינה אסורה. ובביה"ל שע"ו ס"ג מביא מחלו' רש"י ותוס', ומשמע דנקט להקל. ועי' חזו"א. [וע"ע באבן העוזר סי' שס"ו ובחזו"א צ', כ"ז, בנוגע לביהכנ"ס. ועי' בתשו' הרי"ד תשובה מ"ד].

ע"ד:

גמ' אר"י אמר רב מבוי שצידו אי' עכו"ם וצידו אי' ישראל כו', מבוי בסוגיא ב' עניינים, א', כהמסקנא [בדף ע"ה]. דאסור לעשות יחיד במקום עכו"ם והיינו דלכך אף דהישראל הוא יחיד עם הגוי מ"מ אסור לערב עמו שע"ז לא ימנע לדור עמו. ב' דאין לחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות והנידון אם מועיל בזה בית עכו"ם, ולמסקנא מבוי בתוס' ע"ד: ד"ה מבוי שצידו אי' דחשוב דירה להיתר לחי וקורה, [ועי' בתוס' ע"ה. ובמש"כ בדף ס"ב]. וברש"י ע"ה. ד"ה עובד כוכבים כ' בזה ב' פ"י.

והנה בתוד"ה הוה אמינא, כ' ועוד מאי קאמר כו' אפי' שמה דירה אין מבוי ניתר בלוי"ק כו' וליכא בישראל אלא בית אי', והיינו דע"י חלונות לא נחשב ב' ישראלים ולהנ"ל דמבוי דלמסקנא כן מועיל בע"כ דע"י חלונות חשיבי תרי בתים דגם זה נדחה למסקנא.

תוד"ה מבוי שצידו אי' כו' ואע"ג דנכרי אוסר עלייהו יכולין להשכיר או שמא אפי' שכירות א"צ כו', ועוד אור"י כו', עי' מש"כ בזה בדף ס"ב: מד' הרא"ש והב"ח על הרא"ש באות ד' ציין לתוס' כאן וזהו כמ"ש ועוד אור"י.

ובספק התוס' בצד הראשון דצריך שכירות - ומבוי' דאף שאין לעכו"ם דריסת רגל במקום שבי' ישראלים אוסרין מ"מ צריך במבוי שכירות, אף דהן מצורפין ע"י מה שמערבין בבית, ובתשו' הרא"ש [הובא בשו"ע שפ"ב ס"ג] כי באופן שחצר עכו"ם יש לו חלון לחצר של ב' ישראלים שמותר לטלטל מחצר עכו"ם לחצר ישראל בלא שכירות מכיון שאין לגוי דריסת רגל במקום שבי' ישראלים אוסרים זע"ז, ולכאוי' בצד בתוס' מבוי' דגם בכה"ג אוסר, וכ"כ בשעה"צ שפ"ב ס"ו וחזו"א [צ"ו, ח'] כי דתוס' ג"כ דוקא משום שיש חצר משותפת לגוי וישראל. וע"ע בב"י סו"ס שפ"ב בשם הר"מ שכי' דאוסר בכה"ג בחצר של עכו"ם ושל ישראל להוציא דרך חלון, ובי' הבית מאיר דכל שימוש וחברותא עם העכו"ם אסרו וזהו הבי' בדי' תוס', [וחכם צבי כי דהר"מ מיירי דפתוח למבוי דכיון דאוסר במבוי אסור ג"כ דרך חלון משא"כ בפתוח לרה"ר דאין לגוי שם אוסר כלל].

ובסי' שצ"א כי הרמ"א דאם שכרו המבוי מעכו"ם מותר לישראלים לטלטל מבוי אך שלא יביאו לבית העכו"ם, והחכם צבי מק' דכיון דשכרו המבוי הרי אין כאן דריסת רגל של עכו"ם במקום ב' ישראלים, והבית מאיר כי דכיון דבעצם הוא אוסר ורק דהתירו ע"י שכירות וביתו לא התירו הרי עדיין זהו דירה אסורה.

בא"ד ור"י פי' כו' אם יש פתחים מותר לערב כו', ובשו"ע שפ"ב ס"ט הביא ב' הדיעות בזה.

בשו"ע שפ"ב ס"ט הביא פשט רש"י וכי' : אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכינו הפתוח לחצר, ומדייק הביה"ל דאבל לטלטל מבית לבית שפיר דמי דרק אם יהא מותר לטלטל בחצר ויהא מצוי בחצר אז לא מסתפי, וכי' שכן מ' ברש"י [ד"ה אסור לעשות] דכל הנידון הוא בשימוש במבוי וכ"פ הרשב"א בעבוה"ק. וכי' דבריטב"א מוכח דבכל גווני גזור, וצ"ע לדינא.

עוד כי דאם ישכרו מהגוי אם זה מועיל - ברשב"א כי דכן, אבל ממש"כ תוס' לחד תי' דיכולין להשכיר הרי מבוי' דגם בכה"ג אסור לעשות יחיד במקום עכו"ם דגזרו בכל אופן שלא יעשו יחיד במקום עכו"ם אפי' שכרו. דהוא גזירה בעלמא גם בלא מה שאוסרין זע"ז, [וצד א' יש לפרש דע"י העירוב חשיבי אוסרין זע"ז במבוי].

[בתוס' ס"ג: כי דאם עירבו כל הישראלים ע"י חלון ביניהם לא נעשו יחיד במקום עכו"ם, והרמב"ם מפרש דבזה מיירי הסוגיא דלא מהני משום דלא נעשה יחיד במקום גוי, והובא בשו"ע שפ"ב ס"כ].

ע"ה.

דריסת הרגל - לר"ע רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, לרבנן רק רגל האסורה, אבל רגל המותרת אחדא דשא ומשתמשא [נ"ט:] ועתוס' שם דהכונה תשמיש ולא מהליכה [ודלא כרש"י]. לרבנן בתראי גם רגל האסורה אינה אוסרת, [ע"ה]. וקיי"ל כדיעה ב'.

1. ובנו"ב מהד"ת סי' ל"ט פי' כפשוטו דלא תשתמש, ובחזו"א צ"ה, י"ז, כי דלא אישתמט בפוסקים זה, וכי' דהבי' בגמ' נ"ט: דאחדא דשא, היינו דעיקר תשמיש פנימית בפנימית ובחיצונה הוא שלא במקומה וכי' ואף אם משתמשת אינה אלא אורח. וכ"ה להדיא בריטב"א נ"ט: דאייז אחדא דשא ממש אלא רואין אותה כאילו אחדא דשא, ע"ש.

2. ובסי' פ"ב, י', ביאר הענין דרגל אסורה במקומה אוסרת דחשבי' כאילו ב' החצירות חצר א' גדולה משותפת לשניהן, ומה דרגל המותרת אינה אוסרת הוא משום דהותר הפנימי שאין ראוי למיחשב את הפנימית כמשתפת כיון שאין לחיצונה בה כלום וכיון דחשבי' לפנימית כרשות לעצמה לענין טלטול בתוכה, שוב היא נשאת חלוקה מחצר החיצונה ואין בני הפנימית נחשבין כמשתפין בחיצונה, ודריסת רגלו לא חשוב דירה וגרע מלזה בפתח ולזה בזריקה, ומבוי' דבעצם

רגל האסורה אין בכוחה מצד עצמה לאסור רק דחשבי' כאילו ב' חצירות חצר א', והגדר ברגל המותרת דכיון דהיא מותרת בע"כ דחלוקה מחיצונה ולכך אין אוסרת עליה, דנחשבת כאורח בחיצונה.

3. ואמנם הפוסקים דנו, והובא בשע"ת סי' שע"ח, בבני הכפר הבאין לעיר לביכנ"ס להתפלל מדוע אין אוסרים דהוי רגל האסורה ואוסרת, ובנו"ב שקו"ט בזה, ובתשו' רע"א הובא בחי' כ' דדוקא בב' חצירות שדבוקות זב"ז ועיקר דריסת רגלן על החיצונה בזה הוא דאוסרת משא"כ היכי דדר בעלמא רק דעובר דרכו בזה החצר כדי לילך ממנו למקו"א אינו אוסר, [ולכאוי' זה כד' הגמ' נ"ט: דהני נפקי בהאי פיתחא והני נפקי בהאי פיתחא, ולהס"ד אינו כן]. ובחזו"א [פ"ו, י'] כ' דגם דריסת הרגל אין אוסרת אלא כשהוא מבית הפתוח לשם וזהו כשמחי' החצר שלימות ואז תקנו חכמים ע"ח אבל כאן שיש כרמלית מפסקת לא חשוב דבית פתוח לכאן ואין דריסת רגלם אוסרת, וזהו כשיטתו דלא הדריסת רגל עצמה אוסרת אלא דהוא כשימוש מן הבית לשם, ובאחריו מבוי' לא כן ובאמת שבריטב"א וברשב"א בשם הרמב"ן, נ"ט: כ' להדיא כחזו"א דרק אם בני רשות א' וראויין לערב אוסרין זה על זה, וכ' דכלל גדול הוא שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ולא עירב וזהו יסוד ד' החזו"א דגם דריסת הרגל הוא מענין תשמיש ורשות א'.

4. ובדף פ"ג: דבני חצר ובני מרפסת לא אסרי אהדדי, כ' רש"י דבני מרפסת עירבו וסולם תורת מחיצה, והק' הראשו' דכיון דעירבו הוה רגל המותרת ואין אוסרת, וכ' דנ"מ בלא עירבו או לר"ע דרגל המותרת אוסרת [ריטב"א ובעה"מ] ובדף נ"ט. כ' הריטב"א דבני מרפסת ובני חצר שייכי טפי אהדדי, וגם ברגל המותרת אוסרת והיינו דל"ש בזה אחדא דשא, ולכך צריך תורת מחיצה, ועכ"פ מבוי' מהראשו' דברגל האסורה ג"כ מועיל סולם תורת מחיצה, ובשו"ע שע"ה פסק דבעירבו מותר משום דסולם תורת פתח עליו, אבל אם לא עירבו דהוה רגל האסורה אוסרת, ולא מועיל סולם תורת מחיצה, ואולי זה כד' רש"י, ודלא ככל הראשו', ובחזו"א [צ"ו, י"ח], תמה מהגמ' ס. דמבוי' דבני חצר ובני מרפסת אסרו אהדדי שייכי טפי ומ"מ מהני סולם, והיינו משום דחשוב כבא דרך גגות, ואף שהוא שותף בחצר דהוי כלזה בנחת ולזה בקשה א"כ גם מדין רגל האסורה במקומה אין לאסור דלא עדיף דריסת רגל בחצר חבירו משותף בתשמיש, ועיקר דין רגל האסורה במקומה הוא דחשוב דריסת הרגל כשותף בתשמיש אבל כאן ששותף אינו אוסר גם דריסת הרגל אין אוסר, ומסיק שיש להקל, ובכ"ז החזו"א לשי' דענין דריסת הרגל הוא כשותף בתשמיש מביתו וכיון דחשוב כבא דרך גגות אין אוסר, ובשו"ע מבוי' דהדריסה עצמה האסורה אוסרת, ובשייכי אהדדי בחצר ומרפסת דהוא משום השייכות ובה מהני סולם כמחי', אבל בדריסה עצמה לא, ולכאוי' האחריו הנ"ל הוא ע"פ שיטת השו"ע בזה, [וברשב"א נ"ט: אחר שכי' דדריסת רגל של מי שחוץ ללחי וקורה אינו אוסר, מסיים: וגדולה מזו אמרו בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אוסרין ואע"פ שיש לו דרך עליהם, ע"כ. ומבוי' להדיא דב' הדברים דריסת רגל שמבחוץ לרשות, וסולם לדריסת הרגל ד' האחריו וד' השו"ע תלויין זה בזה, וכמ"ש].

5. ולענין דקה ברגל האסורה - בתוס' וריטב"א ע"ה. מבוי' דמהני, וברמב"ם והו' בשו"ע שע"ה מדויק דלא מהני אלא למקומות הנטפלים, וע"ע בדף נ"ט: ובדף פ"ט: בתוס', דמבוי' דמהני דקה שלא יאסור חצירו על המבוי ושם אינו דריסת רגל האסורה, ומהני סילוק.

6. ובאמת צ"ב ד' השו"ע דלא מהני דקה לרגל האסורה וכי עדיף דריסת הרגל משאר תשמיש, וכמושה"ק חזו"א [פ"ב, י'] דלא חשוב תשמיש דירה, והוי לזה בתשמיש ולזה בהילוך. אמנם כן מבוי' ג"כ מד' האחריו דהדריסה עצמה אוסרת. ויש לבאר דאדרבה תשמיש הוא דבר ששייך ומתייחס להבית אבל דריסת הרגל אינו שייכות לבית אלא המעבר עצמו הוא דאסור [ובאמת בתוס' נ"ט. נר' דיש קצת תשמיש] וגם דבדריסה אין באמת שליטה לחיצונה בחצירה יותר מהפנימית כיון דמיועדת בעצם למעבר לזו כמו לזו. והיינו דהדריסה עצמה הוא דבר המקלקל העירוב. ורק דהגרע"א כ' דצריך עיקר דריסת רגלם מביתם ולא דריסת רגל בעלמא אבל עכ"פ זהו האוסר, ויל"פ באופ"א דדריסת רגל תמיד חשוב שימוש מביתו. ולד' האחריו ע"כ החילוק בין רגל המותרת ואסורה הוא כפשוטו דבמותרת כופין על מידת סדום, וצ"ת.

7. [ומכל האחרו' הנז' מבוי' דלא מהני לערב דריסת הרגל לבד, ודלא כשו"ת באר יצחק תשו' י"ז ותלה בזה פלוגתת רש"י ותוס' ס"ו: ובפשטות ברש"י ורשב"א שם מבוי' דלא מהני, [וכן להדיא מבוי' בסוגיא נ"ט: ובראשוי' שם דלא מהני עירוב לדריסת הרגל דא"כ מה הבעיא שם]. וגם לתוס' שם היינו דא"כ סותר הביטול לעירוב ומערב ביתו, ולא הדריסת הרגל. ואף דלבעלות לבד מהני שיתוף, [חזו"א] בזה לא מהני, וזהו משום דא"כ השתמשות האוסרת אלא דהדריסה אוסרת ומה יועיל עירוב אא"כ יערב גם הבית, וא"כ אלא קלקול לעירוב כיון דיש כאן דריסת רגל, והחילוק בין דריסת רגל המותרת לאסורה, היינו דחשוב כאורח וכד' חזו"א כיון דמה דהיא מותרת דחשיבה כמובדלת וכנ"ל.

בסוגית הגמ' ע"ה: נכרי הרי הוא כרבים דכיון דמיפעא פעי כשמשכיר וכאן לא השכיר יחשבו האנשים שמטלטלין בלא עירוב או בלא שכירות [ע' רש"י וריו"נ] ונחלקו הראשוי' בב' הגמ' רש"י ותוס' כ' דאיירי דיש ב' ישראלים בחצר החי', ונכרי א' בפנימית והיינו דהוה רגל המותרת מ"מ גזרו כיון דמיפעא פעי כנ"ל, ועי' להלן, והר"ף ושאר פ"י דאיירי בגי' חצירות זו לפנים מזו, ודר נכרי וב' ישראלים כל א' בחצר אחרת וכיון דמצוין כולם לצאת דרך החי' אוסרין שם, וברש"י ותוס' כ' דבזה שרי דקיי"ל כראב"י דבא' אינו אוסר, אך הראשוי' ס"ל דבכה"ג כיון דמצוין שלשתן בחי' אוסרים, וכ' הראשוי' דהראב"ד הוכיח מסוגיא זו דה"ה בהסוגיא בדף ס"ה: בנכרי וישראל בפנימית וישראל בחי' דאסור מהדין הנ"ל, ולפי' הראשוי' ודאי מוכח כן. דכיון דמצוין כולם לצאת דרך החיצונה אוסרים אך לרש"י ותוס' עי' בעה"מ בדף ע"ה: שנסתפק אם לפי"ז ה"ה בישראל ונכרי בפנימית, והגר"א כ' מקור לטושו"ע שפסקו בדף ס"ה: דאסור, כ' מקור מדף ע"ה: אף דהשו"ע הביא רק פירש"י ותוס' והיינו דגם לפי"ז מוכח לפסוק דאסור.

[ובכ"ז יל"ע האם הראשוי' הביאו מדף ע"ה: הוכחה ליסוד הראב"ד דאוסרין לאו דוקא, או דהוא גזירה חדשה ורק הוכיחו ליסוד הדין, ובדבריהם משמע דהוא הוכחה ליסוד הראב"ד דאוסרין לאו דוקא, והיינו דהגדר בדף ע"ה: אינו סתם גזירה אלא דכיון דמצוין שלשתן בחי' זהו האוסר, [ולתוס' דאוסרין דוקא בהכרח צ"ל דהוא גזירה] ולד' הראשוי' הוא הוכחה ברורה, [וכ"ה ג"כ ל' הרמב"ם], ולרש"י ותוס' נסתפקו בזה והיינו דשם הלא סו"ס יש ב' ישראלים שאוסרין זע"ז משא"כ כאן.

הרמב"ן הק' על תוס' ורש"י דכיון דיש ב' ישראל בחיצונה שאוסרין זע"ז פשיטא דהגוי מקלקל ומה צריך גזירה ותוס' ת"י דאין אוסר יותר מבישראל וכיון דבישראל הוה רגל המותרת ואין אוסר ה"נ בעכו"ם, ולכך צריך לגזירה, וכיון דלשיטת תוס' צריך ג"כ ב' ישראלים וגוי ומ"מ אוסר י"ל ג"כ דא"כ סתם גזירה אלא הוא גדר כל' הרמב"ם [פ"ב, י"א]: שהרי רגלי ב' ישראלים וגוי מצוין שם, וזהו הגדר בדף ס"ה: ובדף ע"ה: [וזהו ד' הגר"א, דגם לרש"י ותוס' הוא גדר דחשוב ב' ישראל וגוי בחי', וכן הבי' במ"ב שפ"ב, נ"ח, וה"ה בב' ישראל וא' בפנימית עם העכו"ם וא' בחיצונה].

אלא דמ"מ נחלקו הרמב"ן ורש"י ותוס' בתרתי, א' בב' ישראל בחיצונה דאוסרין זע"ז ונכרי בפנימית, לרמב"ן אסור מעיקר הדין וא"צ לגזירה, ולרש"י ותוס' צריך גזירה והגדר כנ"ל כיון דצריך שהנכרי יאסר במקום ב' ישראלים, ב', בגי' חצירות, בנכרי וישראל בכ"א להראשוי' יש בזה גזירה, ולרש"י ותוס' כ' דלראב"י יחיד אינו אסור, והיינו דבכל אופן צריך אוסרין זע"ז [ובדף ס"ה: בישראל ונכרי בפנימית וישראל בחי', דנים לישראל שבפנימית בחי' והוה אוסרין משא"כ בזה, וצ"ע. (ואולי דל"ש בזה מיפעא ולא יטעו) ויל"פ דל"ש גדר בזה כיון דכ"א יחיד וצ"ע]. ובנידון הא' מבוי' דפליגי בעיקר דין אוסרין אם נכלל בזה דהגוי ג"כ אוסר או לא. ולכאוי' מבוי' כאן מחלו' האם לעכו"ם יש כח לקלקל בעירוב או רק דאוסר וממילא צריך לערב עמו, דלהרמב"ן כיון דיש ב' ישראל הוא מקלקל עירובן. ותוס' כ' דכיון דישראל לא אסר גם עכו"ם לא אסר דכיון דהוא רגל המותרת אין כאן אוסר דעכו"ם, ודו"ק בכ"ז, [ולכאוי' בנידון הגמ' ס"ה: אם כר"ע או רבן ברגל המותרת וכ' רש"י דהנידון כלפי הישראל ולכאוי' לפי"ד רש"י ותוס' ע"ה. דלא גזרו אלא כישראל, הרי הו"ל לרש"י לפרש הנידון גם על העכו"ם. דכמאן כר"ע ולכך יש דריסת רגל עכו"ם משא"כ לרבנן, [אמנם באמת אם אין לו דירה בפנימית דאין עכו"ם אוסר שם ל"ש כלל דריסת רגל ורק דהוא כמו בישראל וע"כ נקט רש"י עיקר הענין], ועי' בזה].

[והרמב"ם בפ"ב הביא הדין דישראל ונכרי בפנימית או חיצונה דאסור וכ' שהרי רגלי ב' ישראלים וגוי מצוין שם. ובפ"ד הביא הסוגיא דנכרי כרבים וכ' זה בנכרי א' בפנים וישראל א' בחי'. ומשמע דבפ"ב אינו מטעם הגזירה אלא כמ"ש דרגלי ב' ישראל וגוי מצוין שם, וכן ב'י' הב"מ דס"ל דא"צ ממש אוסרין אלא כל דשכיחי סגי.]

וברמב"ן במלחמות סופ"ו מסיים: ועוד דישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית מן הדין הן אוסרים לפי דעתינו. ע"כ. וצ"ב הלא הישראל הוא רגל המותרת, ומדוע יאסור מן הדין, אמנם הבי' כמ"ש הרמב"ם דרגל שני ישראלים וגוי מצוין וכד' הראב"ד דהכל תלוי בשכיחי ולכך אוסר מן הדין].

פרק חלון

פרק חלון עוסק בדין צירוף חצירות - האופן שיכולים לערב כא' והאופן שאין יכולים לערב כא'. וכלל הדברים שאם יש פתח או חלון יכולים לערב כא', ואם יש מחיצה אין יכולים לערב כא'.

ע"ו.

מתני' חלון שבין ב' חצירות, דע"ד בתוך י', וברש"י דאילו כל הכותל גבוה י' הוי מחי' מעליתא הילכך כשאין מהחלון כלום בתוך י' לאו פתח הוא, ע"ע בר' יונתן שהוסיף ג"כ דלא נחא תשמישתיה וע"ע להלן. [וע"ע חזו"א צ"ו, י"ט, דבאופן דליכא חלון דע"ד אבל גם אין מחי' י' כגון שחסר עומד מרובה, או אתי אורא כו', דמערבין א' כיון דאין מערבין ב'. והיינו דביסוד הדבר מלכתח"י כדי לחלקו צריך מחי' י' ואחר שיש מחיצה בזה נצרך תנאי חלון וניחא תשמישיה לצרפן שיכולין לערב א', ודו"ק]. ובגמ' בע"ב דבבית א"צ בתוך י' דביתא כמאן דמליא דמי, ובמ"ב כ' דקרקע הבית כמו שעולה למעלה ואינו למעלה מי', ובריו"נ כ' בתח"י דניחא תשמישיה שמצוי חפצים, ובסוה"ד כ' כד' המ"ב, ומשמע דצריך ב' התנאים גם שיהא ניחא וגם שיהא באופן שנחשב שאין כאן המחיצה י' ובמ"ב שע"ב ס"ק ל"ד כ' כיון שהוא מקורה ולפי"ז אפי' חצר מקורה. וחזו"א כ' דלא משמע כן אלא דוקא בית ונר' דבית המיוחד לדירה קאמר [צ"ו, י"ט]. ובדף ע"ז: בגמ' בהניח סולם מכו"כ דצריך שיהא ביניהן ג' אם אין ברוחב הכותל ד' וברשב"א כ' מדין לבוד למיהוי פתח ולכאוי ניחאי אם ניחא תשמישיה או לא ומבוי דאף דניחא לא מספיק אלא צריך שם פתח כדי לצרף החצירות, ועו"י עוד ע"ז: בפלוגתת הראשוי אם מיעוט ד' מהני לצרף החצירות].

גמ' חלון עגול, ע"י בתוס' [ובד' רש"י ע"י במפרשים בסוף] ומסקי' דלאו מילתא היא, והיינו דסגי בשיבסר נכי חומשא, והר"מ כ' דצריך בריבועו ד', [וע"י שעה"צ [שע"ב סק"ח] דנמדד לפי חשבון ד' הגמ' דכל אמתא בריבועא, אף דכ' תוס' בדף נ"ז. דאינו מדוקדק, וכן בתוס' י"ד. עיי"ש, וזה כלל גדול] ולא הזכיר שצריך דמקצתו בתוך י', וכ' המ"מ דזה פשוט, ובהג' הבי"ח על הרי"ף כ' דס"ל דא"צ מכיון דאפשר לרבע באלכסון ובה פליג עם ריו"ח, ע"ש היטב.

רש"י ד"ה שבין ב' גגין, אליבא דרבנן, צ"ב דגם בר"ש בכלים ששבתו בבית, וע"י חזו"א.

ע"ו:

סולם קבוע, ומוכח דצריך קבוע, כ"כ ראשוי ע"ז: ותוס' שם בסוף העמ', וע"ש. וברשב"א שם כ' ע"פ הירו' דקבוע למלאכתו שיהא מיוחד לזה.

משנה אלו עולין, ובתוס' ובגמ' כמלוא נימא, עמ"ש בר"פ כל גגות, בד' הריטב"א וריו"נ ורע"א.

ובמשנה נפרצה הכותל, יותר מי' מערבין א' ולא שנים, ע"י רש"י, ויש בזה נידון אם הגדר משום דאוסרת הפירצה או דהכל נהיה כחצר א', עמ"ש בדף פ"ט. בתוס' שם בדין כלי הבית מחצר לחצר.

תוד"ה ובלבד, ואפי' מקרפף שלו אסור לטלטל לחצירו, ועי' מש"כ בזה בדף כ"ג:-כ"ד.

גמ' אין בו ארבעה מאי, אמר רב אויר ב' רשויות שולטות בו ולא יזוז אפי' כמלוא נימה.

הנה שיצאו כלי הבית לחצר שלא עירבה עמו, דרך מלבוש, או באיסור, האם מתור לטלטל בחצר. מבוי ברש"י שבת ק"ל: [ועי' גה"ש שם] ובתוס' צ"א: ד"ה וכלים [רש"ש, ובית מאיר], אמנם לפי"ד מהרש"א שם אין הכרח, ובחת"ס כ' כאחריו, ואבני נזר השיגו מד' מהרש"א. ובתור"ד צ"א, ובמאירי בעירובין ובשבת, דמותר, והיינו משום דלא נא' איסור טלטול, דהלא כלי חצר עצמן שרי לטלטל, ובע"כ דלא גזרו אלא איסור הוצאה. [ואמנם בתור"ד מבוי דדוקא כיון דיצאו בהיתר דרך מלבוש, (ומשמע דבלי"ז מוגדר כהוצאה אריכתא ואסור וצ"ע)]. ודי הרשב"א בעבוה"ק דאסור ביותר מד"א והביאו אבן העזר שמ"ט ופסק כך, וביה"ל שע"ב ס"א כ' דמהרמב"ם משמע כהרשב"א דחשבו כרה"ר. [וברע"א בגליון הש"ס שבת ק"ל: הק' מהגמ' צ"א. בכומתא וסודרא דאסור וצ"ב דשם הוא לחצר אחרת ולא באותה חצר, ועי' רש"ש שם].

וברעק"א בחי' שבת הק' מהגמ' בעירובין ע"ו: דלרב בכותל שבין ב' חצירות אם אין בו ד' רשות שניהם שולטות בו ולא יזוז אפי' כמלוא נימא, [וריו"ח חולק רק משום דמקו"פ הוא] וכ' הריטב"א דהטעם דאסור דכל פורתא ופורתא הוי כמוציא מחצר לחצר, ובחזו"א ק"ד, כ"א, ב' דחצר שאינה מעורבת יש לחשוב כל מה שמזיז את החפץ ממקום למקום כמוציא מרשות לרשות שהרי עוקר ממקום שהוא רשותו ומכניס למקום שהוא רשות חבירו, ואע"ג שבמקום עקירה יש גם לחבירו חלק ובמקום הנחה יש לו ג"כ רשות, מ"מ ל"ש למימר דמה שהוציא מחלקו הכניס לחלקו ומה שהוציא מחלק חבירו הכניס לחלק חבירו, אלא גם מה שהוציא מחלקו הכניס לחלק חבירו, וא"כ בדין הוא דכלים ששבתו בבית אסור להזיזן בחצר שאינה מעורבת, וכדאמר' בכותל שאין בו ד' לרב, והיינו דכיון דשולט כאן ב' דיורין כל פורתא ופורתא נחשב הוצאה לחצר אחרת, זהו ב' ד' רע"א, [ועי' גם בב"מ ס' שמ"ט] אלא דתמוה דהלא במתני' וגמ' שם ע"ז: מבוי דביש בו ד' ברוחב הכותל מותר לטלטל על גביו ולא אמרי' דכיון דשולטין ב' דיורין הוא כמוציא לחצר אחרת, ועמד בזה הריטב"א וכ' דאה"נ דכלי הבית אסור אפי' ביש בו ד' אפי' כמלוא נימא, ורק דשם איירי בכלי חצר דאסור רק משום דגזרי' אטו כלי הבית כמבוי בתוס' שם דמיירי בעירבו וזה מותר ביש בו ד', והיינו דסו"ס אי"ז חצר שעירבה עם הבית דיאסר להוציא משם, וכל גזירה זו נא' בחצר שעירבה עם הבית, [ולא גזרי' דאם יטלטל שם כלי חצר יטלטל כלי בית כמו דלא גזרי' כה"ג בכומתא וסודרא כמבוי בדף צ"א. ומשום דלא שכיח דהלא אסור לטלטל לראש הכותל מהחצר]. וכ"נ דברים הללו בתור"פ שכ' כהריטב"א, ועכ"פ מפו' כרע"א דכלי הבית שיצאו לחצר שאינה מעורבת אסור אפי' כמלוא נימא, [ובחזו"א נתפלא בזה בד' הריטב"א, וע"ש, ואמנם צ"ב דבריטב"א בשבת ק"ל: כ' כרש"י, וצ"ע] וכן בריו"נ שם בדף ע"ז: כ' דביש בו ד' מותר לטלטל משום דע"ג הכותל הוא כרה"י בלא בעלים. ואין רשות א' מהם שולטת בו ומבוי דאם יש דיורין אסור לטלטל שם אפי' יש בו ד', ודלא כחזו"א.

[ואמנם צ"ב דהלא מהבית אסור וכמ"ש שם ריו"נ דחשיב לזה בזריקה ולזה בזריקה דב' שולטין בו ואסור, ואולי מבוי דבגזירה זו דגזרו אטו כלי בית לא גזרו אלא בתשמיש נוח, וכעין המבוי בדף צ"ב. דבחורבה לא גזרי' דיוציא לשם, וה"נ בזה לא גזרו, וגם בתור"ד דף צ"א. כ' דבגג לא גזרו גזירה זו והכריח כן מהגמ' שם, אלא דהלא מהחצר אסור להעלות לשם דגזרי' וכמבוי בדף צ"ב. ובע"כ כוונתו כמ"ש חזו"א, צ"ו, ט"ו, דבעצם כיון דאסור להוציא לשם לא שכיח בתים ואין מה ורק באין בו ד' דבטל לכאן ולכאן הוא בכלל גזירת חכמים אבל ביש בו ד' לא גזרו אפי' כהוה בו דיורין דשכיחי כלי בתים דלהם מותר להוציא. ואשה"ט]. ועכ"פ מבוי דיסוד הדין כמלוא נימא נא' גם ביש בו ד', כרע"א, ודלא כחזו"א. הרי נתבאר דהריטב"א ורבינו יונתן ותור"פ ס"ל כרע"א דאסור משום כמלוא נימא וכן פסקו רע"א ובי"מ. [אלא שדנו דרק בד' אמות יאסר ורע"א הוכיח מהגמ' פ"ז: דגם אם הוא גדר הנ"ל הוא רק בד"א, [כ"מ בב"מ דמאותו גדר הוא] ולהרשב"א רק בד"א אסור. ורש"י ותוס' ומאירי ותור"ד מתירים [בהוציא בהיתר] ובמ"ב בביה"ל נר' דפסק להחמיר, וחזו"א כ' דאין מקור בגמ' לאסור [וכ' דדוקא באין בו ד' אז רשות שניהם שולטת בו דחשוב ככולו של זה וכולו של זה

ובכל זיו הוא כמוציא מרשות לרשות אבל כשיש בו ד' ולא עירבו הוי רה"י של ב' שותפין והרי בית של ב' שותפין מטלטלין בו ולא אמרי' דמוציא לביתו של חברו].

ע"ז.

תוד"ה הכא ברשויות. ע"י חזו"א. והנה מה דבסוגיין ליכא מצא מין את מינו וניעור משום דגבוה י'.

גמ' לזה בנחת ולזה בקשה, וברמב"ם ומ"מ וריטב"א כ' דאם הוא פחות מד' שהוא מקום פטור מותר לשנים וק' כמושה"ק גאו"י וחזו"א דמשתייך להא דבנחת ואינו מקו"פ. דהלא הוא המשך לחצר ששימושו בנחת ומבו' דרק כשהכותל הוא מקום בפ"ע שהוא ד' רק דנטפל יותר לבנחת אז הוא כחצר ששימושו בנחת, אבל אם הוא בעצמותו מקום פטור דבטיל להכא דהכא לא דייני' כן.

עוד כ' מ"מ דמחצר אסור ג"כ [להקשה] וכ"כ שו"ע, וצ"ב הלא מותר לטלטל מחצר לחצר. וע"י חזו"א, ומג"א כ' דאם ישתמשו לא יהא לגמרי לחצר שבנחת ושניהם יאסרו, ומשמע דכל הענין מדין כפיה על מידת סדום, ולא דבעצמותו משתייך להא דבנחת, ולפי"ז א"ש טפי דבמקו"פ א"צ כיון דאז בכל אופן יהא מותר לשניהם וע"י בזה. [בד' התוס' ע"י משי"כ, פ"ט].

גמ' בא למעט, במיעוטו ד', ע"י בע"ב מחלו' בתוד"ה אם יש בשיעורו אם אורך ד' או דע"ד רש"י ותוס', וע"י רש"י כאן, ולהרי"מ ברא"ש שם וכ"פ שו"ע דאין מועיל מיעוט זה לצרף ב' החצירות, וע"י להלן.

גמ' עקר חוליא, ע"י רש"י דפיתחא לא הוה אבל לאישתמושי ביה שרי ובראשו' הק' דנפרץ במילואו דדג הכותל שייך לשניהם וכ' ר"פ דחורי רה"י, וריטב"א כ' דבקשה ל"ה נפרצ"מ וצ"ב. [וברי"ו לעיל מבו' דז"א עושה דין כמלוא נימא] וגאו"י כ' דהוא מקום פטור לכך מותר ובמ"ב בשם לבוש דאפי' לב' חצירות כה"ג תרווייהו מותרין [שעה"צ שע"ב, נ"א] וחזו"א השיב דחורי רה"י ואוסר, וכן דמצא מין את מינו וניעור, עוד כ' דכיון דאי בעי מנח מידי ומשתמש לא חשוב מקו"פ וזה מוכח מראשו' הנ"ל, דלא תי' שזה מקום פטור, [וד' ר"פ דחורי רה"י ומותר זהו כשלצד השני יש גובה י' אבל אם לשני הצדדים נתמעט אז אסור].

ע"ז :

גמ' סולם צורי ומצרי, ובראשו' מהירו' דמצרי שייחדו לכך סגי ובזה בעי לעיל (ע"י): קבוע, וי"א דלא מהני.

בתוס' ע"י מ"ב תקי"ח ס"ד, והגר"א שם מחלק דטלטול מותר ושימוש אסור.

גמ' איצטבא, ובדף ע"ח. סולם כל שהו מיעוט, ובגמ' סולם י"ד י"ג י"א ז' א), דין מיעוט באויר לרש"י ותוס' לא שמיה מיעוט אא"כ יש דרגא אליו אפי' משהו שמחובר אליו [מנח עליה] ומשמש לו, וזהו ע"י לבוד באיצטבא ושליבות סולם ולרשב"א ריטב"א ראב"ד שמיה מיעוט, ואם יש בעליונה לבוד ד' מועיל ורק מיירי דהוה בתרווייהו ביחד ד', וק' הא לא מסתגי כיון שאין בכ"א ד' והיאך מצטרף [חזו"א], וע"י קרבן נתנאל אות ז' דאינו דין ניחא אלא מקום חשוב.

ב) לרש"י סגי אורך ד' למעט, לתוס' דע"ד, קו' מהרש"א מדע"ח. בזיו, ותי' צ"ב.

ג) קו' תוס' דכאן א"צ שיגיע לראש, ובדע"ח. כן, וכ' לדחוק לרש"י דהתם אין ד', ועוד דיש טפי מג' ודוחק [דמיירי בהכך, ק"נ, וע"י חזו"א] וכ' דהתם אין דע"ד. ולר"ת דהתם לא קבוע, וחלקו, והיסוד בכ"ז בד' הגדרים אם צריך ראש הכותל

דיש מיעוט גובה הי, ובוזה צריך דע"ד, [דיש מחיצה וצריך להחשיב המחיצה כפחות מי]. אבל במגיע לראש הכותל דייני כליכא המחיצה כלל, כאילו המחיצה אין מפריע כלל.

והר"מ ברא"ש וריטב"א כ' שיטה חדשה דמיעוט מועיל לדין בנחת לשייכו לזה, לראש הכותל לצרף לחצר זו. ולא מהני לצרף החצירות, והיינו דלצרף החצירות צריך שם פתח וליכא, [ובריטב"א הנוסח דא"י כ"כ ניחא בשביל לצרפן לא]. וברא"ש כ' דהוה תשמישו בנחת, אבל פתח לא חשיב לערב א', וכ"פ שו"ע, [שע"ב ס"ט] ועי' ביה"ל שהק' דצירף ב' החומרות, וכ' דבשעה"ד יש להקל.

והנה לכאוי יש כאן מחלו' ראשו' אם הפסק של ד' באמצע המחיצה אם זה שובר המחיצה לגמרי.

ובחזו"א צ"ו, ס"ט, כ' בנוגע לד' תרוה"ד ברמ"א שני"ח דימעט הכותל לישוויה מוקל"ד ע"י תל עפר פחות מי, והגר"א תמה דמצטרף כתל המתלקט וגידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין, וחזו"א בתחי' כ' דמודה תרוה"ד בדאורי' דמצטרף אלא לבטל הכותל אף דבדין מחיצה לא חידש כלום, מ"מ בפעולת המחיצות חידש שהרי קודם שפינה העפר הוא כפרוץ שהרי תשמישו בנחת מתוך הקרפף לחוץ וכשפנה הרי הוא גדור וחלוק מן החוץ. [וע"ש בהמשך שאינו פירצה גמורה לאסור בכל רה"י המוקל"ד רק דמ"מ חידש בפעולת המחיצה]. והגר"א מ"אן בזה כיון דמן הדין חשיב מחיצות ל"ה מוקל"ד.

והביא ד' הגר"א דהק' מהתוס' בסוגיין דצריך שלא יהא ג' בין שליבה לשליבה, ותי' דזהו מדין מיעוט באויר, וכאן הוא ע"ג קרקע, וכ' דקו' משי' הר"מ דלצרף לא מהני מיעוט ד' אלא צריך פתח וע"כ דצריך לבקוע המחי', ולתרוה"ד נימא דסגי בזה לבקוע המחי', והראשו' שכי' דבאמת מועיל לצרף ג"כ ולכאוי אם הוא ע"פ כולו לדידהו מערב רק כא', דממעט הכותל מי' דתשמישיהו עד שם, ולכאוי זה כתרוה"ד [והיינו בחידוש פעולת החי' ולא בדין המחי' בדאורי' כמ"ש חזו"א] וצ"ב קו' הגר"א, דהלא רק מהרמ"ה מוכח דלא כת"ה ולשא"ר מוכח כת"ה. והבי' דכלפי הצירוף סגי זה דנחשב שהמחי' אינה סותרת להפתח, אבל לדין מוקל"ד גם הם מודים דלא מהני, אבל מהרמ"ה שסובר שזה לא מחבר חזי' דנשאר הכותל.

ובחכמה"ל הק' דהלא בסי' שע"ב הביא הגר"א ד' הראשו' דחולקים על הרמ"ה וס"ל דמיעוט ד' על ד' מהני גם לצרף החצירות לחצר א', ומבוי' מזה דמתבטל המחי' ואינו מצטרף להמחי' משום דמופלג וכד' תרוה"ד, ומה תמה כאן על תרוה"ד, ומכח קו' זו המציא דגם הגר"א לא פשיטא ליה דבר זה ורק דלהשו"ע שפסק כרמ"ה מוכח דלא כתרוה"ד אבל באמת ענין זה הוא מחלו' ראשו', דהמחלו' ראשו' בדף ע"ז: אם מיעוט ד"ט מועיל לצרף חצירות היא המחלו' בתרוה"ד והגר"א לגבי למעט הכותל ולגבי גידוד ה' ומחי' ה' אם מצטרף כשמרוחקין ג"ט דלרמ"ה כהגר"א מצטרף, ולראשו' ותרוה"ד לא מצטרף, ולדעת הגר"א אזלי' לחומרא, ודברים הללו לא ניתן לאומרם בדי' אדונינו הגר"א ז"ע דבדבריו מבוי' דמשוויה לתרוה"ד כטועה דמק' עליו מגידוד ה' ומחי' ה' ולהנ"ל אינו כן, והגר"א כ': וכ"ז אין מובן לי כלל. והיאך אפ"ל דיש ראשו' שסוברים סגי, והגר"א עצמו ס"ל כהני רבוותא.

ומה דהק' הלא הראשו' חולקים על הרמ"ה - זהו משום דס"ל דגם לצרף חצירות סגי במה דתשמישו בנחת וא"צ לבטל דין המחי' כמו שלמד הרמ"ה וזהו שורש מחלו' הראשו' ורמ"ה אם צריך לבטל המחי' לגמרי או לא, דהרמ"ה ס"ל דצריך לבטל דין המחי', והראשו' ס"ל דסגי לבטל פעולת המחי' ליחשב בתשמישן בנחת, ואמנם בספר הנ"ל מייסד דלצרף חצירות צריך בדוקא לשבור המחי' והוכיח כן מד' הגר"א וחזו"א הנ"ל וזהו רק לשי' הרמ"ה, וכן מד' רש"י בדף סי' ע"ש, ועדיין אין בכ"ז הכרח גמור לכל השי'.

ואמנם ענין זה הוא ענין יסודי בכל פי' חלון, ועי' בריו"נ שם בריש הפ' דמבוי' דלביטא כמאן דמליא צריך גם תשמישו בנחת וגם שלא יהא מחי' י', עי' מש"כ שם וכ"מ בדף ע"ז: בגמ' בבי' סולמות ואין ביניהן ג"ט וכי' הרשב"א דמדין לבד

מהני, ומשמע בפשטות דצריך לשבור המח'י, דתיפו"ל דהשימוש בנחת אך בדעת הגר"א צ"ל לא כן, דפי' דבזה פליגי הראש'י אם צריך לשבור המח'י או לא, ולכו"ע לא נשבר המח'י ע"י תל' ה' טפחים דאדרבה מצטרף למח'י, וזה הק' על ד' תרוה"ד דפי' דהתם צריך לחדש המח'י מחדש ליחשב כמוקף לדירה ובזה צריך לכו"ע לסתור המח'י ולבנותה מחדש ולכך הדין נותן דלכו"ע לא מהני וזהו קו' הגר"א על תרוה"ד, וזה ברור.

ובאבן העזר בסי' שע"ב הק' על השו"ע שפסק כרמ"ה מד' התרוה"ד בסי' שני"ח [וזהו כמ"ש חזו"א בכוונת הגר"א] דמבוי דמבטל המחיצה, [ויל"ע אם אפ"ל דס"ל איפכא דבקרפ' סגי פעולת המח'י, ובחצירות לרמ"ה צריך לשבור המח'י, ולא מסתבר].

לדף ע"ז :

בגמ' אמר אב"י כותל שבין ב' חצירות כו', ולא אמרן אלא שאין בו ד', ע"י רש"י, דהוה להו כפתח גמור שיכולין לערב כא', והראש'י פ"י דכל שרחב הכותל ד' טפחים הו"ל כב' פתחים שהם פתוחים לגג שבין ב' חצירות והיינו דהגג נחשב כחצר באמצע, וכ' הריטב"א דב' הפ"י נכונים.

ע"ח.

גמ' אמר ר"ה עמוד בר"ה גבוה י' ורחב ד' ונעץ בו יתד כל שהו מיעטו. ולר' אדא דוקא גבוה ג' ולאב"י גם בלא גבוה ג' ולר' אשי לא ממעט משום דמנח מידי ומשתמש. הגר"ח בספרו פ"ד משבת האריך בסוגיין וכ' הנידון האם הדין מקום ד' לרשות היחיד הוא דין מקום או שיעור תשמיש ארבעה, [ושם מביא דברי הירושלמי דצריך בחוליות הבור שיהא עומד מרובה בחוליא עצמה ומלבד זה צריך דאיבעי מנח מידי ומשתמש בשיעור ארבעה ובי' דלדין מקום צריך עומ"ר ולשיעור השימוש תלוי במנח מידי וחזו"א כ' הרשב"א בעבוה"ק כ' דא"צ עומ"ר] ולכא"י היה נר' דבזה פליגי האמוראים ור' אשי דהם סוברים דהוא דין מקום ולר' אשי הוא רק שיעור בהשימוש, וע"י בזה.

גמ' מילאו כולו ביתידות מהו, ע"י רש"י, והיינו אם צריך תשמיש אחד של ד' או לא חזו"א [ס"ב, ב'].

תוד"ה אלא מאי כו', מבוי בתוס' דאם יש בחללו ד' בגובה י' א"צ י' כלפי רשות הרבים וגם גב החוליא הוה רה"י, ואם אין בחללו ד' אז צריך גובה י' כלפי רה"י, ואז החוליא רה"י ותוכו אינו רה"י, [ולא הוה חורי רה"י, י"מ משום דחורי רה"י צריך ד', הגר"ח, וי"מ דעיקר שימוש בפנים ולא נטפל ולא נטפל לחוליא וגם דאם יניח מידי אין יכול להשתמש בפנים, חזו"א]. והרשב"א וריטב"א דנו ביש בחללו ד' דא"צ גובה י' כלפי רה"י אם צריך עכ"פ טפח או ג' טפחים לגבי גב החוליא שלא ישלוט רה"י, ואמנם בתורא"ש ובתור"פ וכן בעבוה"ק כ' דגם אם יש בחללו ד' צריך גובה י' כלפי רה"י כדי שראש הכותל יהא רה"י ובלא זה לא הוה רה"י, ואף דתוכו הוה רה"י, [דרכ' הצד הפנימי המחיצה, ול"ש בזה לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, חזו"א] ועתוס' בשבת צ"ט : ומהר"ם שם.

הרמב"ם מפרש בסוגיין דנעץ היתד בצידו ומכתפין עליו דהוה רה"י ובזה הנידון אם ע"ז לא הוה העמוד למעלה רה"י דאין רה"י מובדל ב"י והגר"ח בפ"ד משבת הק' דסו"ס הוא גבוה י' ומה איכפ"ל דג"ט התחתונים הם ר"ה הלא בכל תל המתלקט הוה ג"ט התחת' ר"ה דהלא הוא משפע מר"ה, וחזו"א בגליונות כ' דודאי צריך שיהא מובדל י' טפחים מר"ה ובתל המתלקט לא נחשב ר"ה בפחות מג"ט לא ניחא תשמישתיה למטה, [וע"י בביה"ל בסי' שס"ב] [והגר"ח פ"י ברמב"ם בדרך מחודש דאף דהוה רה"י מ"מ הרה"י אוסרת מדין רשויות וע"ש].

בגדר סולם - ע"י מש"כ בדף נ"ט :--ס..

תוד"ה רב יוסף, ע"י ברש"ש, ובהגהות ראמ"ה.

בדף ע"ח: שקו"ט בגמ' אם עושין סולם מאשירה [דליכא איסור דנהנה בזה כיון דהלחי אינו אלא לצורך מחיצה ובה גופה לא משתמש במידי לא חשוב הנאה במה שמשתמש על ידה היתר טלטול. מ"ב [ס' שס"ב בשם ב"מ, ועי' פמ"ג ריש שמ"ה], ומאילן דיש בו איסור דעולה באילן, - דלא אמרי' הותרה במה דשרי ביהש"מ דבעי פתחא לכולי יומא וכמ"ש רש"י דשם פתח לצרף ב' חצירות הוא רק אם מותר לכולי יומא ואם לאו חסר בשם פתח, ובריטב"א ביאר דבעירוב סגי ליה דליקני ביהש"מ ועל שבות לא גזרו ביהש"מ אבל הכא לכולי יומא פיתחא בעי', [ועוד כ' דמה דשרי שבות אף דמערבין עירובי חצירות גם שלא לבר מצוה כיון דיש בו צד מצוה ודרכי שלום כמ"ש בירושלמי] ומבוי דמה דמותר ביהש"מ אינו משום הותרה הותרה אלא דמספיק בין השמשות, ועי' גם במאירי. [ועי' בדף ל"ה. ברש"י במשנה ומה שכי שם].

ומסקי' ג' שיטות, א', אשירה מותר דאיסור דבר אחר גרם לו [ועי' ריטב"א שבי' משום דגם בשבת יכול לבטלו להע"ז] ואילן אסור דאיסור שבת גרם לו, וכן פסק הרמב"ם, ב, אשירה אסור ואילן מותר דמותר בחול, ועי' להלן. וכן פסק הרא"ש, ג, דתלוי ברבי ורבנן, ור"י ורבנן, כנ"ל. [ברש"י ד"ה עי' בגאון יעקב].

ובענין אשירה - הק' תוס' בדף פ: דכתותי והראשון כ' דמיירי בביטולו, ותוס' כ' דחשוב פתח כיון דחזי לעליה אי לאו דהוי אשירה, ומבוי להדיא בד' תוס' דא"צ קלקול המח' דא"כ לא תי' מידי ורק דסגי בעצם מה דהוה בנוח, ובראשון אין הכרח כלל דפליגי ע"ז.

ובענין אילן - במה דקיי"ל דמותר, בראשון מבוי דזהו משום דבחול מותר כסברת רבה, והאחרון נקטו דזהו [כמו ברנב"י] משום דביהש"מ מותר כרבי והותרה הותרה ודלא כהס"ד בגמ', [וגם ברשב"א מבוי דלמסקנא עכ"פ לרבי כן הוא] וברע"א תמה דהלא קיי"ל בעומד ליסתם דליכא הותרה כדף ע"א, וכ' דכיון דרק אריא דרביע עליה ש"ד, דעכשיו מותר ולאחמ"כ יהא אריא דרביע ולא קלקול בעצם ולכך מהני טפי.

ז. מתני' חריץ שבין ב' חצירות גבוה י' ורחב ד' מערבין ב' ואין מערבין א', פחות מרוחב ד' מערבין א' ולא ב', ואם רק במקום א' הוא פחות מד' הוה כפתח דרצו א' רצו ב', מיעטו בעפר הוה מיעוט ומערבין א', בקש ותבן ל"ה מיעוט, להס"ד תלוי בר' יוסי ורבנן אם תבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם הוא ביטול, ולתי' א' שאני חריץ דלמיסתם קאי: ולתי' ב' שאני שבת דאפי' ארנקי מבטל איניש, והכי קיי"ל דתלי בניטל בשבת, ובתוד"ה אפי' מלא קש, הקשו דפירות מבטלי מחיצה, וכ' דבדאורי"י כן מבטל. ובתורא"ש ב' דבדרבנן חששו שמא יהא ניטל התבן ויטלטלו. וכ' דק"ק דמדמי לבית שמילאהו, והראשון כ' דלא קשה דפריך מכ"ש דאם לגביה אוהל דאורי"י לא מבטל כ"ש לגבי דרבנן. ועוד דלגבי עפר וצורות שאינו ניטל אין לחלק והרשב"א תי' בעיקר קו' תוס' דהתם מיירי בפירות טבל דכיון דאין ניטל זה מבטל. [ובתוס' פ"ד. ד"ה כיון כ' דכ"ז לבטל המחיצה לצרף החצירות אבל לענין שיחשב בנחת לשימוש ע"ג הכותל א"צ זה, וסגי לכו"ע מה דאינו ניטל בשבת, ולכאוי' זהו כהרמ"ה לעיל].

[והרמב"ן בשבת ק. מתרץ דפירות לא מבטלי מחי' לשוויי ב' רשויות רשות א' ולצרפן אבל מ"מ לענין רשות שבת מבטלי מחי' דעמוק י' ורוחב ד' בעי' ומחיצות ניכרות בעי' והא ליכא. מבוי דלגבי רשויות שבת יש דין מחיצות ניכרות].

נתן עליו נסר באורך ד' הוי כפתח ואם ע"פ כולו מערבין א', והיינו אפי' רק מיעט ע"י הנסר מרוחב ד' של החרץ, [וכמבוי בגמ' ע"ט]. ובכ"ז במה דצריך רוחב ד' כ' הריטב"א ורש"י וריו"נ דע"ז אין נוח המעבר מזל"ז ומפסיק החרץ והאחרון הנו"ב וחזו"א, סי' ק"ד סק"ג למדו בזה דהוא מדין מחיצה למקום ד' ובלא זה כיון דבמקומו אינו משמש כמחי' לא

מהני למיהוי גוד אסיק ללמעלה, ולכך לא מהני מה דלמעלה יש ד', וגם במיעוט ע"י הנסר מד', ב"י החזו"א [ועי' בגל' חזו"א על חי' ר"ח הלוי פ"ד משבת] דבגו"א הגדר דהלמעלה נטפל ללמטה וברה"י מגולה מתייחס כל הגובה כנגדה עד לרקיע אליה אבל אם אין האויר מגולה הוי סילוק מחיצות ופחות מד"ט אויר לאו כלום היא ואין מתייחס אליו הגובה, כמו דליכא פי תקרה בפחות מד"ט, [ומזה הוכיח הנו"ב דליכא דין גו"א בלא ניכר המחי', ודלא כשע"צ שכ' דהוא משום דאתו רבים ומבטלי מחיצה], ועכ"פ מבוי דהאחרו' פי דלא סגי מה דלא הוה בנחת דביסודו צריך לבטל המחיצה ובלא זה הוה ממש חצר א' דלא איכפת לן אם יש חריץ דק באמצע, וע"כ דצריך לבטל המחיצה ע"י מיעוטו ברוחב ד', ורק דעכ"פ צריך שיהא גם שימוש שלא בנוח, [ובאמת דף פ"ט: מבוי ענין מחיצה נדרסת אם יש דיורין על הגג דמבטלין חילוקי הדיורין לרבנן, ולכאוי' יל"פ כן גם בחריץ, וכן פי' באמרי יושר - שו"ת, וכנר' דצריך לזה ממש דיורין על הגג דזהו המעבר, או אולי דדוקא החילוק דכשם שחלוקין למעלה כך למטה מהני לרבנן, ולא מחי' ממש]. והנה מה דשימוש שלא בנחת לחוד לא סגי זה מבוי, אך מה דביטול המחי' לחוד לא סגי וכמבוי בראשו' דצריך שיחשב בנחת, יל"פ דאה"נ באופן שהוא ע"פ כל החריץ א"צ לזה ורק באופן דהוא באורך ד' ולישוויה כפתח צריך בנחת, ועי' בזה.

וכן ב' גזוזטראות זו נגד זו אם בתוך ד"ט ואם בתוך ג"ט אפי' זו למעלה מזו דינן כמו בנסר ע"ג חריץ, לרש"י גם בזה מניח נסר, ולתוס' בלא נסר, והק' על רש"י אם יש נסר מדוע לא יועיל זו שלא כנגדו זו, וכי' הרשב"א דהוה בקרן זוית דלא מהני, דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, [ולכאוי' ענין זה אינו בשבירת המחיצה דאדרבה בקרן זוית מקלקל טפי הנסר את המחיצה וכידוע מדעת החזו"א בדף ו. בזה, וה"נ מקלקל הגוד אסיק, ורק בנוחות התשמיש, ומבוי דהוא שם פתח נצרך לזה, וליכא, ועי' היטב בזה]. והריטב"א מוסיף: דבעית תשמישתיה. [ומה שהקשו מדף ע"ז: עי' רשב"א דשם זה לא פתח אלא חצר ביו"ב חצירות ועי' ריטב"א].

שם, כי ליכא ד' מרבין שנים, עי' רש"י, וחזו"א [ל"ב, ל"ח] מגיה אין מערבין וכ"ה ברשב"א.

נידון יסודי במקום הנחת העירוב שייד לדף ע"ח: ולעוד מקומות

באבן העזר סי' שס"ה דאם מפסיק כרמלית בין הבית שמונח בו היערוב לשאר הבתים מועיל העירוב דבביהש"מ אפשר להביא העירוב דשבות מותר ביהש"מ לצורך מצוה וממילא חל העירוב. ולכך כ' דמהני העירוב שבביהכ"ס אף דאין לחי וקורה לשאר החצירות המתוקנים. וברע"א תשו' י"ד הביא דבריו והק' מסוף פרק הדר דמבוי דלא מהני אם אין יכול להביא העירוב מחמת דיש חצר שאינה מעורבת. וכי' דבלא עירוב חמיר טפי. ובי' דבאילן מבוי בדף ע"ח: דמהני אילן סולם ואף דאסור לעלות בשבת דביהש"מ מותר וק' מסוף פרק ו' דלא מהני, וע"כ דבעצם בעומד ליאסר ליכא הותרה ורק דבאילן סולם הוא אריא דרביע עליה דהוא איסור אחר, אבל בעירוב כשבאין לתקן עירוב אם מעוכב מחמת איסור עירוב דאותו האיסור בעצמו שבאנו לתקן הוא מעוכב מחמתו בזה גרע דלא מיקרי פתח כלל, ולפי"ז הנידון בכרמלית אם כיון דאיסור הוצאה דשבת רביע עליה הוי כאיסור עצמו גרם לה או כיון דהתיקון לאיסור עירוב, ואיסור כרמלית כדבר אחר גרם לה, וצ"ע.

ובשו"ע סו"ס שס"ה כ' דאם נשבר הלחי וקורה אותן חצירות שפתוחות למקום העירוב מותרות והשאר אסורות, והוא ממרדכי [תק"יח] והובא במג"א שכ' דליתא לעירוביהו גבייהו ולא מצי לאתווי העירוב אליהם - ובמרדכי הק' דהחצירות שאינן פתוחות יאסרו על הפתוחות מטעם דעירוב מרגילה והוי דריסת רגל האסורה, ומג"א כ' דאין עירוב להחמיר ולא אמרי' עירוב מרגילה. [ולמרדכי שמא ס"ל כתור"פ ס"ו: שחילק בין דריסת רגל אסורה דאמרי' להחמיר, ועי' בזה] ומבוי במרדכי דיש שם עירוב ורק משום דא"א להביא. - וע"ז כ' האה"ע דזה תליא במחלו' בסי' שע"ב לדף ע"ח: אם מהני אילן סולם כשאיסור שבת גרם לו ולהרמב"ם וש"ע דמתירין שם ה"ה בזה, [ובאמת דלהרמב"ם גופיה דאסר בנסתם הכותל מזל"ז מבוי לכאוי' דכ"ש בזה יאסור דהוי כמחי']. וברע"א דן כנ"ל, ובחכ"צ תשו' קי"ב כ' דכיון דא"א להביא העירוב לא מהני והוכיח מסו"פ הדר. [והיינו דהנידון דלא חשוב כאיסור אחר גרם לה, ואפי' נשבר בערב שבת דנו שיועיל].

ובט"ז סי' שס"ו ס"ק ג' ובנו"ב תשו' מ' כ' דכאן [בנשבר הלחי וקורה] לא מטעם העירוב אנו אוסרים אלא מטעם שכל עיקר עירובי חצירות הוא מטעם שאנו רואין כאילו דירתו הוא בכאן וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית [כטושו"ע ר"ס שס"ו] ואם החצירות הם חלוקים באיסור טלטול מאותו מקום שהעירוב מונח שם איך הם מיוחדים לאותו בית ודבר זה צריך להיות כל השבת החצירות יהיו כאילו מיוחדים לאותו בית, ובמג"א כ' דכ"ז אם נשבר בחול ואם נשבר בשבת מהני דהותרה הותרה, ובנו"ב כ' דאלמלא אמרו המג"א הי' אפשר לפקפק דדוקא במנעול מגדל בסי' שצ"ד דאם היה עובר על השבות היה אח"כ פתוח לכל השבת וא"כ הנחת העירוב היה ראוי לכל השבת ע"י שיפתח ביהש"מ. אבל בנשברה הקורה אין שום צד היתר להיות המקום הזה מיוחד למקום העירוב, ומ"מ הסכים לד' מג"א, אבל באופן שכל השבת הרשות שהעירוב מונח שם נפרד מהחצירות ותחילת העירוב כן הוא פשיטא דלא שייך כאן ביהש"מ קונה עירוב, ע"כ. [ובאמת הלא בנסתם הכותל גם מה דצריך להותרה להרמב"ם בחצר זה משום דאין פתוח למקום העירוב וכבי' הנ"ל ועכ"פ מבוי דמהני בזה הותרה. ומד' הנו"ב מבוי דהוה ס"ד דזה גרע דכרמלית מפסיק ביניהן לב' רשויות וצ"ע].

ובחזו"א [צ"ו, ל"ה] תמה בכל ד' האחרו' דנר' פשוט דמעיקר תקנת עירוב דעירוב צריך שיהא מונח בא' הבתים מעורבין ושלא יהא מפסיק ביניהן רשות אחר שלא נתערב וכדאמר סוכה ג': עירובי חצירות בחצר לאפוקי בחצר אחרת ואף אם רוצה לערב בית ההוא עם חצר זו, ולא משום שאסור לאתווי עירובו אלא דאותו מקום שלא נתערב הוא ככותל י' המפסקת ואע"ג דיכולין להביא העירוב מעל הכותל לאו כלום הוא. וכן ב' חצירות שאינן פתוחין זל"ז אינן מערבין יחד אע"ג דאפשר להביא דרך מבוי, והיינו ההיא דס"פ הדר אי בית משוית ליה קמטלטל לבית דלא מערב ליה והילכך כל שמפסיק בית או חצר או כרמלית לא מתערבי להו. [וע"ע חזו"א [פ"ה, י"ח]] ע"כ. והיינו דהנו"ב כ' דרשות האסורה בטלטול מפסקת הרשויות, ובחזו"א כ' דכל רשות דלא נתערבה עם רשות זו מפסקת בעירוב, והאחרו' המג"א ואה"ע ורע"א דנו רק מצד איסור טלטול. ובקו' המרדכי דליהוי רגל האסורה מבוי דלא חסר בעיקר צירוף העירוב, ועי' להלן ד' הדמש"א. [ועי' חזו"א צ', כ"ה]. ועי' ב"י סי' שפ"ב שכ' בב' בתי ישראל וגוי באמצע ועירבו הישראלים מותר לטלטל מזל"ז, מבוי לכאוי דלא כחזו"א דאין רשות שלא עירבה מפסקת בין הרשויות, ועי' בזה, וצ"ת, ועכ"פ החזו"א פ"י זה בגמ' סוכה ג': דצריך העירוב להיות מונח באותו רשות שהעירוב מונח בו, ובאחרו' דנו דגם במפסיק שפיר דמי.

[ובביהגר"א סי' שס"ה, ציין לסי' ש"ב ס"ב, ולגמ' ע"ה: מתני' וגמ', [וצ"ב], [ובדמש"א כ' דמיישב קו' המג"א מהמרדכי דאיסורו ע"י העירוב וע"ז מציין דאין העירוב חל כלל בכה"ג, וכחזו"א], ולתוספתא פ"ו שיתוף מבוי צריך שיהא עמן במבוי, עירוב חצר צריך שיהא עמהן בחצר, וכמ"ש בגמ' פ"ה: ועי' רש"י שם, עכ"ד, ועכ"פ מבוי בביהגר"א כיסוד החזו"א דצריך שיהא עמהן בחצר וציין לגמ' פ"ה: ורש"י דכולן דרין באותו בית, וזה מבוי היטב. [והנה אם הגדר בעירוב דכולן דרין בבית א' והשאר נטפלין לבית זה צ"ב ד' האה"ע, ובע"כ האה"ע פ"י דכולן שוין בכל הבתים, וצ"ב].

ע"ט.

מתני' מתבן שבין ב' חצירות כו', גמ' א"ר הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכיל, וברש"י כ' ב' פירושם לפי א' דשקיל טובא וממעט מעשרה וליכא מחיצה, ולפי' ב' משום מוקצה. ועל פי' א' הק' הראשו' דהלא שבת כיון דהותרה הותרה וכמבוי בדף צ"ג: במחיצה שנפרצה בין ב' חצירות דהותרה הותרה והרשב"א בשם ראב"ד תי' דמ"מ צריך לזהר שלא יבוא לידי כך, והיינו דאייז לכתח"י לסמוך על הותרה. ובתוס' ר"פ כ' דהכא אם היה נותן לתוך קופתו הוי רגיל להיות פחות מ' ובכה"ג לא אמרי' הותרה הותרה הואיל ואותו שבת עתיד להיות אסור ע"י פחות מעשרה, דה"נ אמרי' לעיל גבי מת הגוי, [והובא בת"י בדף ס"ו. ע"ש].

ועל פי' ב' ברש"י הק' הרא"ש דלא הוקצה מעולם למחיצה דרק בסוכה שנפלה דהוקצה למחיצה הוי מוקצה. וכוונתו דאין זה דחייה בידיים כמ"ש הק"נ, אבל הרשב"א כ' דכיון שהקצה אותו דילמא מיפחית ואיצטריך ליה למיהוי כותל להתיר חצירו הו"ל מחיצה המתרת ביהש"מ ואיתקצאי ביהש"מ משום סתירת אוהל. וע"כ פי' הרא"ש דכוונת הגמ' דגם

בחול לא יאכיל גזירה שמא יתמעט בע"ש ולא יהא בו שיעור ולא ישים לב, ואם נוטל בבת אחת לא גזרו אבל להאכיל מעט מעט חששו בזה.

ע"ט :

גמ' וכן אתה אומר בגוב כו' לר"ע דאמר תחומין דאוריין עי' רש"י, והריטב"א תמה דהלא שביתת כלים אינו דאורייתא. וכי' דהחשש דיצא מחוץ לתחום להביא וזהו דאוריין, ועי' מש"כ בזה בדף ל"ה: והנה מבוי' כאן דביו"ט ג"כ חוץ לתחום דאוריין, ועי' מש"כ בזה בריש פרק שלישי.

מתני' כיצד משתתפין במבוי, מניח את החבית, ועי' רש"י משלו אם ירצה, דאם אוסף מכולן א"צ לזכות, ועי' בגמ' להלן. ומזכה ע"י בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העבדים וע"י אשתו, אבל אינו מזכה לא ע"י בנו ובתו הקטנים ולא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן בידו. ועי' קטן אחר אפשר, ובגיטין ס"ג: מבוי' בגמ' דאף דקטן לא זוכה לאחרים, בדרבנן הקילו בעירובי חצירות, ועי' ברש"י ל"א: וברשב"א שם החילוק בין ע"ח לעירובי תחומין [לרש"י דעירובי בעלמא ורשב"א כ' משום דעת אחרת מקנה].

שי' תוס' דשמואל וריו"ח דפליגי במציאה ה"נ בעניינינו דשווהו כיד אביו ממש לשמואל תליא בקטן וגדול, - [ויל"ע דבב"מ מבוי' דטעם שמואל משום דהקטן מריצה אצל אביו וכאן בעירוב לא שייך זה כשהאב מזכה על ידו וצ"ל דעשאוהו כידו, ועי' בסוגיא שם גבי לקשו"פ] - ולריו"ח תליא אם סמוך על שולחנו או לא. והראש"י חולקים ע"ז דכיון דכולה טעמא משום איבה בכה"ג דמזכה על ידו גם לריו"ח בגדול שסמוך נמי מהני, וע"כ דקטן קטן ממש ותלוי בקטן וגדול בין סמוך בין אינו סמוך. והובאו ב' הדיעות בשו"ע סי' שס"ו, וצ"ב בד' הראש"י, דממ"נ גם בקטן לריו"ח יועיל אפי' סמוך דהלא ליכא איבה, ועמד בזה הרמב"ן ב"מ י"ב: וכי' דהלא מה דזוכה לאחרים הוא תקנה בדרבנן כמ"ש תוס' מהגמ' גיטין. [וע"ש בתוס' דהוכיחו מזה דמדרבנן מהני לכו"ע, וברש"י שם מבוי' לא כן, ועי' ר"ן שם] וממילא בקטן כיון דיש תקנה דלאביו אתיא תקנה ועקרה תקנה והיינו דבזה לא תקון אבל גדול דמעיקר הדין יש לו יד, ותקנת איבה ל"ש בזה לכך שפיר זוכה על ידו.

ואמנם היה נ"ר דבקטן שאינו סמוך שפיר זוכה דמ"ש מקטן אחר, אך בכל הראש"י והפ"י מבוי' דלפ"ז קטן קטן ממש ובכל אופן לא מהני, וזה פלאי דמ"ש מאחר, ועי' פרישה, וצ"ת, ולפ"ד פרישה מבוי' דבעצם בכל קטן תקנו דלאביו כדי שיזונו, ורק דאם לא זנו מפקיעין. ומפקיעין רק בכל מה שנוגע לחיותו, ובעירוב לא מפקיעין, וצ"ת.

וברמב"ן שם מבוי' דמתנה שקיבלו לעצמם, ולשיטתו, אבל לתוס' בע"כ אינו כן, וכ"כ בקצוה"ח סי' ע"ר מרמב"ן ותשוהרשב"א דלעצמם, וכי' דלשיטה זו סתו' הוא לאביהן, ומבוי' דתלוי במחלו' ראשו'. [ויל"ע היאך קיי"ל להל' בזה דהלא הוא ס' תקנה וי"א דבס' תקנה הוי גדר אין ס' מוציא מידי ודאי עי' בפתח"ת סי' ובפרט אם ד' אחרת מקנה מה"ת. ועכ"פ לא כמו שהרבה חושבים שפשוט שכל מה שהילד מקבל שייך להוריו].

בתוס', וא"ת אממה העבריה, עי' מהרש"א, וכל הראש"י הק' גם מע"ע.

תוד"ה וע"י אשתו, בסוף נדרים מוקי לה ביש לו בית באותו מבוי דמיגו דזכיא. ובר"ן שם כ' דיש לה בית ע"מ שאין לבעלה רשות בה, ובחזו"א במכתב בסוף עירובין ובסי' תמה ע"ז מאוד דמה צריך כך הלא בכל אופן כיון דדר שם מהני, ונתבאר בזה לעיל. בדף ע"ג. אם צריך זכות ממון לאסור או לא. בחכמה"ל תמה דתיפוק ליה דמקנה ג"כ הפת ויש לה מיגו, ואף דאין אוסרת ואין היא צריכה לזכות אבל עכ"פ כשמקנה לה זוכה הפת וע"כ הוכיח מזה דלא מספיק קנין ממון סתם אלא דצריך בתורת עירוב.

והק' תוס' דממ"נ אי מקבל"פ א"צ ואם אין מקבל"פ הרי זוכה לעצמה וכ' בניזונת במעות דלא חשוב מקבל"פ, א"נ במספקת, ומבוי דבזה לא פקע זכותו ומ"מ לא חשוב מקבל"פ דכמו דמקבל מילגה חודשית [ולמסקנת תוס' ליתא לתי' אלו ובכל ענין מהני, חזו"א], והק' דא"כ גם בקטן כה"ג יזכה לו במיגו, וכן ע"כ, דע"כ כיון דאוסר יש לו זכיה וכ' דאיירי במקבל"פ ולמ"ד דנשים ל"מ קבל"פ ועבדים כן ולכך א"י לזכות על ידו. ולפי"ז להל' דקיי"ל בנשים מקבל"פ מועיל. ותי' התוס' דלעיל לא קיי"ל. גם בנשים תלוי אם מקבל"פ או לא, וכ"ה בשו"ע וביהגר"א והיינו דלהל' מוקמי' באין מקבל"פ ואין הבדל בין נשים וע"כ דאין נ"מ אם יש לה בית אלא אם מקבל"פ. דאם מקבל"פ אין אוסרת, ואי לא מקבל"פ אפשר לזכות דאין לה זכויות, וזהו מחלו' אם קיי"ל כר"מ, בשו"ע שס"ו ב' הדיעות, עיי"ש. ולכא"ו עדיין בעבדים שאין מקבל"פ ויש בית בפ"ע יועיל לזכות על ידה כמ"ש תוס' דמסברא יש להם זכות, וצ"ע שלא נפסק. ובחזו"א ק"א, ט, העיר דכמו בע"ת הרב מערב בע"כ כמבוי בר"פ ח' ה"ה ע"ח.

בחכמה"ל הק' היאך כ' שו"ע דמס' מהני הלא המע"ה ולא זכו וכ' דסגי זכיה לעירוב. ומכ"ז מייסד דלא צריך זכיה גמורה רק בתורת עירוב ואמנם יש להשיב דראיה הא' [שהובא לעיל ממה שצריך בית באותו מבוי לאשה] י"ל דצריך זכיה גמורה אבל צריך שיהא עבור עירוב, וראיה הב' די"ל דכיון דהוא נותן להם הוה כעין תפיסה ברשות דהוה מוחזק ולא אזלי' בתר מ"ק. ובדף ל"א: הבאנו החילוק דאם לא שייך לאף א' לא צריך זכיה אבל אם שייך למישהו וצריך הקנאה, צריך הקנאה גמורה. וכ"כ בספר עולת איש עמ"ס עירובין [להג"ר יעקב שוב].

בשו"ע סוף שס"ו דמברך קודם שמקבץ העירוב או זוכה, ובמ"ב וביה"ל דגם עד שבת יכול לברך דאז חל העירוב [ועי' בסי' ח' במ"ב, מג"א והגר"א, ועי']. ופרישה ומור וקציעה כ' דיכול לברך עד ההנחה, ועי' מו"ק שזהו עיקר המצוה במה שנמצא לו מקום מנוחה.

גמ' אמר ר' יהודה חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח. כ' המ"ב [שס"ו נ"א] בשם ה"י דגם אם מונח בידו התלויה באויר צריך שיגביה ידו טפח, [ובביה"ל דן בזה דידו קונה בלא הגבהה וכ' דאם בולט לצדדין לא קונה בידו]. והיינו דצריך מעשה הגבהה ולא סגי במה שמוגבה ממילא. [ומ"מ אם מונח על שולחן ומסיטו לצדדים דנעשה מוגבה ג"כ סגי בזה כמבוי בתוס' הרא"ש בכתובות ל"א עיי"ש היטב].

ובביה"ל מביא פ"י הרמב"ם וגאונים בגמ' דצריך להגביה דהכונה אפי' במקום דלא שייך זכיה והקנאה כגון במקום שהעירוב משל כולם צריך להעמיד הכלי שהעירוב מונח בתוכו במקום גבוה מן הקרקע טפח כדי שתהא מובדלת ומופרשת מן שארי כלים שבחצר, ע"ש.

דף פ.

גמ' איתמר שיתופי מבואות רב אמר א"צ לזכות, וערש"י ותוס' דגמר ומקני משום שאוסר, והיינו דקונה בגמירות דעת, וכעין זה אי' בגיטין י"ג ובבכורות י"ח, אך הראש' הק' במה קונה, והרשב"א פ"י דעשו אינו זוכה כזוכה מרדבנן, והריטב"א כ' בהנאה דמקבל דחשיב ככסף ואקני להו מקום בחצירו. וכוונתו דבהנאה שמקבל היתר להשתמש במבוי הוי ככסף ועי"ז זוכה חבירו בקרקע של המקנה ואז זוכה העירוב בקנין חצר [דכסף לא קונה מטלטלין] וכן בעירובי תחומין למ"ד א"צ לזכות דכשמחזיק באותו מקום לקנות שביתה לזה, זכה לחבירו במקום העירוב וקנה לו מקומו של עירוב, ולכא"ו כוונתו דקונה המקום בהשתמשותו ומדין קנין השתמשות הוא דמועיל.

שם בתוס', דעירוב משום קנין ואפי' למ"ד משום דירה כו', בתור"פ כ' דע"ח דקני רשותא איך יקנה רשותו אם לא יקנה לו אחר, דהא שמואל סבר עירוב משום קנין. ואפי' למ"ד עירוב משום דירה מ"מ צריך קניית רשות להחשיבם כדרים יחד, ע"כ.

גמ' ההוא טורזינא כו' ומבו' בגמ' דמהני לערב ע"י אשתו שלא מדעתו, ובתוס' הק' דתיפו"ל מדין שכירו ולקיטו וכ' דניחא ליה לאתויי מאשתו, ורע"א בגליון הש"ס תמה דאכתי שמואל מדוע צריך לומר גם דין אשתו וגם דין שכו"ל, וכ' דאם בישראל לא מועיל שכו"ל ניחא דבאשתו כן מועיל ובפורת יוסף הוסיף דהלא כ' תוס' בדף ע"ב. דגם אם מועיל בישראל מהני רק מדעתו ובגוי מהני גם בע"כ וזהו דנתחדש באשתו דמהני גם בע"כ, [ועי' תשו' הרשב"א ח"ה סי' ה' דמי דגם בישראל מועיל בע"כ ולפי"ז עדיין ק']. ואמנם בעניותי לא זכיתי להבין קו' רע"א דבשכו"ל נתחדש דיכול לערב בפיתו של השכו"ל אפי' בע"כ של הבעלים אבל לא שמענו דיכול לערב בפיתו של בעה"ב ומשא"כ באשתו נתחדש דיכולה לערב גם בפיתו של הבעה"ב, ומה שתוס' הק' הוא דנביא ראייה משכירות דיכול להשכיר רשותו ובה אין נ"מ אבל לגבי עירוב בשכו"ל מערב בפיתו ובאשתו משל בעה"ב ושפיר חידש שמואל, וצריך להבין קושית רע"א.

גמ' הא דאסר הא דלא אסר כו' רגיל אין לא רגיל לא ש"מ, תוס' מפרש דרגיל ואסר היינו הך דאם הוא רגיל הוא אסר כמו בפתח הרגיל, אבל הרא"ש מפרש דרגיל היינו דרגיל להשתתף אף דלא אסר, ואוסר היינו באופן שאוסר, ובא' משניהם מועיל וכן פסק בשו"ע.

ונחלקו הראשונים - אם צריך עכ"פ דעת אשתו 1. תוס' ורא"ש וריטב"א בי' בגמ' דנוטלין בע"כ שלו אבל דעת אשתו צריך [ובבני ביתו ל"מ, ועי' בריטב"א מחלו' בזה]. 2. ושיטת הרשב"א דברגיל גם דעת אשתו א"צ אלא בני חצר נוטלין בע"כ עי' בחי' הרשב"א וכ"כ בעבוה"ק, והק' מאי שנא דנקט בגמ' אשתו אפי' אחר נמי. 3. ועי' בתוס' הרא"ש ומרדכי דיש ג' דרגות באסר צריך דעת אשתו ובה נקט אשתו דוקא וברגיל גם דעת אשתו א"צ. ואם לא אסר ולא רגיל גם דעת אשתו לא מהני, ולא מהני בע"כ.

ולשיטות אלו מהני ע"י אשתו אפי' בעל כרחו, וברא"ש כ' דבאופן שלא מיחה אפי' לא גילה דעתו שרוצה יכולה לערב בכל אופן שלא מדעתו אפי' לא רגיל ולא אסר, וכ"ה בשו"ע סי' שס"ז דיעה א', והאחר' דנו אם באופן זה יכולים גם בני החצר לערב שלא בידיעתו מפיתו וע"ש במ"ב וביה"ל שנחלקו אחר' בזה ובכוונת הרא"ש.

ואמנם דעת הרמב"ם בכל הסוגיא דמה דנתחדש דמועיל אשתו היינו כשלא בידיעתו אבל אם אומר שאינו רוצה לערב בע"כ - לא מהני, ומה דמועיל בעל כרחו היינו ברגיל דבה מהני אפי' בעל כרחו ובה א"צ אשתו, ועי' בביה"ל דכ"ה ג"כ דעת הר"ח, ולפי"ז ב' המימרות כפשטן דאשתו מערבת היינו שלא בידיעתו, וברגיל לערב בני החצר נוטלין עירובו אפי' בע"כ, ועי' מ"מ וביהגר"א. וכי' דע"י כפית ב"ד מועיל גם באינו רגיל וזהו תי' הגמ' בע"ב דע"י ב"ד מועיל, ושייך תקנה לערב בע"כ ע"י כפיית ב"ד.

והנה בכל זה מה דמועיל לערב בע"כ וע"י אשתו הוא קולא שהקלו חז"ל והוא תקנה שמועיל גם בכה"ג ועי' מ"ב שס"ז סק"א דמפני שאשתו כגופו והקלו אפי' כשמיחה בה משום שחששו חז"ל שמא יתכוין להקניט את הדורים לאסור עליהם, [ובביהגר"א סו"ס תל"ד למד מסוגיין לביטול חמץ ע"י אשתו].

ובעיקר התקנה בסוגיא נחלקו הקרבן נתנאל וחזו"א הק"נ פי' דצריך דעת אשתו שלא יהא הפת גזולה ומה דמערבת עבורו זהו תקנה שתקנו, וחזו"א פי' דהתקנה הוא שלא יהא פת גזולה ומה דצריך אשתו לערב עבורו דהגדר דמערבת חלקה בביתו וע"י מתערב ג"כ רשותו דבעצם ראוי לכופו אלא שאין תועלת בכפיתו שאם נוטלין פיתו בע"כ אינו עירוב אבל כיון דאשתו ניחא לה והיא אוכלת בבית בעלה וא' מבני הבית שעירב הותר כל הבית שכן הוא עיקר תקנת חכמים דסגי בא' מהן מהני כפיה שיהיה לה רשות לערב משל בעלה והוי עירוב דידה. והיינו דלק"נ התקנה דמערבת רשותו בע"כ ולחזו"א ע"ז לא שייך רק ע"י מה דאשתו מערבת חלקה וסגי בא' מבני הבית, [ולכאוי' לחזו"א באשתו שאינו דרה עמו בבית לא יועיל, וצ"ע].

ובע"ב מייתי הגמ' ברייתא דכופין לעשות לחי וקורה למבוי ודחי שאני דאיכא מחיצה, ועי' ברש"י, ובתוס' כ' ב' ב', א', דמחיצות הם מחיצות גם בע"כ משא"כ עירוב, [ומי' מזה דהתקנה לעצם עירוב הרשות דמהני בע"כ כמ"ש ק"נ], ב', דלחי וקורה נצרך לטלטול במבוי משא"כ עירוב הוא רק מהבתים, וצ"ב דסו"ס זה צורכי חצר ומדוע לא יכפו ע"ז, ועוד דחי הגמ' דע"י ב"ד מועיל, וזה מש"כ לעיל בד' הרמב"ם דבאוסר מהני בע"כ רק ע"י כפיית ב"ד.

פ:

גמ' עושין לחי אשירה כו' אבל קורה כתותי מיכתת, ועי' רש"י ותוס', [ומה דלא חשוב הנאה עי' מ"ב שס"ג, כ"ט] ועי' בהשגות הראב"ד [פ"ז משבת ה"ב-י"ג] פי' כה"ר אברהם, [וע"ש עוד דהק' כיון דמשום היכר יועיל בכל אופן. והיינו דאף דלחי קי"ל דמשום מחיצה אבל יסודו בהיכר כמ"ש תוס' ה': ויל"ע בזה]. ובעיקר הגדר בכתותי מיכתת - עי' קה"י סוכה ס' כ"ה בסברת תוס' דחשיב פתח כיון דחזי לעלייה דכשיסוד השיעור בשביל הענין המצטרך ל"ש כתותי, וכן בסברת ה"ר אברהם ע"ש שביאר דיסוד כתותי דהוא כמפורד, ומביא כן מהתורת גיטין וע"ש מה שהאריך בזה.

ובקו' תוס' מלולב - עי' מהרש"א וקרני ראם.

והגר"ח בס' מיישב קו' תוס' דיסוד כתותי הוא חיסרון בשיעור, והשיעור במחיצה הוא לא בעצם המחיצה אלא יסודו בהרשות ש' טפחים ממנו יהו גדורים ולכך לא שייך כתותי מיכתת במחיצות, [ואולי זה כוונת המ"ב שס"ג, כ"ט].

מתני' נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע, וניתוספו עליהן מוסיף ומזכה וצריך להודיע, שיטת רש"י וריו"נ דבמשלו בכל ענין א"צ להודיע רק אם מזכה משל אחרים, וע"ז א"ר יהודה בגמ' דגם בכה"ג א"צ אלא בחצר בין ב' מבואות, ושיטת הרמב"ם והר"ח דבמשל אחרים בכל אופן צריך להודיע ובמזכה משלו בנתמעט א"צ ובניתוספו צריך ולר"י צריך רק בחצר בין ב' מבואות.

והשו"ע פסק בלא ניתוספו דאפי' משל אחרים לא צריך [כרש"י] ובניתוספו אחרים אפי' מזכה משלו צריך להודיע [כרמב"ם], עי' מג"א וט"ז ריש סי' שס"ח.

וברא"ש סוף סי' ט' מביא ס' התוס' בע"א בבני ביתו שלא מדעתו אם מועיל וכ' דהנידון בחצר בין ב' מבואות דבלא זה מהני בכל אופן דקיי"ל כר"י דגם משל אחרים א"צ דעתו רק בכה"ג, והשו"ע הביא ס' הרא"ש ותוס' גם במבוי א' משום דסובר דבמשל אחרים בכל אופן צריך דעתו, ועי' ברמ"א סי' שס"ו, ובשו"ע סי' שצ"ב.

ועי' ברשב"א ובריטב"א ע"ט: דברישא פי' כרש"י ובסיפא לא.

מתני' לא אמרו לערב בחצירות - עי' תוס' מ"ו: רש"י ותוס'. ונ"מ בלא נשתתפו במבוי דלרש"י לא מהני, וכ"כ מג"א. ובמ"ב סי' שס"ח ס"ק ט"ז מביא המחלוקת בזה ובביה"ל מביא ד' רש"י ותוס' וע"ש עוד. ובעצם הדין דלא אמרו עי' מהרש"א מ"ו: דלתוס' קאי על השיעור של ב' סעודות ובראשו' משמע דקאי על עיקר העירוב.

י"ח גרוגרות - מחלו' בטוש"ע שס"ח ס"ג אם ו' ביצים או ח' ויבוי' בדף פ"ב.

כ' הרשב"א [פ"א]. דאם מזכה מעיקרא על כל מי שיתוסף מהני והובא בשו"ע שס"ו ס"ט, ודעת הריטב"א [ע"ט:]: דגם אם לא זיכה בפירוש לב ב"ד מתנה עליהם והובא בשו"ע שם ובי' המ"ב דמסתמא אנו מכוונים על אנשים שניתוספו במשך השנה, וכ"ה לשון הראשו'.

ואם נתמעט השיעור באופן שזיכה עבור הניתוספים - נסתפקו הראשו' אם מועיל ומספיקא מחמירים, [שעה"צ] דיש בראשו' צד דמועיל, דגם זה נחשב כשיירי עירוב.

ודנו האחרו' בקטן שנולד דהיאך מועיל דזה לא בא לעולם, והרשב"א בתשו' ח"זסי' צ"ה תי' דקטן אינו אוסר דנגרר אחר אביו ואמו ואחר השוכן עמו. ומבוי' דבעצם יש בזה חיסרון דלא בא לעולם.

(ויל"ע בהוסיפו עוד היקף לצורת הפתח, דאם אינם אוסרים כלל בליכא מחיצות מה שייך לזכות ומ"מ חז"י דמועיל בזה).

פ:

גמ' ואגב אורחיה קמ"ל דב' סעודות הוי י"ח גרוגרות, ע"י רש"י ותוס', וראשו' הק' הלא ב"ח אנשים שנותנים כגרוגרת הוי ב' סעודות, ומה הרבותא בזה דלי"ח אנשים סגי ב' סעודות וע"כ גרס הריטב"א די"ח גרוגרות לא הוה ב' סעודות וזהו הרבותא דבי"ח אנשים סגי ב' סעודות, וע"י ברש"י בישוב הקו'.

מתני' בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר"א ר' יהושע אומר כיכר הוא עירוב, ומסקי' בגמ' דכוונת ר' יהושע דכיכר אין פרוסה לא משום איבה. וגם בנתנו כולן משום גזירה שמא יחזור הדבר לקלקולו, והנה כל זה מיירי בנתנו כולם, אבל במזכה לכולם מותר בפרוסה כמ"ש הרא"ש דבזה לא שייך הגזירה.

והראב"ד [פ"א מעירובין ה"ז] כ' דאם מקבצין מכולם קמח ועושים פת שלם מזה חשוב פת שלימה וכי' הרמ"א [שס"ו ס"ו] דכן המנהג פשוט [ומוסיף דאפי' שלא עשו הפת מהקמח של כולם ג"כ מועיל דכמו דזיכה לכולם וע"י במ"ב בזה].

ובנוגע לשיתוף - כ' הביה"ל [שם] דכיון שמערבין בכל אכלין ומשקין לא תקנו חז"ל דדוקא שלימין וכי' דכ"מ ברמב"ם. והגאון יעקב כ' דהראשו' פליגי ע"ז, וע"י ברשב"א וריטב"א שהאריכו בשקו"ט בדף פ"א. ובתוך דבריהם כ' דגם אם משתתפין בכל דבר יתכן שבפרוסת פת לא מהני דיש איבה. ובביה"ל דן למאי דקיי"ל מיגו דמהני שיתוף למבוי מהני נמי לחצרות אם יועיל פרוסה לשי' הרמב"ם כשיש מיגו דמהני למבוי ע"ש.

תוד"ה כדי חלתה, הרא"ש חולק דבכל אופן חשוב שלם, דכיון דטעמא משום איבה מה לי אם ניטל לשם חלה מה לי אם לא ניטל לשם חלה, [וע"י בקרבן נתנאל לגבי לחם משנה, ובשערי תשובה סי' רע"ד משי"כ בזה].

גמ' תפירה בקיסם, - ע"י קרב"נ אות ב' בשם המרדכי. וע"י בשו"ע או"ח קס"ח ס"ב ובמ"ב שם.

גמ' מערבין בפת אורז - וכ"ש בפת הבאה בכיסנין דמהני, כמבוי' בברכות מ"ב. עצי אלמוגים, ומ' דבתבשיל לא.

מתני' נותן אדם מעה לחנוני וכו', וחכ"א לא זכו לו מעותיו. רש"י בתחילת המשנה מבאר משום דחנווני לא מכוון לזכות לו בחינם, ובסוף המשנה ביאר משום דלא נתכוון הבעה"ב שיזכה עבורו ויעשה שלוחו, וכ"כ תוס', וע"י מהרש"א מה שמבאר ברש"י ומבוי' מדבריהם דאפי' במזכה לו בהדיא. אבל הרא"ש תמה דכל מה דאין מערבין שלא מדעתו הוא רק אם יש קצת חובה ואולי אינו רוצה אבל כאן שנתן מעה וגילה שרוצה בכך מדוע שלא יועיל הזיכוי [והאחרו' מיישבים קו' דכיון דנתן מעות רוצה לעשות המצוה בממונו ואינו רוצה מתנה, ע"י ט"ז שס"ט סק"ב] וע"כ מפרש דבלא זיכוי לא זכה לו מעותיו ודלא כר"א דקונה במעות אבל אם זיכה ע"י אחר מודו רבנן דמהני. וגם להרא"ש דוקא אם מזכה לו בהדיא אבל אם מזכה עם כולם לא מהני אא"כ אמר לו ערב לי וכמבוי' בגמ'. [כ"ה בטושו"ע, וע"י בביה"ל סי' שס"ט שכי' בשם ב"י וט"ז דיל"פ ברא"ש דאם מזכה מהני בכל אופן ולפי"ז הסוגיא מיירי שמזכה ע"י עצמו ובזה ג"כ מועיל ערב לי אבל ע"י אחר מהני בכל אופן וע"י בקרב"נ אות ו' שתמה מה שייך לזכות ע"י עצמו].

גמ' עשאו ר"א כד' פרקים בשנה, במג"א ריש סי' שס"ט הק' דהרמ"א בחו"מ קצ"ט ס"ג פסק דהקונה יין לקידוש קנה במעות כיון דצורך מצוה העמידו על דין תורה, ומאי שנא בעירוב דלא מהני. ובק"נ אות כ' כ' דקידוש אסמכוה אקרא וחמיר, [ובפמ"ג בי' קו' מג"א דעכ"פ מ"ש מד' פרקים בשנה דקיי"ל דמהני וכ' דשם הטעם דמשחיטין בע"כ].

הדרן עלך פרק חלון

פרק כיצד משתתפין

כיצד משתתפין בתחומין. והיינו באופן שרוצה לזכות עבור בני העיר למי שירצה לילך. [ואי"ז דין שיתוף], ובזה אין חילוק בין רבים למועטים לעולם צריך לכ"א שיעור ב' סעודות [משום דאין כלל שייכות בין המשתתפין בתחומין].

גמ' א"ר יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה. וכ' רש"י לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לבר מצוה, ומבוי ברש"י דאפי' בדיעבד אם עירב לדבר הרשות לא מהני דהאיסור הוא היציאה, וכ"כ המ"מ [פ"ו ה"ו] בשם בה"ג, והרמב"ם כ' שאם עירב לדבר הרשות עירובו עירוב. וכ' המ"מ בשם הרמב"ן דכיון דעירב ומועיל גם למ"ד תחומין דאורי"י הוא מקומו וכאן הוא ביתו, והיינו דלפי"ז חכמים אסרו לקבוע דירתו ע"י עירוב שלא לדבר מצוה אבל אם קבע מועיל.

עוד נחלקו הראשונים מה הדין בעירב לדבר מצוה אם יכול לילך גם לדבר הרשות - הב"י [סי' תט"ו] מדייק ברש"י הנ"ל דאין היתר, וכוונתו דכיון דחכמים לא התירו לילך מה נ"מ, אבל הטור כ' דיכול לילך דהוי עירוב וכ' הב"י דכ"מ בסמ"ק. [ובדף ל"א. מבוי דאם מערבין רק לדבר מצוה - לאו ליהנות ניתנו, וק' אם יכול ממילא לילך גם לדבר הרשות הרי נהנה, ועי' רש"ש שם, ובבית מאיר סי' תט"ו, ועי' מש"כ שם].

עוד נחלקו מה הדין במערב ברגליו אם מותר גם לדבר הרשות או לא - הרשב"א כ' דמהני אפי' לדבר הרשות, וכ' הב"י סי' תט"ו דאפי' לכתחילה דרך בפת לא מהני בדבר הרשות דהוא להקל על העשיר, והיינו משום דקיי"ל עיקר עירוב ברגליו [דף נ"א:] וכ"כ רבינו יונתן, ובמ"ב תט"ו סק"א כ' דבתוס' ורא"ש בפסחים מבוי דגם מערב ברגליו אפשר רק לדבר מצוה. וכ' דבמקום צורך יש להקל דברגליו מועיל לדבר הרשות.

גמ' כ' שקיבל עליו מבעו"י ש"מ אין ברירה כו', הודיעוהו כו', ופירש"י דהודיעוהו מבעו"י ונתרצה בלילה ובזה איגלאי למפרע למ"ד יש ברירה, אבל אם לא הודיעוהו מבעו"י לא מהני אפי' יש ברירה דמאי ברירה איכא. והנה לעיל פ"א: מבוי דהטעם דצריך לדעתו משום דזה חוב שמפסיד לצד האחר וע"ז מועיל שמתרצה ובזה ברירה למפרע וכ' בשעה"צ תי"ג, ב', דאין הכונה דאיגלאי שהיה ממש דעתו לזה דא"כ אם הוא ידוע שלא היה כוונתו לזה אטו זה מועיל, אלא הכונה דמה שהיה ספק אצלו הו"ל כאומר למקום שארצה אח"כ יקנה לי עירובי עתה, וע"ש עוד. ולמ"ד אין ברירה צריך שיתרצה מבעו"י, וק' מדוע בכל זכיה לא תלוי בברירה אלא אם מתרצה כשיודע מועיל למפרע וא"כ גם למ"ד אין ברירה יועיל אפי' כשיתרצה בשבת כמו בכל זכיה, וע"ע להלן.

תוד"ה ש"מ אין ברירה, דבע"ת דרבנן יש ברירה, וכן פסק הרמב"ם דמהני הודיעוהו מבעו"י, ועי' ברשב"א פ"י הראב"ד דפי' בגמ' דצריך ממש לקבל עליו מבעו"י הא לאו הכי לא מהני דחוב הוא לו והשקו"ט בגמ' על רצון המערב, ע"ש. ובאבי

עזרי הלכות עירובין דן דכיון דהנידון אם זוכה בהפת הרי זה ברירה בדאוריין, ע"ש, וזוה ביאר ד' הראב"ד דבנוגע למערב הוא ברירה בדרבנן אבל בנוגע למי שעירב עליו אם רוצה לזכות הוא ברירה בדאוריין ולכך לא מהני. ובד' התוס' ורמב"ם י"ל דודאי רוצה לזכות הפת אבל אינו מסכים לקביעת העירוב וכלפי זה הוא ברירה בדרבנן, וזהו כד' שעה"צ דע"י הברירה הוה כמערב למקום שארצה אלך. ולפי"ז מבו' מה דבזכיה זו תלוי בברירה דהברירה אינו בזכיית הפת אלא בקביעת העירוב עבורו. [דברי האבי עזרי עמוקים, ויתכן שאין כוונתו למש"כ, ועייש"ה].

גמ' קטן בן שש יוצא בעירוב אמו, עי' רש"י, דמסתמא דעתה עליה, כ' חזו"א [ק"א, ה'] דצריך עבורו ג"כ ב' סעודות ורק דמהני שדעתו עליו. וברמב"ם מבוי' דמהני אפי' בעל כרחא של אמו וא"צ שיהא מסתמא דעתו עליו, חזו"א.

תוד"ה קטן בן שש, א"נ בקטן איכא מצוה לחנכו, אף דחיוב חינוך מוטל על האב ולא על האם כ' תרוה"ד צ"ד דמבוי בתוס' דכשארין האב נמצא חייבת האם בחינוך. אבל הריטב"א כאן כ' דגם כשאין אב אין האם חייבת וכ' דהסוגיא לגבי סוכה מיירי דהאב נמצא דאל"כ מי חייב לחנכו, [ומ"מ אסור להוציאו חוץ לתחום משום איסור ספייה] ובמג"א סי' שמ"ג כ' דפטורה לחנכו, וכ' המחצית השקל שם דכוונת תוס' דקצת מצוה איכא כמ"ש הת"י ביומא פ"ב. וחשוב מערבין לדבר מצוה. [ועי' ה"טב במג"א ומחציה"ש שם בב"י דעת התרוה"ד].

ועי' בשעה"צ [תי"ד י', י"א] דגם במינקת יוצא עמה, ואם אין לו אם, אפשר דיוצא בעירובו של אביו.

פ"ב:

הא דאיתיה לאבוה במתא הא דליתיה כו', והיינו דאם אי' לאבוה במתא עד בן ד' ה' ואם ליתיה עד בן שש, וכ"פ הרא"ש, והטור, אבל הרי"ף ורמב"ם השמיטו זה וס"ל דלעולם תלוי בשש, וכן לגבי סוכה דנו בזה, עיי' בס"י.

גמ' ת"ר אדם מערב אדם כו', אלא מדעתם, וכ' הרשב"א דהיינו דגם בגדולים שצריך דעתם מהני אפי' בלילה אם הודיעם בלילה, משום דמסתמא עומד העירוב להתקיים [מ"ב תי"ד, ד']. ולא כמו בכל אדם שצריך שידע ביום.

גמ' ובנו ובתו קטנים מהני אפי' אינם סמוכים על שולחנו כיון דאין מערבין אלא לדבר מצוה ע"כ מזכה עליהם כדי לחנכה במצוות, רא"ש, וכן בגדולים אפי' סמוכים לא מהני, [ביה"ל].

עיי' ביה"ל דצריך ליזכות עבור כאו"א ולא סגי במה שבעה"ב עירב שיוכלו כולם לילך.

מתנני וכמה מחלוי ר"מ ור"י מזונו לחול או לשבת, עי' רש"י כאן ורש"י כתובות פי' באופ"א דהשיעור לפי הפת שאוכל יותר או פחות, וכ"ה בר"ח, ולריב"ב כיכר בפונדיון מד' סאין בסלע ולהו"א זה חצי קב ובגמ' מוקמי' דהיינו רבע קב דיש ח' סעודות בקב, ולר"ש יש ג' כיכרות וכל כיכר הוא ג' סעודות - לגבי עירוב, וכל ד' שיטות אלו הוא לגבי עירוב. ולפי"ז לריב"ב הוא ו' ביצים - רבע קב. ולר"ש הוא ה' ביצים ושליש.

ובתוס' פ': תמהו דשם מבוי דב' סעודות לגבי ע"ח הוא י"ח גרוגרות, וגרורת גדול מזית כשבת צ"א. וב' זיתים לכביצה, והיאך יהא ג' גרוגרות ושמינית בכביצה לחשבון ה' ביצים ושליש שיהו י"ח גרוגרות, ומסקנת תוס' שם דאה"נ דחשבון י"ח גרוגרות הוא לר"מ ור"י [ולא זכיתי להבין הס"ד דתוס' שם דלר"מ ור"י חצי חצי חציה אינו כר"ש, הלא לדבריהם אין שיעור קבוע ובמאי נשער, וצ"ע]. אבל לר"ש הוא רק ה' ביצים ושליש ולריו"ח בן בתירא הוא ו' ביצים, ותוס' כי דקיי"ל כר"מ ור"י ולשי' תוס' כמה השיעור דביצים - זהו לכל הפחות ט' ביצים, [דאם גרורת כזית הוא י"ח] ולכא"ו יותר דהלא כ' תוס' דגרורת הוא יותר מכזית, ובשו"ע ומקורו בטור כ' דלשי' תוס' הוא ח' ביצים, ותמוה, ועי' ב"י שתמה ע"ז, וב"ח כ' דלצמצם השיעור בדרבנו סגי ח' ביצים, והגר"א בסי' תפ"ו תי' דהלא בעצם ר"ש קולא הוא דהקיל בעירוב

כמ"ש רש"י דמעיך הדין יש ב' סעודות לכיכר, ורק הקל בעירוב, [וכ' דלכך אמר ב' ידות לכיכר ולא אמר ה' ושליש, דלא נטעי דכך הוא מעיקר הדין לכך אמר דעיקר השיעור הוא חצי כיכר - ב"ס ורק הקל דסגי ב' ידות] וכ' הגר"א דר' יהושע בריש פרה אמר דחציה לבית המנוגע כר"ש דהיינו חצי כיכר מג' לקב, ולא מצינו שהקל בעירוב וזהו הפשט בטור דפסק כר' יהושע, והיינו כר"ש מעיקר הדין, ולפי"ז השיעור הוא כיכר שלם וזהו ח' ביצים דחצי ממנו הוא סעודה א' לבית המנוגע.

ולר"ש הוא ה' ביצים ושליש, ולריב"ב הוא ו' ביצים, וכן פסק הרמב"ם כריב"ב משום דתניא כחכמים בדף פ"ג. [הגר"א]. אלא דתמוה דהרמב"ם וש"ע כ' ד"ח גרוגרות שהן ו' ביצים, והיאך יתכן שיעור זה כמושה"ק תוס'. דהלא ביצה ב' זיתים, ולכה"פ ג' גרוגרות, ובאמת בשו"ע סי' תפ"ו כ' דכזית חצי ביצה ולפי"ז ק' טובא, ומג"א שם ת"י קו' תוס' פ': דבאמת גרוגרת פחות מכזית בינוני, וגדול מכזית קטן, ובשבת צ"א. איירי בקטן, אבל באמת הוא גדול מכזית כדי השו"ע. והגר"א סי' תפ"ו ת"י דהלא יש מחלו' בדף פ"ג. אם כביצה בקליפתה או לא, ופסק הרמב"ם בהל' טומאת אוכלין כביצה בלא קליפתה, וממילא א"ש דכזית הוא חצי ביצה בלא קליפתה ושליש ביצה עם קליפתה, והיינו קצת פחות משליש, [דהלא יש עוד ג' שמיניות של גרוגרת, תוס' פ':] ולפי"ז באמת גרוגרת גדול מכזית, אך דבכביצה וקליפתה יש ג' זיתים, וה"ה ג' גרוגרות ומה דביומא מבוי דרק ב' זיתים היינו בלא קליפתה, ולפי"ז מש"כ כאן ו' ביצים היינו ביצה עם קליפתה, ולמג"א הוא בלא קליפתה.

ונמצא ה' שיטות בעירוב, י"א י"ב ביצים [הגר"א לד' תוס' פ':] וי"א ט' [לכאוי לתוס' פ':] וי"א ח' [ב"ח שו"ע, הגר"א כר' יהושע] וי"א ו' [הרמב"ם כריב"ב, ולמג"א בלא קליפה להגר"א עם קליפה] וי"א ה' ושליש [י"ג בשו"ע, ע"י ב"י].

גמ' חציה לבית המנוגע - לריב"ב שיעור כיכר ו' ביצים, וחציה לבית המנוגע ג' ביצים, ולר"ש שיעור כיכר ח' ביצים, וחציה - דהיינו סעודה א' מעיקר הדין היינו ד' ביצים, וזהו המחלו' אם כדי אכילת פרס הוא ג' ביצים או ד' ביצים המבוי בשו"ע סי' ה' יום הכיפורים וכמבוי בבה"ג והגר"א שם דבזה פליגי דהרמב"ם בהל' טומאת צרעת פסק דהוה ג' ביצים וכשיטתו כאן דפסק כריב"ב.

גמ' וחצי חצי חציה - לטמא טומאת אוכלין, וברש"י ותוס' כ' דלריב"ב הוא ג' רבעי ביצה, והוכרחו מקו' הגמ' תנא דידן מ"ט לא תני, ואם בזה מודה ריב"ב הרי לכך לא קתני, וכמושה"ק רע"א על הגמ' דדילמא בזה מודה ריב"ב דנדרש מכל האוכל אשר יאכל. וזה קושיא גדולה. ובאמת הרמב"ם על אף שפסק כריב"ב, כמוש"י, מ"מ פסק דהוה טומאת אוכלין כביצה, וכ' החזו"א דפי' דלא כרש"י ותוס' אלא דגם לריב"ב הוא דבכביצה, וע"ש.

פ"ג.

גמ' אייתי ועודות דרבי, ובתוד"ה יתירה כ' דבציפורי לא הוסיפו עודות רק הקדמונים דקדקו, וכן בתוס' בע"ב כ' כן. ושם כ' דזהו ועוד דר' יוסי וחכמים פליגי ע"ז.

ועי' חזו"א קונט' השיעורים או"ח סי' ל"ט ובאו"ח סי' ק', ובשיעורין של תורה בסופו סי' י"א.

בענין הועדות [א' מכ' לביצה ועי' רש"י] ב' החזו"א דנמסרה מדידת חלה ב' שיעורים, בסוגיין בשיעור מ"ג ביצים וחומש וזהו ענין איפה וז' רבעים, ובפסחים בדף ק"י מבוי שיעור במדידת אגודל כשיעור אדם, וכשאדם מודד בא' מהם ועושה כך שפיר דמי דזהו לפי דעתו של רואה, אבל אם נתברר שאין הביצים תואם עם האגודל אזלי' בתר אגודל שכי' בתורה. ולכך הוסיף רבי ועודות דהביצים נתקטנו, וחכמים חלקו עליו דלא נתקטנו ואין לסמוך על קונדיס דמן נאוסא. ולהל' - עי' ריטב"א פסחים מ"ח מחלו' בענין ועודות, ועי' שיעורין של תורה סי' א' ס"ק י"ב.

מבוי מזה ב' עניינים, א' - דכל זמן שאין ידוע שיעור האצבע משערי' כביצים, וכשידוע מידת האצבע משערי' כמידת האצבעות, ב' - דבמידת ביצים [כשאין שיעור אגודל] אזלי' בתר ביצים שלנו ולכך כ"ז שלא ידעו משיעור אגודל מדדו בביצים שנתקטנו. ונ"מ דבדברים שאין תלוי במדידת אגודל כגון כזית [להרמב"ם דפחות משליש ביצה דאין תלוי בשיעור ביצה, וכן לתוס' דבכזית לא נא' תלוי בשיעור ביצה, עי' שש"ת סי' י"א] בזה מעיקר הדין כזיתי זמנינו, אלא דגם זה לא מוכרח דאולי נתקטנו, ממילא לחומרא. עי' סוף שש"ת.

פ"ג:

אנשי חצר ואנשי מרפסת, הסוגיות פ"ג:-פ"ה: עוסקות באופן השימוש האוסר, ומתבאר כמה אופני שימושים, א. בפתח, בנחת, וזהו האופן הרגיל של שימוש האוסר, ב', בשלשול וזהו אופן של שימוש כלפי מטה בשלשול. ג. בזריקה זהו אופן שימוש כלפי גובה למעלה בזריקה. ד. דרך אור וזהו באופן שיש מרחק ד' טפחים בין מקום דיור למקום הנאסר שיש אור ביניהם, ובה שקו"ט בסוגיא בכח השימוש האוסר איזה שימוש גובר על השימוש השני.

והנה בכל זה מיירי דמצד בעלות הממון שייד לשניהם דאלי"כ אין אוסר כמ"ש תוס'.

רש"י במשנה כ' דהבני מרפסת לא אוסרים על בני חצר משום דסולם תורת מחיצה עליו ורש"י מעמיד זה באופן שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ומ' דאם לא עירבו לא מהני סולם [וכ"ה בשו"ע בסי' שע"ה] ובראשו' כאן ובדף נ"ט. מבוי דגם ברגל האסורה מהני סולם תורת מחיצה ועי' מש"כ בדף נ"ט. ובדף ע"ה. והריטב"א כ' דרש"י רצה ליישב גם למ"ד דרגל המותרת אוסרת. ועי' בעל המאור.

רש"י ד"ה היינו חלון כו' וגם ברשות נמוכה מי' אמרי' מקום שאין בו דע"ד כו', עי' מהרש"א ורש"י ועי' בפ"י ר"נ גאון.

תוד"ה קא סלקא דעתך כו'. יסוד ד' התוס' דהמרפסת ודאי שייכא רק לעלייה משום דהוא בבעלותם ואף אם באים לשם בני חצר לא אוסרים, והוסיף תוס' דאף דא"כ הלא מהמרפסת ששייך לבני עלייה השימוש בנחת לא מועיל זה משום דצריך שיהא בנחת ממקום הדיורין [והריטב"א הוסיף כיון דמרפסת וחצר רשות אחת לר"ש]. ואף דהם יורדים לשם מדידתם בעליה מ"מ כיון שמפסיק סולם זה לא נחשב בנחת כלפי מקום הדיורין. ועפ"י פ"י תוס' תי' הגמ' מאי מרפסת בני עלייה דאין הכונה דדירים במרפסת אלא הכונה שאין עליה גבוה ממרפסת י' וממילא אין הפסק סולם מחיצה מעליה למרפסת וחשוב בנחת כלפי הדיורין בעליה. ורש"י [פ"ד]. פ"י בד"ה הדרין במרפסת, כגון שיש בה דיורין, והרשב"א הק' דהדר במרפסת לא אוסר, וכ' דכוונת רש"י שהבתים פתוחים למרפסת. וריטב"א כ' דרש"י כיון למש"כ תוס' [והנה אף דסולם להקל נחשב כפתח מ"מ בנידון דידן נחשב כשלשול דלא חשוב כפתח לבטל תשמיש זריקה, חזו"א ק"ב, א', ועי' גאו"ל].

בא"ד. והא דקאמר בסמוך בב' גזוזטראות בבאין בני תחתונה כו', דשם מבוי דבאופן שלבני עליונה בשלשול ולבני תחתונה בזריקה ושלשול מ"מ כיון שבאין דרך שם אוסרין בני התחתונה, ועי' כ' תוס' דזהו רק כשעשו בשותפות דשייך לבעלותם, ובתוס' פ"ד: וכן כאן מבוי דכל מה שאוסרין בבאין הוא רק באופן שלשניהם אינו בנחת אבל אם לא' הוא בנחת לא אוסר השני אף בבא דרכו להשתמש, אבל בראשו' במשנה הק' קו' תוס' גם בנוגע לחצר מדוע בני עלייה לא אוסרים בחצר הלא באין דרך שם להשתמש ותי' דדוקא בעשו בשותפות וכאן החצר לא שייך לבני עלייה, רק לדריסת הרגל ולא לשימוש, ומבוי דס"ל דיסוד זה דבאין להשתמש הוא גם באופן שלזה בפתח ולזה בשלשול. ועי' מיירי דלא עשו בשותפות.

וזה נוגע מאוד בחדר מדרגות שהעליון יורד ומשתמש בתחתונה האם אוסר דלתחתון הוא בפתח ולעליון הוא בשלשול [וכמבוי בתוס' דכשיש סולם שמפסיק ממקום הדיורין זה נידון כשלשול כלפי מקום הדיורין] דלתוס' אינו אוסר ולראשו'

הוא אוסר. ועי' חכמת הלב בעמק החכמה סי' כ"ד אות י"א י"ב מש"כ בזה, דגם להראשו' זהו אם משמש לתשמיש לעליונים אבל אם משמש רק למעבר אין אוסרים, וע"ש.

בא"ד, והם כנגד החלונות, עי' מהרש"ל והיינו דאלי"כ זה נחשב הפלגה דרך אויר וכ"ה בתור"פ וברשב"א ועי' בתוס' צ': וחזו"א [ק"ב, א'] תמה הלא מיירי או בשוה למרפסת או דשלשול עדיף וא"כ מדוע נחשב הפלגה. הלא כשבאין דרך מרפסת אין זה אויר. וצ"ע.

פ"ד.

תוד"ה ה"נ מסתברא אור"י כו' דרך אויר, מבוי בתוס' דגם כשיש שותפות אינו אוסר דרך אויר, והריטב"א כ' דביש לו שותפות גמורה אוסר דרך אויר, והתם מיירי באינו משותף ממש כחורבה שבין ב' חצירות, [וגם אינו גזל] וממילא קושיית הגמ' גם לרב.

רש"י ד"ה אמאי, שלשול וזריקת משך שוין לגובה מבוי ברש"י דהפלגה - זריקת משך - יותר נוח מזריקה לגובה ולכך רק עם שלשול זה שווה. ובתוד"ה בור מבוי דהפלגה קשה יותר מזריקת גובה, וברע"א מק' דלפי תוס' מה קו' הגמ' אילימא לחצר רשותא דתרווייהו הלא לחצר זריקה לחוד ולמרפסת הפלגה ושלשול וע"ש.

תוד"ה בור מאי איכא למימר כו' ואין נר' לר"י חילוק זה, עי' ריטב"א דלפי"ד רש"י בדף פ"ה. ל"ק ובמ"ב שע"ה י"א בשם ר"י דאפי' לאי שלשול והפלגה ולשני שלשול יהבי' לשני.

גמ' בור מאי איכא למימר הריטב"א מק' דהמשנה מיירי בחולית הבור כלפי החוליא דהו"ל כפתח לדירים במרפסת, ותי' דאינו רחב ד' ובטל לכאן ולכאן ובע"כ המשנה מיירי כלפי הבור, ועוד תי' דהחוליא טפילה לבור ועיקר תשמישו של בור למילוי ולכך לא חשוב תשמיש החוליא לדונו כפתח.

ואמנם בתוד"ה הכי נמי כ': וי"ל כו' דנהי דקרקעית הבור הוי אף לחצר מ"מ תשמיש שעל הסלע וראש החוליא הוי דוקא לחצר, ולכאוי' חולקים וצ"ע.

פ"ד:

בתוך עשרה דהדדי, ברש"י [ד"ה לא מיבעיא] מבוי דרק כשבתוך ד' טפחים, וריטב"א חולק.

גמ' גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתירו והנה בד' רש"י ותוס' יש ב' נושאים, א. מדוע הגג רה"י ולא נפרץ לרה"ר - רש"י פי' דהגג גבוה י' ורק יש מרפסת באמצע, ור"י מפרש דהגדר מקיף מכל צד ופרוץ פחות מ"י ור"ת סובר שכיון שתוכו רה"י הרי זה עולה עד לרקיע. [ויבאר אי"ה בדף פ"ט] ב. מהו האיסור, לרש"י בני ר"ה אוסרין, לר"י קרפף, לר"ת כרמלית.

ופירש"י [ובריטב"א ביאר דבריו] דשימוש בני רה"ר אוסר עליו ולפי ההו"א ע"י דיש מרפסת והוי בגו י' דהדדי לגג ומסקי' בכומתא וסודרא דהוי תשמיש קל אפי' למעלה מ"י דאין מיועד שם לתשמישים כבדים, [ובריטב"א חולק דדוקא בלמטה מ"י]. והק' הראשו' דאין גזל בשבת וגם דכל חצר יאסר ע"יז ותי' דמקפידין אבל בגג דאין מיועד כ"כ לתשמיש אין מקפידין ולכך אוסרין, משא"כ בחצר ומבוי שמשמשין תדיר בני המבוי וקפדי ואין גזל בשבת. וזהו הטעם ג"כ בעשה סולם קבוע לגג דגלי דעתיה דמסלק בני רה"ר, ריטב"א שם.

אמנם שיטת תוס' דלאו משום דבני רה"ר אוסרין אלא לר"י משוי להו קרפף ע"י שימושן, ולר"ת הוה כרמלית ואמנם כ"ז ע"י שימוש בני רה"ר [ועי' בתוס' הרא"ש שביאר יותר] ובסוגיא פ"ד. יליף מינה לשימוש דרך אויר, ומבוי דתליא זה בזה, וצ"ת.

וברמב"ם כ' דאסור לטלטל בגג, וזהו דלא כרש"י דלרש"י רק להגג מהבית אסור ולא בגג עצמו, והגר"ח פ"ד מהל' שבת ה"ט דבאיסורי רשויות כל שהוא בתוך י' הרה"ר אוסרו, וצ"ת, ואמנם לר"ת ניחא. ד' הרמב"ם. [ועי' בתורי"ד שני' שבי' כן הס"ד בגמ' והמסקנא כרש"י], ובמ"מ הביא ד' הרשב"א בעבוה"ק שכי' ה"ז כרה"ר ואסור להשתמש מחצירו וכי' דלהרמב"ם גם בגג עצמו אסור, והיינו דהרשב"א חולק, [ועי' סי' שס"א במ"ב ושעה"צ סק"ח, ט'], [ואמנם הדברים צ"ב דבשלמא לרש"י דהוא משום שימוש אוסר ניחא דבגג שרי, אבל ברשב"א כ' דהוא כרה"ר והיינו דבאמת ליכא שימוש אוסר, ולכאוי' זה גדר של נפרץ ומ"מ רק מהחצר לשם אסור, ויש שכי' בכוונת הרשב"א דטעמא דתקנת ע"ח דהוי החצר כרה"ר וכ"ש כאן דיש שימוש בני רה"ר וכ"ז לענין כלי הבית דרק בהוצאה גזרו ולא בטלטול וכמושנ"ת במקו"א], [ביאורי עניינים].

ועכ"פ מבוי ד' רש"י והריטב"א דהשימוש אוסר ולשאר ראשו' אינו אוסר. ובחזו"א כ' דאם יש שימוש תבן לא' ושימוש לשני ממקום פיתא ולינא נותנים לב' והק' מזה על ד' רש"י דהלא שימוש בני חצר עדיפא וכי' דאפשר דלתשמיש גמור צריך ממקום פיתא ולינא אבל כומתא וסודרא חשוב תשמיש אף בלא פיתא ולינא, עוד הק' דהלא בשבת אינם משתמשין ובתוס' פ"ה: כ' דבית התבן אוסר דוקא ביש תבן בשבת ואולי היכי דתשמיש אוסר א"צ שישמש בשבת דמ"מ הוא רשות תשמישו כיון שמיוחד לתשמישו, ע"כ.

ובאמת דמבוי להדיא בתוס' וראשו' פ"ג: בבי' קו' הגמ' דדייני' השימוש מהבית שהוא מקום האוסר ולא ממקום השימוש עצמו, הרי דעצם השימוש לא אוסר וד' הריטב"א דעצם השימוש אוסר צ"ע טובא.

ואמנם ענין שימוש בני רה"ר האוסר, נתבאר בה' מקומות בריטב"א במס' עירובין, א. בדף כ' דבחצר שראשה נכנסת לבית הפסין כ' הריטב"א הנידון דבני רה"ר יאסרו [ומסקי' דלא קבוע, ועראי], ב. בדף פ"ד: בסוגיין כנ"ל, ג. בדף פ"ה: בקו' הגמ' מבי' בתים וזורק דרך רה"ר כ' דבי' הקושיא דכיון דבני רה"ר משתמשין ואוסרין עליו, ד. בדף צ"ח: כ' דהזיזין הבולטין מהכותל שייכין לבני רה"ר אף למעלה מ"י. ה. בדף צ"ט: דתנן דמותר למלא ברה"י מבור ברה"ר דרך מקו"פ והק' כיון שהבור ברה"ר ויש בו זכות לרבים היאך זה מותר לדלות ממנו דהא אסרו עליה בני רה"ר ועדיפא מגג הסמוך לרה"ר והכא לזה בשלשול הוא ולזה בשלשול הוא. וי"ל דלבני רה"ר אסור לדלות ממנו בשבת אא"כ עשו לו מחי' י' וכיון דלא עביד סלוקי נפשיהו לגמרי לכולהו שבתות ואחלוה לגבי האי שהוא רגיל בו תדיר וראוי למלא בו דרך חלונות, ע"כ, [ובחזו"א [ק"ב י"א] כ' דשימוש ממקום פיתא ולינא, ושימוש תבן נותנים לשימוש ממקום פיתא ולינא, אפי' לדעת רש"י דבעלות אוסרת, [ודוקא אם להן בפתח אבל בשלשול לא, ע"ש], וצ"ע מד' הריטב"א צ"ח: דמבוי דשימוש תבן ומילוי מים אפי' בלא בעלות אוסרת, שימוש שאינם ממקום פיתא על מי שיש לו ממקום פיתא, ובאמת ק' הלא קיי"ל דבית התבן אינו אוסר ומבוי דכשי' רש"י דבעלות אסורה ולא דוקא בעלות אלא כל שימוש אוסר במקומו, וגם בית התבן דאינו אוסר משום דאין משתמש בחצר, אבל במשתמש אסור וע"ע בסוף הסי' מד' הריטב"א נ"ט: ומש"כ שם].

והנר' בבי' שיטת הריטב"א, דלא תיקשי מהגמ' פ"ג: דמבוי דדייני' מהבית ולא מהמרפסת, דשם כ' הריטב"א דאין התשמיש מהמרפסת אוסר, דמרפסת וחצר רשות א' הן כר"ש, דקיי"ל כוותיה, ע"ש, מבוי דלאו משום סברת החזו"א דצריך ממקום פיתא ולינא הוא דאתי עלה, אלא משום דרשות א' הן, ואשה"ט דבבני רה"ר דאינו רשות א' רה"ר וחצר שפיר אוסרין ממקום השימוש. וכמדוי' שזה קרוב לאמת.

ואמנם תימה דהריטב"א ושא"ר כ' בדף נ"ט. דאין לך מי שאוסר על חבירו אא"כ יכול לערב אם הוא באותו רשות מתוקנת ומשם הוציא חזו"א יסודו, והיאך כ' הריטב"א דשימוש בני רה"ר אוסר. ובהכרח לומר דשימוש אוסר בכל ענין, ורק דריסת הרגל או חצר א' דאתינן לדונו כרשות א' בזה דוקא אם הוא מתוקן כרשות א', וצ"ע.

פ"ה.

גמ' אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, הבאנו לעיל דבתוס' מבוי' דגם באופן שיש שותפות גמורה והריטב"א חולק דרק כשאנו שותפות ובעלות גמורה כבור שבין ב' חצירות, [ועי' ביה"ל סי' שע"ו ס"ב דבזה מיישב ד' השו"ע ע"ש].

במהרש"א מבוי' דאפי' באופן דקיימן בתוך י' אהדדי אין אוסר לרב דרך אויר ובה מיישב קושיתו על ד' התוס' בדף פ"ד. עיי"ש, אבל בריטב"א פ"ד: מבוי' דבקימי בגו י' אהדדי אוסר על חבירו דרך אויר.

ודרך אויר היינו ד' טפחים וברמב"ם מבוי' דכ"ש בפחות מד' דהוה כמקום פטור והפוסקים חולקים עי' סי' שע"ו ס"ב [דשו"ע כרמב"ם ורמ"א כרש"י עי' מ"ב סקט"ו ובשעה"צ סק"ט].

עוד מבוי' ברמב"ם דאפי' אם פתוח לחצר כיון דעתה משתמש דרך אויר חשוב דרך אויר ורש"י ותוס' חולקים וכן פסק הרמ"א שע"ו ס"ב. ועי' היטב בשעה"צ סקט"ז.

תוד"ה שני בתים, בשיטת רש"י, עי' מש"כ בזה בדף ע"ד. ועי' ביה"ל סי' שע"ו ס"ב שדן בד' השו"ע.

ומבוי' בגמ' דאף דהחורבות פרוצות זו לזו אין אוסר ורש"י ב"י דבזה לא אחמור.

פ"ה:

לימא שמואל ל"ל דרב דימי, מבוי' דהגמ' מדמי דרך אויר למקום פטור. והנה בפשטות לשמואל גם דרך אויר חשוב שימוש וא"כ צ"ב הדימוי, ובחזו"א [ק"ב, ט"ז] ב"י דלשמואל הגדר דאור עצמו נאסר וזהו דימוי הגמ', ע"ש.

פ"ד:

הנותן את עירובו בבית שער כו' אינו עירוב, ובגמ' מבוי' דבבית שער דיחיד הדר אינו אוסר ומ"מ מניח שם עירוב. ובתוס' ע"ה: כ' דמירי בבית שער דחצר דאף דהדר אין אוסר לכו"ע מהני עירוב [וברא"ש שם כ' עוד דפליגי בזה דהסוגיא כאן סובר דאינו אוסר ולר' יוחנן אוסר] והרמב"ם פ"א ה"ז פסק דלא מועיל להניח שם עירוב - וכ"כ השו"ע שס"ו ס"ג דאין מניחין עירוב בבית שער אכסדרה ומרפסת, וכ' המ"מ דגרס באופן אחר דאף דהדר שם אוסר מ"מ לא מהני להניח בו עירוב ומירי בית שער דיחיד דאף דהדר שם אוסר לא מהני להניח שם עירוב [אך השו"ע פסק בסי' ש"ע דאינו אוסר ואין מועיל שם עירוב] [ועי' בביה"ל ס"ג ד"ה לאפוקי, מד' הגר"א בדעת השו"ע דבית שער דיחיד לא נחשב כלל בית שער].

והנה הסוגיא אם בית שער אוסר הוא כלפי אם הדר שם אוסר בחצר המשותפת לכולם, וע"ע בשעה"צ ש"ע ס"ק כ"ו שכ' דבית שער דרבים באופן שלא עירבו אם מותר לטלטל שם בלא עירבו לא פנימיים ולא חיצוניים וכ' דזה תלוי בפלוגתת רש"י ותוס' פ"ה. בדירה שאין לה בעלים בחורבה שאין שם דיוורין ממש אם מותר לטלטל שם, וחזו"א צ"ג, ב', כ' דכיון דנחשב כבית שער של פנימיים אין אוסרים עליהם ומיבטל בטילי לגביהו ואין אוסרים עליהם גם בהבתים עצמם, והוסיף ומיהו הפנימיים עצמם אפשר דאסרי אהדדי דהבית שער כחצר של שניהם ואם לא עירבו אסורים, והיינו דלהשעה"צ אין לפנימיים כח לאסור שם רק להחיצוניים וכלפי החיצוניים זה מוגדר כחורבה דהשאלה אם הבעלות אוסרת שם והחזו"א לומד דהחיצוניים אין להם שום כח לאסור שם דבטילי לגביהו ומצדד דהפנימיים יש להם כח

לאסור בבית שער דאף דזה לא שייך להם רק לדריסת שער מ"מ כיון שזה בטל להם יש להם בזה שם דיורין לאסור, ומבוי' דהשעה"צ לומד דכל מה שנתחדש בבית שער הוא דאין בזה שם דירה ותו לא, ולחזו"א נא' בבית שער דזה נטפל לבפנים.

ובגמ' מבוי' דרך ע"ח א"א להניח בבית שער אבל שיתוף מבוי אפשר להניח וכמו בחצר שבמבוי דאפשר להניח שיתוף שם, ובי' רש"י [ד"ה עירוב משום דירה] דעירוב מערב בתים, ושיתוף מערב חצירות, ובסוכה ג': מבוי' דבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות א"א להניח שם עירוב אבל שיתוף אפשר להניח שם דלא גרע מחצר שבמבוי ובי' רש"י: והאי נמי סלק קירווי והיקפו נמי שאינו נמצא שיתוף עומד באויר החצר, וע"ש עוד ברש"י, ועי' במ"ב [שס"ו, כ"ב] כ' ספק באין בו לרבע ד' על ד' אלא שרחב יותר מד' והוא קצר בארכו, ע"ש. ובביה"ל שם שנסתפק בחדר קטן בתוך חדר גדול אם מהני בעירוב חצירות. ועי' הסוגיא לעיל ע"א: ברש"י ותוס' אם מהני להניח שיתוף בבית ושם נתבאר מד' תוס' והריטב"א מה מגדיר שיתוף ומה מגדיר עירוב, ועי"ש מש"כ בזה.

ובמ"ב ש"ע סק"ד דבית שאין בו דע"ד הדר שם אינו אוסר, וכן סוכת החג בחג לא חשוב דירה לאסור, כמו דפטור ממזוזה משום דירת עראי. ובחי' רע"א מק' מד' הרמ"א דבית שבספינה פטור ממזוזה וחייב בעירוב ומ"ש סוכה מבית שבספינה דאף דסוכה פטור ממזוזה דחשוב עראי הלא חזי' בבית שבספינה דגם דירת עראי אוסר שם, [ועי' בקה"י שמחלק דלגבי עירוב תלוי בהבית אם הוא עראי או קבע והבית שבספינה הוא קבע אף דהדיורין הן עראי ולכך הוא אוסר, וזה מחודש מאוד וצ"ע טובא דודאי דמה שאוסר זה הדיורין ואם הדיורין הם עראי מה יאסור וצ"ע] ובמ"ב סי' תרל"ד סק"ח כ' דבנוגע להגדרת בית וחצר הסוכה דינו כבית והכלים ששבתו בה כשבתו בבית ומבוי' דאף דאינו אוסר הדר שם, מ"מ נחשב כבית לגבי כלים ששבתו שם [ואי"ז תלוי ברש"י ותוס' לגבי חורבה] ובעצי אלמוגים ש"ע סק"ב כ' דאפשר להניח עירוב בסוכה, ולמעשה יש כאן חידוש דאף דאינו אוסר מ"מ דינו כבית ואפשר להניח שם עירוב, (וצ"ע מלשון הגמ' דכל מקום שהדר אינו אוסר אין מועיל בו עירוב חוץ מבית שער אלא דס"ל דקאי רק במקום שאמרו ולא על סוכה, וצ"ע בזה).

תוד"ה בית התבן כו' היינו דוקא כשיש שם תבן כו', בחזו"א [ק"ב, י"ד] נסתפק אם צריך שישמש שם בתבן בשבת, ועי' מה שהארכנו בדין בית התבן בדף ע"ג: לגבי יורש, עי"ש.

מתני' ר"י אומר אם יש לו שם תפיסת יד אינו אוסר, וכי' רש"י שיש לו מקום בדירתו שנותן שם כליו להצניע, דכל רשותא דחצר דידיה היא כאילו דר עמו בבית, וברי' יונתן כ' מפני שהן כאורחים אצלו וכן במרדכי [תקכ"ו] כ' דהוי כאורח לגביה, ומוסיף שהרי תפיס"י עושהו כמניח עירובו בביתו. ולכאוי' זה ב' גדרים אם זה כאורח או כעירוב, ומוסיף ר' יונתן שאם יש דיורין אחרים בחצר אזי מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי וכמו במקבלי פרס בדף ע"א. והובא זה ברמ"א בסי' ש"ע ס"ב, ובחזו"א הוכיח מהרשב"א בדף ע"ג. שכי' דהטעם דה' שכו"ל אצל גוי אין אוסרים דכיון שהגוי דר שם וכל כליו עמו אין לך תפיס"י גדול מזה דגם ביש דיורין אחרים אין אוסר ולכאוי' זה תלוי אם זה גדר דכעירבו ממילא ביש דיורין אחרים אוסר או דהגדר דכאורח דנטפל אליו.

וברשב"א שם מבוי' דגם אם הבעלים הוא גוי ויש לו תפיס"י אצל ישראל נטפל הישראל אליו ואף דבאורח ישראל אצל גוי מבוי' בסו"ס ש"ע דכן אוסר ומבוי' דכיון דהוא טפל בעצם השימושים הוא נטפל גם בכה"ג, דלא רק המקום שייך לבעה"ב אלא גם משתמש שם עכשיו וכמו מה שמבוי' בתוס' בדף ע"ב. דבשכו"ל אצל גוי אין אוסר כיון דמצי לסלוקי.

ובשו"ע סו"ס שפ"ד מב' דתפיסת יד אצל גוי מהני שאין הגוי אוסר, [וע"ש בביה"ל דלא מהני מדין שכו"ל דכיון דהוא בעה"ב אינו שכו"ל ולישוויה לגוי כאורח צריך דין תפיס", ולמעשה הביה"ל שם נסתפק דאולי כן יועיל מדין שכו"ל ונ"מ בכלים שמותר לטלטל דמדין שכו"ל כן יועיל].

פ"ו.

דבר הניטל בשבת אוסר, וכ' רש"י דאיבעי שקיל ושדי ליה לבראי [והיינו הבעה"ב המשכיר] [מ"ב ש"ע, ט'] וע"י בשעה"צ סק"ח מה שדחה בזה בד' הב"ח ע"ש]. וכ' המ"מ [פ"ד הי"ד] דצריך שלא יהא ניטל לצורך מקומו ולכך נקטו טבל ועשית. ובשו"ע סי' ש"ע ס"ב כ' דאין ניטלין מחמת כבדן או מחמת איסור ובי' המ"ב סק"ו דכיון שיש טורח לפנותן אין דרך ליטלן בשבת, וע"י בביהגר"א ובמג"א שם מש"כ בזה.

והנה לכאוי להרשב"א הנ"ל דבעלים גוי ויש לו תפיס"י אצל ישראל מהני הרי דאף דהוא גוי ויכול ליטול מהני ובע"כ דמטעם כבדים מהני, וכחשו"ע.

[וע"י בחכמה"ל לגבי מחלל שבת ותינוק שנשבה אם מועיל תפיס"י] חכמת הלב פ"ב, י"ח. [וכן דן שם בכלים מושכרים לשוכר דלא מהני] ע"י חכמת הלב פ"ב הלכה י"ג.

ובכל זה מהני דוקא אם המקום של בעה"ב והכלים שלו, שו"ע ש"ע ס"ב.

מתני' המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת, א' נכרי וא' ישראל אוסר דברי ר"מ. ופירש"י דדירה בלא בעלים שמה דירה, ולעיל ס"ב: מב' בגמ' לגי' רש"י דסבר לא שמה דירה וגזרו אטו היכא דאיתיה, ובנכרי גזרו דוקא אם אתי ביומיה, [והיינו שבדעתו לבוא היום] [חזו"א פ"ב, כ'] אבל בב"י מב' דהיינו כל שאפשר לו לבוא היום וכ' דר"מ ור' יוסי לא פליגי בנכרי] ותמה בזה רע"א במשניות ונשאר בצ"ע. ובתוס' בדף ע. ד"ה הכא, כ' דלר"מ אוסר ביורש כמו בהלך לעיר אחרת וכן בבית התבן אוסר, ולכאוי בהלך הוא משום גזירה כמב' בגמ' ס"ב: ובית התבן הוא מעיקר הדין. וצ"ל דביורש שלא דר שם מעולם לא שייך הגזירה רק אם יש בו גדר כבית התבן, ומה שצריך לר"מ גזירה ותיפו"ל דכל פעם שהלך לא גרע מבית התבן נתבאר בזה בדף ע"ב: עיי"ש מש"כ בזה. ולפ"ז גם לר"מ יש חילוק בין נכרי לישראל, ובאמת הריטב"א גרס בגמ' פ"ב: דשמה דירה, ולפ"ז מ"מ היקלו בנכרי בדליתיה דלא אסר. וכ"ה בריטב"א בדף פ"ה. דשמה דירה ובגוי הקלו.

ולעיל בדף פ"ה. אריך התוס' והריטב"א בשיטת רש"י דדירה בלא בעלים אסור לטלטל שם, וע"י מש"כ בדף ע"ד.

מתני', ר' יהודה אומר אינו אוסר, והיינו בין נכרי בין ישראל, והיינו בעיר אחרת [תוס' ס"ה: ד"ה איקלעו] ר' יוסי אומר נכרי אוסר ישראל אינו אוסר, שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ר"ש אומר אפי' הניח ביתו כו'. והלכה כר"ש ודוקא בביתו, והיינו בסתמא אבל בהסיע דעתו להדיא גם אצל בנו אינו אוסר, [הרשב"א בעבוה"ק - הובא בביה"ל שע"א ס"א ד"ה אם הסיח].

והנה דברי ר"ש נא' לגבי ישראל, אבל לגבי עכו"ם לא נתפרש להדיא ובביה"ל כ' דבתוס' ובטור ופסקי הרא"ש ועבוה"ק מב' דאוסר בחצר אחרת, וברא"ש כ' דהלי' כר' יהודה בעכו"ם דאינו אוסר בדליתיה, דהלכה כדברי המיקל בעירוב, והב"י למד מזה דגם בחצר אחרת אין אוסר וכ"כ בשה"ג ועפ"ז כ' י"א בשו"ע בגוי שהלך לחצר אחרת, והמ"ב כ' ד"א דאין להקל וכנ"ל, והיינו דבגוי רק בעיר אחרת מותר [ובר' יונתן כ' דהסיע מליבו הוא משום שארית ישראל לא ידברו כזב, ולפ"ז בגוי לא שייך] והטעם דמותר לר' יהודה בעיר אחרת אף שגוי יכול לחזור בשבת כ' הרשב"א בעבוה"ק דכיון דלא שמה דירה ורק גזרו שמא ילמד ממעשיו הקלו כשאינו נמצא.

ושיטת הרמב"ם דפסק כר' יוסי דבגוי אוסר אפי' בעיר אחרת.

ובחזו"א דן אם בעיר אחרת בישראל צריך הסיע מליבו, וכ' דזה ודאי שצריך שיקבע שולחנו במקום אחר דאם הוא חוזר לשולחנו וצרכיו בודאי מיקרי דירה אע"ג דאינו עתה בביתו, וכ' דמד' השו"ע מבו' דאם דעתו לחזור אסור, ובמ"ב סק"ה כ' בשם הט"ז דאם רגיל לבוא אסור גם בגוי אפי' בעיר אחרת, [ועי' חזו"א פ"ב, כ', כ"ד] [ובכ"ז הנ"מ גם לד' הרמב"ם דפסק בגוי כר' יוסי אם צריך הסיע מליבו או לא].

[ודנו בתינוק שנשבה שדירתו דירה מדינא וא"כ בזה ליכא קולא דעכו"ם ומצד שני הוא חוזר בשבת א"כ יאסור גם בעיר אחרת ואמנם להשיטות דיש קולא דהסיע דעתו גם בעכו"ם שרי, אבל עכ"פ בדעתו לחזור יאסור גם בעיר אחרת, עי' מגילת ספר].

ולר"ש מהני רק בחצר אחרת, ובתוס' ע': כ' דאם יש לו דירה אחרת באותה חצר שלא נתן בעדו פת [עיי"ש הציור ביורש שירש עוד דירה שלא עירב] אוסרת כיון דראוי לו ויכול לחזור.

ובהסיע דעתו באמצע שבת - עי' ביה"ל ריש סי' שע"א מחלו' בזה והביא מרש"י בדף מ"ז. שכן דהסיע דעתו מבעוד יום, וכ' ב' סברות דלא מהני, א. דלא חשוב הסיע רק לכל השבת. ב. דלא מועיל עקירת דירה באמצע שבת, וכ' מהראשון בדף ע': דלא מהני, אך שם מבו' דזה משום דנאסרה נאסרה, ועי' מש"כ בזה בדף ע':.

ובחזר באמצע שבת - נחלקו הראשון בסוגיין אם הוא אסור עי' ברא"ש די"א שאוסר, וכ' דלי נראה דכיון שהסיע דעתו ובודאי לא יחזור כיון שהותרה הותרה, וכ"כ המ"מ, ועי' גם ברשב"א די"א שאוסר וכמו בעכו"ם ובמבטל רשות שהוציא והראב"ד חולק וכ' דלא דמי לעכו"ם דלא אסר משום דליתיה ולא משום שהסיע מליבו [והיינו דבגוי ליכא כלל קולא דהסיע מליבו, ועי' מש"כ לעיל] וכן נמי מבטל מכיון שהוציא במזיד קודם שהחזיקו נתגלה שלא הסיע דירתו מליבו, ע"ש. והשו"ע פסק דלא אוסר.

ויסוד הנידון בזה דהלא דיורין חדשים בשבת לא אוסרים וכאן סיבת האוסר קיימת שיש כאן דירה ורק בפועל אינו אוסר כיון דאינו נמצא אבל בשחזור ליכא הותרה דסיבת האוסר קיימת, והחולקים סוברים דבפועל הותרה הותרה או דסוברים דבדירה בלא בעלים ליכא כלל דיורין. ובחזו"א פ"ח, ב' ב' הנידון דכמו בגר שמת ליכא הותרה כמבו' בדף ע"א. דהמחזיק בשבת אוסר כיון דתלוי ועומד ליאסר והמתירים ס"ל דכאן לא שכיח שיחזור ולכך אינו אוסר והחולקים סוברים דכיון דבידו לאסור בכל שעה ליכא הותרה.

פ"ו.

מתני' בור שבין שתי חצירות וכו', ומבו' בגמ' בע"ב דבעצם זה מחיצה תלויה ואין מחיצה תלויה מתרת אלא במים קל הוא שהיקלו חכמים במים, ובע"ב מבו' דר' יוסי מכשיר במחיצה תלויה, ורש"י [ד"ה מחיצה תלויה] מבאר דבזה פליגי אם צריך היכר שנעשה בשביל המים דאם זהו קולא מיוחדת במים צריך היכר שנעשה בשביל המים.

ובעיקר הקולא [הנה כ' רש"י דיש גוד אחית ומ"מ זה מחיצה תלויה וכמו שיבו'] מבו' בשבת ק"א. דפליגי אמוראי אם יש חיסרון של מחיצה תלויה גם באופן שאין בקיעת גדיים שבוקעין מתחת המחיצה או רק באופן דגדיים בוקעין מלמטה, ומבו' שם בגמ' דבקיעת דגים לא שמה בקיעה דקל הוא שהקלו חכמים במים, ובי' הריטב"א דהקלו דלא יחשב בקיעת דגים בקיעה אבל ברש"י שם כ' דרך בגוזזטרא יש בקיעת דגים ומ' דבבור ליכא ואעפ"כ צריך בזה קולא וכן כתב החזו"א [ס"ח, י'] דמה שאין בקיעת דגים בקיעה אינו קולא, והקולא הוא משום דהוה מחיצה תלויה, ובמכתב כ' החזו"א דמחיצה מועיל רק על הארץ ולא באויר, [והנ"מ דבקיעת גדיים הוא בעומד מרובה שעומד ז' טפחים בתוך י' לארץ דיש עומ"ר על הארץ ואעפ"כ לא מהני משום בקיעת גדיים] וכן מבואר בתוס' בע"ב ד"ה גוזזטרא.

ובגמ' פליגי ר' הונא ור' יהודה מהו בין מלמטה בין מתוך אוגנו, וכן בד' ב"ה מלמעלה [ובתוס' בע"ב כ' דמלמעלה ומתוך אוגנו גם לרב יהודה היינו הך שהעיקר שיהא בתוך האוגן הבור ולא מחוץ לבור, ובמשניות יש גי' בין מלמעלה בין מלמטה בין תוך אוגנו ועי' ברע"ב שביאר זה, דמתוך אוגנו הכונה דא"צ שיהא משוקע במים ובמהרש"א בע"ב כ' דלפ"ז פליגי ת"ק ורשב"ג דלרשב"ג צריך שיהא משוקע במים לפי רב יהודה [ולכאוי' לר"ה צ"ל דלא פליגי וע"ע להלן ד' הק"נ] וכי דלפי תוס' צ"ל דלת"ק צריך שיהא מאוגנו עד למטה ורשב"ג להקל בא דלא צריך כ"כ. וברשב"א מביא בשם הראב"ד דכל ד' רבי יהודה דצריך שיקוע הוא רק לרשב"ג אבל לת"ק א"צ, וזה דלא כתוס' אלא כהרע"ב. ועי' רש"י ותוס' דפליגי בדעת ב"ש אם צריך עד הקרקעית לפי ר' יהודה.

תוד"ה צריך וב"ה בעו היכר מחי' עשרה למעלה מן המים וטפח בתוך הים, כ' הקרב"נ אות ט' דמבוי' בתוס' דלבי"ה צריך דוקא למעלה ולא מהני שכולה למטה וטפח למעלה רק לפי ב"ש ובוזה פליגי ב"ש וב"ה וכ' שכ"ה דעת הטור, אבל ברא"ש מבוי' דמהני בכל אופן וכ' שלא יראה כדולה מרשות זה ומרשות זה [ולפי הקרב"נ ניחא מה דפליגי ת"ק ורשב"ג דלת"ק מספיק אפי' למטה ולרשב"ג לב"ה דוקא למעלה] [והרשב"א פי' בתוס' דצריך טפח במים ועוד י' מעל המים וחלק ע"ז].

גמ' מ"ש למטה ממש דלא דעריבי מיא, מהו עריבי מיא תוס' בע"ב ד"ה הא קאזיל דלי פי' דהיינו שלא ידלה מרשות חבירו, וכן פי' הרא"ש והרשב"א, וכ' דר' הונא לא חייש לזה רק שיהא מחיצה ואפי' אזיל דלי וממלא משל חבירו, ולרב יהודה תרתי בעינן, והריטב"א פי' דעריבי מיא הוא גם כן ענין של היכר המחיצה שיהא היכירא לחילוק המים, ובתוס' בדף י"ב: מבוי' ג"כ דבתחי' פי' דעריבי מיא הוא ענין היכר המחי', ושוב כ' בשם ריצב"א דאין אסור אלא דילמא אזיל דלי לאידך גיסא וממלא. וע"ש גם בתוס' ישנים על הגליון. וע"ש בגליון הש"ס לרע"א דמבוי' דפי' דין עריבי מיא דהמים שבתו בחצר חבירו וכשמגיע לחצירו אסור להביא לביתו דכיון ששבת בחצר חבירו אסור להביא לבית. ועפ"ז כ' שם דבכרמלית לא שייך זה והיינו דאין איסור להביא מה ששבת בכרמלית לבית חבירו אחר שבאו ממילא לחצר וזהו חידוש. והנה פשטות ד' הראשון דעירובי מיא הוא משום דנר' כממלא מרשות חבירו אלא שזה הוקשה לרע"א הלא מותר להביא מחצר לחצר בלא עירבו דקיי"ל כר"ש וע"כ פי' דהאיסור הוא במה דמביא אח"כ לביתו, ועי' בזה, וברמ"א שע"ז ס"א כ' דהאיסור משום שממלא בכלים של בית. ומביאם לחצר השני, ע"ש.

גמ' קורה ד' מתרת בחורבה, רש"י מפרש דזה מדין מחיצה תלויה ועפ"ז כ' דצריך ד' שיהא מחיצה עשויה לחלל ד', [ועי' ברש"י בדף ה. ד"ה ומאן דאמר] ותוס' בע"ב מפרש דזה מדין פי תקרה ועפ"ז מאריך בע"א דהיסוד הוא דפחות מדי לא אמרי' פי תקרה.

תוס' כ' דקורה משום מחי' דרבנן, ובדף ח: מבוי' בתוס' דזה מן התורה.

פ"ו:

קורה ארבעה מתרת במים, עי' ביה"ל שע"ז ס"א דל' הרמב"ם דהקורה ע"פ הבור, ובעבוה"ק להרשב"א ובר' ירוחם מבוי' דצריך הקורה בתוך אגן הבור, וצ"ע למעשה.

תוד"ה אלא קל הוא, כ' תוס' מחלו' אם קיי"ל כר"ה או כר' יהודה ועי' ברשב"א. ובשו"ע שע"ז ס"א פסק כרב יהודה.

תוד"ה גזוזטרא, יבוי' בדף פ"ז: עיי"ש.

פ"ז.

מתני' אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בכניסה וביציאה, וכ' רש"י: אמת המים אפי' ברה"י כרמלית היא. וצריך פירוש מדוע הוא כרמלית הלא הוא בתוך רה"י, וכ' הרשב"א בדף י"ב דשם איתא בלשון ים שנפרץ לחצר דאם אין פירצה ביותר מי' מותר למלאת ממנה, ומדוע כאן משמע דאפי' עוברת אמת הים דרך נקב שבחצר ואפי' לא נפרצה ביותר מי' מדלא מפלגי' בה, וכ' הרשב"א דאמת המים שעוברת מצד לצד ואינה נשארת בחצר ה"ז חולקת רשות לעצמה וכרמלית גמורה היא, אבל בלשון ים מדובר שנשאר בתוך החצר וכל שלא נפרץ ביותר מי' אי"ז אלא כמים שבחצר ואפי' יש בעמקן עשרה ג"כ הוה רה"י, ומבוי' ברשב"א דהוא תקנת חכמים דכיון דזה עובר מצד לצד זה חולק רשות לעצמו והוה כרמלית, [ומ"ב שני', ב', מוסיף דהוה כרמלית כימים ונהרות] ול' החזו"א [ק"ג, ג'] דקונה שם לעצמה והחמירו בה חכמים שלא תותר בגיפופי חצר ונחשבם לב' רשויות חלוקות. [ובודאי לגבי רשויות שבת דאורי"י הוה רה"י גמור].

ובשם הראב"ד כ' הרשב"א [והריטב"א בשם תוס'] דהכל תלוי אם יש בעומקו עשרה דבלשון ים מיירי דאין עמוק עשרה ובאמת המים מיירי דיש בעומקו עשרה ואז אפי' לא נפרצה חצר יותר מי' צריך מחיצה עשרה כדי להתיר את האמה ולא סגי לה בכותלי החצר העומדים על גבה. ומוסיף הרשב"א דהיינו כשמחוברין למים שמחוץ לחצר, והרשב"א חלק ע"ז דאין נ"מ.

ובחזו"א [ק"ג, א'] בי' ד' הראב"ד דכיון שעמוק י' הרי הגידודין שהן גבוהין י' הוי כמחיצה מפסקת לגיפופי החצר ואין הגיפופין מועילים כלום. וכדאמר צ"ב: ואילו השוה את גיפופיה גדולה נמי אסורה, והיינו דאי"ז תקנה נוספת אלא הוה כרמלית גמורה דכיון דיש גידודין לאמת המים שחוצצות בפני המחיצות של הרה"י הרי אין לה מחיצות שגודרות אותה [והאמה עוברת מתחת למחיצות כמו מנהרה] וכ' דלפי"ז גם אם אין בבור מים כל שעמוק י' אין מועילין גיפופי החצר לבור כלום ולמדנו מכאן למבוי שגבוה מר"ה שלפניו וחקק באמצע המבוי והשוהו לקרקע רה"ר והחקק עמוק י' אותו החקק אסור שהוא פרוץ במילואו לר"ה ואין גיפופי החצר מתירין את החקק ואף צוה"פ לא מהני דבטל ליה מזוזותיו וכ' דצריך לזהר לפי"ז שלא יהא מתחת לצוה"פ גומא עמוק י' דהוה סילוק מחיצות לגבי העומק [ויש אופנים דממילא בטל לגמרי הצוה"פ - ע"פ רוב].

ובדעת הרשב"א והריטב"א דכתבו דאין נ"מ וגם בעמוק י' אם לא עובר מצד לצד מותר, ולכאוי' מדוע אי"ז סילוק מחיצות, וכ' דס"ל דאדרבה אמרי' דחשוב ככולו מוקף מחיצות והוה כבור ברה"י וברה"י לא שייך גו"א דכל רה"י כחדא רשותא הוה בגובים ועומקים שבו.

כ' הביה"ל ריש סי' שני' דלאו דוקא אמת המים שעוברת מעולם אלא ה"ה אם נפרץ מאיזה נהר שוטף מים ועוברת דרך החצר משני צדדים ג"כ דינא הכי, ומ"מ אפשר דאם הוא משער שיתעכב המים רק משך יום או יומיים לא גזרו ע"ז שיהיה כרמלית, וצ"ע. ובחזו"א ק"ד א' כ' דאין נפ"מ דאין היסוד דמים מבטלי דירה אלא דמים נידונים כרשות חלוק.

רש"י במשנה ד"ה שלא היתה כשיעור, בפחות מעומק י' ברוחב ד' ואם עוברת בר"ה הוי ר"ה, ע"י שעה"צ שני', ג', דמיירי רק בלא עמוק י' אבל בעמוק י' ואינו רחב ד' פשוט דלא הוה אלא מקום פטור והיינו גם אם רבים מהלכים בו [דאין רה"ר פחות מדי' אך ע"י ביהגר"א שמ"ה סי' דר"ה א"צ מקום ד' וע"ש וע"י עוד בזה בדף צ"ט: בגמ' מה שית' בזה אי"ה].

רש"י ד"ה אלא באגפיה ולהחליף, ביש לה אגפיים גבוהים והוה מקום פטור, בתורי"ד תמה הלא מחוץ לאמה הוה רשות היחיד ומדוע האגפיים הוא מקום פטור הלא זה ברשות היחיד וע"כ פי' דמיירי באמת המים שעוברת ברשות הרבים, ובחזו"א ק"ג כ"א כ' דמיירי שאין בין האמה והכותל ד' טפחים שיהא שם רה"י. וע"י במאירי שבוה מעמיד כל הגמרא דלא מיירי בגבוה שלשה אלא ברחוק שלשה מהכותל. [וע"ע בריטב"א ובחזו"א].

רש"י [ד"ה אלא] כ' דפליגי אם בגי' הוה מקום פטור או לא, ומאירי כ' דלכו"ע הוה מקום פטור ומ"מ אסור להחליף ביש גי'. עוד דן המאירי איך ממלאים אם זה מקו"פ הלא סו"ס צריך לערב מצד החצירות וכ' דכיון דאינו רה"י אין רשותם שולטת בו לאסור או דמיירי בעירבו.

פ"ז :

פלוגתת ר' דימי וזעירי - הרי"ף בפ' חלון פסק כר' דימי דמותר, וכ"פ הרמב"ם, ובראשו' האריכו בזה, עי' בעה"מ וברשב"א וריטב"א כאן, ובשו"ע שמ"ו ס"א ב' דיעות בזה, וברמ"א סי' שע"ב ס"ו נר' דמחמיר בזה.

גמ' חורי כרמלית - רש"י מדמה לחורי ר"ה ובעה"מ מדמי זה לחורי רשות היחיד, ועי' ב"ח מה שעמד בזה על השמטת הרמב"ם.

גמ' כאן בסמוכה כאן במופלגת, כ' הריטב"א דהיינו סמוכין תוך ד' טפחים, וכ' דיש שפי' דלא פלוג רבנן ואפי' בסמוכה מותר באמת המים וכ"כ הרשב"א. ופסקו הרשב"א והריטב"א דאין חורין לכרמלית. ועי' שו"ע שמ"ה י"ז.

גמ' דעבד נפקי אפומה, [כ' חזו"א ק"ב, ב, דמה דלא מהני פירצה פחות מ' לפי הראב"ד דכל החיסרון משום שאין מחיצה י', וכ' דכיון דהוא למעלה דהקלו בשביל מים לא הקילו אלא בשאין פרוץ כלל. ועי' עוד].

מתני' גזוזטרא שהיא למעלה מן המים - כו', והנה הגזוזטרא עצמה הוה רשות היחיד כמ"ש תוס' בדף פ"ו: דיש גוד אחית או חורי רה"י, ומ"מ כל מה דמועיל גוד אחית הוא רק לגבי הגזוזטרא עצמה אבל לגבי תחתיה לא מהני לכו"ע כמ"ש תוס' בשבת בדף ק"א. ד"ה וזרק דלכך הגזוזטרא תחתיה לא הוה רה"י גם לפי ר"י ברי' יהודה דלמטה לא מהני גו"א, ובתי' ב' כ' תוס' דלזרוק הוה רה"י דאורי' אבל לא לגבי לטלטל, והאריך בזה החזו"א סי' ס"ח סק"י-י"ב, ותמה על תי' ב' דהתוס' וכ' דלמסקנא ודאי דוקא על גביו אבל תחתיו אף דליכא בקיעה לא הוה מחיצה וכמ"ש תוס' בשבת צ"ט: והטעם דלגבי למטה לא מהני גו"א משום דהוה מחיצה תלויה גם באופן דליכא בקיעת גדיים, ע"ש. ואמנם עי' ביה"ל שני"ה ס"א ד"ה וחלון שהביא תי' ב' דהתוס' וכ' שכ"ה בדעת הרמב"ם ועי' בסי' שמ"ה במג"א ומ"ב שם.

וכ' תוס' דף פ"ו: דהטעם דליכא פי תקרה יורד וסותם להכשיר תחת הגזוזטרא משום דעביד כאורזילא, והנה תוס' כ"ד: פי' הגמ' שם דלא משום דמשופע אלא דליכא ג' מחיצות, אבל תוס' כאן מפרש כרש"י שם דהטעם דלא מהני משום דכי אורזילא, דמשופע, [והנה שם קיי"ל כר' זירא דהוה פי תקרה, אך תוס' בדף צ. כ' משום דהכרמלית מקורה, ובמ"ב כ' דהקלו רק לגבי קרפף, ועמש"כ בדף כ"ד:]. והראשו' כ' דגם כאן יש החיסרון דאין ג' מחיצות ולא אמרי' בזה פי תקרה, [והריטב"א כ' עוד דביותר מכ' לא אמרי' פי תקרה, וצוין למטה דהרשב"א סובר דאין חילוק].

תוד"ה בין מלמעלה מתוך פי' הקונט' כו' אבל הרשב"א תמה מה מועיל מחיצה על הגזוזטרא ועי"כ פי' דלמעלה היינו מחוברת לגזוזטרא מתחתיה ולמטה היינו משוקעת במים ועולה עד הגזוזטרא דאמרי' גוד אסיק. [ועי' שעה"צ שני"ה סק"ה].

והראשו' הקשו מדוע לעיל לפי רב יהודה בבור צריך שישקע במים טפח וכאן מספיק למעלה, ותי' הרשב"א שבבור שאין לו שותפות בחצי השני נר' כממלא משל חבריו, אבל בגזוזטרא יש לו שותפות בהכל ומהני היכר המחיצה גם למה שחוץ לגזוזטרא, והריטב"א תי' עוד דבבור שרשות שניהם שולטת בו החמירו משא"כ במים של רבים דככרמלית סגי היכירא בזה.

תוד"ה עושה מחיצה גבוה י', ולא כפי' הקונט' דהתם, שכי' דא"צ מחיצה י', וכ"ה בר"ן בשבת דאמר' כוף וגוד, וכ"ה בשו"ע שני"ה ס"א וכי' שהקלו בספינה מפני שאין יכול לעשות שם כמו שיעשה בבית, ועי' ביה"ל שם.

פ"ח.

תוד"ה הני תיימי וי"ל כו' והוי כוחו ברה"ר ולא פלוג כו', אבל הרשב"א כ' דכל כוחו בכרמלית לא גזרו וכן דעת הרמב"ם [פט"ו משבת הט"ו] וכי' דהפי' בגמ' דזהו הקמ"ל דאע"ג דלא תיימי שרי משום דכוחו בכרמלית לא גזרו כלל. ועי' בביה"ל שני"ח ס"א דיש נ"מ לקולא ולחומרא, דבספינה אם סמוך לר"ה לתוס' מותר דכבר לא גזרו כוחו ולרשב"א שרי. ובגוזזטרא לרשב"א מותר בסמוך לכרמלית ולתוס' אסור בכל אופן.

וגם לתוס' בחצר שאינה מעורבת לא גזרו כוחו. כמ"ש תוס' בדף פ"ט. ועי' מ"ב שני"ז סקכ"ח.

גמ' דרך אויר, בדף פ"ד. הובא מחלו' תוס' וריטב"א באופן שיש שותפות גמורה אם אוסר דרך אויר. ועי' מש"כ בדף פ"ד: לענין בגו י' דהדידי אם אוסר גם דרך אויר.

גמ' גזל בשבת - הארכנו בדף ע"ב: בד' החזו"א אם צריך קנין ממון, ע"ש.

מתני' חצר שהיא פחותה, כדאי לראות ד' המ"ב שני"ז סק"א שמבאר היטב דין זה.

פ"ח:

בגמ' אמר רבה עד ד"א אדם רוצה לזלפן. ובהמשך הגמ' מבוי' דגזירה שיאמרו צינורו של פלוני מקלח מים, ועי' בגאון יעקב. ובריטב"א נר' דהגמ' הדרה בה, אך בתוס' ר"פ הק' זה וכי' דגם לד' רבה הוא משום גזירה, ע"ש, וע"ע בביהגר"א סי' שני"ז. לא עיינתי בזה וצריך לעיין בספרים הנ"ל היטב.

פרק כל גגות

א) מתני' כל גגות העיר רשות א' ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך י' [עי' תוי"ט וגאוו"י] דברי ר"מ, וחכ"א כאו"א רשות בפ"ע, ר"ש אומר א' גגות וא' חצירות וא' קרפיפות רשות א' הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. ובגמ' צ: -צ"א. א"ר יהודה כשתמצא לומר לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן קרפיפות רשות לעצמן, לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת וקרפיפות רשות אחת הן לדברי ר"ש כולן רשות א' הן. וכדמייתי שם ברייתא דלר"ש מטלטל מגג לגג ומגג לחצר ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף, ומבוי' בגמ' וברש"י שם, דיש די' עניינים במשנתנו, א. מגג לגג - לר"מ מותר אם אין גבוה י', ולחכמים אסור, וע"ז מבוי' בגמ' פ"ט. טעמא דרבנן דכשם שדיוורין חלוקין למטה כך חלוקין למעלה והיינו דהאיסור אינו מצד תשמיש הגג דזה לא תדיר וחשוב כמ"ש רש"י במתני' אלא משום הדיוורין שלמטה. [ובגמ' צ. לרש"י הס' בגמ' אי טעמא דרבנן משום כשם או משום דיוורין חלוקין, ועתוס' וריטב"א שם]. ור"מ דמתיר משום דכל למעלה מי' רשות א' היא, גמ', ורש"י במתני' כי' דהגגין אין תשמישן תדיר, והבי' דמצד תשמיש הבית תדיר ע"ז כי' דרשות א', ומצד תשמיש הגג דאינו למעלה מי' ע"ז כי' דאינו תדיר וחשוב, ועי' רש"י.

וטעמא דר"מ דאוסר בגבוה י' משום דגזר בכל עמוד גבוה י' ורחב ד' ברה"י שאסור לכתף עליו אטו תל ברה"ר. וברש"י כי' חצר, וכי' הריטב"א דבמקורה מותר, ומביא מחלו' די"א דדוקא בשל ב' בנ"א דהוי ב' רשיות ודלא כרש"י, ועי' בריו"נ שכי' דדוקא בחצר שלא עירבו דאסור להכניס לבית ונר' כרה"ר וכ"ה ברשב"א ובריטב"א שבת ט. [וזה קצת אחרת

מהריטב"א כאן] ושם רצה הריטב"א לומר דזהו כוונת רש"י במש"כ חצר ודחה דרש"י עצמו כ' דאפי' בחד גברא. וע"ע כמה פרטים בריטב"א ובגאוו"י בזה. [ועי' בחכמה"ל, עמק החכמה, סי' ב', אות ב', ג', ד'] ובחי' אה"ע.

ב. מגג לחצר - מבוי' בגמ' ורש"י דבעצם לכו"ע רשות א' היא, ולכך לרבנן מותר, אלא דר"מ דגוזר בכל גבוה י', ה"ה בזה גוזר ג"כ דאוסר מגג לחצר, והטעם דלרבנן מותר ולכאוי' נימא דהדיוורין חולקין למעלה, ויאסרו, וכי' רש"י [ד"ה לדברי חכמים] הואיל וגג תשמיש שאינו תדיר לא הוי ממש כבית ומטלטל ממנו לחצר, וצ"ב, וברש"י על הרי"ף נוסף דמטלטל לחצר שיש לו שותפות בה, והיינו דתשמיש בית הוא אלים טובא דאוסר לטלטל ממנו גם לחצר שיש לו שותפות בה, אבל תשמיש הגג מהני רק לאסור לגג אחר שאין לו שותפות בה, אבל לחצר שיש לו שותפות שפיר דמי, ולפי"ז לחצר אחרת אסור וצ"ת. וכ"ה להדיא ברש"י צ: ד"ה ורב אליבא דר"מ.

ג. מחצר לקרפף - לר"מ ורבנן ב' רשויות הן ואסור, ועי' רש"י פ"ט. דחצירות רשות שותפות וקרפף רה"י, וצ"ב, וברש"י צ"א. מבוי' משום דתשמישו חלוק. ועי' גאוו"י. ור"ש מתיר דרשות א' הן. ועי' רש"י דהמחלו' גם בחד גברא, ובריטב"א כ"ג כ' לא כן. ועי' אי"ה להלן בזה. והבאנו בדף כ"ג: המחלו' בזה. ד. מבית לחצר ומבית לקרפף לכו"ע אסור דב' רשויות הן, ובחד גברא מבית לחצר מותר, ומבית לקרפף מחלו' כדלעיל.

ומבוי' דמחצר לחצר לכו"ע מותר, ואין בזה מחלו', ובגמ' מחלו' רב וריו"ח אם בעירבו בית עם חצר ג"כ מותר להוציא כלי החצר, דגזרי' דיוציא כלי הבית, רב אסר וריו"ח מתיר, ולרבנן לכו"ע אסור, כדאי' בדף צ"א: ובתוס' דף ע"ז: .

וזהו דתנן במתני', ר"ש אומר א' גגות וא' חצירות וא' קרפפות רשות א' הן. - 1. והיינו דמותר לטלטל מזה לזה כמ"ש רש"י, ומבואר - דמהבית אינו רשות א' דתשמישו תדיר, ואסור לטלטל. - 2. ומוסיף ר"ש לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, והיינו דלכלים ששבתו בתוך הבית אין הדין דרשות א' היא, ומבוי' דב' עניינים יש, וכדלהלן, וברש"י כ' דלית ליה עירובי חצירות אלא משום כלי הבית, ותמוה דגם לרבנן הוא כן, ועי' גאוו"י.

וקיי"ל כר"ש דהכל רשות א' חוץ מהבית וחצר שלא עירבו, או בית וקרפף.

ב) וביסוד הענין במה אסור לטלטל מבית לחצר שלא עירבו. כ' הרמב"ם בפ"א מעירובין דמה"ת הכל רה"י ומטלטל בכולו, ובכל המדינה אם מוקפת דלתות, ומדברי סופרים אסור לטלטל ברה"י שיש בה חלוקה בדיוורין עד שיערבו וכי' הרמב"ם ומפני מה תיקן דבר זה כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצירות לרחובות המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצירות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס מן השדה למדינה, ויחשבו שהשוקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות וכמדברות ויאמרו שהחצירות בלבד הן רה"י, וידמו שאין ההוצאה מלאכה, ושמותר להוציא ולהכניס מרה"י לרה"י, לפיכך תיקן שכל רה"י שתחלק לדיוורין כו' כגון חצר לבתים, שנחשוב אותו המקום שיד כולן שוה בו, כאילו הוא רשות לרבים, ונחשוב כל מקום ומקום שאחז כל א' מן השכנים וחלקו עצמו שהוא בלבד רה"י, ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולן שוה בו כמו שאין מוציאין מרה"י לרה"י אלא ישתמש כ"א ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אע"פ שהכל רה"י, ע"כ. ומבוי' ברמב"ם דחז"ל חששו שיטעו לומר שהרחובות רה"י ויתירו הוצאה מרה"י לרה"י. [ועי' לח"מ מה דצריך לערב חצירות] ולכך תקנו שבאמת יהא גדרו כרה"י ואסור להוציא מהבית לחצר, ובתוי"ט ריש פרק חלון הק' דלפי"ז מבית ראובן לבית שמעון אין סיבה לגזור, ושם הוכיח דגם מבית לבית אסור, וכן ממשנתינו דמגג לגג אסור משום הדיוורין שלמטה הרי דמדיוורין א' לדיוורין ב' אסור, וק' להרמב"ם, וכי' דאולי זהו גזירת חכמים נוספת ואי"ז תקנת שלמה ובית דינו, וצ"ב דלא נתבאר זה ברמב"ם דהוא תקנה נוספת ובמרכה"מ [וכן בשו"ע הגר"ז] כ' דהוא בכלל גזירה דגזרו ג"כ מרשות לרשות וע"ע להלן.

ובדעת רש"י בזה - בשבת דף ו. כ' לא עירבו אסורין מפני שהבית מיוחדת לבעליה והחצר רשות לכולן ונמצא מוציא מרשות לרשות אע"פ ששתיהן רה"י לעשות סייג לתורה להרחיק שלא יוציא מרה"י לרה"ר, ומשמע כהרמב"ם, [אך לא מתבאר להדיא דגדר התקנה דהוה רה"ר]. ובעירובין כ"א: כ' רש"י שלמה תיקן עירובי חצירות וגזר שלא להוציא מרה"י לרה"י חבירו לעשות סייג והרחקה שלא יבוא להתיר מרה"י לרה"ר, ומבוי ברש"י דעיקר הגזירה מרה"י לרה"י ועי' גם ברש"י סוכה ב., ועכ"פ מבוי דשיטת רש"י דיסוד הגזירה מרשות לרשות, וכל חילוק דירין קבוע דבית, יוצר רשות נוספת ואסור לטלטל מזה לזה.

ובשיטת הרשב"א - עי' בביה"ל סי' ש"ע סעיף ג' שהביא ד' הרשב"א עבוה"ק שער ג' סעיף ט' שכי' הבתים אע"פ שתשמישן א' אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה, ולא עוד אלא אפי' מביתו לבית המשותפת בינו ובין חבירו ומבית לחצר המשותפת לו עם חבירו אסור עד שיערבו כו', עכ"ל וכי' הביה"ל דמבוי' לדידה עיקר הגזירה היתה מבית לבית ואח"כ הוסיפו דאפי' מבית לחצר אסור, ועי' ברש"י סעיף ט' שם, אמנם צ"ב דבעבוה"ק ש"ג פ"א, (ל"ח), כ' להדיא ד' הרמב"ם דתקנו דהחצר יחשב כרה"ר, ולכאוי' הדברים סותרים וצ"ב.

ג) והנה הנ"מ בכל זה [בגדר הגזירה] א. מבית לבית - וכמ"ש, ובביה"ל סי' ש"ע ס"ג הביא ד' התו"ט, והאריך לדחות ד' השושנים לדוד שהתיר להרמב"ם, וגם בפיה"מ ריש פ"ט כ' להדיא דאסור מבית לבית, ועי' גם בחזו"א סי' צ"ד שהוכיח כן.

ב. מבית לקרפף נתבאר לעיל דאסור, ולכאוי' לרש"י רשב"א דיש גדר מרשות לרשות, מבוי', ולרמב"ם דכל הגדר דכרה"ר מהיכן יוגדר איסור זה, ובאמת שי' הרמב"ם דרק בב' גברי אסור, ואעפ"כ צ"ל דהוא מכח התקנה המאוחרת או דנכלל בגזירה, ויל"ע. ומחצר לקרפף המחלו' כנ"ל אם חשוב ב' רשויות.

ג. ובחצר עצמו לכו"ע מותר לטלטל, וכן כלים ששבתו בחצר, מחצר לחצר מותר לטלטל, ולשון הרמב"ם מותר לטלטל בכל המדינה, וגם להכניס לחצירות, ורק לבית אסור. ולכאוי' נר' הבי' דלא גזרו אלא איסור הוצאה ולא איסור טלטול, וכן מורה ל' הרמב"ם שתקנו שאסור להוציא כמו שאין מוציאין מרה"י לרה"ר, וברמב"ם מבוי' דזהו ג"כ יסוד הגזירה שיבואו לומר שאין ההוצאה מלאכה, ומבוי' דלגבי הטלטול אין מה לגזור דכו"ע ידעי דהטלטול ברה"ר ד"א הוא כשאין מחיצות, אבל ההוצאה דיסודו מרשות לרשות זהו דחששו דיבואו לטעות ולומר דאין ההוצאה מלאכה, ולכך רק זה אסור.

אמנם י"א דכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר אסור לטלטל יותר מד"א, והגדר דהוה כרה"ר, ועי' ביה"ל סי' ש"ב מד' הרשב"א עבוה"ק. וכי' שכ"נ מד' הרמב"ם הנ"ל, וצ"ב דהלא בע"כ חזי' שלא גזרו איסור טלטול אלא הוצאה דכלי החצר מותר וזהו שי' רש"י בשבת ק"ל: ותוס' צ"א: דמותר ודלא כרשב"א, ולכאוי' להרשב"א צ"ל דהגדר באופ"א דלגבי כלי הבית עשו החצר כרה"ר, ולגבי כלי החצר לא, אך הלא גם כלי החצר אסור להכניס לבית, כמבוי' ברשב"א שם ובתוס' צא. וכבר תמה החזו"א, ק"ד כ"ב, וכי' דאין מקור בגמ' לאסור טלטול ד"א, וד' הרשב"א לא נתגלה לן טעמו, [ועי' להלן דיש אוסרים בענין זה מטעם אחר. ואולי המקור מנפרץ במילואו, אך אפי' בתרי בתים אסור, ועי' בזה להלן בעז"ה].

ד) והנה זה מבוי' דיש ב' איסורים במשנתנו וכמדוקדק לעיל ממתני', א. דיש איסור לטלטל מהבית לחצר, ב. וגם אסור כלים ששבתו בבית, ועי' להלן. וזה מבוי' ג"כ בתוס' והראשו' דף צ"ט: דתניא שם דקולט מי גשמים מגגו של חבירו ולא יצרף. ובגיטין ע"ח: מבוי' דגם לקלוט אסור, וכי' התוס' דכ"ז הוא גם לר"ש דאיירי להכניס לבית ואם שבת בגג חבירו אוסר אפי' לקלוט ולהביא לבית וזהו הגמ' בגיטין. ואם לא שבת מותר לקלוט ולהביא לבית, אבל לצרף אסור, וכי' התוס' דהטעם דנר' ממש דמגג לבית קמייתי וכ"ה ברשב"א שם, דלצרף אסור אפי' לא שבתו, וכ"ה להדיא בגליון רע"א שו"ע סי' שני"ה דמבית לחצר א"צ לד' המג"א דהוצאה חשיב דשבת בבית, וכן בבית מאיר שם, וכן ברמב"ם פ"א מעירובין לא נזכר שבתו, וכן ברשב"א עבוה"ק אלא כ' אסור להוציא. והדברים מבוי' היטב דאדרבה יסוד הגזירה הוא איסור הוצאה ורק דבשבתו אסור גם בלא איסור הוצאה ישיר מהבית לחצר שלא עירבו או מהחצר שלא עירבו לבית, אלא גם אם יצא

לחצר שעירבו עם הבית ואח"כ מוציא לחצר אחרת אסור ג"כ וזהו דתנן במתני' לכלים ששבתו בתוך הבית דזה אסור להוציא מהחצר לחצר אחרת, [ועי' להלן הגדרים בזה, (אמנם להגדר לעיל דלגבי כלי הבית הוא כרה"ר היה אפשר לדון בזה, אך כן מבו').]

אלא דלמאי נצרך הדין דכלים ששבתו בבית דתיפוק ליה דיאסר משום שיצא מהבית, ובגמ' צ"א. מבו' בגמ' דבין בעירבו ויצא כרגיל לחצר אסור לחצר אחרת מדין כלים ששבתו, ובין ביצא דרך מלבוש, ובאופן הב' נחא דבזה לא היה הוצאה מהבית לחצר וצריך לדין כלים ששבתו בבית לאסור להוציא מהחצר לחצר אחרת, אבל באופן א' ק'. ובס' חכמת הלב סי' ע"ב דן אם נאמר דע"י הנחה באמצע שרי וכ"כ בשו"ע הגר"ז פי' שע"ב סוף סי'א בסוגרים דמותר להוציא מהבית לחצר ומהחצר להחצר לחצר כלים שלא שבתו בבית, אמנם העירו דהלא העמידה באמצע חשוב כהנחה, כמבו' בשבת ו. ובמ"ב שמ"ו סק"ו דלגבי הוצאה דאורי"י חשוב זה הנחה ולא מיחייב בעומד במקום פטור ומטלטל מרה"ר לרה"י, ואעפ"כ מבו' בתוס' צ"ט: דאסור כה"ג וא"כ מהיכי תיתי דהנחת חפץ שרי, [ואמנם ע"ש בשעה"צ סק"ו דלר"ח דוקא אם מניח קצת בידו או בקרקע וכן הוא בפ"י הראב"ד והר"ח ובמ"מ כ' דכ"ה ברשב"א, והתוס' שבת ח: פי' כהר"ח וכן בתוס' עירובין צ"ח. וא"כ לפי"ז י"ל דרק ככה"ג אסור ולא במניח, אך ע"ש בשעה"צ דמהרש"א כ' דתוס' מודה דבהניח פטור, וגם התוס' צ"ט: כ' זה בד' רש"י דלא ס"ל כהר"ח. וגם דמהי"ת דנימא אן דמותר בהניח], ואמנם מצינו מחלו' ברשויות דרבנן אם מותר להחליף עי' עירובין פ"ז: וב' שיטות בשו"ע שמ"ו, והרמ"א חשב להחמיר, בסי' שע"ב, כמ"ש במ"ב שם. ולפי"ז נימא דעכ"פ למאן דשרי מותר גם בזה. [ועדיין יק' כנ"ל דא"כ מדוע כ' תוס' דאסור במניח ומבארים דע"כ ד' התוס' לכו"ע דכל היסוד דמקו"פ הוא משום דבטיל להכא ולחכא ואין כאן הוצאה אפי' ע"י ב' שלבים דההוצאה למקו"פ כיון דבטיל לכאן ולכאן לא חשוב הוצאה, אבל כאן שפיר נחשב שלב של הוצאה ויש כאן הוצאה ע"י ב' שלבים, ועיי"ש. אמנם מצאתי להדיא בבית מאיר סי' שפ"ב ס"ו שבי' בד' האגור דדיר העומד בין ב' בתים מותר לטלטל מבית לבית דהוה כמו מקום פטור, למאן דמתיר ב' רשויות דרבנן, וזהו כהגר"ז]. ועכ"פ א"כ ק' למה נצרך הדין דכלים ששבתו בגוונא שהוציא מבית לחצר, דהלא גם בכלים ששבתו בית מותר דרך מקום פטור. [ובחכמה"ל הכריח מזה דע"כ ע"י ב' בנ"א ודאי מותר, ונר' דעכ"פ להשיטות דברשויות דרבנן מותר להחליף ודאי נכחו דבריו, דממ"נ גזירה ליכא למיגזר, ורק מצד הסברא הנ"ל דכאן ל"ד לרשויות דרבנן. ובזה ודאי נר' דבב' בנ"א אינו מוגדר כהוצאה א', אבל למאן דאסר ברשויות דרבנן עדיין יל"ע].

ה) איסור נוסף מבו' במשנתנו בכלים ששבתו בתוך הבית דאסור להוציא כלי הבית ששבתו בבית להוציא מחצר לחצר וכמבו' במתני' דבזה אין הדין דרשות א'. ובגמ' צ"א. מבו' דבין בעירבו והוציא הכלים דבית לחצר מעורבת עמה אסור להוציא כלי הבית לחצר אחרת ובין בלא עירבה החצר עם הבית ויצא לשם דרך מלבוש אסור להוציא מחצר זו לחצר אחרת, והפוסקים נקטו דגם ביצא לחצר אחרת אסור להוציא לחצר נוספת, והיינו דכלי בית ראובן ויצאו לחצירו, ומשם לחצר שמעון [באיסור או דרך מלבוש] אסור להוציאם עוד לחצר לוי, ובגאוו"י כ' דזה פשיטא, ובחזו"א כ' דנראה כן. וחזו"א נסתפק מה הדין להחזיר מחצר שמעון לחצר ראובן. וכ' דנראה דאסור דכיון דב' החצירות הן רשויות חלוקות לענין כלים ששבתו בבית אסור הכנסה והוצאה.

ויסוד הדברים בזה בגדר הדין דכלי ששבתו בבית דאסור להוציאן מחצר זו לחצר אחרת, ומשא"כ כלי החצר מותר, די"ל דהגדר דהחצר עדיין אגידה וטפילה לבית ולכך נחשב עתה שמוציאו מהבית וזהו גם בלא עירבה החצר עם הבית. ולפי"ז כשכבר במילא יצא מחצר הבית לחצר אחרת מותר. אך הגאוו"י וחזו"א וש"פ [וכ"ה מבו' בתורי"ד צ"א: מהדות"ל] נקטו דאסור. והגדר בזה - בגאוו"י כ' דכמאן דהוא בביתא דמי, וכ"כ שו"ע הגר"ז, וכ"ה להדיא ברע"א שבת ק"ל: וכן הוא בתור"פ כ"ג דהוי כמו שאם היו עכשיו בבית, והיינו דנחשב כל הזמן בבית וחשוב שמוציאו מהבית לחצר השני והאיסור הוא מצד הבית, ובעצם כל החצירות נחשב רשות א' רק דנחשב דמוציא מהבית, ובחזו"א [ק"ד כ"ה] כ' דנר' דכי היכי דאסור מחצר ראובן לחצר שמעון ה"נ אסור מחצר שמעון לחצר לוי, [בגאוו"י כ' דפשיטא, וחזו"א דנראה והיינו להפקיע מהגדר הא'] ואפשר דהאיסור לחצר לוי הוא ג"כ מחמת ראובן ולא מחמת שמעון. - והיינו דזה הגדר כגאוו"י דהוא כנמצא

בבית ראובן -, ויש להסתפק בחצירו של שמעון מפסקת בין ב' חצירות של ראובן אם מותר להוציא מחצירו של שמעון כלים ששבתו בבית ראובן לחצירו של ראובן ולענין להחזיר מחצירו של שמעון לחצירו של ראובן נראה דאסור דכיון דב' החצירות הן רשויות חלוקות לענין כלים ששבתו בבית אסור הכנסה והוצאה, ע"כ, והנה ב' ס' החזו"א הוא תלוי דלגדר הגאון דיסוד האיסור משום דכמאן דבביתא דמי הרי לפי"ז אין סיבה לאסור להביא לחצר הבית ששבת שם דהלא מהבית לחצר אין איסור, וכ"ה בשו"ע הגר"ז, והצד לא כן די"ל גדר נוסף כמ"ש החזו"א דב' החצירות הן רשויות חלוקות לענין כלים ששבתו בבית, והיינו דחצירות רשות א' זהו רק לגבי כלים שלא שבתו בבית אבל כלים ששבתו בבית דחשיבא קביעותיהו ותשמישהו נקבע מקומם וגם שינוי מחצר לחצר חשוב שינוי רשות ולכך י"ל דגם להחזיר לחצר הבית ששבתו בו אסור ג"כ.

ועי' גאון דלקולא לא אמרי' דכמאן דאיכא בביתא דמי וכלים ששבתו בבית והוציאם לחצר אסור להחזירם לבית מחצר שלא עירבו וכן כלי החצר שהכניסם דרך מלבוש לבית אסור להוציאם לחצר, וזהו מבית לחצר, ועי' להלן.

ודין ששבתו הוא בין בכלי הבית ששבתו בבית ויצאו לחצר אסור להוציאם לחצר נוספת, ובין בכלי החצר ששבתו, בחצר אסור להכניסם לבית באופן שהגיעו לחצר אחרת המעורבת עם הבית אסור כמב' בתוס' בדף צ"א. ושם ע"כ לא איירי בשבתו, וצ"ע. ובדף צ"ט: וברשב"א שם דאסור, אך עי' להלן דיש מתירים משום דהחצר ובית רשות א' הוא, ועי' להלן, וצ"ע.

ו) וביצאו כלי הבית ששבתו מהבית לחצר שאינה מעורבת דרך מלבוש או באיסור נחלקו בזה ראשו' ואחרו', ובביה"ל סי' שע"ב, ברש"י שבת ק"ל: כ' דמותר לטלטל בכל החצר וכ"ה בתוס' דף צ"א: ד"ה וכלים, דכלי הבית מותר לטלטל בכל החצר אפי' לא מעורבת עם הבית וכן כ' במאירי ר"פ ר"א דמילה.

והגרע"א בשבת בגליון הש"ס תמה מהגמ' צ"א. דבכומתא וסודרא אסור, ואמנם שם איירי מחצר לחצר ומחמת איסור הוצאה אבל לא נזכר איסור טלטול, וברשב"א עבוה"ק כ' דאסור לטלטל ד"א והיינו דהוא כרה"ר גם לגבי איסור טלטול וכן פסק אבן העוזר ועי' לעיל מש"כ בזה, אך הגרע"א בחי' עמ"ס שבת ביאר הקו' דלאו מטעם טלטול ד"א ברה"ר הק' אלא עפ"י דגמ' עירובין ע"ז: והריטב"א שם דבגמ' מב' דלרב בכותל שאין על גביו ד"ט לא יזוז אפי' כמלוא נימא אם עומד בין ב' חצירות, [וריו"ח מתיר רק משום דהוא מקו"פ.

וכ' שם הריטב"א דהטעם דאסור דכל פורתא ופורתא הוי כמוציא מחצר לחצר, והיינו דכיון דשולט ב' דיורין כל פורתא נחשב הוצאה, ובחזו"א ק"ד, כ"א, ב' דחצר שאינה מעורבת יש לחשוב כל מה שמזיז את החפץ ממקום למקום כמוציא מרשות לרשות שהרי עוקר ממקום שהוא רשותו ומכניס למקום שהוא רשות חבירו, כו' גם מה שמוציא מחלקו מכניס לרשות חבירו כו' עיי"ש. וזהו ד' רע"א דלכך כלי הבית שיצאו לחצר שלא עירבו אסור אפי' כמלוא נימא, וכן כתב הב"מ בסי' שמ"ט, אלא דתמוה דהלא בדף ע"ז: מב' דביש בו ד' שרי, ועמד בזה הריטב"א וכ' דאה"נ לגבי כלי הבית אפי' יש בו ד' ג"כ אסור אפי' כמלוא נימא.

ואיירי בכלי החצר ורב לטעמיה בדצ"א. דגזר בעירבו אטו כלי בתים דאסור להוציא כלי החצר ג"כ מחצר לחצר ובהו אסר דאין בו ד' וביש בו ד' אסור, ע"כ, והחזו"א תמה דא"כ גם בעירבו דגזרי' ואסרי גם ביש בו ד' אפי' כמלוא נימא, ומאי נ"מ כלי הבית או כלי החצר, ומכח זה נדחק בד' הריטב"א דאין כוונתו כרע"א וע"ש והצ"ע. ואמנם לכאוי' יל"פ דלגבי כלי החצר כל הגזירה הוא על חצר שעירבה עם הבית בזה אסור להוציא מחצר לחצר אטו כלי הבית, אבל חצר שלא עירבה עם בית זה מותר, וממילא כלי הבית אסור כמלוא נימא דמוציאן מחצר לחצר, אבל כלי החצר ע"ג הכותל אייז נחשב חצר שעירבה עם הבית, כיון דאסור למעשה לטלטל שם, ויל"ע בזה. וכן נראה דברים הללו בתור"פ שכתב ג"כ כד' הריטב"א, ואינו מחוור, וביאורים למאירי מגרש"ז ברוידא זל"ה כ' בפשטות דלא עירבה לא שכיח כלי הבתים שם וליכא למיגזר בזה ולכך מותר, ועכ"פ בריטב"א מפ' דאסור ביש בו ד' אפי' כמלוא נימא, דכל פורתא ופורתא כמוציא

מחצר לחצר, וכן בריו"נ שם כ' דהא דביש בו ד' שרי משום דע"ג הכותל הוא כרה"י דלא בעלים, הרי דאם יהא דיורין אסור, ואמנם צ"ב דא"כ מדוע כלי הבית אסור, וריו"נ כ' בהדיא בהמשך הדברים דהוה כלזה בזריקה. ולזה בזריקה דשניהן שולטין בו ואסור, וא"כ מאי נ"מ. ומבוי דלגבי דין זה דכמלוא נימא דיחשב כל פורתא ופורתא כמאן דמפיק צריך דיורין ממש ולא סגי דין בזריקה, וצ"ב.

ועכ"פ ג' ראשונים הריטב"א ותור"פ ורבינו יונתן אוסרים, ואחריהם רבותינו רע"א וב"מ, אוסרים אפי' כמלוא נימא, דכלי הבית שיצאו לחצר שלא עירבו, והאה"ע פסק כרשב"א דד"א אסור, ואמנם רע"א בחי' בשבת ובתש"ו לב"מ נקט ג"כ כד' הרשב"א והוכיח מעירובין פ"ז: וגם הב"מ שם. [ובאמת לא כ' מצד דכרה"י כהבנת הביה"ל אלא דלא גזרו על טלטול באותו רשות בשופ"א אלא בד"א], ורש"י ותוס' מתירים וכן המאירי בשבת ותור"י צ"א. וכן פסק החזו"א ק"ד כ"א, וכ' דאין מקור בגמ' לאסור, והראיה מעירובין ע"ז: תמה ע"ז דאפי' יש בו ד' נמי וכ' דדוקא באין בו ד' אמרי' אויר ב' רשויות שולטות בו וחשיב ככולו הוא של זה וכולו של זה והילכך בכל זיז כל שהו הוי כמוציא מרשות לרשות אבל כל שיש בו ד' ולא עירבו הוי רה"י של ב' שותפין והרי בית של ב' שותפין מטלטלין בו ולא אמרי' דמוציא לביתו של חברו. ובירושלמי כאן א"ל ר"מ א"א מודים לי שכלים ששבתו בחצר שמטלטלין בחצר וה"נ בגג [וא"ל כשם שדיורין כו'] והוא בתוספתא פ"ז, ולכא' כוונת קו' דחז"י דלא איכפ"ל דכל פורתא ופורתא לגבי כלי החצר, הרי חז"י סברא זו, אך בתוספתא משיירי דלטלטל שרי ע"י שם.

ובתור"י ע"ז: כ' להדיא דמותר ובי' הגמ' שם כעין ד' החזו"א.

ובאבן העוזר כ' דגם בהגיע לבית אחר ג"כ אסור לטלטל יותר מד"א וכן הבין הגרע"א בקושיתו להב"מ בב"מ בסי' שמ"ט, והב"מ השיבו דעד כאן לא אסרו האוסרים אלא בחצר שאינה מעורבת דבזה יש הטעמים או דחשוב כרה"י, או דכל פורתא ופורתא, אבל בית אין בו שום סיבה לאסור, וכ' הב"מ דהגרע"א שתק ושתיקה כהודאה, וכן סתם הביה"ל להל' בסי' שע"ב, והב"מ שם מתיר גם בחצר שעירבו דמותר ג"כ.

ז) ובב"מ כ' דגם להכניס מהחצר לבית אם החצר עירבה עם הבית, מותר להכניס כלי ששבת בבית והגיע לחצר מעורבת עם הבית מותר להכניס, ובגא"י נסתפק בזה דהאם כיון דעירבה עם הבית חדא היא וכמאן דמטלטל בחצר גופא ושרי או דילמא כיון דמ"מ חלוק תשמישתיה אסור, והיינו דיש איסור להכניס מחצר לחבית אך דמ"מ כיון דעירבה עם הבית כחדא ניהו, ויסוד הס' בזה הוא האם חצר ובית שעירבו נחשב דבר א' לכל דבר וכמו דמותר להוציא מבית לחצר ה"נ כלים אחרים חשוב רשות א' לכל דבר, או דנחשב רשות א' רק לגבי דיני הבית והחצר אבל לכלי ששבת בבית או בחצר אחר לא, [והנה כל הצד לדון בזה הוא להגדר דכמו שנמצא במקום שביתתו ולכך נחשב שמוציא מבית לחצר כלי מחצר אחרת. דלגדר הבי' דכלפי כלי ששבת בבית הרשויות חלוקות וה"נ נימא דכלי ששבת בחצר לגביו החצר והבית חלוקים, וזה מהי"ת לומר כן, וע"י בזה].

ובפיה"מ בדף ע"ז: [פרק חלון] כ' דמותר לבני החצר להוציא מביתיהן ולהניח על הכותל, דהוא מקו"פ, ובני חצר הבי' יביאוהו משם לביתיהן, ומבוי דמותר להכניס כלי ששבת בבית, מחצר לבית באופן שעירבו, וזהו כהב"מ. אמנם בתוס' דף צ"ט: וברשב"א שם כ' להדיא דבשבתו בגג א' אסור לקלוט ולהביאו דרך גג שלו לביתו, אך דמגג לגג אחר מותר, ומגג לביתו מותר, מ"מ הוא שבת בגג אחר, ולגביו אי"ז רשות א', הרי להדיא דאסור, [והראיה מפיה"מ יש לדחות דהרמב"ם לשיטתו דמתיר אפי' מבית לקרפף בחד גברא, וא"כ אין הס' מתחיל דבכל אופן שרי, ואמנם י"ל דבזה גופא ג"כ ה' מה הדין בשבת במקו"א והובא לקרפף וע"י בזה]. וע"י להלן דברמב"ם בחיבורו מבוי להדיא כדעת התוס', וצ"ע.

ח) ומהו שבתו, בראשון צ"ט: מפוי' דדוקא בביהש"מ וכן בעבוה"ק, וכן בתור"פ כ"ג [אך חזו"א כ' [ק"ד, כ"ה], דגם באמצע וכן מפוי' בפיה"מ ר"פ כל גגות שבת קונה שביתה].

ובמג"א ותו"ש סו"ס שני"ה כ' דצואה שבתוך גוף האדם קונה שביתה ולכך אסור ליפנות בביהכ"ס משותף לב' חצירות דקונה שביתה בבית, ועפ"י שאל הגרע"א להב"מ היאך מטלטל התינוק - למילה - בביהכ"ס והיינו דהתינוק קונה שביתה, והב"מ תמה על ד' המג"א וכן בחזו"א סי' צ"א וכ' דרך בביהכ"ס בין ב' בתים אסור דמוציא מבית לחצר אף דלא שבתו, אבל בין ב' חצירות שרי דבדאי צואה בגוף האדם ל"ק שביתה, (וגם תינוק ל"ק שביתה) וכ' הב"מ דהגרע"א שתק וכחודאה, וב"מ כ' דגם כומתא וסודרא דאסור זהו בגוונא דל"ה לבוש, אבל בהיה לבוש ביהש"מ ל"ק שביתה דנטפל לאדם וכן הביא הבה"ל דבריו בסי' שע"ב סעיף א', ומשמע דנקט כן.

[ע"ע חכמה"ל סי' ל"ד בסוגיא צ"ז : במוציא תינוק שלא שבת [כנ"ל] עם בגדיו ששבתו, וכ' עפ"י דהריטב"א ורש"י דרבנן אסרי משום דבמוציא חי ג"כ אסור על בגדיו וה"ל בזה. וצ"ע דהריטב"א ורשב"א כ' להדיא שם דקיי"ל כר"י בעירובין דמתיר שם בזה, ורק התו"ח שם כ' דר"י איירי רק בחבית דמים א"א בלא חבית ובראשו לא נזכר זה, וכל כה"ג הו"ל לפרושי וא"כ מותר].

פ"ט.

א. נפרב"מ לגבי כלי הבית

גמ' וחכ"א כאו"א רשות לעצמו, איתמר רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד"א, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו.

א. ובתוס': אע"ג דרב ושמואל פסקו לקמן כר"ש הכא אליבא דרבנן פליגי ולא ס"ל. א"נ פלוגתייהו נ"מ נמי לר"ש לכלים ששבתו בבית ואע"ג דגבי כלים ששבתו בתוכו הוה נפרץ במילואו למקום הותר לו מ"מ חשיב שפיר נפרב"מ למקום האסור אלכלים ששבתו בתוך הבית, כעין שפירש"י בריש מי שהוציאוהו דנפרב"מ למקום האסור לטלטל מגוואי לבראי ומבראי לגוואי הוי מקום המותר לו, א"נ וכו' ומבוי דתוס' דן בזה האם שייך דין נפרץ במילואו למקום האסור לגבי כלים ששבתו בבית או לא, וק' מדוע לא הוכיחו התוס' ממתני' צ"ב. דגדולה מותרת וקטנה אסורה ולר"ש איירי לגבי כלי הבית כמ"ש רש"י שם, [וע"כ סתם מתני' כר"ש כדאי' שם צ"ב:] [ואין לומר דזהו משום דין כפיתחה של גדולה דעי' פ"ט: דל"י א' אם אין מחי' ע"ז וע"ז שניהם אסורים וא"כ ליכא דין כפיתחה, ויותרו שניהם, אך אולי זהו באמת לרבנן, וכ"ז דוחק] וכן ממתני' ע"ז: דנפרץ הכותל שניהם אסורים ולר"ש הוא לגבי כלי הבית הרי דאיכא דין נפרץ במילואו לגבי כלי הבית, ובחזו"א כ' דמהתם אין ראייה כ"א דאסור להוציא מהבית אבל לטלטל שרי וזה הוכיחו התוס' דגם לטלטל אסור, וצ"ב. (וצ"ב מאי נ"מ טלטול והוצאה מצד מה דמותר ורק אסור כלפי הבית ונהי דיש חידוש בעצם מה דהחצר אוסר).

ב. ובאמת יל"ע מדוע יהא נפרב"מ לגבי דין טלטול ד"א - בעצם הגמ' - גם לרבנן, ותינח להרשב"א דאסור אפי' ד"א אבל לרש"י שבת ק"ל: ותוס' צ"א: דמותר ולא נא' דין טלטול כ"א הוצאה מה שייך נפרב"מ בזה, ובאמת דגם לרשב"א ק' לפמ"ש הב"מ דרך בלא עירבו אסור דדמי לכרה"ר אבל ברה"י שרי וכאן כל גג בפ"ע כרה"י אך ד"ל דאחר דנפרב"מ שולט זע"ז וכרה"ר, אך בדף כ"ד. מבוי בגמ' דנפרץ חצר לקרפף הוה נפרב"מ וכאו"א אסור בטלטול [ודוחק לומר דרך לגבי הוצאת כלי הבית, ע"י ברש"י שם דמבוי דאסור, וגם בגמ' נר' דהוא כיותר מב"ס דאל"כ הו"ל לחלק בזה, ועי'].

ג. ובעיקר טעם הדין דנפרב"מ למקום האסור לו, מצאנו ג' ביאורים, המהר"ח בטור סי' שני"ח כ' דהוא מטעם דגזרי' שיבא לטלטל לשם וע"כ אסרו כלל לטלטל ברשות שנפרצה לה, ובשלו"י סי' נר' דבי' דהוא דין דהרשות האסורה לה אוסרתה וכ"ה בתורי"ד בשבת דהרשות שולט עליה, וכן בתורי"ד כאן כ' דגם כלי הבית אסור להעלות לגג דכיון שגג חבירו אוסרו הו"ל כב' חצירות שנפרץ הכותל ביניהן שזו אוסרת את זו. [וע"ע בפסקי הרי"ד]. ובחזו"א שם במכתב כ' דהגדר שאין לייחד שום דין על רשות בלתי הגדור מסביביו כמחיצות של רה"י, וכל שהוא פרוץ אין מייחדין אותו וא"כ אפשר לחול הדין על ב' רשויות יחד, ע"כ. וכוונתו נר' דבשביל להגדירו כרשות בפ"ע צריך מחיצות מסביביו, וכיון שנפרב"מ הרי המחיצות הגדורות אותו הן המחיצות של הרשות אחרת, ובשביל שהן יועילו לרשות זו צריך דוקא שיחול

הדין על ב' הרשויות יחד והיינו שיתאחדו הרשויות לרשות א' ואז המחיצות של רשות שנפרצה לה גודרות ג"כ רשות זו, אבל בלא"ה אין הם מועילות לגדור הרשות, ולכך בכל נפרב"מ כגון חצר וקרפף לרבנן הרי לא נותן להגדירם כרשות א' דזה חצר וזה קרפף וממילא אין מייחדין אותו, ונשאר כמקום שאינו גודר.

ד. ולפי"ז מה דאסור אפי' טלטול ד"א, למהר"י"ח י"ל דזה גזירה, ולשלו"י יל"ע בגדר דשולט ואוסר ואולי זה עירבוביא וחשיב דמוציא, ויל"ע בזה, ועי' פסקי הרי"ד, ולפי"ד החזו"א הבי' לכא' דכיון דאין מחיצות שגודרות אותו ממילא נידון ככרמלית דכיון דאין חל הדין על ב' הרשויות כא' אין מייחדין אותו וממילא ה"ה ככרמלית, ולכך אסור טלטול ד"א.

ובדף צ. נחלקו רש"י ותוס' אם ע"י נפרב"מ הוה כרמלית, לרש"י כן, ולתוס' לא, לגבי טלטול ממנו לכרמלית. אך בעצם גם בתוס' שם נר' דרך משום דאפשר לערב ל"ה ככרמלית אמנם בדף כ"ה: מב' דע"י נפרב"מ ל"ה כרמלית אם לא במייתרו ליותר מב"ס, וכמ"ש תוס' שם, והביאו מרש"י צ: [ויל"ע בישוב ד' רש"י, ועי' להלן] וק' לד' החזו"א, [ועי' חזו"א שם וגם יל"ע לרש"י בדף צ. דהוה כרמלית האם זה גם לר"ש בכלי הבית דנימא דלגבי זה הוה כרמלית ומותר לטלטל ממנו לכרמלית, והחזו"א הוא לד' ר"ש. וצ"ע].

ב. בב' הנידון, וגדר חדש לגבי כלי הבית

ה. ובטוש"ע סי' שני"ח בחצר שנפרץ לקרפף אם מותר להוציא כלי הבית לחצר, ובשו"ע מב' דמותר, ובטור נר' דאסור, אך המהר"י"ח פי' דגם להטור מותר, ועפי"ד הנ"ל דהוא גזירה וכ"ז לא גזרי', [ובחזו"א פי' ד' מהר"י"ח באופ"א דטלטול אסור והוצאה שרי, ע"ש] וזהו נידון התוס' אם יש נפרב"מ לגבי כלי הבית, ובשלו"י ביאר הנידון ע"פ הנ"ל בעצם אי"ז רשות האוסרה לה כיון דמחצר לקרפף מותר הרי אי"ז רשות האסורה לה ואין כאן דין נפרץ לגבי דאסור כלי הבית, והחזו"א - במכתבו - דחה ע"פ הנ"ל דהגדר דאין מייחדין הרשות וכו' וצריך לייחדו כא' וא"י להתייחד וממילא פשוט דאסור כלי הבית, ואינו מובן צד לא כן. [ומב' דכ' זה לר"ש, ויוצא דלגבי כלי חצר הוא רשות א', ולגבי כלי בית הוא כרמלית, ויל"ע בזה].

ו. והחזו"א תמה עוד דהוא גם נחשב רשות האסורה לו, דכשכלי הבית בחצר אסור להוציאו לקרפף והוה ממש נפרץ למקום האסור דאסור לטלטל כלי הבית מחצר לקרפף, ואי"ז רק לגבי להוציא מבית לקרפף אלא דגם מחצר לקרפף אסור כלי הבית, ולכא' יש לתלות ד"ז בב' הגדרים שנתבארו לעיל בגדר כלי הבית אם דכמאן דקאי בביתא וחשוב כמוציאן מבית לקרפף ולפי"ז י"ל דאי"ז רשות האסורה לו דמצד החצר אינו האוסר רק מצד הבית, אך החזו"א לשיטתו בגדר הבי' דלגבי כלי הבית הרשויות חלוקים ואין חצר וקרפף רשות א' ולכך ודאי תמה כדבעי דהוה נפרב"מ מחצר לקרפף דהרשויות אסורים כלפי כלי הבית. [ובזה מתבאר ד' התוס' ממה שהביאו מפ' מי שהוציאוהו ודמי ממש דלגבי זה אסור ולגבי זה מותר] [ובביהגר"א כ' דגם לשו"ע אסור, וגרס באופ"א, והביא דברי התוס' בסוגיא].

ז. אמנם ק' על ד' השו"ע, דמתיר בקרפף שנפרץ לחצר כלי הבית, קו' רע"א בשו"ע מכותל בין ב' חצירות שנפל דאסור [סי' שע"ד], וע"כ לגבי כלי הבית, וכן ממתני' דחצר גדולה שנפרצה לקטנה, והובא בשו"ע, [ולא הוזכר מענין כפיתחה מיד] וכן מדברי התוס' דסוגיא וכמ"ש הגר"א.

ח. ובשלום יהודה סי' יצא לבאר דבאמת בכל הנך לר"ש לאו מדין נפרץ במילואו למקום האוסר לו הוא דבאמת כיון דהרשויות עצמן מותרות זל"ז ל"ש כאן דין נפרץ, ולרבנן הוה ב' רשויות שנפרצו זל"ז, אבל לר"ש כולן רשות א'. ורק דהוה דיורין מאוחדין דכיון דנפרצו זל"ז במילואן הוה כחצר א' ודיורין אחדין וכולן משותפין בב' החצירות, וזהו מה דאסור לטלטל מהבית לחצר דכמוציא לחצר שאינה מעורבת, והטוש"ע איירי בחצר וקרפף של אדם א' ונמצא דבזה אין יכולין לדון דהכל מעורב ואין כאן אלא דין נפרץ וזה ל"ש כ"א לרבנן וכמב' בדף כ"ד. אבל לר"ש מותר בזה, [וע"ש עוד] וחזו"א השיג ע"ז מב' טענות הנ"ל, מצד הגדר, ומצד דחשוב שפיר מקום האסור לו.

והנה ברע"א דף י"ז דן בכותל חצר שנפרץ [צ"ג]: בשבת אם חשוב שניתוספו דיורין דדרין בכולן או רק דין נפרץ למקום האסור, ודן דבתוס' י"ז. כצד ב', ורא"ש כצד א' לכאוי' הן הן ב' הצדדים, ועי' בהמשך, ולפי"ז תוס' בסוגיין דאסור מצד נפרב"מ לשיטתם. ועי' להלן.

ט. ולכאוי' לד' התוס' בסוגיין בתי' הא' ק' מכותל חצר [ומדף צ"ב, ועי' אולי מצד כפיתחה ועי' לעיל] אמנם דבאמת היה נר' לומר דכל הסברא דמשותפין בכולן וכד' רע"א זהו בחצירות של רבים, אבל בגגין שכל גג וגג הוא פרטי לכאוי"א, [ובפרט לרבנן דכשם שחלוקין למטה כך חלוקין למעלה], ל"ש זה דהיאך שייך לומר שיתערבו זב"ז. ולפי"ז א"ש ד' התוס' דבכותל חצר הוא כסברת השלוי"א אבל בגגין ל"ש זה ולכך מותר כלי הבית, [אך בדף צ"ב. תנן גגין ג"כ, ויש לדון כדלעיל, ועי' בזה].

ונמצינו למדים דיש ב' ביאורים אם מדין נפרץ למקום האסור, או דנעשה כחצר א' ודיורין א'.

י. והנה יל"ע בב' חצירות שנפל הכותל אם מותר לטלטל כלי הבית מזל"ז בתוך ד"א, ולכאוי' אם הוא כחצר א' מותר ואם רק דין נפרץ אסור, ובמאירי פ"ט. כ' דקו' הגמ' והרי כותל שבין ב' חצירות כו' דאם אין כותל הוא כחצר א' ומשמע דמותר, אך בתוס' ע"ז. סוד"ה כותל וברשב"א שם ומפוי' דאסור, ולכאוי' הנידון כנ"ל. ובמאירי כ' דמותר לטלטל כלי הבית בחצר - בפירקין - וא"כ ק' דלמאירי הני"ל הוא כחצר א' ומדוע יאסר טלטול ד"א ועכצ"ל דבאמת טלטול מותר בכותל בין ב' חצירות ורק להוציא מהבית אסור, - עי' הערה י"ב - ובסוגיין דמבוי' דאסור טלטול ע"כ דגגין שאני, וכנ"ל.

(ב) ואמנם לכאוי' להשיטות דכלי הבית בחצר מותר יותר מד"א לא שייך זה רק לרשב"א דאסור ולפי"ז תוס' לשי' מוכרח דרק מצד נפרב"מ.

יא. והנה בב' צדדים אלו תלוי ב' עניינים, א', דהלא הבאנו דיש מחלו' אם כלי הבית שיצאו לחצר מותר לטלטלן בכל החצר, כ"ה שי' רש"י בשבת ק"ל: ותוס' צ"א:, והמאירי במשנתנו ובשבת ק"ל: ועוד ראשו', והרשב"א אסור ביותר מד"א, ולכאוי' בסוגיין דמבוי' דאסור יותר מד"א, להרשב"א אפ"ל הגדר הני"ל דנעשה כדיורין מאוחדין ואסור לטלטל כלי הבית ביותר מד"א, אבל להראשו' הני"ל הלא מטעם זה הא מותר בכל ב' החצירות ורק יהא אסור להוציא, וכן לראשו' דכמלוא נימא אסור יהא אסור כמלוא נימא, וע"כ דנשאר ב' חצירות ורק מדין נפרץ במילואו הוא דאתי' עלה, וזה מבוי'.

יב. האם מותר לטלטל כלי הבית מחצר לחצר בתוך ד"א, דאם זה נשאר ב' חצירות אסור, ואם נהפך לדיורין א' וחצר א' יהא מותר, ובראשו' בתוס' ע"ז. סוד"ה כותל וברשב"א שם מפוי' דאסור, וא"כ מבוי' דלא כנ"ל. ובמאירי פ"ט. בקו' הגמ' בד' ר"מ והרי כותל שבין ב' חצירות כו' כ' דאם אין כותל ה"ז חצר א' ומשמע דנעשה חצר א'.

[ולכאוי' א"כ יש סתירה במאירי דלפי"ד מותר לטלטל בכל החצר ומה יאסור כאן מה דנעשה חצר א', וצ"ל דב' גגין שאני דל"ה גג א' וכמ"ש. ובב' חצירות שנפל הכותל יהא באמת מותר לטלטל בכאוי"א ורק להוציא מהבית אסור דכולו חצר א', ודלא כמבוי' ברע"א, ובמאירי צ"ד: משמע דצריך הותרה לכותל חצר שנפל בשבת גם לגבי טלטול, וצ"ל דבנפל בשבת כבר הוקבע לב' חצירות ובוה גם למאירי הוא כב' חצירות, [ורק בזה הוא נידון הגרע"א, ועי' בזה].

סוגיא דגוד אסיק באין ניכרות

גמ' איתמר רב אמר אין מטלטלין אלא בד"א, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו במחיצות הניכרות דכו"ע לא פליגי כי פליגי בשאין ניכרות רב אמר לא אמרי' גוד אסיק מחיצתא ושמואל אמר אמרי' גוי"א מחיצה.

א) והנה יש מחלו' ראשו' בעמוד גבוה י' ורחב ד' דהוא רה"י, האם אמרי' בזה גוד אסיק, עיי' בהגר"ח הל' סוכה שהביא דבסוכה דף ד': מבוי' דלגבי סוכה לא מהני העמוד לדין דפנות דבעי' מחיצות הניכרות, ותוס' פי' דאי"ז חיסרון בדין גוי"א אלא דהוא דין בהל' סוכה, וברמב"ן וכן ברמב"ם מבוי' דבזה לא אמרי' גוד אסיק בכה"ת, [ובדעת הרמב"ם פי' דאעפ"כ לגבי שבת מחיצותיו גודרות עד לרקיע לדין רה"י, והיינו דיש גוד אסיק ויש מחיצות גודרות עד לרקיע, וחזו"א טוען דהיינו הך דגוי"א אינו המשכת המחיצה אלא שרואין כמובדל עד לרקיע. וע"ש, ובחזו"א] וברש"י כאן מבוי' דבעמוד אמרי' גוד אסיק דעולה עד לרקיע וכן בדף ט"ו., וחשוב ניכרות דעומד ורואה מתחת רגליו את המחיצות, ובע"כ דרק לגבי סוכה זה לא מועיל ונחלקו אם בעמוד יש חיסרון ניכרות או לא, וכן ברשב"א פ"ט. כ' להדיא דמטעם גוד אסיק.

[ושם זה דין ניכרות שאינן ניכרות לדין מחיצה במקומן רק ע"ג העמוד, ובסוגיין היינו דע"ג הגג אינו ניכר)..

ב) ובסוגיין דבמחיצות הניכרות מלמטה לכו"ע מועיל, ולהרמב"ן ק' דמאי שנא מעמוד, וכאן הלא ג"כ צריך לדין גוי"א בשביל להבדיל הרשויות, והגר"ח מתרץ דכיון דבבבית ניכרות מועיל גם לרמב"ן, וזהו מה שצ"י הגר"ח לעירובין פ"ט. [וכוונתו דכאן לא שייך לומר מדין דעולה עד לרקיע דצריך להבדיל בין הרשויות וזהו מדין גוי"א וע"כ כיון דניכר בבית], ולפי"ז המחלו' בסוגיין דאעפ"כ יש חיסרון נוסף דעל הגג אינו ניכר, ובזה פליגי רב ושמואל אם יש חיסרון זה, וזהו בין ע"ג הגג בין בבולט הגג כמ"ש תוס'.

ונמצא דבעמוד הוא מחלו' רש"י ורמב"ן, ובסוגיין ליכא חיסרון זה, כיון דניכר בבית רק נחלקו לכו"ע אם יש דין דניכר ע"ג הגג וזהו כשעומד על הגג ואינו רואה מחיצות, כמ"ש רש"י.

אך החזו"א בגל' חולק על הגר"ח וכי' דאין שום מעלה במה שניכר בבית [וע"ש שהק' דדוקא שפת הגג מהני ולא עיי' המחיצות הפנימיות שבבית] ומה דבסוגיין מועיל לכו"ע במחי' הניכרות זהו רק לגבי עירובי חצירות דאתי לחלק הדיוורן שלמטה שלא יאסרו למעלה וע"ז הוא דמועיל גם זה שמהגג רואין המחיצות לחלק הדיוורן, והחזו"א טוען דהלא גם בחצר גבוה י' מחבירו אין אוסרין זע"ז גם בלא דין מחיצה כדתנן במרפסת וסגי שיש הבדלה, ואמנם י"ל להגר"ח דכשמופלגין בעצמותן ובמקומן אין שייכות ביניהם לאסור, אבל אם שוין במקומן בזה צריך דין מחיצה ובזה דוקא גוי"א [ובאמת דכל ד' החזו"א דרק לגבי ע"ח הוא לשי' דענין גוי"א אינו אסיק אלא דהרשויות חלוקות ובזה י"ל דלגבי ע"ח נחלק יותר, אבל להגר"ח שפי' כפשוטו אין שום טעם לחלק בזה, ופשוט]. ועפ"ז פי' החזו"א דבניכרות דמועיל לכו"ע - להרמב"ן הוא רק לגבי ע"ח, אבל בלא"ה גם על הגג לא אמרי' גוי"א, ובאין ניכרות מחלו' רב ושמואל, וכי' החזו"א דגם שמואל מודה דבאין ניכרות לא אמרי' גוי"א, ורק לגבי ע"ח מהני גם בלא ניכר כלל, [ולרב דוקא אם מהגג רואין]. ונחלקו רק לגבי ע"ח.

ד. ובחזו"א בס' בסי' הביא דברי השערי ציון שכי' להוכיח דלכו"ע מה"ת אמרי' גוד אסיק גם באין ניכרות והוכיח כן. ורק לגבי עירובי חצירות דהדיוורן המעורבין אוסרין זע"ז בזה הוא דס"ל לרב דלא מהני, וזהו להיפך מחזו"א.

ג) ונמצא דלהגר"ח הוציא מד' הגמ' דבניכר בבית הוא גוי"א גמור ומבוי' דפי' הסוגיא והמחלו' בדין גוי"א ומעיקר הדין. לחזו"א לכו"ע לא מהני, והסוגיא והמחלו' באיסורי דיוורן בעירובי חצירות לשע"צ לכו"ע מועיל ורק בעירובי חצירות מחלו'. ואמנם ברש"י ותוס' כאן ובדף צ"ב. נר' להדיא כהגר"ח דמבוי' להדיא מדבריהם דלרב ל"ה רה"י, ולשמואל כן, וזה מבוי'.

והשעה"צ הק' בתל המתלקט דהוה רה"י ולמד דהגדר דכחותכין השיפוע וא"כ הלא אינו ניכר ואיך אמרי' גוי"א וע"כ דלא צריך ניכר, וחזו"א כ' דפני התל המשופע הוא המח"י, ומה דצריך גובה ו' משום דצריך מופלג י' מרה"ר [וע"ע בהגר"ח

פי"ד משבת ובגליונות] והגר"ח פי" תל המתלקט דכל חוד וחוד שבו מצטרף למחי', וכי דע"כ אי"ז גו"א דאין כאן מחיצה יי דנימא גו"א אלא מדין עולה עד לרקיע. הרי ג' גדרים בגדר תל המתלקט. 1. חתיכת השיפוע. 2. השיפוע. 3. כל חוד וחוד.

פ"ט :

גמ' חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת וקטנה אסורה, לרב דלקטנה אינו ניכר ולגדולה ניכר, ובריטב"א הק' דנר' מבחוץ יועיל וכי דכיון דרק ע"י גו"א לא מהני נר' מבחוץ, וצ"ת.

ולשמואל אמרי' דרק משום דהקטנה נדרסת ע"י הדירון בשע"צ ב"י דהוא דין אתו רבים ומבט"מ, והיינו רבים ביחס לחצר, והרחיב בזה. וחזו"א האריך להשיג עליו וכי דהוא דין מיוחד בע"ח.

ובתוס' כ"ב: כי דבכעין מדרגה לא מהני דהוה נדרסת לשע"צ כנ"ל, וחזו"א כי דכוונתם לדין גו"א באינו ניכר דלא מהני מסוגיין, והיינו דבתוס' מבוי דגשר לא מועיל, לשע"צ מדין ארומ"מ [ועפ"ז כי דאין קיי"ל כרבנן, ועי' חזו"א] וממילא מוכח דגו"א באינו ניכר מהני, ולחזו"א מדין גו"א באינו ניכר דלא מהני.

ברש"י כי דמוכח דבאינו ניכר מהני מדבעי נדרסת והתם אינו ניכר, ובתוס' ריש דף צ. נר' דעד ד"ט לא חשוב ניכר ובגאו"י שם תמה בזה.

ורי' יוסף אמר דאם יש מחי' על גדולה וקטנה מהני הא לאו הכי לא מהני דגו"א לא עושה גיפופי כלל, ובגאו"י כי דלרשב"א כן הוא להלכה. כן. וכ"כ שע"צ. ועי' חזו"א. ועי' מהרש"א.

א. תוד"ה במחיצות שאינן ניכרות. וכו', ופי תקרה לא מהני דכי אורזילא וכן גו"א דיש בקיעת גדיים, ובחי' בית מאיר [הובא בשע"צ] וגאו"י הק' דמה יועיל פי תקרה כלפי מעלה דרק יורד וסותם, וגאו"י כי דסו"ס תחתיו רה"י ורה"י עולה עד למעלה, ושע"צ הק' ע"ז מתוס' בשבת ק' דגם לר"י ברי"י לא הוה למטה רה"י מטעם גו"א, וכי דגו"א יורד למטה ואח"כ גוד אסיק ודן דאינו ניכר], ועי' חזו"א ק"ח ס"ק ח' וצ"ע.

ב. ע"ב, והואיל וכן כל הגג אסור כי כל הגג נפרץ במילואו לכרמלית, לאותה בליטה הבולטת לרה"ר, ומבוי בתוס' דהגג כרמלית רק משום דפרוץ במילואו, וכן במג"א כי דצריך שיהא בו ד' [דאל"כ הוא לא כרמלית, אך מג"א כי דהוה כעמוד, ועי' מחציה"ש ושע"צ, וצ"ע] וכבר עמד מהרש"א בזה, דהא מה"ט דהבליטה אסורה דאין לו מחי' ולא הוה רה"י גם הגג אסור וכי די"ל דודאי בליטה הבולטת לרה"ר וגדיים בוקעין בו נעשה כרמלית אבל כל שאר הגג שעומד עד כנגד המחיצות אינו נעשה כרמלית כיון דא"א שם לגדיים דבוקעין בו והוי רה"י אף שאין המחי' ניכרות בו אי לאו דפרוץ במילואו לאותה בליטה. ובפשטות ב"י דבריו דכלפי תחת הגג אין בקיע"ג. אך תמוה דסו"ס הלא הגדיים בוקעין המחי' ואין כאן דין מחיצה ואיך יועיל לשם, ובמשנת אליהו סוכה סי' ו' ביאר עפ"י המאירי בשבת שהק' בתל המתלקט דהוה מחי' שאינה ניכרות היאך מועיל וכי דכיון דמובדל יי א"צ מחיצות, וכן הביא ממרכה"מ [וזהו עפ"י תוס' סוכה ג: ע"ש] [ובסו"ד העיר מטרסקל לרבנן וכי דבדודאי צריך שלא יהא בקיע"ג דהוה עראי וכחזו"א ק"ח, ח' דאין הבדלת רשות אלא אם הוא קבוע אבל בעראי אינו קבוע רשות, וזהו גם הבי' בתוס' דילן].

ובד' מהרש"א דבהגג כיון דאין בקיע"ג וקבוע במחי' אזי אף דלא ניכר בלא דין מחי' הוה רה"י אבל הבליטה זהו כמו בטרסקל דיש בקיע"ג ואינו מחיצה על הארץ והוה עראי ואינו רה"י וזהו הדין נפרב"מ.

ג. ובגאווה וכן בשו"ע הגר"ז סי' שמ"ה ביארו ד' התוס' [ומג"א הנז'] דהגג עצמו רה"י מדין דרה"י עולה עד לרקיע, ולכך אף דאין לו מחיצות מ"מ כיון דבגג רה"י זה עולה עד למעלה, וכן הוא מבוי ג"כ בהגהות מרדכי סופ"ג [כמ"ש השע"צ] דרה"י עולה עד למעלה, ורק דתוס' דן דסו"ס נפרץ במילואו לכרמלית וע"ז לא מהני מה דעולה עד למעלה, ובשע"צ ב"י בזה בהרחבה פלוגתת הר"י ור"ת בדף פ"ד : אם דין דרה"י עולה מהני גם לגבי נפרב"מ ובה"ב ב"י ד' הגהות מרדכי דס"ל כר"ת דגם לגבי נפרב"מ מהני מה דרה"י עולה וממילא כ' דר"ת חולק על תוס' דידן. [ועי' בחזו"א בסוה"ד]. ובחזו"א ק"ח, ו', כ' דגם לר"ת אינו רה"י רק דחכמים לא החמירו בזה והראשו' חולקין ע"ז. [והיינו דנחלקו בפשט ד' התוס' פ"ד : בטעם דלר"ת הוה רה"י אם הוא רה"י גמור].

והנה עיקר הענין בזה, יעויין בדי' הגר"ח פ"ד דשבת וחזו"א שם, ולתרוויהו מבוי דרה"י עולה הוא ע"י המחיצות רק דלחזו"א חד ענין הוא עם גו"א, דגם גו"א אינו כפשוטו רק דפעולת הרה"י ע"י המח"י גם למעלה והמעלה נטפל למטה [ועי' חזו"א ק"ח, ד'] והגר"ח ג"כ כ' דהמחיצות גודרות עד למעלה וכ"ז ל"ש כאן דאינו ניכר המח"י ואין המח"י גודרות למעלה, ורק דהוא באופ"א דעצם הרה"י עולה עד למעלה.

ולכא"ו ק' ע"ז ממערה דהוה על גבה רה"ר כמבוי מ"ד : ועכ"פ ל"ה רה"י ובשע"צ הביא דא"ו"ז הק' כן [בסי' קפ"ט], וע"ש מש"כ בזה, ולכא"ו י"ל דדבריהם הוא רק כשאינו רה"ר אלא דאינו רה"י מועיל רה"י עולה לרקיע לשוויי רה"י, אבל נגד רה"ר לא, [ועי' חזו"א ק"ח, סוסק"ד ועי' בזה].

ד. [ובשע"צ ב"י עוד בדי' התוס' דס"ל דאמר"י גו"א באינו ניכר, כשיטתו, וכמו שהוכיח. ורק דלגבי דין פירצה למקום אסור ע"ז לא מהני באינו ניכר, וכמו דלא מהני לגבי ע"ח, ולכך הגג רה"י ורק דנפרב"מ, וע"ש שגם בזה הק' דמוכח דמהני לגמרי, וכ' דקיי"ל כשמואל דמהני, וע"ש].

ה. ובחזו"א [ק"ד, ו'] תמה על כל הבי' בתוס' דאם הגג עצמו רה"י יהא גם הבליטה רה"י מדין חורי רה"י ומדוע הבליטה כרמלית, וע"כ כ' דגם כוונת תוס' דהגג ובליטתו שטח א' והגג אין לו מחיצות בפ"ע שהוא פרוץ לבליטה ומחיצותיו הן הנה מח"י הבליטה, וא"כ הגג כרמלית, [ודן בזה כמה שיעור הבליטה אם ג"ט או טפח או חצי טפח, ע"ש בזה, דב"ז לא חסר בהיכר] ובעיקר ק' עי' בחי' אה"ע שתי' דחורי רה"י נא' רק כשהגג בכל ענין רה"י, אבל כיון שאדברה הוא עושה נפרב"מ לא נא' בזה חורי רה"י, והדברים מחודשים.

[ויש אחרו' יד אפרים ותו"ש שבי' ד' המג"א דאיירי בג' מחיצות ורק במחיצה ד' פרוץ ואם זה למקום המותר א"צ כלום ברוח ד' רק כיון דנפרב"מ למקום אסור, והדברים מחודשים בעיקר יסוד דין תקנת לחי וקורה, דריש עירובין].

הראשונים שחולקים על כל הנ"ל

ו. ואמנם ברש"י צ"ב. וברא"ש נר' דהגג עצמו הוה כרמלית בלא נידון מצד נפרב"מ אלא הגג עצמו הוה כרמלית, ומזה מוכח דלא ככל הסברות הנ"ל, ועי' בשע"צ בזה] וכחזו"א בתוס', [ועי' מג"א שנר' שגם ברא"ש פ"י כן, ועי'].
ז. והראב"ד [ברשב"א צ:] הק' על תוס' דאפי' תקרת הגג בולטת מאיזה טעם נאסור אותו כיון דמן הדין רה"י גמורה היא, ואין הדברים מובנים דהאיך הוה הבליטה רה"י [ולא משמע דכוונתו מצד פי תקרה וגוד אחית כדלעיל] דהלא הבליטה כרמלית, וצ"ל דכוונתו מדין חורי רה"י דפי' דהגג רה"י כדלעיל דכל הסברות וממילא ג"ז רה"י כדין חורי רה"י כ"נ לכא"ו. וע"ע להלן בקו' הראשו', וא"א לומר משום דרה"י עולה דא"כ מה הוכיח מתל המתלקט.

בא"ד, וגוזזטרא, עתוס' פ"ו : מבוי הכל.

ח. בא"ד, ורש"י פי', כו' מיהו בירושלמי כו', דלעולם אין רה"י אוסרת למעלה מי' כו', אין הנידון ברור בד' התוס' ואם הנידון הוא דהוה הבליטה כרמלית דאין לה מחי', או משום דרה"ר אוסרת, ותוס' התחיל בכרמלית וסיים ברה"ר אוסרת, ובעצם הוא סתירה ברש"י לכאן בדף צ"ב. ובדף צ', [ואולי חד ענינא הוא דהוה כרמלית ע"י שליטת רה"ר] ובאמת הוא ב' מהל' בתורא"ש ובתור"פ, התורא"ש בדף צ. העיר באמת על ד' רש"י מה צריך לומר דבני רה"ר אוסרין תיפו"ל דאין לו מחי' והוה כרמלית, וכן ברא"ש לא נזכר מאומה דרה"ר אוסרת. ומאידך בתור"פ מב' היטב הנידון מצד דרה"ר אוסרת עליו, וע"ז מתייחס קו' שם דהיאך רה"ר אוסרת דאין כרמלית למעלה מי' וכ' דזהו באויר אבל נסר הבולט שם ודאי הוה כרמלית.

והנידון בתוס' לב"י א' אם יש בזה דין כרמלית למעלה מי' או לא, כן דאינו באויר, ואמנם ד' התוס' דבית דתוכו ט' הוה כרמלית משום דאינו למעלה מי', תמוה לכאן דודאי יש כאן מחי' י' המבדילתו מרה"ר והוא מובדל, וצ"ע]. ולב"י ב' אם יש בזה דין רה"ר אוסרת למעלה מי'. והחברותא ב' דהנידון אם יש דין רשויות ברה"ר ג"כ. וצ"ע בזה בד' הגר"ח פי"ד משבת וע"י בזה.

ט. ובתוס' כ' בד' הגמ' צ. ק' דרב אדרב, ורש"י ב' משום דבני רה"ר אוסרים, ולמסקנת תוס' ב' משום דביתר מב"ס, ותמוה דזהו כשיש מחי' ואינו מוקל"ד בזה תלוי אם יתר מב"ס או לא, אבל כאן דאין מחי' כלל ואעפ"כ מועיל משום דאין כאן דין כרמלית מה איכפ"ל יותר מב"ס, ובחזו"א [ק"ד, ז'] כ' דכיון דיתר מב"ס לא מהני מחי' אף שגבוהין יותר מי' ולא אמרי' דליהוי מקו"פ כיון שהוא חלוק במחי', - וטעמא דלרב שיטחו לא מינכר בתוכו שהוא מוקף לא מהני נמי גובה למחשבו לחלוק מרשויות למטה והוי כרמלית, ובחזו"א מסיים דהרא"ש דהוכיח דלמעלה מי' הוה כרמלית מהגמ' דגגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן ע"כ לא ס"ל סברת התוס' דביתר מב"ס שאני.

נידון התוס' - כ' חזו"א דגם לרב וגם לשמואל וכשיטתו ובמהרש"א מב' דרק לרב הוא.

י. והרשב"א בשם הראב"ד וריטב"א בשם השר מקוצי, הקשו על ד' רש"י צ: [ותוס' בתחי' ובתחי' הקשו כ"א קו' אחרת, הראב"ד הק' דרה"ר הוא ומדוע יאסר [וזהו לכאן כא' הבי' דלעיל בד' התוס' אם משום דעולה למעלה או בעצם מה דמובדל, ומצד הבליטה דהיא כרמלית ונפרב"מ לא דן בזה. ולעיל כ' דחורי רה"י הוא, ובאמת י"ל כד' הגהות מרדכי דלעיל דגם ע"ז מועיל מה דרה"י עולה שלא יהא נפרב"מ ואף הראב"ד מ"ד: במערה מב' דהוה רה"ר, מב' כמ"ש לעיל לחלק בזה אך ממה שהק' מתל מוכח דלאו משום דרה"י עולה] והשר מקוצי בריטב"א הק' דכיון דהוא נפרץ למקום המותר מהיכי תיתי לאסור בזה, וב' הדברים כמ"ש לעיל דיש ב' אופנים לבאר בתוס' או דהוה כרמלית מצד עצמו דאין לו מחי' או משום דנפרץ לרה"ר דאין לו מחי' לשם, והראב"ד פי' בתוס' דהוה כרמלית מצ"ע וע"ז הק' דהוה רה"י וכנ"ל [ולא דן בנפרץ לרה"ר] והשר מקוצי פי' כמב' ג"כ בהדיא בתור"פ - דע"ז הביא הריטב"א קו' השר - דמשום דין נפרץ וע"ז הק' דלמעלה מי' הוא נפרץ למקום המותר [ואילו תוס' דן על מה דהוה כרמלית מצד מה דאין כרמלית למעלה מי'].

גמ' ב' אמות בגג וב' אמות בעמוד, כרמלית ורה"י קמיבעיא ליה, אלא ב' בגג וב' באכסדרה ובחורבה, ש"י רש"י דהאכסדרה הוא כרמלית והעמוד הוא רה"י, והגג נידון ככרמלית ואסור לטלטל מהגג לרה"י אבל לכרמלית מותר, ורק דמביעיא ליה משום שינוי רשויות, וש"י תוס' בשם ר"ת דהגג הוא רה"י משום שמועיל לערב, ולעמוד שהוא רה"י מותר לטלטל אבל לכרמלית אסור, ומיירי בעמוד שהוא כרמלית ובאכסדרה דהוא רה"י, וכן בריטב"א כ' דהגג נידון ככרמלית רק לחומרא ולא לקולא להתיר מזה לכרמלית.

ובס' הגמ' פירש"י אי שינוי בעלים אוסר או משום כשם, ותמהו תוס' מהברייתא דגג ואכסדרה דמותר, וריטב"א תי' דרש"י בע"ב כ' דדוקא יש לו רשות בה מותר, ותוס' פי' ס' הגמ' כמ"ש בתור"פ דס' הגמ' דבאכסדרה יש מקצת דיורין והס' אם יש בזה כשם, וכנר' בדיורי הבית שולטין באכסדרה ויש להן תשמיש מועט שם.

וברש"י ע"ב [ד"ה ושמואל] כי דאסור לטלטל מגג יותר מב"ס לכרמלית דא"יז כרמלית גמורה, ולכאוי סותר לרש"י כאן. ועי' מהרש"א, ואמנם התי' מבוי' בד' רש"י שם שהאר"ך לבאר דמשום שינוי רשויות אוסר [וכ"מ בעצי אלמוגים סי' שע"ב] והיינו דמצד דיני רשויות דאורי' דכרמלית ורה"י מותר, אבל מצד דיני רשויות דרבנן דשינוי התשמישים זהו האוסר, וזהו גם להצד דבחורבה שרי דגג וחורבה א"יז שינוי כ"כ, אבל גג וכרמלית כן.

ובתוס' כ"ה: בגמ' שם בקרפף שנפרץ לחצר אסור לטלטל ממנו לכרמלית, [ובאמת יל"ע דתוס' כאן כי רק משום דיכול לערב והתם לא שייך זה וא"כ יהא ככרמלית, [וע"ע להלן]. ובמיתירו מותר, וכי' תוס' דגם רש"י פי' כן בדף צ: ולכאוי צ"ע מרש"י כאן דמתיר, אמנם מבוי' דמחמת רשויות דרבנן אוסר וגם שם מחצר לכרמלית תשמישן חלוק וזהו האוסר, אבל לתוס' כ"ה: וריטב"א צ: הוא מעיקר הדין וזה מבוי'. והיינו דלרש"י מצד הרשויות דאורי' מותר מגג לכרמלית אבל מצד שינוי התשמיש אסור, ולריטב"א אסור מעיקר הדין. ולתוס' כאן אסור בגג רק משום שיכול לערב ובדף כ"ה: מבוי' דמעיקר הדין אסור.

והנה יש ג' דרגות 1. מקרפף יתר מב"ס שלא הוקף לדירה לכרמלית, עי' ס"ז: דיש מחלו' ראשו' בזה, בריטב"א ורמב"ם, ותוס' מתיר. 2. ממבוי שאין לו לחי וקורה לכרמלית - עי' ביה"ל סי' שע"ד מחלו' בזה, ותו"ש כי דרש"י כ"ד אוסר [?]. ועוד ראשו', ויש מתירים, 3. מגג - פרוץ במילואו - לכרמלית הראשו' כאן אוסרים, ורש"י מתיר מחמת דין כרמלית ואוסר מחמת דיני רשויות. ועי' במג"א סי' שע"ד ובביה"ל שם וברע"א שכי' דמרש"י י"ל דרק מיותר מב"ס לנפרץ מותר ולא לכרמלית אך מהתוס' שכי' דאסור משום דמועיל עירוב מוכח דבעצם מותר. ובתוס' כ"ד: מבוי' דאסור ויתכן דזה רק לרבנן. ובפשוטו יש כאן פלא גדול היאך רש"י מתיר כאן ובדף כ"ד אוסר ממבוי לכרמלית, [כמ"ש התו"ש] אמנם צ"ל דזהו מחמת רשויות ושינוי תשמישן הוא דאוסר גם במבוי ולא מעיקר דין הכרמלית.

ועכ"פ מבוי' כאן מחלו' רש"י ותוס' אם מה דנפרב"מ למקום אסור ואין מטלטלין אלא בד"א אם משוי ליה ככרמלית או לא. לרש"י הוה כרמלית ולתוס' לא.

[ודברי רש"י מבוי' לחזו"א דלעיל דבאמת אין מייחדין הרשות, ולמהר"ח כיון דיש דין לא לטלטל רק בד"א נקבע כך, ולתוס' דאינו ככרמלית וגם לריטב"א והיינו דסו"ס יש לו מחי' ואינו כרמלית גמורה].

גמ' גגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן, לרב מטלטל בכולו, ומקשי' דלא מינכר [תוס', והיינו או ביתר מבית סאתיים או בלא זה וכתוס' פ"ט:] ותרצי' דמינכר, ולשמואל אסור דלא מוקף לדירה. וברש"י ובגמ' מבוי' דרק לר"מ אבל לרבנן בגגין השוין ל"ה כרמלית לשמואל משום דגו"א דכשם שחלוקין כו', וכן בתוס'. ולכאוי זה תמוה, דממ"נ אם יש גו"א גם לר"מ לא יהא יותר מב"ס וחזו"א הוכיח מזה דלא כשע"צ אלא דבעצם ליכא כלל גו"א רק בדין ע"ח ולכך לר"מ דמשוי הכל חדא לע"ח הוה כרמלית ולרבנן דמיפלגי לא, אבל לשע"צ הלא יש מחיצות גמורות, ובאמת שכי' ברשב"א ומ"ד: דמוכח דל"מ גו"א באינו ניכר גם לשמואל דביתר מב"ס ל"מ, ע"ש.

בתוס' פ"ט. ד"ה רב אמר כי בתי' בתרא דאירי ביותר מב"ס דאי ליכא גו"א אסור, והקי' מהרש"א דאדרבה א"כ רב ושמואל איפכא, ואם בבולט א"צ יתר מב"ס. ועי' קרני ראם, דבבולט ג"כ צריך יתר מב"ס כתוס' ע"ב. ותמוה דאכתי ודאי גם לשמואל לא מועיל בזה, דעכ"פ הא אינו מוקל"ד כדף צ:, ואמנם לרבנן הלא אינו כיתר מב"ס ולכך מועיל. (אך עכ"פ מחודש דגם בבולט מהני בזה לשמואל, ולכאוי מ"ש לרב דכי' תוס' בתחי' לחלק בזה ומ"ש לשמואל, ואמנם לטענת חזו"א על שע"צ י"ל דלרב דרק מקו"פ יש לחלק אבל לשמואל דכרה"י לא, ועי' בזה).

בד' התוס' [ד"ה הכא דהוה] אע"ג דלענין כלים ששבתו בבית כו' יל"ע אם באמת חלוק ומסתבר דממילא כבר לא מתחלק וגם לגבי כלים ששבתו לא הוה רשות א' ביותר מב"ס, וע"ע חזו"א ק"ד, ט', על ד' התוס' פ"ט. דכ' דלכאוי לשמואל לר"ש ור"מ דלא אמרי' גו"א יאסר מהבית לגג ובתוס' מבוי דשרי והוכיח כן מדף צ"ב. דשרי והיינו דרק ביותר מב"ס בזה לא אמרי' גו"א והוה כרמלית. וכמ"ש.

צ :

גמ' ומודה רב שאם כפאה ע"פ כו' לזופתה, ע"י רש"י דלא למטן ולא למעלן, וברא"ש כ' על גבה, ב"י, והיינו דלמטה כן וכ' דהטעם ברא"ש הוא דכיון דבעיקר נעשו לשם דירה, ויל"פ המחלו' אם ד' רב דמה שעשוי למטן לדירה מועיל גם הגו"א לדירה, וא"כ בע"כ דאן גם למטה ל"ה לדירה או דגם כלפי הגג הוא לדירה, ולכך בכפאה לגבי הגג לא הוה לדירה אבל לגבי מטה כן. ובזה פליגי כאן, ועריטב"א. [וע"י חכמה"ל] ומוכח דגם במקורה נוהג כרמלית, לרש"י, וע"י ביה"ל ריש שס"ב וצ"ע, ואולי דעראי [שם].

[תוד"ה ורב אליבא דר"מ, ע"י גאו"י].

תוד"ה לשמואל כ' דאולי שרי ביותר מב"ס ליותר מב"ס וכ"כ ברשב"א ומשום דהוא רשות א', אלא הקו' מפחות מב"ס דדמי לקרפף, ותרצ"י בגמ' שמא יפחת ויהא מוקף לדירה כחצר ואסור לקרפף ובה א"צ פתח ולבסוף הוקף, וע"י בתוס' בע"א ד"ה הכא דכ' דפחות מב"ס גג ודאי אינו קרפף וכן בראשון כ"ד. כ' לגבי רחבה וכ' דתרווייהו תשמיש בית נינהו [וע"י תור"פ כאן] ולכאוי הלא מבוי שם כ"ד. דברחבה יותר צריך פתח ולבסוף הוקף, ומבוי דאינו כגג, ובחזו"א ק"ד, י"ז, כ' דתוס' שלמד דגג ל"צ פתח ואח"כ הוקף אף דרחבה צריך בע"כ אסור רחבה אפי' פחות מב"ס, וצ"ע דרשב"א וריטב"א כ' כתוס' כאן. ומבוי דברחבה בפחות מב"ס דומה לגג וביותר לא דומה ולא מהני אלא בפתח ולבסוף הוקף [וע"י חכמה"ל היסוד בפחות מב"ס או דנוטה קצת לדירת בני"א או דהקילו בזה דלא חשוב כרמלית, ולכך לגבי גג דאינו קרפף וכן רחבה, מותר בב"ס כחצר, וכ' דכ"ז דוקא בנעשה לשם שימושי גג רחבה [ומה"ט כ' ביה"ל דאם זרע ועקר ביטל] אבל בלא זה לא מהני, ולכך ביותר מב"ס לא מהני דאינו דירה כלל, וד' התוס' רק לס"ד דגמ' דקאי בפחות מב"ס. וש"י. וא"ש ד' הראשון אך יש כאן הערה דא"כ עדיין גם בפתח נישתרי לקרפף או דאם יהא יותר מב"ס יהא כרמלית, ובשלמא לחזו"א היינו דבזה כבר לא הוה כרמלית, אבל להני"ל ביותר לא מהני וא"כ בכל אופן יש בו דמיון לכרמלית, וצ"ע. [ולהני"ל בזרע ועקר לא יועיל פתח דנתבטל עשייתו לדירה].

צ"א.

גמ' אמר רב ה' כר"ש בלא עירבו ובעירבו גזרי', ר"ש לטעמיה דלא גזר כו', עתוס' ומהרש"ל, וע"ע ריטב"א סברות מתחלפות.

בתור"ד הק' דלחכמים גגין וחצירות רשות א', והא גזרי', דעירבו דיטלטל כלי הבית, ולרבנן לכו"ע גזרי', וכ' דע"כ בגג אין תשמיש הבית על הגג תדיר ולא שכיחא ולא גזרי', ויל"ע דאכתי מדוע מותר להעלות מחצר לגג ואמנם אה"נ צ"ל דדוקא בלא עירבו בחצר אבל בעירבו אסור, וז"פ, [וע"י ג"כ בתוס' ע"ז : בראש הכותל ולקמן צ"ב]. וכד' תור"ד מבוי ברש"י צ : ד"ה ורב, דלרבנן מותר מגג יחידי לחצר הרי דלא גזרי', אך צ"ע ד' התוס' בתוד"ה ושמואל דהק' מדבריו בגיטין ומשמע דהק' משום דלא גזר והא בגג לכו"ע לא גזרי'. וצ"ע. [וע"ע ס' יד דוד].

ל' התוס' כלים ששבתו, צ"ע דהא בלא נח איירי דלא שבתו.

צ"א :

גמ' ת"ש אנשי חצר, וכו', יש בכאן קו' בסתירת ד' הריטב"א, דבדף צ: יישב ד' רש"י דאיירי ביש שותפות בחצר ולכך בשכחו ולא עירבו גג וחצר אכסדרה ומרפסת כולן רשות א' הן, אף דאיכא טעמא דשינוי בעלים, ובריטב"א פ"ג: במתני' כ' במה דבעירבו כ"א לעצמו מותר בשלו דאיירי דאין לו שותפות דאם יש לו שותפות כ"א אוסר על חבירו, וצ"ע.

בתוד"ה גג וחצר, ע"י מהרש"ל בתוס' פ"ג: וכ"כ שם רשב"א ריטב"א, וע"ש קו' חזו"א וצ"ע.

ע' מהרש"א ועבחזו"א, ועתורא"ש.

ד"ה וכלים, ע"י רש"ש.

תוד"ה וכלים, אלא כשעירבו, ע"ש בגמ' ומסקנא וד' רש"י ותוס' והרמב"ם פסק דאסור במבוי אף דפסק כריו"ח, וע"י מ"מ והגר"א דפ"י דר' אשי מפרש גם כהו"א ורק דבא לתרץ דל"ש לומר דאין בתים משום דחצירות מפסקי, דבתים הן עיקר האוסר ובלא זה אין חצירות אוסרות.

ובתורו"ד שם ב"י באופ"א דבחצירות ומבוי רשות א', וכשחצירות עירבו ואסור מזל"ז גם המבוי אסור דמחי' חצר [כשרשות א'] לא חשיבי, וכנר' גדר דנפרץ במילואו דהחצירות במבוי, [נדק' הלא בחצר רק מזל"ז אסור ולא ד"א, וכנר' דע"י שליטתם במבוי הוה נפרב"מ לאסור בד"א, כיון דהכל רשות א', והדברים צ"ת].

דף צ"ב.

מתני' גג גדול סמוך לקטן, הגדול מותר והקטן אסור, כו' מפני שהוא כפיתחה של גדולה וע"י רש"י, ובגמ' ש"מ ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדו', וברש"י במשנה מבוי' דמה דתנן כפיתחה היינו לומר דהגדולה שרי דיש לה פתח והקטנה אסורה דפרוצה במילואה וכן הוא ברש"י בדף ח. ובגמ' דאמר' ש"מ ממתני', כ' רש"י [שורה אחרונה] מפני שהיא כפיתחה אלמא כולה כחד פתח משוי לה והיינו דמיתור הלשון מ' דנטפלת כולה קטנה לגדולה, [וע"ע להלן בזה] וע"י ברש"י דף ז: דדיורי גדו' אוסרים בקטנה דדידהו היא דבטלה לגבה, ולכאוי' תיפו"ל דפרוץ במילואו [ווי"מ דכיון דזו מובדלת גם זו מובדלת ורק משום דבטילה וטפילה] [וע"ע באו"ח סי' נ"ה סעיף י"ג דנחלקו הפוסקים לגבי תוך הפתח אם מצטרף למנין ודנו משערי ירושלים ושערי עזרה והגר"א מק' דלא גרע מקטנה שנפרצה לגדולה דבטילה לה והגר"ז כ' דדוקא בנכנסין וכמ"ש תוס' אך הפוסקים לא הזכירו תנאי זה וע"י להלן].

ויל"ע בכל הסוגיא דמשמע דצריך ב' גיפופין בשביל דין קטנה וגדולה ויל"ע דלח"י סגי א', ובחצר מהני ב' כל שהו או טפח מצד א' וגם יל"ע אם זהו דין גמור דאורי' מה דצריך ב' בחצר והלא יש נ"מ רבנא לגבי טפילות הקטנה כולה לגדולה וכמבוי' בכל הסוגיא. ויתכן דבשביל לחלק חצר אחת לשנים צריך גיפופין מב' צדדים לאשוויי שם פתח ודין כפיתחה, וצ"ע.

גמ' גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה, והיינו דהעירבוביא הוא בקטנה, אבל גפנים בקטנה מותר לזרוע גדו', והק' רש"י ותוס' שהזרעים בגדולה יאסרו הגפנים ותי' רש"י דזרע בהיתר וליכא למיקנסיה, דכל האיסור בזריעה ולא במה שגורם שיהא אח"כ, [וע"י חזו"א [הובא בחזו"א על המסכת] דלרש"י אפי' זרעים בקטנה מותר ליטע כרם בגדולה דנטיעה זו אינה כלאים אלא גורמת שהזרעים יהו כלאים ובאופן שזה דרבנן זרע בהיתר לא גזרו, ע"ש] וכ' תוס' דמיירי בשאר זרעים דס"ל דרק בדרבנן זה מותר, והקשו הא צריך לעקור אפי' עלו לבד.

ובתורא"ש תי' דשם מיירי בדאורי' אבל בדרבנן לא צריך לעקור בעלו מאליהן. ובחזו"א כ' דעיקר כוונת רש"י דאין הדאורי' משום דכיון דאין האוסר שבגדולה נאסר גם שבקטנה לא נאסר ואי"ז אלא קנס דרבנן ובזרע גדולה תחילה שזרע בהיתר לא גזרו אבל התם תרוויהו אוסרין ואוסר מה"ת.

ותוס' תי' דהאיסור לזרוע בכרם ובגפנים בגדו' שם כרם על הקטנה אבל גפנים בקטנה אין שם כרם על הגדולה ומותר לזרוע שם ואין מושג של שם שדה, [וחזו"א כ' דלפי תוס' האוסר הוא הגפן ולא הזרעים והאוסר יוצא והנאסר גודר ובזרעים בקטנה אין יכול לגדור].
[ובנוגע לכרם בגדולה זרע בקטנה כ' החזו"א דנאסר הגדולה דכח הכרם שבקטנה נאסר ואוסר].

והיינו דלרש"י גם הגפן וגם הזרעים הוא אוסר, ולתוס' רק הגפן הוא האוסר, ובשנות אליהו כלאים פ"ז משנה ד, ה, דרק הזרעים הוא האוסר עיי"ש.

והריטב"א תי' דמיירי שהגפנים בקטנה של אחר, ועי' רשב"א שתמה ע"ז סו"ס איך מותר להביא לאיסור כלאים, וכ' בשם ראב"ד דמיירי בלא היה כפול הלבן, וע"ע בתור"פ ובתורא"ש משי"כ בזה. [וע"ע בחידושי ר' שמאול ב"ב סי' ג'].
גמ' ט' בגדולה וא' בקטנה וכן בש"צ, וכ' הראשון דהציבור הוא העיקר שבאין לצאת יד"ח ולא השליח כי הוא המוציא ושלוחם וטפל להם, והגאון יעקב מעיר מדוע בדיוורין גדולה וקטנה לא אזלי בתר רוב אנשים, וצ"ל דרק במנין יש חשיבות למספר האנשים.

גמ' ט' בגדולה וא' בקטנה וכן בש"צ, וכ' הראשון דהציבור הוא העיקר שבאין לצאת יד"ח ולא השליח כי הוא המוציא ושלוחם וטפל להם, והגאון יעקב מעיר מדוע בדיוורין גדולה וקטנה לא אזלי בתר רוב אנשים, וצ"ל דרק במנין יש חשיבות למספר האנשים.

גמ' צואה כו', עי' ריטב"א שביאר דעבדי הרחקה מן הצואה דעיקר הדבר שהוא עיקר האיסור שהזהירה תורה לפרוש ממנו, וכתבו הראשון דגם בצואה כל הקטנה אסורה וביאור הלכה סי' ע"ט ס"ג תמה שלא הובא בפוסקים.

וביסוד הסוגיא כ' הריטב"א בד' רש"י סוף ע"א דדיוורין גדולה שולטין בקטנה ומושכין אותה אצלה והק' מדף צ"ג וכ' מתוס' דחושבין כאילו הגדולה נכנסת לקטנה וכ' ומסתברא שהכל ענין אחד כי הכונה שהקטנה נגררת אחר הגדולה וכל שנגררת אחריה אין יכולין לומר שנידון כאילו הגדולה יוצאת לתוך הקטנה וכו' אלא שנידון כאילו גררה הקטנה אצלה ולפיכך לא דקדק רש"י ז"ל בדבר, והיינו דיסוד הדבר דהקטנה טפילה לגדולה.

והיינו דהטפל לא נותן דינים על העיקר כמו בדיוורין לאסור הגדולה, וכן לגבי שם כרם, ומ"מ להשלים המנין סגי בעצם מה דהוא נטפל וכן הש"ץ נטפל יכול להוציאם.

ובעיקר מה דכל הקטנה אסורה - הפוסקים השמיטו, ועי' קרן אורה. [וביאור הלכה הנ"ל].

ובתוס' בע"א כ' דמיירי בנכנסין דאל"כ הלא נר' מבחוץ, ובתוס' יתכן דמיירי רק בכלאים אבל בתורא"ש כ' להדיא דבכל הסוגיא הוא כן. והפ"י לא הזכירו זה, [ועי' חזו"א על המסכת מכלאים סי' י"א, ח"א], ועי' משי"כ בזה בדף ט: בדיני נר' מבחוץ, מה שיש להעיר איך מועיל למח' דאורי' וכ' דזהו ע"י מיגו דמהני לבחוץ ע"ש.

גמ' התם סילוק מחי', והחזו"א למד מזה לכל מקום שיש הפסק של מחיצה שזה מסלק המחיצה הישנה, ויש בזה הרבה דוגמאות בחזו"א לגבי צורת הפתח ולגבי עומד מרובה עי' חזו"א ס"ז, כ"ד, ע"ט, י"א. הובא בחזו"א על המסכת כאן עם הציורים בזה. וכ' דאם נשאר ד"ט לא חשוב סילוק. וכ' דקנים שאחורי הכותל לא מהני לצורת הפתח, וזהו אחד מהנושאים היותר גדולים בפסולי צורת הפתח.

גמ' א"ר יהודה ג' קרפיות וכו', נעשו שיירא ונותנים כל צרכן, ופירש"י באמצעות, שהוא מצרפן דדירי גדולה בקטנה ונמצאו שלשתן באמצעי, והרשב"א כ' בעבוה"ק והובא בריטב"א דבשלשתן שרי דהו"ל החצירות האחרות כחצר לאמצעי להם כל צרכם, והובא ב' הדיעות בשו"ע ש"ס ס"ג ע"י במ"ב שם, ועי' עוד בראשו' ובשו"ע דאם זה באופן דהוא נר' מבחוח ושוה מבפנים הוה לחי ובכל אופן אין נותנים רק ב"ס.

ובשו"ע כ' דאם החיצון יותר מב"ס והוא אסור והאמצעי שהוא מגופף מותר [דכאילו דרים בתוכו] אזי אם נפרץ ביותר מ"י זה לזה נאסר ג"כ האמצעי, ובמג"א פקפק דא"כ הוה כאילו נפרץ לגמרי ונתבטל המחיצה וכאילו דרין ביחד, ובחזו"א העיר דבריטב"א מב' זה גם באופן שהאמצעי פרוץ לחיצונים דהדין דהחיצונים מותרים ואמצעי אסור וכ' דזהו אם לא נפרץ ביותר מ"י, ובתח"י פ"י החזו"א דהכוונה דכיון שזה פירצה ביותר מ"י אין בזה הדין דדירי גדולה בקטנה וכל שיש בפתחו יותר מ"י אינם נעשים שיירא, [וזהו דבר מחודש דכל הדין דקטנה כגדולה הוא דוקא ביש שם פתח אבל בלא פתח אלא פירצה לא וצ"ת בגדר הדבר] אך שוב מסיק החזו"א דבפרוץ מ"י כולו כקרפ' א' דמו ונותנין להם כל צרכם ואף עירוב א"צ והוה כמו ה' ששבתו בטרקלין א' דאם אין מחיצות כולו כחד, וכ' דהשו"ע לא סובר כך אבל לדינא יש להקל.

ויל"ע אם זה מחלוקת כללית בכל הדינים דחצר קטנה שנפרצה לגדולה מה הדין בלא נפרץ במילואה אלא ביותר מ"י אם יהא בזה הדין, וכגון לצירוף מנין אם מצטרף ביותר מ"י, דלכא' לפמ"ש בשו"ע דלקולא לא אמרי' לא יצטרף וצ"ע בזה.

בענין, גידוד ה' ומחיצה ה'

צ"ג :

ענף א' - בשיטת ר' חסדא

גמ' א"ר חסדא גידוד ה' ומח' ה' אין מצטרפין, עד שיהא או כולו בגידוד או כולו במחיצה, מיתבי ב' חצירות זו למעלה מזו ועליונה גבוהה מן התחתונה י' טפחים או שיש בה גידוד ה' ומח' ה' מערבין ב' ואין מערבין א' פחות מכאן מערבין א' ואין מערבין ב' אמר רבא מודה ר' חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה אי הכי תחתונה תערב שנים ולא א' עליונה לא תערב לא א' ולא ב', וכו', דרש מרימר גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפי והל' גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין.

א. והנה להס"ד בגמ' ד' ר' חסדא נאמר בין לגבי תחת' בין לגבי עליונה דאין מצטרפין גידוד ומחיצה, וזהו משום דב' ענייני מחיצות הן, דגידוד עניינו במה דהמקומות בעצמותן נעשין מקומות חלוקין ונפרדין וזהו יסוד ענין המח' בזה, ומחיצה עניינה במה דהיא חוצצת וחולקת המקומות ע"י המחיצה וכיון דמב' גדרים הן אין מצטרפין. [וכ"ה בגיטין ט"ו:] וע"ז מסקי' דגם לר' חסדא בתחתונה שרואה פני ה' הוה מח' ומצטרפין ורק לגבי עליונה לא, וכ' רש"י תחתונה ב' תערב, כלומר לעצמה תערב דיוריה ולא עם עליונה שהרי מחיצה ביניהם אבל עליונה אפי' לעצמה אסורה שהתחתונה אוסרתה שאין כאן מח', ולא חד נמי תערב עם תחתונה שהרי אין כאן פתח דלגבי תחתונה הכל סתום, ע"כ, ובתוס' הביאו פירש"י בגיטין דבית עמוק ה' והקיפו מחיצה ה' אין מצטרפין להיות רה"ר לר' חסדא והק' ע"ז תוס' מהדין דבור וחוליתו מצטרפי ל' וכן הק' דהלא מסקי' דמודה ר"ח בתחת' הואיל ורואה פני י' ונמצא דהבית הוה רה"י לכל דבר.

ולכך פ"י דרק לגבי חצירות ולגבי עליונה כדשמעתין. וכ' דצ"ע לענין שבת אם יש תל ברה"ר גבוה ה' ורחב ד' וע"ג עשו מחיצה ה' שהזורק מרה"ר לתוכו חייב ומתוכו לרה"ר פטור, ע"כ, והיינו דרה"ר רואה פני י' וכלפיה הוה רה"י והזורק מרה"ר לתוכו חייב, אבל כלפי הרה"י לא הוה מוקף מח' ולא נידון כרה"י אלא הזורק מתוכו פטור. ודי התוס' מוקשים מאוד כמ"ש הגאון וחזו"א דהיאך יתכן דהמקום עצמו אינו נידון כרה"י כיון דאין רואה י' ואין מצטרף כלפיו דין המח' לגדרו כרה"י, וכלפי רה"ר יצטרף ויחשב רה"י, דהלא כיון דהמקום אינו מוקף מח' ממילא הזורק אליו מרה"י ג"כ פטור,

וכמ"ש תוס' גיטין ט"ז: דכ' דנ"מ לענין תל בר"ה והקיפו מחיצה ה' דלא חשיב רה"י לענין שבת, ולא חילקו כד' התוס' בעירובין וזהו כמ"ש דהמקום מצד עצמו אינו נידון כרה"י, [ושמא יל"פ ד' התוס' עירובין ע"פ התוס' סוכה ג: דמחי' שבת הוא להבדיל ולמנוע רגל הרבים, ואכתי לא נתיישב דממ"נ].

ועכ"פ מבוי מד' רש"י בגיטין וד' התוס' דנקטו דד' ר"ח גם למסקנא הוא מעיקר הדין דאין צירוף בב' ענייני המח"י, ובפנ"י בגיטין כ' לישב ד' רש"י דר' חסדא פליג על הדין דבור וחוליותו מצטרפין ל"י וע"ש ומה דהוק' להתוס' ממה דמודה ר"ח בתחתיו הואיל ורואה פני י' כ' דלענ"ד ד' התוס' צ"ע דבשלמא התם דאיירי בכותל שבין ב' חצירות אי"ש דלתחתיו הו"ל מח"י גמורה ולבני עליונה דיינין לה כפתח כיון שאין גבוה י' וכה"ג מצינו טובא בב' חצירות דלגבי דהאי הוה מחיצה ולגבי דהאי פיתחא [כוונתו פירצה לכאן] כגון בחצר קטנה שנפרצה לגדו' וכהנה הרבה משא"כ לענין רה"י ורה"ר ל"ש לומר כן הגע בעצמך באותו ענין ממש דב' חצירות אם אירע הדבר כיו"ב ברה"ר היינו ממש תל ה' ומחי' ה' והרי כ' התוס' להדיא בפ' כל גגות שצ"ע אם ראוי לומר דלבני ר"ה מיקרי רה"י והזורק לתוכו חייב ולבני רה"י ליהוי ככרמלית והזורק מתוכה לרה"ר פטור וא"כ י"ל דלרש"י פשיטא ליה אליבא דר' חסדא דכה"ג לא מיקרי רה"י כלל דלא מצינו רה"י לחצאין. עכ"ד. וע"ש עוד. ומבוי בדעתו בב' ד' רש"י דלגבי חצירות שייך לחלק דלחצר א' הוה מחיצה ולחצר ב' לא, אבל לגבי רה"י כל זמן שאין המקום מוגדר כרה"י בין המקום מצד עצמו כתל ברה"ר ה' והקיפו מח"י ה', בין כלפי רה"ר כבית עמוק ה' והיקפו מח"י ה' - ל"ה רה"י, עד שיהא בין כלפי עצמו בין כלפי רה"ר גידוד י' או מי י'. ואמנם בד' התוס' מבוי דחילקו דבבית עמוק ה' כיון דהמקום עצמו רואה פני י' ונידון כרה"י דיש לו מח"י ממילא גם כלפי רה"ר נידון כרה"י, אבל באופן דהמקום עצמו אינו רואה פני י' אלא כלפי רה"ר בזה להתוס' גיטין פשיטא להו דל"ה רה"ר, ולתוס' עירובין מספק"ל אם שייך לומר דכלפי רה"ר כן יחשב כרה"ר, [ומבוי דזה לכאן מחלו' יסודית אם צריך לעיקר דין המח"י שיהא גדור גם כלפי רה"י ואולי ע"פ התוס' סוכה ג: ועי' בזה, ועי' שבת ז: דגגו רה"י ותוכו לא, ובחזו"א ס"ה סוסקס"א, ועי' להלן].

ב. אמנם הראשון הרשב"א והריטב"א כ' דלמסקנא דמודה ר"ח בתחתיו הואיל ורואה פני י', לפי"ז מה דלעליונה לא מהני הוא גזירה בעלמא דאם תכשירו סבורין דסגי במחי' ה' שהרי אין רואין מחיצה י'. ומבוי דס"ל גם לגבי דיני חצירות לא שייך לחלק ב' החצירות זו מזו, דממ"נ אם זו מובדלת מפני שרואה הרי במילא גם חברתה מובדלת הימנה, ובע"כ גזירה הוא. ומשא"כ בדעת רש"י ותוס' מבוי הלא דמעיקר הדין הוא דכ' דתל ה' והקיפו ה' ל"ה רה"י ומבוי דסברת ר' חסדא מעיקר הדין הוא. [ואמנם לא ברירא לי לד' הראשון בתל ה' והקיפו מח"י ה' דליהוי רה"י, דאם שיטתם הוא כנ"ל מכח הסברא דכיון דזו מובדלת חברתה מובדלת ג"כ לפי"ז שפיר י"ל דעכ"פ בתל דייני מלכתח"י כלפי המקום עצמו וכיון דהרה"י עצמו אינו מוגדר לא מהני למיהוי רה"ר, ואמנם הראשון לא כ' בדבריהם סברא הנ"ל ומשמע דכל עיקר יסוד ד' ר"ח הוא גזירה בעלמא ומשום דכיון דמצד א' יש מח"י הרי יש כאן מח"י מעליא בין רשות זו לרשות זו, ולא משום הסברא הנ"ל דהרשויות מובדלות אלא דכיון דמצד א' רואין הרי יש כאן מח"י י' וא"צ שיראו מב' הצדדים]. ועכ"פ בב' חצירות - לרש"י והתוס' ס"ל כמ"ש הפנ"י דיש לחלק דלגבי זו מח"י ולגבי חברתה אינה מח"י, וכ' דמצינו כך טובא כקטנה שנפרצה לגדולה, ואילו להראשון ס"ל דאין לחלק וזהו או משום הסברא דבע"כ תרוויהו מובדלות, או כנ"ל דכיון דצד א' רואה י' סגי בזה עצמו למיהוי מח"י.

וצ"ע להראשון קו' הפנ"י מחצר קטנה שנפרצה לגדולה דחזי' דיש לחלק דלגבי זו פירצה ולגבי זו פתח, ואמנם כ' לעיל דאדרבה י"ל דמה"ט צריך לדון דכפיתחה של גדולה דמיבטלה לגבי גדולה, ונמצא דענין זה שנוי במחלו' רש"י ותוס' עם הראשון. וכמ"ש.

ג. ובשו"ת חכם צבי ס"י ה' כ' בטעמא דר' חסדא דגידוד ומחי' אין מצטרפין דב' ענייני מח"י הם דגידוד משום גוד אסיק, ומחיצה זהו מח"י ממש ולכך אין מצטרפין, וצ"ע דלכאן לתוך המחיצה אי"צ לגו"א [ובפרט לרמב"ן שבת צ"ט: דבעמוד ליכא גו"א ומ"מ שטחו רה"י, וכאן לכאן אפי' להרשב"א דמצריך גו"א לעמוד] דיש לו מחיצה בעצם, ומבוי בחכ"צ

דהגידוד משתייך אליו רק ע"י גוד אסיק אך לפי"ז יל"ע מ"ט דמצטרפין, דהלא מחיצה של ה' טפחים אין ה"ב דיש גו"א של ה"ט דליכא גו"א כלל רק במחיצה של י' [וכמב' בגר"ח ה"ל סוכה] וא"כ היאך מתחיל הדין דגידוד ה"ט ומח' ה"ט דליהוי מח', וצ"ל דכ"ז מונח בהדין דמצטרפין ג"כ לשם המחיצה דליחשב מחיצה י' ואמר' ביה גו"א, וכ"ז מחודש, וצ"ת, ועכ"פ בטעמיה דר"ח י"ל כמ"ש דהטעם דלא מתחיל הגו"א בזה.

ענף ב' - גידוד ה' ומח' ה' מצטרפין

ד. ומסק' דה"ל דגידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין, לטלטל ולכל דבר, [שו"ע שס"ב ס"ב] [ובי' במ"ב דלטלטל היינו, דתוך המחיצה כרה"י גמור לטלטל בו, ולכל דבר - גם לענין הפסק ב' חצירות, ור"ל גם לגבי עליונה שאין רואה פני י' ובביה"ל שס"ב ס"ב ד"ה תל, נסתפק ב' ספיקות, א' - האם צריך דוקא גידוד זקוף ה' או דסגי מתלקט ה' מתוך ב' אמות, כמו דתל מתלקט י' מתוך ד"א סגי בזה. א"ד כיון שאין מתעלה ל' ניחא תשמשתיה קצת להילוך ואין יכול להצטרף להמח', וספיקו צ"ב דלכא"ל לא גרע מתלקט פעמיים ה' מתוך ב' אמות וביחד הוה י' בתוך ד"א דע"ז נקט בפשטות בביה"ל שם בד"ה שעשה עליו, דמהני, [וע"י להלן] ומה גרע בזה שאח"כ יש מחיצה זקופה ממש.

ב' - אם התל פחות מג"ט ועם המחיצה יהיה י' טפחים אם נעשה ע"י רה"י דאולי כיון דפחות מג"ט בטל לגבי רה"ר ונמצא דעשה מחיצה רק של ח' טפחים על רה"ר, ע"כ. והנה הגר"ח בפ"ד מהל' שבת נקט דבכל תל המתלקט ג' התחתוי הוה רה"ר ואעפ"כ התל הוא רה"י משום דא"צ שיהא מובדל י"ט מהרה"ר אלא דכל שהעמוד עצמו מוקף במחיצות י' סגי בזה, והחזו"א בגל' נקט דודאי צריך שיהא מובדל י"ט מהרה"ר, וג"ט התחתונים דתל אינו מוגדר כרה"ר דלא נוח להילוך, ובמאירי סוכה ד: , מב' דיסוד ענין תל המתלקט הוא רק משום דמובדל י"ט מרה"ר, ומב' מזה כד' החזו"א בענין זה, והנה לפי"ז להחזו"א ודאי אין מקום לס' הביה"ל ובודאי כיון דהוא פחות מג"ט וניחא להילוך בודאי דאינו מצטרף להמח' דהא בודאי אינו מובדל בזה י' טפחים מרה"ר, ולפי"ד הגר"ח דא"צ שיהא מובדל אלא דסגי במה שבעצמותו הוא מוקף במחיצות, לפי"ז היה נר' לפשוט לאידך גיסא דהלא בכל תל כ' הגר"ח דהוה רה"ר ומ"מ מועיל לדין המחיצה וה"ה בזה, אלא שיש לצדד דבזה בטל שם המחיצה מיניה, ולא דמי לכל תל המתלקט דיש כאן שם מחיצה ורק דהנידון אם מועיל לדין המחיצה ובזה כ' הגר"ח דמהני, אבל כאן שיש ב' טפחים עומדים לבדן בזה אין לו שם מחיצה ובטל לרה"ר, ובזה נסתפק הביה"ל, ודו"ק בזה. ומד' הביה"ל ס"י שני"ח ס"ב נפשט ס' זה ולא מיבעיא לתרוה"ד אלא גם הגר"א מודה בזה, והובא להלן.

ה. עוד דן הביה"ל בד"ה שעשה עליו, מה הדין בהרחיק הגידוד מן התל ג"ט וכ"ש ד"ט או יותר, וכ' דלכא"ל לא מהני [כסי' שני"ח ס"ו דבהרחיק ג"ט אינה מצטרפת] או דילמא דנחשב כאילו היה תל עשוי באופן זה שעולה מתח' ה' ואח"כ מתרחק ג"ט ויורד ועולה עוד ה"ט דמסתברא דמצטרף כל שהוא מתלקט י' מתוך ד' וכ' דמד' הגר"א בסי' שני"ח ס"ב בהג"ה משמע דמצטרף ואפשר דתה"ד מחלק בכך. ע"כ. ומב' דבתל המתלקט פשיטא ליה דמצטרף אפי' בהפסק ג"ט. ובגידוד ומחיצה נטה דלא מהני ונסתפק בזה. ובחזו"א ס"ה סק"ע, נתפלא בזה וכ' דלא ידענא שום מקום לחלק ביניהן.

ובסי' שני"ח ס"ב כ' הביה"ל בסוגריים דאפשר דתל דבריאתו כך שאני, וצ"ב סברא זו, ואטו תל בידי אדם לא יהא כן. ולכא"ל זהו גם סברת החילוק בס' הא'. והענין צ"ב.

ו. ובס' האחרון דביה"ל בהרחיק ג"ט או ד"ט באמצע התל שכי' לתלות הענין בד' תרוה"ד והגר"א, דברמ"א שני"ח ס"ב כ' דאם רוצה לתקן מח' שלא הוקל"ד להיותה מוקף לדירה וקשה לו לפרוץ בה פירצה יותר מ' כדאי בדף כ"ד, יכול לעשות עפר תל המתלקט פחות מ' טפחים ע"פ המח' ותתבטל המחיצה הראשונה ואח"כ כשמוריד העפר נחשב מוקף לדירה דעתה בונה המח' מחדש לשם דירה, ומב' מתרוה"ד דע"י ששם העפר ביטל המח' הראשו', דכיון שתל העפר פחות מ' טפחים ונוח להילוך נתבטל המח' הא', והגר"א הק' ע"ז דמדוע נתבטל המח' דהלא קיי"ל גידוד ה' ומח' ה'.

מצטרפין, ולא אמרי' דכיון דהתל הוא פחות מי' נחשב כשאר שטח הקרקע והכל דורסים שם ולי' לצרפו עם המחיצה שעל גבה ועי'כ דלא אמרי' כן, והטעם דכל תל שהוא למעלה מגי'ט לא אמרי' עליה ארעא סמיכתא ואינו מקום מדרס לרגלי בני'א ועי'כ אדרבה כשמצטרף עליו עוד מחי' מצטרף גם הוא להשלים לי', ואי'כ הי' בנידו'ד כששופך עפר סביבות הכותל בפחות מגי'ט לא ממעט לכותל ולא אמרי' במקום מדרס הוא לבני'א וכקרקעית הקרפף דמי, דכיון שהעפר גבוה מגי'ט לא ניחא תשמישתא שם ולא מבטל לכותל אלא דמי כמו שהכותל נתעבה ונתרחב במקום הזה, [ביאור הלכה שם בסי' שני'ח].

ומבו' מביה"ל דהעמיד הנידון בזה דכיון דהתל בפ"ע ניחא להילוך ואין בו גידוד י' לא מצטרף למחי' דכיון דמופלגין ביותר מגי'ט והתל בפ"ע נוח להילוך אינו נחשב לחלק מהמחי'. ועי' הוכיח הגר"א דמצטרף ובי' הביה"ל דכל למעלה מגי'ט לא ניחא ואינו מקום מדרס ולכך מצטרף, [ולכאוי' נפשט מזה ספיקו בסי' שסי'ב בתל פחות מגי'ט ולפי"ד נר' להדיא דלא מצטרף]. וכי' הביה"ל דאפי"ל לתרוה"ד דהגמ' דגידוד ה' ומחי' ה' דמצטרף איירי באופן שאינו יוצא מד"ט דליכא שם דריסת רגלי בני'א, והק' עי' מתל המתלקט י' דמהני, והי' מקרקע הקרפף עד ראש החומה ליכא ד"א והוי מחי' גמורה, [אם לא דנדחוק לומר דתל שבריא'תו כך שאני, והיכא שעושה מחי' עי'ג התל בעי' דוקא שהמחיצה לא יהיה רחוק משפת התל ד"ט] ואולי דסברת תרוה"ד דהיכא שמטיל עפר בכיוון כדי לבטל המחיצה עדיף טפי עכ"ד הביה"ל. וזהו בי' די' הביה"ל בסי' שסי'ב דבדי' הגר"א ודאי מבו' דתל ומחי' מצטרפין בתוך ד"א בכל אופן, וזהו משום דכל למעלה מגי'ט לא ניחא, ובדי' תרוה"ד - פשיטא לביה"ל בב' המקומות דתל המתלקט מצטרף אפי' בי' שיפועין בתוך ד"א, ונסתפק לדעתו בתל ומחי' דבזה אפשר דאין מצטרף, ומשום דנוח להילוך כ"א בפ"ע, ובסי' שני'ח בי' דלי' לתל דבריא'תו בכך. או דמודה דאין מצטרף ומש"כ בסי' שני'ח זהו כהסברא הב' בביה"ל שם דכשמטיל בכוונה לבטל עדיף טפי והיינו דבסי' שסי'ב נסתפק בב' הסברות שכי' בסי' שני'ח.

ז. ובחזו"א בתחילה הסכים לדברי הגר"א בעיקר הדין דמוכח מהא דגידוד ומחי' דמצטרפין המחי' בתוך ד"א אפי' יש ביניהן גי'ט, ושוב כי' באופ"א דבודאי לא מהני כדי' תרוה"ד וכמו שיבוי', בסי' צ"ו סקכ"ט כי' דמודה תרוה"ד דכה"ג הוה מחי' דאורי' משום גידוד ה' ומחי' ה' אלא דמ"מ כיון דעי'ז בטל הכותל שהרי חשיב תשמישו בנחת על הכותל סגי בכך למחשב מוקל"ד כשמפנה העפר אחי'כ ואע"ג דבדין מחיצות לא חידש כלום שהרי בשעת העפר נמי מחי' היא מ"מ בפעולת המחיצה חידש שהרי קודם שפינה העפר הי' כפרוץ שתשמישו בנחת מתוך הקרפף לחוץ כשפינה הרי הוא גזור וחלוק מן החוץ ובזה מדוקדק לי' תרוה"ד כו', והגר"א ז"ל מיאן בזה כיון דמן הדין חשיב מחיצות אף כשהעפר מונח לא מיקרי בזה מוקל"ד. מבו' בדי' החזו"א דכו"ע מודו דמצטרפין לדין מחי' בתוך ד"א אף דמופלגין זה מזה וממילא א"צ שיעיל ורק דתרוה"ד ס"ל דא"צ לחדש בדין המחי' דלענין מוקף לדירה סגי במה שפעולת המחיצה חידש דעי' העפר נחשב תשמישו בנחת וכשסילקו לשם דירה אינו בנחת וחשוב מוקל"ד והגר"א ס"ל דצריך שיתבטל דין המחיצה.

אבל בסי' ס"ה [ס"ק ס"א-ס"ג, עי'] כי' דלכאוי' נחלקו בזה הראשו' בשבת ז': בבית שאין תוכו י' וחקק בו להשלימו לי' דהרא"ש סובר שצריך שיהו המחיצות החיצונות גבוהות י' [ועי' מג"א שמ"ה, י"ג] והר"ן סובר דמצטרף בפנים י' טפחים הכתל והחקק אף שיש הפסק באמצע, [ועי' שם בשעה"צ ס"ז] ומצדד דגם להר"ן הוא רק במקורה דהוה כחורי רה"י, ומסקנתו דיותר נראה דכל שמופלגין הגידוד ומחיצה ג' טפחים [ואפשר דבשיעור ד' טפחים תליא מילתא שיהא על גביו שיעור חשוב] ודין התרוה"ד אמת ודי' הגר"א אין מובנים לן, עי'כ.

ויוצא מזה דלכאוי' בנידון זה בהפליג באמצע המחיצה ד' טפחים, יש בזה שלש מחלוקות, א. פלוגת התרוה"ד והגר"א בסי' שני'ח. ב. פלוגת הרמ"ה והראשו' בפ"י שע"ב [והורחב בדף ע"ז: ג. פלוגת הר"ן והרא"ש בשבת, ויש לדון בכל מחלוקת בפני עצמו].

צ"ג:

עירב דרך הפתח, ע"י בתוס' בדף י"ז. וע"י מש"כ שם בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם מיירי לגבי טלטול מחצר לחצר או באותה חצר ובד' אבן האזל. ובד' התוס' דף י"ז. בנסתם הפתח בחול ונפתח בשבת ע"י מש"כ בדף ס"ה:-ס"ו. בד' הביה"ל ריש סי' שע"ד.

תוד"ה לא תימא אימר, בסוף הדיבור הוה נמי חומרא כגון אם נאסר, מבוי' בתוס' דנאסרה נאסרה, וע"י גם בתוס' מ"ב. בסוף העמוד, ובדף ע: הובא בזה בד' האחרו' וחזו"א אם יש כזה מושג נאסרה נאסרה דחזו"א [פ"ח, ה'] טוען שאין כזה מושג ורק שלא מועיל תיקון עירוב בשבת, וכ' דד' התוס' כאן היינו בנייתוספו דיורין בשבת, ויש אחרו' שם שכי' שיש דין נאסרה נאסרה, עמש"כ שם.

צ"ד.

מתני' חצר שנפרצה לרה"ר, ומבוי' במסקנת הגמ' דפליגי במקום מחיצות כשאינן ניכרות ומשום דמה שבררו בירו, או דפליגי בצידי רה"ר אם כרה"ר או לא. והראשו' עמדו בזה סו"ס מדוע זה רה"ר אף דנפרצה הלא עדיין מגופפת מב' צדדים והרי זה בתוך ג' מחיצות, ובתוס' [צ"ג:] כ' דמיירי דלא נשאר כלל מחיצות שבצדדין במקום זה. וברש"י במשנה כ': במילואה או יותר מי', והיינו כיון דפרוץ יותר מי' לא מועיל בזה המחיצות שבצדדין. והוכיח מזה השלום יהודה דפירצת יתר מי' הוא דאורייתא ולכך זה מהני דהוה רה"ר לר"א וכרמלית לרבנן דאם פירצת יתר מי' דרבנן הלא זה רה"י גמורה. ובחזו"א [ק"ב, ה', אות ה', ז', - הובא בחזו"א על המס'] דחק דזהו להחזו"א דמיירי בכל החצר אבל למסקנא דרק במקום המחיצה צריך דוקא במילואה, אבל בגאון יעקב כ' ג"כ כהשלו"י.

ואמנם בד' הגמ' מי לא מודית לן היכא דטלטול מתוכה לרה"ר דפטור מפני שהיא כרמלית, וזה קשה הלא בתוך המבוי ודאי יש ג' מחיצות גמורות, ובתוס' דחקו דהכונה אפי' יפול כל המחיצות, ואמנם לשיטת הרמב"ם דרה"י הוא רק בד' מחיצות אבל בג' מחיצות הוה כרמלית נחא ל' הגמ', והרשב"א כ' דג' מחיצות הוא רה"י גמורה, ובנוגע לסוגיין מביא בשם הראב"ד שמחלק דדוקא במבוי דלא דחקי ליה רבים כגון שיש איסקופה גבוהה ג"ט לפניו דלא דרסי רבים דלא נחא תשמישתיה אבל הכא דליכא עיכובא דדרסי ביה רבים בהדיא הילכך מבטלי מתורת חצר ואע"ג דתניא חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו הוה רה"י התם איכא ד' מחיצות מעלייתא הכא דיש ג' מחיצות אתו רבים ומבטלי ליה.

עוד כתב הרשב"א וי"מ דהתם במבוי הפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרה"ר כחצר זו שנפרצה לרה"ר בג' מחיצות לאו דאורייתא וכ' דלפי"ז מבוי הסמוך לרה"ר אין הכשירו בקורה אלא או במחיצות או בצוה"פ או בלחי דהוה מחיצה גמורה ולא בקורה. ומסיים הרשב"א דד' התוס' עיקר, והנה בשיטות אלו חזי' כד' התוס' סוכה ד: דמחיצות שבת למנוע רגל רבים והיינו דמקודם צריך שיהא במחיצות גדירה מפני רבים ורק אז מהני המחיצות ולא מיירי כאן בדין אתו רבים ובקעי מחי' אלא מיירי בעצם שם המחיצות.

תוד"ה חייב [צ"ג:] שלא נמסר לרבים ואין לרבים כח שם, בדף נ"ט. כתבו הראשו' דבקנין יחיד לא הוה רה"ר, ועמש"כ בדף כ"ב: בזה.

מתני' חצר שנפרצה, תוד"ה מאי שנא כו' כשנפרצה הוה מפולש, ע"י מהרש"א דמיירי אפי' אם זה עומד מרובה, ע"ש. בדף ז: הובא נידון באחרו' [מג"א ט"ז ואה"ע ובית מאיר] אם דין מפולש נא' גם בחצר או רק במבוי, והאה"ע מוכיח מהתוס' כאן דמיירי בחצר וכ' שיש פסול מפולש, וכמ"ש מהרש"א דמיירי אפי' בעומד מרובה. והבית מאיר [שס"ה] כ' דתוס' מיירי בפרוץ מרובה ורק בזה הוא דפוסל משום חיסרון מחיצות והיינו דיש דין מחיצות בחצר ובפרוץ מרובה זה פסול, וכ"ה להדיא בתור"פ ותורא"ש דרק בפרוץ מרובה ולא במפולש. עייש"ה. ובאו"ש פי"ז מה"ש הט"ז.

שם, וי"ל דהכא פריך לר' יהודה עי' רשב"א שהראב"ד תמה א"כ מדוע בקרן זוית פוסל הלא לר"י אפי' מפולש ביתר מי מהני לחיים ומי גריע מותר הכתלים מלחיים וע"כ כ' הראב"ד דגם ר"י מודה בחצר דפסול ביותר מי דחצר בעיא הרחקה טפי מפני שמשמש בה הרבה אבל הרשב"א תי' דקרן זוית גרע ממבוי המפולש דיתר מי' לר"י הוה פתח ובקרן זוית לא עבדי אינשי. עיי"ש.

ענין פי תקרה

איתמר אכסדרא בבקעה רב אמר מטלטלין בכולה דפי תקרה יורד וסותם לשמואל אין מטלטלין אלא בד"א, צ"ד: [ועי' חזו"א מדוע ל"ה צוה"פ דלחיזוק תקרה ואקראי הוא, וגם יש סילוק מחיצות, עיי"ש] ונחלקו רש"י ותוס' בגי' הגמ' לרש"י איירי בפרוצה מכל ד' רוחות ובוזה מהני לרב, ולשמואל בד' רוחות לא מהני, אבל בגי' רוחות כשיש רוח א' גזור ש"ד, ותוס' תמה מהגמ' בסוכה י"ז: דבחצר מפולש לא מהני פי תקרה גם לרב, בב' זה כנגד זה וכי' דאולי לרש"י צ"ל דדוקא בתוך החצר דבקעי רבים אבל בבקעה שפיר דמי, [ובקה"י סוכה סי' י"ד כ' ד"ל דבסוכה מודה רש"י משום דבעי' מחי' הניכרות עיי"ש], והתוס' חלקו וכי' דבפרוץ מד' או ג' רוחות וכן בב' זה כנגד זה לכו"ע לא מהני, ובב' עריבן מועיל לרב פי תקרה בשאר הרוחות, ולשמואל לא מהני אפי' ברוח א' אם היא פרוצה במילואה, אא"כ כשיש ב' גיפופי או פס ד"ט ואז מועיל אפי' ביותר מי' וזה מועיל גם ברוח הג', דכשיש התחלת מחי' אז מועיל הפי תקרה להשלים גדירתה, וטפי נר' הבי' דבכה"ג נר' טפי כפתח וכד' תוס' להלן, [ובריטב"א כ' דגם לרב במפולש מהני ב' גיפופי, וכן כ' בב"י תי' הגמ' דלשמואל צריך דוקא שם ד' מחיצות שיש לכל פירצה גיפופי מכל צד [ולא מהני רק פס ד' כמו לתוס']].

והרי"ף ור' חננאל כ' כגי' התוס', והרא"ש למד בד' הרי"ף, דגם לרב לא אמרי' פי תקרה אפי' בב' עריבן אלא בגי' ותמה עי"ז מהגמ' בסוכה דמפ' דבב' עריבן מהני לדין פי תקרה עכ"פ לרב, ועי' בקה"י סוכה סי' י"ד שיישב דהפשט ברי"ף דפי תקרה מהני רק לרוח א' וגבי שבת דבעי' ד' מחי' [עכ"פ מדרבנן או כהרמב"ם]. מהני רק כשיש כבר ג' מחי', ובסוכה דסגי גי' מחי' מהני פ"ת כשיש ב' מחי', שעכ"פ איננו משתמשים בפ"ת אלא ברוח א'. ועי' להלן ד' הרמב"ם.

וברש"י שם ד"ה וקירוי בד', כ' דאם צריך מד' רוחות אף דאינו באותו מקום, כזה:

שנפרץ הקירוי כך חשוב מד' רוחות, וזה מחודש מאוד דמה ענין זל"ז, וכנר' עיי' דנפרץ זל"ז חשוב כרשות א', וחשוב מד' רוחות, ומבוי דאינו חיסרון בסתימה מד' רוחות אלא דבד' רוחות לא אמרי', והענין צ"ת.

ב. ובגמ' איכא ב' לשונות, לל"ק ב' לא פליגי רב ושמואל אלא ביותר מי' לכו"ע לא מהני ופליגי ב', והרא"ש וכל הפוסקים כל"ק, ובעה"מ כל"ב אך כ' דאם יש גיפופי שפיר דמי וכן בריטב"א. ובב"י הענין כ' רש"י דבלא סתימת פי תקרה ג"כ פתחים הן - בפחות מי', ותוס' תמה דא"כ מדוע לל"ב לא מהני, ובע"כ דכיון דפרוץ במילואו לא הוה פתח, וכי' התוס' דבי' מהני הפי תקרה למיהוי פתח דפי תקרה מטעם פתח, כדפרישית לעיל. [ובראשו' נר' דהבי' ברש"י דבי' א"צ לדין פ"ת יורד וסותם אלא כמו דגיפופין משוו פתח ה"נ פ"ת הוה כמו גיפופין] ויסוד זה כ' התוס' שם בב"י הגמ' וקירוי באלכסון דנפרץ בקרן זוית ובוזה לא אמרי' פ"ת, וזהו מש"כ דמטעם פתח, וברש"י פי' באופ"א [דהוה בשיפוע, ועי' להלן]. ובאמת שרש"י ותוס' נחלקו בעיקר גדר פי תקרה, עי' רש"י שבת ט. שכי' דהוא מדין גוד אחית דהלמ"מ גוד ולבוד ודופן עקומה, וזה דלא כתוס' כאן שהוא מטעם פתח, [ועי' בחזון יחזקאל].

ג. ובדף פ"ו. כ' רש"י דקורה ד' מתרת בחורבה במה דצריך רוחב ד' שיהא בין חלל המחי' רחב ד' דאין מחיצה לפחות מד', ובתוס' הקי' דא"כ במבוי גדול א"צ רוחב ד' לפי תקרה, ובשבת ט. מפ' דצריך קורה רחבה ד' בשביל פי תקרה דלכך אם נועל הדלת מבטל הפי תקרה, וכי' התוס' דקורה למ"ד משום מחיצה [ה. ח:]: היינו מדרבנן ולא מה"ת, דהוא רק טפח ובתוס' ח: כ' דהוא מה"ת. ועי' שו"ע סי' שס"א ס"ב וביה"ל שם ד"ה וי"א. דדי' הבי' כרש"י והרמ"א כתוס' ועי' בביה"ל.

ד. ובריטבי"א י"ד. הק' דשם אי' בגמ' בפרס מחצלת ע"ג קורה דל"ה מחיצה דהוי מחי' שהגדיים בוקעין בו, והק': וא"ת למ"ד קורה משום מחי' היאך מתרת והרי השוורים והגמלים בוקעין תחתיה, י"ל דשאני קורה שהיא רחבה טפח וראוי לומר גוי"א וא"כ רואין כאילו כבר נסתם, ע"כ. [ומשמע דס"ל דמה"ת, אך בדף פ"ו. כ' שהוא מדרבנן כתוס']. וד' הריטבי"א צ"ב, ע"י קה"י סי' א', דבכל גוי"א נימא בקיע"ג, ועכ"פ פשוט דכל קו' הריטבי"א לפי"ד רש"י דפי תקרה מטעם גוי"א לכך הק' דנימא בקיע"ג, אבל להתוס' דפ"ת מטעם פתח אשה"ט דלא מזיק בקיע"ג. חזון יחזקאל. [ועי' שו"ת אור גדול סי' נ"ה, ובקובץ תשו' סי'. וצ"ת]. ועי' במאירי בדף י"ד.

ועי' תוס' בשבת צ"ט: דבפי תקרה ליכא בקיע"ג וברשב"א שם כ' דאיירי דיש פ"ת דאלי"כ ל"ה רה"י ועדיין צריך לי תלמוד שהרי מחיצה שהגדיים בוקעין בה היא ואינה מחיצה [ובמ"מ פ"ד הכ"א הביא זה, וכ' שבעבוה"ק תי' דאיירי בכותל המוקף לרה"י וכחורי רה"י דליכא בקיעת גדיים, וכ"ז מעורר פליאה].

ה. רש"י פי' ד' הגמ' וקירוי באלכסון דמשופע דליכא פ"ת, והתוס' אף שפי' באופ"א הסכימו לדבריו בדף פ"ו: ובדף פ"ט, וכן בשו"ע הביא ב' הדינים, ובסוגיא כ"ה: - דפליגי אם פי תקרה מפסיק שיהא פחות מב"ס, מוקמי' דעבידא כאור זילא והיינו בשיפוע וקיי"ל שם דמהני ומטעם פי תקרה כמ"ש רש"י בע"ב, ובמ"ב ב' דברבנן לענין יותר מב"ס מקילין. [ועי' ריטבי"א כ"ה: דמבוי דמועיל פ"ת לאשווי מוקל"ד]. אך תוס' פי' דפרוץ מד' רוחות וכשי' דבזה לא אמרי' פ"ת. [ועפ"ז כ' בדף צ. דמהני משום דבמקורה ל"ה כרמלית ולא משום פ"ת, ודלא כריטבי"א כ"ה. שהוכיח משם דמקורה ג"כ כרמלית].

ו. ובגמ' וקירוי בד', פי' תוס' דנפרץ ד"ט קירוי. רחוק מהמחי' דאין מתייחס המחי' וליכא פ"ת ודנו דשמא דוקא בתרתי לריעותא בקרן זוית, ובראשו' הביאו פי' הראב"ד דנפרץ הקירוי רק באמצע דבאמצע רשות לא אמרי' פי תקרה רק בסוף הרשות [והבאנו פי' הריטבי"א דלשמואל צריך שם ד"מ].

ז. ועי' בתוס' פ"ו: דאם הגזוזטרא אינה שוה ומליאה פגימות ליכא פי תקרה, וכן כשאין טפח בעובי הגזוזטרא, והביאו כן מרש"י בסוכה. ובחזו"א ע"ט א' כ' דשי"פ לא הזכירו [ושם בסוכה י"ח. נידון אם מהני כדעביד. לגוואי ולא לבראי, וזה נ"מ רק בסוכה וכ"כ בחזו"א שם דכל שפתוח לרה"י שפי' דמין]. וברשב"א בדף ג. דברחבה ובריאה לקבל אריח אמרי' פ"ת אפי' למעלה מכ' ובאינה בריאה לאו תקרה היא, וכ' שאינה ראויה לקבל מעזיבה לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם. ע"כ. [וברשב"א כ' דוקא פחות מ"א אמה וכן במ"ב סי' שס"ג, וחזו"א ע"ט א', כ' דהרשב"א לשי' דפסק כל"ב, אבל למאי דקיי"ל כל"ק אי"צ לזה]. ובחזו"א שם כ' דגם אם ע"י פי תקרה מתמעט מ"א אמות שפיר דמי. ועי' עוד.

ח. והרמב"ם בפ"ז מהל' שבת כ': אכסדרא בבקעה מותר לטלטל בתוכה אע"פ שהיא בתוך ג' מחיצות ותקרה אמרי' פ"ת יורד וסותם והזורק לתוכה פטור כדין מבוי שיש לו קורה, ע"כ, ומבוי' דלא נעשה רה"י מה"ת ע"י פי תקרה וכבר תמה בקרן אורה דף צ"ד דא"כ היאך מועיל לגבי סוכה, ועי' חזו"י שכי' דס"ל להרמב"ם דלדפנות סוכה מועיל, אבל בשבת דענינו למנוע רגל הרבים כתוס' סוכה ג': לא מהני פי תקרה דאינו מונע רגל הרבים, [וצ"ע מצוה"פ].

דף צ"ה.

מתני' הבונה עליה ע"ג שני בתים וכו' וחכמים אוסרים. ובגמ' טעם ר"י משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם, וטעם רבן שאוסרים מביא התו"י ט' מד' התוס' בסוכה י"ח: דבמבוי' מפולש לית להו לרבנן פי תקרה. וכ"ה במאירי ומוסיף התו"י ט' דגם לרש"י הלא כ' תוס' לחלק דהיכא דאיר מקיף סביב לו דמי טפי למבוי' מפולש כמ"ש תוס' בסוכה שם.

הדרן עלך כל גגות

צ"ה :

גמי דאי כר"מ האמר לובש כו' עי' רש"י ועי' ריטב"א [דאף דשם רה"י וכאן רה"ר].

מבוי בסוגית הגמ' דאם שבת לאו זמן תפילין מכניס ב' זוגות דלעבור שלא בזמנו בעי כונה, ואעפ"כ ברמב"ם ושו"ע פסקו דרך זוג א', ובמג"א הביא דהתוי"ט תמה מדוע הלא קיי"ל לאו זמן תפילין הוא, וכ' דמהרש"א בדף צ"ו: כ' דלפי תי' רבא אפי' תימא ר"מ התם כדרך מלבושו בחול שרו רבנן. והיינו דהתירו רק כפי דרכן שבחול ממילא כיון דבחול דזמן תפילין אסור שנים ממילא אי"ז דרך מלבושו ולא התירו גם בשבת, וכ"ה ג"כ בריטב"א על ד' רבא.

רש"י ד"ה ת"ק סבר כו' בל תוסיף משוי עליה כמשאוי. עי' מרש"א.

רש"י ד"ה ורבן גמליאל כו' ונ"ל ה"ג וכו' ומפרש רש"י דכיון דלצאת לא צריך כונה גם לגבי בל תוסיף לא צריך כונה, ובריטב"א ב' באופ"א [וכן ברשב"א] דבל תוסיף שייך רק כשיוצא המצוה ומוסיף עליה ולר"ג דצריך כונה ואין יוצא במצוה לא שייך בל תוסיף אבל לרבנן דלא צריך כונה ויוצא במצוה ממילא שייך הוספה. ויש קושיא באחרונים דהלא לכו"ע מועיל כונה הפכית שלא רוצה לצאת וא"כ שיכוון שאינו רוצה לצאת וממילא אין יוצא במצוה ולא שייך הוספה וכן הקשה בטורי אבן, וכבר הקשה כן בתור"פ כאן.

ומתרצים דחלוק הכונה שלא לצאת למ"ד צריכות כונה מכונה הפכית למ"ד צריכות כונה דהכונה למ"ד מצוות צריכות כונה הוא חלק מהמצוה דבלא כונה לצאת אי"ז מעשה מצוה ולכך בלא כונה לא הוה מצוה ולא שייך הוספה לעבור על בל תוסיף, אבל הכונה הפכית אי"ז בתור שמגרע חלק מהמצוה אלא דבעל כרחו הוא לא יוצא ועכ"פ לגבי בל תוסיף יש לזה שם מעשה מצוה והוספה ע"ז, ועי' בזה. [ובהגהות על הרשב"א לא דקדק בזה].

צ"ו.

תוד"ה ימים וכו' ולכאוי אין להניח תפילין בחוה"מ שא"צ אות דאסור במלאכה בדבר שאינו אבד. הריטב"א דחה דאיסור מלאכת חול המועד הוא רק מדרבנן וכבר תמהו בזה דהריטב"א ריש מו"ק סובר דמלאכת חוה"מ באופן שאינו לצורך המועד הוא דאורי"י. [ומצינים למשכנות יעקב או"ח סי' ל"ח, ושדי חמד מערכת חול המועד סוף אות י"ד שעמדו בזה] וצ"ל דכיון דלצורך המועד מותר מה"ת אפי' במלאכת אומן לשי' הרמב"ן והריטב"א ורק מדרבנן אסור לכך זה לא נחשב יו"ט.

הראשונים דנו מדוע בב' ימים יו"ט ושופר ליכא בל תוסיף, ובב' תפילין מספק רש"י ור"ת ליכא בל תוסיף, ובמוסיף ערבות ואתרוגים ליכא בל תוסיף, עתוס' ר"ה דף כ"ז: ועי' בריטב"א וברשב"א כאן. וברשב"א כ"ח: הביא ד' תוס' דבעשיית מצוה כמה פעמים ליכא בל תוסיף וחלק ע"ז וכ' דכל שתקנו חכמים לצורך בין מחמת ספק בין מחמת גזירה ליכא בל תוסיף דע"פ הדבר אשר יורוד.

וכתבו דבעשיית ב' פעמים אותו מצוה ליכא בל תוסיף, וכן בעושה מחמת ספק ליכא בל תוסיף, וכן במוסיף להידור ונוי ליכא בל תוסיף. ועתוס' ר"ה ט"ז: ובריטב"א שם שהאריכו בזה.

עוד כ' תוס' דבפסח אסור בחמץ, ובמו"ק י"ט. כ' דאוכל מצה, [ומוכח מזה כד' הגר"א, ואין מוכרח] ויל"ע בערב פסח לאחר חצות דאסור בחמץ ואין חיוב מצה.

נשים סומכות רשות - כ' הראב"ד בתו"כ דכך ניתנה תורה לאנשים חובה ולנשים רשות במצות שהזמן גרמא וכיוצא בזה וע"ש מה ששייך לדי' התוס'.

צ"ו.

תוד"ה ושמרת כו' מיהו לא קיי"ל הכי כו', והיינו דקיי"ל זמן תפילין הוא. והנה בשבת קיי"ל לאו זמן תפילין והטעם שאין מברכין בסילוק התפילין בע"ש כ' התוס' בנדה נ"א: וברכות מ"ד: דשבת ויו"ט לא ילפי' מושמרת חוקיו אלא מוהיה לך לאות, ולא שייך ברכה דלשמור חוקיו. ובבית יוסף סי' כ"ט הקשה דאכתי נתקן ברכה מעין קרא דלך לאות, ותי' דרק בלילה דילפי' מהישמר יש איסור להניח בלילה למ"ד לאו זמן תפילין אבל בשבת ויו"ט דילפי' מלך לאות היינו דאין חיוב אבל איסור ליכא [באינו מכוון לשם מצוה דליכא בל תוסיף, מ"ב סי' ל"א] ולכך ליכא ברכה בזה, [והט"ז מתרץ דבשבת ויו"ט דהסילוק הוא מחמת קדושה אחרת לא שייך הברכה בזה], אבל בב"י סי' ל"א מביא מזוהר דיש חיוב מיתה בזה, ועי' במ"ב וביה"ל שם. [ובשאג"א סי' מ"א תמה א"כ איך מותר להכניס כמבוי לעיל. והוכיח מזה דליכא איסור תורה אבל לא מדבר בנוגע לדי' הזוהר דבזה שפיר יתכן דכשעושה משום ביזוי התפילין ליכא זלזול, ופשוט].

הרמב"ם [פ"ד מתפילין ה"י] פסק דלילה לאו זמן תפילין, ומ"מ לא הזכיר ברכה בסילוק. וכ' הב"י דכיון דהרמב"ם סובר דהאיסור הוא רק להניח אבל אם היה מונח עליו אין איסור להשאיר גם אם לאו זמן תפילין לכך סובר דלא שייך ברכה.

רש"י ד"ה מי שצריכין אות, יצאו שבת ויו"ט שהן עצמן אות כדכ' כי אות היא ביני וביניכם, וקשה דזה כ' בשבת ולא ביו"ט, ועי' בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פ' כי תשא שביאר דבשבת יש זכר למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים, וכל היו"ט הוא ג"כ זכר ליצי"מ, ובקרא כ' את שבתותי תשמורו וזה קאי גם על יו"ט, ואח"כ כ' ביני ובין בניי אות היא לעולם כי ששת ימים כו' את השבת, וזהו רק אשבת.

רש"י ד"ה ולא מיחו כו' דהוי כתוספת, עתוס' ומהרש"א בר"ה ל"ג דלא שייך בל תוסיף על הוספת מצוה רק כשמגרע חלק מהמצוה ולא בהוספת מצוה חדשה, ואמנם שיטת הרשב"א דמבטל מצוה עובר על בל תגרע.

צ"ו :

תוד"ה אבל באשה. אבל לאשה לא, במג"א סי' ש"א כ' דאשה אסורה להכניס תפילין וגם בטלית גדול מכיון שאין רגילות בזה. והשעה"מ מביא דלגבי תפילין נחלקו בזה הרשב"א והראב"ד כאן וכ' דטעם הראב"ד משום דפוסק דלא כר' יוסי דאין נשים סומכות רשות אבל בטלית ודאי מותר, ועי' במ"ב סי' ש"א ס"ק קנ"ח.

גמ' א"ר אלעזר המוצא תכלת כו' אמר רבא וכי אדם טורח וכו' טרח ולא טרח תנאי הוא. והשתא כו'. והנה להלכה פסק השו"ע ש"א סעיף מ"ב דצריך שיהו רצועות ומקושרות אלא שכי' הטעם שצריך רצועות כדי שיהא ניכר שהם תפילין ולא קמיע, וכ' הגר"א דבאמת קיי"ל כרבא דטרח איניש [ומה דאמר' והשתא כו' דיחויא בעלמא הוא] ומ"מ סגי לזה רצועות דגם לפי רבא לא צריך דוקא קשירה אלא סגי שיש רצועות שבה ניכר שהוא תפילין ולא קמיע, [ולכאוי' בתוס' ד"ה וכי בדף צ"ו: מ' דלס"ד בתרווייהו יש רצועות ורק שאין מקושרות ומ"מ בחדשות חיישי דקמיע ועי' בזה].

עוד הביא הגר"א ד' הרי"ף והרא"ש שהביאו הטעם בישנות ומקושרות דלא טרח בכדי והביאו ד' שמואל ב"ר יצחק ולכאוי' סתרי הני טעמי, וכ' דהמשנה עצמה הוא דלא כר"מ דסבר גם בחדשות דאין אדם טורח, וגם דלא כר"י דלפי דברי אב"י הוא סובר דעניבה קשירה הוא אלא המשנה סוברת דגם אם יש רצועות הוא טורח עד שיהא מקושר דאז אמרי' דלא

טרח וממילא לא קשה דלענבניה דלהלכה מה שצריך מקושר הוא כדי דלא נימא שזה קמיע ולא מספיק לזה שיש רצועות, [ומביא שם ד' הרמב"ם הל' ציצית דכ' דאפי' מצא חוטין מופסקין פסולה ותמחו עליו מסוגיין וכ' בתשו' שחוזר בו וכ' הגר"א דבחנים חזר בו האמת יורה דרכו שלא טעה כלל דע"פ שיטת הרי"ף הנ"ל ממילא להלכה אפי' במופסקין טרח איניש] וכ' הגר"א דני"מ בכל זה להלכה דא"צ לשומרם דחיישי' שזה קמיע אבל אם זה רק משום שאין יכול לקשור צריך לשמרם, ואמנם בתוס' צ"ז. ד"ה מצאן מבוי' דא"צ להחשיך אפי' כשאין יכול לקשור, ועי' שעה"צ ש"א ס"ק קצ"ז.

צ"ז.

תוד"ה אביי אמר כו', ומכאן אור"ת כו' במנח"ח במוסד השבת מביא תי' המרדכי על שיטת ר' אליהו דמיגו דהוה קשר לענין תפילין הוה קשר לענין שבת וחייבין ע"ז, [ומבארים דקשר שאינו ש"ק חסר בשם קשר אבל כאן דיש מיגו הוה שם קשר] והנה בביה"ל ריש סי' ש"ז מאריך בדין קשר שדעתו להתירו אם חשוב אינו של קיימא באופן שאינו עשוי כך ודעתו דג"כ חשוב קשר של קיימא אבל כאן בתוס' הענין דלפי ר' אליהו זהו נקרא עשוי להתירו.

וידוע חידושו הגדול של האבני-נזר דמי ששואל מחבירו תפילין ומשנה הקשר כפי מידתו ואח"כ מחזיר הקשר וכ' דלא יוצא יד"ח תפילין משום דלפי ר"ת שלא נא' להתיר כל יום הקשר ממילא צריך קשירה רגילה וזהו קשר של קיימא משא"כ בזה שדעתו להתירו לא נקרא קשר קיימא ולא יוצא יד"ח תפילין [ולפי הביה"ל יל"ע אם נאמר דגם כאן זה חשוב דעשוי להתירו] וזהו ג"כ דלומד דחסר בשם קשר בכל דיני התורה.

ואמנם הקשו עליו מד' התוס' ד"ה וכי וד"ה א"ר חסדא שכי' דגם לפי ר"י מותר לענוב משום דעתו להתירו ולעשות קשירה גמורה ומקיים בזה מצות תפילין הרי דגם בדעתו להתירו דלא חשוב קשר לשבת חשוב קשר לתפילין. והאבני"ז מישב זאת ע"ש. אך בפוסקים מ' דלא כאבני נזר.

גמ' קשר תפילין הלמ"מ ועי' רש"י ותוס', ועי' מש"כ בזה בחי' מרן ר"י הלוי בריש הלכות תפילין. ומדייק ברמב"ם דהדל"ת שבת תפילין הוא הלמ"מ כשיטת רש"י [וזה מפורש ברמב"ם] אבל לא שיהא כתב דל"ת אלא שיהא בצורת דל"ת, עיי"ש היטב.

גמ' כל שאילו כלות קודם שקיע"ח ואי לא מחשיך עליהן. הגאון יעקב כ' דגם במועטות אם רוצה להחשיך עליהן שפיר דמי, וחומרא הוא במרובין שיחשיך ולא יכניס זוג זוג.

צ"ז :

ר"ש אומר נותן לחבירו במאי קמיפלגי וכו', הנה לטלטל פחות פחות מד"א אסור, ופחות מד"א פעם אחת מותר לכתחי', ולטלטל פחות פחות ע"י הרבה אנשים ע"ז פליגי כאן, והנה הרמב"ם פסק דמותר לכתחי' ע"י הרבה אנשים פחות פחות ואפי' בלא דוחק, אבל הרבה ראשו' [עי' במלחמות] חולקים דאפי' בדוחק מותר רק ע"י אדם א' פחות פחות ולא ע"י הרבה אנשים, והובא ב' השיטות בשו"ע שמ"ט ס"ג, [ובסי' ש"א סמ"ב פסק דנותנם לחבירו וחבירו לחבירו], והגר"א כ' דמקור הרמב"ם דפי' דד' ר' יהודה דחבית הוא גם בדבר הרשות ופסק כר' יהודה. והרמב"ן במלחמות כ' שאין הלי' כר"י משום דאושא מילתא ואפי' בתפילין אסור כ"ש לדבר הרשות, ולהל' כ' המ"ב דבדבר הרשות טוב לחוש לדעת האוסרים. ובביה"ל כ' דאם שני בני אדם מוליכים כ"א פחות מד"א וחוזרים חלילה דכ' הפמ"ג דגם זה שרי וכ' דאיני יודע מנין לו דכ"ז בגזירת חז"ל לא להולך פחות פחות מד"א [והגר"א סי' ש"א כ' דהוא מ"ח דבר, עי' שבת ט"ז:] והנה כ"ז נוגע למעשה אם נקרא העירוב ונמצאים עם תינוק באמצע הדרך אזי להלכה לפי הרמב"ן עדיף שיעשה א' פחות פחות מד"א ולפי הרמב"ם עדיף ע"י שיעשו הרבה אנשים פחות פחות מד"א [אבל ע"י ב' אנשים פחות פחות וחוזר חלילה לא מהני לפי הביה"ל רק לפי הפמ"ג וא"כ עדיף בכה"ג שיעשה א' פחות פחות ולא ע"י ב' דיתכן דזה לכו"ע אסור דגם אושא מילתא

וגם הוא עצמו מטלטל פחות ודו"ק ועי' בזה]. וזה לא מהני לגבי הכנסתו לרה"י כמ"ש המ"ב וצריך שיכנס לבד לשם ובאופן שאי אפשר כגון שהוא תינוק בן יומו צריך שאלת חכם.

צ"ז :

גמ' הכא בחבית שקנתה שביתה כו' מפני שהמיטה טפילה לו, וכי רש"י טעם דרבנן דלא בטלה לגביהו, והיינו דרבנן סוברים דחבית לא טפילה למים, וכ"כ הראשון בשם הראב"ד, ובריטב"א כ' דסוברים דאף דנטפלת אבל גם שם הרי פטור אבל אסור ממילא גם כאן אסור ובדעת ר"י מבוי דכיון שמדרבנן פטור לא החמירו בתחומין. ולהלכה בזה כ' הראשון דפשיטא דהלכה כרבנן, אך הרשב"א והריטב"א פסקו כר"י, דהלכה כד' המיקל בעירוב, ובחזו"א קי"ב, י"ג, כ' דטעם דרבנן דלגבי תחומין לא מהני סברא זו דטפילות דמ"מ הוציא חוץ לתחום [וכי' דלדינא לא מהני ביטול ולפי ר' אשי לכוי"ע לא מהני אך כאמור בראשון נחלקו בזה] וזה נוגע להלכה במבוי שלא עירבו או שאין יכולין לערב והמחיצות מתוקנות אם מותר ליקח תינוק בעגלה ששבתה בבית ולפי הראשון יש בזה היתר במילי דרבנן. ובצירוף שאר דברים אפשר לסמוך ע"ז, [ובחכמה"ל בסופו האריך בזה].

ובביצה ל"ז מבוי דבלקח חלוק מחבירו אין יכול לילך עמו רק כמידת תחום בעל החלוק, ואחריו תמחו מסוגיין דנימא טפילות ובקוב"ש ביצה וחזו"א כ' דזהו באמת טעם רבנן דבתחומין לא שייך טפילות וזה תלוי בגדר תחומין אם הוא כמו הוצאה או לא, וגם בראשון מפורש שלא זה טעם רבנן, ובהכרח צ"ל דשם בחלוק גם האדם השני הוא בר שביתה תחום ורק שמידתו היא שונה אבל כאן המים הם לא בר שביתה ואין להם מידת תחום כלל ורק בזה מהני טפילות.

תוד"ה את החי, עי' מהרש"א, ובתורא"ש בשבת דף צ"ג. ובגר"ח סטנסיל, שכ' דהוה כשנים שעשאוהו דאין נושא את החיות שבו.

צ"ח.

פלגי אביי ורבה בגמ' דלרבה יש היתר משום בזיון כתבי הקודש בכל אופן דזה רק איסור דרבנן, ולאביי רק בזמן דלא אתי לידי חיוב חטאת, ובעל המאור והראשון פסקו כרבה וכי' דשינויא דאביי דאדהכי והכי מידכר לא קי"ל כדמוכח בקורא לאור הנר בשבת דאפי' גבוה טובא אסור, וכן לא קי"ל כבן עזאי, אבל הרמב"ם פסק כאביי ועי' בביה"ל סי' שני"ב שמביא הרבה ראשון שפסקו כך, ועל טענת בעה"מ דלא קי"ל כבן עזאי בע"כ דהיינו כתי' א' בגמ' באיסקופה ארוכה אך הקו' הוא דהרמב"ם לא הזכיר תנאי זה ות"י האחרון דהרמב"ם מיירי שלא היה רשות היחיד מצד אחר וא"כ לא שייך חשש דאורייתא, והביה"ל כ' דע"פ גירסת הרי"ח א"ש דגרס בגמ' תירוץ נוסף [בתח"י שורות הרחבות] דכיון שלא נתכוין לעקור כדי להניח אלא כדי לעיין אע"פ שנמלך והכניסן לא מיחייב, והיינו משום שלא היה מחשבתו משעה ראשונה לכך.

[והגר"א מביא דהרשב"א כ' דלגבי מילי דרבנן קי"ל כבן עזאי, והרמב"ם גם בעירובין לא פוסק כיחיד נגד רבים].

גמ' אי הכי תוך ד"א נמי ניגזר, עי' תורא"ש שתמה על קו' הגמ' דנהי דחיישי' שיביאו למקום שהוא קורא אבל לא שיביא לבית וצ"ע.

תוד"ה אלא אמר אביי, שיטת תוס' דלאביי שרי בכל דבר ולא דוקא בכתבי הקודש ורק לפי לישנא דמסקי' דכתבי הקודש מעיין בהו הרי בשאר דברים חיישי' דמעיל מר"ה לרה"י, וכן הוא שיטת הרשב"א, אבל הריטב"א כ' דרק בספר מותר דלא מפליג בין תוך ד"א לחוץ מד"א דכולה חדא גזירה היא ואי שרית בהא אתי למישרי בהא ומשום כבוד הספר הקילו שלא לגזור אלא בחוץ לד' אמות.

והרמ"א בסי' שני"ב ס"א פסק דבשאר דברים אין להקל אפי' נפל לכרמלית [ובכתבי הקודש קיי"ל כרבה דשרי אפי' מר"ה] ובשעה"צ כ' דלהרשב"א ותוס' מותר וכן פסק הגר"א, וגם להריטב"א זהו אם יש איסקופת כרמלית ולפניה ר"ה דחיישי' דיביא מר"ה לרה"י ובכתבי הקודש שרי אבל אם הכל כרמלית מותר לכו"ע, ומ"מ כ' דבר"ה שלנו אין להקל ד"א דיש רה"ר דאורייתא.

תוד"ה והאמר רבא כו' לרש"י היינו דרך למעלה מי' שהוא מקום פטור ולתוס' הכונה דרך גופו, ובגמ' בשבת דף ט. מבו' בגמ' דהיינו בדלא נח אבל אם נח באמצע פטור.

ורש"י מפרש דאם עומד בהמקום פטור ומעביר מצד לצד פטור דע"י עמידתו במקום פטור הוה כהנחה, ומהרש"א פי' כן גם בדעת תוס'. דבמקום פטור קיל ליחשב הפסקה רע"א. אבל הראב"ד בהשגות פי' כתוס' וכ' במעביר דרך מקום פטור דדוקא אם נתעכב מעט בידו בזה חשוב כמו שנת, והרמב"ם ורש"י שלא הצריכו זה כ' במ"ב שמ"ו בשער הציון דס"ל דגם בלא נתעכב הוה כהנחה דרך גופו, [מהרש"א מפרש דדרך גופו חשוב הנחה, וחזו"א מפרש דעצם מה שמביא לרשות שעומד שם זה חשוב הנחה] אבל רע"א תמה על מהרש"א דבתוס' בעירובין בסוגיין מפורש דבמעביר דרך גופו בלא נח חייב, ולרש"י והרמב"ם בהכרח דכאן לא מיירי דנח אלא הוא מהלך אבל תוס' הלא כ' להדיא דמיירי בעומד במקום א' ולא מהלך ומ"מ כ' דחייב הרי דס"ל כהראב"ד דמצריך שיתעכב בידו.

והנה יש חקירה במעביר ד"א אם החיוב הוא על העקירה מד"א והנחה בד"א אחרים דנחשב מקום אחר או דהחיוב על עצם העברה ורק יש תנאי דעקירה והנחה, ובאבי עזרי הוכיח מד' רבא דהחיוב הוא על עקירה והנחה ולא על עצם העברה דהלא הוא מעביר במקום פטור [לפירש"י ורמב"ם].

ולעיל ל"ג. הובא מחלוקת בעוקר ברה"י ומעביר ד"א ברה"ה אם חייב דלפי תוס' הוא חייב ולראשו' פטור, ולהשיטות דחייב בהכרח דהחיוב הוא על עצם העברה, ומה דרבא מחייב בהכרח צ"ל דהגדר דבלא נח אלא בהעברה זה נטפל למטה וכן לא נחשב מקום פטור דלא מתייחס דהעברה במקום פטור אלא נטפל לרה"ר.

גמ' היה קורא בראש הגג כו' כותבי סת"מ, ע"י ש"ך יו"ד סי' רע"ז. [כדאי לראות שם].

גמ' הופכו על הכתב והא לא נח, וברש"י ואפי' שבות ליכא, ולגבי שאר דברים - ע"י מ"ב שני"ב סקט"ו שמביא מחלוקת בזה המג"א אוסר ואחרו' מתירים.

גמ' בכותל משופע, בביה"ל מביא מחלו' ראשונים אם הוה רה"ר בכל אופן או רק ברבים מכתפין, תוס' בשבת היה סובר דדוקא אם מכתפין עליו, והרמב"ן סובר דבכל אופן הוא מכותלי רה"ר - וכן הריטב"א, וברע"א כ' דיש שיטות דדוקא בגבוה ט' מצומצמות הוה רה"ר במכתפין ולפ"ז כאן דגבוה י"ט חשוב רה"ר ע"כ דאין זה משום מכתפין.

תוד"ה נימא, ע"י ביה"ל סו"ס שני"ב.

צ"ח :

מתני' ז"ז שלפני החלון כו'.

גמ' ומשתמש בכל הכותל עד עשרה התחתונים, בתוס' פ"ט: כתבו דמיירי שפתוח לחלון דהוה חורי רה"י אבל בלא זה הוה כרמלית והרמ"א סי' שמ"ה ס"ד פסק כתוס' והגר"א סו"ס שני"ג כ' דמשם מוכח דלא כך דלא נזכר שצריך חלון וע"כ דקיי"ל דלמעלה מי' לא הוה כרמלית עייש"ה.

תוד"ה אי דלית ביה ד', וקשה לר"י כו' והריטב"א תי' דלא נאמר כ"ז רק בזיזים הבולטים שאינם רחבים יותר מד' טפחים ואינו הנחה חשובה לדבר העומד באויר אבל בגג העומד לעצמו שהשתמש עומד עם כליו במקום אחד הנחתו קיימת טפי וכל שהוא גג רחב ד"ט מותר להשתמש.

גמ' אמר אביי תחתון דאית ביה ארבעה כו', בפשטות הכל מיירי באיסור טלטול לר"ה, אבל הרמב"ם העמיד הסוגיא בנוגע לאיסורי רשויות, דאם יש בשני הזיזין ארבעה אוסרים זה על זה ואם בתחתון יש ארבעה הוא אוסר על העליון שישתמש רק כנגד חלונו דהוה חורי רה"י, [והריטב"א כ' דמיירי דשייך לשני אנשים] ועוד כ' הריטב"א לפרש דהזיזין הבולטין לרה"י שייכים ובזכות בני רה"י עומדים והם אוסרים ועיי"ש. ומב' דבני ר"ה אוסרים, ונתבאר לעיל.

מתני' לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ה, עי' רש"י דף צ"ט. ד"ה רישא רבנן, ובתוס' בדף כ' ע"א בארוכה, ושם נתבאר.

צ"ט.

השתין ורק חייב חטאת, היינו למאן דמחייב במלאכה שא"צ לגופה, אבל לר"ש פטור כמוציא המת לקברו דא"צ הרוק. רי"ף.

תוד"ה היה אוכל, דמשקין כל שהו מיטמאין, בתוס' פסחים י"ד. שיטת ר"ת דמה"ת צריך רביעית ומדרבנן לא צריך. ובגל' הש"ס מציין שם לרש"י י"ז: דקיי"ל שיעור טומאת משקין ברביעית לטמא אחרים. ובתוס' חולין פ"ז: ד"ה כל משקה כ' דתרומה וקדשים מקבלין טומאה בכל שהו, וחולין מקבלין טומאה ברביעית.

גמ' בחפצים שצריכים לו - עי' רש"י, והרמב"ם מפרש בחפצים נאים.

גמ' היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור כו' עי' היטב בביה"ל סי' ש"ח סעיף מ"א ובסוגריים שם, [לגבי דין חי נושא את עצמו בכרמלית אם מותר הוה גזירה לגזירה], ועי' בר"ן שבת ל"ה: מדפי הרי"ף לגבי מלאכה שאצ"ל בהוצאה בכרמלית דאסור וכ' דלא דמי להא דאמרי' לא ישתה כו' דה"מ בדבר שאין בו סרך מלאכה כי ההיא דלא ישתה דלא מיתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו אבל מידי דדמי למלאכה דאורי' אלא שפטור עליה מפני שאצ"ל בכי"ב כרמלית ורה"י שוין הן. ועי' בסי' שמ"ט ס"ה לגבי טלטול פחות פחות מד"א בכרמלית דאסור ובמ"ב ב' הסברים י"מ דקרוב לבוא לידי מלאכה דאורי', והגר"א ב' דכל מה שאסור ברה"ה משום שבות אסור בכרמלית, ולכאוי זהו כהר"ן.

צ"ט:

מתני' קולט אדם כו', עי' הסוגיא ברש"י ותוס', והביאו עוד גי' ומן הצינור מ"מ ושותה, וכ"ה גי' הר"ח, וכ"ה ברי"ף וכ"כ המ"מ בד' הרמב"ם, דלפ"ז לקלוט מותר בכל אופן גם למעלה מ"י, ובמצרף דוקא למעלה מ"י, ושאלת הגמ' מ"ט אסור משום דאין בצינור ומזחילה ד' טפחים הוה מקום פטור, ועי' התשו' כגי' הרי"ף במזחילה של י"ג טפחים ופי' המ"מ דיסוד התי' הוא דכיון דהמזחילה בתוך ג' לגג הוה כחלק מהגג ולא הוה מקום פטור אלא רה"י, אלא שכ"ז אם אינו בתוך לרה"ה אז הוא דנטפל לגג, אבל אם הוא בתוך י' לרה"ה ר"ה תופס עד עשרה וכיון שאי"ז לבוד גמור לא הוה כמו הגג, ואם יש בצינור ד' על ד' אסור שדין הצינור כרשות בפ"ע.

וברבינו יונתן כ' ע"פ שיטה זו דאפי' בכה"ג שיש בצינור ד' על ד' אי"ז איסור דאורייתא שהרי הטעינו שמים הוא וכשנים שעשאוהו דמי.

ובהמשך מביא די"מ דקולט היינו שמכניס ידו לאויר המזחילה ומקבל מאויר ושותה, והק' ע"ז דפטור אבל אסור כשנים שעשאוהו.

תוד"ה לא יעמוד אדם כו', ולהביאם לבית אע"ג דלא שבתו, מבוי' בד' התוס' דבאופן דשבתו אסור להביא מגג לבית אפי' שלא באופן ישיר ובאופן שלא שבתו אסור להביא באופן ישיר, והארכנו בריש פ' כל גגות.

והנה בתוס' כאן מבוי' דאפי' הגיע לחצר המעורבת עם הבית אסור להכניס הכלי [ששבת בבית אחר] לבית. וכן בראשונים כאן. ואמנם בפיה"מ ריש פ' חלון כ' בכותל שבין ב' חצירות גבוה י' ואינו רחב ד' דהוה מקום פטור כמבוי' בגמ' בדף ע"ח. וכי דמותר להעלות עליו מן הבתים ובני חצר האחרת יביאוהו משם לבתיהן. ע"כ. ומבוי' דאף דהכלי שבת בבית אחר מכיון שנכנס לחצר המעורבת עם הבית מותר להכניסו לבית, ובגאון יעקב ריש פ' כל גגות נסתפק בזה והנידון הוא אם כיון דמעורב עם הבית חזא היא וכמאן דמטלטל בחצר גופא ושרי או דילמא כיון דמ"מ חלוק תשמישיתה אסור [ובבית מאיר סי' שמ"ט כ' דשרי כהרמב"ם] [ועי' היטב ברמב"ם פ"ד מעירובין הי"ח דמשמע כשיטת תוס' דכ' אפי"כ עירבו אנשי כל המקומות האלו עירוב א', ועי' בזה].

ובמש"כ התוס' דשבתו, מבוי' ברשב"א וריטב"א צ"ט: ובתור"פ כ"ג: דהיינו שבתו ביהש"מ דהשביתה נקבעת בביה"ש, ובחזו"א ק"ד, כ"ה מבוי' דגם באמצע שבת נקבעת שביתה דפי' דהגשמים ירדו בשבת ומ"מ כ' תוס' דנקבע שביתה, אבל בראשונים מבוי' לא כן.

מתני' בור ברה"ר וחוליתו גבוה י' טפחים כו', ובגמ' במופלגת מן הכותל ארבעה, הטעם שצריך ארבעה - הנה י"א דלשם ר"ה צריך ארבעה טפחים, [בשיטה לר"ן שבת ז:]: אבל הגר"א סובר דר"ה לא צריך ארבעה טפחים [סי' שמ"ה ס"י] והטעם שצריך מופלג ד' טפחים כ' הגר"א [שמ"ה ס"ח] דאמנם מצד שם הרשות לא צריך ד' טפחים אבל שיעור הילוך לרבים הוא רק בד' טפחים ובפחות מד' אי"ז שיעור הילוך. וכן מבוי' בתוס' בדף כ"ב: ועמש"כ שם בזה.

גמ' בור וחוליתו מצטרפין לי' - עי' מש"כ בזה בדף ע"ח.

מתני' אשפה ברה"ר כו' שופכין לתוכה, הרא"ש בפרק ב' סי' ב' האריך בדין אשפה, והקשה היאך מותר לשפוך הלא אינה מוקפת לדירה דהחלון למעלה מ"י או מופלגת מן הכותל בד', דומיא דחולית הבור. וכי' דגם בפחות מסאתיים אסור וכי' דמיירי באשפה שבחצר או כר"ש או דמיירי במוקף לדירה שלא מופלג מהכותל בד'. והעולה מד' הרא"ש דאשפה אינה מוקפת לדירה באופן שמופלגת ד' או גבוהה י' ואם שבת בבית אסור להוציא מבית לקרפף פחות מב"ס, ואמנם בר' יונתן כאן מבוי' בהדיא דגם ברחוק ד"ט שרי וגם במ"ב סי' שני"ד סק"ב מבוי' דמותר גם בגבוהה י' ורחוקה ד' וע"כ דס"ל דזה לא נחשב קרפף אלא חצר דזהו כחלק משימושי הדירה, ודברי הרא"ש לא הובאו להלכה בפוסקים, [ויש שדנו עוד דגם להרא"ש זהו באשפה שאין עשויה לפנות, וגם יש לדון דד' הרא"ש באופן שאינו בתוך היקף החצר דאין שימוש יוצר בו דירה אבל כשהוא בתוך החצר מועיל טפילותו שעכ"פ לא יבטל מהחצר שם דירה ועי' בזה].

הראשון הק' מדוע צריך שיהא גבוה י' הלא איגודו בידו ובזה ליכא אפי' שבות וכמ"ש ג"כ תוס' בדף צ"ח. מהגמ' ק"ג. ועי' רשב"א, והריטב"א תי' דהחשש דיפול ויהא מונח על הארץ ואף דהחבל בידו אבל כאילו הוא אינו מעמידו מחמת כובדו, עוד הק' היאך מותר לדלות הלא הבור שייך לבני ר"ה והן אוסרין עליו ולזה בשלשול ולזה בשלשול וכי' דכיון שאסור להם לדלות בלא הוקף מחיצה הרי סילקו עצמם מהבור. [ומבוי' דבני רה"ר אוסרים].

דף ק'

מתני' שרשיו גבוהין מן הארץ ג"ט לא ישב עליהן, עיי' מ"ב של"ו סק"י ס' הפמ"ג באופן שיש פירות דאולי אסור גם בפחות מג"ט וכן בירק הראוי לאכילה דאולי אסור גם בפחות מג"ט שמא יתלוש.

גמ' ת"ר שרשי אילן כו' או שיש חלל תחתיהן ג"ט, היינו גם בצירוף עם הענפים, ביה"ל שם.

גמ' תני חדא אם עלה מותר לירד וכו', מבוי מהסוגיא דאסור ג"כ לירד מהעץ, וכן מבוי בגמ' שבת דאסור להוריד מהעץ ביו"ט, והטעם לזה כ' המג"א סי' של"ו משום דבקל יבוא לישען עליו, וכל הנידון בגמ' כ' הריטב"א וכו"ה ברמ"א של"ו ס"א דזהו באדם שעלה ע"ג אילן דכיון שבמילא עובר איסור במה שנמצא לכן עדיף שירד אבל בחפץ שנמצא ע"ג אילן לכו"ע אסור להורידו בכל אופן, ובשעה"צ של"ו סק"ז כ' דמ' בריטב"א דמע"ג בהמה אין איסור לירד.

תוד"ה מתן ד', כו' עיי' פשיעה הוא בא. בפשוטו מ' דכל שבא עיי' פשיעה אין בו עשה דוחה ל"ת, ועיי' ברע"א דמק' מכתובות דף מ. שדנה הגמ' באונס דנימא עשה דוחל"ת והלא זה עיי' פשיעה וכ' דהתם גם העשה הגיע עיי' פשיעה וגם הל"ת, משא"כ כאן דהל"ת אינו עיי' פשיעה, אבל כבר מביאים שבתור"פ כאן וכן ברשב"א וריטב"א מבוי דיסוד הדברים הוא מכיון שהעשה ול"ת אינו על ענין א' אלא שנהיה תערובת וזה פשע ונתערבו לו דמים בפשיעתו ובשביל פשיעתו אין לבטל הלאו, ומבוי דאין זה כלל בכל פשיעה אלא דוקא בכה"ג.

ועיי' בקהילות יעקב סי' כ' ובהערות על חידושי הרשב"א שהרחיבו בד' התוס'.

ק' ע"ב.

רב בקעה מצא. עיי' ברא"ש ובב"י סי' של"ו ובשעה"צ שם סק"א המחלו' בראשו' אם קיי"ל דמותר או דאסור משום סייג וגדר, הרא"ש וטור מתירים, ורמב"ם אוסר.

גמ' אסור לאדם שיהלך ע"ג עשבים כו' והאידינא דקיי"ל כר"ש כולוהו שרי, עיי' ביה"ל סי' של"ו ס"ג בדעת הסמ"ג דבעשבים גדולים שרץ עליהם הוה פסי"ר ואסור.

ק"א.

מתני' הדלת שבמוקצה כו' אא"כ גבוהין כו', [והנה בכ"ז מיירי שכל פעם שפותח מטיל הדלת על הארץ כמ"ש רש"י, וכ"כ הריטב"א בביאור, אבל אם הוא סובב בדלת ודאי שרין הראשו' עמדו בכל זה דהלא תוספת אוהל עראי קיי"ל דמותר, ובפקק החלון א"צ קשור ותלוי וא"כ מדוע אסור כאן. ובעה"מ כ' באמת דזהו כר"א דאוסר אבל להלכה שרי בכל אופן אבל הראשונים נקטו דאתיא ככו"ע, והרמב"ן כ' במלחמות [והו"ד בראשו'] דבעצם כאן כלים גמורים הם ובדין היה להתירן בלא קשירה אלא כיון דדלת מוקצה ופירצה היא דומה כמי שרוצה לסתמן בקביעות הילכך בעינן בהו היכירא שלא יהא מיחזי כבונה, ובשם הראב"ד כ' ג"כ כעין זה דדלת של מוקצה ופירצה לאו תוספת עראי הוא אלא תוספת קבע שאינו עשוי לפתחו אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו שם ואם היה פתחו קבוע שם אע"פ שהן נגררין מותרים, והו' ברא"ש סי' ט"ו. וכן פסק בשו"ע שיי"ג ס"ג, ובביה"ל בשם התו"ש דפתח העשוי ליכנס פחות מל' יום הוי כפתח העשוי ליכנס תדיר, ובמ"ב סקכ"ט כ' דבשו"ע מ' דבעשוי ליכנס תדיר קשור מיהת בעי' אף שנגרר אבל ברמ"א משמע שגם קשור א"צ, ולכאוי' ברמב"ן מבוי דמותר בלא קשירה כשזה כלים גמורים, ובראב"ד מבוי דרק בנגררין מותר, אבל קשור בעי'.

אבל בתוס' ריש דף ק"ב. מבוי דלא חילקו בזה וכמ"ש הגר"א בהמשך.

גמ' ת"ר סוכי קוצים כו' שהתקין כו' בזמן שקשורים ותלויים, כ' הראשו' דקשירה ותליה היינו התקנתן ורק קמ"ל דאע"פ שהתקין צריך קשירה ותליה.

גמ' תני ר' חייא דלת אלמנה כו' ובתוס' כ' דמיירי דיש ציר ואעפ"כ אסור, והנה בגי' בגמ' כ' דלת הנגררת, אבל הרי"ף גרס שאינה נגררת וכ' הגר"א [סי' שיי"ג ס"ד] דמיירי באין קשורה כלל ובה ציר לא מהני בכל אופן והרבנותא הוא דגם בעשוי לכניסה ויציאה תדיר דבזה ליכא הדין דמוקצה וכנ"ל מ"מ בדלת אלמנה אסור, אבל אם זה קשור ותלוי מותר גם בזה, ובדעת תוס' כ' הגר"א דס"ל דלאו דוקא מוקצה והביא כן מד' התוס' ריש דף ק"ב. דלא חילקו בין דלת שבמוקצה לשאר דלתות ותמיד צריך קשור ותלוי ובע"כ הרבנותא כאן דאפי' יש ציר אסור.

והמ"ב כ' לדינא דגם בעשוי לכניסה ויציאה אסור, וכן השו"ע פ' כתוס' דגם ביש לה ציר אסור, [ולגבי קשורה ותלויה כ' המ"ב דלהרי"ף שרי כמ"ש הגר"א ולדין אפשר דאסור אף בעשוי לכניסה ויציאה ולכאוי לפמ"ש השו"ע דציר לא מהני כ"ש קשור ותלוי לא מהני, וצ"ע].

גמ' דלית לה גשמה, רש"י פ"י בריחים המחברים אותם, והרי"ף ורמב"ם ורא"ש פ"י דאין לה איסקופה תחתונה. והרמב"ם פסק לקולא דרק כשהיא רק לוח א' ואין איסקופה חשוב דלת אלמנה, והטור פ"י לחומרא דבחד ריעותא חשוב דלת אלמנה, ועי' בשו"ע ומ"ב.

גמ' א"ר יהודה האי מדורתא, ראוי לעיין בכ"ז במ"ב שט"ו ס"ג ובס"ק י"ז ואילך.

ושם ביאר דבאוהל קבע אסור מה"ת בכל תוספת, ובאוהל עראי מותר להוסיף אבל מתחילה אסור, ואוהל עראי זהו כשעושה להגן מפני החמה ואם אינו עושה בשביל להגן אסור רק באופן שעושה ג"כ המחיצות, וכן דוקא אם עושה כדרך, שעושה המחיצות ואח"כ הגג אבל להיפך שרי, ומקורו ברא"ש בביצה פ"ד סי' י"א מהגמ' בדף ק"ב. בכרוך בודיא וכ' דהתם הוא בנין חשוב וגם עיקר כוונתו לעשיית אוהל אבל בנין עראי כזה לא מיקרי בנין בלא מחיצות. וע"ז הוסיפו תוס' דדוקא אם צריך לאויר שתחתיהן.

והנה שיטת תוס' ועוד דדוקא אם עושה מחיצות וכ"כ הרשב"א כאן, אבל ברשב"א בשבת קל"ח חולק דגם בלא מחיצות אסור בשצריך לאויר שתחתיו, ובביה"ל שם האריך בזה וכ' דטוב להחמיר אם לא בשעת הדחק.

ובמ"ב כ' דאם היו המחיצות עומדות מאתמול במקום א' ורק מניח הגג בשבת שרי.

כ' הט"ז שם דבצריך לאויר שתחתיו א"צ ד' מחיצות וסגי ב' מחיצות, ורק בשולחן דסתמו אין עומד להשתמש באוירו ובה צריך ד' דפין מכל צדדין דאז ראוי להשתמש באוירו.

רש"י ד"ה ומהדרו אינהו כרמלית, דהא ירושלים כרמלית היא, כחצר שלא עירבו. עי' בר' יונתן דף ב. מדפי הרי"ף שהק' אם זה כרמלית היאך מועיל עירוב. ובבית יוסף סי' שמ"ה כ' דאין הכונה לכרמלית, ועי' בתו"ט כאן שכי' דלהרמב"ם הפי' דזה כמו עיר של רבים שצריכה שיעור, ועמש"כ בדעת רש"י [ועי' באגרות משה או"ח ח"א עמו' ר"מ שהאריך בזה].

ק"א :

ובזמן שהמנעול למעלה מ"י, מבוי דהמנעול הוא רה"י, ובריטב"א הק' הלא גדיים בוקעין תחתיו ותי' בשם תוס' דכיון דיש איסקופה ג"ט למטה אין גדיים בוקעין ועוד תי' דזהו פ"י תקרה יורד וסותם שלא איכפ"ל בזה בקיע"ג, ועי' בתוס' דף פ"ט: שתי' עוד דמיירי דהמנעול עצמו יש בו גובה י"ט דבכה"ג לא מקלקל הבקיע"ג שתחתיו, וכ"ז לגבי המנעול עצמו אבל תחתיו הוא רה"ר, [ורק להפי' דיש פי תקרה זה מועיל למטה ג"כ].

מתני' נגר שיש בראשו גלוסטרא, ובגמ' דפליגי באינו ניטל באיגדו אם מועיל גלוסטרא אבל בניטל באיגדו א"צ - רש"י מפרש דהיינו קשור ותלוי אבל בתוס' ריש ק"ב ע"א וכן בתור"פ כ' דאם לא ניטל האגד כשמטלטלין אותו זהו ניטל באיגדו אבל לא צריך שיהא תלוי [ובריטב"א כ' בשם תוס' דא"צ שיהא אפי' קשור וניטל באגדו היינו שעושין בראש הכלי קשר ותולין אותו כשאר הכלים ולפיכך אינו מיחזי כבונה וכ"כ בב"י סי' שיי"ג מד' הרמב"ם].

ובמשנה להלן פליגי ר' יהודה ורבנן בנגר הנגרר שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ לרבנן אין נועלין בו, ולר' יהודה אם קשור בדלת [או שניטל באיגדו אפי' קשור לעיברא דדשא ג"כ] נועלין בו וכמבוי כ"ז בגמ' להלן, ופירש"י במשנה ותוס' כאן דמייירי כ"ז באין בראשו גלוסטרא אבל אם יש בראשו גלוסטרא מותר לכו"ע, וזהו מה שמבוי כאן בגמ' דבניטל באיגדו לכו"ע מועיל גלוסטרא, ובאינו ניטל דפליגי אם מהני גלוסטרא ובלא גלוסטרא לא מועיל כ' תוס' דזהו או כת"ק או כר"י באופן דקשור בעיברא דדשא דאסור באין ניטל באיגדו.

בתוס'. ומתני' דהדלת שבפירצה, וזהו דלא כהראב"ד שכ' לעיל דף ק"א. ועי' ריטב"א.

כ' הריטב"א: והק' הראב"ד ז"ל והיאך אפשר לאסור לנעול בשום נגר ואפי' הוא מונח והא קיי"ל כרבנן דשרו תוספת אוהל עראי בשבת וזה אוהל עראי הוא ות"י דכל שהוא קשור בדלת ואין עליו תורת כלי אינו בנין עראי אלא כבנין קבע לאסור מדרבנן מיהת.

רש"י ד"ה והמונח, הוה בנין ממש. ובתוס' בע"ב ד"ה והעליון. חולקים ע"ז, ובריטב"א כאן כ' דאין בנין דאורייתא בדבר שדרכו להסיר בכל שעה, ולא כל שבות התיירו. ע"ש. דהוא קרוב למלאכה דאורייתא.

גמ' וראשו מגיע לארץ. עי' בב"י שיי"ג שדן אם הכונה לב' ראשו שמונח בארץ או רק צד א', ור"י מתיר בכל אופן ע"ש.

[ולהל' - בטוש"ע סי' שיי"ג מבוי דפקק החלון לא צריך קשור ובנגר בעי קשור הרא"ש בשבת ביאר וכן הטור דכיון דתוחבו בקרקע דמי טפי לבנין ולכך לא סגי מחשבה לנעול בו כמו בנגר, והר"ן ביאר דגם בפקק החלון צריך תורת כלי כגון ששימש בו מבעו"י דהוה כתורת כלי.

ובב"י מביא דברמב"ם מבוי דגם בנגר א"צ קשור וכהריטב"א לעיל וע"ש שהרחיב בזה. וכ' הריטב"א דמה דפקק החלון י"א דצריך קשור משום דמייירי בלא ניטל באיגדו ובלא גלוסטרא, ובשם הראב"ד כ' דכאן לא מייירי לגבי נעילה דזה ורק לגבי טלטול מוקצה, ועי' בביהגר"א דהתוס' כ' דצריך קשור וכן השו"ע פסק דבעי קשור].

והגר"א מדייק ברש"י דכשיש גלוסטרא מועיל בלא קשור כלל [בד"ה כשאנינו ניטל, ובד"ה עשה, ועוד] ובשו"ע מבוי דגם בגלוסטרא צריך קשור. [ובביה"ל דן דאם עשה הגלוסטרא בידים מהני לכו"ע, ע"ש] וע"ע בביה"ל.

והעולה מכ"ז, ניטל באגדו - לרש"י קשור ותלוי, לתוס' ור"פ קשור, לרמב"ם וריטב"א לא קשור אלא תלוי בכלי.

גלוסטרא י"א דצריך קשור וברש"י מבוי דא"צ קשור.

גמ' נקמז אסור, עשה לו בית יד. הרי"ף פי' דזהו היתר גם בנקמז, אבל ברש"י מבוי דקאי באינו קשור וכ' הגר"א דזהו דעת הטור ולכן השמיטו משום דמצריך בזה גלוסטרא, ועי' מ"ב שיי"ג סקכ"א.

וע"ש בסקכ"ב דאם מתילה עשוי נקבים שיהא ראש הנגר שם ואין מוסיף חור בארץ שרי ועוד דע"י הטבעת הוה כמו בית יד, [ט"ז וש"א].

גמ' א"ר אסי הני כיפי דארבא. והיינו באופן שנועד להגן דאז גם אוהל לבד אסור, ומבוי' בגמ' דאם אין בו טפח ואין בין זה לזה ג' מותר, ובמ"ב [שט"ו, י"ב] כ' דגם אם זהו רק במקום א' מהני שיוכל להוסיף. אבל חזו"א [נ"ב, ח'] כ' דלבוד אינו אוהל שיחשב תוספת ומותר רק לפרוס עליו אבל לא להוסיף, ויל"ע בכוונתו בזה.

ובב"י ודרכ"מ ומג"א סי' תקכ"ב דנו אם אמרי' לבוד להחמיר בנוגע להדין דקידרא וביעתא ופוריא המבוי' בדף ק"א. שכי' הב"י דצריך ג"כ מחיצות המגיע לקרקע וע"י לבוד נחשב שמגיע לקרקע כ' ד"מ דאין לבוד להחמיר ומג"א כ' דיש לבוד להחמיר. ומביא ד' התוד"ה לא אמרן שכי' דמה דחשיב אוהל ע"י לבוד היינו לענין שיהא מותר להוסיף אבל לא מסתבר שיחשב עשיית אוהל דאטו יהיה אסור לנטות ב' חוטי' תוך שלשה משום עשיית אוהל. ולכאוי' מבוי' דאמרי' לבוד רק להקל, וכ' מג"א דכוונת תוס' בג' חוטי' דשרי דלא הוא עושה הלבד דהלבד חשוב כנעשה ממילא אבל באופן דמניח מחיצה בתוך ג"ט לקרקע ומניח גג בזה עושה אוהל ואסור. והיינו דהכל ביחד מצטרף דהנחת הגג כעשיית אוהל. ע"י מחציה"ש שם.

במ"ב סק"כ כ' דאם יש פחות מג"ט מותר לסותמו דכלבוד וחזו"א [נ"ב סק"ט] כ' דזה לא מיקרי תוספת ולא שייך לבוד לבטל את החלל.

בשש"כ הע' ל"ז כ' דלטפח לא סגי טע"ט אלא צריך טפח לכל האורך או רוחב, וצ"ל לחזו"א נ"ב, י', ד"ה ומש"כ בסוגריים וצ"ע בזה.

מהרש"א הק' על תוס' הנ"ל דא"כ יהא מותר לכתח"י לנטות הכיפין בשבת דיעשה כיפין ע"י לבוד דלענין איסור עשיית אוהל לא אמרי' לבוד ואח"כ יוסיף מחצלת, ובחזו"א [נ"ב, ח'], כ' דאין היתר להוסיף על אוהל שנעשה בשבת בהיתר, דכל התוספת מועיל כשהוא המשך למה שנעשה בע"ש.

והנה בפוסקים מבוי' דקולא זו דתוספת אוהל עראי, הוא גם בנוגע למחיצה המתרת שאסור לעשות מחיצה מתרת ואם יש כבר טפח מותר להוסיף, ואף דלכאוי' הטפח עדיין לא מתיר וכמבוי' בטפח מח"י התלוי במוט, ובמשב"ז פמ"ג ר"ס שט"ו עמד בזה.

ובחזו"א דן אם מותר לפורקו לגוללו לטפח ודן דאם נעשה בשבת מותר לגוללו לטפח ואם מע"ש אסור, וע"י ברשב"א דף ע"ט. דיש איסור לסתור מחיצה המתרת.

גמ' זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח, כ' הרא"ש בביצה והא דאמר בפ' בתרא דעירובין כרוך בודיא ושייר בה טפח אלמא דמיקרי אוהל בלא מחיצות התם שאני דהוי בנין חשוב וגם עיקר כוונתו לעשיית אוהל.

ברש"י ד"ה כרוך בודיא, הריטב"א כ' בשם רש"י דסגי טפח עם הכריכה. ותוס' חולק דצריך טפח מלבד הכריכה, והגר"א סי' שט"ו כ' דגם ברש"י מבוי' כתוס' דכי' דשייר טפח פרוס וע"ע במ"ב שט"ו סקט"ז ושעה"צ שם.

גמ' וילון מותר לנטותו כו'. וע"י רש"י דעשוי לצניעות, ולא אוהל הוא דלא קביע אלא דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא, ובשבת כ' רש"י דאין אוהל אלא מי שעשוי כעין גג. והיינו דמצד תוספת על האוהל זהו כדלת בעלמא, ומצד מה שהוא בעצמותו אוהל ע"ז כ' דאין עשוי כגג. ובריתב"א כ' בשם ה"ר ישעיה שהילון אינו עשוי לצל כדי שיהא חשוב

אוהל אלא שמעמידן אותו כנגד הפתח לצניעות בעלמא או להגן מן השמש והרוח לפיכך מותר שאינו קרוי אוהל אלא מלמעלה וכשהוא עושה מן הצד בעבור מחיצה כגון מחי' סוכה או רה"י דודאי דחייב מדרבנן משום בונה אבל לצניעותא בעלמא או להגן מן הרוח והשמש מותר, שאין אוהל מלמעלה, ע"כ, והיינו דאוהל להגן הוא רק מלמעלה, ומתרת הוא בכל מחיצה. ובתוס' בדף מ"ד. האריכו בזה דלרש"י מותר גם במתרת ותוס' הוכיח מהסוגיא שם דאסור בכל מחיצה המתרת, ועי' סי' שטי"ו ס"א ברמ"א ומ"ב שם.

ובב"י סו"ס שטי"ו מביא ד' התרוה"ד שלמד ברש"י דהיתר בוילון אם אין עשוי לקביעות אבל אם תלוי בקביעות אסור דהוי כקבע [ומ"מ מתיר בפרוכת משום דכיון דיש בלא"ה דלת לארון וזהו לצניעות בעלמא] והב"י כ' דגם אם תלוי בקביעות כיון דהוא נע ונד ברוח מצויה וגם אינו מעכב להולכים ועוברים דרך שם לא קבוע. ורק אם קבעו מלמעלה ומלמטה שלא ינוד זהו אוהל קבע, ועי' בשעה"צ סק"ו בשם פמ"ג דהוא מה"ת. אבל הגר"א שטי"ו ס"א כ' דוילון קבוע ההיתר לפי"ד רש"י בשבת דאין שם אוהל עלה דלכך מותר בוילון [ונסתפק בשעה"צ אם לפי"ז אסור בקושר למעלה ולמטה ומן הצדדים] ולכאוי' צ"ב דרש"י מיירי בנוגע למה דאין איסור אוהל עראי דרבנן אבל לגבי קבע דאורי' לא והגר"א הביא זה ביחס למה שאין דין קבע, ותלה זה ברש"י בשבת ורש"י בעירובין [וז"ל: דלא כמ"ש רש"י ד"ה מותר לנטותו, אלא כמ"ש רש"י בשבת קל"ח].

והחזו"א [נ"ב, י"ג] כ' דבעושה כן לקביעות הוה בנין כתולה דלת על צירה וסובר דגם בתמונה יש בזה בונה, וגם בתולה סדינן לנוי ומותר רק אם דרכו להסירן.

גמ' כילת חתנים, בסוגיא בשבת קל"ח. יש בזה כמה אופנים, ומחלו' בראשו' כמה שיטות בזה, ועי' בסי' שטי"ו.

גמ' סיינא שרי, עתוס', וב' הפי' הובא בשו"ע ש"א סעיף מ"א ומ"ב ועי' במ"ב שם. ולפי' הר"ח דמשום אוהל מבוי' לכאוי' דגם בלא מחי' אסור אם תולה באויר ובחזו"א כ' דכיון דקבוע על הראש הוה כעמודים. וע"ע בהמשך.

ובזה דן הנו"ב בתשו' לגבי מטריה דהשואל מתיר עפ"י"ד רש"י וכ' דכיון דאינו מגין על שום דבר רק על האדם הנושא ואינו קבוע במקום א' אינו אוהל, וגם הרמב"ם דאוסר כ' דזהו משום דקבוע בראשו, והנו"ב דחה דטעם רש"י דלא הוה אוהל כיון שאינו מכוין לאוהל והוה דבר שאינו מתכוין, או דסתם סיאנא אינו קשה, או דאין מחיצות, ובחזו"א וכן בשעה"צ ש"א קפ"ז כ' דטעם רש"י דכיון דהוא דרך מלבוש לא חשוב אוהל, ועי' במ"ב כמה נימוקים מדוע לא מחמירים כהרמב"ם. אבל הדין של רש"י נפסק להלכה דאוסר לילך מחוץ לעירוב במקום דיכול לעוף ואתי לאיתווי ד"א בד"ה, וכ' המ"ב דזהו כשיש לו כיפה מלבד הכובע דאז לא יתבייש לילך כך ברה"ר אבל בלא זה לא חיישי' דילך בגילוי הראש.

ומה דמצריך הרמב"ם קבוע בראשו כ' נו"ב דבלי"ז הרוח מעיפו ואפי' אוהל עראי לא חשוב, וחזו"א כ' דצריך שיהא ע"ג עמודים.

גמ' במדינה דוחקין, היינו בתחתון, רא"ש.

של בור ודות לא יחזיר, וכן חלון, קרב"נ, ועי' מ"ב ש"ח סקל"ט.

גמ' ואם תקע חייב חטאת, וכ' רש"י במשנה דהוה מלאכה, וזהו י"א משום בנין בכלים דבנין גמור יש בונה בכלים וי"א משום מכה בפטיש, ורש"י בגמ' כ' דהוה בונה ממש, וכן בשבת קל"ח. אף דשיטת רש"י בכל דוכתא דאין בנין בכלים, [עי' שבת מ"ז]. דרש"י העמיד המשנה כמ"ד יש בנין בכלים.

מתני' מחזירין רטיה במקדש כו', ומגלה מקצת רטיה, עיי' ביה"ל שכ"ח סט"ו.

מתני' מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה, ובגמ' מבוי' דהיינו בפירשה ע"ג קרקע, ובעה"מ כ' דמיירי בנטל בידים דבזה בכל אופן לא יחזיר, וכ"ה ברש"י שהרי לא נטלה מדעת ועיי' מ"ב שכ"ח סקפ"ב מחלו' בזה, והביא מהרשב"א ביצה י"א: שמתיר בזה.

רש"י ד"ה לא שמיע לי אבל ע"ג כלי מודה, והתורא"ש פי' דס"ל הלכה כרבנן דשרו ע"ג כלי אבל ר"י אוסר ועיי' ברא"ש.

מתני' קושרין נימא במקדש וברש"י כ' משום דמכשירי מצוה שא"י לעשות מע"ש דוחה השבת דנפסק היום, וברש"י בגמ' כ': קרבן ציבור הוה מצוה הדוחה את השבת ושיר הוי מכשירין דידה. ומבוי' בגמ' דלר"א מותר וכ' בתוס' הרא"ש: לכאוי' נר' דקסבר ר"א עיקר שירה בכלי ושירה מעכבת את הקרבן, א"נ סבר אינה מעכבת שמא י"ל דסבר דמכשירי קרבן דוחין את השבת ואפי' מכשירין שאינן מעכבין דשבת נדחה לגבי קרבן להיות קרב כהלכתו, ע"כ, ובגאון יעקב הק' על ד' רש"י דממ"נ אם שיר לא מעכב מנ"ל דדוחה לר"א ואם שיר מעכב אי"ז מכשירין כיון דמעכב כגופיה דקרבן דמי. וכ' דע"כ דשיר לאו מכשירי מצוה הוא ואפי' למ"ד דלא מעכב מצוה דאוריין הוא כדילפי' מקראי דשיר מן התורה ותיקון הכינור מכשירי מצווה הוא כעשיית איזמל למילה והרכבת והבאת הפסח, וכמ"ד עיקר שיר בכלי, והביא מד' ר' יהונתן שכ' דאתיא כמ"ד עיקר שירה בכלי.

גמ' אי אליבא דר"א אפי' לכתח"י נמי, אלא ל"ק הא ר"ש והא רבנן וברש"י דס"ל כר"א בחדא דמכשירי מצוה דא"א לעשות מאתמול, כו', צ"ב מה הוצרך רש"י לומר כר"א בחדא תיפו"ל דזה א"א מבעו"י ודוחה לכו"ע וכ' הגאון וחזו"א [ק"יב, י"ד] דודאי לרבנן דפליגי על ר"א בחתיכת יבלתו דפסח ס"ל דזה לא דוחה דמה שבפועל נפסק היום זה לא נחשב מכשירין כיון דבעצם אפשר מאתמול, [ועיי' רש"ש ריש ק"ג: ובר"פ אלו דברים בפסחים].

ולפי"ז נמצא דההיתר במשנה הוא בדאוריין רק לפי ר"א, והרמב"ם הביא המשנה בסתמא וק' דלמאי דלא קיי"ל כר"א אין היתר בדאוריין, וכ' החזו"א וגאון דע"כ הרמב"ם מיירי בקשר שאינו של קיימא, וחזו"א כ' דלמסקנת הגמ' דאמר הא ר"ש והא רבנן איירי באינו של קיימא אלא למחר יעשה נימא חדשה, ואפי' לרבנן מותר ור"ש אוסר כיון שאפשר בעניבה. [ועיי' גם בריו"נ שפי' דבאמצע אינו של קיימא ובצד הוא של קיימא אבל הרמב"ם לא חילק ומיירי בכל גווני שאינו של קיימא].

עיי' ביה"ל ר"ס שי"ז שהוכיח מכאן דבמה שדעתו להתיר הקשר זה לא נחשב קשר שאינו ש"ק רק אם עשוי לכך דאל"כ מה כל הנידון בדאוריין יעשה ע"מ להתיר, ע"ש.

ק"ג.

מתני' חותכין יבלת במקדש, כו', וברש"י ואע"ג דכי עביד ביד מתקן הוא והו"ל חותך מבע"ח והוי תולדה דגוזז את הצמר, וכ"ה בירושלמי עיי' רש"ש שהק' דא"כ מילה נמי ליחייב משום גוזז ובכמה דוכתי דזהו רק חובל וגם כאן יל"פ דמשום חובל וכ' דנר' דל"ש גוזז רק אם דומה לצמר שגזעו מחליף כמו ציפורן אבל בבשר ועור אין גזעו מחליף ועוד כ' מטעם אחר דא"י גוזז כאן דאינו צריך להנגזז כמ"ש תוס' שבת ע"ג: לגבי קוצר ע"ש, והסברא הב' תמוה מאוד הלא משנה ערוכה שבת צ"ד: דנטל שער וציפרניו חייב משום גוזז וכ' תוס' שם דאתיא כר"י דחייב באצל"ג הרי דרק בקוצר שם המלאכה בצריך לעצים ולא בגוזז, ודעת הרמב"ן והריב"ש דחייב גם לר"ש משום תיקון ויפוי הגוף [עיי' ברמב"ן שבת ק"ו. וברבי"ש סי' שצ"ד וביה"ל סי' ש"מ] ועכ"פ אין לדמות לקוצר לכו"ע. [ובמשה"ק דמילה ליחייב משום גוזז עיי' שימ"ק כתובות ה: שכ' דחייב במילה משום עוקר דבר מגידולו. וכ' מנח"ח [גוזז י"ב] דהכונה לגוזז ועיי' בדבר אברהם סי' כ"ג שהאריך בזה].

ובגמ' מבוי' דבלחה בכלי אסור מה"ת ויבשה לא, וברמב"ם פ"ט ה"ח כ' החותך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי פטור בין לו בין לאחר, והמ"מ תמה מהסוגיא דמבוי' דחייב וכי' דצ"ע, ועי' בספר הליקוטים ברמב"ם פרנקל, ובסברא בזה בי' האגלי טל גוזז סק"ו דיבלת יוצא מהבשר ולא מהעור וגוזז הוא רק ביוצא מהעור, ועי"ע בשבט הלוי ח"ה תש"א.

גמ' דכיון דאיגדו בידו אפי' שבות ליכא, עמשי"כ בתוס' דף צ"ח. בזה.

הגאון יעקב האריך מאוד בכל הסוגיא ק"ג. בפרטי המו"מ, עיי"ש.

תוד"ה מה לי הוא כו' וי"ל כדי לקצר ובתוס' שבת ק"ל. כ' דשרי כדי למהר המצוה, ועי' שם בתוס' בעי"ב ובתורא"ש ומהרש"א שם. והרשב"א שם כ' דמשום דמילה דחיא דוחה גם לגבי מכשיריה ויש מי שאומר שרק אם הוא מקצר [וכי' דלגבי עשיית כלי מחדש אין היתר אפי' אם יקצר].

רש"י ד"ה גע"ג חוצצות, הוי יתור בגדים כו', וכן נקט הכ"מ בד' הרמב"ם פ"י מכלי המקדש ה"ט דאף דנקט ל' חוצצות הכונה ליתור בגדים, והרמב"ם כ': והוא שלא יחוץ הגמי או הבגד בין ידו לכלי בשעת עבודה ומשיג הראב"ד דהלא שלא במקום בגדים פחות מגע"ג לא חוצץ בין ידו לכלי. וכי' הכ"מ דהריטב"א הכריע כרש"י והרמב"ם דאי חציצה כפשטה למה חילקו בין מקום בגדים או לא והא כולה עבודה בגופה של כהן בעי' וראוי שיחוץ אפי' נימא א' בכל מקום. ועי"ש עוד ובגלי הרע"א, ובריק"ו בשם הריטב"א.

ובגאון יעקב מיישב ד' הראב"ד דחציצה בין יד לכלי הוא מקרא ולקח הכהן דבעי' לקיחה בעצמו של כהן שלא עי" דבר אחר כי אית ביה ג' על ג' דחשיב בגד לא בטיל והו"ל לקיחה עי" הבגד ופחות מכאן לא חשיבא ובטלא אגב כהן ולקיחה בעצמו קרי' ביה. ועי"ש עוד משי"כ בד' הראב"ד מסוגיית הגמ'.

ק"ד.

גמ' עולא איקלע. ובתוס' פ"ח דפסק כעולא, ועי' רי"ף בשם מקצת רבוותא שהביאו כן מהירושלמי והרי"ף כ' דקיי"ל כהבבלי, והגר"א [סי' של"ח] דעתו כהירו' וכי' שאין היתר אא"כ אינו מכוון לקול כלל, ועי' ביה"ל שם שהמנהג כהשו"ע וגם להגר"א כלאחר יד מותר, כמו בהכאת כף אל כף כלאח"י.

ובכלי המיוחד לכך כ' הב"י בשם האגור דאפי' אינו דרך שיר אסור וכ"פ הרמ"א, והטעם שמא יכוון לשיר [ב"י, או שמא יתקננו, לבוש, שעה"צ] ועי' בביה"ל בזה. ובמ"ב דן בנוגע לעינבל של פרוכת וס"ת די"א דלצורך מצוה שרי, וכי' דמהנכון להסיר מע"ש ובמקום הדחק יכול לסמוך.

ק"ד:

מתני' שרץ שנמצא במקדש.

רש"י ד"ה לא, דלמדרס לא חזי משום דנשבר, ובשבת פ"ד. יליף זה מקרא. ועי' בגליון הש"ס שם.

תוד"ה לא. הא בהמיינו איכא איסורא דאוריית', עי' רש"ש שמציין לשיטת הרמב"ם [פ"ג מביא"מ ה"יז] דעל כלי ראושן אין חיוב טומאה רק על כלי שהוא אה"ט ובזה מיושב ד' הר"ח.

ונמצא דבמכניס כלי שנטמא בשרץ יש ג' שיטות לרש"י חייב כרת, להראב"ד מלקות ע"י הגהות הגר"א, ולהרמב"ם אין זה דאורייתא. [רק בכלי שנטמא במת] רק באדם שנטמא בשרץ ולא בכלי שנטמא בשרץ.

ע"י מנח"ח שס"ג, ג', תמה על הרמב"ם דבגמ' מבוי' דיש מיעוט מקרא לכלי חרס ותיפוק ליה דכלי חרס אינו אב הטומאה לעולם והוא רק ראשון ואין בזה חיוב להרמב"ם, וכ' דמקור הרמב"ם מסוגיין דמבוי' דמטמא האבנט כדי להוציא השרץ, והלא הוצאת השרץ הוא מצוה אבל איך עובר על ל"ת לטמא האבנט וע"כ דאין איסור תורה וכמ"ש תוס' בשם הר"ח. וע"ש שהאריך בזה.

ק"ה.

ת"ר הכל נכנסין להיכל כו' מתוך שנא' כו' ת"ל אך, הנה בכניסת בעלי מומין למזבח והיכל בלא עבודה נחלקו הראשונים, הרמב"ם פ"ו מביאת מקדש כ' דאפי' בין אולם ולמזבח אסור מדאורייתא והראב"ד [פ"א הט"ו] סובר דרק מדרבנן אבל להיכל ומזבח הוא מה"ת, אבל הרמב"ן בשה"מ ל"ת ס"ט כ' דבכניסה בלא עבודה אין איסור תורה רק בעבודה.

ובגמ' כאן אי' יכול לא יהו כהנים בע"מ נכנסין בין אולם ולמזבח ת"ל אך, ומבוי' דבעצם אסור ויש היתר מיוחד ולכאוי' בשלמא לפי הרמב"ם ניחא, ולהראב"ד צ"ל דהקרא קאי על האולם והמזבח, אבל להרמב"ן ק' מה צריך קרא הלא בהוצאת הטומאה אין זה עבודה ומדוע יאסר, וכ' הרמב"ן בס' המצוות שם [כפי ביאור הגר"ח בס'] שאילו נכנס אל הפרוכת שלא לצורך חייב משום ביאה ריקנית שאסור מואל יבוא אל הקודש בכל עת, ואי"ז איסור כניסה של בעל מום אלא דיש איסור ביאה ריקנית שלא לצורך עבודה וע"ז נתחדש דלצורך תיקון הבנין והוצאת הטומאה אינו נחשב ביאה ריקנית.

והגר"ח בס' [עמ' 25] תמה דא"כ מה נידון המחלו' בגמ' טמא ובע"מ מי קודם הלא לבע"מ אין איסור בעצם הכניסה ולטמא ודאי אסור ליכנס וע"כ כהרמב"ם דגם לבע"מ יש איסור כניסה לחוד וגם מהיכן המקור דמותר לטמא ליכנס דשמא לבע"מ הותר וגדר ההיתר דלא נחשב ביאה ריקנית כיון שזה צורך תיקון ומנ"ל דגם בטמא מותר, וכ' דמוכח דלרמב"ן באמת זה נחשב ביאה ריקנית ויש היתר לעשות ביאה ריקנית לצורך תיקון ולכך ילפי' מזה לטמא.

וע"ש עוד שהאריך בדי' הגמ' דגמירי לה דגם בביאה ריקנית קל הוא יותר בכהן ולוי מישראל וגמירי לה דבטמא הוא קל יותר והוא מדין הקל הקל תחילה.

והחזו"א בגל' חולק דגם לרמב"ן לא צריך הקרא משום ביאה ריקנית דפשוט דלא הוה ריקנית רק דזה ילפי' מאך דאין איסור על ביאה ריקנית בלא עבודה.

וכן במש"כ הגר"ח דגמירי להו דכהנים קיל טפי, כ' דאינו הלכה, אלא דכל שנכנס לצורך תיקון אינו כלל באיסור כניסה אפי' בטמא, שאיסור הכניסה כשהוא טמא הוא מפני כבוד המקדש ומראה שאינו נרתע מפני קדושתו אבל כשנכנס לצורך תיקון אינו בכלל זה. אלא מפני אזהרת מקדשי תיראו ראוי לקבוע שגם כניסה זו תהא ע"י המכובדים ביותר וכהן קודם ללוי וטהור קודם לטמא ותמים קודם לבעל מום. וכ' דלפי"ז אם יש טהורים ועבר טמא ונכנס אינו חייב וכן משמע הלי' מצוה בטהורים וכ' דאפשר שמתחילתו הוא רק מצוה אבל שאסור לטמא ליכנס משום מצוה אם עבר ונכנס חייב משום טומאה. [ולהגר"ח משמע דחייב].

ובאבי עזרי פ"א מביאמ"ק טוען שלפי הרמב"ן ע"כ לא מיירי בטמא שיש עליו חיוב ביאת מקדש ע"ש.

הדרך עלך מסכת עירובין

ברוך רחמנא דסייען מריש ועד כען